הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

שו"ת

דבר שאול

ובו שו"ת כת"י ממהר"ם בן חביב ז"ל

מאת

הגאון המפורסם בכל קצוי תבל עומר בפרץ וגודר גדר
רבה של בואינוס איירס ארגנטינה
מורנו ורבנו

שאול דוד סתהון זצ"ל

עם תרגום לספרדית

ובו שו"ת לגאון המפורסם בספריו הקדושים גט פשוט,
עזרת נשים, יום תרועה, כפות תמרים, תוספת יום הכפורים
וקול גדול ועוד שו"ת בכת"י אב"ד ירושלים ת"ו

כמוהר"ר משה בן חביב זצ"ל

יצא לאור מחדש ע"י
הרב עזרא בצרי שליט"א
אב"ד ירושלים ת"ו

הוצאת
מכון הכתב Hakhtav Institute
ירושלים התשנ"ב

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

ספר שו"ת

דבר שאול

אשר זיכני ה' בחסדו הגדול להשיב שואלי דבר, ולברר ולבן דבר דבור על אופניו, עפ"י עומק הדין ומצוי ההלכה, בפלפול וסברה ישרה, כפי קוצר שכלי, כאשר חנני ה', לעורר את לב אנשים אשר כגילי, וקריתי ושניתי ושילשתי, בכל דין והלכה, כמה פעמים, הפוך בה, והפוך בה, ואקוה שרבני אלה יעלו לרצון לפניו יתברך ויתעלה, ולפני כל יודעי דת ודין, וכל רואיהם ישמחו בם, כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, גם אשור נלוה עמם ס' הקדוש שו"ת **מהרי"ם בן חביב** ז"ל אה"ע להרב הגדול איש ירושלים בקש"ת **משה בן חביב** ז"ל בעל המחבר כמה ספרים קדושים **נט פשוט, ועזרת נשים, ויום תרועה, וכפות תמרים, ותוספת יום הכפורים, וקול גדול**, ועוד כמה שו"ת בכת"י והס' הנז' הוא קצת מן המקצת מכת"י הנ"ל אשר היה גנוז עד הנה זה מאתים וששים שנה ונמצא באוצר הספרים של עט"ר מוה"ר הגאון הגדול ראש על ארי"ן רבה בקש"ת **חיים מרדכי לבטון** וי"א וכעת הוא אצל נכדיו הי"ו, ואמרתי לזכות את הרבים להוציא לאורה אפס יגהו מה שביכולתי ולחברו עם ספרי הנ"ל למען תהיה זכותו הגדול יסגן ולמחסה ולצינה בעדי ובעד כל אשר לי אכי"ר.

כד"ד החותם **בבואנוס איריס** ביום י"ב תמוז התרפ"ו לבי"ע

בלעזר **שאול דוד סתהון** סי"ט

נדפס

פעס"ק **ירושלם** תובב"א

שנת **תרפ"ח**

צלום שער הספר במהדורה ראשונה

כל הזכויות שמורות

©

hakeyn institute
for torah research and the publication
of manuscripts and printed works
p.o.b. 6040, jerusalem, israel

מכון הכתב
לחקר תורה והוצאת כתבי יד וספרים
ת.ד 6040, ירושלים, ישראל

טל: 735-280-02 פקס: 894317

המחבר

צלום חתימתו של המחבר

ספר זה יצא לאור לעילוי נשמת

יצחק וחיה אידלה סרדני נ"ע

בתרומת בניהם היקרים

ה"ה **משה סרדני** שליט"א
ה"ה **מרקוס סרדני** שליט"א
ה"ה **אליעזר סרדני** שליט"א

יהי רצון שזכות התורה וזכות המחבר תגן
על התורמים היקרים ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו.

ESTE LIBRO ES DEDICADO AL NOMBRE
DE NUESTROS PADRES
ISAC Y JAYA AIDLA SREDNI
Q.E.P.D.

Y AL NOMBRE DE SUS HIJOS
MOISES SREDNI, MARCO SREDNI,
ELIECER SREDNI

ב״ה

הרב עזרא בצרי שליט״א
אב״ד ירושלים ת״ו

הקדמה

הגאון המפורסם בצדקתו ובעמידתו על משמר התורה שלא יפרצו בה פרצות ופעולותיו ניכרים עד היום הוא מורנו ורבנו מחבר ספר קדוש זה שהמכון שמח להוציאו לאור מחדש במהדורה מפוארת.

בבקורי בבואינוס איירס לפני מספר שנים נוכחתי לראות כיצד על יסוד הבנין שלו נמשך ונבנה יסוד גדול לדת, בכל המובנים ובפרט בחינוך הבנים, והמשיך במפעלו הגאון המפורסם לשם טוב ולתהלה כמוהר״ר יצחק שחיבר זצ״ל שנלב״ע לפני זמן קצר, וממשיך בדרכו בנו היקר כה״ר יוסף שחיבר יצ״ו.

אין צורך לתאר את מצב קהלת אר״צ בבואינוס איירס שכל מבקר יוכח בפעולותיה בשדי החינוך הכשרות בית הדין וכל עניני הדת.

נציין שגם ארגונו ומטרתו של מכון הכתב היה בעידודו ועזרתו של הרה״ג יצחק שחיבר זצ״ל, ועקב תמיד אחר תוכניות הספרים. לצערנו הוא נלב״ע ולא זכה לראות ספר קדוש זה בחדושו שהיה מצפה לו. וכאן נשאיר לו יד ושם.

ספר זה מקפל תקופה היסטורית קשה מאד ליהדות וכפי שתיאר בהרחבה ר׳ גיורא פוזיילוב שליט״א במבוא לתולדות המחבר ובו ניוכח כיצד מורנו המחבר השכיל ברוב חכמתו להלחם בהדרדרות המוסרית ולשמור על המסגרת הרוחנית של הקהלה שלא יפרצו בה פרצות.

תקנתו הגדולה שהתפרסמה בכל העולם, היא בקשר לגיור שלא לקבל בארגנטינה, והחזיקו בתקנה והסכמה זו רבניה הראשיים של ארץ ישראל בתקופתו. ורבנים גדולים נוספים, וכך התקיימה התקנה לא רק בחייו אלא נמשכת עד היום ושומרים עליה בקפידא כפי שידוע לי עד היום.

ולא בארגנטינה בלבד אלא מתוך ראיית הנולד של הצלחתו בהסכמה זו קבלו וקיימו עליהם קהלות אר״צ ודמשק תקנה זו מרצונם הטוב בעיר ניו יורק, וכן קבלו עליהם בברזיל ובמקומות שיסדו ק״ק אר״צ קהלות. ובכח זה מצליחים עד ימנו לשמור על המסגרת הדתית של הקהלה.

בספר זה נראה גם כן על חכמתו של רבנו כיצד הצליח בשטח של החינוך והכשרות בתקופה קשה מאד ליהדות ומזה יכולים ללמוד רבני זמנינו המקבלים תפקיד רבני, אף שכמובן לא כל המקומות והזמנים שוים, אבל דבר אחד ודאי יש ללמוד והוא שאסור לרב להיות שאנן אלא לחפש דרכים כיצד להביא את קהלתו לחיים יהודיים אמתיים, כיצד לא לשבת במנוחה ולתת לאחרים לעשות את העבודה במקומו, אלא לארגן ולפעול ללא ליאות ולעמוד על משמר התורה להשפיע ולחנך את הדור.

ספר זה יצא לאור בתרומת אשתו ובניו של עזרא מאמייה ע״ה לעילוי נשמתו, יהי רצון שזכותו של הגאון המחבר תגן עליהם ויתברכו בכל הברכות האמורות בתורה, ויצליחו בכל מעשיהם וימשיכו לזכות למצות כאלה.

דבר חשוב נוסף בספר זה הוא הוצאה לאור של כתב יד קדמון, אחד ומיוחד שהשפיע רבות על פסיקת ההלכה ומנהגי ירושלים, ועד היום אנו ממשיכים במסורת שלו בעזהי״ת בירושלים בכתיבת גטין ועוד דינים ומנהגים הוא ריש מתיבתא דירושלים כמוהר״ר משה בן חביב זצ״ל.

על תולדותיו נכתב בספריו שיצאו לאור מחדש כמו גט פשוט ועוד ספרים ועל כן לא הוצרכנו בספר זה לכתוב עליו והרוצה לעמוד על תולדותיו יעיין שם.

ברכה מיוחדת לעובדי המכון שהוציאו מתחת ידם דבר מתוקן במהדורה מפוארת ויפה זכות הרבנים תגן עליהם.

כמו כן הננו להודות מקרב לב למשרד לעניני דתות המסייע למכון ויש להם זכות בספרים היוצאים לאור, זכות התורה תגן עליהם, ובפרט לחברי הועדה הנכבדה, ה׳ ימלא כל משאלות לבם לטובה ולברכה.

לזכרה של אמי מורתי

תמרה בת רות שורה ע"ה, הכ"מ

נבל"ע ו' מנחם אב התש"ן.

ת.נ.צ.ב.ה

גיורא פוזיילוב

"מכון הכתב"

מבוא

א. הספר "דבר שאול"

שו"ת זה, צירו המרכזי סובב סביב שאלת הגיור, נישואי התערובת וההתבוללות בארגנטינה ובדרום אמריקה. התמונה העולה מהספר, מראה עד כמה גדול וחמור המשבר הרוחני של יהודי ארגנטינה. בתקופה הנדונה, דהיינו בזמן כהונתו של הרב שאול סתהון דבח כרבה של עדת היהודים החלבים בבואנוס אירס, בין השנים תער"ב-תר"צ. התאור המצטייר מתיאוריו של הרב, על מצב החינוך היהודי, כשרות הבשר והשוחטים, ההתבוללות של הדור הצעיר והטמעותו בחברה הנוכרית, הינו קשה ביותר מאחר והוא מתאר את גורלם של עשרות אלפי יהודים אשר פשוט נותקו מקשר כלשהו ליהדות.

עולה מהספר עד כמה השתדל הרב לשמור את הגחלת היהדות בארגנטינה, ומסירות נפשו בנושאים אלו. זאת אנו למדים מפעילותו האנטנסיבית, אשר בהמשך אעמוד עליה בהרחבה במספר נושאים: א. שאלת הגיור.

ב. החינוך היהודי.

ג. מאבק נמרץ נגד כל פעולה ופעילות של נושאי תפקידים בקהילה היהודית, שמעלו בתפקידים.

מבנה הספר:

הספר יצא לאור בירושלים בשנת תפר"ח, ובחלקו השני מצורף לו ספרו של מהר"ם בן חביב על הלכות אה"ע.1 הספר מחולק על-פי חלקי השולחן ערוך לארבע חלקים. בכל חלק דן המחבר במספר שאלות, במשא ומתן ההלכתי מביא המחבר סיוע והסכמות מרבנים נוספים, רובם מארץ-ישראל ומרבני ארם-צובא. הספר עצמו קטן כמות אולם רב איכות. הוא מונה בסה"כ כעשרים סימנים, או שאלות בהם דן המחבר. נראה כי המחבר ניסה לצמצם את גודלו

---

* ברצוני להודות לגב' מ.בקי-בז'רנועל הסיוע הרב שסייעה לי בהשגת מקורות לעבודה זו.

1. אשר חיבר את הספרים: גט פשוט, עזרת נשים ועוד. הספר עצמו היה מצוי אצל הרב חיים מרדכי-לבטון, והוא מצא בהזדמנות זו אפשרות להוציאו לאור. יש לציין כי שנת ההוצאה של הספר המצויינת בשער הספר היא תרפ"ז, כאשר ידוע שהספר יצא לאור יחד עם "דבר שאול" בתפר"ח.

של הספר בגלל הוצאות הדפוס2. הספר עצמו מונה מ"ה דפים3. בסימני השו"ת המחולקים לחלקי השו"ע דן המחבר בעיניינים שונים, חלקם נושאים הקשורים ישירות ליהודי ארגנטינה, כמו חילופי העונות בארצו4, כאשר שם חורף ובארץ־ישראל קיץ, ובזמן הקצירה והזריעה השונה.

"... וכתבתי פס"ד שיש ללכת אחר ימות הגשמים שלהם לענין בקשה לגשמים", וכן מביא את המשא־ומתן ההלכתי בקשר לכך.

כאשר הרב דן בענין הלכתי כבד משקל שעורר או עלול לעורר מחלוקת, מביא הרב בד"כ מסייע לדעתו מפסקיהם של רבנים אחרים, כך בנושא המרכזי בו דן ספר זה, נושא הגיור5, בו דן הרב בחלק יו"ד ברוב סעיפיו6.

בהקדמתו לספרו, כותב הרב את תולדותיו, את רשימת המסייעים לו בהוצאת הספר. וגם מובאת הקדמתו של המגיה ועורך הספר בירושלים הרב עובדיה הדאיה, הכותב על המחבר: "הרב עשה תקון גדול ותקן תקנות מרובות". הרב עצמו לא ערך והגיה את ספרו, כנראה בגלל מחלתו. באחרית ימיו חלה הרב במחלת לב קשה, ובתשובה מחודש אייר תרפ"ו כותב: "אנכי זקנתי ושבתי וחולני ועול הציבור והיחיד עלות עלי ואיני מופנה משום צד, וגם אין לי ספר ככל הצורך, ולכן באתי לקצר ולא כתבתי אלא רק הנוגע לעינין דינא מבלי שום פלפול".7

ב. התפתחותו של היישוב היהודי בארגנטינה, והגורמים להתבוללות

הישוב היהודי בארגנטינה החל עם הגעת ראשוני המהגרים לארץ זו באמצע המאה ה־19 (למנינם) זאת מלבד היהודים אנוסים, בודדים, אשר הגיעו לשם

2. כך לדוגמא בסעיף ה' לחלק או"ח, וישנן דוגמאות נוספות.

3. בחלק האחרון של הספר מדף מ"ו עד דף נ"ו מובאת דרשה שדרש הרב עובדיה הדאיה, עורך ומגיה הספר, בשבת זכור בבית הכנסת הגדול. ואח"כ מובאים מס' "קול־קורא" של הרב סתהון ליהודי בואנוס־איירס בקשר למצב היהדות במקום, הדנים בעיניני חינוך, כשרות וכו'.

4. חלק או"ח סימן ג'.

5. לדוגמא סעיף ד' בחלק או"ח כאשר הרב דן בבניה בקבלנות בשבת. בנושא זה מצטרפים אליו הרבנים מירושלים ר' יוסף ידיד הלוי, והרב שלום הדאיא. בסעיף ה' שוב הסכמות נוספות בנושא של הרב גולדמאן ממוזס־וויל, והסכמת הרב חיים שאול דוויק הכהן בעל מח"ס "איפה שלמה".

6. מלבד סעיף א' הדן בענין משאבה השואבת מים מנהר למקוה, שאר הסימנים עוסקים בנושא הגיורים בארגנטינה ובדרום אמריקה.

7. חו"מ סימן ה'.

בתקופה הקולוניאלית ומהם נשמר זכרון עמום בלבד.8

הפעילות של הברון הירש9 וחברת יק"א שלו, הביאה לעליית מספרם של יהודי ארגנטינה עד ל-18.000 יהודים בתחילת המאה ה-20. (למנינם).

בשנת תר"מ לערך מצא עצמו הציבור היהודי המאורגן, עומד בפני נישואי תערובת10. בני המהגרים היהודים ראו עצמם כבני בית בחברה הארגנטינאית. החברה החדשה השפיעה רבות על הצעירים, אשר הלכו ונתקו עצמם ממסורת אבותיהם.

ילדי המהגרים עזבו את המושבות של הברון הירש ועברו לגור בערים, בפרט בבואנוס איירס, והחלו לעסוק במסחר, במלאכה ובמקצועות חופשיים11. החל מתרס"ח חלה ראקציה בארגנטינה. הוגי הדעות הארגנטינאים החלו לתת את דעתם על החינוך שיש להעניק לילדי המהגרים מארצות העולם המגיעים במאות אלפים לארגנטינה, והוגי־דעות אלו חששו שההמון העצום המהגר לארגנטינה ישכיח מאזרחי הארץ את תרבותם הלאומית. לכן הם דרשו לבצע שינויים מהפכניים בחינוך, ובבתי הספר בארגנטינה, ושינויים אלו חלו גם על הציבור היהודי המהגר12. בעקבות זאת תקפו גם את בתי־הספר היהודיים בארגנטינה בטענה שהם נושאים אופי אנטי - ארגנטינאי, וכך הוגי דעות ארגנטינאים רבים יצאו נגד החינוך היהודי המסורתי אשר היה זר להם, מחשש לשינויים במערכת הלאומית שלהם, וכתוצאה מחשש זה הוכנסו שינויים בדפוסי החינוך הממלכתיים. הגאוה הלאומית והגיבורים הלאומיים הפכו להיות גורמים לחיקוי וכמטרות ללימוד בכל בתי־הספר. גל זה לא פסח גם על היהודים. החל להיוצר אצלם יחס מתנכר ליהדות בעקבות החינוך החילוני

8. דייויס, מ. בית ישראל באמריקה, מחקרים ומקורות, ירושלים תש"ל, עמ' 292 - 304 .

9. הירש, הברון מוריס דה. (תקצ"א, מינכן - תרנ"ו, הונגריה). מגדולי הנדבנים היהודים בדורות האחרונים ואביה של ההתיישבות החקלאית היהודית בארגנטינה.

10. דייויס, עמ' 300. מצב משונה התפתח בקיבוץ היהודי המערב־אירופאי הקדום בארגנטינה. סוחר יהודי ממוצא אנגלו בשם הנרי ג'וזף, נבחר ע"י חבריו לשמש כ"רב" ואף קיבל לשם כך אישור מהרב הראשי ליהודי צרפת, הוא עצמו היה נשוי לאשה קתולית אדוקה שגידלה את ילדיה בדתה שלה. ראה: אבני, ח. חיבור לשם קבלת תואר דוק': "מפעלו ההתישבותי של הברון הירש בארגנטינה" ירושלים תשכ"ט, עמ' 48 הערה 17.

11. שם, עמ' 301. ב-1910 (תר"ע) מנתה האוכלוסיה היהודית כתוצאה מההגירה 50.000 נפש, ובתר"פ, (1920) כ-120.000 נפש.

12. לפי מפקד האוכלוסין של שנת תרע"ד (1914) היו כ30.3% מכלל האוכלוסיה זרים. בבואנוס איירס כ 49% מהאוכלוסיה זרים, ו 77% מכלל האוכלוסיה מעל גיל 20, היו זרים, ז"א שלשה מתוך ארבעה עובדים לא נולדו בארגנטינה. ראה: מירלמן, ו. ספר גולדשטיין, ירושלים תשל"ו, עמ' 220.

והמתנכר אותו קיבלו בבתי־הספר הממשלתיים. החינוך היהודי אשר היה עדיין בחיתוליו בארגנטינה לא הצליח להתחרות עם החינוך הממלכתי. כתוצאה מכך גברה ההתבוללות והריחוק המוחלט של הצעירים והילדים מהיהדות. אט אט, הגיעו למצב שרק ילדים בודדים, יחסית לגודלה של היהדות בארגנטינה, למדו במוסדות יהודיים, והחל מראשית שנות ה־20 החינוך היהודי, שעיקרו עד אז היה במושבות הברון, הפך לחינוך יהודי משלים בלבד.13

ג. הצבור הספרדי בבואנוס איירס.

עד תחילת שנות ה־30 הגיעו לארגנטינה רוב היהודים הספרדים שהגרו אליה החל משנת תר"י (1850 למניינם). זאת אנו לומדים ממפקד אוכלוסין שנערך בתש"כ (1960), לפיו 3/4 מהיהודים, מילידי אסיה ואפריקה הגיעו לשם קודם לתר"צ (1930). בתרפ"ז (1927) העריכו את מספרם בכ – 20,000 נפש ובתרצ"א (1931) ב35.000 נפש, אולם מפקד שנערך בתרצ"ו (1936) מצא שם כ־7260 ילידי אסיה ואפריקה בין 73,588 יהודים ילידי חו"ל.14

המאפיין את יהודים – מהגרים אלו, הוא, כי הגרו ללא סיוע וארגון. המניע הראשוני להגירה כלכלי, ולא רדיפות כלשהן.

הצבור הספרדי בבואנוס איירס היה מחולק לארבע קבוצות עיקריות שנבדלו זו מזו על־פי מקום מוצאן. "מרוקנים", "חלבים", "דמשקאים" "ודוברי לאדינו", לכל קבוצה היו ארגוני דת ומוסדות משלה.15

הקהילות הספרדיות הגדולות והמאורגנות ביותר היו של היהודים מסוריה שנמצאו עד תרע"ז (1917) תחת השלטון העתמאני, הם היו מורכבות מקבוצות גדולות של מהגרים מחלב ומדמשק.

החלבים: יוצאי החלב התרכזו בבואנוס־איירס ברובע אונסה (.....) וקבוצה קטנה יותר התישבה בסיודדלה (.....) שני האירוגנים המרכזיים של יוצאי חלב היו ארגון "יסוד – הדת" (שנוסד בתר"פ) אשר ניהל את בית הכנסת שברח' לבזה (.....), ות"ת גדול ובו מאות תלמידים.16 ארגון נוסף הוא "חסד של אמת" (שנוסד בתרפ"ד), אשר ניהל את בית הקברות בסיודדלה. הארגונים הללו

13. ח. אבני, אמנציפציה וחנוך יהודי, מאה שנות ניסיונה של יהדות ארגנטינה, 1884–1984, ירושלים תשמ"ו, פרק ב'.

14. מ. בקי־ב'זרנו, בתפוצות הגולה מס' 86, 85 עמ' 125.

15. מ.בקי־בז'רנו, הקהילה הספרדית של בואנוס־איירס, עבודת גמר במדור ליהדות אמריקה הלאטינית, המכון ליהדות זמננו, האונברסיטה העברית, ירושלים תשל"ד, עמ' 15.

16. כחמש מאות, ראה "דבר־שאול" עמ' נז'. מעדותו של הרב סתהון.

הוקמו ע"י הרב סתהון. אשר השפיע על הכיוון הדתי של יוצאי קהילת חלב, והשפעתו מורגשת עד היום. מוסד נוסף הוא ביה"ד הרבני־ספרדי, היחיד בארגנטינה, אשר עמד בהנהגתה של הקהילה החלבית והרב סתהון, יהודי חלב שמרו על רמה תרבותית גבוהה יותר מאשר שאר הקבוצות הספרדיות ושמרו על חינוך יהודי נרחב יותר ומסגרות דתיות מקפידות יותר. הם עסקו במסחר בדים, במיוחד במשי, וגם צמר וכותנה. בראשית שנהות ה־30 היו רובם עניים, ובהם עשיר אחד, והוא עזרא טאובל17.

הדמשקאים: כיוצאי חלב הגיעו מסוריה. מצבם הורע עם עלייתה של הלאומנות הערבית. רובם התיישבו בבואנוס־איירס, וחלקם במקומות אחרים בארגנטינה. הדמשקאים היו מרוכזים ברובעים בוקה־בארקאס ואח"כ פלורס. ארגוניהם המרכזים היו: אגודת "בני־אמת" (תרע"ד) בית־הכנסת "אור־תורה" (תר"פ), ו"אגודת־דודים" (תרע"ט). בשתי הקהילות הללו מילאה הדת מקום מרכזי. מלבד הארגונים הנ"ל הוקמו בתי כנסת שכונתיים עם ת"ת, אטליזים, בשר כשר ומקוה טהרה. המאפיין את שתי הקהילות הנ"ל, "החלבים" ו"הדמשקאים", היא דבקותם ביהדות. הם בנו מקואות, הקפידו על דיני כשרות, התפללו גם בימי חול בבתי כנסת, סגרו את עסקיהם בשבתות ובימים טובים והקפידו לשלוח את בניהם ללמוד בתלמוד־תורה18.

ההבדלים בין קהילת בני חלב לבני קהילת דמשק, נעוצה באופיין השונה של הקהילות הללו בארץ המוצא – סוריה, בהן היה יתרון לארגון הקהילתי ולרמה התרבותית של בני "ארם־צובא", בעוד שבני דמשק היו מעורים יותר באוכלוסיה – הערבית בארץ המוצא. בקרב החלבים היו יותר תלמידי־חכמים, ובני דמשק המשיכו בדרך־כלל את אורח החיים כפי שחיו בעיר הולדתם.

יוצאי טורקיה ודוברי הלאדינו: יהודים מטורקיה החלו להגר לארגנטינה החל מתר"ן, (1890) לערך. בתחילה היגרו הצעירים. אחר מהפכת התורקים הצעירים בתרס"ח (1908), כאשר היהודים חששו מהגיוס לצבא העותמאני, ולאחר שיהודי אזמיר החלו לסבול מרדיפות בתקופת כיבוש העיר ע"י היונים (בתרע"ח לערך), החלה הגירה מוגברת מטורקיה לכיוון ארגנטינה. בנוסף ליוצאי קהילות אלו היו בקהילה גם יהודים מסלוניקי, רודוס, ארצות־הבלקן

17. בתפוצות הגולה, עמ' 126. יש להוסיף כי יהודי חלב הצליחו להשפיע על שאר הקהילות הספרדיות הודות לנאמנותם ודבקותם במסורת. במשך הזמן הצטרפו אליהם גם בתי־כנסת של יוצאי קוקאז ושל יהודים ספרדים שירדו מארץ־ישראל לאחר תר"פ.

18. מ. בקי־בז'רנו, עבודת גמר עמ' 17, 18.

וקבוצה קטנה של ספרדים דוברי לאדינו מארץ ישראל. בראשית שנות ה-30 מנתה קבוצה זו19 כ-מאה משפחות אשר היו מאוגדות בארגון "התקווה". הארגון ניהל בית כנסת ות"ת בו למדו בעברית. ייחודה של הקבוצה מארץ-ישראל, היא הכרתה את הארץ ואת היהדות הספרדית בארץ-ישראל.

המרוקאים: הקבוצה הותיקה ביותר, אם כי הקטנה, בני טטואן, טאנג'יר, ג'יברלטאר, רובם דוברי ספרדית. בתר"צ מנו כ-300 משפחות רמתה הכלכלית והתרבותית גבוהה מיתר הקבוצות הספרדיות, בהיותם ותיקים ומעורים יותר בחיי ארגנטינה. בני קבוצה זו היו הקרובים ביותר להתבוללות ונישואי תערובת, וחשו תחושה של עליונות על שאר הקבוצות היהודיות בבואנוס איירס.20

הפילוג היקשה מאד על פעילות הקהילה הספרדית בכללותה, מקור ההכנסה לקהילה למימון פעולותיה השוטפות, בעיקר התלמוד תורה, בא בעיקר מבית-הקברות. לכל עדה וקהילה, היה בית קברות משלה, ושוחטים ואטליזים משלה, כך שניסו לקיים את הת"ת ממכירת הבשר הכשר.21

מנהיגות דתית-רוחנית, בעלת סמכות לא היתה בקרב הציבור הספרדי של בואנוס-איירס. רק הרב שאול סתהון כיהן כרבה של הקהילה החלבית ואב"ד, והיתה לו סמכות מזערית לגבי שאר הקהילות הספרדיות. רבנים, כאמור, לא היו בקהילות הספרדיות האחרות. לכן לעיתים נתמנו חזנים לתפקידי "חכם", תפקיד שהתבטא בעיקר בניהול התפילות ועריכת קידושין.22

לעומת הספרדים, האשכנזים היו מאוחדים. הגם שהם מנו יותר מכל העדות הספרדיות גם יחד. רבם של האשכנזים היה הרב גולדמאן, רבה של קהילת קרית-משה (מוזס-וויל), ישוב מיסודו של הברון הירש, שהוקם בתקופת ההגירה הגדולה ממזרח אירופה בראשית המאה. הדת שימשה גורם מרכזי בקהילות הספרדיות, בניגוד לתפיסה החילונית של היהודים האשכנזים.

נסיון אחדות: נסיון להקים מועצה רבנית מאוחדת לעדה הספרדית, נסיון שנכשל, נעשה על-ידי הרב שבתאי ג'אין23 שהגיע לארגנטינה בתרפ"ז (1927).

19. קבוצת דוברי הלדינו בני ארץ-ישראל מנתה כמאה משפחות.

20. בתפוצות הגולה, עמ' 125.

21. יש להניח שהושפעו מהמיסוי על הבשר הכשר בסוריה (מס הגבילה), שהוטל בחסות השלטונות העותמנים שמילא בסוריה מקום מרכזי בהכנסות הקהילה. אולם מאוחר יותר מס זה התבטל מאחר ולא יכלו להתחרות במחירי השוק הפרטי.

22. בתפוצות הגולה, עמ' 130. מכאן, יש לראות כי ללא מנהיגים רוחניים ורבנים, לא פלא, כי ההתבוללות ונטישת המסורת פשחה כמספחת בקהילות היהודיות במקום.

23. בתפוצות הגולה, עמ' 135.

בתרפ"ח (1928), יסד מועצה רבנית ספרדית בה השתתפו כל הארגונים מלבד החלבים אשר להם היה רב, הרב סתהון. הרב ג'אין כיהן ברבנות בארגנטינה בין השנים תרפ"ט – תרצ"א 24, אולם נכשל בתפקידו, מאחר והקהילות לא קיבלו את הנהגתו הדתית וסמכויותיו הנובעות ממנה. בתשי"ג הוזמן הרב שחיבר ע"י הקהילה החלבית מהקהילה היהודית בבירות, והוא משמש עד היום כרבה של הקהילה החלבית בלבד. מכהנים רבנים אחרים בקהילות בעדות האחרות. בתקופה שלא היה רב, ייצג את הקהילה בהזדמנויות השונות, רב הקהילה הספרדית של מונטבידאו, הרב יצחק אלגאזי, (יליד איזמיר) ובבעיות של דיני אישות פנו חברי הקהילות, כיחדים, לבית־הדין החלבי.

הקהילה הספרדית כיום:25

בתש"כ (1960) נמנו כ–40000 יהודים ספרדים בארגנטינה.
קהילת הלאדינו מנתה בתשכ"ח (1968) – כ–1700 משפחות
המרוקנים כ– 300 משפחות.
החלבים כ– 2000 משפחות.
בני דמשק כ– 2200 – 2500 משפחות.
המספרים הנ"ל מיוחסים למניינם של משפחות חברות בקהילות מאורגנות, אולם ישנם רבים אשר אינם קשורים לקהילה כלשהיא.

ד. הרב שאול ב"ר דוד סתהון דבח. תולדותיו, ופעילותו בבואנוס איירס.

הרב שאול ב"ר דוד סתהון, נולד בארם־צובא בתרי"א. בהיותו בן כ"ו, נתמנה לשמש כחבר בית־הדין במקום וכעבור ארבע שנים הוזמן לכהן כרבה של עין־תאב, שם כיהן כעשר שנים, לאחר מכן חזר לארם־צובא והניח יסוד לישיבה מסודרת בה יחונכו אברכים ויכשירו עצמם כרבנים לעתיד. לפני מלחמת העולם הראשונה, בתער"ב (1912), נסע לבקר את בניו בבואנוס־איירס ושם מונה לרב ואב־בית־דין, לעדת יהודי חלב בעיר זו.26

24. הרב שבתאי ג'אין כיהן כרב בקהילת מונסטיר (יוגוסלביה), והוא ממיסדי "ההתאחדות העולמית של הקהילות הספרדיות" שקמו בתרפ"ד (1924).

25. יש לזכור כי בתר"צ נפטר הרב סתהון.

26. בהקדמתו לספרו "דבר־שאול" מספר הרב את תולדותיו: "אני למדתי תורה באר"צ, ויצקתי מים על גדולי רבניה, וגם מתלמידי היום הם מורי הוראה בירושלים ובאר"צ". לגבי נסיעתו של הרב לבואנוס־איירס ישנה גרסה נוספת האומרת כי הרב נרדף ע"י הרה"ג

לרב היו ארבעה בנים מאשתו הראשונה: יום טוב, מרדכי, יוסף ודוד ומאשתו השניה נולד לו בן זקונים, אברהם. אחיו תמכו בו בימי בחרותו, כפי שהוא מעיד בהקדמה לספרו, "ע"מ ללמוד וללמד".

מצב היהדות בארגנטינה: מספרו של הרב אנו מקבלים תמונה רחבה אך עגומה עד למאד למצבה של היהדות בארגנטינה, כאשר ההתרחקות ממסורת היהדות הביאה אט אט למצב הקשה של התבוללות, והצורך לתקן את התקנה יוצאת הדופן שתיקן הרב, לאסור כליל לגייר בארגנטינה, במקום שהפרוץ הולך ומתגבר מיום ליום.

בפעולתו האינטנסיבית של הרב נגד פורצי גדר למיניהם הוא נקט בשיטות שונות, כמו פניה לעיתונות היהודית המקומית27, בכדי להוציא מהקהילה עבריינים. בדף נ"ז כותב הרב: "בחורים בסעודת נשואיהן, שהיא סעודת מצווה, מביאים ערלים ועורכים את שולחנם עם בשר נחירה וטרפה, ובשר חזיר ומשקין אסורים", ...אוי לעינים שכך רואות, אוי לאוזנים שכך שומעות שהמה חוטאים ומחטיאים את הרבים, ומעבירים אותם על כמה לאוין שבזמן הבית היו הורגים אותם", ומשווה סעודה כעין זו לסעודתו של אחשורוש, ובכדי למנוע סעודות כגון אלה, גוזר הרב בגזרה ותקנה..." מהיום והלאה לא יהין איש לעשות זאת, והנני מטיל עוד גזרת תורה שלא יסדר לו אדם קדושין, ולא יכתוב לו כתובה, ולא יעלוהו על הספר תורה, ושלא ילך שום אדם אצלו לנשואין איש או אשה, בן או בת, גדולים או קטנים, ובכלל גזרת התורה אני גוזר על השמש העיקרי שיהיה בבית הכנסת לחקור ולדרוש קודם החופה איזה ימים ואם יתודע לו על איזה חתן שרוצה לעשות סעודה משמץ דבר אסור, שיכריז בבית הכנסת להודיע לרבים לבל ילכו לשם, או יודיע לחזן ויכריז, וגזרה זו מעתה ועד עולם, וכל העובר על דבר אחד מדברים הכתובים למעלה ישכנו נחש... וכל הק"ק ברוכים יהיו לה'..."

בהקדמה לספרו כותב הרב את הנימוקים שהביאו אותו לקבל עליו את התפקיד, "...וכאשר ראיתי אותה ללא חומה והדת אינה כשורה כאן והיו נכשלים ח"ו בבשר נחירה וגם לא היה בה ת"ת ואני לקחתי על עצמי לגדור גדרותיה".

הראב"ד חזקיה שבתי, הלה פרסם נגדו חרם בהיותו מכהן בארי"צ במשרת רב ראשי. אולם גרסא זו אינה ברורה. ראה מ.ד. גאון, יהודי המזרח באי"י, עמ' 488-489, 661-662 ולגבי המחלוקת ראה גם: האור, עתון יומי, מיום ט"ז חשון תרע"ב גליון כ"ב, עמ' 3, לגבי המשלחת שנשלחה לבדוק את האשמות הנ"ל, מטעם החכם באשי, הרב חיים נחום, מקורות נוספים: האור,מיום ב' ו' כסלו תרע"ב, גליון לט.

27. ראה בנספח מס' 1.

ואכן, אנו שומעים על פעולותיו, בתיקון תקנות ובארגון מוסדות הקהילה לחיזוק חומת היהדות.

מפעולותיו ניתן לראות כי הרב היה שמרני, ולא קיבל בד"כ שינויים וחידושים כלשהם במסורת. לדוגמא, ת"ת "יסוד־הדת" אותו יסד הרב סתהון, לא הסכים ללמד בתקופתו של הרב עברית־בעברית. בגלל שהרב חשש שזוהי סטיה מהמסורת, ובכך בא לידי עימות עם ראשי הקהילה, ורק לאחר פטירתו הנהיגו זאת ופתחו בי"ס לבנות בשנת ת"ש ולימודים עבריים אחה"צ.

1. שחיטת בשר כשר. על חשבון הקהילה "עם שוחטים מומחים מבני עירנו וכן הוציאו מזה רווח לקהילה וממנו מממנים את ביהכנ"ס ולת"ת, וקנו מההכנסות בתים להנ"ל, ובהם מתחנכים כ־300 ילדים עניים ועשירים, ואני משגיח על הת"ת הנ"ל..."[28]

2. יסוד התלמוד תורה הנקרא "יסוד־הדת", בענין יסוד הת"ת אנו רואים את מסירות נפשו של הרב למען החינוך היהודי. בעמ' נ"ח בספרו: "זה חמש־עשרה שנה אני פה בבואנוס־איירס ועמי חברת "יסוד־דת", ומשתדל שלא ילך שום ילד לבי"ס של נוכרים בשבת, כי טרם שיתגלה המאמר הנזכר, היו אנשים שולחים את בניהם באמרם שהמורים שלחו להם מכתב שאם לא ישלחום, שמים עליהם קנה, **והייתי הולך אצל המורים של בתי־הספר שלהם ומבקש מהם שימחלו להם מלבוא, ומוחלים.** ועתה גם אחרי שנתגלה המאמר הנז' והונח לנו, יש אנשים ששולחים אותם ברצונם בשבת, ודברתי עם האנשים הללו ומי שלא נמנע עדיין מלשלוח הייתי מגרש בניו מבי"ס שלנו ואפילו בחול, וגם עזרתי לת"ת של קהילת דמשק הי"ו שלא ילכו.

והיום יש לנו בת"ת כ־500 תלמידים, ולדמשק יש כ־300 תלמידים, ואין אף אחד מהם הולך, ותמיד יש לפקח ולהשתדל הרבה שלא ילכו בשבת, **הרי מילדותם הורגלו על חילול שבת,** וגם אם יגדל לא יסור ממנה, וב"ה אני עושה ומצליח כי כל העדה כולם קדושים, ושומעים לקול מורם".

יש לראות את דבריו של הרב על רקע העובדה כי חברת "יסוד־הדת" נוסדה רק בתר"פ, גם שאר החברות לחינוך של הקהילה הדמשקאית וארגוני בתי הכנסת שלהם נוסדו סביב שנה זו, והרי יהודים אלו הגיעו לארגנטינה עשרות שנים קודם לכן. למעשה הם גדלו בחברה נוכרית מוחלטת ללא זיק יהודי כלשהו, לכן אין פלא, כפי שאומר הרב בהקדמה, כי כאשר הגיע בתער"ב ראה את המצב הנורא של הקהילה, החינוך היה נוכרי לחלוטין[29]. כפי שאמר הרב

28. דבר שאול, בהקדמה.

29. כמו שהזכרנו בחלק ב'. כאשר עם הגברת ההגירה לארגנטינה בתר"ס (1900) לערך, החלו להחדיר לחינוך הממלכתי מוטיבים לאומיים, ולמעשה היהודים היו נעדרים חינוך יהודי כלשהו. אולם בקרב היהודים אשר ישבו במושבות הברון היה בתחילה חינוך יהודי רחב,

הילדים "מילדותם הורגלו על חילול שבת", אולם אם נמצאים בת"ת כ-500 ילדים הרי זהו הישג עצום. בנוסף, אנו שומעים על מסירות נפשו של הרב, המכתת את רגליו ומוחל על כבודו, ויוצא לדבר עם המורים הגויים בבתי־הספר, בכדי שישחררו את הילדים היהודים מלימודים בשבת.

יחד עם יסוד התלמוד תורה, מיסד הרב את בית־הדין היחיד הפועל בארגנטינה. גם אם שאר הקהילות הספרדיות אינן מכירות בו כסמכות דתית עליונה, הרי היחידים מבני הקהילות פונים אל בית־דין זה בשאלות שונות, ולמעשה מתוך בית־דין זה עלתה בעיית ענין הגיור, כאשר הרב הבין את הסכנה העצומה שעלולה להיוצר אם לא יעצר הסחף של נישואי תערובת והתבוללות.

נושא נוסף, בו אנו שומעים על פעילותו הנמרצת של הרב למניעת פריצתה של חומת היהדות הוא הענין המובא בנספח מס' 30.1. כאן הוציא הרב "קול קורא לאפרושי מאיסורא", כאשר נודע לו על אדם אשר שימש כשוחט, אולם לאחר בירור העלה שאין "תוכו כברו" ולמעשה הוא מכשיל את הרבים בשחיטה ובעינינים נוספים, כותב גיטין ללא כל ידיעה לימוד והסמכה. בקול קורא ארוך, יוצא הרב נגדו ולהודיע לכל שהוא מופרש מעדת ישראל.

בעיית הגיור:

לפי עדותו של הרב, נערכו בארגנטינה נשואי תערובת במסווה של נשואים כשרים על סמך גיורים פיקטיביים. נישואי התערובת והגיורים הפיקטיביים, היו בעיה רצינית אולם רק מספר אנשים מצומצם ניסה להתמודד עם הבעיה,31 בראשם הרב סתהון, הרב גולדמן, הרב האשכנזי של קהילות מוזס־וויל סייע לו.

לאחר התיאור הנ"ל, המתאר את מצבה של יהדות ארגנטינה, אין פלא שללא חינוך יהודי שורשי, ותוך פזילה מתמדת לעולם הנוכרי הגיעה בעית נשואי־התערובת בארגנטינה, למצב שהרבנים אסרו על הגיור לחלוטין. הרב כותב בספרו על הסיבות שהביאו אותו לאסור לחלוטין לגייר בארגנטינה32.

"העיר הזאת חופשית עד מאד, ואיש הישר בעיניו יעשה, ואין להם רב שייראו ממנו ולא מצד הממשלה ולא מצד שהוא ממונה מק"ק יצ"ו, ולכן כל אחד עושה כרצונו, והוא מביא נוכריה, ומגיירה בפני ההמון, וכבר אומרים

במיוחד במושבה מוזסוויל, אולם אט אט בעקבות פעולת הממשלה חוסל החינוך היהודי כמעט לחלוטין, בערים חינוך יהודי היה מועט ביותר. ראה ח. אבני, אמנציפציה וחינוך יהודי, פרק ב.

30. הופיע בעיתון די יידישע צייטינג מיום 2 למרס 1926. (העתון היהודי היומי שהופיע בארגנטינה).

31. על הבעיה בכללותה ראה:

32. חלק או"ח סעיף ג'.

שהם ובניהם מגוירים, ואם ישאל אותם משהו מי גייר אתכם ישיבו בחציפות מי שמך? ...ולכן פרסמתי בארגנטינה מודעות שאין לקבל גרים בארגנטינה, **עד כל ימי עולם**, מכמה טעמים, ואין לפרוץ גדר, וכל הפורץ גדר ישכנו נחש ...**ומי שרוצה לגייר יסע לירושת"ו אולי יקבלוהו".**

ובסעיף ב', הוא כותב לרב גולדמן שכמו כן אין למול את בניהם של אלה המתחתנים עם נוכריות ואח"כ מתגירים.33

האיסור לגייר בארגנטינה פורסם לאחר שהסכימו עליו בכתב הרבנים הראשיים לארץ ישראל: הרב יעקב מאיר והרב אברהם יצחק הכהן קוק, והוא משמש כדוגמא מובהקת להיקף שלטונם וסמכותם של רבני ארץ־ישראל בעניני גיור ואישות ברחבי הפזורה היהודית.34

בנוסף להסכמות של הרבנים הראשיים לארץ ישראל, מתכתב הרב עם הרב יהודה ליב צירלסאהן מקישינוב,35 הרב צירלסאהן מסכים לפסיקתו של הרב כאשר "הפרוש מרובה על העומד".

בינתיים מעמדם ההלכתי של הילדים שנולדו מנישואין מעורבים נשאר לא ברור. בתרצ"ב (1932) פונים לבית־הדין הספרדי לפתור בעיות אלה, של ילדים שנולדו מנישואין מעורבים, עוד שנים רבות קודם לאיסור.36

החרם לא הביא למניעת גיורים פיקטיביים נוספים. כאשר יהודי רצה לשאת אשה נוכריה היו פשוט מגיירים אותה בגיור פקטיבי, או שהיו פורשים מהקהילה, כך שאט אט פרשו רבים מקהילותיהם.

בתרח"צ (1938) הגיע הסחף בנושא נישואי תערובת שוב לנקודת רתיחה. בשנה זו יוצאת לאור שוב חוברת הסכמות,37 הכוללת בחלקה את ההסכמות

33. חלק או"ח סעיף ב', "שחלילה לנו למול אותם".

34. דייויס, עמ' 302.

35. או"ח, סימן ה'. מחבר ספרים: ספר גבול יהודה, פאלטאוא, תער"ב, ספר הגיון לב, קשניוב תרפ"ט, מערכי לב, קשניוב תרצ"ב, דרך סלולה, פרילוקא תרס"ב, עצי הלבנון, תרפ"ד. הרב צירלסאהן עיקב אף את הפצת ספרו "עצי הלבנון" בארגנטינה, באשר מס' תשובות בספר זה, תשובות ס', ס"ג, ס"ד, עלולות היו לקלקל תקנה זו "שהיא באמת נאדרה בקודש", וחשש הרב צירלסאהן שדעתו, כפי שהוצאה בס' "עצי הלבנון" תגרום לבעיה לרב סתהון, ולכן עיקב את פרסום ספרו בארגנטינה.

36. \\\ \\\\ עמ' 188.

37. ראה נספח מס' 2, **הסכמות נשיאי הרבנות הראשית לארץ ישראל, בדה"ד של עדות אשכנזים, ספרדים, וחלבים דעיה"ק ירושלם ת"ו, בדה"צ ורבני ע"ת ארם צובה יע"א בואנוס־איירס, תרח"צ.** מנספח מס' 3 בו כותב הרב חזקיה שבתי על ביקורו בארגנטינה בתרפ"ט ובתרצ"ז כותב הרב: "...אלא דקמו איזה חכמים בעיניהם ופרצו גד"ר וגיירום לפי דעתם והיות שבשנת תרפ"ט כאן נמצנו בבואינוס איירס ועפ"י דרישת ועד הקהילה בני אמת

הקודמות מתרפ"ו, וכן רשימה ארוכה נוספת של הסכמות, הכוללת את הסכמות הרבנות הראשית לארץ־ישראל, הסכמות בד"ץ האשכנזים החסידים, הפרושים, בד"צ הספרדים, הסכמות רבני וחכמי ארם־צובה, כולם מירושלים וכן מכתבים המחזקים את התקנה הקודמת. "...שחלילה לשום בר ישראל לפרוץ גדר תקנה זו באיסור לקבל שום גר וגיורת במדינת ארגנטינה **בלי שום הוראת התר בעולם"**.

ואמנם, איסור זה משמש עד היום כיסוד להחלטה הבלתי כתובה, אך הנהוגה למעשה על כל פעולת גיור בארגנטינה. אף שאין אנחנו יכולים למדוד איסור זה, מותר להניח כי היתה לו השפעה מונעת בשכבות רבות של הקבוצות היהודיות בארגנטינה. אולם, אף על פי שתקנה זו שרירה וקיימת עד היום, ועדיין מוכר ומוזכר שמו של הרב שאול סתהון בארגנטינה בהערצה בקרב ראשי הקהילה החלבית,38 הסחף בנושא ההתבוללות ונישואי התערובת לא נעצר, אלא אדרבה, יותר ויותר יהודים נישאים בנישואי תערובת. אולם, חלק מהקהילות בבואנוס איירס לא קיבלו לרשום חברים ממשפחות מעורבות, אך מבני משפחה יהודים לא נמנעה קבורה יהודית.

איסור הגיור והפעולות הנילוות הביא לסילוקה של בעיה זו מעל סדר היום הציבורי. ובגלל ההגירה בין שתי מלחמות העולם הגיע הקיבוץ היהודי בתרצ"ט ל300.000 נפש.

הודעתי לקהלה חומר ואיסור העובר על ההסכמה הנז' ...וזה תורף דברי פסקי הקטן אשר מסרתי בידם – ידוע להוי לכל הקהל שההסכמה הנז' הידועה הא הסכמה קיימת לדורות ואסור לכל ת"ח הגרים בארץ הלזו לגייר שום איש או אשה בלי רשות ב"ד רבא דעה"ק ירושת"ו... כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". ככלל התקנה תקפה עד היום, אם כי ישנם יוצאים מן הכרלל, כמו בני קהילת טורקיה ומרוקו שהמשיכו לגייר עד מלחמת השחרור בתש"ח.

38. מעדותה של גב' מ. בקי בזרנו.

מתוך העיתון די יידישע צייטונג.
מיום ה' 3 למרס 1926

קול קורא בגרון לאפרושי מאיסורא

הן אמת כי לשעבר נתתי תעודה להאיש הפרסי אשר היה דר בירושת"ו, ואשר שמו יצחק מזרחי כי הוא סופר, וזה היה על סמך מכתב שבידו, האמנם אח"כ נתברר לי שבעברו דרך מונטוידאו לימד שחיטת עופות ליעקב חזן שהוא אוכל בשר נחירה זה ארבע־עשרה שנה ונתן לו סמיכה. והוא יצחק הנזכר בעצמו לא למד שחיטה כאשר בחנתיו וכן קבלתי מכתבים משוחטי ירושת"ו המובהקים, ובהם כותבים לי שמעולם לא ידעו שזה יצחק מזרחי הוא שוחט וכן כתב לי עוד הרה"ג יוסף ידיד נר"ן ראב"ד לעדת בני אר"צ בירושת"ו, ועוד אנשים חרדים ויראי ה', ושהסמיכה שיש בידו מעה"ק טבריה הוא זיוף ושלא נגע יראת אלוקים בלבו. ותפילין הפסול מתקנו ומוכרו בחזקת כשר ושהוא אפיקורוס וגם פה השחית והתעיב עד שאין הפה יכולה לדבר. ונתברר לי שהוא אפיקורוס גמור וכבר כתב בש"ע יו"ד סי' רפ"א: "ס"ת שכתבו אפיקורס ישרף" והיא מימרא דרב נחמן במס' גיטין דף מ"ה ע"ב, ולכן מצוה על כל אחינו האשכנזים הקוראים הקו"ק זה לפרסם כל זה ברבים ובפרט בין הספרדים וגם להכריז עליו בבתי כנסיות של האשכנזים והספרדים ולהודיע לכל שהוא מופרש מעדת ישראל, גם להודיע כי יעקב חזן הנ"ל התריתי בו כמה פעמים שלא לשחוט עוד והוא שוחט והולך, דורס ואוכל ומאכיל ולא עוד שהוא כותב גיטין לגרש אשה מבעלה עם המסדר השו"ב החדש דוד צבי שאינו בקי בטיב גיטין כאשר העיר בפני הר' יצחק גוטליב נר"ו, וגם שלח גט לערי רוסיה ופסלוהו והתריתי בהם כמה פעמים ולא שמעו לקול מורים ולא ישובו מפני כל ויזדמן שמה הרבה נתינת גיטין יען כי רבים מתושבי ארגנטינה ושאר ארצות הקודמות מרצותם לגרש את נשיהם גרוש מוחלט ולא יוכלו לעשות זאת בארצות אשר הם גרים שמה כי חוקי ארצם אינם מרשים להם גירושין כאלו, והם נוסעים לאורוגאוי ושם מגרשים לפני הערכאות ש"ג, ובכן מגרשים שם בדוננו בפני קטולי קני מאגמא הנז"ל, אוי לעינים שכך רואות, ולכן הנני בא עתה להודיעם ברבים שגיטם אינו גט כלל ואשה המתגרשת בפניהם עודנה אשת איש גמורה, מפני שהסופר אוכל ומאכיל לאחרים בשר נחירה וע"ה גמור ומחלל שבת בפרהסיה, שהוא פסול לכתוב גט כמובא בש"ע א"ח סי' קמ"ג וגם המסדר אינו בקי ואין בו יראת שמים מכיון שהוא מניח להסופר הנז' לכתוב גיטין אף שהוא פסול וגם אחרי שהתריתי בו לא חזר בו ולכן מצוה וחיוב מוטל על ראשי העדה אשר במונטוידאו ועל כל מי שמגיע עתון זה לידו קרוב או רחוק להשתדל למונעם מהשו"ב ומנתינת גיטין ולקדש את ה' הנכבד והנורא כדי שלא יאכלו ישראל בשר פיגול ושלא להרבות ממזרים בישראל ועל המשתדלים בדבר ועכ"י תבא ברכת טוב.

שאול סתהון
(רב לעדת הספרדים בארגנטינה).

שער החוברת:

הסכמות נשיאי הרבנות הראשית לארץ ישראל

בדה"צ של ע'דות אשכנזים, ספרדים וחלבים דעיה"ק ירושלם ת"ו, בדה"צ ורבני עי"ת ארם צובה יע"א.

לקיים ולחזק הסכמת הרה"ג שאול סתהון ז"ל לאסור קבלת גרים בארגנטינא הנדפסת בספרו "דבר שאול",
בואינוס־איירס
שנת נחלתי עדותיך לעולם כי **ששון לבי** המה (תרצ"ח)

א. הסכמת הרב הגאון מרן יעקב־מאיר שליט"א, ראש הרבנים בא"י וראשון־לציון ונשיא הרבנות הראשית בירושלים תובב"א.

בהיות כי קמו אנשים לבטל תקנת הרבנים הגאונים הראשונים, לכן יצא דבר מלכים והרשות נתנה להפיץ ברבים מחדש את הסכמתו בעינין זה אשר היא לו נדפסה בספר הבהיר "דבר שאול" בשנת תפר"ח, למען בל יהין איש להעיד ולהפרה נדר אשר נדרו ראשונים, (זה נוסח ההסכמה יצא ערך מספר הנז')

בתשובה למ'... עלי להשיב מפני הכבוד, אחרי כי הגאון הרה"ג מרא־דאתרא, המפורסם בפסקיו להלכה, בספרו הבהיר "דבר־שאול" מצא לנכון במקום שהפרוץ מרובה על העומד, לגדור גדר ולאסור לקבל גרים, וכן לא למול את הבן הבא מנכרית זב"ז, כמו שנראה כן מפורש מדברי הרבנים המסכימים על דברי הגאון הפוסק (כ' אור הפסק דין עצמו לא הופיגע לעינינו), כמו שטעמה טעים בדב"ק סי' נ' שכתב ז"ל: "מפני כי העיר הזאת חפשית עד מאד ואיש הישר בעיניו יעשה וכו', ואם כן כל איש אשר חשקה נפשו בבת נכרית מביאה אל ביתו ותהיה לו לאשה או מביא שלשה הדיוטות מן השוק ומגיירה בפניהם כאשר מצוי גם עתה ויש להם בנים פסולים ואומרים שגיירו אותם, ואם ישאל אדם אותם מי גיירם ישיבו בחציפות מי שמך וכו'. עכ"ל, וכן מי יבוא להרהר אחריו חלילה, ואדרבא ראוי לקבל דבריו כהלכה למשה מסיני, ולומר אישר לחיליה לאורייתא ולית דין צריך בשש, ועין הגאון מרן הב"י בספרו הבהיר "אבקת רוכל" בדין הפרוכת סי' ס"ו והא־ל ברחמיו יחזירם למוטב לתפארת עם ישראל, ולכן חברים יקרים בוני אמת, לעמוד ולחזק את תורתנו, תורת אמת ותקבלו משכורתכם מהאל אמת. מוקירכם ומכבדכם.

הצב"י יעקב מאיר ס"ט
מקום החותם

פעה"ק ירושלם ת"ו יום ב"ד לחודש אייר שנת תרח"ץ.

כרוזא קרי בחיל

כאשר היתה למראה עינינו פס"ד ותקנה מגדולי המורים, גדר גדול גדרו שלא לקבל גירות במדינת ארגנטינה, את הנכריות הבאות להתגייר, כי נתברר בירור גמור שאין כוונתם לשמים להכנס תחת כנפי השכינה, אלא למראית עין לחוד, אשר עפ"י דין תוה"ק, אינה גירות, והבנים הילודים להם הם בחזקת נכרים, וגדולה המכשלה מאוד, וגורם טמיעה לעם ישראל בין האומות ח"ו. ולכן עמדו ושקדו על טהרת האומה הישראלית ותקנו חק ולא יעבור, שלא לסדר שום גירות במדינת ארגנטינה, ולא למול את הבנים נכרים אשר יולדו להם, וכדין עשו לעקור פרצה זו מישראל, שלא יתבוללו זמירות זרות בכרם בית ישראל, ואין דבריהם החוצבים להבות אש צריכים חיזוק, ועין רואה מה שנדפס בספר הבהיר "דבר שאול" שם האריך, הרחיב הדיבור כגודל הנחיצות של התקנה הזאת ובגודל האיסור של העוברים חלילה על זה.

והנה קול ענות שמענו שבזמן האחרון אחסור דרי, וקמו איזה אנשים להרוס גדרן של גדולי הדור, אשר לא יאומן כי יסופר, כי מי שעמדו רגלי אבותיו על הר סיני, יתן יד לבעלי תאוה, ולהטמיע את האומה הקדושה ח"ו, בנשים נכריות, וילדי נכרים, אי לזאת מצאנו חובה בנפשנו לצאת בקול קורא הזה, לכל אחב"י החרדים במדינת ארגנטינה, בבקשה לעמוד על נפש האומה, ועל נפש ההולכים אחרי הנכריות, שלא יפלו בחמשים שערי טומאה ח"ו, והננו מסכימים ומחזקים את התקנה הקודמת בכל תוקף ועוז, לזה שומעין שאמר בהלכה, ודא גזרת אוריתא, שאין לשום אדם לגייר בארגנטינה, שום איש או אשה, ולא למול את ילדיהם ולא לגיירם והעובר על זה **"הוא פורץ גדר"**, והקולר תלוי בצווארו, ובטחוננו כי ישראל קדושים יתאמצו ויתאזרו להקים את התקנה הקדושה הזאת על תלה, ה' יתי' יערה רוח מהרה ממרום על כל נדחי ישראל וישלח לנו גוא"צ בב"א. הכו"ח בצעדיך ירושלים, בב"ד ימים לירח אייר שנת מבשר ציון לפ"ק. הבד"צ לכל מקהלות האשכנזים דפעיה"ק ת"ו ע"י העדה החרדית פרושים וחסידים, (ועד העיר לקהלת האשכנזים).

נאם זעליג ראובן בענגיס ראב"ד.
נאם פנחס בהגר"י ז"ל עפשטיין.
נאם דוד הלוי יונגרייז.
(מקום חותם הבד"צ)

הנני לאשר לקיים חתימת הבד"צ הרבנים הגאונים וראוי לחוש לכל הדברים אשר כתבו לממדר מלתא, וה' ישמור על טהרתם של ישראל, ויחיש את גאולתנו בב"א, כעתירת

יוסף צבי דושינסקיא
רב ואב"ד לכל מקהלות אשכנזים תובב"א.
ורב ראשי ליהדות החרדית בארץ ישראל.

בית הדין הגדול לכל מקהלות האשכנזים הי"ו.
בפעה"ק ירושלם תובב"א

יום ב"ט לחודש אייר תרצ"ח

כבוד אחינו ראשי אלופי ישראל בקהלות הקודש ארגנטינה יצ"ו. בהיות כי זה מכבר בשנת תפר"ח **(א"ה התקנה נקבעה ע"י הרה"ג שאול סתהון ז"ל כעשר שנים קודם רק שנדפסה בשנה זו שהרה"ג הנז' הדפיס את ספר "דבר שאול")** נעשה שמה תקנה קבועה ע"י מרא דאתרא הרב המוה"ג מוהר' שאול סתהון ז"ל אשר גזר אומר שלא לקבל שמה גרים לא אנשים ולא נשים, והסכימו לתקנה זו גדולי הרבנים וגאוני אה"ק והנה בהיום נשמע כי קמו מקצת אנשים לפרוץ גדרם של הרבנים הקדומים ורוצים לקבל גרים מכל הבא לידם, ואחרי הברוכים שלפנינו המקום גורם להחזיק בתקנה זו כי פרצה זו עלולה להמיט שואה חדשה על טהרת המשפחה של עד העומדים על משמרת הקודש ואנחנו מכריזים בכח התורה הקדושה שחלילה לשום בר ישראל לפרוץ גדר תקנה זו באיסור לקבל שום גר וגיורת במדינת ארגנטינה, **בלי שום הוראת התר בעולם.** גם אם נמצאו פורץ גדר שנשא אשה נוכריה, אסור למול בניהם אשר תלד, ושומע דברינו יתברכו בכל טוב כעתיר הבד"ץ דפה קרתא קדישא ירושלים תובב"א.

נאם **יוסף גרשון הורויץ.**
נאם **אליהו בהר שלמה ראם.**
נאם **חיים שלמה רוזינטל.**

הרבנות הראשית לארץ־ישראל

הנני מצטרף להרבנים הגאונים הבד"ץ דפה עיר הקדש אשר גם הם בן הגודרים גדר גדול להכריז אסור על קבלת גרים במדינת ארגנטינה. כי תקנה זו היא תקון גדול להרים מכשול מדרך עמנו ולחסום את פרצת הכרם שנפרצה בכרם בית ישראל, ולכל המסייעים לשמור על טהרת ישראל יתברכו מהשי"ת ויבואו שכמ"ה כעתירת הבא על החתום, הבא למען המצוה ר"ח ודהא תליתאה שקבלנו בו אוריין תליתאה.

נאם **צבי פסח פראנק.**
רב ואב"ד.
מקום החותם

בי דינא רבא לעדת הספרדית בירושלם ת"ו

ירושלם כ"ט לחדש אייר תפרי"ח.

אל אחינו בני קהלות הקדש אשר בארגנטינה העי"א.

בהיות לפנים בישראל קמו אנשי מופת מיראי ה' וחושבי שמו, אשר פגעו הזמן מהדור הפרוץ נגעו על לבם מראות הפרצה הגדולה אשר פסתה המספחת בין אחינו בית־ישראל, לישא נשים נכריות, בנות הגויים, אשר עם בנ"י שוכנים בתוכם. ובנים ובנות יולדו להם, ומפני תאותם המגונה באות להתגיר ואין כונתם לשמים, וכדי לשמור על טהרת משפחות ישראל לבל יטמעו בין הגויים, עמדו ועשו סיג לגדור גדר על הפרצה הזאת, ועלו בהסכמה ובגזרה חמורה לבלי לקבל שום גרות מאלו הבאות להתגייר ולא למול את בניהם אשר יולדו להם מהתערובת הזאת, כ"א עליהם ללכת ולעמוד לפני ב"ד הגדול אשר בירושת"ו, אשר להם הכרו והרשות לקבלם אחרי חקירה הראויה והישרה, לפי ראות עיניהם עפ"י התורה, ועל הגזרה הזאת באו בהסכמה חו"ר ירושת"ו, ולמעלה מנהון הגאונים הגדולים נשיאי הרבנות הראשית לא"י, יבדל לחיים הגאון ראש"ל כמוהר"ר יעקב מאיר שליט"א, ומנוחתו עד"ן הגאון כמוהר"ר אברהם קוק ז"ל, באשר מבואר בס' דבר שאול.

והנה עתה שמענו ותרגז בטננו כי קמו קצתם לפרוץ גדר גדרן של ראשונים בתקנה הגדולה הזאת, לכן קמנו ונתעודד להחזיק בעוז התקנה הזאת ביהודה, ועוד לקרוא אנן בי־דינא רבא דעיה"ק ירושת"ו הח"מ לאסור אסור בכל תוקף ועוז לחזק את הגזרה הקדומה לשמור אותה לכל פרטיה שאין רשות לשום כ"ד

קבועים וכ"ש יחידים לגייר בארגנטינה, שום איש ואשה כ"ש לאותם שכבר נישאו בעבירה, ולא למול את הבנים אשר יולדו להם ולא לגיירם, אף שיגדלו באופן שלא לעשות שום התר, עד אשר יעמדו בפני ב"ד הגדול בירושת"ו, כי להם הזכות והכח לעשות ככל העולה על רוחם, עפ"י התורה אשר יורוך, וכל העובר ע"ז **"הרי הוא פורץ גדר גדרן של ראשונים באסור חמור"**, וכל העובר ע"ד חכמים עונו ישא, ובטוחים אנו שכל החרד לדבר השם, יאזור כגבר חלציו בבלי ליתן לעבור ע"ז, ולחזק בעל ההסכמה הידועה כי טהרת ישראל וקדושתו תלוי בה ושומע לנו ישכון בטח, וראויה המצוה הזאת להגן עליו ועל זרעו, וברכות הקודש יחולו על ראשו, וה' יגדור פרצות עם ישראל כעתירת החותמים ברוב עוז ושלום.

הצעיר **חנניא גבריאל** ס"ט
הצעיר **חיים טויל** ס"ט
הצעיר **אהרן הררי רפול** ס"ט
(מקום החותם)

לכבוד אחינו היקרים קהלות הקדש אשר במדינות ארגנטינא.

שלום וברכה,

הנני להצטרף עם הרבנים הגאונים בד"צ דאשכנזים וספרדים חי"ו פעיה"ק ת"ו לחזק ולבצר את הגדר הגדול שבצרו גאונים וצדיקים בשנת תרפ"ח, ותוכם הגאון הצדיק האמיתי מרא דאתרא דישראל מרן אברהם יצחק הכהן קוק זצוק"ל, שלא לקבל גרים בשום מקום במדינות ארגנטינא, וחלילה חלילה לשום רב, או צורבא מרבנן לעשות דבר גדול או קטן שיש בו בכדי לפרוץ איזו פירצה שהיא בגדר זה שמצאו גדולי הדור להכרחי בכדי לשמור על טהרת ישראל וקדושתו במדינות הללו, יתר הפרטים בעינין הזה יהיו כפי שנתפרשו במכתבו של הגאון הנ"ל מיום ט' ניסן תרפ"ח, שנדפס בספר "דבר־שאול" להרב הגאון הצדיק ר' שאול דוד סתהון זצ"ל, שנדפס פה ירושלים עיה"ק ת"ו בשנת תפר"ח. (א"ה שמה מבואר שעליהם ללכת ולעמוד לפני ב"ד הגדול שבירושת"ו אשר להם הכח והרשות לקבלם אחרי חקירה הראויה והישרה לפי ראות עיניהם עפ"י התורה)

נאם:
הרב הראשי לארץ ישראל החו"פ עיה"ק ירושלים ת"ו
יצחק אייזיק הלוי הרצוג
(מקום החותם)

למעלת אחינו בני קהלות הקדש אשר בארגנטינה יע"א.

הן מני אז גדולי מדינת ארגנטינה רועי העדה למען שמור את טהרת משפחות ישראל אזרו חיל וגדרו גדר שלא לגייר שם את הנכריות שלא למול את בניהם היילודים להם כי הנם בחזקת נכרים לכל דבריהם, שנתברר שכל הגיורות להמתגירים בארגנטינה אינם אלא לפנים למלאות תאוה מגונה, לא להכנס תחת כנפי השכינה שבאמת אחר גרותם אינם מקבלים באמת עול שמים שלמה, ועוברים על גופי התורה ביד רמה, ולכן רבני וגאוני ארגנטינה הסכימו הסכמה חמורה וגזרו שלא לקבל שם גרות בארגנטינה כי אם בארץ־ישראל דווקא כי שם יחקר שם הדבר יפה בבד"ר. והסכימו עמהם גאוני ירושת"ו ועליהם מלמעלה הגאונים הגדולים נשיאי הרבנות הראשית לארץ־ישראל מהר"י מאיר שליט"א והרב קוק זלה"ה ותקנה גדולה עשו לשמור על טהרת זרע קדש ישראל לה', לבלתי ישמעו ח"ו בארצות חפשיות בין הגוים כמבואר בספר "דבר שאול".

והנה בעתה כי שמע שמענו שקמו קצתם לפרוץ פרץ בתקנה גדולה הזאת, שמענו ונבהלנו והשתוממנו לא האמנו כי בזמן הזה אשר רבו הצרות לישראל ימצאו אנשים כאלה שבמקום להתאחד ולשמור את ישראל מן הטמיעה ח"ו, לא יחושו לנפשם פן יגרמו ח"ו כבלעם הרשע להרבות זמה בישראל! וכזמרי יקריבו לעין כל ישראל את המדיניות ולהוליד בנים לע"ז, הכתוב צוה ואומר: "את בתו לא תקח לבנך כי יסור בנך מאחרי" (שהבן הבא מהנוכרית קרוי בנה). וחלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יכרת ה'. לאיש אשר יעשנה, ובה בגדו כי בנים זרים ילדו, לכן קמו להחזיק במעוז התקנה הזאת **וזה גזרה דאורייתא** שאין רשות לשום ב"ד קבועים וכ"ש יחידים לגייר בארגנטינה שום איש או אישה, וכ"ש לאותם שנשאו בעבירה ובנים יולדו להם שלא לגייר אותן ולא למול בניהם ולא לגיירם כי אם בארץ ישראל דווקא, וכל העובר על זה מהיום והלאה הרי הוא פורץ גדר ונפריש אותו מעדת ישראל ונרדפהו עד חרמה.

בטחנו שכל חרד לדבר ה' וקדושת ישראל, יחזיק בזה, ולא יהין שום אדם לעבור על זה ח"ו, וה' יחיש לגאולינו גאולת עולם ויקבץ נדחנו לציון ברנה אמן,

כה דברי רבני ודייני לעדת אר"ץ בעיר הקדש ירושת"ו, טוב אייר תרח"ץ.

הצעיר עזרא יצחק חמווי ס"ט

(לפנים רב וראב"ד בעי"ת אר"ץ יע"א וכיום ראב"ד לעדת החלבים בירושת"ו)

הצעיר עזרא יוסף ישעיו ס"ט.

(לפנים דיין באר"ץ יע"א וכהיום דיין לעדת אר"ץ בירושת"ו).

קטע השייך לענייננו ממכתב שנתקבל מראב"ד לעדת הספרדים בירושת"ו הרה"ג חזקיה שבתי שליט"א.

"אלא דעתה חזרתי בי וגם אני מודה לרו"מ דאפילו בחודה של מהם אסור לפתוח בנדון שלכם עם שהותר בערים החופשיות יותר עכ"ז ידי לא יכנסו בזה". ...ועל גוף הגירות כבודו יודע שפעמיים אסרתי איסור איסר של הגירות שם, אחת, בשנת תרפ"ט בדרישתי בקהל הדמשקאים על הרה"ג הצדיק מוהר"ד ש' אלפנדרי ז"ל ושנית, בזה הפעם בפסק שמסרתי לחברת "בני אמת" בצאתי מהעיר, ובכן דאיזה אופן אמצא ידי ורגלי להתיר את האיסור ח"ו?

מסקנת רבני עי"ת ארם־צובה יע"א מפסק דין שנתקבל מהם, ...א"כ יצא לנו מכל האמור שלכתחילה אין מגיירים כלל, לא הנשואות קודם זמן ההסכמה, ולא אחרי ההסכמה, וגם לא הבחורים והבחורות הנולדים מן הנוכריות, ולא נכרי מן השוק כלל וכלל לא, וזה משני טעמים: ראשונה, שכולם גירי שקר הם, ובשביל דבר הם באים לרמות אותנו ולהתגייר. ועוד, מפני שהוא נגד הסכמתם של אותם הרבנים אשר בארץ החיים הם זלה"ה.

הן זאת למודעת כי מצוה רבה דמיא על כב', להראות דברינו אלה לכל אנשי הקהלה שבאו חתימתנו ודברנו בפסק"ד הראשון, (א"ה הרבנים שלחו מקודם פס"ד להתיר עפ"י שאלה שאינה נכונה שנשלחה להם מפה) בכדי שלא יסמכו עלינו ויטעו ח"ו להורות הוראה ולעשות למעשת עפ"י דברנו הכתובים שם.

הלכ"ד החתומים לכבוד התורה והמצווה ומסייעים כשיש"ר לו ולכל בני הקהלה.

הצעיר **יאודה בכמהר"ן עטייה** ס"ט.
הצעיר **משה טוויל** ס"ט.
הצעיר **מאיר בכמהר"ר משה דיין** ס"ט
הצעיר **רחמים מזרחי** ס"ט
הצעיר **סלים אברהם זעפראני** ס"ט
הצעיר **אברהם רביע** ס"ט
הצעיר **יצחק משה שחיבר** ס"ט
הצעיר **צדקה א' הרארי הכהן** ס"ט
הצעיר **אפרים בכמהר"ר יאודה דוויק הכהן** ס"ט

הסכמת הרה"ג משה עזרא מזרחי שליט"א ראב"ד בעי"ת ארם צובה יע"א על פסק"ד של הרבנים הנז"ל.

(קטע ממכתב ארוך שנתקבל מהרב הנז')

"...והסברא, כיון דעיקר הטעם משום גדר וסייג ותקנה, והעיר חופשית וכמובא בספר "דבר שאול", א"כ מנא לן לחלק בין הנשואות קודם להנשואות אח"כ ובין האמהות לבניהם? אלא ודאי הכל שוה, ועל הכל גזר ותקן, וכמו שסיימו בדבריהם מ"ע הרבנים באף פסקם, וז"ל יצא לנו מכל האמור שלכתחילה אין מגירים כלל לא הנשואות קודם ההסכמה ולא אחרי וכו', ולא הבחורים והבחורות וכו', כנז' וברור כי ההסכמה של מהרש"ס ז"ל עד היום בתוקפה עומדת, ומנה אין לזוע וחובה מוטלת-על הכל לקבלה, וכמו שהסכימו ע"י שבעה קני מנורה, הרבנים הגאונים החותמים בספר "דבר שאול" ובפרט מ"ש הרה"ג יעקב מאיר יצ"ו, ואמר, שצריך לקבלה כמשה מפי הגבורה והביא ראיה לדבר מתשו' מרן בספר "אבקת רוכל" סי' ס"ו בדין הפרוכת שאפילו שלפי דעת מרן מותרת לגמרי. בכ"ז סיים וכתב שאם הרב שבעירם דעתו לאסור אליו תשמעון ועו"ש.

הלאה כותב ...ההסכמה במקומה עומדת ואין לעבור עליה בשום אופן כאשר כתוב בספרי הפוסקים ו"ל: שכל דבר שנאסר במנין צריך ב"ד אחר גדול ממנו בחכמה ובמנין להתיר, ואפילו כבר בטל אותו הטעם והסיבה שבעבורו נאסר ההסכם, כאשר יחזה המעיין בס' דברי יוסף אירגס סי' ל"ב מה שאסף איש טהור בזאת הסברא ומכללם הריב"ש ו"ל יעוי"ש היטב.

הצעיר **משה עזרא מזרחי** ס"ט
(מקום חותם הבד"ץ)

מפתחות הספר, הנותן אמרי שפר.
חלק אורח חיים

סימן א' סובב הולך ליישב דברי מר"ן או"ח סי' ח' ס"ו על טלית קטן יכול לברך להתעטף, ממה שהק' עליו הר' בני חיי ז"ל.

סימן ב' סובב הולך ע"ד המחצית השקל בא"ח סי' ל"ו ס"ג צריך לתייג וכו' מ"ש ע"ד המג"ג בשם הרמ"ע ז"ל יעו"ש.

סימן ג' נדרשתי לדעת איך להתנהג במדינה ארגינטינא בס' השאלה של טל ומטר, שימות החורף שלהם הוא ימות הקיץ של בני בבל וימות הקיץ שלהם הוא ימות החורף של בני בבל, והשבתי שיש להם לילך אחר ימות הגשמים שלהם דהיינו בימות הקיץ שלהם אין שואלין ולא מזכירין גשמים כלל, ובימות החורף שלהם יש להם לומר בשומע תפלה ותן טל ומטר, ולעולם אומרים ברכנו ואין אומרים ברך עלינו כל עיקר:

סימן ד' על ענין בנין בקבלנות בשבת בעי"ת בואינוס אייריס, שכותבים קונטראטו עם הגוי על כל הבנין בכללות או על כל דבר בפ"ע כגון אבנים ותיקונם עם גוי אחד וברזלים וכו' עם גוי אחר וכן נהגו רוב העיר אם יש היתר לבנות הגוי בשבת מאחר דכל העם יודעים ומכירים שהוא בקבלנות ובפרט דמטי ליה פסידא מאחר דשם ביום רא' אינם עובדים, ועלתה הסכמתי להתיר בשופי עפ"י טעמים ברורים והסכימו עמי הרבנים הגאונים הרב אהרן הלוי גאלדמן שליט"א רב ומו"ץ בעיר קרית משה בארגנתינא והרה"ג שלום הדאייא שליט"א והרה"ג ר"י ידיד הלוי שליט"א בדה"ץ של עיה"ק ירושת"ו והרה"ג חיים שאול דוויך הכהן שליט"א ראש ישי' רחובות הנהר יכב"ץ.

ח ל ק י ו ר ה ד ע ה

סימן א' נשאלתי ע"ע מכונה המוציאה מים מן הנהר ע"י שיוקדים אש תחתיה ובסממנים שתחתיה מתגלגלת ומוציאה מים אם יש היתר לעשות ממים האלה מקוה טהרה, והשבתי בארוכה דאם הסילונות של מתכת מחוברים בקרקע בטלי אגב קרקע והמים שנמשכים ע"י כשרים למקוה לכ"ע ואם נתודע לנו שאינו מחובר לקרקע פסול אך מספק יש להכשיר וכן יש להכשיר בספק כלי ואין להתיר אלא לרבים שיוכלו ליתן שכר לאיש בקי וחרד לדבר ה' לבוא להשגיח עליו.

סימן ב' סובב הולך על דברת חדשים מקרוב באו שנשאו נשים נכריות וילדו מהם בנים זכרים וכדי לחפות על פחזותם הנם רוצים שיקבלו את נשיהם ובניהם בתור גרים וכו'. שעלינו בהסכמה אני והגאון מהר"א הלוי גאלדמאן שליט"א שלא לקבלם ולא למול את בניהם וללמדם תורה וכו' בטעמים נכונים וברורים.

סימן ג' עוד ע"ע הנז' מאתי בתוספת נופך לבאר טעם איסורם.

סימן ד' מהגר"א גאלדמאן שליט"א להסכים על דברי בא' שנשא נכרית ואומרים שנתגיירה וכבדוהו בשמחה תורה וגערתי בהם עבור בזיון התורה כי באותו הזמן לא היה מי שראוי לגיירה כי לא היה ג' עדים בדבר.

סימן ה' מהגאון חיים מען שליט"א להודיע אשר גדרו הרבנים שלא לקבל גרים במקומות הנ"ל.

סימן ו' עוד זה מדבר ע"ע הנז' מהגאון יהודה ליב צירלסהאן.

סימן ז' בענין קרקעות של שרי ישראל בארץ והושיב בם יהודים לעבוד אם יש להם תקנה לחרוש ולזרוע בש' השמיטה או לא, והסכמתי לאסור.

חלק אה"ע

סימן א' מהרה"ג רי"ץ אבולעאפיא ז"ל לצאת בישע בשריותא דהאי איתתא שנתקדשה בפני ב"ע היפך ההסכמה הידועה הקדומה.

סימן ב' בדין אם יכול להוציא את אשתו מארצו לארץ אחרת.

סימן ג' ראובן שאחר שנשא אשה בב' שנים בא טעון שאחר שנשאה בד' ימים ראה שזינתה, ואמה היתה מראה עדים של הבתולים לנשים, ומע' הב"ד הפרישום זמ"ז וכו' ואניבעניי הראתי בראיות ברורות שלא יפה עשו והראתי פנים להתיר.

חלק חושן משפט

סימן א'

נדרשתי לאשר שאלוני על ראובן חושב עין טב שב' לשמעון שבארץ קנה לי בהקפה ת"ר סנדוק קאז למשך ששה חו' ושמ' לא נזדמן לו רק למשך ד"ח וחצי, וכעת טוען ראובן ששמ' עבר ע"ד ובטלה השליחות, וזאת הלכה העלתי דלא מצי השליח לכוף למשלח לקבל המקח ואף אם יתקן את העיוות דכ"ג ע"ג.

סימן ב' בב' אחים שלמה ויהודה שקנו חצי חצר ובתים בשם שניהם, ואחר שקנו עמד יהודה ודר בחצי האחר, ואחיו היה דר במק"א, אח"כ יהודה עקר דירתו לעיר אחרת ובהיות יהודה במק"א עמד שלמה וקנה חצי האחר בשות' בינו ובין אחיו ובטאבו כ' אותם בשם אשתו ואשת אחיו, אח"כ נפטרו ב' האחרים והניחו אחריהם ב' אלמנות ויהי ביום בא לוי והוציא שט"ח על הר"ש הנז' בסך ג' מאות לירא בשעבוד גו"ח על חצי החצר והתים באפותיקי גם הוציא שטר מכר בכת"י שמכר הר"ש הנז' ללוי את חצי החצר והבתים בסך שלש מאות לירא שיש לו מהשט"ח ועמדו לדין אלמנת הר"ש ולוי הנז' על שטר מכר הנז' שהוא כת"י בלא עדים ויצא לוי זכאי בדינו, אחר כ"ז עמדה אלמ' הר"ש הנז' והוציאה כת"י יהודה ושם כתוב לאמר שרביע החצר והבתים הכתובים ע"ש הכל הוא בעבור כבודי, אבל האמת שכל רביע החצר והבתים הנ"ל המה לאחי הר"ש הנז', גם הוציא כת"י שיהודה הנז' חייב לאחיו סך מאתים לירא ושעבד לו חצי החצר והבתים באפותיקי גמור וחתו' בחת"י יהודה דוקא בלי עדים, ובכן אשת שלמה באה וטענה על אלמנת יהודה שרביע החצר והבתים הכתובים ע"ש יהודה המה לבעלה ורוצה לגבות כתובתה מהם גם חצי החצר והבתים שמכרם בעלי ללוי הנז' המה חציים משל בעלי וכו' עוד זאת שהסך ג' מאות לירא וכו' הם לטאביק השו', ואלמנה יהודה טוענת מעולם לא נכנס בעלה בחש' לוי כלל, ואף את"ל שלוו לצורך השות' אפשר שפרעו בעלי במדוחים וכת"י שכתב לאחיו מאחר שהוא חובה לו אינו נאמן לחוב, וזאת הלכה העלתי שההודאה הנז' אין בה ממש.

סימן ג' תשו' הרה"ג רי"ץ אבולעאפיא על דברי.

סימן ד' פס"ד מהרה"ג ר"מ ור"מ דעיה"ק חבת"ו כקש"ת רחמים פראנקו זצוק"ל שהולך ומסכים כאשר העלתי בעניותין.

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם.

הסכמת הרבנים הגאונים שליט"א

ישאו שלום הרים. לכבוד ידידי מגדולי המורים. הרב המאוה"ג חו"ב וכו' כש"ת מוהר"ר שאול סתהון ני"ו.

הרב לאחינו הספרדים בבוענאס איירעס.

גי"ה בצירוף קונטרסים אחדים מחיבורו הטהור הנקוב בשם **"דבר שאול"** הופיע לנגד עיני וראיתי כי אדני יסודותיו של חיבורו הטבעו על דבר ה' זו הלכה, ובכמה מקומות צלל במים אדירים של ים התלמוד והעלה בידו מרגניתא להלכה ולמעשה. כדרך שו"תֵ של הגדולים אשר שואלים הלכו בה. ולפעלא טבא אמרינן ישר. ברך ה' חילו, חילו לאורייתא. ואשר שאל שאול ליתן את הסכמתי על חיבורו, הגם כי לדעתי אך למותר הוא כי כל יודע ספר עיניו תחזינה מישרים כי כל דבריו ממקום קדוש יהלכו, מים התלמוד ומגדולי הפוסקים אשר לאורם נסע ונלך, ובפרט כי בכמה תשובות בכלל דבריו דברי, כאשר יראה המעיין בחיבורו הנ"ל. עכ"ז רצונו של אדם זהו כבודו, והנני מסכים ע"ז ואאציל לו את ברכתי, שיזכהו ה' לברך על המוגמר ויפרצו מעינותיו חוצה קרנו בכבוד תרום, ויזכה לשמוע קול מבשר מדלג על ההרים לקבץ נפוזרים.

ידידו הדו"ש וש"ת הבעה"ח, יום ב' מ"ג למספר ל' ב' ט' ו' ב' מזמר"ת הארץ לפ"ק.

אהרן הלוי גאלדמאן
חופ"ק קרית משה

הערה לקורא, ההסכמות נסדרו לפי קדימתם בזמן כתיבתם.

הסכמות

הן היום גדול שלח לי מע' ידידי ואור עיני הרה"ג מעוז ומגדול אחד המיוחד מרבני וגאוני אר"ץ והיום ר"מ ור"מ ומו"ץ בעוב"י בוינוס אייריס ואגפיה כקש"ת כמהר"ר שאול סתהון שליט"א, את ספרו אשר חיבר שו"ת דבר שאול ליתן הסכמה על ספרו הנ"ל ועברתי על קצת מדב"ק וראיתי דברים אשר יקרים מפנינים בנויים על אדני פז הלכה למעשה והגם שאין דרכי בזה ומה אני ומה חיי ידעתי את ערכי קטן שבערכין, ואיני ראוי וכדאי ליתן הסכמות, אמנם לבל יחשדני שומע, שיאמר מתוך גאוה וגסות הרוח לא חתמתי, ועוד לעשות רצון צדיק, לכן באתי בהסכמה כל מן דין סמוכו לנא, יה"ר שיפרצו מעינותיו חוצה וכסא תורתו יגדל הלוך וגדל, עוד ראיתי אשר נדבה רוחו אותו להדפיס ספר שו"ת לגאון עוזינו וציץ תפארתנו איש ירושלם, נזר ישראל כקש"ת כמהר"ר משה ן' חביב זצוק"ל זיע"א המפורסם בספריו היקרים אשר עלו על מזבח הדפוס ה"ה ס' גט פשוט ס' עזרת נשים יום תרועה, כפות תמרים, ותוספת יום הכפורים, וקול גדול, ועוד כמה ספרים שו"ת כ"י, והן עתה איותה נפשו הרה"ג הש"ס לזכות את הרבים להוציא לאור תעלומה אור הגנוז זה מאתים וששים שנה ורצה להאיר עיני חכמים בבריאות גוף ונפש, י"ר שזכות הגאון הנז', יעמוד לו ולבניו למען יאריך ימים על ממלכתו בבריאות גוף ונפש, ככל אשר תאוה נפש צדיק, לכן נא אחיי לקח את ספר התורה הזה באהבה ובשמחה בוזו כסף בוזו זהב בעד מחיר ההוצאות שעלה לו ביוקר ובטח כי זכות התורה, וזכות הגאון הנז' יעמוד לכם ולכל אשר באהלכם למען תצליחו בכל מעשי ידיכם ויפתח לכם אוצרו הטוב ותתברכו בברכה המשולשת האמורה מפי אהרן ובניו הכהנים הקדושים, כ"ד החותם בברכה פה ירושלם ת"ו שבעה ימים לירח האיתנים שנת עוטר ישראל בתפאר"ה.

הצעיר חיים שאול הכהן דוויך ס"ט

מקום החותם

לכבוד הרב הגדול מעוז ומגדול המפורסם בשערים המצוינים בהלכה כקש"ת כמהר"ר שאול דוד סתהון דבח יצ"ו ר"מ ור"מ בעי"ת בווינוס אייריס יע"א.

מה נכבד היום בהגלות, אור יקרות, תורתו של משה-החביב לכל ישראל ה"ה שו"ת הרב הגאון הגדול כמהר"ם בן חביב איש ירושלים זלה"ה ואשריו של כת"ר אשר זכה וזיכה אחרים במתנתא יקרא דא דאורייתא, ועל ידי זה זכה גם לעצמו כי זכהו השי"ת להפיץ גם תורתו דיליה אשר זכה לעשות ציצים ופרחים לתורה בשו"ת יקרות ונכבדות. ואמנם כי בדבר אשר דרש מאיתי לבא במגילת ספר ובהסכמה על זה הנני רואה הדבר למותר לגמרי, כי בנוגע לשו"ת הגאון מהר"ם בן חביב אשר מוציא לאורה כעת מכתי"ק הנה מי לא ידע את גדולת הגאון האדיר מרן מהר"ם בן חביב אשר ספריו הנפלאים והחביבים גט פשוט, ועזרת נשים, וכפות תמרים, וכו' נתפרסמו בכל תפוצות הגולה ממש וזכה לכמה מהדורות, ועד אחרון זכינו בזמן האחרון לפני איזה שנים בספרו הנכבד "קול גדול" משו"ת יקרות ונפלאות, ולכן בטח יודו לכת"ר ויהללוהו כל הבאים בשערים המצוינים בהלכה אשר על ידו זכינו לאור יקרות זה, וגם בנוגע לספרו של כת"ר אינו צריך שום הסכמה כי ידוע ומפורסם כת"ר לרב גדול בתורה עוד בהיותו בארץ מולדתו עיר מלאה חכמים וסופרים אר"ץ הטובה יע"א ואף כי עתה כי זה שנים זכהו ה' לשבת על כסא ההוראה בעי"ת גדולה לאלקים בווינוס אייריס ולהפיץ תורה וחכמה שם אשר ידוע ומפורסם לכל גודל חכמתו וחריפותו וכאשר הרבו לספר בשבח המגיע לכתבים כל הרבנים הגדולים בהסכמותיהם אשר קדמונו, ואמנם אחרי כי רצונו של אדם זהו כבודו ורצון כת"ר זהו כבודו לכן באתי בשורותים אלה מפני כבוד התורה, ואני תפלה, כי השי"ת יזכהו לשבת על התורה ועל העבודה במנוחה שלימה עד זקנת ושיבה טובה ויזכהו להדפיס כל שו"ת הגאון מהר"ם בן חביב זלה"ה וכל תשובותיו וחידושיו של כת"ר למען יהנו רבים לאורם כ"ד הכותב והחותם פה עה"ק ירושלם דדהבא ביום ז' לח' חשון משנתנו תפר"ח יע"א.

בן ציון אברהם קווינקא

עורך "המאסף" ראב"ד בעה"ק ירושלים ת"ו.
וחבר בהרבנות הראשית לארץ ישראל:

(מקום החותם)

ראה ראיתי הכתב והמכתב לאיש רבי, איזי וחביבי, אור שביבי, ספר דבר שאול להרב הגדול מעוז ומגדול סבא דמשפטים בקש"ת כמהר"ר שאול דבח סתהון יחשל"א ולגודל הענוה וענותו תרביני, בקש ממני, לתת הסכמה על ספרו ואני מעולם נמנע מזה שלא להסכים על שום מחבר קטן וגדול ובפרט לרב גדול שכמותו שהוא מפורסם משנים קדמוניות שהוא רב וגדול בישראל אין צריך למטלעתי להסכים על דבריו ומה תועלת בזה, כי שלימות הפעולה היא תעיד על שלימות הפועל אך לעשות רצון צדיק חפצתי ואמרתי כל מן דין סמוכו לנא יהי רצון שיפוצו מעינותיו חוצה ויאריך ימים ושנות חיים על התורה עול העבודה וכסאו יגדל, ולא ידל, אכי"ר:

ועוד אנכי הרואה שנתגלגל זכות גדול על ידו להדפיס אתו עמו ספר יקר ונחמד מאוד מן הראשונים המפורסם בחיבוריו היקרים מרנא ורבנא הגאון הגדול מהר"ם בן חביב הוא איש ירושלים ת"ו בעל המחבר גט פשוט ועזרת נשים וכו' יהי רצון שזכות המחבר הנ"ל תעמד לו ולנו. ואני מבקש מאחינו הנדיבים נדיבי עם אלהי אברהם להביא ברכה זו אל ביתם לעזור לרב גדול כזה אשר יגע וטרח כל ימיו על התורה בשקידה רבה וזכות התורה תגן עליהם ויתברכו מבריכה העליונה אכי"ר. דברי ידידו החותם בברכה פה ירושלם ת"ו י"א לחו' מרחשון בש' תפר"ח כשושנה לפ"ק. והוא העבד העובד לאל יחיד ראב"ד לעדת ק"ק אר"ץ הדרים בירושלים.

יוסף ידיד הלוי
(מקום החותם)

אני שלום וכי אדבר, בגודל הדרת יקרת תפארת עז מני״ר הרב המחבר, כי מה מיני יערוך במילים, מילים ע״ג מילים. להיות סניף ובהסכמה יעלה, עם גדולי, רבני וגאוני הזמן הקדושים, קודש הלולים, ולדרוך על במותי דרך אר״ש, ארש״ת שפתי, ארשו״ת השלום, לבוא עד הלום!! מטפח ועולה, ולהתעטף באצטילא דלאו דיליה, כי אין בפי מילה ומילי, אשתקיל מילוליה?!

אמנם להגיד כי ישר על דבר אמת וענוה צדק! על גודל ועז ותפארת הדרת יקרת אשר דלו דלה, ממקור באר מים חיים, זאת התורה, לאפוקי שמעתתא, אליבא דהילכתא, סייעתא דשמייא, ממימי מי הבריכה העליונה, החכמה והתבונה, אשר אורו בציון הופיע, ונפש רעבה תשביע, השפע השפיע נר מצוה ותורה אור, הוא רב האי גאון סבא דמשפטים ר״מ ור״מ העומד לנס עם סגולתו, נודע ישראל במכון שבתו, עיר תהלה בוינוס אייריס יע״א, הרב הגדול המפורסם מעוז ומגדול מחמד ליבנו מאור עינינו כקש״ת וכמהר״ר שאול דוד סתהון דבח שליט״א אשר קיים בו אמרינן מצות כי יקרא פרט למזומן שלוח הק׳ן אשר קנה חכמה, קנה בינה, הלכות גדולות, ותקנות מעולות, להעלותם על מזבח הדפוס להיותם חקוקים בשער, למען יעמדו למוסדות דור ודור הלכה למעשה להורות לדורות, אשר קרא לו שם בישראל, דבר שאול אלוף מגדיאל!!

וביחוד כמה מעלות טובות אשר הגדיל תושיה בטובו להשתדל שלוח לכסף מוצא, להוציא לאור כל תעלומה, אשר זה רבות בשנים גנוזה ונעלמה, תורתו של הגאון גאון עולם למנא ורבנא מרן מלכא המאור הגדול, אשר יצא על פני כל האר״ש מימות עולם הלא הוא האיש משה גדול מאוד החביב גדול מרבן שמו שו״ת מהר״ם ן׳ חביב זצללה״ה וזיע״א!! אשר מלאה האר״ש את כבודו בחבוריו המפורסמים לעין כל חכם לב!!

אנא דאמרי אמרי שלום! לא נעלם אומרם ז״ל אל תהי ברכת הדיוט קלה, נאה ויאה לברך בקצר מלה, אשר זכותו של הגאון מהר״ם בן חביב זיע״א יעמוד לו ולבניו ולכל המסתופפים בצילו, יכול על מגן אלף המגן, עוד ינובון עד זקנה ושיבה, אלקים אל תעזבהו ימים על ימי מלך שאול בחיר ה׳ יוסף הוא ובניו יצו ה׳ את הברכה איתו, חרב גדולתו, וכסא תורתו, יגדל עד כי גדל מאוד כתאות צדיק אך טוב, אמן!!

ומפי אל עילום, השוכן בציון, יתברכו כל העוזרים והמסייעים והמשתדלים במלאכת הקודש הספר הנוכחי הזה בסידור ובהגהה ובהשגחה פרטית ישלם ה׳ את פעולם, ותהי משכורתם שלימה מעם ה׳ אלקי ישראל בברכת החיים והשלום! אמן!

ואני תפלה תפלה לעני כי יעטוף את עם עני תושיע, ועובדי זר תרשיע, שפוך וגו׳ אתה תקום תרחם ציון והראנו נא את בנין מקדשיך כבנין אפיריון, וארמון על מכונו ישב ירושלים בבנינה ובא לציון גואל הן משיח לישראל אמן.

נאם החותם בברכת שים שלום פעה״ק ירושת״ו ט״ו לח׳ מרחשון תפר״ח לפ״ק.
הצב״י שלום הראיא ס״ט.

ה ק ד מ ת ה מ ח ב ר
בשפה רפה מדבר

במה אקדם לה׳ אכף לאלקי מרום, כעל כל טוב אשר גמלני, שהחיני וקימני, ומכל צרה ונזק הצילני, יסור ישרני יה ולמות לא נתנני, אמרתי אני אל לבי, התגבר וקום כלביא, ותשורה ה׳ להביא, להדפיס מעט מזער מתשובותי, אולי יעלו לריח ניחוח לפני ה׳ אלק״י אבותי, כי הן בעון רובי כתיבותי חלפו ואינם מפני דטלטילא, גל וגל שטרדני ואני בתוך הגולה, שכך עלה לפני אל נורא עלילה, ואחרון הכביד הגלות החיל הזה אשר זה למעלה מעשרים שנה בניי נסעו מעיר מולדתי אר״ץ אשר בה על ברכי התורה גדלתי, ועל ידי גדולי רבניה מים יצקתי, ותלי״ת יגעתי ומצאתי, אשר מגדולי תלמידי המה היום מורה הוראות בבתי דינין שבירושת״ו ובאר״ץ ויהיו לנס ולאות, תמימי דעים ומפלאית, וגם עד כה עזרני ה׳ בבואי אצל בניי זה למעלה מט״ו שנה פה העירה בואינוס אייריס ראיתיה בלתי חומה, ותחשב על שדה הארץ, וחסרון הוליד את פרץ, שלא היה בה בשר כדת וכשורה, והיו נכשלים ח״ו בבשר נחירה, וגם לא היה בה תלמוד תורה, ומכל טוב ריקה ונעורה, עד שיגעתי בעשר אצבעותי, והקדשתי עתותי לגדור גדריה, ולבנות חומותיה ולתקן עותותיה בבשר כשר על חשבון הקהלה ע״י שוחטים מומחים מבני עירנו עיר קהלה, והיתה סבה גדולה, מלבד שניצולו מאיסור נבילה, גם הם מרויחים סך חשוב אשר היה להם להדר עזר לקנות ממנו ג׳ חצרים, לביהכ״נ ולבתי ספרים. אשר בהם מתחנכים כשלוש מאות ילדים עניים ועשירים וג״כ משלמים להמורים סך רב חדשי ללמד להתלמידים ולחנכם על התורה, עול העבודה חינוך דתי תנ״ך ומהם מחלקות שלומדים בהבנה טובה וסדר נאה עפ״י השגחתי, ע״י החברה הקדושה יסוד הדת ת״ל אשר תמיד עמלים בכל כחם ובפרט מע׳ הראש ידיד ה׳ וידי״ן דרחים ומוקיר רבנן, ואיהו גופיה צורבא מרבנן, הן גביר, דגמיר וסביר, מע׳ סי׳ **יעקב סתהון** יצ״ו אשר הוא נשא על שכמו רוב עניני החברה, והוא היה לי מעיר לעזור בהדפסת ספרי זה בסיוע שיש בו ממש ה׳ ימלא משאלות לבו לטובה, ברכות הטובה, עיני לשמיא נטלית אנא ה׳ כאשר עד כה הביאתוני, מה חיי ומה אני, גם עד זקנה ושיבה אלקים אל תעזבני, החלימני וחייני, לתקן את נר״ן דלא ליעול בכיסופא קמי פלטרין שלך כיר״א:

גם עלי לחובה, לזכור לטובה, את המתנדבים בעם, שעזרוני בהדפסת ספרי זה דבר שאול הלא המה האדונים הנכבדים, הגברים הרמים, האחים היקרים נושאי בעול צבור רצ״ו מעם סי׳ **עזרא** וסי **נסים** וסי **אליהו** וסי׳ **משה** הי״ו יחד כולם עם אדונתם אמם, הגבירה הנכבדת, רודפת צדקות ובעלת מצות, סי׳ **שרה** תמ״א שהתנדבו לעי״נ מו״א היקר באדם העניו כה״ר **מיכאל משעאן טובאל** תנצב״ה, האדונים הנכבדים הגבירים הרמים אחים שלא יתפרדו מע׳ סי׳ **חיים** וסי **משה** וסי **שלמה** הי״ו אשר עזרו

אותי ע"ן מו"א הישיש הנכבד חזרן במצות אוהב התורה ולומדיה ומאבד זמן בזמנם זמניהם להשגיח על הת"ת ולבחון את הילדים, שומע לצעקת דל יתומים ואלמנות ומרחם עליהם דין הוא הדר, בקדש נהדר, סי' **אברהם מצרי קוטן** תנצב"ה, האדון דנכבד סי' **אברהם ירושלמי** ואשתו הנכבדת סי' **מרים** תמ"א לעי"ן הנפ' בזאת השנה בחור עניו מרפא חנם וחונן דלים הרופא המובהק דוקטור רובירתו סעדיה ירושלמי איאנך תנצב"ה: האדון הנכבד שלם במדות ובדעות סי' אהרן דוויך הכהן קצאב ע"ן מו"א הישיש הנכבד הירא את דבר ה' רצ"ו סי' יעקב תנצב"ה, האדון הנכבד סי' ציון חארה הי"ו ה' יפקדהו בוש"ק כיר"א ע"ן מו"א ירא וחרד איש תמים כה"ר משה תנצב"ה הבחור נו"ן סי' מרדכי משען הי"ו ע"ן מו"א המשו"ן הצדיק כה"ר יאודה משען תנצב"ה, הבחור נו"ן סי עזרא הי"ו ע"ן מו"א היקו"ן נפ' בקיו"ש כה"ר שבתי משען טובאל תנצב"ה, המשו"ן שלם בדעות סי' שמואל התוסיה הכהן הי"ו ע"ן בנו הבחור חמד בחורים נפ' חתן בן שנתו כה"ר שמעון תוסיה תנצב"ה. היקר ונעלה סי' שמעון אברהם מעלי תוסיה הכהן הי"ו ואחיו הבחור התלמיד הותיק שמן הטוב זאכי הי"ו ואדונתם אמם הכבודה סי' פרידה תמ"א ואמם הזקנה מ' גרז תמ"א ע"ן מורישם היקר ונעלה לשט"ו אחד מנכבדי הארץ סי' אברהם תוסיה תנצב"ה יחד כולם, העושר והכבוד באהלם, הטיבה ה' לטובים, נדיבים וחביבים, תן להם שפע טוב כטל ורביבים, ומצלינא באתר דגריסנא אנא ה' עד מתי עשנת בתפלת עמך הושע ה' את עמך הושע את משיחך קבץ פזוריהם מד' תפוצותיך, לעיר קדשך ונחלתך, הראינו בבנין מקדשיך, ימינו כקדם השב, וארמון על משפטו ישב, יראו עינינו יגל לבנו, במהרה בימינו, אמן הכ"ד החו' פה העירה בואינוס אייריס כ"ב לחו' תמוז משנתנו זאת התרפ"ז.

הצעיר שאול דוד סתהון ס"ט.

ואלה יעמדו על הברכה בניי ובני משפחתי קחו נא את ברכתי,

זכור אזכור ותשיח עלי נפשי, במות עלי אשת נעורים, עקרת הבית אם הבנים בני, הלא היא המהוללה אשת חיל מ' צלחה תנצב"ה בתו של המו"ן כה"ר יו"ט בסנווי ז"ל אשר היא היתה סבת לימודי בתורה שהיתה מסתפקת עמי במועט ותמאס חמדת ותענוגי עוה"ז יה"ר שתתענג תמיד בנועם ה' אמן, ולהבדיל בין החיים הנני מברך להבנים בני אשר ילדה לי נחמדים ויקרים הרא' אדם מו"ן יו"ט הי"ו ומשנהו כסף מרדכי הי"ו ויוסף הי"ו ודוד הי"ו ובנותי וחתני הנכבדים מן המנין יחד כולם שמחים לעד לעולם, הם ובניהם וכל אשר להם כיר"א, והן חס'רון הוליד את זכרון, עלי לזכור לשבח לאשתי הב' הלא היא אשת חיל רבת המעלות, מנשים צדקניות, סי' סנבול תמ"א בתו של היו"ן חרד לדבר ה' כה"ר אברהם הכהן תנצב"ה אשר אם באתי לספר בשבחה מתחלה ועד סוף, אין לדבר סוף היא גדלה את בניי כאם רחמנית והן עתה לעת זקנתי אשר הן בעון זה לי יותר מג' שנים שנחליתי בחולי הלב והחזה היא טורחת עמי יותר מכדי הצורך ואינה נותנת שינה לעיניה לעשות מבוקשי בשמחה ובזריזות ה' יאריך ימיה וימי בניה ובנותיה הם וכל אשר להם: גם לי נאה לברך על בן זקונים אשר ילדה לי נזם זהב וחלי, הבחור אברהם הי"ו אלקים יחנך בני: גם עלי לזכור לשבח לאחי יפת ואחי טוב המשו"ן רצ"ו סי' אליהו הי"ו אשר עזרני ותמך בימיני זמן רב ללמוד וללמד ה' יאריך ימיו בטוב הוא ובניו וכל אשר לו: והגה שפתי לא אכלה מלהגיד בשבח המגיע למע' האדונים הגבירים הרמים משכילים ונבונים רודפי צדקות בכל עת הרא' אדם המעלה לשט"ו ולתחלה סי' שלמה הררי נאעם ואחיו הי"ו ע"ן מו"א משו"ן רצ"ו הגביר המרומם מחותני הוא סי' שאול הררי נאעם תנצב"ה ואתיא מכללא בני אחותי הגבירים הרמים אחים שלא יתפרדו רצ"ו המו"ן סי' דוד וסי' עזרא וסי' שלמה הי"ו לע"ן מו"א הישיש המו"ן רצ"ו כה"ר משה תנצב"ה וא"א הנכבדה והכשרה הזקנה מ' אחותי אסתר תנצב"ה זכרה אלקי לטובה את בני אחי המה המשכילים הנכבדים סי' משה וסי' אברהם סתהון הי"ו שעזרוני ע"ן מו"א המו"ן רצ"ו האח טוב הנפטר בקיו"ש נסים תנצב"ה אשר גם הוא טרח עמי והעניקני מנדבותיו ללמוד וללמד בימי בחרותי וע"ן אחיהם המשו"ן מרגלית יקרה אשר הארץ רעשה במיתתו הלא הוא הנפ' בקיו"ש הדרן במצות כה"ר יוסף סתהון דבח תנצב"ה, האדון הנכבד היקר ונעלה סי' יצחק נענע הכהן ואחיו הי"ו ע"ן מו"א הירא וחרד אל דבר ה' סי' משה הכהן תנצב"ה,ואחרון חביב חתני היו"ן לשט"ו סי' מאיר חארה יצ"ו אשר התנדב ע"ן בנו רך בשנים עולה תמימה אשר מרמר את שיבתי במיתתו הבחור שאול תנצב"ה שנפ' בן ט"ז שנה ולע"ן בתו הבתולה המהוללה מ' צלחה שנפ' בת י"ז שנה תנצב"ה נפשם תתענג בגן אלקים אמן. יחד כולם אורך ימים בימינם, עושר וכבוד בשמאלם, ועל ראשם שמחת עולם, עד כי יבא גואל ובנה הדביר והאולם, אמן.

הצעיר שאול דוד סתהון דבח ס"ט

הקדמת המגיה נר"ו המדבר, לכבוד התורה ולכבוד הגאון המחבר שליט"א

הלא מראש זאת לפנים תורת אריאל, אשר שם לפני בני ישראל, זה ס' הנוכחי דבר שאול שאלות ותשובות, תפוחי זהב במשכיות, אשר פעל ועשה, מר קשישא, ראשון לכל דבר שבקדושה, אבן הראשה, אשר נודע בשערים שמו, בנימוקו וטעמו, לש"ט ולתהלה, אספקלריא המאירה, קולע אל השערה, בפלפולא ובסברה ישרה, נחל נובע מקור חכמה, לפניו נגלו כל תעלומה, העומד לנס עם סגולה, מלכא ורופילא, נזר ועטרה, בבוינוס אייריס עיר הבירה, הלא הוא רב האי גאון סבא דמשפטים, הרב הגדול מעוז ומגדול ר"מ ור"מ כקש"ת שאול דוד סתהון דבח שליט"א אשר עשה ותיקן תקנות גדולות, והלכות מרובות, מאשר השיב לכל שואליו בדבר הקשה הלכה ולמעשה, בארי"ץ הטובה עיר מולדתו, ובבואינוס אייריס מכון שבתו, על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, ותשובות חבילות חבילות, לא הניח זוית ופינה, חכמה וחן תבונה, פתחי שעריו על ס' ד' טורים סדורות, פסקים וכתבים קלות וחמורות, אורח חיים למעלה, יורה דעה יבין שמועה, אבן העזר על שכמו, חשן המשפט על לבו, הלכה זו העלה על ידו, והארץ האירה מכבודו!

ליהודים היתה אורה, נהרא נהרא, זכה וברה, זו תורה חתומה, אשר עד כה היתה גנוזה ועלומה, כמאתים ושמים שנה, זה ס' כתב איש ירושלים גאון ישראל וקדושו, נזר אלק'ו על ראשו, איש קדוש כמלאך האלקים, צדיק מושל ביראת אלקים, משה איש האלקים חביב אדם שנברא, אספקלריא המאירה, הלא הוא מרנא ורבנא, עט"ר וצ"ת הגאון הגדול רשכבה"ג כקש"ת משה ן' חביב זלה"ה וזיע"א המאיר לארץ ולדרים, בחיבוריו וספריו היקרים, הלא המה גט פשוט, עזרת נשים, כפות תמרים, יום תרועה תוספת יום הכפורים, ועד אחרן שו"ת קול גדול אשר יצא לאור מקרוב כל אלה נתפשטו בכל תפוצות הגולה. לש"ט ולתהלה. מלבד אשר רבים בכתובים ה' קובצים גדולים (כאשר מבואר בהקדמה שעשה עט"ר מו"ר הרה"ג א"א שליט"א לס' קול גדול), והן עתה נתגלגל זכות ע"י זכאי הוא הגאון המחבר ס' הנוכחי שאול בחיר ה' אשר זכה להוציא לאור תעלומה קצת מכתביו הקדושים כפי יכולתו, אשר נקבו בשם שו"ת מהר"ם ן' חביב ז"ל לזכות את הרבים שיהנו מאורו, הודו והדרו, ה' יזכהו לגמרה של מצוה, להוציא את כל שאר כתבי הקו' לאורה, ויה"ר שזכותו הגדול יעמוד לו, ולכל המסתופפים בצילו, להיות בריאים וטובים תמיד כל הימים, חיים וקיימים, גם עד זקנה ושיבה, ברבות הטובה, עושר וכבוד והצלחה מרובה, כיר"א!

וברוך אל ההודאות, המהולל בתשבחות, אשר עזרני עד כה לסדר ולהגיה את כל כתבי הקודש הספרים היקרים הנזכרים, טובים השנים, מזהב פרויים, ובפרט בסידור ס' גדול אדונינו, משה החביב ז"ל אשר כמה יגיעות יגעתי, לילות כימים שמתי, ותנומה לעפעפי לא נתתי, עד אשר יגעתי ומצאתי, ללקט את הכתיבות, אשר אחת

הנה ואחת הנה היו מפוזרות ומפורדות, לא קרב זה אל זה, ולא ראי זה כראי זה, וכמה אותיות ותיבות היו מטושטשות, ורישומן אינם ניכרות, וחסרונות אשר לא יוכלו להמנות, ובחמלת ה' עלי עמדה לי זכות משה שלא יצא ח"ו תקלה מתח"י וזכיתי לסדר ולברר הכל כשמלה, ולבוא עד גמירה לך ה' דומיה תהלה! יה"ר שזכותו וזכות תורתו תעמוד לימיני לבוא לגמרה של תורה, להוציא את כל שאר כתבי הקודש הכמוסים תח"י לאורה, וזכותו הגדול תעמוד לי שבכל אשר אפנה אשכיל ואצליח בתורה וביראה בעושר ובאושר לי ולביתי ולכל אשר באהלי הבנות בנותי והבן יקר לי, שמח"ה לאיש במענה פיו תהלת ה' ידבר פי, צור משגבי, אשר גבר עלינו חסדו, הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, ומאת ה' אשאלה שיאריכו ימים ושנים דשנים ורעננים ועיניהם רואות גידולי גידולין, דורות שבעתים, בשובה ונחת, את כל ונוכחת, ולזכיני לגדלם לתורה ולתעודה ולראות מהם, ומאשר אוליד אחריהם, בנים ובני בנים, גידולי גידולין, דשנים ורעננים, יראי ה' ושלימים, ואני תפלה לאל נורא עלילה, הבוחר בעמו ישראל עם סגולה, לחיש למהר, קץ הגאולה, ולבנות לנו בית הבחירה, ואז נשיר ונזמרה, כיר"א הלכ"ד העבד החו' בברכה לכבוד הגאון המחבר ולכבוד התורה פעה"ק ירושת"ו ח"י לח' חשון לפרט עוטר ישראל בתפאר"ה:

הצעיר מכל בריה **עבדיה** בכמהר"ש **הדאיה** ס"ט.

סימן א'
הלכות ציצית

ש"ע א"ח סי' ח' על טלית קטן יכול לברך להתעטף וכו' עיין בני חיי שהקשה דבב"י כ' דמברך להתעטף וכאן כ' יכול וכו' דמשמע דעיקר ברכתו על מצות יעו"ש, ואחהמ"ר לא כיון יפה דא"כ עדיפא הו"ל לאקשויי בש"ע מיניה וביה דבסי' ה' פסק דמברך להתעטף ותוך כ"ד בסי' ו' פסק להיפך, אלא כוונת מר"ן ז"ל היא דעיקר ברכתו להתעטף ואעפ"י דאינו מתעטף אלא לובשו יכול לברך להתעטף ולא איירי לומר אם ברכתו להתעטף או על מצות וזה פשוט:

סימן ב'
הלכות תפילין

בש"ע סי' ל"ו סק"ג צריך לתייג האותיות וכו' וכ' המ"א בשם הרמ"ע ז"ל דאם אינן נוגעות בגוף האותיות פסול וכ' המחה"ש דזה דוקא לר"ת דפוסל בלתי תגין אבל להרמב"ם ז"ל דמכשיר בלתי תגין גם אם אינן נוגעות כשר, ועמו הס"ר לא עיין בס' הרמ"ע גופיה שהרי כ' שם דאף להרמב"ם פסול שהרי מחזי כאותיות יתירות בתפלין:

סימן ג'
הלכות תפלה

במדינה זו ארגינטינא ימות החורף שלהם הם ימות הקיץ של בני בבל וימות הקיץ שלהם הם ימות החורף של בני בבל וזורעים החטים והשעורים בתמוז ואב וקוצרין בכסלו טבת שבט וכתבתי פס"ד שיש להם לילך אחר ימות הגשמים שלהם דהיינו בימות הקיץ שלהם אין שואלין ולא מזכירין גשמים כלל ובימות החורף שלהם יש להם לומר בשומע תפלה ותן טל ומטר ולעולם אומרים ברכנו ואין אומרים ברך עלינו כל עיקר, והבאתי ראיה לזה מדברי מר"ן בכ"מ בפ"ב מהל' תפלה ומהאשל אברהם סי' קי"ז והנהגתי כן זה כעשר שנים והיה בדעתי להדפיסו בספרי זה, האמנם קדמני הרב, המו' רב יהודה טראב מדמשק נר"ו בס' מילי דעזרא שהדפיס מחדש הדפיס ענין זה כדברי והאריך הרחיב כיד ה' הטובה עליו ולא הניח זוית ופנה קחנו משם וא"כ למ"ל לטחון קמחא טחינא את שכבר עשהו, וקודם שהודפס ס' הנז' שלחתי הפס"ד שלי להרב הגאון כמהר"ר אהרן הלוי גאלדמאן וכ' זהו דעת מר"ן ז"ל גם באותו פרק קבלתי מעב"ד מבדה"ץ אשר בעיר הק' ירושת"ו והמה הרבנים המופלאים כמהר"ר יוסף ידיד הלוי וכמהר"ר אברהם ענתבי עדס וכמהר"ר שלמה לנייאדו הי"ו והסכימו עמי, גם ראיתי מכתב מהרב המו' כמהר"ר יעקב טראב האב"ד בירות יע"א שכ' כדברינו ממש גם הרב יהודה טראב הנז' נר"ו שם כ' שזהו דעתו וזהו ג"כ דעת מר אביו הרה"ג כמהר"ר עזרא טראב זצוק"ל שהוא היה ראש אב"ד בעי"ת דמשק גם יש בידי מכתב מהרב החסיד כמהר"ר יצחק לנייאדו מלכי שובא זלה"ה ושם כתוב לאמר ששאלוהו מכאן והוא שאל לב"ד ירושת"ו והסכימו עמי וביום א' של פסח יאמרו שפעת רביבים וכו' וביום אחרון של סוכות יאמרו שזופת שמש וכו' וציי"מ וימ"ן אמן:

הצעיר שאול דוד סתהון ס"ט

סימן ד'
הלכות שבת

שאלה בעירנו זאת בואיניס אייריס רוב הבנינים וכמעט כולם הם נבנים בקבלנות כזו, שהבעה"ב מתנה עם האומן הא"י לבנות לו חצרו וכך וכך בתים בתוכה ונותן לו דבר קצוב והאומן קונה את האבנים והרעפים והדפים ושאר דברים הצריכים וגם שוכר פועלים והכל על חשבונו של הקבלן ומתנה עמו שאם ישנה דבר מהתבנית

אשר נתן לו או יתקלקל הבנין אז חייב הא״י לתקן הכל על חשבונו וכותבין קונטראטו ביניהם הראויה להעלות לעש״ג ואם יפול הפרשיות ביניהם אז האומן סוגר הבנין ונוטל המפתח וישאר סגור שנה או ב׳ עד אשר יצא דינם או עד שיתפשרו ביניהם ובזה מפסיד הבעה״ב שכירות של כל הזמן שהוא סגור באופן שיד האומן על העליונה ואם הבעה״ב הוא ישראל ואינו רוצה לבנות בשבת האומן מכריחו אם לא שישלם לו שכירות הפועלים בעד יום השבת שזה עולה כמעט לעשירית דמי הבנין, גם רוב בעלי קרקעות הבונים בתים בעיר הזאת הם נכרים, וזה י״א שנה שאנכי גר פה הייתי דן לאסור לבנות בשבת אפילו בקבלנות כפשט דברי מר״ן ז״ל בש״ע סי׳ רמ״ד שאסר קבלנות בין בבית בין בשדה ומה גם כי מעולם לא ראינו ולא שמענו מי שבונה בשבת אף בקבלנות:

האמנם חדשים מקרוב באו רב א׳ המשולח לקבץ נדבות להישיבה הגדולה ״מתיבתא״ שבעיר וארשא ושנים כשרים מאחינו האשכנזים והעידו בתו׳ ע״ג שבעיר וארשא בונים בשבת בקבלנות כנז׳ עפ״י הוראת ב״ד גדולי עולם וששנים מהם עשו מעשה ובנו בשבת עפ״י ב״ד בקבלנות כזו ושהיו מוכרים את הקרקע לא״י כמכירת חמץ ומפרסמים כ״ז ברבים וכל לגבי דידי לא רציתי ליכנס בזה ולא אפילו לעיין בדין זה כי מיראי הוראה אני ובפרט בדבר גדול כזה והאדון ראש חברת יסוד הדת רצה לבנות בית בקבלנות כנז׳ ושלח ושאל את פי הגאון המפורסם כמוהר״ר אהרן הלוי גאלדמאן נר״ו החונה בעיר קרית משה בארגנטינה והורה להתיר כאשר מכתב יד״ק הם בידי וקם האדון והתחיל הבנין והיה מניח להא״י לעבוד בשבת עפ״י הוראת הגאון הנז״ל והגיע למדור העליון ואנכי לא הייתי אומר לא אסור ולא מותר אף שמן הראוי היה ראוי להורות שמותר ולסמוך על הגאון הנז׳ כי רב גובריה ורב חיליה לאורייתא כי לא רציתי ליכנס בזה מפני המנגדים בעלי פניות דקטלי קני באגמא ושונאים להת״ח בעוה״ר ושוב המתנגדים של האדון הנז׳ ובעלי פניות הנז׳ נאחזו בסבך במ״ש הרב דרך אמונה בשם הרדב״ז שאסר לבנות אף בקבלנות כזו היו מוליכין הספר הנז׳ מחנות לחנות ומראים אותו להמון ורצונם שיבטל לבנות בשבת ויפסיד שבעה או שמונת אלפים פיזוס ושלח האדון הנז׳ דר״א להגר״א הנז׳ והשיב שבמקומו הוא עומד והמנגדים כתבו לסוחר אחד בירושת״ו שישאל לרבנים אשר שם אם מותר לבנות בקבלנות בשבת והשיבם ששאל ואמרו שפשוט הוא שאסור וכמ״ש בש״ע או״ח סי רמ״ד ושח״ר שאול יחד״ע והיו מסבבים ג״כ במכתב זה ומראים אותו לכל עובר ושב והשואל שלא מדעת לא כתב דאיירי בקבלנות כללית ושכן הוא מנהג העיר והטעה לרבני ירושת״ו וראיתי שנעשה חילול ה׳ בזה שהיו אומרים שהת״ח התורה בידם כחומר ביד היוצר דזה אומר בכה וזה אומר בכה ולכן אמרתי לא עת לחשות וקמתי ברגש חם וקריתי ושניתי בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים לפי מיעוט הספרים אשר תחת ידי ומצאתי שיפה דן הגאון הנז׳ נר״ו יפה הורה יפה כיון יפה אמר חנן ודבריו אינם צריכים חיזוק, ובתחילה נשאתי ונתתי עמו הרבה במכתבים ואינו אלא לפילפולא בעלמא אך להלכה ולמעשה תמימי דעות אנחנו שבנד״ד מותר ואז הוריתי שמותר ואמרתי לכתוב את אשר סילתתי

מכל השקלא וטריא שהיה בינינו ותכלית דבריו מודפסים אחר פס"ד זה וזה החלי בעזרת צורי וגואלי:

תשובה תנן בסופ"ק דע"ז כ"א ע"א ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שנקראת על שמו, ובגמרא אבל שדהו לנכרי מאי, שרי, מ"ט אמרי אריסא אריסותיה קעביד מרחץ נמי אמרי אריס אריסותיה קעביד, אריסא דמרחץ לא עבדי אינשי, וכתבו התוס' והרא"ש ז"ל שר"ת היה מתיר לבנות בית בקבלנות בשבת ולמד כן מאריסות דשדה וכו' וכ"כ עוד התוס' בפ"ק דשבת י"ז ע"א והם דחו ראיותיו בשם ר"י והעלו דלא דמי לאריסות דשדה דלעולם רגילות לקבל שדה באריסות למחצה לשליש ולרביע אבל בבנין בית רגילין לשכור פועלים יום יום והרואה אינו אומר קבלנותיה עביד אלא שכירי יום נינהו ודומה כמי שישראל מצווה לעשות לו מלאכה בשבת ע"כ, משמע דאם נתפרסם או רוב העיר דרכן לבנות בית בקבלנות שרי, וכ"כ הגאונים הפמ"ג ז"ל והמשנה ברורה בדעתם ואנן בדידן שקבלנו הוראת מר"ן ז"ל לנו לדעת דעת עליון מה היא, והנה בב"י הביא דברי ר"י והרא"ש הנז"ל משמע דס"ל כוותייהו גם הה"מ כ' בדעת הרמב"ם שפסק מר"ן כוותיה דהכל תלוי במנהג המקומות וכ"כ ג"כ הב"י בשם הרא"ש וכן פסק בש"ע סי' רמ"ג ס"ב דבמקום שנהגו ליתן מרחץ באריסות מותר ליתן באריסות וה"ה בית בקבלנות במקום שנהגו בקבלנות דמאי שנא, גם בסי' רמ"ד בש"ע כתב שהרואה את הנכרי עוסק אינו יודע שקצץ ואומר שפלוני שכר את הנכרי לעשות לו מלאכה בשבת ע"כ, משמע דאם נתפרסם או שהמנהג לבנות בקבלנות שרי, וכ"כ הט"ז והמ"א והלבוש והפמ"ג ומ"ב ומנחת שבת בשם הצ"צ דדעת מר"ן מותר לבנות בית בקבלנות בשבת במקום שנהגו לבנות בקבלנות וכן בב"י גופיה הביא דברי הה"מ והר"ן ז"ל שכת דלא התירו אלא כשנחקור ימצא שכן האמת וכו' דהיינו שלא ימציא דבר הסותר את מה שיתלו אשר מבואר יוצא מדבריהם דבמקום שנהגו לבנות בית או לקצור שדה בקבלנות מותר והם איירי במקום שנוהגין ליתן שדה באריסות ולהכי אסרו קבלנות בשדה:

ודע שראיתי דבר מתמיה שלהקת פוסקים ששה קני מנורה והם הפמ"ג והמ"ב ומנחת שבת בשם הצ"צ וכף החיים בשם מט"י שכתבו דלהר"ן שכ' מיחזי להו כשכיר יום אף במקום שנהגו בקבלנות אסור דלהרואים אין חילוק ויבואו להתיר בשכירי יום והוא פלא עצום שהרי הר"ן כ' אבל בכה"ג שהבעלים נוטלים כל הפירות מיחזי וכו' וע"כ דר"ל שיראו שעשה שלא כמנהג רוב העיר באריסות אלא כהמיעוט אשר יש מהם בקבלנות ויש מהם בשכירי יום יחשדוהו ויאמרו שכיר יום הוא ואומר בקבלנות ומשקר אבל במקום שדרך לבנות בית בקבלנות לא איירי וגם לא איירי בבית כלל אלא בשדה ולשון מיחזי ר"ל יאמרו שכיר יום הוא ויחשדוהו שמשקר ואומר בקבלנות וכן הפמ"ג גופיה פי' כן דברי המ"א ומאין הולידו והצמיחו בדעתו שאוסר משום דלהרואין אין חילוק וכו' והשתא לפ"ז הו"ל דברי הר"ן כהה"מ ממש וזה מוכרח בדעת הר"ן וכן פי' המ"א ס"ק ד' ז' והלבושי שרד דברי הר"ן

שיחשדוהו שמשקר וכן המ"ז בסי' רמ"ג והמ"א בסימן רמ"ד השוו דברי הה"מ והר"ן להדדי וכן נראה שהבין מר"ן בב"י שהרי כתב וכתבו הה"מ והר"ן, ולא הביא אלא דברי הר"ן דוקא וכן נראה שהבין הב"ח ז"ל ע"ע, דאל"כ הלא דבריו הם דברי הר"ן ומה בא לחדש אלא ע"כ שהבין דבריו כדכתיבנא ובא לחלוק עליו ועל הה"מ וס"ל כהר"מ שהביאו התוס' הבי"ד הב"י בסימן רמ"ג ולולא דמסתפינא אמינא דששת הגאונים והרבנים הנז' לא דקו בדברי הר"ן אחרי ניו"ק כאשר יראה המעיין, גם על מה שעשו חילוק הפמ"ג והמ"ב דלהרמב"ם שכתב ואומר וכו' במקום שנהגו בקבלנות מותר ולהר"ן שכ' מיחזי וכו' אסור אנכי עמדתי מרעיד ומשתומם שהרי מלבד שלא יתכן פירושם בדברי הר"ן כדכתיבנא אלא גם חילוקם בין ב' הלשונות איני מכיר שהרי הר"ן גופיה בסו"פ כל כתבי בתחילה פתח כיון שהאריס נוטל חלק בפירות לא יאמרו שכיר יום הוא ולבסוף סיים אבל בכה"ג שהבעלים נוטלין כל הפירות מיחזי להו כשכירי יום הרי דאין חילוק בין ב' הלשונות וכן תראה למר"ן ז"ל דלא ס"ל חילוק זה שהרי בב"י גבי אסור בית ושדה וקבלנות כ' ויאמרו שכיר יום הוא ובסמוך גבי רחים של מים כתב אבל לדעת האוסרים בקרקע משום דמחזי וכו' משמע דאין חילוק באופן שדברי כל הפו' הנז' שגבו מני ולא זכיתי להבינם רצע"ג.

וביותר יש לתמוה על הרבנים כף החיים ומט"י שעל דברי מר"ן בשו"ע כ' משמע דבמקום שנהגו לבנות בקבלנות מותר וליתא שהרי כ' בב"י מיחזי וכו' עכ"ל, והנה מלבד שיש לעמוד עליהם דדברי הר"ן שכתב ומיחזי וכו' אינו כמו שהבינו הם כדכתיבנא אלא גם זאת יש לתמוה עליהם שכ' דלדעת מר"ן אסור דגם זה אינו שהרי כבר הוכחנו וברורנו מכמה מקומות מדברי מר"ן דס"ל שמותר וכן הבאתי כמה פוסקים דס"ל דזהו דעת מר"ן ולא נמצא שום פוסק שהבין שלדעת מר"ן אסור אלא הם דוקא ומלבד כל זה אף אם יהיבנא להו שיטתייהו שדעת מר"ן בב"י כמו שהבינו מ"מ כיון שדבריו שבשו"ע עיקר, ועוד כיון שראינו שבב"י הביא דברי הה"מ והר"ן ובשו"ע מסכימים דבריו כהה"מ שהרי כ' שאינו יודע שקצץ ואמר פ' שכר נכרי דע"כ פי' שיחשדוהו שמשקר ע"כ אית לן למימר שבשו"ע סבר כהה"מ ודלא כהר"ן לדעתם ומאי קאמרי הרבנים הנז', ואני אומר דבמ"כ תורתם שגגו שגגה גדולה בזה ודבריהם דחוים מהלכה ודעת מר"ן הוא כהה"מ והר"ן דלא פליגי וכמ"ש וס"ל דמותר ותו לא מידי ודו"ק. וא' נפשך לומר דמאחר דמר"ן ס"ל דמותר למה הביא בב"י דברי הר"מ שבתו' שכתב דס"ל דאסור וכ"פ המ"ב נר"ו שהוא חולק על מר"ן לזאת אשיבך מלין דהב"י הבין דהר"מ שבתוס' הנז' מפרש הגמרא דקאמר אריסותא למרחץ לא עבדי אינשי ר"ל אינשי ישראל דכיון שאינו נוטל מגוף המרחץ אסור ולפ"ז יהיה סוגיא ערוכה זו תיובתיה שפסק בס' ב' דבמקום שנהגו ליתן מרחץ באריסות מותר ליתן ולכן הביא דבריו ופי' הסוגיא באופן אחר דלא תיקשי ליה והב"ח אחרי נע"ר לא ירד לסוף דעת הב"י והקשה עליו מה שהקשה ולפמ"ש לק"מ וממ"ש הר"מ דכיון וכו' ולא כ' וכיון וכו' משמע שכונתו כמו שפי' הב"י.

ודרך אגב רציתי להזכיר כאן מה שראיתי דברים תמוהים להגאון לבושי שרד ז"ל שכ' בסימן רמ"ג וז"ל ודע דנראה דבנתפרסם שהוא משכיר י"ל דאסור ליתן באריסות בין שדה וכו' משום טעמא דהה"מ דאיכא למיחש שמא יחקרו וידוע להם שלא השכיר כגון שהישראל נוטל מהפירות ויחשדוהו בשכיר יום עכ"ל, והוא פלא שלא כ' הה"מ אלא כשיראו שעשה שלא כמנהג העיר אלא כהמיעוט שיש מהם בקבלנות ויש מהם בשכירי יום ויחשדוהו שמא שכיר יום הוא אבל כאן יאמרו דמסתמא עשה כמנהג רוב העיר ולא יחשדוהו וכשיחקרו ג"כ יראו שהם חולקין בפירות וכי תימא חיישינן שמא יראו בשעה שנטל הישראל ולא יראו בשעה שנטל הנכרי א"כ גם למי שאינו מפורסם שמשכיר הו"ל לאסור ליתן שדה באריסות מטעם זה אלא ודאי דאית לן למיזל בתר חלוקתם בגורן והכא נמי לא שנא וצ"ע.

ונחזור לנד"ד ואומר דהנה הבאתי כמה וכמה פוס' והרמב"ם והרא"ש ב' עמדי ההוראה ומר"ן ז"ל מכללם הסוברים דבמקום שנהגו לבנות בית בקבלנות מותר ועי' עוד להב"ח והמ"ב שהביאו עוד כמה פוסקים דקיימי בשיטה זו זולת דהר"מ שבתוס' הנז' וחמשה פוסקים שהביא המ"ב והב"ח חולקין והמה מיעוט נגד כל הפוסקים הנז' ובמלתא דאיסורא קי"ל דאזלינן בתר רוב הפוס' וא"כ לא מיבעיא דבמקומות שקבלו הוראת מר"ן דפשיטא שמותר אלא גם במקום שלא קבלו הוראת מר"ן מותר וא"כ קם דינא בנ"ד דמותר אך למקומות שקבלו הוראות הב"ח אסור. ועוד אני אומר דגם הר"מ שבתוס' הנז' והב"ח ודעימייהו וכף החיים בשם מט"י בנד"ד מודו דמותר לבנות בית בקבלנות שהרי כל המחלוקת הנז' לא איירי אלא בקבלנות דשכירות פועלים בלבד והחולקים ס"ל דגם במקום שנהגו בקבלנות אסור מטעם דלהרואים אין חילוק ויבואו להתיר בשכיר יום משום דאין שום הוכחה שהוא בקבלנות אבל בנד"ד דנהגו בקבלנות הכללית דהיינו שמקבל עליו הנכרי לקנות האבנים והדפים והוא המטפל בהם והכל יהיו על חשבונו וגם שכירות הפועלים בכלל והבעה"ב נותן לו דבר קצוב על הכל וגם הוא נותן לו ד' או ה' ידות ממה ששוה שכר הפעולה וגם כותב קונטראטו כמו שכ' בשאלה א"כ כשיחקרו ימצא שהוא בקבלנות ואין לך הוכחה גדולה מזו מחדו דמותר ומנהג זה חדש הוא ולא נזכר בשום פוסק ומקום הניחו לי להתגדר בו ואנו נלמוד מאריסות דשדה שהתירו משום שהרואה אם לא יחקור יתלה באריסות כמנהג עיר ואם יחקור ימצא שהוא אריס שהרי הוא חולק בפירות דכוותה הכא בנד"ד הרואה אם לא יחקור יתלה בקבלנות כמנהג ואם יחקור ימצא שהוא בקבלנות והרי זה דומה בדומה ממש לאריסות דשדה, וכי תימא שאני התם שהוא חולק בגוף הפירות משא"כ כאן דאינו נוטל כלום מגוף הבית, זה אינו דהא אינו אסור מדינא כדי שנצריך ליקח מגוף הבית אלא האיסור הוא מפני מראית העין כמ"ש כל הפוסקים וא"כ לא בעינן אלא הוכחה דאינו שכיר יום ובשדה באריסות אשכחו הוכחה שנוטל מהפירות ולא אשכחו הוכחה אחרת ובבית דלא אשכחו הוכחה אסרו אבל בנ"ד שיש הוכחה גם בבית שרי לבנות בית בקבלנות לכ"ע וגם להט"ז ריש סי' רמ"ד ולא יחלוק ע"ז כי אם כחולק על האמת. ותדע שהרי חלוקתם במעות המרחץ

הויא הוכחה כמ"ש מר"ן בסימן רמ"ג ס"ב וכ"ש כאן, וכי תימא שאני התם משום דפירות דמרחץ מעות נינהו וכמ"ש הב"י, ליתא שהרי כבר כתבתי לעיל דהעיקר הוא שלא יהא דבר הסותר את מה שיתלו ולהכי כתב הב"י טעם זה ולא אשכח הוכחה אחרת משא"כ כאן דבלא"ה אין כאן דבר הסותר ואדרבא יש כאן הוכחה שהוא בקבלנות וכמש"ל ודו"ק.

ואל תשיבני ממה שכ' הרב דרך אמונה בשם הרדב"ז דאסר אף בקבלנות כזו דהרדב"ז היה במצרים ושם דרך לשכור פועלים יום יום ולא פרסם שהוא בקבלנות וגם במדינתנו ארם צובא וכל ערי תורקיה נוהגים בשכירי יום ולכן אסור ומפני זה מעולם לא ראינו ולא שמענו מי שבנה בשבת אפילו בקבלנות, אבל הכא שרי וכי תימא ניחוש לאורחים שאינם יודעים מנהג העיר ויחשדוהו בשכירי יום, ליתא שהרי רוב בעלי קרקעות הבונים בתים הן נכרים והאורחים יאמרו שהוא של נכרי וכשיחקרו ויודע להם שהוא של ישראל יודע להם שהוא בקבלנות ועוד הרי כתב מנחת שבת בשם רעק"א ז"ל דהיכא שמנהג העיר לבנות בקבלנות לא חיישינן לאורחים דמנהג העיר מסתמא ידוע לאורחים.

ואין לאסור כאן מפני חילול ה' כמ"ש המ"א סי' רמ"ד ס"ח וז"ל כי בזמה"ז אין העכו"ם מניחים לשום אדם לעשות מלאכת פרהסיא ביום חגם ואם נניח אנו לעשות איכא ח"ה ח"ו עכ"ל, דשאני התם דאיכא חשד שיאמרו שהם שכירי יום כיון דסתם לאו לקבלנות קיימי כמ"ש הרא"ש ומ"מ בשל רבים ליכא חשדא דלא חשדינן לרבים שיחטאו כמ"ש כ"ז המחצית השקל יעו"ש, וא"כ העכו"ם שאינם יודעים דבשל רבים ליכא חשדא יאמרו שכירי יום נינהו כמנהג והיה להם למונעם מלעבוד בשבת ואיכא חילול ה', אבל כאן דהרגילות בקבלנות כמו שהישראלים הרואים יאמרו קבלנא קבלנותיה עביד כן יאמרו העכו"ם קבלנותיה עביד ואם ישראל ירצה למונעו אינו שומע לו וליכא חילול ה' כלל וראיה עצומה לזה שהרי כל הפוסקי' שהתירו לבנות בית בקבלנות במקום שנהגו בקבלנות לא חשו לחילול ה' וכן התירו אריסות שדה ואריסות מרחץ במקום שנהגו ליתן מרחץ באריסות כמ"ש בשו"ע סימן רמ"ג ס"ב ולא חשו לח"ה וע"כ דהטעם הוא כדכתיבנא.

ולפי"ז בעירנו זו מותר אפילו יחיד לפנות זבל מחצרו ולבנות בהכ"נ בקבלנות כזו בשבת וכ"ש הוא ומה שלא רצו הגדולים להתיר לפנות זבל ולבנות בהכ"נ בקבלנות כמ"ש המ"א הנז' התם איירי בשדרך לשכור פועלים יום יום וכמו שכתבתי לעיל משא"כ בעירנו שרוב העיר נהגו לפנות ולבנות בקבלנות גם הגדולים הנז' מודו דמותר והאיש אשר אסר בנד"ד מפני ח"ה והביא ראיה ממ"א הנז' לא ידע בין ימינו לשמאלו והוא בעל פניות ואכמ"ל.

והנה הגר"א גאלדמאן הנז' צדד להקל לבנות בית בקבלנות כללית כזו אף במקום שדרכם לשכור פועלים יום יום ע"י שיעלה בערכאות וישכיר את מקום הבנין להא"י

בכסף ויפרסם כ״ז ברבים ועשה עוד כמה סניפי היתר, והנני מעתיק פה קצת מלשונו הטהור במכתבו האחד שהוא שייך גם לנד״ד, וז״ל ולא יטעה בזה שום מורה ובפרט כי דבר זה יצא מפורש מפי גאון גדול אשר כל בית ישראל נשען עליו ה״ה ופרי מגדים (פמ״ג) בסימן רמ״ד באשל אברהם ס״ק י״ג וז״ל ויש לצדד להיתר בזה היכא שקצץ (על שכר העבודה לבד) ועכו״ם בונה בית חדש ולא נקרא עדיין שם ישראל עליו ובפרט ברחוב שאין ישראלים דרים שם הרואה אומר של א״י הוא ומיהו בשר הבונה בית לישראל (כנד״ד שכל צרכי הבנין ושכר הפעולה הוא על הא״י) אף שידוע הוא שיהיה של ישראל פלוני פשיטא דמותר עכ״ל, הרי שפתיו ברור מללו שבנד״ד מותר ולא יתעקש בזה כי אם מי שנתטמטם עיניו שכלו ואינו מודה על האמת או לא יוכל לראות את האמת אשר אין לנו עסק עמהם עכ״ל הגר״א הלוי גאלדמאן נר״ו והנה ע״כ דהפמ״ג איירי בדרך לשכור פועלים יום יום חדא דהיא קאי על השו״ע דאיירי בזה ועוד שהרי איהו גופיה לעיל מזה התיר ליתן שדה בקבלנות במקום שנהגו בקבלנות ובודאי דה״ה בית ולאו דוקא נקט שדה וכמ״ש המ״ב נר״ו ואם כן אם איתא דאיירי במקום שנהגו לבנות בית בקבלנות מה צורך לכל התנאים האלו ומאי חשיבותיה דשר אלא ודאי דאיירי במקום שדרך לשכור פועלים יום יום ולהכי הוצרך לכל התנאים האלו ולהכי לא התיר ג״כ אלא בשר דמפורסם שדרכו בכך ואין כאן משום מה״ע כלל, אשר מבואר יוצא מזה דאף במקום דדרך לשכור פועלים יום יום מותר לבנות בית בקבלנות כללית ע״י שיפרסם שהוא בונה בקבלנות, ומ״ש הפוסקים דאינו מועיל פרסום איירי במקום שאין שום הוכחה שהוא בונה בקבלנית דאז יאמרו שהוא משקר ומפרסם ולהר״מ שבתוספות ודעימיה יאמרו דאין חילוק ויבואו להתיר שכיר יום אבל במקום שיש הוכחה שהוא בקבלנות כנד״ד כ״ע מודו דמותר, ומעתה קמו וגם נצבו דברי הגר״א הלוי גאלדמאן הנז׳ נר״ו שהתיר במכתביו הקדושים לבנות בית בקבלנות כללית ע״י שיפרסם אף בלתי טעם דרוב העיר בונין בקבלנות כזו.

ודע דלאו דוקא כשמקבל עם א״י אחד את כל הבנין בקבלנות כללית שמותר אלא אף אם נותן הישראל בקבלנות לכמה א״י כל דבר בקבלנות כגון האבנים ותקונם ובניינם עם א״י אחד והברזלים עם א״י אחד והדפים עם א״י אחד מותר כיון שכן נהגו רוב בני העיר ונוסף עוד שאם יחקרו ימלאו שהוא בקבלנות וכמ״ש לעיל, ומותר לתקנם בבית הישראל בשבת מפני שנהגו בקבלנות וגם הא״י יכול להחליפם ולהביא אחרים תחתיהם וכמ״ש המ״ב בשם הרדב״ז והדג״מ ז״ל ואף שהם לא התירו לתקנם בביתו של ישראל אלא אדרבא כתבו ונכון שלא יתקנם סמוך לבנין הם איירו במקום שדרך לשכור פועלים יום יום וכמש״ל דבמקום הרדב״ז נהגו לשכור פועלים יום יום וגם הדג״מ קאי על דברי השו״ע דאיירי בהכי וכן כתב לי הגר״א הלוי נר״ו וכן נר׳ לע״ד עיקר.

ועדיין למודעי אני צריך דבעירנו זאת דהמנהג לבנות בקבלנות מותר לבנות בית בקבלנות בשופי בלתי שיפרסם ובלתי קונטראטו וכו׳ ומה שעשו רבני וארשא

שיפרסם ולכתוב קונטראטו וכו' אינו אלא לרווחא דמילתא וגם אנכי הנני אומר דגם בעיר הזאת מי שמחמיר לפרסם ולכתוב קונטראטו וכו' תע"ב טוב.

שוב ראיתי בהמאסף למע' הרה"ג כמהר"ר בן ציון קואינקא נר"ו חוברת של שנת י"ט סי' ע' שהביא שהרב גאגין ז"ל בס' ישמח לב התיר במקום הפסד לבנות בקבלנות אפילו בבית איש פרטי בהסכמת הגאון הראש"ל כמהרא"ש ז"ל ובנד"ד הרי יש הפסד מרובה מאד.

ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת תורה יוצאה בהינומא שמותר לבנות בית בקבלנות בעיר הזאת בשבת ולא יפסיד שתות מלגאו כי ביום א' אינם עובדים ואם באנו להחמיר נחמיר על עצמנו ולא על אחרים כמ"ש הרא"ש על הראב"ד בסוף הלכות נדה והתורה חסה על ממונם של ישראל ולא נוכל להחמיר עליה ולאסור להם את המותר ולהפסידם ממונם ומה גם שכבר נהגו כן בוארשא עפ"י ב"ד גאוני עולם, וכתב עוד הגר"א הלוי הנז' נר"ו ששמע שכך עושים באמריקה הצפונית ולכן אין להרהר עוד בדבר הזה כלל (וכל המחמיר אינו אלא מן המתמיהים) ועל בעה"ב מוטל שלא להתראות ביום שב"ק במקום הבנין אבל בחול מותר לבא לפרקים לראות שמא קלקלו או שינו מהתבנית אשר עשו ביניהם ולא שייך כאן מ"ש בס' חסידים סימן שמ"ח דשם לא איירי בשנהגו בקבלנות כעירנו זאת והבונה יבנה בצדק ובית צדיקים יעמוד וישישו ויעלצו ויגילו בשמחה, וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות ויבנה לנו בית קדשנו ותפארתנו במהרה בימינו אמן, כ"ד החותם בבואינוס אייריס בשלהי ח"ו ניסן ש' צדק תרד"ף לפ"ק עבדא דרבנן ותלמידהון, שאול סתהון, רב הספרדים יצ"ו.

הצעיר שאול דוד סתהון ס"ט

הסכמת הרבנים הגדולים בדה"ץ של ק"ק אר"ץ יצ"ו אשר בעיה"ק ירושת"ו.

אנן בי תרי מגו תלתא דח"ל בראותנו מה ששרטט וכתב מע' הרה"ג סבא דמשפטים כמה"ר שאול דוד סתהון דבח הי"ו בכחא דהתירא בענין בנין בשבת בקבולת ע"י נכרי אם כבר נודע ונתפרסם הדבר שכל בני העיר או רובן נהגו לבנות על ידי קבלנות, גם אנן דחת"ל מסכימים בהיתר זה וכבר כל חד מינן גילה דעתו בפסק ששלחנו כל אחד פסק בראיות בע"ה להרה"ג הנז', וכעת באנו עוד על החתום בקצ"ר אמי"ץ להראות העמים והשרים שרי התורה שאיך אנחנו נמנים עם הרה"ג הנז"ל בהיתר רבה זה ובאנו על החתום כ"ג לחו' ניסן ש' תפר"ו לפ"ק וע"ד אמת וצדק חתמנו שמותינו.

הצעיר יוסף ידיד הלוי ס"ט
הצעיר שלום הדאיא ס"ט
(מקום חותם בדה"ץ)

הסכמת מע' הרה"ג מו"מ כמה"ר אהרן הלוי גאלדמאן אשכנזי נר"ו רב ומו"ץ בעיר קרית משה בארגנתינא יע"א.

סימן ה'

שלמא נפישא, במרה גדושה, לאהובי יקירי ידידי ובחירי רצתה נפשי, ה"ה הרה"ג חו"ב סוע"ה, יראת ה' היא אוצרו, כקש"ת מוהר"ר שאול סתהון נ"י, לפני שמש ינון שמו!

מכי"ק האיר מול עבר מפני, ושמחתי בשמעי משלומו הטוב כה יגן ה' בעדו ובעד כל אשר לו, ועוד ינוב בשיבה דשן ורענן יהי'.!

ואשר שיחר פני להודיע עוד הפעם דעתי בקצרה נידון קיבולת בשבת, אהובי האמנם קלני מזרעי לטפל עוד בזה כי כבר גליתי דעתי וכתבתי לכ"ת שלישים וגם רבעים באר היטב ולא הנחתי מקום לטעות בדברי גם הראיתי מקום לדברי כי דברי נובעים מדברי הפוסקים אשר מימיהם אנו שותים ולאורם נסע ונלך והמעיין בכל תשובותי הקודמות יראה כי כנים דברי. והנה קבלתי גם קונטרסו הטהור אשר יגע ומצא כדי מדתו בנידו"ז ולהלכה למעשה גם דעת כת"ר מסכים לדעתי, כי האופן המובחר לצאת מידי כל החששות הוא באופן זה, שמי שרוצה לבנות בית יעשה חוזה עם האדריכל בכתב מפורש בערכאותיהם ויתאר לפניו פלאנא תבנית הבית תאיו חדריו ואולמיו וכדומה. ויתנה עמו שבעד סך כך וכך יתן האדריכל משלו כל צרכי הבנין היינו הלבנים והסיד והחול והקורות והטסין וכדומה מהדברים הנצרכין לבנין, גם שכר הפעולה ושכירת פועלים הכל מוטל על האדריכל גם יתנה עמו שעד שיוגמר הבנין הכל הוא באחריות האדריכל מגנבה ואבדה ומכל אונס. גם יתנה עמו אם יארע איזו קלקול בהבנין או אם ישנה מכפי התנאי שהותנה ביניהם בענין הבנין מחוייב האדריכל לתקן משלו. כל זה יהיה מפורש בכתב לפרסם הדבר, גם גוף הקרקע של הבית ישכיר להאדריכל על כל משך זמן הבנין בכסף אף בלי שטר, ובאופן כזה כל זמן שלא נגמר הבנין אינו נקרא על שם ישראל הגם שידוע שהוא לצורך ישראל. והרי זה כמי שקנה בית מא"י דלא איכפת לן במה שבנאו בשבת. כל זה בארתי היטב בתשובותי הקודמות. והראתי מקור לכ"ז מדברי הפוסקים יעו"ש. ובטחוני חזק כי שום מורה בצדק לא יפקפק בזה. ובפרט במקום הפסד רב כזה של כמה אלפים פ'.

והנה כפי הנראה מטרתו של כת"ר בזה לא נצרכה אלא להד' פ"ה להדוף ולסתום פיות של המצפצפים והמהגים ובל ידעו מה. מכיר האמת או לא יאבה להכיר האמת אף אם תראה לו חמה בתקופתה ישים אור לחשך. כמאמר החכם מכל, אם תכתוש וכו' כי נטמטמו עיני שכלו ולא יוכל להכיר האמת, ע"כ יהיה להם אשר להם, ואנחנו בשם האמת נדגול. ושומע לדברינו יבנה ביתו בצדק, ובורא עולם בקנין. בעזרו שישלים זה הבנין ויצליח בכל ענין.

ידידו עוז המוקירו ומכבדו הבעה"ח.
אהרן הלוי גאלדמאן
חופה"ק קרית משה

הסכמת מע׳ הרה״ג מעוז ומגדול גאון הקבלה חקו״פ כמהר״ר חיים שאול דוויך הכהן בעל המבחר ס׳ איפה שלימה ושאר ספרים על הקבלה ומנהל הישיבה הקדושה רחובות הנהר דק״ק המכוונים המקובלים בעיה״ק ירושלם תובב״א

שלום רב וברכה מחדרי לבבי, למע׳ הרה״ג מעוז ומגדול נר המערבי דרופתקא דאורייתא, מארי דשמעתא, כפות תמרים, ראש המורים, סבא דמשפטים, ר״מ ור״מ בעוב״י בואינוס אייריס ואגפיה הגאון המפורסם כקש״ת כמוהר״ר שאול סתהון שליט״א.

אשו״ש טו״ב כדת וכהלכה וכו׳ הנה ראה ראיתי כל מה שכ׳ כת״ר בפסקו שהעלה מהפו״ס ראש׳ ואתר׳ ז״ל דבמקום שנהגו לבנות בקבלנות מותר לכתחילה לבנות בקבלנות בשבת בין בבית בין בשדה והקשה על פוס׳ החולקין בדבר זה, ראיתי כל דבריו בנויים על אדני פז וברורים כשמש לכל יודעי דת ודין ואינם צריכין חיזוק וראיתי לכתוב מה שלמדתי בדברי הפוס׳ ז״ל כפי מה שיורוני מן השמים. תנן בסופ״ק דע״ז וכו׳ (הרה״ג הנז״ל נר״ו האריך הרחיב וכתב פסק ארוך בזה ולא הדפסתיו מפני היוצאות הדפוס מה גם שדרכו דרך הק׳ כדרכי ולבסוף סיים בזה״ל) ובזה כל מה שכתב כת״ר להתיר הקבלנות דבר שהוא מוסכם מכל הפוסקים ושפתי צדיק ברור מללו ואינם צריכין חיזוק והעושה כן נכון לבו בטוח וביתו מלא ברכת ה׳, כ״ד החו׳ בברכה ש״א לחודש ניסן שנת תרוממנה קרנות צדיק.

הצ׳ חיים שאול דודיך הכהן ס״ט

(מקום החותם)

חלק יורה דעה

סימן א׳

שאלה מכונה המוציאה מים מן הנהר ע״י שיוקדים תחתיה אש ובסממנים שתחתיה מתגלגלת ומוציאה מים שופכת אותם לבריכה גדולה מאד מבנין אבנים או מתכת ומשם ממשיכין ממנה מים לכל צרכיהן אם מותר לעשות ממים האלה מקור טהרה או אסור מפני שממשיכין אותם ע״י סילונות של ברזל וגם היא של ברזל.

תשובה ידעתי מיעוט ערכי עלי דלא ידענא לכווני אמרא ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא האמנם דברי אלה יהיו רק להלכה אבל למעשה עד שיסכימו עמי רבנן דפקיע שמייהו ואע״ג דלנד״ד אין צורך לכל האריכות הזאת אך אמרתי שבדרך לימודי אבאר איזה עניינים בדעת מר״ן שקבלנו הוראותיו אולי נצטרך למקום אחר וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

תחילה לנו לדעת מהו דעת מר״ן במים שאובים אם פסולים דאורייתא או דרבנן ודעת הרמב״ם ז״ל שהם מדרבנן כמ״ש פ׳ ד׳ ממקואות הל׳ ב׳ ומר״ן תמיד נמשך אחר הרמב״ם כידוע ועוד תנן במקואות פ׳ ו׳ מ׳ ח׳ מטהרין מקוה העליון מן התחתון כיצד מביא סילון וכו׳ ומשיקו אפילו כשערה דיו ופסקה הרמב״ם פ׳ ח׳ הל׳ ז׳ וכתב מר״ן ז״ל בכ״מ בשם הר״ש דמתניתין לא איירי בחסר אלא בשאוב והקילו רבנן בשאובין דרבנן ושמא מטעם זה לא חיישינן בסילון אפילו יהא קטפרס עכ״ל כנראה שבא ליישב דלא תיקשה לרבינו ממה שפ׳ פ׳ ז׳ הל׳ ג׳ ניקבה מלמטה או מן הצד כשפופרת הנאד כשרה ואינה פוסלת את המקוה וכתב שם הכ״מ והב״י ז״ל דלרבינו שיעורא דעירוב מקואות ושיעורא דלבטלו מתורת כלי שוים הם דבתרוייהו כשפ״ה ואיך פסק כאן כשערה ולזה הביא דברי הר״ש דאוקי להך מתניתין בשאובין דרבנן לומר דגם לרבינו כן, ופלא הוא בעיני שהרי רבינו כ׳ כאן בפי׳ המשנה ונשלם השיעור וא״כ תו לא מצית לבאר כהר״ש והקו׳ במקומה עומדת, וראיתי להש״ך בסעיף קי״ו שהקשה קו׳ זו על הרא״ש והטור משם הב״ח ותירץ וכו׳ ולכל התירוצים שנאמרו התם לא יתיישבו דברי רבינו, ודע דהב״ח והש״ך והט״ז שם אחרי נע״ר נעלם מהם מ״ש הרא״ש כאן בפי׳ המשנה דאילו היו רואים דבריו הנז׳ לא היו מקשים כלום.

ונחזור לדברי הרמב״ם ז״ל דהוא סותר דידיה אדידיה, ולפי חומר הנושא נלע״ד דס״ל דהנקב בעינן כשפ״ה אך דלא בעינן שיהא קילוח המים רחב כרוחב נקב השפ״ה כמ״ש רמ״א בהגה בסעיף נ״ב אלא בכשערה דיו וכ״כ התוס׳ בחגיגה כ״א ע״ב

בד"ה כעוביה בשם ר"ת אך בזה פליגי דלהרמב"ם סגי בכשערה ולר"ת בעינן טופח ע"מ להטפיח והנה מר"ן ז"ל פ' בש"ע סעיף נ"ב עירוב מקואות כשפ"ה דהיינו אם הוא פסול או חסר ובסעיף נ"ג פ' דלהכשיר השאובין סגי בכשערה וע"כ משום דס"ל שאובין דרבנן וכמ"ש הר"ש ז"ל יצא לנו מזה דדעת מר"ן שאובין מדרבנן וכ"כ בדעתו הש"ך סקט"ו ועט"ז הביאו הט"ז סעיף פ"ד והדברי חמודות על הרא"ש בסוף נדה סעיף נ"ח והגהות הגר"א ז"ל סעיף קכ"א וכ"כ בב"י דין זה בשם הרשב"א ומטעם דשאובין מדרבנן ותו לא מידי ודו"ק.

ועתה נבוא לבאר דעת מר"ן ז"ל בגוד אסיק וגוד אחית, והנה מר"ן פסק דין זה דסעיף נ"ג דלהכשיר השאובים סגי בכשערה ולא העתיק המשנה כמות שהיא מטהרין העליון מן התחתון וכו' משמע דלית ליה אפילו גוד אסיק וכן דייק איהו גופיה בב"י בדעת הרמב"ם שפ' פ' ה' הל' ו' להא דתנן פ' ג' מ' ב' כיצד הבור שבחצר ונפלו ג' לוגין מים שאובין וכו' או שיעמוד בחצר מ' סאה ויטהרו העליונים מן התחתונים ראב"ע פוסל ולא העתיק המשנה כמות שהיא ויטהרו העליונים מן התחתונים ע"כ משום דלית ליה אפילו גוד אחית, ומר"ן ז"ל פ' דין זה בסעיף כ"א וכ"ב ולא העתיק העליונים מן התחתונים ע"כ דס"ל דאפילו גוד אחית לא אמרינן במקואות דכמו שדייק הוא ז"ל מדברי הרמב"ם כן אנחנו נידוק מדבריו וזו ראיה שאין עליה תשובה, ובאמת יש לתמוה טובא על מר"ן דדייק מדברי הר"מ במז"ל דאפילו גוד אחית ליה ליה מהך דבור וכו' ונעלם ממנו דברי הרמב"ם הנז' שפסק להך מתניתין דמטהרין העליון מן התחתון וכו' בדמותה ובצלמה ופסק כת"ק דאלמא אפילו גוד אסיק אית ליה וכ"ש גוד אחית ומר"ן איהו גופיה בש"ע לא העתיק המשניות הנז' כמות שהם ולא תיקשה ליה מדידיה אדידיה אבל על מ"ש בדעת הרמב"ם קשה והמעיין בב"י יראה דכל חיליה הוא ממה שפסק הרמב"ם פ' ח' הל' י"ב להך מתניתין דפ' ז' מ' ו' מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה הראשון טהור והשני טמא ר"י אומר אם היו רגלי הראשון נוגעות במים אף השני טהור ופסק הרמב"ם כת"ק דהשני טמא שהרי יחסרו המים ומזה הוכיח דלית ליה להרמב"ם אפילו גוד אחית ומר"ן בכ"מ ובב"י העתיק מ"ש הרמב"ם בפי' המשנה וז"ל וכבר ביארו בחגיגה די"ט ואמרו מחלוקת במעלות דרבנן אבל לענין טומאה וטהרה דברי הכל טמא וכ"כ הר"ש וכ"כ ב"י בשם הריב"ש וסיים הב"י דהכי מסתברא, ושכ"כ הראב"ד בס' בעלי הנפש וכו' וכלהו טעמייהו משום דלא אמרינן גוד אחית, ודע דדעת מר"ן דאף לענין שאובים לא אמרינן גוד אחית וכ"ש גוד אסיק שהרי הך דבור איירי בנפלו ג' לוגין מים שאובים וכו' וכן הך דמטהרין העליון מן התחתון אוקי לה מר"ן בשאובים ובש"ע לא כ' עליון מן התחתון ולא עליונים מן התחתונים וזה ברור ופשוט.

והנה ממה שפסק הרמב"ם דהשני טמא משמע דס"ל דלא אמרינן אפילו גוד אחית וא"כ מה נענה למה שפסק הך דמטהרין העליון מן התחתון גם מה נענה למה שפסק פ' ו' הלכה י"ב שתי בריכות זו למעלה מזו וכותל ביניהם והעליונה

מלאה מים כשרים והתחתונה מלאה מים שאובים ונקב בכותל שבין העליונה לתחתונה אם יש כנגד הנקב ג' לוגין מים שאובים נפסלה העליונה כאילו היא באמצע העליונה לא בצדה עכ"ל דאלמא אמרינן אפילו גוד אסיק ואי לאו דמסתפינא אמינא דהרמב"ם ס"ל דאמרינן גוד אסיק וכ"ש גוד אחית ואף כשהוא קטפרס כרבי מאיר והך דתנן בפ"ח דטהרות הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינם חיבור לא לטומאה ולא לטהרה מפרש דלאו לענין מקואות מתניא אלא לענין טומאה וטהרה ותדע שהרי במס' טהרות מתניא ותדע עוד דבמקואות חסיר הך דמטהרין העליון מן התחתון וכו' דאקטפרס חיבור ובהלכ' טומאת אוכלין פ' ב' הלכה כ"ב פסק מקל שהיא מלאה משקין טמאים והטביל מקצתה במקוה לא טהרו המים שעל מקצתה עד שיטביל את כולה עכ"ל, והיא מתניתין בפ"ח דטהרות הנז' והיינו משום דקטפרס אינו חיבור וגבי הך דבור לא כ' ויטהרו העליונים מן התחתונים משום דסמך עצמו על מה שפ' הך דמטהרין העליון מן התחתון וכו' והך דירדו שנים וכו' שפ' אף השני טמא משום דהתם טעמא משום שאין המים שעל האדם מחוברים שבמקצתו נגוב ונמצא שאינו חיבור אבל בעלמא אמרינן גוד אסיק וגוד אחית והיא דשלש גומות שפסק הרמב"ם פ' ח' הל' ח' דאין מטבילין אלא באמצעית שיש בה מ' סאה אין הטעם משום דלא אמרינן לא גוד אסיק ולא גוד אחית כמ"ש מר"ן בכ"מ אלא כמ"ש הרמב"ם הטעם דאין הנזחלין מערבים אא"כ עמדו וכונתו דכיון דאין הנזחלין מטהרין כשזוחלין אלא עד שיעמדו ויהיו אשבורן כך אין מערבין עד שיעמדו ומה שהקשה בכ"מ דלמה כ' הטעם דאין הנזחלין מערבין, ולא כ' הטעם משום דלא אמרינן גוד אסיק וגוד אחית כדמפרש תלמודא בפ' אין דורשין אינה קו' דלשון התוספתא הכריחתו דקתני וחכ"א בין כך ובין כך אין טובלין אלא באמצעית וע"כ פירושה בין כך אם הלכה כר"מ ובין כך אם הלכה כר"י אין טובלין אלא באמצעית שיש כאן טעם אחר וע"כ משום דאין הנזחלין מערבים ופסק כחכמים, ובזה נתישבו כל פסקי הרמב"ם ז"ל על נכון.

שו"ר להתוס' יו"ט ז"ל פ"ג מ"ב בד"ה ויטהרו וכו' שדרך לו בדרך זה בדעת הרמב"ם והנאני, האמנם ראיתי לו שם דברים תמוהים שכ' ומקטפרס לא קשייא כמו שאפרש בס"ד והוא מה שפירש לקמן מ"ח פ"ו בד"ה אפילו כשערה וכו' שכ' בשם התוס' ז"ל דכשהמים סופן לירד ודאי וליפול למקוה הוו קטפרס חבור, ומה"ט אפילו גוד אסיק נמי אמרינן במקום שהוא בכה"ג וכו' עכ"ל, ואינו מוכרח ואדרבא טעם זה מגרע גרע והוא מסייע לשלא נאמר גוד אסיק, ולדידי כבר כ' דהך דנצוק וקטפרס אינם חבור הרמב"ם מוקים לה לענין טומאה וטהרה ולא לענין מקואות, עוד ראיתי להגאון הנז' בד"ה ויטהרו הנז' שכ' דגם הטור ז"ל קאי בשיטה זו דאמרינן אפילו גוד אסיק והוא תימה דלא מצינו בשום מקום להטור דאית ליה גוד אסיק ואמאי לא אשמעינן חידוש דין זה ואדרבא מדלא פסק להך מתניתין דמטהרין העליון מן התחתון וגם לא פסק ההיא מתניתין דבור שבחצר הנז' ולא להההיא דב' בריכות מוכח להדיא דלית ליה גוד אסיק וצ"ע, ואף שהרא"ש בסוף נדה הביא הך דמטהרין העליון מן התחתון י"ל דלא הביא אלא ללמוד ממנה דממשיכין מים ע"י דבר המט' ולא דס"ל דאמרינן גוד אסיק וכעין זה כ' בש"ך הנז'.

נחזור לדעת מר"ן הנה כבר נתבאר דס"ל דלא אמרינן גוד אחית וכ"ש גוד אסיק ואפילו גבי שאובים וכ"ש אם הוא נצוק או קטפרס שהרי מר"ן בב"י סוס"י ר"א הביא משם להקת הפוס' ז"ל דנצוק אינו חבור גם הביא משם הריב"ש שכ' דלא תוכל למצוא שום נצוק חבור גם בש"ע או"ח סימן קנ"ט סק"ז פסק דנצוק אינו חבור לענין טבילת כל הגוף יעו"ש בטור וב"י ובש"ע, וכ' בהגהת הדרישה דלא נצוק ולא אקטפרס חבור ורבינו דנקט נצוק חדא מנייהו נקט, ומכאן מוכח דמר"ן לא ס"ל מ"ש התוס' בפ"ב דגיטין בשם ר"ת דהא דאקטפרס אינו חיבור דוקא במי הגשמים אבל במעין הוי קטפרס חבור דהא הכא איירי בנהר שהוא במעין ואין אקטפרס חבור, וכ"כ הר"ש פ' ד' מ' ד' גבי ים דאקטפרס אינו חבור וכ"כ הב"י בשם המרדכי גבי נהר הקשה ראבי"ה והא הוי אקטפרס וכו' ומסיק דקטפרס לא הוי חבור, וראיתי למר"ן בב"י ס' קנ"ט גבי מה שהצריך ר"י שיהיה מ' סאה באריתא שכ' וז"ל שטעמו דכיון דלא הוי האי נצוק חבור לענין טבילת הגוף דיינו אם הקלנו בו לענין שלא יחשבו שאובים וכו' עכ"ל ולכאורה אינו מובן שכיון שפסק בש"ע סעי' מ' כלי שניקב בשוליו אפילו כל שהוא אינו חשוב כלי לפסול המקוה א"כ הרי האריתא נקוב בכונס משקה וא"כ אין כאן עוד שאובים ומה צורך להכשירם גבי טבילת ידים משום דנצוק חבור וגם לטבילת הגוף הם כשרים אף בלי טעם נצוק חבור מאחר שאין כאן שאובים ועוד ק"ל על מר"ן מסעיף מ' הנז' על מ"ש בסעיף ז' הלוקח כלי גדול ונקבו נקב המטהרו וכו' וכן הקשה שם הש"ך ז"ל גם ק"ל מסעיף מ' הנז' על מ"ש בב"י בסוס"י ר"א אבל מה שהחמירו חכמים בעירוב מקואות או להוציא המים מידי שאובים להצריך כשפ"ה אינו ענין שיהיה הדין כן בטבילת ידים עכ"ל הרי להדיא שס"ל דאין המים יוצאים מידי שאובים עד שיהיה הכלי נקוב כשפ"ה וזה סותר למ"ש בסע' מ'.

ולכן נלע"ד לישב כ"ז דמר"ן ס"ל דאין המים יוצאים מידי שאובים עד שיהא הכלי נקוב כשפ"ה כמש"כ בסוס"י ר"א הנז' וכמו שפסק בסעיף ח' וכמו שכן הוא דעת הרמב"ם שתמיד נמשך אחריו דס"ל דאין המים יוצאים מידי שאובים עד שיהא הכלי נקוב כשפ"ה וכמו שפירש כן דבריו בכ"מ ובב"י וההיא דסעיף מ' איירי בכלי העשוי לקבל בו מים דוקא ובשירדו המים מאליהן דכיון שניקב כל שהוא אינו חשוב עוד כלי והו"ל ככלי שאינו עשוי לקבלה שכ' בסעיף הקודם שאם ירדו המים מאליהם אינם פוסלים את המקוה ודין זה הביאו בב"י משם שער המים דבהכי מיירי אבל כלי שאינו עשוי לקבל מים דוקא לעולם הוא פוסל את המים שבתוכו משום שאובים עד שיהא נקוב כשפ"ה, ובזה א"ש מ"ש על דברי רבינו ירוחם דיינו אם הקלנו בו שלא יחשבו שאובים ור"ל דהאריתא הנקוב בכונס משקה מים הבאים לתוכו הו"ל שאובים כיון שאינו כשפ"ה ודיינו אם נכשירם ע"י נצוק שלא יחשבו שאובים לטבילת ידים דס"ל למר"ן דלהכשיר השאובים סגי בהשקה כשערה כמ"ש בסעיף נ"ג מה שלא הקלנו כן לענין טבילת הגוף משום שהם שאובים ונצוק אינו חבור להכשירם ואפילו שהוא ע"י גוד אחית זהוא נלע"ד ברור ומוכרח.

ומצאתי להגאון דברי חמודות בה' מקואות סעיף ל"א שאחר שהעתיק דברי הב"י דסוס"י ר"א כ' וז"ל שאעפ"י שאלו הכלים הקבועים בגלגל הנקובים בכונס משקה אינם מועילים לחבר מקוה החסר למי הנהר מ"מ אינם פוסלים ומועילים להביא על ידיהם מים למקוה ולטבול בו אחר שיהיה בה מ' סאה עכ"ל, ודבריו תמוהים שהרי הכרחנו דדעת מר"ן אינו כן ואלו היה כ' זה ע"ד הטור החרשתי לא כן עתה שכ' זה ע"ד מר"ן ובלא"ה דבריו תמוהים שהרי שם בב"י כ' שאין מים שבכלי יוצאים מידי שאובים עד שיהיה נקוב כשפ"ה ואיך כ' הרב מ"מ יצא לני מדברי הב"י, שהרי כ' היפך דבריו, וגם אילו היה כותב דבריו על דברי הטור עדיין יש לגמגם דאימא דגם הטור סי' כמ"ש בדעת מר"ן ומאין ההכרח דלא ס"ל כותיה וצ"ע.

ולפי מ"ש נסתלקה קו' הש"ך שהקשה מסעיף ז' על סעיף מ' גם מ"ש הגרעק"א הביאו בפתחי תשו' סעיף כ"ו ליישב קו' הש"ך הנז' לפמ"ש לעיל בדעת מר"ן לא יתכן תירוצו אחרי ני"ק כמו שיראה המעיין, גם מה שהקשה הש"ך בסעיף פ' על רמ"א בהגה שכ' דלא מיקרי חיבור לנהר ע"י זה והניח בצ"ע, לפי מה שכתב רש"י ותוס' והטור ומר"ן בסי' קנ"ט דניצוק לא הוי חבור אין כאן קו' כלל, ושו"ר שכבר קדמני בזה המ"א ז"ל שם ועמה"ש, ויותר תגדל התימה על הש"ך שהרי רמ"א רמז על סימן קנ"ט הנז' והוא ז"ל לא עיין שם, גם ראיתי להגאון דגמ"ר שכ' ליישב קו' הש"ך שבסעיף ס' פסק בש"ע דאין הנזחלין מערבים וק"ו בזה ע"ש, הוא תמוה, דאמאי לא הביא מסי' קנ"ט הנז' דניצוק אינו חבור דמה שהביא מסעיף ס' יש לדחות כמ"ש הגאון חו"ס הוב"ד בפתחי תשובה שם, והנה לפי מ"ש הכ"מ בההיא דג' גומות שפסקה בסעיף ס' הנז' דמה טעם אין הנזחלין מערבין משום דלא אמרינן לא גוד אחית ולא גוד אסיק שפיר מייתי ראיה לרמ"א משם אך כיון שיש לפרש ההיא דסעיף ס' באופן אחר כמ"ש התיו"ט והח"ס הנז' טפי הו"ל להביא מההיא דסי' קנ"ט שהיא ראיה שאין עליה תשובה גם הגאון הנז' בס' נו"ב פסל מקוה מים שאובים ומי מעין יורדין לתוכו ע"י סילון מלמעלה למטה מההיא דסעיף ס' הנז' הבי"ד הפתחי תשובה והרב שערי עזרה סימן י"ז ואמאי לא פסל משום אינו חבור גם התוס' אמאי חלק עליה והכשירה והרי נצוק אינו חבור.

גם ראיתי להט"ז בסעיף מ"ש דברים תמוהים מאד שכ' דההיא דרמ"א דר"ל שע"י נצוק חבור נחשב מה שיש למטה בנהר כאלו הוא למעלה ולא אמרינן ליה משום דהו"ל גוד אסיק עכ"ל. ואחני"ק ז"א שהרי כ' הטור סימן הנז' וטהורין מכח טבילה דחשיבי כאלו הטבילן ביאור עכ"ל וא"כ הוי זה גוד אחית ואפ"ה לא אמרינן ליה בטבילת כל גופו דלא כהט"ז ולעיקר קו' יש לומר דהתם שהוא רוצה לנקותה אינו רוצה שירדו אלא אדרבא הוא מוציאם משם וא"כ הו"ל שלא מדעת כההיא דסעיף ל"ד דצריך שיהיה מדעת פי' שיתמלא לצרכיו כמ"ש הט"ז גופיה ס' מ"א בשם הפרישה וכאן הוי שלא מדעת ואינם פוסלים את המקוה ועש"ך סעיף מ"ו ונ"ז ודוק, ואיך שיהיה כבר כ' דדעת מר"ן נצוק אינו חבור ואף שהוא ע"י גוד אחית ואף שהוא להכשיר השאובים ודלא כהט"ז ז"ל.

עוד מצאתי להגאון תפארת ישראל ז"ל בפי' משנה ב' פ' ג' שכתב וז"ל דדוקא להשלים החסרה נצוק אינו חבור אבל לטהר השאובים נצוק חבור ואפ"י ע"י גוד אסיק וכ"ש ע"י גוד אחית כ"כ ע"ר וצוק"ל עכ"ל ולא ידעתי מנין להם זה שהרי להרא"ש והטור ורמ"א זלה"ה שאובים מדאורייתא כמ"ש ברס"י ר"א וא"כ מאי שנא שאוב מחסר ולא מצינו להם שעשו שום חילוק ביניהם ולהרמב"ם נצוק חבור אף להשלים החסרה שהרי כבר כ' דנצוק וקטפרס חד דינא אית להו ובאקטפרס ס"ל שהוא חבור אף ע"י גוד אסיק כמו שפסק להההיא דמטהרין העליון מן התחתון וכו' ואיירי בלהשלים השיעור כמו שכת' ז"ל בפי' המשנה וע' בפי' המשנה להרא"ש פ' ו' מ' ח' וכן יש לתמוה ג"כ על הדברי חמודות הנז' ועוד דבש"ע פסק דלא אמרינן גוד אחית גם בשאובים ולא השיג עליו רמ"א כלום מוכרח דס"ל כותיה ועל הכל צע"ג.

המורם מכל האמור דדעת מר"ן דלא אמרינן אפילו גוד אחית וגם בלטהר השאובין (כ"ש דלא אמרינן נצוק ואקטפרס חבור אפילו ע"י גוד אחית ואפילו בלטהר השאובין מה גם שכבר כ' דמר"ן כ' כן בפירוש ואין ללמוד במכ"ש) וע' בכ"מ גבי ג' גומות מה שכ' בשם הריב"ש ומה שחלק עליו דשם מבואר דס"ל דלאו דוקא אקטפרס כמ"ש הריב"ש אלא אף אם הוא מדרון קצת שאינו אקטפרס לא אמרינן גוד אחית דאלת"ה מה בא לחלוק על הריב"ש וכ"ת דכונתו משם דאין הנזחלין מערבין ולא משום דלא אמרינן גוד אחית כמ"ש התוי"ט והתו"ס ז"א דא"כ הוי סותר דבריו שכ' שם בסמוך דהיא היא דמה טעם אין הנזחלין מערבים משום דלא אמרינן לא גוד אסיק ולא גוד אחית אלא ע"כ כונתו כדפרישית דלאו דוקא אקטפרס אינו מערב אלא אפילו מקוה מדרון קצת ומשום דלא אמרינן אפילו גוד אחית, ודע דעפ"י כל האמור מוכרחים אנו לחלק בין מי גשמים למעין והוא דבמי גשמים לאו דוקא אקטפרס אינו חבור אלא גם שהוא מדרון קצת שאינו בשטח שוה אינו חבור משום דלא אמרינן גוד אחית אבל במעין בכה"ג אמרינן גוד אחית אבל בנצוק ואקטפרס גם במעין לא אמרינן אפילו גוד אחית וזה מוכרח ולפ"ז מ"ש הש"ך גבי ג' גומות ודוקא מי גשמים אבל מי מעין גם הנזחלין מערבים אייר בכה"ג שאינו אקטפרס אבל באקטפרס גם מי מעין אינם מערבים דלא אמרינן אפילו גוד אחית וה"ה נמי בנצוק דנצוק ואקטפרס בחד בבא תנינהו תנא דמתניתין וחד דינא אית להו וכחדא נפקי וכחדא שריין ולזה דינו דהנו"ב הוא אמת וברור וקים, ודלא כמו שהשיגו התו"ס אחני"ק גם מ"ש שלא נמצא בכל הש"ס וכו' כבר כ' שכן ס"ל הרבה פוסקים כרבנן דתוספתא הנז' ומוקי לכמה משניות כותיה והמה הריב"ש והר"ש והראב"ד וש"פ ואחרי הודיע אותנו אלהים את כל זאת מה שהכשיר הרב שערי עזרה סי' י"ז הנז' בנדונו שהוא מקוה מים שאובים שימשיכו עליה מי מעין מלמעלה למטה שהוא נדון הנו"ב ממש אין הדין כן אלא הרי הוא פסול ומה שהביא סיעתא לדבריו מדברי הש"ך לא שמיה מתייא וכאמור.

וכן מה שהכשיר הרב ויוסף אברהם ז"ל סי' ט"ז לטבול במים הבאים ע"י כלים הקבועים בגלגל ונקובים בכל שהוא הנקרא בל' ערבי נעורה והיא בעיר אנטוכיא והכשירם ע"י נצוק ואקטפרס אין הדין כן אלא הרי הם פסולים כמו שנתבאר ותו לא מידי.

ועתה נבאר שאלתנו ענין המכונה שנתברר לי שאין מניחים שום אדם ליכנס לראות איך היא פן יטילו ארס במים ועתה נחזי אנן מסברא ואומר דבמכונה עצמה המוציאה מים בלי ספק שאין בה כלי דאל"כ יחלש כח הדוחה ואילו יש כלי פסולים המים לעשות מהם מקוה משום שאובים אף שהוא מחובר לקרקע כדתנן רפ"ה מעין שהמשיכו ע"ג השוקת וכו' ופסקה מר"ן בסעיף ח' וע' בר"ש וב"י ובב"ח ז"ל האמנם השכל מחייב שאין כאן כלי וכאמור ועוד איזה כלי יכיל בו כ"כ מים רבים היוצאים להספיק ב' מליון נפשות לכל צרכיהן, והמכונה אעפ"י שהיא ברזל ומקבלת טומאה בלי ספק שהיא מחוברת לקרקע יתר בל תמוט וא"כ בטלה אגב קרקע כמ"ש בסעיף מ"ח והמכונה שופכת המים לבריכה גדולה מבנין אבנים ומשם מחלקין המים לכל בתי העיר ע"י סילונות של ברזל, והנה הבריכה הנז' הנה היא מקוה טהרה בלי ספק ואנחנו באים להמשיך ממנה מים לבתי העיר ולמקוה והו"ל ממש נדון שנשאל עליו בסוף נדה סעיף י"ב וז"ל שאלוני על מקוה שהוליכו לתוכו מים בסילונות של מיני מתכת אם הוא כשר דפשוט כלי מתכת טמאים נמצא דהוייתן ע"י טומאה ואמרתי דאם הסילונית בנייות מחוברות לקרקע דאין תורת כלי עליהם אינם מקבלים טומאה כההיא דתנן וכו' וכן הני סילונות כיון שנעשו להיות מונחים שם תמיד תשמישן עם הקרקע ואין מקבלין טומאה וכו' ועוד אני אומר אם הסילון של מתכת מביא את המים ממעין או ממקוה אחר למקוה זה אע"ג דהוייתן על ידי טומאה כשר כיון דמי מקוה מהיברין למעין או למקוה אחר שהוא כשר דמקוה שכולו שאוב נטהר בהשקה אם השיקו לחברו למקוה כשר כדתנן מטהרין את העליון מן התחתון כיצד מביא סילון של חרס וכו' ומושכו ומשיקו כשערה ודיו, ועוד אני אומר דהרוצה לצאת מידי ספק שלא יהא נדנד איסור בדבר יעשו אותו בענין שלא יגיע פי הסילון של מתכת על אוירו של מקוה אלא ישאר פי הסילון חוץ למקוה או ישים בפי סילון של המתכת סילון של עץ או של חרס שיפלו ממנו המים לאויר המקוה וכו' עכ"ל, וכן פסק בש"ע סעיף מ"ח ותכלית דבריו אם הסילון מחובר לקרקע אין צריך שום תקון ואפילו שיורדין המים ממנו למקוה ואפילו אם הוא מי גשמים ואם אינו מחובר אם הוא מי גשמים אז צריך תקון שישים בפי הסילון סילון של עץ וכו' ואם ממשיך ממעין או ממקוה מיתכשר בהשקה כשערה ואין צריך שישים עץ בפיו, ואם שם עץ כשר אף שנפסק הקילוח ואף שהרא"ש בפי' על משנה זו כתב ומביא סילון וכו' וכשיסיר ידיו נמצאו שני מקואות מחוברים במים ברוחב שפ"ה רגע א' וכשירדו המים למטה ישארו מושקין כשערה ודיו עכ"ל, לא כתב כן אלא התם שבא להכשיר מקוה שאוב או חסר שהוא פסול אבל אם אין כאן מקוה שאוב כהכא אף שאינו מושך אלא כשערה דיו וכמו שסיים ישארו מושקין כשערה ודיו דלענין שיהא נקרא הוייתו ע"י טהרה סגי בכשערה ולזה לא כ' כאן כמו שכתב בפי' המשנה ויצא לנו מזה דאם הסילון תלוש שצריך שיהיו מחוברין מי המעין או מי המקוה עם מקוה האחר בשעת טבילה כל"ש וישארו מושקין וכו' משום דבעינן הוייתו בטהרה וכ"כ בהגהות פרישה ז"ל והש"ך בסימן ק"ה השיגו מסעי' נ"ב שכ' אפילו נספק אח"כ וכ"כ בתוספות חדשים ובמחי"כ נעלם מהם מה שכ' הרא"ש

בפי' המשנה הנז', ונלע"ד הטעם דאלת"ה היכי משכחת לה בממשיך מים ממעיין למקוה ע"י סילונות הוייתו ע"י טומאה עד שבא הכתוב להזהיר דבעינן הוייתו ע"י טהרה ולא משכחת לה אלא בנפסק ולזה בא הכתוב להזהיר שלא יפסיק ואין לומר דמשכחת לה בהעבירו ע"ג כלים ואין המים יכולין לעבור בלא הכלים שהוא פסול דהוי הוייתו בטומאה כמש"כ התיו"ט פ' ה' מ' ב' בד"ה העבירו ע"ג כלים וכ"כ שם התפארת ישראל ז"ל דמחי"כ אין להם על מה שיסמוכו ודברי הרא"ש שהכשיר לטהר העליון מן התחתון ע"י סילון של מתכת תלוש הוייא תיובתייהו דהא התם אין המים יכולין לבוא אלא ע"י הסילון והכשיר והטעם משום דמתכשר בהשקה עם המעיין או עם מקוה הכשר ולא כ' הרא"ש פ' ד' מ' ד' דבעינן שיהיו המים עוברין אף בלא דבר המקבל טומאה אלא התם גבי זקפה לידוח דאיירי במי גשמים וזה ברור.

המורם מכל האמור דהממשיך מים ע"י סילונות של מתכת אם הם מחוברין בקרקע בטלי אגב קרקע והמים הנמשכין על ידיהן כשרים למקוה לכ"ע בין ממי מעיין או מקוה כשר למקוה אחר בין ממי הגשמים ואפילו מקלח להמקוה ממנו להדייא ואין צריך לשום צינור של עץ בפיו ואפילו אם נפסק הקילוח, ואם הסילון תלוש לדעת הרשב"א שהביאו מר"ן בסי' מ"ח בשם ויש מי שאינו מחלק בכך הוא פסול אפילו אם שם צינור של עץ ואפילו שלא נפסק הקילוח ואפילו ממעיין ולהרא"ש שפסק מר"ן כותיה בדיעה א' בסתם יש חילוקים האלה, שאם תלוש וממשיך ממי גשמים אין לו תקנה אלא שישים צינור של עץ לתוך פיו ואין חילוק אם נפסק הקילוח או לא ואם ממשיך ממי מעיין או מקוה אז בעינן שלא יפסוק הקילוח כמ"ש הפרישה והכרחתי כן לעיל או שישים צינור של עץ בפיו וצינור זה אין לו שיעור ואפילו הוא קטן כל שהוא כדי שלא ירדו המים לאויר המקוה מדבר המק"ט ולא הצריכו ג' טפחים אלא בממשיך מים שאובים וגם אין צריך שיהיה הסילון או הצינור רחב כשפ"ה שהרי כבר כ' שהרא"ש כ' בפי' המשנה ונשאר מושק בשערה ודיו, ואם סילון המתכת המקלח למקוה הוא מחובר לקרקע אף אם באמצע יש סילון שאינו מחובר כשר כיון שאינו מקלח להדיא, מדבר המק"ט זהו דעת הרא"ש והטור ומר"ן ז"ל וכן נר' דעת רמ"א בהגה שהרי לא הגיה ז"ל ואף שהב"ח כ' דמדכתב בש"ע ויש מי שאינו מחלק בכך נר' שדעתו להחמיר הוא אזיל לשיטתיה דס"ל דכשכותב בש"ע סתם וי"א מיקרי שלא הכריע וכן ס"ל להסמ"ע והש"ך האמנם כבר הסכימו כל רבני האחרונים שדעתו לפסוק כהסתם וכן אנו נוהגים לפסוק הלכה למעשה כהסתם ולית דין צריך בושש.

האמנם אם הסילון תלוש יש לפסול מטעם אחר והוא שכ' הרב שערי עזרה שם בשם הרב חקי חיים ז"ל שכ' וז"ל וכבר העיד מרן מהרי"ט אלגאזי ז"ל דבאיסור ערוה אנו תופסין כל החומרות ואף נגד מר"ן ואפילו גם בענין טהרת המקוה חשיב איסור ערוה לטהר אשה לבעלה מאיסור כרת אין ספק דצריך להחמיר וכ"כ בס' בע"ח דחשש להיש מחמירין שכ' רמ"א אם לא במקום שקבלו ס' הרא"ש בין להקל בין להחמיר לא כן אנחנו פה דיתבין בירושלים חזי מאן גברא רבא קמסהיד לתפוס כל חומרי הפוסקים עכ"ד, ובפרט בדבר זה דהרשב"א שהוא ראש הפוסקים

ס״ל דאין לחלק ואיכא פוס׳ אחרים דס״ל כותיה בודאי הגמור דיש ליזהר בזה עכ״ל השערי עזרה ז״ל, וכן אנו דנין מעשים בכל יום להחמיר כס׳ מהריט״א ז״ל ובהצטרף לזה ס׳ הב״ח והסמ״ע והש״ך דס״ל דכשכותב מר״ן סתם וי״א מיקרי שלא הכריע ונר׳ שדעתו להחמיר בודאי הגמור שאין להקל בזה ח״ו.

ולפי זה אם יתודע לנו שיש שום סילון שאינו מחובר לקרקע שהוא פסול אך מספק יש להכשיר מכ״ש ממה שטיהרו חכמים ספק מים שאובים למקוה וכמי שיתבאר לקמן בס״ד.

פש גבן לברר מה שיש להסתפק שמא יש בדרך איזה כלי דאז פסול הוא משום שאובים והנה עינינו הרואות כשמתקנין הסילונות ברחובות ובכותלים שאין כאן שום כלי והן לו יהא ספק הרי תנן בטהרות פ׳ ד׳ מ׳ ב׳ ממקואות ופסקה הרמב״ם ז״ל בריש פ׳ עשירי ומר״ן בש״ע סעיף ס״ז ותניא בתוספתא ופסקה הרמב״ם שם הל׳ ד׳ צינור שמקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדה ספק מן הצינור למקוה ספק מן המכתשת למקוה הרי זה פסול מפני שהפיסול מוכיח ואם יש במקוה רובו מים כשרים הרי זה כשר שזה ספק מים שאובים למקוה עכ״ל ופסקה מר״ן בסעיף ע׳ ותוספתא זו יש שלמדו ממנה דשאובין דאורייתא ויש שלמדו ממנה שאובים דרבנן ע׳ ש״ך סעיף קמ״ד ומר״ן ז״ל בכ״מ הקשה אמאי פסול במכתשת בצדו הא ספק שאובים הוא ותירץ ב׳ תירוצים יע״ש ולשניהם מבואר יוצא לנד״ד שיש כאן מקוה כשר והיא הבריכה שזהו ספק שאובים שטיהרו חכמים וכאן עדיף מהתם שהרי אין כאן פיסול מוכיח ואין כאן שום ריעותא בפנינו בודאי הגמור דספקו טהור ולית דין צריך בושש זהו הנלע״ד להלכה אבל למעשה עד שיסכימו עמי רבנן דפקיע שמייהו כה דברי עבדא דרבנן ותלמידהון החו׳ בבואינוס אייריס ביום כ״א לחו׳ מנחם בש׳ התר״ף ושתים לב״ע וצור ישראל י״מ וימ״ן.
הצעיר שאול דוד סתהון ס״ט

שוב אחרי כתבי כ״ז ראיתי מכתב מהרב יאודה חיים טראב הכהן נר״ו ששלח לאיש אחד נכבד בעי״ת רוסאריו דלמה הם מצטערים ומחכים לגשמים והרי יש לכם מכונה המוציאה מים מן הנהר ומותר למלאות המקוה ממים האלה כאשר האריך והרחיב הרה״ג כמהר״ר יצחק אבולעאפיא זצ״ל להתיר בשופי עכ״ל ודברי כמהרר״א ז״ל הנז׳ לא זכינו לאורם האמנם פוק חזי מאן גברא רבא קמסהיד עליה.

שוב עוד אינה ה׳ לידי ספר נהר מצרים להרה״ג כמהר״ר אהרן בן שמעון נר״ו וראיתי לו בהלכות נדה סי׳ ט״ו שכתב וז״ל ע״כ קמתי בחסד ה׳ וסידרתי פסק דין ארוך להתיר לעשות מקוה טהרה בכל הבתים ובכל החצרות למי שירצה ממימי הנילוס המובאים בצנורות קבועים תחת הקרקע לשתייה לכל הבתים ע״י החברה הצרפתית וגם טרחתי וקבלתי מאת החברה צורת המכונה המביאה את המים ועשיתיו קונטריס וקראתיו מקוה טהרה והסכימו בהיתרו רבנן תקיפי שבעיקו״ת ירושלים ת״ו ועיה״ק חברון ת״ו ושאר רבני הדור העי״א הנהו כמוס תוך קונטריס

תשובותי וכו' והדבר הזה היקל לכמה בני אדם שיש להם מולקי ויראי ה' לעשות מקוה טהרה בחצרם וכן ממנו עשינו מקוה לצורך רבים אשר ממנו שבעים נחת ורצון זכרה ה' לי לטובה עכ"ל הטהור, ומי יתן ויהיה שיודפס פסק דינו הנז' ונזכה בביאת אורו (א"ה כבר הוציאו לאור בספרו שו"ת ומצור דבש עם צורת המכונה יעוש"ב).

גם העיד בפני הרב נסים דאנון נר"ן שנכנס אל מקום המכונה בעי"ת רוסאריו הסמוכה וחקר ודרש וראה שאין בה שום בית קבול כלל ומסתמא המכונות כלם שוים.

ואחרי הודיע אלקים אותנו את כל זאת תורה יצאה בהינומא ורווחא שמעתתא אליבא דהלכתא לדון ולהורות הלכה, למלאת מקוה טהרה ממים של המכונה הנז' באין אומר ודברים, ומה שטרחתי ויגעתי כ"ז אף שיש לנו פה מקוה העשוי ממי גשמים בב' מקואות כמ"ש הפתחת"ש בסי' ר"א ס"ק ט"ו מפני שבעוה"ר בארגנטינא יש כמה עירות וכפרים שאין להם מקוה טהרה כלל, וכלם בועלי נדות ואינם עושים מקוה טהרה מפני שצריך לעשות ב' מקואות ונצרכים להוצאה מרובה וגם לתקן מקום בגג עבור מי הגשמים אבל מקוה א' יכולים לתקן וכן יש נשים הדרים רחוק מהמקוה שעה או יותר ומתעצלין ומשמשין נדות עם בעליהן רח"ל ואם נתיר להם מים הללו אז עושין כאן ובעירות ובכפרים מקוה טהרה לרוב ונצולין מלבעול נדה שהוא בכרת רח"ל מאחר שהמים של המכונה מצוין תדיר ונקיים ויכול כל א' שיש לו מולקי לעשות בביתו, אך יזהר מאד שלא יטילו למקוה מהדיפוזית שהוא כלי גדול שבכותלים ובגגין.

האמנם כל לגבי דידי הגם שאיני כדאי לחלוק על כל הרבנים הנז' שהתירו גם ליחיד לא מלאני לבי לעשות מעשה להתיר מפני שאז יהי מסור לכל שכל מי שיש לו אחוזת קרקע יעשה מקוה בביתו ורבו כמו רבו הלכותיו ולאו כ"ע דינא גמירי ואף אם יעשנו עפ"י הוראת רב העיר מ"מ אח"ך מתקלקל מצד מה כגון נסדק ניקב חסר משיעורו וכיוצא ולא ירגיש או מתרשל מלתקנו או שהוא אינו מקפיד כל כך ויכשלו בנדה החמורה שהיא בכרת ובפרט במדינה זו שהפרוץ מרובה על העומד.

לכן נלע"ד שאין להתיר אלא לרבים שיוכלו יתן שכר לאיש בקי וחרד לדבר ה' לבוא להשגיח עליו בכל יום וה' יזכנו לעשות רצונו כרצונו ולעבדו באמת ובלבב שלם.

הצעיר שאול דוד סתהון ס"ט

סימן ב׳

אמר המחבר הפסק״ד הזה שלחתיו להגר״א גאלדמאן נר״ו ואין לי העתקה ובכלל דבריו דברי וזאת תשובתו אלי.

שאול באחת, בשובה ונחת, יאריך ימים, כחול ימים, לכבוד אהובי, רב רחומאי ורב נהוראי, דנהירין ליה שבילין דנהר דעה, ה״ה הרה״ג סוע״ה כקש״ת מוהר״ר שאול סתהון נר״ו כירח יכון עולם!

דברות קדשו מלהבות שלהבת דת אש הגיעוני, נבהלתי מראות ונעויתי משמוע, מהחדשות שנהייתה בארץ, כי נמצאים אנשים פורקי עול מלכות שמים, ובהפקירא ניחא להו, שנשאו נשים נכריות וילדו מהם בנים זרים, וכדי לחפות על פחזותם הנם רוצים שיקבלו את נשיהם הנכריות ובניהם הזרים בתור גרים, להסתפח בתוך קהל ישראל,ובקראי הדברים האלה נרעשתי ונבהלתי מאד, וכבר נשאלתי מכיוצא בזה מגליל ״פאראגואי״ ומגליל ״ענטרע ריאם״, ועוד. השבתי להם בארוכה שחלילה לנו מעשות זאת עפ״י דתוה״ק, וכעת אבוא בקצירת האומר, ואציע פה ראשי פרקים מדברי חז״ל המקודשים אשר כל דבריהם כגחלי אש, ז״ל הב״י ש״ע אה״ע סי׳ ט״ז סעיף א׳ ישראל שנשא נכרית או ישראלית שנשאת לנכרי הרי אלו לוקין מן התורה שנאמר לא תתחתן בם ע״כ, והוא גמ׳ ערוכה ע״ז ל״ו, ושם בסעיף ב׳ הבא על הנכרית אם לא פגעו בו קנאים ולא הלקוהו ב״ד הרי עונשו מפורש בדברי קבלה שהוא בכרת שנאמר (מלאכי ב׳) כי חלל יהודה קדש ה׳ אשר אהב ובעל בת אל נכר, יכרת ה׳ לאיש אשר יעשנה, ושם בהגה ועון זה חמור מכל העריות, שבנו הבא מן הנכרית אינו בנו, והוא משנה מפורשת קידושין ס״ו ועיין סנהדרין פ״ב הבא על הנכרית כאלו מתחתן בע״ז ובעירובין י״ט כל היורדים לגידהנם אתי אברהם אבינו ומסיק להו ומקבל להו בר מישראל הבא על הנכרית וכו׳,

והנה מכל זה יראה הרואה כי החטאים האלה בנפשותם ע״י תאותם והוציאו את עצמם מכלל ישראל בשאט נפש וכאלו מתחתנים בע״ז כנ״ל והגם כי פושטים טלפיים כחזיר שרוצים לגייר הנכריות ובניהם הזרים, אך מי כסיל לא יבין את זאת כי כל זה מעשה להטים ואחיזת עינים לחפות על פחזותם והפקרותם, הנה הלכה רווחת כי בש״ע יו״ד סי׳ רס״ח סעיף י״ב כשיבוא הגר להתגייר בודקים אחריו שמא בגלל ממון שיטול וכו׳ ואם אשה היא בודקין אחריה שמא עיניה נתנה בבחורי ישראל וכו׳ עי״ש, ובפרט בנדון דידן שנראה בעליל כי אש התבערה בערה בם וזימה עצת חטאין היא, והגם שכעת תאמר שהיא מרוצה ליכנס לדת היהדות כשתתקרר ממנה אש התבערה או ע״י סיבה אחרת תחזור לסורה, כדרך כל סיבה ומסובב כי בהבטל הסיבה יבטל המסובב, הכי יאמר לה העוגבה והמחבק חיק נכריה שכחי עמך ובית אביך, וברור כשמש שגם הוא ילך אחריה כשור לטבח יובל ויהיה לו דבר זה

לחרפות ולדראון עולם ואיה גרותה,? זאת ועוד הלא מבואר שם שצריך להודיעה מקצת עונשים כמו חלול שבת ופתחי נדה ואכילות אסורות וכדומה, וזאת גלוי בעליל שלא הגיעו לידי מדה זו לחבק חיק נכריה עד שבמקודם היו מחללים שבתות ונתפטמו במאכלות אסורות ועוד, ועבר ושנה נעשה לו כהיתר וגם אח"כ אחר הגיורת הלא גם אז יהיה כשב על קיאו, ותתפלא ותאמר מה זאת הזהירו לי כל אלה הלא בכל הגוים ב"י וכו', הכי אין אנו נותנים בזה קטורה באפה ואצבע בין שיניה לחרף את כל מערכות ישראל, ותתוסף גם היא על שונאינו מנדינו להיות לשמצה בקמינו לשכים בעיניו ולצנינים בצדינו, גם בזה יתנו יד לפושעים כי לא יבצרו פה מבני הנעורים אשר ערב להם לחם שקר לחבק חיק נכריה ולכסות עינים יכנו אותה בשם "גיורת" ויאמרו כבר התירו פרושים את הדבר, ותהיה זאת למכשול ולפוקה לחלל הדת וש"ש ח"ו.

ולענין מילת בניהם הזרים כבר האריכו בזה הגאונים שחלילה לנו למול אותם וטעמם ונמוקם עמם, גם שלא יצא מכשול כשיגדלו יעוין תשובת פ"ה וטוטו"ד ועוד.

גם לענין ללמדם תורה יעויין חגיגה י"ג ע"א ובתוס' ד"ה אין מוסרין ד"ת, והרי הוא כמבואר, כללו של דבר אל ידמו בנפשם אלו הפושעים כי באמרם לנכרית הרי את מק"ל כדת מו"י או בהסיר חרפתם וערלתם של בני הזרים הם נכנסים לדת היהדות ולעשות מתוה"ק כדור משחק, בכדי לבצע בזה תאותם לא, לא, כי נישואין כאלה אינם דת משה וישראל, ומילות כאלה אינם בריתו של א"א ע"ה רק כערבי מהול, וכבר המשלתי זאת למניח חותם בשר כשר על בשר נו"ט, היוכשר עי"ז? זולת כשיבא לפנינו נכרי או נכרית או הבן הנ"ל כשיגדל וירצו לקבל עליהם דת היהדות בלי שום סיבה, ואחר החקירה והדרישה היטב בפני ב"ד מומחה אזי לא נדחה אותם, אבל אנשים פושעים כאלה מחוייבים אנחנו לעשות גדר מזה וגדר מזה להתרחק מהם בכל ענייני דבר שבקדושה לא מהם ולא מהמונם ולא כאלה חלק יעקב.

ופוק חזי מה עלתה בידם של נישואי תערובת בעת גירוש ספרד כי הבנים זרים אשר ילדו הם היו ראש וראשון להתקומם באבותיהם לשפוך דמם כמים כידוע מכותבי קורות היהודים בארץ ספרד.

ה' ירים קרננו ויצרוף כבור סיגינו כמאמר החוזה אלוה וברותי מכם הפושעים בי ובחנתים וצרפתים כצרוף את הכסף ואת הזהב.

המצפה להרמת קרן התורה במהרה ידידו המוקירו ודו"ש וש"ת ובעה"ח.
אהרן הלוי גאלדמאן
החופ"ק קרית משה

אחר כל האמת והצדק הנ"ל אשא עיני מול אחינו ידידנו בני הספרדים יהי נועם ה' עליהם.

שמעו דבר ה' החרדים אל דברו, והשרידים אשר ה' קורא. אתם בני ארץ ספרד אשר בארצכם הופיע הדרה של תורה, ומקרביכם ומחלציכם יצאו גאוני עולם משוש דור ודור ה"ה אדוננו הרמב"ם, והר"י אברבנאל, ורבינו אבן עזרא, ור' יהודה הלוי, ור' שלמה בן גבירול, והגאון בעל פרי חדש והרב חיד"א ועוד ועוד אשר רבו מלמנות כי"ב אשר המה לנו לעינים בגלות המר הזה, והם הם העמידו התורה בקרן אורה, ע"כ חזקו ואמצו ועמדו לימין צדקו של רבכם הרה"ג שאול סתהון שליט"א לעשות גדר לפנים מגדר בפני המתבוללים בעם החפצים להכניס את המדינית בבלוריתה במחנה ישראל במסוה של צניעות, ע"ד אכלה ומחתה פיה וכו' ושפחה תירש גבירתה, ודעו אחינו ידינו אשר כל סמל היהדות היא טהרת המשפחה וטהרת בנות ישראל והיא, רק היא, היתה קיומנו בארץ גליותינו ולולא זאת כבר נבלענו בין אוה"ע ולא יזכר שם ישראל עוד ח"ו, שאו עיניכם וראו! כי כל אלה אשר הלכו לתעות בשדות אחרות ובגדו במקור מחצבתם לאט לאט נבלעו בין אוה"ע ואין זכר למו, כידוע ליודעי קורות היהודים, גם ידוע כי כמה אומות גדולות אשר אין זכר למו ע"י ההתבוללות ואנחנו בשם ה' קמנו ונתעודד, ע"כ עם ה' אלה חזקו ונתחזקה בעד עמינו ובעד תוה"ק לבל תתחלל ח"ו ולהעמיד יסודי הדת על תלה וה' יהיה בעזרכם, בתקותי כי תמלאו אחרי דברי אלה למען כבוד תוה"ק וכבוד ישראל, אסיים בשים שלום ושלום רב, מאה"ש וממני הבעה"ח בידים שניות.

אהרן הלוי גאלדמאן
מו"ץ חופ"ק קרית משה.

סימן ג

אמר המחבר עוד יש טעם אחר לאסור בנד"ד אף אם היה עשוי עפ"י הדין כמ"ש נהר מצרים ועצי הלבנון וגאון א' הובא בעתון נקרא "הבאר" מפני כי העיר הזאת חפשית עד מאד ואיש הישר בעיניו יעשה ואין להם רב שיראו ממנו לא מצד הממשלה ולא מצד שהוא ממונה לרב מהק"ק יצ"ו וא"כ כל איש אשר חשקה נפשו בבת נכריה מביאה לביתו ותהי לו לאשה בלי גרות או מביא הדיוטות מן השוק ומגיירה בפניהם כאשר מצוי כן עתה ויש להם בנים והם פסולין ואומרים שיגיירו אותם ואם ישאל אותם אדם בפני מה נתגיירתם ישיבו בחציפות מי שמך וכו' ולמה לך להיות עובר ומתעבר ונשאר עם נכריה ומוליד ממנה בנים וולד אשה כמוה ונתערבה בנכרים ושלחתי פסק"ד שעשיתי ופסק"ד של הגר"א הלוי הנז' למעלת הרה"ג כמהר"ר יוסף ידיד הלוי הי"ו ראב"ד לעדת החלבים בני אר"ץ אשר בעיה"ק ירשות"ו והסכים כדברינו וכתב פסק"ד ארוך ולא

הניח זויית ופנה ולא הדפסתיו משום הוצאות הדפוס ואז פזרתי מודעות שאין לקבל גרים בארגנתינא עוד כל ימי עולם מכמה טעמים כאשר הסכמנו שלשתנו ואין לפרוץ גדר וכל הפורץ גדר ישכנו נחש, ושומע לנו ישכון בטח ושאנן מפחד רעה ומי שרוצה להתגייר יסע לירושת"ו אולי יקבלוהו וציי"מ וימ"ן אמן, כ"ד רועה צאן קדשים בעי"ת בואינוס אייריס.

הצעיר שאול דוד סתהון ס"ט

סימן ד'

באחד לירח מאזנים, יכתב ויחתם לאלתר לחיים בספרן של צדיקים לחיים מתוקים לכבוד אהובי ידיד ה' וידי"נ הרה"ג חו"ב משנתו זך ונקי כקש"ת מוהר"ר שאול סתהון שליט"א רב לאחינו הספרדים עוד ינוב בשיבה דשן ורענן יהיה.

אהובי פתח דברי יאיר נא, אור סליחתו על אשר אחרתי בתשובתי על מכתבו מט"ו מנחם אב עד כה! יען כי אם אמרתי אספרה נא כמו כל הרפתקאי דעדו עלי זה ערך חמשה ירחים ל"ע, לא יכילם הגליון כי נהייתי ונחליתי והייתי עצור בחדר המטות ערך שלשה ירחים והוכרחתי ליסע לקורדובה לשאול ברופאים מומחים, ות"ל הונח לי הרבה ממכאובי ה' יגמר בעדי שארפא בהחלט, כי הוא יכאיב ויחבש ולאין אונים עצמה ירבה, והנה כעת שמתי עיני בדבר שאלתו, בא' שנשא נכרית זה ל"ב שנה ואומרים שנתגיירה וכבדוהו בשמ"ת בחתן בראשית וכ"ת געו בהם עבור בזיון התורה, כי חוטא בל יתנאה ולא יתן אמון בגירותה, כי באותו הזמן לא היה מי שראוי לגיירה והביא הנושא נכרית כתובתה וכתוב בה שאמר להארמלתא אשר באת לחסות וכו' הוי לי לאנתו, וחתום עליה שני עדים שלא נתקיימה חתימתן, ודעת כת"ר שאף כשיתקיימו חתימתן לא הוי רק שנים ודעת מר"ן הב"י כהרי"ף והרמב"ם דגר שנתגייר של"ב שלשה אינו גר גם מה שי"מ שפו' אשר באת שכתוב בכתובתה פירושו שכבר נתגיירה בפני ג' אין בדבריהם ממש כי צריך לזה עדות ברורה גם אשר באת לחסות לא משמע לשעבר שכבר נתגיירה כדמוכח ברות שאחר שאמר לה בועז ישלם ה' וכו' אשר באת לחסות אח"כ אמרה לה נעמי ורחצת כפירש"י עכ"ל, והנה הגם כי דברי כת"ר אין צריכין חיזוק ולא יפקפק בזה שום בר דעת, נ"ל להביא ראיה לזה, כי הלכה רווחת היא בש"ס יבמות מ"ו ע"ב ובי"ד סי' רס"ח סעיף ג' ד', שאינו גר עד שימול ויטבול, ודעת התוס' והרא"ש שם מובא בט"ז ובש"כ ס"ק ט' דקבלת המצות הוי רק התחלת גירות, ומילה וטבילה הוי גמר הגירות נמצא כשאמרה רות לנעמי באשר תלכי אלך וכו' שמזה ילפינן בש"ס קבלת המצות לא הוי רק התחלת גירות וגמר הגירות היה אח"כ כשאמרה לה נעמי ורחצת כפירש"י, ובשעה שאמר לה בועז אשר באת לחסות וכו' שהוא התחלת הגירות חזה ברור, וכן תרגם יונתן על אשר באת לחסות, דאתית לאיתגיירא, ולא פירש דאתית ומתגיירא כלשון הגמרא ע"ז ג' ע"ב. באין עכו"ם

ומתגיירין, שוב ראיתי בחידושי הגאון הר' יעב"ץ שפי' אשר באת לחסות הוא רק על קבלת המצות.

כ"ז כתבתי רק להוציא מדעת השוטים המעוותים עלינו את הכתובים, אך האמת יורה דרכו כי לו יהיבנא לאהו טעותייהו אין בזה אפילו התחלת גרות כי כבר כתבתי לכ"ת זה שנים אחדות כי פה... מהנמנע לקבל גרים כי איך יאמרו לו, אתמול... אתמול... כי על הישנים אנו בושים נבוא נגלגל עלינו את החדשים גם נהיה עי"ז ללעג ולקלס כי יאמרו יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא, אינייהו מיכל אכלו לדידן מסתם לא סתם?...והנני שולח לכת"ה העתקה ממה שהשבתי לאיש נכבד בנידון זה ומתוכו יראה דעתי בזה.

ולפי דעתי מצוה לקבוע ההעתקה על המכ"ע אם יסכים כת"ר ע"ז, למען יהיה לאות לבני מרי, המוקירו כערכו הרם ודו"ש וש"ת הבעה"ח.

אהרן הלוי גאלדמאן
חופה"ק קרית משה.

סימן ה'

אלה דברי הרב חיים מען נר"ו.

תורף דברי להרה"ג הגאון המפורסם בעולם יאודה ליב צירלסאהן בקישנוב נר"ו היה בזה"ל בבואי לפה נודעתי מהרה"ג פה כי גדרו ואסרו לקבל גרים ולא למול הנולד מנכרית והוטב בעיני כי יפה תקנו לפי השעה ולפי המקום פה שהפרוץ מרובה על העומד ועי"ז יגדרו מהמתבוללים השכוחה פה וכמבואר בכמה מקומות לאסור וכאשר פה נמצאים המכנים א"ע בשם רב שו"ב קלי הדעת והדת פורצי גדר ומכש"כ כשיהיה להם סמך להיתר מתשובה כ"ת ההתבוללות תעבור הגבול ע"כ לא יכולתי להפיץ ספרו עצי הלבנון ואת כ"ת הסליחה ע"כ.

נא מכ"ת אחרי הגיעו להודיעני במכתב הדו"ש כ"ת.
חיים מען

שלום וברכה מקודש לכבוד הרב האי גאון מפואר בתורה ויראת ד' אוצרו, גודר גדר בכרם ד', מו"ה שאול סתהון שליט"א, רועה עדת קודש אחינו הספרדים יצ"ו בבונעס איירעס ארגנטינא יצ"ו

הסכמת הרב הגאון יעקב מאיר ראש הרבנים בארץ יי"ראל, ראשון לציון ונשיא הרבנות הראשית ירושלים (א"י)

ב' אדר תרפ"א

לכבוד
האדון הנכבד מר משה הכהן שליט"א
מנהל חברת בני אמת, ומזכירו הנכבד מה תוופיק יוסף שליט"א.

אחים יקרים, שלום לכם!
בתשובה למכתבכם מים ד' שבט, עלי להשיב מפני הכבוד, אחרי כי הגאון הרה"ג מרא דאתרא, המפורסם בפסקיו להלכה, בספרו הבהיר דבר שאול מצא לנכון, במקום שהפרוץ מרובה על העומד לגדור גדר ולאסור לקבל גרים, וכן לא למול את הבן הבא מהנכרית וכ"ו, כמו שנראה כן מפורש מדברי הרבנים המסכימים על דברי הגאון הפוסק שיחי' (כי אור הפסק דין עצמו לא הופיע לעינינו) וכמו שטעמה טעם בדב"ק סימן ג' שכתב וז"ל. "מפני כי העיר הזאת חפשית עד מאד ואיש הישר בעיניו יעשה וכ"ו, ואם כן כל איש אשר חשקה נפשו בבת נכריה מביאה אל ביתו ותהיה לו לאשה או מביא שלשה הדיוטות מן השוק ומגיירה בפניהם כאשר מצוי גם עתה ויש להם בנים פסולים ואומרים שגיירו אותם, ואם ישאל אדם אותם מי גיירם ישיבו בחציפות מי שמך וכו'... עכ"ל ובכן מי יבוא להרהר אחריו חלילה, ואדרבא ראוי לקבל דבריו, כהלכה למשה מסיני, ולומר אישר חיליה לאורייתא ולית דין צריך בשש, ועיין הגאון מרן הב"י בספרו הבהיר אבקת רוכל בדין הפרוכת סי' ס"ו, והאל ברחמיו יחזירם למוטב לתפארת עם ישראל, ולכן חברים יקרים בוני אמת, לעמוד ולחזק את תורתנו תורת אמת, ותקבלו משכורתכם מהאל אמת. מוקירכם ומכבדכם.

הצבי יעקב מאיר ס"ט.
מקום החותם.

הסכמת הרב הגאון אברהם יצחק הכהן קוק הרב הראשי לארץ ישראל האב"ד בעיה"ק ירושלים תובב"א.

ט' ניסן תרפ"ה

אחדשה"ט באה"ר!

הגיעני יקרת מכתב קדשו, בצירוף ספריה דמר, דבר שאול, וראיתי מלכים מדיינים דינא דקשוט להמיר מכשול מדרך עמנו, בדבר מקבלי גרים, שלא כדת וכשורה, אשר עליהם בודאי נאמרו דברי חז"ל הקדושים, רעה אחר רעה, תבא למקבלי גרים, כיבמות ק"ט ב. ודהתוס' שם ד"ה רעה, דהיינו דוקא כשמשיאין אותן להתגייר או שמקבלין אותם מיד, אבל אם הם מתאמצין להתגייר מקבלין אותן, פשוט הוא דהיינו דוקא כשמכירין בהן שהם מתגיירין בלב שלם לש"ש,

אבל אלה שמקבלין גרים גרורים, שבשביל דברים של חומריות ותאות לבם הם מתגיירים, בודאי עליהם נאמר רע ירוע, ותבא עליהם רעה אחר רעה, כי גרים כאלה ודאי קשים לישראל כספחת, והם מביאים קוצים בכרם בית ישראל.

והרי מפורש אמרו חז"ל בכורות ל' ע"ב נכרי שבא לקבל דברי תורה, חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו, ר"י בר"י אומר אפי' דקדוק אחד מד"ס, ואיך אפשר לקבל גרים באופן כזה שיודעים ברור שאחר גרותם יעברו על דברי תורה, אמת הדבר שיש לתמוה על השמטת הפוסקים הלכה זו, לגמרי, מ"מ הלא משנה לא זזה ממקומה ואין חולק ע"ז עכ"פ כד' ת"ק שחוץ מד"א של תורה אין מקבלין אותן.

ואע"ג דקיי"ל כמ"ד כולם גרים הם ביבמות דף כ"ד ע"ב, ונכלל בזה ג"כ איש שנתגייר לשום אשה, ואשה שנתגיירה שום איש, נראה מדהתו' חולין דף ג' ע"ב ד"ה קסבר, ודהתו' יבמות שם ד"ה הלכה, דהיינו דוקא כשהגירות הי' שלם, בקיום המצות, אבל כשלא נתגיירו לגמרי, דהיינו בלא קיום המצות ושמירתן, וגם הכונה היתה בלתי הוגנת אז הם גרועים מסתם גרי אריות דחשיב התם בברייתא דאיכא למ"ד דכולם גרים הם, אלא שהם ככותים, שלמ"ד גרי אריות הן נחשבים מן הדין כגויים לכל דבריהם, והיינו משום דאיכא תרתי הגירות שלא לש"ש, וקיום מצות בשלימות ג"כ אין כאן דעכ"פ עבדו ע"ז בשיתוף כדאמרי' שם בתו' מקרא דואת אלוהיהם היו עובדים ובלשון התוס' דחולין שם שלא נתגיירו לגמרי, ומשמע דלאו דוקא ע"ז אלא כל שלא מקיימים מצות, וגם המחשבה היתה שלא כראוי, אז אין כאן גירות כלל, ולשון הרמב"ם והשו"ע בסי' רס"ח בנתגייר לשום דבר, וחוששים לו עד שתתברר צדקתו מבואר, שאם רואים שאינו מתנהג בדת ישראל, והגירות היתה בשביל איזה דבר, אין זו גירות גמורה.

ולא עוד אלא שהמקבלים אותם הרי הם עוברים על לפני עור ממנ"פ דאם נאמר שאין גירותם גירות גם בדיעבד, הרי הם מכשילים את הרבים במה שמחזיקים נכרים בחזקת ישראל, וכמה תקלות וחורבות נפקי מזה, בדיני קדושין וגיטין ויבמין שנחזיק את בנו ממנה כבן, ואם תהי' לו אח"כ אשה ישראלית, וימות בלא בנים אחרים, נתיר אותה לעלמא בלא חליצה גם כשיהיה לו אחים מן האב, שלא כדין וכיו"ב, טובא, ואם באמת הם גרים ובדיעבד מתחייבים בכה"ת כולה, הרי הם מכשילין אותם בזה שמחייבין אותן בעונשין של איסורי תורה שעוברים עליהם, וקודם שבאו לידי מדה זו הלא לא נתחייבו בהם, ואין נענשין עליהן, וכדאמרי' ביבמות דף מ"ז ע"א כשמודיעין אותו עונשים של מצות אומרין לו הוי יודע שעד שלא באת למדה זו אכלת חלב אי אתה ענוש כרת, חללת שבת אי אתה ענוש סקילה, ועכשיו אכלת חלב אתה ענוש כרת, חללת שבת אתה ענוש סקילה, והרי אנו מצווים על לפני עור אפילו בגויים, וכדאמרי' בע"ז ו' ע"ב מנין שלא יושיט אדם אבר מה"ח לבן נח ת"ל ולפני עור ל"ת מכשול, וק"ו בנ"ד שמכשיל אותו בהיותו אח"כ נכנס במדה ידועה בכלל ישראל לחיובא, והוא נענש על ידו על כל מה שהוא

עובר מדברי תורה, ע"כ יפה עשו כת"ר ורבנן קדישי המחזקים את ידו שגדרו גדר במדינתם, ששם הפרוץ מרובה, ורבו גיוריות כאלה שאינם אלא לפנים, שלא לקבל גרים כלל, ומי שרוצה באמת להתדבק בקדושת ישראל, שיבא לעקו"ת ירושת"ו, שיחקרו אחריו יפה בבי דינא רבא, באופן שלא יהי' שום משוא פנים בדבר, לקבל כ"א אלה שנהי' בטוחים בהם שמתגיירים לש"ש, ושישמרו לעשות את כל דברי התורה, אחר שיתחייבו בה בעברם בברית השי"ת ע"י הגירות ושיכנסו באמת תחת כנפי השכינה, ותחזקנה ידי כת"ר, ויישר חילי', על אשר יעמוד על משמרת הקודש, להמנע מכל תקלה המהרסת ועוקרת קדושת ישראל ותורתו.

והנני בזה לאשר ולקיים גזירת חכמים כת"ר ויתר רבני גאוני דורנו שהסכימו על ידו בתקנה גדולה זו במדינת ארגנטינא יצ"ו.

והשי"ת יעזרנו ע"ד כבוד שמו, ויהי' זה שלו' וברכה כנה"ר ונפש ידי"ע דוש"ת באה"ר, מהר הקודש מירושלם.

אברהם יצחק הכהן קוק

נ.ב. ועל כל הגיוריות שיש בהן כל הפסולין שמנה כת"ר במכתבו, שחלילה להקל בהן, ולהחשיבן לגיוריות שנכנסו בכלל ישראל, פשוט דהיינו להחמיר, ומ"מ לא נדון בהן להקל להוציאן מתחת בעליהן בלא גט וכיו"ב, עד שיבורר ענין כל אחת מהן בפרט, ובודאי גם דעתי" דמר והרבנים שמסכימים עמו, ג"כ הכי אזלא דלא ניתי למנגע באיסורא, בפרט בדברים חמורים, כאיסור א"א וכיו"ב.

ידי"ע הנ"ל.

ו לחדש טבת ש' תער"ג

בה"נו

מכתב תשובה על שאלתי בעינן הנפיחה מאת הרה"ג מעוז ומגדול החסיד איש אלקי קדוש הוא הרב הראשי שבעירנו ארם צובה ראב"ד כקש"ת וכמה"רר יעקב דוויק הכהן זלה"ה.

שלום רב וישע יקרב לאור נערב השוחט הנאמן זרוע המיומן צנצנת המן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא הרב המופלא וכבוד ה' מלא כקש"ת כמהר"ר שאול סתהון יחש"ל ותנשא מלכותו נס"ו כיר"א.

האיר וזרח מכתב יד"ק ונתבשרנו וכו' והיה לנו למשיב נפש כי קשה עלינו פרידתו ומה גם כי כשנסע לא היינו בעיר וכו' ומה ששאל כת"ר על ענין בדיקת הריאה הנהוגה בארי"ץ שאינם אוכלים מבשר הנפיחה כיצד יעשו ק"ק שבאו מהתם להכא לזאת אשיב תמהני מי שבקי בחדרי הש"ס כיצד ארי נעשה שואל זאת אשיב אל לבי אין זה כי אם ענוה יתירה ומצאתי להם היתר ולא נעלם מכ"תר מ"ש מרן ז"ל ביו"ד סי' רי"ד וז"ל לעשות כתקונן ואפי' בדברים שיהו אסורים בהם בעירם מפני מנהגם ואין מנהג העיר שבאו לדור בה לאסור הותרו בהם אם אין דעתם לחזור עכ"ל ומזה למד האשל אברהם ז"ל להתיר למי שהלך ממקום שנהגו לאסור בשר נפיחה לאכול בשר נפיחה במקום שנהגו להתיר והוא הוא נד"ד ממש (אנכי לא רציתי לסמוך על עצמי בזה, הרב ז"ל האריך ואני קצרתי, והנהגתי פה בואינוס לבדוק בהגבהה כמ"ש בש"ע יו"ד סי' ט"ל סק"יא שהיא חמירא מנפיחה ואם באנו לבדוק כמנהג עירנו אר"ץ הטובה להטריף סירכא כל שהיא אינו עולה כשרה א' משלשים מפני שפה שוחטים בהמה גסה. המחבר) ואני בזכרי מאמר החסיד בעל חובת הלבבות ז"ל וז"ל הצדיק והישר ידידותו זכה חברתו שמחה הרחקתו אנחה וכמ"ש ז"ל בצאת צדיק מן העיר פנה זיוה פנה הדרה אכן מה נעשה בע"ה נתראה פנים בפנים ששים ושמחים ביריש"תו ונראה בשמחתכם ושם נשמחה בו ושלום רב לרב נכבד כ"ד הח"ו באה"בר וברב עז ושלום

הצעיר יעקב שאול דוויק הכהן יצ"ו.

סימן ו'

תשובת הרה"ג הגאון המפורסם בעולם יהודה ליב צירלסאהן נר"ו.
לכבוד

תשובה על מכתבו הנכבד אתכבד להודיעו כי מאד מאד הוטבה בעיני הגדר שגדרו הרבנים שלכם שליט"א, "שלא לקבל גרים ושלא למול הנולדים מנכריות," מצד דרישת תנאי מקומכם, יישר אפוא חיל כת"ר וחבירו הרבנים הנעלים, העומדים בפרץ.

כן יפה עשה כת"ר במה שנמנע מהפצת ספרי "עצי הלבנון" עקב התשובות סי' ס"ג וס"ד, העלולים לקלקל תקנה זו שהיא באמת נאדרה בקודש.

אמנם כל המעיין בתשובה ס"ג בשים לב כראוי יראה כי כל ההיתר נאמר שם רק מצד "שעת הדחק דכדיעבד דמי" ומצד עוד טעמים אחרים שעושים הוראה כזו ליוצאה מן הכלל אולם הצדק עם כת"ר שיש לחוש לשמא ישתו ממנו התלמידים

הרעים ותתמוטטנה על ידי שתיה כזו אשיות תקנתכם הנעלה מאד מאד. יצוה לכם אפוא ה' את ברכתו כרצון ידידו ומכבדו ודו"ש מלו"נ.
יהודה ליב צירלסאהן

נ.ב - יואל נא אפוא בטובו להחזיר לי את הספרים "עצי הלבנון בצרוף התמורה בעד ספרי "גבול יהודה".

סימן ז'

שאלה בענין קרקעות שקנו מע' שרי ישראל יר"ה בארץ והושיבו בהם יהודים שהם חורשים וזורעים ונוטעים אילנות וכרמים אם יש להם איזה תקנה לחרוש ולזרוע בשנת השמיטה או לא.

תשובה לכאורה יש למצוא להם תקנה לחרוש ולזרוע כיון דקיי"ל דשביעית בזה"ז מדרבנן וכמו שיתבאר אפילו במקום פסידא מותר לחרוש וכו' וכמו שיתבאר גם זה לקמן אי"ה והכא אם לא יחרשו ויזרעו יצטרכו אותם היהודים לחזר בעירות למצוא טרף לביתם וישארו הקרקעות והכרמים מבלי יושב ובאים גוים ומקלקלין אותם וגם האילנות ההם מתיבשים כיון שאין מי שישקה אותם.

ומנא אמינא לה דשביעית בזה"ז דרבנן ממאי דגרסינן בפרק השולח דף ל"ז על מתניתין דהתקין הלל פרוזבול מי איכא מידי דמדאורייתא משמטת שביעית ותקון רבנן דלא תשמט אמר אביי בשביעית בזה"ז ורבי היא דתניא וזה דבר השמיטה שמוט בב' שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים ובזמן שאין וכו' ותקון רבנן דתשמט זכר לשביעית ראה הלל שנמנעו העם מלהלוות זא"ז עמד והתקין פרוזבול ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטת שביעית ותקון רבנן דתשמט אמר אביי שב ואל תעשה הוא רבא אמר הפקר ב"ד הפקר, ופירש"י ז"ל בזמן שאין אתה משמט קרקע כגון עכשיו שבטלה קדושת הארץ רבא אמר בין לרבנן דפליגי עליה דרבי ואמרי שביעית משמטת מלוה מדאורייתא ותקן הלל דלא תשמט ובין לרבי דאמר לאו דאורייתא ותקון רבנן דתשמט לא תקשה דבר ע"כ, ותו' ז"ל פירשו בזמן שאתה משמט קרקע דהיינו יובל אתה משמט כספים ולשביעית קרי שמיטת כספים וכ"כ הר"ן ז"ל וכ"כ התוס' בקדושין דף ל"ח ע"ש, ובהא דרבא פירשו התו' ז"ל דלא קאי אלא על קושיא ב' דמי איכא מידי דמדאורייתא לא תשמט ואתו רבנן ואמור דתשמט ולזה תירץ רבא הפקר ב"ד הפקר אבל לא אתי לתרץ קו' א' ולאוקמי לתקנת הלל

אפילו לרבנן דרבי דס"ל דשביעית בזה"ז דאורייתא כפירש"י אלא בין לאביי בין לרבא תקנת הלל כרבי דס"ל דשביעית מדרבנן בזה"ז והשתא בין לרש"י בין לתוס' ז"ל לרבי השמטת כספים תלוי ביובל.

ובענין יובל אי נהג בבית שני או לא כבר ידוע דיש בזה פלוגתא בין הפוסקים ז"ל דלרש"י לא מנו יובלות מדאורייתא כי אם מדרבנן ולר"ת ז"ל מנו יובלות מדאורייתא ודעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל בחי' כדעת רש"י והרמב"ם ז"ל בפ"י מה' שמיטה כתב דבבית שני לא מנו יובלות כלל ולפי"ז הרמב"ם ז"ל שפסק דשמיטת כספים בזה"ז דרבנן כמבואר בפ"ט והיינו אפילו בבית שני הלל תקן לדריה תקן וע"כ שהוא מפרש כפי' התו' ז"ל דלרבא לא אתי לאוקמי לתקנת הלל כתק' דרבי אלא דגם רבא ס"ל דתקנת הלל כרבי דאם ל"כ איך פסק כאביי והא רבא פליג עליה והלכתא כוותיה לגבי אביי בר מיע"ל קג"ם וזו היא ס' הראב"ד ז"ל בהשגות דס"ל דשמיטת כספים בזה"ז מדאורייתא שהוא מפרש כפירש"י כדברי רבא ופסק כרבא אלא ע"כ דהר"מ ז"ל מפ' כפי' התו' ז"ל דהשתא גם לרבא שביעית בזה"ז דרבנן ופסק כתרווייהו דלא פליגי אלא בהך דתקינו רבנן דתשמט דלמר משום שב ואל תעשה ולמר משום הפקר ב"ד וכו' אבל לכ"ע בזה"ז מדרבנן וכ"כ מר"ן ז"ל בכ"מ ומן התימה על מ"ש בס' יקר תפארת דרבינו פסק כאביי דמי הכריחו לומר כן דדילמא כדכתיבנא והרי"ף ז"ל הביא סוגייא זאת כדמותה וכצלמה משמע דס"ל כרבי דשביעית בזה"ז מדרבנן והוא מפ' כפי' התו' ז"ל דאלת"ה אמאי הביא לתירוץ אביי דאמר בשביעית בזה"ז ורבי היא וגם קו' שנייה הול"ל קו' א' ותירוץ רבא אלא ודאי דס"ל כדכתיבנא וכן דקדק הרב פאת השלחן בדברי הרי"ף ז"ל וכן דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכתבו שכן דעת הרי"ף וכן דעת הרשב"ש ז"ל בסימן רנ"ח דשביעית בזה"ז מדרבנן וכתב שכן דעת הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א ז"ל וכן כתב הרשב"א ג"כ גופיה עוד בתשובה סי' רנ"ו ותרע"ה יע"ש ויש לתמוה על הרשב"ש שכתב דהכא פסקינן כאביי משום דבקדושין משמע דהלכתא כרבי ומיניה דהלכתא כאביי דקאי כרבי יעו"ש והא לדברי התו' רבא לא פליג על אביי.

ומיהו נראה כונתו על אותם פוסקים שפירשו כפי' רש"י ואפי"ה פסקו דשמיטת כספים מדבריהם וזו היא ס' הרמב"ן והרשב"א ז"ל בחי' יעו"ש וכ"כ הרב כו"פ בפמ"ט דהרי"ף פסק כרבי דהיא מדרבנן בזה"ז.

וכ"ז הוא בשמיטת כספים וצריכין אנו לבאר דין שמיטת קרקע דחרישה וזריעה והנה לר"ת ז"ל דפי' על ההיא דבזמן שאין אתה משמט קרקע דהיינו יובל וכו' וכמש"ל בשם התו' ע"כ ס"ל דהשמטת קרקע ג"כ היא מדבריהם וכמש"כ התו' להדיא יעו"ש וכ"כ התו' בפ' הנזיקין דף ס"ב ע"א בד"ה אין עודרין וכו' בשם ר"ת בתירוץ הג' וכ"כ הרשב"ש דלר"ת שביעית דחרישה וכו' והרי"ף ז"ל מדלא ביאר בהלכותיו דין שמיטת קרקע ע"כ שהוא מפרש כפי' ר"ת דהשמטת כספים היינו שמיטת שביעית ומדהביא לתירוץ אביי ע"כ דס"ל שהיא מדרבנן ומש"ה לא הוצרך

לבאר דין שמיטת קרקע דבכלל שמיטת כספים היא וכן דעת הר"ן וכאמור וכן הוא דעת הרמב"ן והרשב"א וכמו שכתב ג"כ הרשב"ש וכתבו שכן דעת הרי"ף ז"ל וכן הוא דעת בעל העיטור ז"ל אות פ' ואף על פי שבתחלה כתב שהיא מדאורייתא מיהו בסוף דבריו כתב דנהוג עלמא כרבי משום דרבי יוסי קאי כוותיה וכו' ור"א ב"ש נסיב לה כוותיה בקדושין יעו"ש, ותמהני על הרב כו"פ שכתב דבעל העיטור ס"ל דהיא דאורייתא שהרי כ' דנהוג עלמא כרבי וכ"כ בס' יראים להר"א ממיץ בעמוד זרעים דשביעית מדרבנן וכו' שכך כ' בעהע"ט יעו"ש וכן יש לתמוה על הרב שמן המר חיו"ד ס' ד' שכ' דבעהע"ט ס"ל שהיא מדאורייתא ותמה על מהרלב"ח שכ' שאין שום פוסק שיסבור דשביעית בזה"ז מדאורייתא ותמה עליו ז"ל מדברי הבעהע"ט דלפי מה שכתבתי אין כאן תמיהא.

ויותר יגדל התימה על הרשב"ש ז"ל שכתב דבעהע"ט ס"ל דלא נהגא שביעית בזה"ז כלל דהא כתב דהאידנא נהוג עלמא כרבי ועוד יש לתמוה על הרב ז"ל שכ' דבעל הלכות גדולות ס"ל דלא נהגא כלל שביעית בזה"ז והרי לך לשון בעל ה"ג בסוף ה' כלאים והלכתא שביעית בזה"ז נוהגת בא"י בין בזרע ובין באילנות ואסור לאכול מפירות שביעית אחר זמן הביעור עכ"ל ואיך כתב הרב הנז"ל דבעל הלכות גדולות ס"ל דלא נהגא כלל וצ"ע.

וכן דעת הרשב"ץ ח"ג סימן ר"ב דשביעית בזה"ז דרבנן וכ"כ הרא"ש בפ"ק דע"ז דף ט' בשמעתא דאי טעי תנא יעו"ש וכ"כ בפ"ק דמכות דף ג' וכתב שכן דעת הרמב"ן והרמב"ם יעו"ש ומשמע דס"ל דלהרי"ף ז"ל שביעית בזמן הזה מדרבנן דהא הרב ז"ל בכל הלכותיו הוא נגרר אחר הרי"ף ולכל הפחות אי הוה ס"ל דלהרי"ף מדאורייתא הו"ל להזכיר דהרי"ף פליג אלא ודאי דס"ל הרב ז"ל דלהרי"ף היא מדרבנן וכן נר' מדברי מהרלב"ח בפסק השמיטה וכן כ' הרב נחפה בכסף חיו"ד סי' ד' דשביעית מדרבנן וכתב שכן דעת הרי"ף וכן כתב הרב פאת השלחן ז"ל בסימן כ"ג ס"ק כ"ט יעו"ש, ומיהו קשה לי על הרב ז"ל שנסתייע מדברי הכו"ף דלהרי"ף שמיטת קרקע מדרבנן ממ"ש דהרי"ף פסק כרבי דאף דבאמת כתב דבהרי"ף פסק כרבי היינו דוקא לשמיטת כספים כאשר נר' מדבריו אבל בשמיטת קרקע ס"ל להכו"ף דלהרי"ף היא מדאורייתא וכמ"ש איהו גופיה להדייא בפ"ד יוע"ש ובלי ספק דאשתמטתיה דברי הכו"ף שבפ"ד להרב פאה"ש ז"ל ומה שיש להקשות על הכו"ף מסוגייא דמו"ק דף ב' יתבאר בסמוך אי"ה, עיין לקמן הקו' והתירוץ, ומיהו לא ידעתי היכן מצא סברא זו בדברי הרי"ף דאדרבא מדברי הרי"ף משמע דבין שמיטת קרקע ובין שמיטת כספים בזה"ז מדרבנן וכמ"ש כל זה לעיל באורך וכ"כ רש"י ז"ל בסנהדרין כ"ו ע"א דשמיטה בזה"ז מדרבנן וכתב בפ"ק דע"ז הנז"ל דלרבי בין שמיטת קרקע ובין שמיטת כספים היא מדבריהם וכ"כ הסמ"ג עשין קמ"ז דהלכה כרבי שהרי הלל שהתקין פרוזבול סובר כמותו וכ"כ הר"ש וכ"כ החינוך וכ"כ הסמ"ק וכ"כ הטור יו"ד של"א יעו"ש.

והנה בדעת הרמב"ם ז"ל נפל מחלוקת בין המחברים ז"ל אי ס"ל מדאורייתא או מדרבנן והוא דהרדב"ז ז"ל בס' יקר תפארת בפ"ד מהלכות שמיטה כתב דס"ל

שהיא מדאורייתא ומיהו דברי הרב לא אבין למה דבתחילה כתב דלרבי בין שמיטת קרקע ובין שמיטת כספים מדבריהם וא"כ מאי מייתי ראיה דרבינו ס"ל דשמיטת קרקע מדאורייתא ממ"ש בפ"ט מה"ש וז"ל ואין פרוזבול מועיל אלא בזמן שהיא מדברי סופרים דאדרבא משם ראיה גמורה להפך שדהרי פסק כרבי בשמיטת כספים דבזמן הזה היא מדברי סופרים וא"כ גם שמיטת קרקע היא מדבריהם וכמ"ש הרב גופיה ויותר יגדל התימה על הרב ז"ל דכאן כתב דרבינו פסק כרבנן דרבי ובפ"ט כתב דרבינו פסק כרבי וצ"ע.

וכן דעתו בתשובה החדשות ח"ה סי' ב' אלפים רנ"ה וכ"כ בלשונות הרמב"ם ז"ל בסוף תשובותיו יעו"ש, וכן כ' הרב פ"ח בס' מים חיים דשביעית בזה"ז דאורייתא יעו"ש וכ"כ הרב שדה הארץ חיו"ד ס' כ"ז וכ"ט בדעת הרמב"ם ומר"ן וכן נראה מדברי הרב פרי האדמה ז"ל בח"א בחי' על הרמב"ם מה"ש וכ"ן מדברי מהרי"ט ז"ל ח"א סי' פ"ג וכ"כ מר"ן ז"ל בפ"ט ובפ"ז ובפ"ד מה"ש יעו"ש.

אמנם הרב מהר"י קורקוס ז"ל בפ"ק מה"ש כתב שמצא בכתיבת יד רבינו דשמיטה בין של כספים ובין של קרקע אינה נוהגת אלא מדבריהם בזה"ז, וכן אני מצאתי בתשו' פאר הדור וכן נר' מדברי הרא"ש בפ"ק דמכות דלהרמב"ם היא מדבריהם וכ"כ הרשב"ש הנז' בדעת הרמב"ם וכ"כ הרב המבי"ט ז"ל בס' קרית ספר וכ"כ עוד בתשובה ח"ב סי' ס"ד וח"ב סי' מ"ו גם הרב מהרי"ט הנז' חזר בו בתשובה ח"ב ס' ב"ן וסבר שהיא מדבריהם גם הביא דברי מוהריק"ו הנז' גם מר"ן ז"ל נר' שחזר בו בפ"ד הנז' הכ"ט וכ"כ בב"י סי' של"א בדעת הרמב"ם ז"ל וכ"כ בתשובת אבקת רוכל סי' כ"ד שסובר דשמיטה בזה"ז דאורייתא לא חייש לקמחיה, וזאת התשובה היתה בסוף ימיו שהיא היתה בשנת של"ד ומר"ן ז"ל נתבקש בישי' ש"מ שנת של"ה כידוע וכ"כ הרב נחפה בכסף בסימן הנז' בדעת מר"ן ז"ל וכ"כ שמן המר בסימן הנז' וכ"כ הרב שער המים סי' ד' יעו"ש וכ"כ מהרי"ט אלגאזי ז"ל בסוף ס' אמת ליעקב דשם יש תשובה להרב הנז' בענין תקון רחל בשנת שמיטה וכתב שכן הסכימו כל הרבנים שבימיו דדעת מר"ן ז"ל שהיא מדרבנן וכ"כ הרב של"ה בשער האותיות דף ע"א ע"ב דשביעית בזמן הזה מדרבנן הרי שלך לפניך דרוב הפוסקים רובא דרובא ס"ל דשביעית בזה"ז מדרבנן.

ואחרי הדיע אותנו אלקים את כל זאת היה נראה לכאורה להתיר בנד"ד כיון דאיכא פסידא כנז' ושביעית מד"ס א"כ מותר לחרוש וראייה לזה ממ"ש הרב המבי"ט ז"ל ח"ב סי' ס"ד שאחר שהאריך להוכיח דשביעית בזה"ז מדרבנן כתב וז"ל ויצא לנו מכל זה שישראל שיש לו שדה ששכר אותו מן הגוי או אפילו היא שלו ממש ויש למלך או לעבדו חק על כל מה שיצא מן הזריעה חלק ידוע ואפילו לא יזרע יכריחנו לתת לו החלק שהיה מוציא הקרקע אם היה זורע שהוא מותר לחרוש ולזרוע דהוי כמו ארנונא לפרש"י וכל הני רבוותא דסברי שביעית בזה"ז מדרבנן יכולין לפרש פירוש זה ואינו צריך שיהיה אונס גדול וכו' והאריך שם בדיני השקאת

זרעים וסיים וז"ל והיתר זה לכ"ע ואפילו למאן דסבר דשביעית מדאורייתא אבל היתר זריעת ישראל שדהו או שדה המושכר לו מפני ששואלים ממנו חלק מה שהיה מוציא אפילו אם לא יזרע אינו אלא כשאונסים אותו לחיל המלך שהוא אונס גמור וכדאי הם הסוברים דשביעית בזה"ז מדרבנן לסמוך עליהם וכ"ש בשעת הדחק עכ"ל עש"ב, הרי שהתיר הרב ז"ל לחרוש ולזרוע בקרקע שלו היכא דהוי פסידא אפילו בלא אונס גמור וא"כ הכא נמי בנד"ד היה אפשר לומר דמותר לחרוש ולזרוע בקרקע שלו כיון דהוי פסידא וכן מצאתי בפסקי התו' כדברי הרב המבי"ט ז"ל.

אמנם מצאתי למהרי"ט ז"ל בח"ב בסי' ב"ן שאחר שהאריך להוכיח דשביעית בזה"ז מדרבנן כתב וז"ל וא"ת ויפרעו להם דמים ולא יחרושו אותם שיש ספק בידם לפרוע ממון ואמאי מכריז רבי ינאי פוקו וזרעו ולדרוש להם דמאן דאפשר לסלוקי בזוזי דאסור, וכי תימא שלא היתה המלכות מתרצה בממון א"כ כוונתם להעביר ובפרהסייא יהרג ואל יעבור, וי"ל שלא היו רוצים שתשאר הארץ בורה ושממה שהיה רוב השדות של ישראל וכן ראיתי בדברי הר"ן ז"ל בפ' בן סורר שכתב להנאת עצמן היו עושים לגבות הארנונות שאין רצון המלכים לקופות השדות והוא ז"ל הביא ראיה מהירושלמי עכ"ל, הרי להדיא דאפילו דס' הרב דשביעית בזה"ז מדרבנן אפי"ה לא התיר אלא כשמכריחן המלך לזרוע ודלא כהרב המבי"ט שמפרש אונס ממון מותר ובהכי איירי ההיא דר' ינאי.

גם הרמב"ם ז"ל בפ"א מה"ש מפרש להההיא דר' ינאי בענין אחר דלא כהרב המבי"ט דהוא ז"ל מפרש ארנונא הוא צורך חיל המלך שהוא אונס גמור וכמו שפירש הוא ז"ל גבי עיסת ארנונא עיין הרדב"ז בס' יקר תפארת ועיין במהר"י קורקוס כאן ובדברי מר"ן בכ"מ ואין להאריך גם הרב מהר"ם גלאנטי סי' ז"ן מפ' דברי הרמב"ם הנז' כשמכריחן המלך לזרוע שהוא אונס גמור ואז מותר לחרוש אבל אם לא היה אונס גמור אפילו דאיכא פסידא אסור לשום יהודי לעשות שום עבודה בקרקע גם הרב המבי"ט גופיה כתב דצורך המלך כשרוצה ליקח מזונות לחיילותיו הוא אונס גמור וכמו שהעתקנו לשונו לעיל נמצא דלכל הרבנים הנז' בדעת הרמב"ם ז"ל דאין להתיר מחמת אונס ממון רק כשמכריחם המלך לזרוע לצורך מזונות החייל ואין לומר דהרמב"ם ז"ל פי' זה לזמן שביתה שביעית מדאורייתא דהא הרמב"ם ז"ל קמפרש על ההיא דר' ינאי ובזמן ר' ינאי כבר היתה שביעית מדרבנן דהא להרמב"ם בימי עזרא הייתה שביעית מדבריהם וגם בזמן בית ראשון נמי ס"ל דמשגלו שבט גד ושבט ראובן נעשית שביעית מדבריהם אלא ודאי דס"ל ז"ל דאפילו שביעית מדבריהם אפ"ה לא התירו אלא כשיש אונס גמור אבל באונס ממון לא ע' הרמב"ם פ"ג הל' א' והראב"ד בהשגות פ"ד הל' ט"ו, המורם מכל האמור דלהרמב"ם ולהר"ן ולמהרי"ט ולמהר"מ גאלאנטי ולמהריק"ו ומר"ן כלהו ס"ל דשביעית בזה"ז מדרבנן ואפ"ה ס"ל ז"ל דאין להתיר מחמת אונס ממון אלא כשיש שם אונס גמור וכן מצאתי להרא"ם ז"ל בתשובה סי' ע"ן הביא דבריו המשנה למלך בה' יסודי התורה פ"ה שכתב דלא התירו לעבור על אסור אפילו

שהוא מדרבנן אם לא שיהיה מחמת סכנת נפשות אבל אם מחמת אונס ממון עבר הרי זה רשע והביא ראייה מן התלמוד יעו"ש היטב ודוק ותשכח כדברי.

נמצא לפי זה דרבו החולקים על הרב המבי"ט בזה ובודאי דאין לעשות מעשה להתיר במקום פסידא היפך דבריהם כיון דרבים הם.

אמנם לא אכחד מלהזכיר שמצאתי להרב שמן המור ז"ל בסי' הנז' דבתחילה הבין דברי מהרי"ט והר"ן ז"ל כאשר כתבתי בעניותין ואח"כ מכח הכרח פי' דבריהם באופן אחר ולפי דבריו הו"ל הרב המבי"ט ומהרי"ט והר"ן ז"ל שוים וכלהו ס"ל דמחמת אונס ממון מותר לחרוש ולזרוע אפילו דליכא אונס גמור.

נמצא דהיתר זה במחלוקת הוא שנוי ומידי פלוגתא לא נפקא ומ"מ אפילו אם נודה להרב המבי"ט ודעימיה היינו דוקא היכא דאיכא פסידא ממש אבל הכא בנד"ד ליכא פסידא כלל דהא הכא בנד"ד אם לא יזרעו אינו נוטל מהם כלום ומחמת שאם לא יזרעו יצטרכו לחזר בעיירות וישארו השדות והכרמים שוממין אין להתיר כלל חדא דאטו מימות עזרא עד עכשיו לא היה לישראל שדות וכרמים ולא מצינו לשום פוסק ראשון או אחרון שהתירו לזרוע מכח זה ועוד הרי הרב המבי"ט ז"ל לא התיר אלא כשאנו יודעים שאם לא יזרעו יטלו מהם חלק הראוי להוציא אבל מטעם שלא יתרבו המקומות לא התיר וכן הוא להדיא במהר"מ גאלאנטי ז"ל הנז' וכן הוא להדיא ג"כ בשמן המר ז"ל הנז' ועוד דבהדיא תניא בתוספתא בפ"ד ופסקו הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה"ש הל' וז"ל עירות ואיי הים הסמוכים לספר מושיבין בהם נאמן כדי שלא יפרצו גוים ויבוזו פירות שביעית ע"כ, וזה אפילו בזה"ז וכמו שכתב הרשב"ש ז"ל במקום הנז' וא"כ גם אנו נושיב נאמן ולא נתיר להם לעבוד בשביעית ולעבור על איסור דרבנן וכ"כ הרמ"ה בחי' יד רמה למס' ב"ב הבי"ד הרב אזן אהרן ז"ל אות ש' שגם בזה"ז אסור לחרוש ולזרוע בש' השמיטה וכ"פ הרמב"ם בפ"ג מה"ש ומר"ן בשה"ט יו"ד סי' של"א ס' ואם מפני שלא יתיבשו האילנות הרי כתב היתרו להשקות בית השלחין והאילנות בפ"א מה"ש ה"ו עי"ש, ואם באנו להתיר מחמת שאם לא יזרעו אין להם מה לאכול זה אינו כלל דהרי מקרא מלא דבר הכתוב וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וכו' וצויתי את ברכתי ועשת את התבואה לשלש השנים ואע"ג דאותה ברכה בטלה דמהאי טעמא לא תקינו יובל זכר ליובל כמבואר בתו' בפ' השולח מ"מ לשתי שנים מיהא לא בטלה ועין בסמ"ע חו"מ סי' ס"ו.

ואין להתיר עוד מטעם שאם לא יזרעו לא יתנו להם השרים יר"ה מה לאכול שהרי כתב הרב מהריק"ש ז"ל בס' ערך לחם יו"ד סי' קל"ב וז"ל אונס לא מקרי אלא כשמזיקין לו ממש אבל אם נמנעים מלהטיב לו לא מקרי אונס והביא דבריו הרב יד מלאכי ז"ל בכללי הדינין אות ז' יעו"ש, ואם נאמר שהמלך הוא נוטל

מס על הקרקעות הללו כמו שהוא נוטל על הבתים אין להתיר מכח זה, חדא דרבים חולקים על הרב המבי"ט שהתיר מחמת אונס ממון גמור ועוד דמס זה יכולין לפרוע מן הספיחים וכאותה ששנינו בפ' זה בורר חזרו לומר אוספם שביעית כשרים ועין בפי' המשניות להרמב"ם ז"ל שם, באופן דאין להתיר בשום אופן לחרוש ולזרוע בקרקע הישראל כלל והנה הרה"ג ראש"ל נר"ו זצוק"ל בס' שמחה לאיש התיר לחרוש ולזרוע בשביעית ע"י שנמכור הקרקע לגוי ונחזור ונהיה אצלו שכירים ונעבוד ואחר שיצאו הפירות נקנה אותם ממנו וכו' ואחר הס"ר נעלם ממנו משנה ערוכה בפ"ב דע"ז ד"כ וכ"ד ופסקה מר"ן בש"ע יו"ד סי' קנ"ד ס"ח אין מוכרין להם בתים ולא שדות בא"י וטעם שאין מוכרין להם בתים משום דכתיב לא תחנם לא יהיה להם חנייה בקרקע וכ' הגאון פאת השלחן סי' דלאו דוקא איירי קרא בז' עממין אלא בכל האומות ואפילו ישמעאלים ועוד ק"ל שהרי אמרינן בהניזקין דף ס"ב ע"א אין עומדין עם הנכרי בשביעית ואף דלפרש"י וסה"ת שנביא לקמן דס"ל דמה שאמרו בפז"ב כ"ו ע"א אגיסטון אני בתוכה פ' אגיסטון שכיר בקרקע של גוי לא תקשה, מ"מ לקמן יתבאר שרוב ככל הפוסקים חולקין עליהם וקי"ל כותייהו (ושמעתי שבזמן הרב שמחה לאיש ז"ל נצבו כמו נד רבני הדור נגדו וחלקו עליו ומנעו מלזרוע ולחרוש ונתפרסם במ"ע).

והנה לכאורה היה נ"ל להתיר ממאי דגרסינן בפרק זה בורר דכ"ו ע"א משרבו האנסין ומאי ניהו ארנונא כדמכריז ר' ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא חזרו לומר אוספין כשרים, סוחרין פסולין רבי חייא בר זרנוקא ורבי שמעון בר יהוצדק הוו קאזלי וכו' פגע בהו ר"ל איטפל בהדייהו חזייה לההוא גברא דקא כריב א"ל כהן וחורש א"ל יכול לומר אגיסטון אני בתוכה ופרש"י ארנונא מס שגובה המלך מן התבואות כך וכך כורין לשנה מן השדה פוקו וזרעו שביעית בזה"ז מדרבנן דבטלה קדושת הארץ כריב חריש אגיסטון שכיר וקרקע של גוי א"נ משום ארנונא שכרו בעל הבית לחרוש ע"כ ובהא דפירש רש"י שכרו בעל הבית לחרוש היה יכול לפרש דבעל הבית גופי' חורש בקרקע שלו אלא דאגיסטון משמע ליה שהוא שכיר ומשו"ה פירש שכרו בעל הבית ובזה נסתלקו להו דברי המהרש"א ז"ל מ"ש על פרש"י במחי"כ ע"ש, והרב ספר התרומה ז"ל כתב כדברי רש"י ז"ל ונתן טעם דכיון דשביעית בזה"ז מדרבנן יש קנין לגוי להפקיע מן המעשר ומן השביעית ומשו"ה מותר לחרוש ולזרוע בקרקע הגוי וכמשפרש"י אגיסטון שכיר וקרקע של גוי הוא ומה שלא התירו אלא משום ארנונא היינו בקרקע ישראל אבל בקרקע הגוי שרי בלאי הכי והא דאמרינן בפ' הניזקין ד' ס"ב ע"א אין עודרין עם הנכרי בשביעית יסבור קדשה לעת"ל עש"ב, וא"כ הכא נמי בנד"ד שפיר מצינן למימר דמותר להיות שכירים בקרקע הגוי כיון דקיי"ל שביעית בזה"ז מדרבנן וכמ"ש כ"ז לעיל.

מיהו כל הפוסקים ז"ל פליגי על התוס' בזה והוא דהתו' ז"ל בפ' הניזקין בד"ה אין עודרין וכו' כתבו ז"ל והא דאמר בפ' זה בורר יכול לומר אגיסטון וכו' לא כמו שפרש"י שכיר לנכרי דהא אמרינן הכא אין עודרין עם הנכרי וכו' ולא מסתבר

לחלק בין חנם לבשכר אלא פירש ר״ת אגיסטון קרקע שמקבלין מן המלך לפרוע כו״כ תבואה לשנה כדאמר התם לעיל מיניה ר״י מכריז פוקו וזרעו וכו׳ ושמא סכנת נפשות איכא אם לא יפרע המס למלך א״נ יש קנין לנכרי בא״י להפקיע מן השביעית א״נ שביעית בזה״ז מדרבנן אע״ג דמדרבנן אסור לנכרי אחר אבל לגבי מלך התירו ויש מי שרוצה לומר דמ״ש התו׳ ושמא סכנת נפשות איכא אם לא יפרעו המס קאי גם על א״נ יש קנין וא״נ שביעית מדרבנן וסברה זו הוזכרה במהרי״ט ז״ל סי׳ ב״ן הנז׳ ומהרי״ט ז״ל סתר דבריו עש״ב, ואני אומר שסברא זו לא נתנה ליאמר דא״כ לתירוץ שני לא״נ יש קנין משמע דדוקא למ״ד יש קנין הוא דהתירו משום סכנת נפשות אבל למ״ד אין קנין אפילו דאיכא סכנת נפשות אסור וזה ודאי ליתא דהרי קי״ל על כל עבירות שבתורה יעבור ואל יהרג חוץ מע״ז וכו׳ ומן התימה על מהרי״ט ז״ל שלא הרגיש מזה וצע״ג ועיין בר״ן בפ׳ זה בורר בחידושיו ובסוף פרק ן׳ סורר ודו״ק היטב.

אכן לכאורה יש לראות דלתירוץ ב׳ שכתבו א״נ יש קנין א״כ אמאי הוצרכו לטעם ארנונא דהא בלא״ה שרי דכיון דיש קנין א״כ הו״ל כחו״ל גמור ונר׳ אף למ״ד יש קנין א״כ הו״ל כחו״ל גמור ונר׳ אף למ״ד יש קנין מדאורייתא, מודה מיהא דאין קנין מדרבנן וכן הוא במנחות דס״ו ע״א בשמעתא דרש״ז ללישנא בתרא וכן כתב הרב פר״ח בס׳ מים חיים בפ״א מה״ת ויתבאר ענין זה בסמוך אי״ה, ומשו״ה הוצרכו לטעם ארנונא להתיר אף מדרבנן אבל למ״ד אין קנין מדאורייתא אין להתיר אפילו משום ארנונא אלא היכא דאיכא סכנת נפשות כנ״ל ברור ופשוט והתוס׳ ז״ל הוצרכו לב׳ תירוצים הראשונים כדי לאוקמי גם כרבנן דרבי דס״ל דשביעית בזה״ז מה״ת מיהו ר״ת ס״ל דשביעית בזה״ז מד״ס ולא קאמרי קסבר כמו בתירוץ ב׳ משמע דהכי ס״ל לפי האמת ויצא לנו מזה דאף דשביעית בזה״ז מד״ס אפ״ה אין קנין גוי ומשו״ה לגבי נכרי אחר אסור אבל לגבי מלך היכא דאיכא ארנונא שרי הרי דר״ת ז״ל פליג על רש״י וסה״ת כנז״ל גם הרי״ף והרא״ש ז״ל אף דס״ל דשביעית מדרבנן כנז״ל אפי״ה הביאו להיא דאין עודרין בהלכותיהן לפסק הלכה גם הרמב״ם ז״ל אף דס״ל דשביעית בזה״ז מד״ס פסק בפ״ח מה״ש ה״ה וז״ל מחזיקין ידי נכרי בשביעית בדברים בלבד כגון שראהו חורש וכו׳ אבל לא יסעדנו ביד ע״ש הרי דשלושה עמודי ההוראה דעליהם סומכים על בית בישראל ס״ל דאסור לחרוש ולזרוע עם הגוי וטעמא דמלתא משום דהש״ס הביא ראיה מרב יאודה ורב ששת דההיא דמחזיקין ידי נכרי בדברים בלבד ובימיהם כבר היתה שביעית מד״ס ורב יאודה הוא מארי דתלמודא וגם רב ששת דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא וס״ל דאין עודרין עם הנכרי גם רב דימי משמיה דרב הכי ס״ל ומשו״ה פסקו כותייהו גם הסמ״ג כבר כתבנו לעיל דס״ל דשביעית מד״ס ואפי״ה פסק בעשין קמ״ז קמ״ז מחזיקין ידי נכרי בדברים בלבד וכלשון הרמב״ם ז״ל הנז׳ גם הרב המבי״ט ז״ל הנז׳ דס״ל שביעית מדרבנן וכאמרו ואפ״ה ס״ל אין עודרין עם הנכרי וכו׳ ולא התיר אלא כשידעינן דאף אם לא יזרעו יטול מהם המלך חלק מה שראוי להוציא וזה ההיתר הוא בין

בקרקע הגוי ובין בקרקע הישראל אבל בלא"ה אסור אף בקרקע הגוי כדמוכח להדיא מדבריו והביא לסה"ת הנז' ולא פסק כותיה גם הרב מהרי"ט בסי' הנז"ל פסק כר"ת הנז"ל.

גם במחלוקת שנפלה בין הרב המבי"ט ומר"ן בענין פירות הגוי שזרע בקרקעו בשביעית דלהרב המבי"ט חייבות בקדושת שביעית ובביעור ואין צריך להפריש מהם תו"מ ולמר"ן ז"ל מותרין לאוכלן בלא ק"ש ואין חייבין בביעור וחייבין להפריש מהם תרומה ומעשר אם קנאם במוץ שלהם ומירחן הישראל כמו בשאר שנים משם יתבאר לך דאין קנין לכ"ע לגוף הקרקע ואסור לעדור שם הגוי אפילו בזה"ז ולא כפר"ת הנז' ודברי הרב המבי"ט הם בתשו' ח"א סי' י"א וכ"א ור"ז ושל"ו ובח"ג ס' מ"ו ושתים מתשובות הנז' הובאו בס' אבקת רוכל למר"ן ז"ל בסי' כ"ו וגם מהרי"ט בח"א החזיק במעוז לחזק דברי מר אביו המבי"ט בענין זה ולפי שראיתי למהרי"ט הנז' דהרבה להקשות על מר"ן ז"ל מכמה סוגייות ולשונות הרמב"ם ואשוייה למרן כטועה ח"ו וגם בזה יתבאר ענין דאין קנין ויש קנין דצריך לנד"ד הוכרחתי להאריך ולבאר ענין זה ולהליץ בעד מרן ז"ל והלואי שאזכה ויוליף עלי זכות בעלמא דאתי וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

הנה עיקרא דהאי מילתא בפ' השולח ד' מ"ט ע"א אמר רבה אעפ"י שאמרו אין קנין לעכו"ם להפקיע מידי מעשר שנאמר כי לי הארץ לי קדושת הארץ אבל יש קנין לנכרי לחפור בה בורות שיחין ומערות שנאמר השמים השמים וכו' ר' אליעזר אומר אעפ"י שיש קנין לנכרי בא"י להפקיע מידי מעשר שנאמר דגנך ולא דגן נכרי אבל אין קנין לנכרי לחפור בה בורות שיחין ומערות, במאי קמפלגי מר סבר דגנך ולא דגן נכרי ומר סבר דיגונך ולא דיגון נכרי ע"ש הסוגייא, ופרש"י ז"ל שאין קנין לגוי לא קנה נכרי קרקע בא"י קנינו קנוי להפקיע מקדושתה שלא תתחייב במעשר וישראל הקונה ממנו מן הפירות צריך לעשר דיגונך ולא דיגון נכרי שאם מירחן נכרי והם שלו בשעת מירוח שהוא גמר מלאכתן למעשר מירוח הנכרי פוטרן ואם לקחן מן הכרי בשיבולין ומירחן חייבין במעשר משמע לכאורה דלפירות שבידו יש קנין רק אם לקחן ישראל ומירחן חייבין במעשר משום דבמעשר תליה רחמנא במירוח ומירוח הישראל מחויבים וכן דקדק מהר"י קורקוס בדברי רש"י הביא דבריו מר"ן ז"ל בכ"מ בפ"א מה' תרומות עי"ש.

אמנם מדברי רש"י בסמוך ע' ד"ה מדאורייתא לא וכו' לא משמע כן שהרי כתב וזה לשונו ואין קנין לנכרי להפקיעה מקדושתה והויה לה לענין קדושתה ברשות ישראל כאלו משכנה וכיון דבבכורים מצוה דרמייא עליה ולו טבלי לאסור באכילה מחייב ליקח ולהביא ולא דמי למעשר דאפילו למ"ד אין קנין לא מחייב לעשר על חלקו של נכרי דמעשר טבול ואסר ליה באכילה ולאו מצוה דרמייא עליה היא אלא א"כ אוכלן או מוכרן דקא משתרשי ליה אבל בכורים מצוה דרמייא עליה היא ע"כ הרי משמע דס"ל דלרבא אין קנין אף לפירות שבידו דאי

ס״ד יש קנין לפירות שבידו ואפילו לרבא א״כ אמאי פירות הגוי חייבים בבכורים הרי בבכורים לא תלי טעמא במירוח ומאי פריך לרבא דאימא ה״נ מדאורייתא לא, כיון שיש קנין וגבי מעשר נמי אמאי כתב במעשר טבל ואסר ליה באכילה הרי לא מחייב אלא בשלקחן הישראל ומירחן דמחייבי במירוח הישראל כיון דיש קנין, אלא ע״כ דלרש״י אין קנין אף לפירות שבידו ולכאורה זה סותר למ״ש לעיל אבל לקחן הישראל ומירחן חייבין במעשר ומן התימה על מהריק״ו ומר״ן ז״ל שלא הרגישו מזה, והנ״ל בזה הוא דלרש״י לעולם ס״ל דאין קנין לגוי אף לפירות שבידו ומשו״ה בביכורים חייבין מדאורייתא ובמעשר נמי טבלי ואסורין באכילה אף כשהם בידו והם תלויין ועומדים דאם מירחן הגוי פקע החיוב משום דמירוח הגוי פוטר ואם מירחן הישראל חייב ובזה אתו להו שפיר דברי רש״י על נכון ודברי מהריק״ו ומר״ן הנז׳ שגבו מני ולא זכיתי להבינם וכן מצאתי אח״ך בס׳ כפתור ופרח שכתב בפ״ד דלרש״י לרבא אין קנין לנכרי אף לפירות שבידו וזה הוא שיטת רש״י.

ובדעת הרמב״ם ז״ל יש מחלוקת בספרי הפוסקים אי ס״ל דלפירות שבידו יש קנין או אין קנין לרבא דפסק כוותיה בפ״א מה״ת והוא דלהרב המבי״ט ומהרי״ט דעת הרמב״ם דאין קנין גם לפירות שבידו וכמו שכתבתי לדעת רש״י וכ״כ הרדב״ז ז״ל בס׳ יקר תפארת הנז״ל בפ״ד מה״ש ובכמה מקומות ולמהריק״ו ומר״ן בפ״א מה״ת ס״ל כדעת הרמב״ם דאף דקי״ל כרבא דאין קנין היינו דוקא לגוף הקרקע אבל לפירות שבידו יש קנין וכן דעת מר״ן בפ״ד מה״ש ובתשובה הנז׳ וכ״כ הרדב״ז הביא דבריו הרב חיד״א ביו״ד סי׳ של״א בס׳ ברכי יוסף וצ״ל דחזר בו מש״כ בספרו הנז׳ דאין קנין אף לפירות שבידו וכ״כ הרב מהרמב״ח בס׳ כפות תמרים ובתשובה הביא דבריו ג״כ הרב חיד״א הנז׳ דיש קנין וכו׳ יע״ש.

והנה הרב מהרי״ט ז״ל תפס על מר״ן במ״ש בהא דאין קנין היינו דוקא כשחזר ומכר הקרקע אבל כשעודה בידו מופקעת היא והבין ז״ל דמר״ן ס״ל דכל זמן שהקרקע ביד הנכרי מופקעת היא לגמרי ואף גוף הקרקע להכי אותביה מכמה סוגיות ולשונות הרמב״ם ז״ל יעו״ש הן אמת דאם לזה כיון מר״ן ז״ל שפיר יפלו עליו כל הקושיות שהקשה עליו מהרי״ט הנז׳ ולית נגר דיפריקנהו לכל הנך הקושיות.

אמנם אחד הרואה יראה דמר״ן לאו להכי כיוין וכמו שיתבאר בס״ד ונוראות נפלאתי על מהרי״ט ז״ל שהבין כן בדעת מר״ן דא״כ אמאי אם זרע הישראל בקרקע הגוי הפירות אסורין וכמ״ש מר״ן ז״ל להדייא באותו מקום ובאותו פרק דקאי ביה מהרי״ט ז״ל כיון דיש קנין גם לגוף הקרקע והו״ל לאותביה מיניה וביה אבל באמת דעת מר״ן אינו כן אלא מ״ש דאין קנין היינו כל זמן שהקרקע בידו אבל אם חזר ומכר הקרקע לישראל אז אין קנין ואף לפירות דלא תימא כיון שקנה אותה גוי ויש קנין א״כ אפילו אם חזר ומכרה לישראל הוי דינא הכי אלא שאם חזר ומכר אין קנין ואף לפירות והו״ל כאלו לא נמכרה לגוי מעולם וכן כתב מר״ן ז״ל בהדיא בפ״א מה״ת בשם מהריק״ו ומר״ן ז״ל סיים וז״ל וכן

מפורש בירושלמי בפ״ה דמאי דף כ״ד ע״ב רבי זעירא אמר קמי דר׳ אבהו בשם רבי א׳ אע״ג דר״מ אמר אין קנין לגוי בא״י וכו׳ מודה הוא הכא דיש לו קנין נכסים אמר רבי לאכילת פירות פירוש כדאמר אמר ר״מ אין קנין היינו לענין אם זרעו בקבלנות או בחכירות או אם חזר ישראל ולקח מן הגוי הפירות קודם מירוח לכ״ע יש קנין דנהי דלא קני קרקע פירות מיהא קני ויש לזה רמז עוד בירושלמי דשביעית פ״ז עכ״ל הטהור עש״ב, הרי להדייא דס״ל ז״ל דאף בשהקרקע ביד הגוי אין קנין לגוף הקרקע רק לפירות שבידו הוא דיש קנין וכבר כתבתי דמדברי מר״ן פ״ד מה״ש ובתשובה ג״כ מוכח להדייא הכי ותמהתי על מהרי״ט ז״ל על שלא הרגיש מזה ועפ״י שיטה זה נלך במישור בדרך הזה לישב כל דברי מר״ן ז״ל מכל מה שהקשה עליו מהרי״ט ז״ל.

וקודם בואי לישב דברי מר״ן ז״ל נ״ל לחזק שיטה זו במסמרות נטועים וגה בזה מתישבים כמה לשונות הרמב״ם ז״ל דלכאורה דבריו סותרים בפי׳ המשניות מיניה וביה גם מפירושו לחיבורו דאינם מתישבים אם לא לפי דרכנו זה ומהירושלמי הנז׳ ליכא ראיה ברורה לשיטה זו דאפשר לפרשה בגוונא אחריתי וכמ״ש הרב כפתור ופרח וראיתי למהרי״ט ז״ל בסי׳ הנז׳ שכתב שהרמב״ם ז״ל בידוע שלא עמד על עיקרן של דברים דג׳ מקומות בחיבורו סותרין ג׳ מקומות בפי׳ עד שבא אצל החיבור וראה סוגיא זו וחזר בו עכ״ל, ולפי מה שנבאר בע״ה תמצא שאין צורך לזה במחי״כ ודברי הרמב״ם ברור מללו ואין בהם נפתל ועקש ושום סתירה כלל ואומר דיצא לו לרבינו זה ממאי דתנן בפ״ב דמכשירין אוצר שישראל וגוים מטילין בו אם רוב גוים ודאי אם רוב ישראל דמאי וכו׳ דברי ר״מ וחכ״א אפילו כלן גוים וישראל אחד מטיל לתוכו דמאי וכתב הרמב״ם בפי׳ דר״מ לטעמיה ורבנן סברו יש קנין והלכה כחכמים ע״כ ונר׳ דהוקשה לו לרבינו ז״ל בפלוגתא דאמוראי דפליגי בפ׳ השלחין הנז׳ באין קנין ויש קנין דאטו פליגי בפלוגתא דהני תנאי אלא ע״כ דס״ל לאמוראי הנז׳ דהלכה כחכמים דהכא דיש קנין לגוי אבל לגוף הקרקע ס״ל לחכמים דאין קנין ור״א סבר דחכמים ס״ל דלגמרי יש קנין ואף לגוף הקרקע ופליגי רבא ור״א אליבא דחכמים דקי״ל כוותייהו וכמ״ש רבינו בפירושו ולהכי פסק בפ״א מה״ת דאין קנין לגוף הקרקע כרבא והיינו משום דרב אשי דהוא בתראה מתרץ מתניתין אליביה וע״ש בכ״מ למר״ן ז״ל.

נמצא לפ״ז דלרבה דקי״ל כוותיה לגוף הקרקע אין קנין אבל לפירות יש קנין אליבא דחכמים אבל לר״מ לכ״ע אין קנין אף לפירות ופליג תלמוד דידן על ירושלמי הנז׳ דס״ל דלר״מ אין קנין לגוף הקרקע אבל לפירות יש קנין ומיהו בלא״ה כבר כתבתי לעיל דאין פירוש זה מוכרח בירושלמי הנז׳ וא״כ מצינן למימר דתלמוד דידן והירושלמי שוין בדעת ר״מ ושוב מצאתי למהרי״ט ז״ל שהביא מן הירושלמי דס״ל בד׳ ר״מ כמ״ש בשיטת תלמוד דידן דס״ל דאף לפירות אין קנין וא״כ דברי מר״ן הנז׳ לפי הירושלמי הנז׳ הם תמוהים דאף הירושלמי סתיר דידיה אדידיה אלא ודאי דפירושו הוא כמ״ש הכו״פ ולא שייך לנד״ד כלל, איך שיהיה

מתלמוד דידן מוכח דרבה דקי״ל כוותיה ס״ל דלגוף הקרקע אין קנין אבל לפירות יש קנין וכאמור ולר״מ אין קנין אף לפירות.

ועפ״י זה כתב רבינו בפ״ה דדמאי אהא דתנן תורמין משל ישראל על של גוים ומשל גוים על של ישראל כבר נתבאר לך דאין קנין לגוי בא״י ולמדו מן הענין שישראל שלקח פירות מן הגוי חייבים לעשר וזו דעת ר״מ ואינו הלכה אלא קי״ל יש קנין לגוי ע״כ ור״ל דקי״ל באמת דאין קנין לגוף הקרקע ולמדו מן הענין דגם לפירות אין קנין וזו הלימוד הוא בדעת ר״מ ואינו הלכה אלא קי״ל יש קנין לפירות וכחכמים דמכשירין הנז׳ ודוקא לגוף הקרקע אין קנין ובזה מדוקדק לשון רבינו שפיר.

גם עפ״י שיטה זו אתי לנו שפיר דברי רבינו בפי׳ המשנה בפ״ד דגיטין מתניתין דהמוכר שדהו לנכרי הלוקח מביא בכורים מפני תקון העולם כתב וז״ל דקי״ל דאין קנין לגוי להפקיע וכו׳ ע״ש ומיהו זה בלא״ה א״ש דהתם ע״כ איירי בשחזר ולקח הקרקע דאי איירי בקנה פירות דוקא א״כ אמאי חייב להביא והלא אפילו אם קנה מישראל פירות ס״ל לרבינו בפ׳ ב׳ מה׳ בכורים דאינו מביא משום דאדמתך בעינן ומבואר שם ג״כ דבחזר ולקח קרקע איירי וכן כתב התוס׳ יו״ט בדעת רבינו ע״ש, וכיון דבלקח קרקע איירי משו״ה כתב רבינו דקי״ל אין קנין והיינו לגוף הקרקע אבל לפירות שבידו ס״ל דיש קנין וכמו שכתב בב׳ מקומות הנז׳ וזו היא שיטת מר״ן ז״ל הנז״ל וכ״כ התוס׳ יו״ט שם חלוק זה בדעת רבינו ע״ש ומשו״ה פסק בפ״ב מבכורים וז״ל המוכר שדהו לעכו״ם וחזר ולקחה ממנו ה״ז מביא בכורים מן התורה שאינה נפקעת בקנין הגוי מן המצות כמו שביארנו וכתב ע״ז הראב״ד ז״ל א״א אעפ״י שבכרו ברשות הגוי ע״כ, ועפ״י האמור אתו להו דברי רבינו על נכון דאם בכרו ברשות הגוי אינו חייב להביא דלפירות שבידו יש קנין ונסתלקה השגת הראב״ד וכ״כ בכ״מ שם בשם מוהריק״ו ע״ש גם עפ״י שיטה זו נתיישבו להו דברי רבינו שבפ״ה מה׳ כלאים דין ה׳ וז״ל ואין עודרין עם הגוי בכלאים והיא מתוספתא בפ״ב דכלאים ומייתי לה בש״ס ע״ז דף ס״ד וכ׳ התו׳ ז״ל דאיירי בא״י וכמ״ד אין קנין לגוי וכ״כ המפרשים ז״ל בדעת רבינו וכ״כ רבינו עוד בפ״א מכלאים ה׳ וז״ל אסור לזרוע כלאים לעכו״ם ומותר לומר לעכו״ם לזרוע לו כלאים והראב״ד ז״ל השיג על רבינו בזה וטרח הכ״מ ז״ל לישבו ולא יכול עד שהביא לדברי מהריק״ו ז״ל שכתב וז״ל דה״ק רבינו ז״ל ואסור לזרוע כלאים לגוי אפילו בשדה עכו״ם דהא בא״י קיימינן ואין קנין לגוי ודכותה מותר לומר לעכו״ם שיזרע כלאים בשדהו של גוי כיון שהזורע הוא גוי והקרקע לגוי לא אסרו ואפילו אם הוא בשליחות הישראל ולצורכו מותר ע״כ ונתבאר לנו עוד מזה דלמהריק״ו ומר״ן אין קנין לגוף הקרקע גם כשהיא בידו דאל״כ אמאי אסור לזרוע כלאים לעכו״ם כיון דיש קנין וזה דלא כמהרי״ט בדעת מר״ן במחילה מכת״ר.

ודרך אגב ראיתי להזכיר מה שמצאתי דבר תמוה להרב שער המים במקום הנז׳ שאסר פירות שנזרע בקרקע הגוי ע״י אמירת הישראל בשביעית דהרי בכלאים

שהוא מדאורייתא התיר מר"ן אמירה לגוי בקרקע שלו ואפילו לצורך הישראל כמ"ש בכ"מ וכו' וכן פסק בשה"ט סימן רצ"ז כלשון הרמב"ם הנז' והיינו ע"כ כמ"ש בכ"מ וכ"כ הרב באר הגולה כ"ש בשביעית שהיא מדרבנן וכן התירו הרב שדה הארץ והרב נחפה בכסף במקום הנז' יעוש"ב גם הרב ט"ז והרב באר היטב במחילה מכת"ר לא כווינו יפה בדעת מר"ן ע"ש דודאי דעתו כדכתיבנא דאפילו לצרכו מותר.

אמנם ק"ל טובא ממאי דתנן בגיטין בפ' הניזקין ובשביעית פ"ד מ"ג מחזיקין ידי נכרי בשביעית אבל לא ידי ישראל ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום ופליגי בירושלמי רב אמי ור"ח ח"א חרות בה טבאות ואנא נסיבנא לה מינך וח"א אישר ע"כ, ופי' הר"ש לחד מ"ד ס"ל דמותר לומר לגוי חרוש בשביעית בטוב ואני אקנה מינך למוצאי שביעית ואידך ס"ל דמאי דתנן מחזיקין וכו' היינו למימר להו אישר והתלמוד דידן בהנזיקין כמ"ד אישר ע"כ, הרי דלתלמודין אסור לומר לגוי לחרוש בשביעית ואפילו שהוא מדרבנן וכ"ש כלאים ומה יענו מהריק"ו ומרן בזה.

והנ"ל בזה דאישר הוא קולא יתירא מחרות בה וכו' ומ"ד חרות וכו' היא מחמיר יותר דלדידיה אחזוקי לא וראיתי שדה יאושע שכתב להדיא כדברי וששתי שכיונתי לדעת עליון ובזה אתו להו דברי מהריק"ו ומר"ן על נכון דודאי מותר לומר לגוי לחרוש בשביעית וה"ה בכלאים דכיון שהקרקע הוא של גוי כפי הא לא גזור אמירה לגוי וכן מצאתי להסמ"ג ז"ל שהביא הירושלמי הנז' לפסק הלכה ומכאן תשובה ג"כ להרב שער המים הנז' דאסר אמירה לגוי בשביעית בקרקע של גוי ומידהו אמירה לגוי בקרקע הישראל ודאי אסור וכמ"ש הרב נחפה בכסף יעו"ש.

וצריך לראות אם מותר לישראל ליתן זרעים לגוי בשביעית כדי לזרוע בקרקע שלו וראיתי למהרי"ט סימן מ"ז דהתיר וכתב דהא דאמרו אין עודרין וכו' היינו משום מראית העין אבל לתת לו זרעים מותר כיון שישראל אינו עושה שום מלאכה בקרקע והאריך בראיות עש"ב, ואחר"מ רבה מכת"ר לא דק דטעמא דאין עודרין לאו משום מראית העין הוא אלא טעמא משום דאין קנין לגוי הוא וכמ"ש הרב עצמו שם וכמ"ש לעיל בשם התו' וכמה שיתבאר ענין זה באורך בסמוך אי"ה וא"כ אסור לעדור עם הגוי משום דמצווים על שביתת הארץ אף שהוא בידו ומינה אסור לחזקו בידים דהיינו לתת לו זרעים כדי לזרוע דלא התירו אלא לחזקו בדברים בלבד והראיות שהביא הרב ז"ל ע"ז אינם מוכרחים כאשר יראה המעיין גם מה שהביא ראיה מהא דתניא בתוספ' דשביעית דקתני המקבל שדה מן הגוי פוסק עמו ע"מ שהגוי זורעה בשביעית יעו"ש גם זו אחהמ"ר אינה ראיה דההיא הכי פרושה פוסק עמו וכו' שלא יהיה לו לישראל כלל בפירות היוצאים אלא הגוי הוא יזרענה לעצמו והישראל לא יהיה לו בה שיכות כלל בשנת השמיטה ועיצה טובה הוא דקמ"ל תנא שיתנה עמו הישראל שאני מקבל אותו מלבד שנת השביעית דאם לא התנה עמו מוכרח הוא לזרוע אותה בשביעית משום שהגוי נוטל ממנו חלק מה שראוייה להוציא ואף אם לא יזרע כך' הרב המבי"ט הנז' או לס' אידך פוסקים החולקים על הרב יצטרך לשלם לו מה שראויה להוציא ולא

יזרע דלא התירו לזרוע ואף במקום פסידא ולא כמו שהבין הרב ז"ל דהקבלנות כדקאי קאי והישראל הוא הנותן הזרע רק שהגוי הוא יזרענה בשביעית, דז"א אלא הכונה כדכתיבנא וראיתי להר' שער המים ז"ל שדרך בדרך מהריט"ץ דטעם דאין עודרין משום מראית העין ורצה להליץ בעד מר"ן מקצת קושיות שהקשה מהרי"ט הנז' ולענ"ד נראה דליתא כמ"ש לעיל ויתבאר עוד בסמוך מזה.

נחזור לענינינו דמדברי מר"ן הללו ג"כ מוכח דס"ל דלגוף הקרקע אין קנין ואף בשעודה בידו ודלא כמהרי"ט בדעת מר"ן במחימכת"ו ובזה נתישב אצלי ג"כ פסקו של רבינו בפ"ו מה'.

(כאן חסר וחבל על דאבדין).

ומיהו כבר הורה גבר הרב הנז' להתיר והביא דבריו הרב נחפה בכסף וסמך עליהם אמנם כתב שיש לגמגם בראיותיו ונראה לי דהגמגום הוא כדכתיבנא וכן ראיתי להר' המבי"ט בסי' ס"ד ונ"ז שהתיר לתת לגוי זרעים בין במכירה בין בשאלה יעו"ש, וכן יש לי להביא ראייה מדברי הדרישה בסימן רצ"ז שכ' וז"ל וצ"ל דהכא בזרעים וישראל לא נתן לו הזרעים אלא אמר לו שיטול זרעים משלו ויזרע אותם בשדה ישראל דאל"כ הוי נמי מסייע עכ"ל משמע דלא אסר לתת זרעים אלא בשרצה לזרוע כלאי זרעים בקרקע הישראל אבל אם רוצה לזרוע בקרקע שלו שרי לתת לו זרעים והדברים ק"ו אם בכלאי כרמים דאסורים מדאורייתא תתיר לתת לגוי בשרוצה לזרוע בקרקע שלו בשביעית בזה"ז שהיא מדרבנן לא כ"ש, גם הרב מהריט"ץ הנז' התיר אף דס"ל דשביעית בזה"ז מדאורייתא וכש"כ בסימן צ"ח וכמ"ש לעיל בעניותין גם הרב המבי"ט ז"ל כתב להתיר זה אף למאן דס"ל דשביעית מהתורה וא"כ כ"ש לדידן דקא"ל דשביעית מדרבנן בהדאי הגמור דמותר לתת לו זרעים כדי לזרוע בקרקע שלו ותו לא מידי.

ונחזור לענינינו דמדברי מר"ן הללו ג"כ מוכח דס"ל דלגוף הקרקע אין קנין ואף בשעודה בידו ודלא כמהרי"ט בדעת מר"ן במחי' מכת"ר ובזה נתישב אצלי ג"כ פסקו של רבינו בפ"ו מה' מעשר הלכה י"ב שכ' וז"ל החוכר שדה מן הגוי מעשר ואח"ך נותן לו קנס קנסוהו בזה כדי שלא יחכור עוד ותשאר בורה ביד הגוי וכו' וכן המקבל שדה אבותיו מן הגוי קנסוהו שיעשר וכו' והיא מתנית' דדמאי פ"ו דתנן החוכר וכו' ובש"ס פ' השואל מסיק דטעמא דר"י דס"ל דיש קנין לגוי וקנס קנסוהו כדי שלא יקבל עוד מן הגוי ותשאר הארץ בורה ביד הגוי ע"ש, ופי' רבינו בפי' המשנה וז"ל ואיני רואה חולק על דברי ר"י והלכה כמותו ע"כ, ולפי שיטה זו הלך בפסקיו ופסק כר"י וכאמור דאל"כ קשה הרי רבינו ס"ל דאין קנין וכמדובר ואיך פסק כר"י דס"ל דיש קנין ועפ"י דרכנו זה ל"ק מידי דרבינו ז"ל ס"ל דלפירות שבידו יש קנין ומשו"ה פסק כר"י דס"ל דיש קנין לפירות וכחכמים דמכשירין דקי"ל כותיה רק דס' ר"י שקנס קנסוהו כדי שלא יחכור עוד וכו' ולפ"ז לא

נצטרך לדחוק בדעת רבינו כמ"ש מהר"י קורקוס ז"ל דרבינו מפרש כפי' רש"י שפי' שם בדברי ר"י וא"כ אין קנין וכו' אלא לעולם ס"ל יש קנין וכפשטא דסוגיא והיינו לפירות שבידו.

ומיהו יש לי להקשות בדברי רבינו שפסק בפ"י מה' עכו"ם דאין משכירין להם שדות בא"י גזרה אטו מכירה ובמכירה איתא תרתי חדא דלא יהיה להם חנייה ואידך דקא מפקע להו ממעשרות והוא מש"ס עכו"ם דף כ' דתנן התם אין משכירין להם בתים ואצ"ל שדות דר"מ רבי יוסי אומר משכירין להם בתים אבל לא שדות ובסוריא מוכרים בתים ומשכירין שדות ומפרש בגמרא שדות דאית בהו תרתי חנייה והפקעת מעשר גזרו שכירות אטו מכירה וכתבו התו' די"מ דאתיא כמ"ד אין קנין ומיקרי הפקעה מה שאין הגוי מעשר ולא נהירא דא"כ מאי קאמר שדות דאית בהו תרתי וכו' גזרו וכו' הא בשכירות גופיה אינה הפקעת מעשר מה שאין הגוי מעשר ועוד דאין זה הפקעה לכך נר' דאתיא כמ"ד יש קנין והשתא הר"ל הפקעה מה שאין ישראל מעשר אף אם זרע בקרקע הגוי עכ"ל ע"ש והשתא רבינו דפסק דאין קנין לגוי לגוף הקרקע איך פסק כר"י דס"ל יש קנין כמבואר בתו' הנז' ועוד ק"ל על רבינו ז"ל דהא כבר כתבנו לעיל דרבינו ס"ל בדעת ר"מ דאין קנין כלל וכמ"ש רבינו להדייא בפ"ב דמכשירין הנז' ובפ"ו דדמאי והא הכא לא פליגי ר"מ ור"י בשדות דלכ"ע אין משכירין להם בא"י גזרה אטו מכירה דאית בה תרתי וכו' וכדאמר הש"ס זה בהדייא גם לר"מ וכמ"ש רבינו גופיה בפי' המשנה בהדייא לר"מ כן וא"כ רבינו בפי' המשנה סתיר דידיה אדידיה וכן בחבורו וראיתי להר' תוי"ט ז"ל שכתב דרבינו בפ' המשנה כתב דסו' הירושלמי שנתן טעם דבית מצוי להתברך מתוכו שדה אינה מצויה להתברך מתוכה ולא מטעם הפקעת מעשר ומשו"ה כתב דלר"מ אין קנין ומיהו לתלמוד דידן סו' רבי' דיש קנין ובחיבורו פסק כתלמוד דידן עכ"ל עש"ב ואחר הס"ר מכת"ר אשתמטתיה מה שפסק רבינו בפ"א מה' תרומות הנז' דאין קנין וכן אשתמטתיה דברי רבינו שבפי' המשנה הנז' שכתב להדייא בדברי ר"מ כתלמוד דידן משום הפקעת מעשר וא"כ דברי רבינו סתראי נינהו מפירושו לפירושו ומחיבורו לחיבורו ומפירושו לחיבורו.

והנ"ל בזה דרבינו ז"ל מפ' כמו שכתבו התו' דמצי אתייא כמ"ד אין קנין וזה מוכרח כדי לישב כל הסתירות הנז' וכן מצאתי להרב הלח"מ ולהרב פאת השלחן סי' ט"ז ס"ק מ' שכתבו כן בדעת רבינו אכן מה נענה לקו' התו' שהיא קו' עצומה ומן התימה על הרבנים הנז' שלא תירצו קו' הנז' לדעת רבינו, ונ"ל לישב בדוחק דברי רבינו ולומר דודאי דאתייא כמ"ד אין קנין מיהו לא ס"ל כי"מ הנז' דמיקרי הפקעה מה שאין הגוי וכו' דזה ודאי לא מיקרי הפקעה וגם קשה ע"ז קו' הנז' אלא הוא עפ"י מה שפסק רבינו בפ"א מה"ת בגוי שמכר פירות לישראל במוץ שלהן ומירחן הישראל דמעשרן והן שלו משום דאמר לכהן בתרומת מעשר וללוי במעשר אני באתי מכח איש שאין אתם יכולין לאשתעוייה דינא בהדיה והשתא לפי"ז אפילו דקי"ל אין קנין מיקרי הפקעה מה שאין הישראל נותן לכהן וללוי

ומשום גזל השבט אתו עלה וזה מקרי שפיר הפקעה משא"כ בשכירות דאפשר דאם קנה הישראל מגוי פירות שדה המושכרת לו חייב ליתן לכהן וללוי אם מירחן הישראל ולא מצי למימר אני באתי וכו' ומיהו לא מצאתי גילוי לדין זה רק יש לי קצת ראייה ע"ז ממ"ש רבינו פירות הגוי שגדולו בקרקע שקנה בא"י וכו' ובתרומה יכול לומר אני וכו' משמע דדין זה דוקא בשדה הקנויה אבל לא בשכורה גם סברא זו השכל מחייבה ומעתה נתישבו דברי רבינו.

ודרך אגב ראיתי להזכיר מה שמצאתי דבר תמוה להרב הדרישה ולהרב ט"ז בסי' קנ"א שעל מה שכתב הטור ומר"ן משכירין להם בתים אבל לא שדות כתבו וז"ל דטעם דמשכירין להם בתים משום דלא מיקרי חנייה אלא כשמכרה לחלוטין אבל בשכירות אכתי איכא הפקעת מעשר וסיים הדרישה שהוא מן הגמרא והיא תמוה דהא בגמרא אמרו דשכירות שדות הוא גזירה דמכירה ולאו משום דשכירות גופא איכא הפקעה וכמ"ש ג"כ התו' הנז"ל ואף שיש לישב דבריהם בדוחק מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו וצ"ע.

ונחזור לדברי רבינו דמעתה נתבאר לנו בדעת רבינו דלר"מ אין קנין לגוי ואף לפירות שבידו ולא קי"ל כותיה ולרבי יוסי נמי אין קנין לגוף הקרקע וקי"ל כוותיה וכרבה דפ' השולח ולרבי יוסי יש קנין לפירות שבידו וקי"ל כוותיה דהוא קאי בשיטת חכמים דמכשירין הנז' ועפי"ז יש לי לישב קושית התו' בפ' השולח שהקשה גבי מאי דפריך הש"ס לרבה ממתניתין ובריייתות דמשמע דס"ל יש קנין אמאי לא קאמר דרבה יסבור כר"מ, דלפי מה שכתבתי לא קשה כלל דודאי רבה לא סבירא ליה כר"מ אלא כחכמים דמשכירין רק דאיהו ס"ל דמודו מיהת דבגוף הקרקע אין קנין ולזה פריך שפיר ממתניתין ומברייתות ולא מצי סבר כר"מ. גם בזה יש לי לישב קושית התו' במנחות ס"ו ע"ב בד"ה מירוח דגבי הא דתניא תורמין משל ישראל על של נכרים וכו' ומשל כל על של נכרים ולא משל נכרים על של ישראל ומוקי בגמרא פלוגתייה במירוח הנכרי אי פוטר או לא כתבו ח"ל תימה דילמא ביש קנין ואין קנין פליגי ע"ש ולפי מה שכתבנו לא קשה מידי משום דא"כ ס' רבי יאודה דאין קנין ואף לפירות שבידו ובפ' השואל אמר בגמרא דלר"י יש קנין וכבר כתבנו לעיל דרבינו לא ס"ל כפירש"י ודו"ק כנ"ל ויש לי לדקדק בדברי התו' דמאי מקשה דא"כ ס' ר"י אין קנין ואינהו גופיהו כתבו לעיל דף ל"א ע"א ד"ה קסבר דרבי יאודה ס"ל יש קנין בפ' השואל הרי דלא ס"ל כפירש"י דהתם וא"כ דבריהם סתראי נינהו ויש לישב בדוחק דהא דידיה הא דרביה דו"ק ותשכח.

ויש לי מקום עיון על רבינו דס"ל דלפירות שבידו יש קנין ואם מירחן הגוי פטורין מכלום ממאי דגרסינן במנחות ל"א ע"א תניא אר"ש שזורי פעם אחת נתערב לי טבל בחולין באתי ושאלתי את ר' טרפון וא"ל לך קח מן השוק ועשר עליו קסבר מדאורייתא חד בתרי בטיל ורוב עמי הן הארץ מעשרין והו"ל מפריש מן הפטור על

הפטור ולימא ליה קח מן הגוי קסבר אין קנין וכו' איכא דאמרי א"ל לך קח מן הגוי קסבר יש קנין והו"ל מפריש מן הפטור על הפטור ולימא ליה קח מן השוק קסבר וכו' ע"ש כל הסוגייא ובפרש"י הרי משמע להדייא מסוגייא הנז' דלישנא קמא דאין קנין דפסק רבינו כוותיה בפ"א מה"ת וכמ"ש מר"ן בכ"מ שם אין קנין ואף לפירות שבידו.

ועלה על דעתי לומר בזה דר"ט ס"ל כר"מ דאין קנין ומירוח הגוי אינו פוטר ולא קי"ל כוותיה אלא דס"ל לרבינו יש קנין ומירוח הגוי פוטר לגמרי וכמ"ש בפ"א מה"ת אבן מה שעומד לנגדי הם דברי מר"ן הכ"מ הנז' שכ' דרבינו פסק כלישנא קמא ועוד דבלאו הכי ק"ל דהא אמר רבי חנינא הלכה כר"ש שזורי ובפ"ק דבכורות י"ח ע"ב אמר ר"ח גופיה הלוקח טבלים ממורחים מן הגוי מעשרן והן שלו ופריך הגמרא דמרחינהו מאן אילמא דמרחינהו נכרי דגנך אמר רחמנא ולא דגון נכרי ומשני דמרחינהו ישראל ברשות נכרי מעשרן דאין קנין והן שלו דא"ל אתינא מכח גברא דלא מצית וכו' ע"כ והשתא הא דפסק ר"ח הלכה כר"ש שזורי כמאן ס"ל אי כלישנא קמא דאין קנין ומירוח הגוי אינו פוטר א"כ מאי פריך התם דגנך אמ"ר וכו' הא ר"ח ס"ל מירוח נכרי אינו פוטר דהכא בממורחין איירי דומיא דלך קח מן השוק וכמ"ש התו' שם וא"ל דלא אשכחן מאן דסבר אין קנין ומירוח הגוי אינו פוטר דא"כ דגנך במאי מוקים ליה וכמ"ש התו' שם דע"כ ס"ל לרבינו דלר"מ הכי הוא דהא בכמה מקומות כתב רבינו דלר"מ אין קנין ובמנחות איתא להדיא דלר"מ מירוח נכרי אינו פוטר וע"כ צ"ל דרבינו ס"ל כמ"ש התו' שם ד"ה מירוח דתלתא דגנך כתיבי חד למעוטי מירוח הקדש ואידך הו"ל מיעוט לרבות מירוח נכרי ע"ש וכיון שכן מאי פריך דגנך אמ"ר וכו' ואי ס"ל לר"ח כלישנא בתרא דיש קנין תקשה יותר מזה חדא דאכתי קשה דמאי פריך דגנך אמ"ר וכו' הא ע"כ דלמ"ד יש קנין לא ממעט מירוח נכרי כדאיתא להדיא בפ' השולח ועיין תו' מנחות ד' ל"א ועוד מאי משני מעשרן דאין קנין הא ר"ח ס"ל יש קנין וכלישנא בתרא.

והיה א"ל דר"ש שזורי ס"ל דמירוח הגוי פוטר ופסק כלישנא קמא והא דקאמר קסבר אין קנין ר"ל חייבין מיהא מדרבנן והא דאין מפריש מהם על טבל וחולין וכו' משום דדמי לחיוב וכמ"ש התו' שם ד"ה קסבר עי"ש ובתו' פרק הפועלים מ"ח ע"א ד"ה תבואות וכו' ובמל"מ בפ"ה מה' תרומות הי"ז עש"ב וזו היא ג"כ סברת הראב"ד והטור סי' של"א שכ' דאף למ"ד מירוח נכרי פוטר חייבין מיהא מדרבנן וכ' מר"ן בב"י על דברי הראב"ד והטור דהכי משמע בסוגייא דר"ש שזורי במנחות והיינו ע"כ דאינהו מפרשי כפירוש התוספות הנז"ל דלא כפירש"י ובזה נתיישבו להו דברי ר"ח דלעולם ס"ל דאין קנין ומירוח הגוי פוטר אלא דחייבין מיהא מדרבנן דס"ל אין חילוק בין קרקע גוי לקרקע ישראל כלל דכמו דאם גדלו ברשות הישראל ומירחן הגוי חייבין מדרבנן וכמ"ש בפ"א מה"ת ה"נ בקרקע הגוי אם גדלו ברשותו אעפ"י שמירחן איהו חייבין מיהא מדרבנן דאף במידי מדרבנן שייך למייתי עלה מטעם אין קנין וכמ"ש מהריק"ו הנז' לדעת הראב"ד הביא

דבריו בכ״מ בפ״א מה״ת וכן מתבאר להדיא מדברי הראב״ד בהשגות ומש״כ מר״ן בכ״מ ובפ׳ י״א מה׳ מעשר שכונת הראב״ד להשיג על רבינו משום גזרת בעלי כיסין לא זכיתי להבין דכונת הראב״ד היא כדכתיבנא דמשום דאין קנין מיהא מדרבנן הוא דחייבין זו היא הנ״ל לישב דברי ר״ח לפי ס׳ הראב״ד והטור.

אמנם לרבינו דס״ל דמירוח הגוי פוטר לגמרי ואפילו מדרבנן וכמ״ש הב״י והפרישה ודרישה ומר״ן ז״ל בתשובה סי׳ ח׳ אכתי קשה דר״ח כמאן ס״ל דלא אתי דלא כלישנא קמא ודלא כלישנא בתרא.

וע״כ צריך לומר דרבינו ס״ל לפרש בסוגיא הנז׳ דאיירי בפירות הגוי שלקחן הישראל ומירחן והן חייבין מדאורייתא וכמ״ש התו׳ בפ׳ הפועלים הנז׳ בשם ר״ת ובלא״ה צ״ל כן לדעת רבינו דמחייב מה״ת בלקוח מן הגוי דהלא כתיב תבואת זרעך ולא לקוח אלא ע״כ דרבינו ס״ל כתירוץ ר״ת ז״ל דאיירי בשלקחן ממורחין אבל לקחן הישראל ומירחן חייבין מדאורייתא וכן הוא בב״י והשתא אתי הכל על נכון דר״ח פסק כלישנא קמא דאין קנין לגוף הקרקע ואם מירחן הנכרי פטורין אפילו מדרבנן ואם מירחן הישראל חייבין מדאורייתא והא דפריך בבכורות דגנך וכו׳ משום דרבי יוסי.

את כל זה כתבתי בש׳ תרמ״ט ש׳ השמיטה בהיותי בארם צובא ומאורך הזמן חסר כאן דף אחד ועתה הנני דר בבואינוס איירס ואין לי ספרים להשלים החסרונות, וכעת שמעתי שיש מי שהתיר להם לעבוד בש׳ השמיטה והמה עושים מעשה על פיו וחורשים וזורעים כמעשיהם בחול וכל לגבי דידי נבהלתי משמוע נעותי מראות על הדבר הזה דתבר גזיזי ומי יתן והיה לדעת מי הוא המתיר ועל מה סמך שהרי רבו כמו רבו כמה אמוראים ופוסקים ראשונים והאחרונים גדולי עולם אשר כל בית ישראל נכון עליהם אשר עצמו מספר כמש״ל לאסור ועל מה סמך להתיר כי לדעתי אין שום צד להתיר ולמה לא קמו נגדו רבני וגאוני ירושת״ו לאסור איסר ולהעמיד משפטי הדת על תלה ואבקש ממע׳ הרב המתיר לשלוח לי דבריו כי בלי ספק הדפיסם וציי״מ וימ״נ.

הצעיר שאול דוד סתהון ס״ט.

השמטות מח' יורה דעה

סימן ח'

שאלה אם מעבירין שוחט על עדות שנתקבלה שלא בפניו:

תשובה עיין להרה"ג ראש"ל ז"ל בס' מעשה איש יו"ד סי' י"ג שהעביר שוחט על פי הגדת סוחרים ומנעו אותו מלשחוט דבמידי דאסורא למיחש מיהא בעי ועמדו איזה ת"ח משנאתם עמו וקבלו עליו עדות שלא בפניו ושלחוהו להרה"ג הנז' ואז עמדו כל גדולי העיר והוסיפו רבנים על מע' הב"ד עד שנעשו חמשה וכתבו שטר בירורין שקבלו אותם לברר וללבן את כל הענינים ההם ולשלוח להרה"ג. וישבו חמשת הרבנים הנז' עם כמה רבנים ות"ח ויח"ס וביררו וליבנו וחיפשו חיפוש מחפוש על כל אחת ואחת וחקרו ודרשו על כל ענינים הכתובים בשאלה ובפניו ומצאו שהכל שוא ודבר כזב וכתבו כל אחת תשובתה בצדה ושלחו להרה"ג הנז' ז"ל ושמעו שרצון צדיק לחזור ולקבל עוד העדיות שלא בפניו ואז שלחו לו מכתב זה וזה נוסחו:

זמן נקט י"א ניסן בש' קול שש"ן וקול שמחה לפ"ג.

מאר"ץ יע"א. לעיה"ק ירושת"ו.

ראש גולת אריאל, תפארת ישראל, בוצינא דנהורא, אספקלריא המאירה, מרן רבה הרב הגדול מעוז ומגדול ראש אב"ד מקודש מופלא שבסנהדרין נ"י ע"ה פ"ה כמהר"ר יש"א ברכה נר"ו מלכותיה מלכות עלם כיר"א:

בתר דכפילנא שלמא בשלמא רבה, שלמי חובה, ושלמי נדבה, נהרי נחלי יחולו ויבאו על ראש צדיק כיר"א! מודע לבינה כי כבר שלחנו למעכ"ת מסכת עדיות שנתקבלה לפנינו על ראובן השו"ב הי"ו ובפניו וחלינו פג"ק לעיין בדינו כי אנן בדידן לא נכנסנו בדבר זה מחמת המחלוקת של המנגדים ועד יומא כדנא עדין תשובה תולה והן כהיום חזה לשמע אוזן שמענו שרצון צדיק לשוב לחקור ולדרוש על העדיות שלא בפניו ושל"ב קרוביו, ולכן לגבי דידן כבר הודענו לכת"ר שאנן בדידן כבר קרינו ושנינו בס' הפוס' וראו ראינו שהגם שלסברת הפוסקים דס"ל דלאפרושי מאיסורא מקבלים של"ב מ"מ מודו דלפוסלו מחזקתו בעינן בפניו דוקא, וסמוכות לזה מצאנו ראינו למהרי"א בסימן ד' וה' שהביא לתשו' הרדב"ז דס"ל הכי ושוב הוא בעצמו תבריה לגזיזיה בס' רפ"א דלפסול שוחט בעינן בפניו דוקא וכ"כ הרא"ם בתשו' ח"ב סי' כ"ד וכ' הגאון חיד"א ז"ל בס' שם הגדולים בשם מהרח"ש דמהריב"ל ז"ל היה מחשיב דברי הרא"ם ז"ל כביכול כיוצא מפי הגבורה יעו"ש:

וכן הסכים לדינא הר' חיים שאל ח"א סי' ל"ז והר' נדיב לב ח"ב חו"מ סי' א' ובס' תורת הזבח והר' חוקי דעת סי' א' כתב משם רשמי שאלה דאסור לעשות כן ועיין בתשו' הרא"ש ז"ל הביאה מר"ן בא"ה סי' מ"ב ומהרש"ל סי' י"א ול"ג, ומור"ם בתשו' סי' י"ב והרב נוב"י א"ה סי' ע"ט וכן ראינו בכמה פוסקים הם המדברים בענין זה ולכן הסכמנו לדינא שצריך שיהיה בפניו דוקא וכן עשינו מעשה וקבלנו

עדיות בפניו במעמד כמה מחו"ר אר"ץ וכמה מיחידי סגולה יצ"ו וכ"ש לעת כזאת בהגלות נגלות לנו דברי שני המאורות הגדולים רבני ירושת"ו הרב ראש"ל כמהרר"א אשכנזי ז"ל וכמהרמ"פ ז"ל ובהסכמת הרב ראש"ל בס' נדיב לב ח"ב א"ה סי' ח' שזו הלכה העלו דדעת מר"ן ז"ל בתשו' א"ה סי' ב' דלא כהרדב"ז הנז' אלא דס"ל דאף באפרושי מאיסורא אין מקבלין שלא בפני בע"ד ע"ש בדף כ"ט ע"א ול"ג ע"א וכ"ש וק"ו לפי מ"ש שם בדף ל"ד ע"א בשם הרא"ה ז"ל דלמאן דמכשיר עדות של"ב אם כן ס"ל דהו"ל כמו בשאר אסורים והול"ל דעד אחד נאמן וכו' דהא בהא תליא עכ"ל. אם כן לדידן דפסק מר"ן ז"ל בשה"ט דאין חוששים לקדושי ע"א אם כן של"ב לא מהני כיון דהא בהא תליא וכאמור הרי להדיא ג"כ מדברי מר"ן בשה"ט דלא כהרדב"ז ומינה לנד"ד גבי שוחט עיין ש"ע יו"ד סי' א' ודו"ק:

ומה שתלו עצמם כת המנגדים דהוא וקרוביו הי"ו הם אלמים ובעלי זרוע וקפדנים ח"ו וסמכו עצמם על דברי מור"ם בסי' כ"ח דס"ל דבאלם מקבלים של"ב וכו' הנה זה אינו מכמה טעמים חדא דס' זו היא נגד מר"ן ז"ל כמו שנר' להדיא מדברי מור"ם גופיה דלא כתב זה אלא לס' היש חולקים אבל לס' קמייתא שהיא דעת מר"ן ז"ל אף באלם אין מקבלים של"ב ועיין בד"מ שם וכן פירש הסמ"ע להדיא וכ"פ מר"ן החבי"ב בס' הכנה"ג וכן הוא בלבוש ז"ל וכן מבואר בדברי מהרא"י בעצמו דאיהו מרה דהאי שמעתתא שתלה סברה זו דוקא למאן דס"ל דשל"ב מהני דכיון דאיקילו בהא אקילו נמי בהא וכ"כ בשו"ת תקפו שיל יוסף ז"ל לדעת מר"ן בהדיא יעש"ב, והגם שבשו"ת בעי חיי סי' רכ"ח הביא לתשו' הריב"ש סי' ק"ח והרשב"א ז"ל דס"ל דאין מקבלים של"ב ועם כל זה פסקו דבגברא אלמא מקבלים של"ב, הא ודאי אין כן דעת מר"ן ז"ל דפסק ההיא דהריב"ש שאין מקבלים אלא בפניו והשמיט ההיא דבגברא אלמא מקבלים של"ב ולא כתב אלא דבאתחזק אלם בבית דין צריך איהו להביא העדים ויעידו בפניו דתרתי לא עבדי וכעובדה דמרי בר איסק אבל לקבל של"ב לא עלה על דעתו דעת עליון כלל ובפרט דנדון הרב בע"ח שם הוא במסור דוקא וכ"ש בנ"ד שלפנינו לא נכנסו בסוג זה ח"ו ומי יוכל לדבר על ת"ח כזה שהוא גברא אלמא ח"ו ומעולם לא נשמע עליו שום שמץ וסרך ח"ו והס כי לא להזכיר וכן אחיו וקרוביו הי"ו גם כן מעולם לא נשמע עליהם שום דבר מזה ח"ו אלא אדרבא הם כשירים גמורים ואין בהם שום דבר אלמות ובעלי זרוע וקפדנות ח"ו כלל וכבר כתבנו למעכ"ת שהשואל הנז' והנלוים וכו' שקר ענו בהם ואין שום חשש יראה לעדים כלל ועיקר משום צד ואופן שבעולם לא מהם ולא מהקצבים ח"ו. והאלם הוא צריך שיתחזק בב"ד לאלם וכמו שכתב מר"ן בסי' כ"ח וגם צריך שיתחזק בכך פעמיים שלש וכמו שכתב הרב פרמ"א ח"ב סי' פ' ח ובסי' בעי חיי סי' הנז' יעוש"ב, ואנן ב"ד דח"ל מעולם לא אתחזק בפנינו ולא לפני ב"ד אחר עליהם שום שמץ מזה ח"ו וא"כ אתמהה כי מדוע אוחז צדיק דרכו ואומר דבעי של"ב, והוא פלא וכיון שכן הרי אנחנו מסכימים שעפ"י הדין הגמור אין לדון על אותן עדיות שנתקבלו של"ב כלל וכולם אין בהם ממש וכ"ש שכבר הודענו לכת"ר שאותם ת"ח וכו' הם שונאים גמורים עמו ובעלי רצון ובפרט מן הפרט שבלי ספק שאותם הת"ח הם קיבלו עליו עדיות

מאותם עדים שנתברר ונתאמת אצלינו עליהם שהם מעידים שקר וא"כ בודאי הגמור שהם פסולים באין תפונה. וגם כל העדיות שיצאו עליו הם שוחטים ושונאים אותו ומתקנאים ממנו שהוא אומן ויש מהפוס' דס"ל שהשוחטים פסולים להעיד זע"ז כידוע והיה זה לסניף בעלמא:

וזאת להודיע למעכ"ת דמיום ראשון אשר התחלנו לקבל עליו עדיות בפניו שמענו והכרנו שנפל שנויים בדברי העדים לפנינו ממה שהיה של"ב ומכח זה וגם מכח שאר ענינים חוששנו לדין מרומה ולכן הוצרכנו לעשות להעדים חקירה ודרישה ובאותו פרק חקרנו ודרשנו היטב כל העדיות כולם והוצאנו האמת לאמתו כאמיתה של תורה ושלחנו למעכ"ת וא"כ עפ"י הדין הגמור אין לחזור עוד ולקבל העדיות מחדש בין בפניו בין בין של"ב יען כי אף אם יבואו עתה לפנינו וישנו בעדותן מבתחילה אין להשגיח עליהם כלל כי כיון שעשינו דרישה וחקירה כדת של תורה א"כ חוזרים ומגידים מיקרו וכיון שהגיד וכו' וכבר שלחנו תלגראף לכת"ר וזה נוסחו: (אסמכום אל שריף צורתי מוריס אל תראס תקדימנא פחץ אל שהדאת באצ'ורו בימוג'ב אל דין תמאם לם ילזם בג'יאבתו אבדן נרגו תכצמ"ו עלא וורקנא פקט סריעאן לתרכין אל אמור, ב"ד מזרחי חמווי) וטעם שהוצרכנו לתלגראף הנז' כדי להשקיט המריבות והמחלוקות של השונאים יפשא"ק לחוג בשמחה ובשלום וזאת להודיע למעכ"ת שכל עדים שבאו לפנינו מתחילה וע"ס עדים כשרים המה ויראת ה' על פניהם, ומעתה מבקשים אנחנו מכת"ר שישיב אותנו דבר הלכה עפ"י העדיות שנתקבלו בפנינו דוקא ואל תשגיח על זולתם כי כן הוא שורת הדין הגמור ומובטחים אנחנו בגודל חסידותו שכ"י וכ"י ולא יתמהמה עוד מלהביא הדבר לידי גמ"ט ואל יצריכנו עוד לכתב אחר כלל ויכולה היא שתגן אלף המגן ושכמ"ה למען כל איש יבא על מקומו בשלום כ"ד התו' פצ"י ברוב עוז ושלום ותז"ל רנ"ו והכל שריר וקים:

הצעיר אברהם עזרא דוויך ס"ט.
הצעיר יצחק לבטון ס"ט.
הצעיר אליהו חמווי ס"ט.
הצעיר ישעיה סתהון שומר ס"ט.
הצעיר בכור יצחק מזרחי ס"ט.

ושוב בחוה"מ של פסח נתועדו עוד כל היח"ס עמנו ועם שאר רבנים ות"ח והסכימו ככל האמור ומע' הב"ד כתבו עוד מכתב זה וזה נוסחו.

מלכי ארץ היושבים על מדין רבנן דפקיע שמייהו תקיפי דארעא דישראל הרבנים המופלאים ומפז מסולאים ומתוכם כעין החשמל הרבנים הגדולים קדש הלולים מני"ר ראשון לכל דבר שבקדושה רב תנא ירושלמאה כמהר"ר מאיר פאניזיל נר"ו ומשנה למלך מר"ן רבה אות הוא בצבא ראש אב"ד מקודש גאון יעקב אשר אהב נ"י ע"ה פ"ה כמהר"ר יש"א ברכה נר"ו מלכותיהו מלכות עלם אכי"ר.

מאחרי עלות גדול השלום אנן דמסגינן שלמא שלמים מרובים כטל וכרביבים נהרי נחלי יחולו ובאו על ראש צדיקים נס״ו, מודיע לבינה כי כבר שלחנו מזה סמוך והודענו למעכ״ת שלענ״ד הקצרה שעפ״י הדין הגמור אין לדון כי אם על עדיות שנתקבלו בפני השו״ב הי״ו ולא על זולתם וגם אין לחזור עוד ולקבל עדיות מחדש בין בפניו בין של״ב כלל כי כיון שעשינו חקירה ודרישה באותו פרק א״כ אף הם יבואו העדים וישנו בעדותם מבתחילה אין להשגיח עליהם כי חוזרים ומגידים מקרו וכיון שהגיד וכו׳ וזהו פירוש התלגראף ששלחנו לכת״ר בראשונה שר״ל שכבר עשינו חקירה ודרישה ולא נשאר כאן דין מרומה כלל ומעכ״ת שלח תלגראף כי לא ידע מה אנחנו מבקשים ממנו נעשה כרצונינו ועמדנו ושלחנו תלגראף למעכ״ת עוד הפעם ביום י״ג ניסן וזה נוסחו (ראינה נטלקהו ידבח נרגב אמרכם מענא לתרכין אל אמור) ונפרש שיחתנו שר״ל בתלגראף הנז׳ שאנן בדידן הסכימה דעתינו שיחזור וישחוט ויהיה שו״ב מתא כמאז וכמקדם וחפצינו ורצונינו להתכבד בחתימת ידי קדשם עמנו שאז לא ישאר שום פתחון פה למנגדים כו״כ כי כל כחם הוא מכח מעכ״ת ובודאי הגמור כי כשיראו חתימת ידי קדשם עמנו תרפינה ידיהם ולא יוסיפו לערער בענין זה עוד מו״ע וכ״ש כי הם מעט קט מטי ולא מטי עד שלשים אנשים שהם מעט מהרבה לגבי שלושת אלפים ברכת השם כאשר ידוע ומפורסם זה בכל העיר וכבר הגשנו חתימת ידי שלש מאות מישראל הכשרים שהם מזכים לשו״ב הנז׳ ומקודם שזרח פסק דין של מעכ״ת לא היה נמנע מלאכול משו״ב כי אם מעט מזעיר מטי ולא מטי עד עשרה בין הכל ולא כמו שכתב השואל וכבר כתבנו שאין בפיהו נכונה והמעט הנז׳ שלא אכלו הם הם המנגדים הנז׳ ויש מהם שאינם אוכלים משאר שו״ב אר״ץ כי אם משוחט הנראה בעיניהם וכבר כתבנו שמיד שיראו חתימת ידי מעכ״ת לא יוכלו עוד לפצות פה ולצפצף כלל ויתפרדו איש מעל אחיו ויהי לב צדיק נכון ובטוח ולא יחוש להם כלל וגם היום הזה שמענו מאחורי הפרגוד שרצון מעכ״ת לחזור ולקבל עוד העדיות מחדש של״ב ולילך אחר הרוב ולא ידענו אם דעתו דעת עליון כן לפום דינא או על דרך עצה טובה ולכן נעשה מעמד ביום הזה ועלתה ההסכמה שאין לחזור עוד על העדיות מחדש כלל וכלל בין בפניו בין של״ב כי כן הוא רצון כל הק״ק לדון על אותם עדיות ששלחנו למעכ״ת ולא לחדש דבר מעתה ואם כן יסלח צדיק על דבר זה כי מן הנמנע הוא לעשות זאת בין בפניו בין של״ב בשום אופן שבעולם

הנה כי כן אנן בדידן הסכימה דעתינו ונראה בענינו לדון ולהורות שיחזור להיות שו״ט מתא כמאז וכמקדם מבלי שום נדנוד ופקפוק ח״ו וכ״ז הוא להלכה אבל למעשה עד אשר יסכימו עמנו מעכ״ת רבנן תקיפי דארעא דישראל החתומים בראשונה ואז נהיה לסניף בעלמא כי ידענו עצמינו מיעוט ערכנו כי מה אנחנו ומה חיינו לגשת בארש״ת ולהתיצב לפני מלכים מאן מלכי רבנן כי כרסם עבה ממותניהו ונחנו מה חאת להחדיע למעכ״ת כי ביום הזה חתמו שמותם מעלת יח״ס יצ״ו רוב בנין ורוב מנין שטר ברורין זולת שטר ברורין ששלחו כבר לכת״ר והוא לשם מעכ״ת והוא תור״ד ושם כתוב לאמר שאיך הסכימו על מה שעשינו אנן

חו״מ ולא על זולתינו כאשר עיני צדיקים תחזינה מישרים בכתב הנז׳ וכיון שכן מעכ״ת בלי ספק ישיבו דבר הלכה עפ״י כתבינו דוקא כאשר ידוע ופשוט זה בעיני מעכ״ת ששורת הדין הגמור הוא לדון עפ״י ב״ד הקבועים בעיר ולא על אותם שמנו עצמם מאליהם לסיבת העשויה כי בעוה״ר הרבה שנראה עושה וכבר הודענו למעכ״ת כל הצורך ואין צורך לכפול עוד הדברים וזאת להודיע למעכ״ת שמקצת מהמנגדים מזה זמן נפרדו ונסתלקו מלטפל בזה יען שראו שהיא מחלוקת שאינה לש״ש ואין סופה להתקיים וכ״ש בהגיע חתימת יד״ק מעכ״ת בודאי הגמור יתפרדו כלם ולא ישאר אחד מהם לערער עוד לעולם וא״כ הוא אי אפשר להתכבות אש המחלוקת כי אם ע״י חתימת יד״ק ולכן אי אפשר לומר ונקה, ואנחנו מחלים פנ״ק בעשר חלות שלא יאחרו עוד ענין הזה כי באמת נלאנו נשוא ולא נוכל לסבול עוד את חלול השם ח״ו וחלול תוה״ק ומובטחים בגודל צדקתם וחסידותם שיסכימו על ידינו בתומ״י יפשא״ק ולהשיב תשובה ניצחת ואת כל ונוכחת ולהוכיח למסדר השאלה על פניו וגם לענוש לעדי השקר עונש הראוי להם עפ״י דתה״ק ואל יאשימונו מעכ״ת על האליצות הזאת יען כי השעה צריכה לכך, הלא כה דברי הבאים על החתום ביום ב׳ חוה״מ של פסח שנת קול שש״ן וקול שמחה לפ״ג, והוכרחנו לזה בזה היום יען כי אין לך שלום גדול מזה והיה זה שלום והכל שריר ובריר וקיים.

וזאת להודיע שבכל פעם שאנחנו יושבים לקבל העדיות אנחנו שולחים אחר המנגדים ולא רוצים לבוא יען שאין כוונתם להאמת, ואגב אסיפא נפטר בדבר הלכה ונימא כי גם באלם המוחזק לאלם, ידוע למעכ״ת כי שורת הדין הוא דאם הביא עדים והעידו בפניו לזכותו שפיר אזלינן בתר אותה עדות ולא אמרינן שמיראתו העידו שקר כדאיתא בש״ס ב״מ בעובדא דמרי בר איסק דאמר התם דתרתי לא עבדי וכו׳ וא״כ כיון שאזלינן בתר אותה עדות אם יחזרו בהם העדים אח״ך הו״ל חוזרים ומגידים והכי נמי הכא בנד״ד, ועד דבנד״ד כבר כתבנו דאין כאן שום דבר אלמות ח״ו ולא קפדנות כלל וד״ב וקיים.

הצעיר אברהם עזר׳ דוויך הכהן ס״ט
הצעיר יצחק לבטון ס״ט
הצעיר אליהו חמוי ס״ט
הצעיר ישעיה סתהון שומר ס״ט
הצעיר בכור יצחק מזרחי ס״ט

וכן מע׳ היח״ס יצ״ו שלחו מכתב ככל האמור ואז שלח הרה״ג הנז׳ אם ירצה השו״ב הנז׳ לקבל עליו דברי חברות מפני השלום ישיבוהו בתלגראף, הן, בחת״י השו״ב והב״ד והשיבוהו, הן, ושוב שלח מכתב שתכליתו ותכלית הענין תמצא במעשה ב״ד וזה נוסחו.

בהיות שמזה סמוך נשאלה שאלה מפצ"י לעה"ק ירושת"ו על אודות השו"ב ראובן נר"ו שיש בידו איזה פרטים שפוסלים אותו מהשחיטה ובדיקה ח"ו ולא נודע מי הוא השואל ועפ"י השאלה שנשלחה לידם כתבו פס"ד מי"ב ראשי שבטי ישראל אשר באו עה"ח ופסלוהו מלהיות שו"ב ושלחו הפס"ד הנז' לפצ"י לברר אם כנים דברי השואל אם לאו, ובכן אנן ב"ד דח"ל בהגיע הפס"ד הנז' לידינו נומי' ל'ו לראובן הנז' שלא ישחוט עוד עד אשר נחקור אם יש ממש בדברי השואל הנז' אם לאו דבמידי דאיסורא למיחש מיהא בעי, ובכן עמדנו אנן ב"ד דח"ל עם כמה מחו"ר אר"ץ וחקרנו ודרשנו וחיפשנו חיפוש מחיפוש וחיפוש מנרות ע"פ דברי השאלה ודקדקנו בדבר הדק היטב וקבלנו העדיות בפניו כאשר שורת הדין נוטה שאין לפסול השוחט ולהרציאו מחזקתו עד אשר יתקבלו עדיות בפניו כמו שנתברר מספרי הפוס' הרא' ואחרונים שכן הוא הדין הגמור באין תפונה ואחרי החקירה והדרישה כראוי עפ"י הדין הגמור ראו ראינו שכל מה שכתב השואל הנז' מראש ועד סוף הוא שקר ודבר כזב ואין בו ממש ולכן הסכימה דעתינו כולנו בדעת אחת שלא נפסל השו"ב הנז' מחזקתו והרי הוא בחזקת כשרות כמאז ומקדם והרי הוא בחזקתו הראשונה ויכול לחזור לשחוט ולבדוק ולהיות שוחט מתא מבלי שום נדנוד ואפילו קבלת ד"ח לא בעי יען שלא נמצא בו שום נדנוד ופקפוק כלל כי מוחזק הוא ביראת שמים וכ"ש בענין השו"ב כאשר העידו בפנינו כל שוחטי ובודקי אר"ץ יע"א שמעולם לא יצא מתחת ידו שום נדנוד ופקפוק ח"ו ואדרבה הוא אומן ומובהק וכשר כשאר שוחטי מתא המובהקים הכשרים והגם שמקצת מת"ח אשר באר"ץ עשו מעשה וקיבלו עדות שלא בפניו כי לפי דעתם שכן שורת הדין במחילת כבודם לא יפה עשו, אי לזאת הוכרחנו במעשינו לשלוח כל מה שיתברר לנו למע' רבנן תקיפי ארעא אשר בעה"ק הנז' כדי לכבות אש המחלוקת וגם שלחנו הפס"ד אשר עשינו שלפי הדין אין לדון עפ"י העדיות שנתקבלו שלא בפניו, וכן ג"כ הת"ח שקיבלו שלא בפניו שלחו מה שנראה בעיניהם לעה"ק הנז'. ובכן עמד מע' הרב הגדול כמה"ר יש"א ברכה נר"ו ושלח על ידי ציר אמונים שאם יראה בעינינו ובעיני ראובן הנז' שיקבל עליו ד"ח מפני תווך השלום הנה מ"ט ומ"ן. ובכן עמדנו ונמלכנו עם השו"ב הנז' והשבנו לו תשובה בתלגראף הן, כן יהיה מפני השלום ותו כהיום הזה קיבלנו כתב ממע' הרב אי"ש ירוש' הנז' ושם כתוב לאמר שיקבל השו"ב הנז' ד"ח ובתנאי שיהיה שלום עם שתי הכתות ואחר שיקבל עליו ד"ח אזי הוא מותר גמור וחייבים כל העם לאכול משחיטתו ובדיקתו אכול ושבוע וכו' ואם איזה צד מהצדדים ימנעו עצמם ח"ו מלקרב השלום בתואנות וסיבות של מה בכך חלילה, ידעו נאמנה כי אנא נפשאי נהפך אל הרחף ב"מ ע"כ באו ד"ק.

ובכן יום אתמול כי יעבור התיצבו מלכי אר"ץ מאן מלכי רבנן שתי הכתות ורוזנים נוסדו יחד מע' יח"ס הע"י ובהתאסף ראשי עם עמד השו"ב הנז' על רגליו בתוך קהל ועדה וקיבל עליו ד"ח כנז"ל ועמדנו כולנו אנן החו"מ עם שאר חו"ר אר"ץ והתרנוהו התרה גמורה בהסכמה שתי הכתות לשחוט ולבדוק ליחיד ולרבים כמאז ומקדם מבלי שום פקפוק כלל, ובכן הרי זו לעדה ביד השו"ב הנז' היות אמו"ץ שחזקתו

חזקת כשרות במקומה עומדת וככחו אז כחו עתה והרשות בידו לשחוט ולבדוק בינו לבין עצמו ליחיד ולצבור לאכול ולהאכיל בהמות גסות ודקות וכל עוף למינהו ואת החיה למינה ואין רשות לשום אדם להרהר אחריו ח״ו בשום עת וזמן כלל מעתה ועד עולם וכל מי שתאווה נפשו לאכול משו״ב ליכול וליחדי ונכון לב צדיק יהיה בטוח. ובכן מאחר שנתברר לנו בירור גמור שכל דברי השאלה הם לא היו ולא נבראו מעולם ואויבים הוא דאפיקו לקלא הנה כי כן הפס״ד שבנוי על דברי השאלה בטל הוא מעיקרו ואינו נוגע בכבוד השו״ב הנז׳ ח״ו אפילו כמלא נימא כי המקור מושחת וכו׳ וכבר הסכמנו בהסכמה חמורה ובגזרת התורה בהסכמת שתי הכתות הנז׳ שאין רשות לשום אדם להרהר אחריו ח״ו באיזה ענין שיהיה מעתה וע״ע וע״ד אמו״ץ ומכתב לחזקיהו ביד השו״ב הנז׳ כו״ח שמותינו פצ״י היום שני ימים לחו׳ סיון בש׳ התר״ן ואחת לב״ע והכל שריר וברירו ואמת וקיים.

הצעיר אברהם עזר׳ דוויך הכהן ס״ט
הצעיר אליהו חמוי ס״ט
הצעיר ישעיה סתהון שומר ס״ט
הצעיר יצחק לבטון ס״ט
הצעיר בכור יצחק מזרחי ס״ט

ובכן עלה ושחט השו״ב הנז״ל בבית המטבחיים באין פוצה פה כלל ועיקר וכלל ותשקוט הארץ.

ושוב ראו שהרה״ג הנז׳ ז״ל הדפיס בספרו מעשה איש פס״ד הראשון שכתב להעבירו ואז שלחו להרה״ג הנז׳ לאמר לו כי מאחר שנתברר האמת לפני כת״ר וכתב שחייבים לאכול משחיטתו מדוע הדפיס פסק הראשון והשיב שכבר היה ששלח אותו לבית הדפוס ושכח ליקחנו והודפס והנה כבר היה שפזר קצת מספרו הנז״ל ואמר מה שנתפזר כבר נתפזר ומה שלא נתפזר קרעם והדפיס מחדש והשמיט שם השו״ב וכמה ענינים אשר היו בשאלה וכתב הפס״ד ואח״ך כתב ולמודעי אני צריך וכו׳ שיחזור לשחוט כבתחילה אחר שנתברר לי שכל הענין עיקרו ותכליתו נצחון וקטיגוריא בעוה״ר וחזר וכרך הספרים מחדש כאשר יתברר זה מהמפתחות וה׳ יטע בלבנו אהבתו ויראתו ויסיר מתוכנו קנאה ושנאה ותחרות וישלח לנו משיחנו בעגלא ובזמן קריב אמן.

גם הרב הג׳ יוסף ידיד הלוי נר״ו הובאה שאלה זו באחד מספריו ס׳ ימי יוסף וכתב להעבירו ושוב נתברר לו האמת ושלח מכתב להשו״ב בעצמו והוא כמוס תחת ידו בזה״ל הנני מבקש מכבודך מחילה על שחטאתי לך וקבלתי לשון הרע והמה מוציאים שם רע ושמעתי על ענינים ומעשים טובים אשר אתה עושה ואגלאי מילתא למפרע כי איש צדיק אתה וכו׳.

הצעיר יוסף מרדכי ידיד הלוי ס״ט

כלל העולה מכל האמור דדינא יתיב דאין מעבירין שוחט על עדות שנתקבלה שלא בפניו כאשר מבואר יוציא מדברי כל הרבנים עליונים למעלה וצור ישראל יצילנו משגיאות ומתורתו יראינו נפלאות כיר״א.

חלק אבן העזר

סימן א'

הנה אנכי הבעה"ח מטה ראה ראיתי מסכת עדיות הבאים למעלה משני עבריהם על אודות עדיות קידושין של בת הרב וכו' וכשאני לעצמי נבהלתי מראות נעויתי משמוע איכה נהיתה הרעה הגדולה הזאת וחובה מוטלת על כל מורה צדק לשבר מלתעות עול הפורצים גדר לקדש בת ישראל בב' עדים והם עברינים גמורים הן המקדש והן העדים שמעלו בהסכמה הידועה הקדומה וראוי ליסרם ולבטל מעשיהם הרעים שלא יחרוך רמיה צדו ולא תעשינה ידיו תושיה כאשר האריכו למעניתם ראשונים ואחרונים ע"ז וכל כיוצא בזה כידוע, ובלא"ה אנוכי הרואה שיש מקום לבטל הקידושין הנז' בשופי גמור שלא להצריכה גט כלל מכמה טעמים רצופים ונכוחים למבין וישרים למוצאי דעת מכמה ספקות שנפלו בקדושין הללו כאשר אבאר בס"ד.

א' כי הקבלת עדות הראשונה היתה של"ב הבע"ד לא המקדש ולא המתקדשת ורבו הסוברים דלא מהניא כלל ואפילו בדיעבד אין דנין על פיה והגם דרוב הפוס' ס"ל דאעיקרא דדינא דקב"ע בפני בע"ד בעינן אינו אלא מדרבנן דוקא, מ"מ מידי ספקא לא נפקא דאיכא כמה דס"ל דהוי דאורייתא כאשר הארכתי בעניותי בסה"ק פני יצחק ח"א סי' יו"ד ומשם בארה וגם כמה פוס' סברי מרנן ז"ל דאפילו יעידו אח"ך בפני המקדש והמתקדשת לא מהניא ולא מידי משום דחיישינן דלאחזוקי שיקרייהו קא מסהדי השתא כמבואר בתשובתי הנז' שם בארוכה, ועוד ספיקא רבתי איכא שהעד הא' העיד שאמירת הרי את מקודשת היתה אחר הנתינה והויא לה שתיקותא דלאחר מתן מעות דלאו כלום היא ובפרט בנד"ד שהעיד העד בפני' ואמר תיבת ואח"ך וכו' ולכ"ע באומרו ואח"ך הויא לה בבירור שתיקותא דלאחר מתן מעות ומגן שויא ומה שהעיד העד הב' בתר הכי שקודם הנתינה אמר לה הא ודאי שקר ענה וכשמעו את דברי הרב אבי הבת הי"ו שטען טענה זו משם למד העד הב' לסדר עדות ולומר שקודם הנתינה אמר לה וכו' ויפה אמרו ז"ל חכמים הזהרו בדבריכם שמא מתוכם ילמדו לשקר ועוד ספיקא רבתי מצד חרם והסכמה שעבר עליה המקדש בב' עדים לבד אם נפקעים הקידושין אם לאו, וגם ספק פלוגתא דרבותא אם נפסלין העדים של הקידושין לאותו עדות ג"כ או דוקא מכאן ולהבא הם נפסלין כאשר האריכו בזה רבני עוב"י צובה יע"א הובד"ק בס' הבהיר בירך משה גלאנטי ז"ל סי' ל"ד עי"ש, וזה מלבד פיסול העדים מצד עצמם עפ"י עדיות שהעידו עליהם מכמה עדיות כמבואר למעלה מס' העדיות הנז"ל ועוד איכא כמה טעמים כי אין צורך להאריך בהם כללא דמילתא הנערה הזאת הרי היא שריא

להתנסבא לכל גבר די תצבי ואינה צריכה גט כלל כאשר הורה גבר חכם בעוז מר אביה הי״ו ובצדק כל אמרי פיו יפה דן יפה הורה יפה כיון יפה אמר חנן,
כנלע״ד להלכה ולמעשה וצ״י י״מ וימ״ן כיר״א פי המדבר אנא זעירא דמן חבריא הצעיר.

יצחק משה אבולעאפי׳א ס״ט.

סימן ב׳

השאלה אבדה

תשובה משנה שלימה שנינו בפ׳ ב׳ דמ׳ כתובות שלש ארצות לנישואין וכו׳ ואיתא בתוספתא בד״א בזמן שהיה מיאודה וארש אשה מיאודה או מגליל וארש אשה בגליל אבל וכו׳ כופין אותו לצאת שעל מנת כן נשאה ע״כ, והנה בזה יש ג׳ שיטות, שיטה א׳ היא שיטת הרי״ף והרמב״ם והר״ן ז״ל, שיטה ב׳ היא שיטת מהר״ם מטרונברק ז״ל, שיטה ג׳ היא שיטת ר״ת ז״ל. ומר״ן ז״ל דאנן נמשכין אבתריה פסק בסימן ע״ה כהרי״ף והרמב״ם ולכן לא נבאר אלא שיטה זו, הנה הרי״ף ז״ל הביא התוספתא כפשטה וכ׳ בתשובה סי׳ רי״ד וז״ל ראובן ממדינת מאלקא נשא אשה במדינת שביליא וכשכנסה פייס ממנה להוליכה למדינתו למאלקא לפי שאין לו פרנסה בשביליא ומיאנה ללכת עמו כלל והוא אומר שאי אפשר שלא תלכי עמי שאיני יכול להתפרנס בבאן, והשיב שיש עליה מן הדין לילך עמו ואם לא תלך עמו תהיה מורדת ואין לה כלום וכן אמרו שלש ארצות לנישואין יאודה ועבר הירדן והגליל וכו׳ ואמרו בתוספתא בד״א בזמן שהיה מיאודה וארש אשה מיאודה וכו׳ אבל וכו׳ כופין אותו לצאת שע״מ כן נשאה עכ״ל ז״ל, וכ״כ הרב בעל העיטור באות פקדון כדכתב הרי״ף שדינה כמורדת ופי׳ דבריו הרשב״ץ ח״ג סי׳ ק״י כמורדת דבעינא ליה ומצערנא ליה שמכריזין עליה בב״כ ובב״מ וכל עניני מורדת עכ״ל.

וע״ע הרשב״ץ בח״ג הנז׳ בסימן פ״ו שכ׳ שכן דעת כל הפוסקים ודלא כר״ת זולתי שהרא״ש ס״ל כר״ת וכתב שרבו הר״ם חולק עליו וכ״כ בשלטי הגבורים אשר סביב המרדכי בפ׳ ב׳ ד״ג בשם מהר״ם הנז׳ ז״ל וז״ל ומיהו יכול לכופה לילך מעיר לעיר או מכרך לכרך באותה מדינה ואם לא תאבה האשה ללכת אחריו יש לה דין מורדת ואין לה מזונות עכ״ל ומ״ש לעיל שמהר״ם מרוטנברק יש לו שיטה אחרת לאו שהוא פליג על הרי״ף והרמב״ם ז״ל בזה אלא דס״ל דיש חילוק בין ארוס בין נשא וכו׳ ע׳ באה״ט סי׳ ע״ה סק״ב והרמב״ם ז״ל בפ׳ ... כ׳ תצא בלא כתובה שע״מ כן נשאה ואעפ״י שלא פירש עכ״ל וכ׳ בפ׳ יד ה״ז וז״ל ודין התוספת ודין

העיקר אחד הוא לרוב הדברים לפיכך כל מקום שנאמר בו כתובה סתם הוא העיקר והתוספת עכ"ל והב"ד הרשב"ץ ז"ל בח"ג סי' פ"ו הנז' והרמ"ג בס' ברך משה סי' י"א דף נון ע"ש, מבואר יוצא דדעת הרמב"ם ז"ל דאין לה לא כתובה ולא תוספת ואעפ"י שהוא לא כתב אלא תצא בלא כתובה ע"כ, כוונתו בלא כתובה ובלא תוספת וכמ"ש איהו גופיה ז"ל כנז' ודע שנעלם מהרב ב"מ הנז' תשו' הרי"ף הנז' ע"ש והר"ן ז"ל בפ' ב' דיני גזירות כ' וז"ל ובכ"מ שהוא יכול להוציאה אם אינה רוצה לצאת תצא שלא בכתובה ומשמע דאפילו תוספת אין לה דלא כ' לה אלא ע"מ למיקם קמיה בכל מקום שהדין נותן שתלך אחריו עכ"ל והביאו מרן ז"ל בב"י סי' ע"ה וכ"פ בשה"ט תצא בלא כתובה ובלא תוספתא שע"מ כן נשאה ואעפ"י שלא פירש ע"כ וכ"כ כמה פוסקים ע' בס' ברך משה הנז' סי' יו"ד וסי' י"א.

המורם מכל האמור שכל מקום שיש לו מן הדין להוציאה כגון שהוא מיאודה ונשאה בגליל והיא מגליל ורוצה להוציאה ליאודה או אם הוא מיאודה ונשאה ביאודה והיא מיאודה ורצה להוציאה למקומות השוין מכרך לכרך או מעיר לעיר ביאודה והיא אינה רוצה לצאת עמו דאז מורדת הוא ואין לה עליו כתובה לא עיקר ולא תוספת ולא מזונות כדין מורדת דבעינא ליה ומצערנה ליה וכמש"ל בשם הרשב"ץ וכן הוא לשון הרי"ף בתשו' הנז' אין לה כלום דמשמע לא כתובה ולא תוספת ולא מזונות וכ"כ להדייא שלטי הגבורים בשם מהר"ם שהיא מורדת ואין לה מזונות כמש"ל.

ומר"ן ז"ל אעפ"י שלא הזכיר מזונות נראה שדעתו דעת עליון דגם המזונות הפסידה דזיל בתר טעמא דתוספת אמאי הפסידה משום דע"מ כן נשאה שתלך עמו וכו' והו"ל כאלו התנה כן עמה בהדיה כמ"ש במשרים נכ"ג ח"ח ומינה ג"כ במזונות לא נתחייב לה אלא ע"מ שתלך עמו וגם הרמב"ם ז"ל לא הזכיר אלא תצא בלא כתובה ובלא תוספת וכ' הרשב"ץ הנז' בדעתו דדינא כדין מורדת דבעינא ליה ומצערנא ליה ומכריזין עליה בב"כ ובכל עניני מורדת ומורדת דבעינא ליה ומצערנא ליה מבואר דינה בסימן ע"ז דאין לה כתובה ולא תוספת ולא מזונות וכ"כ להדייא הרשב"א ז"ל הבי"ד מר"ן ז"ל בב"י סי' ע"ז על אשה שהניחה בעלה בבית אביה והלך חוץ לעיר וחלתה והלכה לבית אביה ולותה למזונותיה ולרפואתה הדין עמה וכו' וסיים שם שאם היא אינה רוצה לבוא אצלו והיא מעכבת מחמת הפרעון מה שלותה בזה יראה שאינו חייב לזונה דקרוב הוא בעיני לומר שזה א' מדרכי המורדת באומרת בעינא ליה ומצערנא ליה וכו' וגם זו עילה מצאה לצערו ותולה בפרעון מה שלותה וכו' עכ"ל, וכ' ה' החביב"ב בסימן ע"ז הנז' וכ"ש כשהלכה לבית אביה ואמר לה שתבוא אל ביתו והיא אינה רוצה לבוא אחריו ואומרת לו שאם ירצה שיבוא הוא אחריה דהוויא מורדת עכ"ל, הרי להדייא שבכל מקום שחייבת ללכת אחריו ואינה רוצה הויא מורדת ואין לה מזונות וע' בס' הולך תמים ופועל צדק סי' א'.

וכן יש ללמוד מתשו' הרא"ש ז"ל כלל ל"ג סי' ב' והביאה הטור סי' ע"ה שהשיב הרא"ש על מה שהיתה רחל תובעת מבעלה שאר כסות ועונה ושלא יוציאינה ממקום שנשאה שכ"כ בכתובה שלא יוציאינה ממדינה למדינה ובעלה טוען ג' טענות וכו' ועל טענה הג' כי הוא התנה שיוציאינה משם הגם דאמת הדבר שכדבריו כן הוא הנה אח"כ בשעת הנשואין נעקר התנאי הא' מכח מ"ש לה בכתובתה שלא יוציאינה וכו' ואומר אני שלא נמחל התנאי הא' כי הכתובה נכתבה כמו שרגילים לכתוב כל הכתובות ולא לעקור התנאי שהיה בפירוש וכו' ואם אינה חפצה לדור במקומו אינו חייב למזונות ע"כ, מזה יוצא לדידן שפסק מר"ן שע"מ כן נשאה וכו' והו"ל כמו שהתנה כן בפירוש עמה אעפ"י שלא פירש שאם לא תלך עמו שאינו חייב במזונותיה וע' ב"ד א"ה סי' מ"ה ולקמן בע"ה אכתוב עוד מזה וכן נראה ג"כ שאין לה כסות ועונה ולא שום תנאי מתנאי הכתובה שכיון דקי"ל ברעת מר"ן שע"מ כן נשאה וכו' הו"ל כאלו התנה עמה שמתחייב לה בשכו"ע ע"מ שתלך עמו ואם לאו אין לה עליו כלום וכן נראה מלשון תשו' הרי"ף הנז' שכ' ואם לא תלך עמו תהיה מורדת ואין לה כלום וכו' שע"מ כן נשאה עכ"ל וכן נמי הרשב"א והרשב"ץ ז"ל הנז' דנו אותה דין מורדת דבעינא ליה וכו' והיינו שאין לה עליו לא כתובה ולא תוספת ולא שכו"ע ולא שום תנאי מתנאי הכתובה וכ' הרשב"ץ בסימן פ"ו הנז' דזה נכלל בכלל מורדת דמני בגמרא ברייש פ' אעפ"י דקאמר תנאי כתובה ככתובה, נפקא מינה למוכרת ולמוחלת וכו' ולמורדת וכו' עכ"ל ופרש"י שם תנאי כתובה תוספת ומזונות וכו' ויש לי אריכות דברים בזה אמנם אכמ"ל.

וראיתי להרב ברך משה ז"ל בסימן יוד וי"א שכ' שאם היא רוצה להתגרש אם הוא אינו רוצה לגרשה חייב במזונותיה וכו' ודייקי כן מתשו' הר"ן ז"ל והרב פני יצחק נר"ו בח"ב הסכים עמו הוא נר"ו שכח דברי עצמו שכ' בח"א סימן ט"ו הפך מזה, ובמחי' מכת"ר לא כוונו יפה דכוונת הר"ן הוא כמ"ש הרב הולך תמים ופועל צדק סי' א' והביא ז"ל כמה ראיות שאין לה מזונות ושרשאי לעגנה כיון שעמ"כ נשאה ואע"פ שלא פירש יעוש"ב.

ומצוה להביא מן החדש שכן מתבאר לענ"ד מתשו' הרשב"א סי' אלף רל"ה הביאה מר"ן ז"ל בב"י סי' ע"ה וכן נראה ג"כ מתשו' הריב"ש סי' קע"ז הביאה מר"ן בב"י סי' ע"ה.

וכן נראה מתשו' מהרשד"ם ז"ל שכת' במי שהעלילו עליו ובא לידי סכנה ואינה רוצה לילך עמו ותובעת להתגרש שהוא פטור ורשאי לעגנה יע"ש ומינה לנד"ד כיון שדינה הוא שתלך עמו והיא מסרבת ותובעת גירושין שפטור מכלום ורשאי לעגנה וכ"כ להדייא הרב נתיבות משפט דרמ"ב ס"ג וכ' שכ"כ בשה"ל יע"ש, והרב ב"ד סי' מ"ה כ' עליו שנעלם ממנו תשו' הר"ן הנז"ל ולפמש"ל בשם הרב פועל צדק מה שפירש בדברי הר"ן הנז' ליתנהו לדברי הרב ב"ד במחי' מכת"ר ופי' הרב פוע"ץ בכוונת הר"ן הוא מובחר ופשוט ובזה נסתלקו כמה קו' ממה שהקשה כמהרחד"פ ומהרמ"ג בס' ברך משה על מהר"מ אלשיך ודעמיה יע"ש והוי

מנייהו ג"כ סייעתא לדידן וגם נסתר חילוק שחי' הב"ד בין סתם לתנאי דבתחילה כ' דנעלם מהג"מ תשו' הר"ן אלמא דבסתם ס"ל דאינו רשאי לעגנה וחייב במזונותיה ולבסוף כ' באם התנה עמה שתלך עמו שאם היא מסרבת אין לה מזונות ורשאי לעגנה וזה גרם לו מפני שהשיא כוונת הר"ן לדרך אחרת אבל לפמש"כ לעיל בשם הרב פועל צדק אין מוכרח חילוקו ושוין הם סתם כמפרש ומוכרח הוא דאין חילוק וכאמור ודע שהרב מהרחד"פ שם כ' דהב"ד מחלק בין סתם למפרש ומהרמ"ג ז"ל שם השיגו דלא חילק כן הב"ד ובמחי' מכת"ר לא ירד לסוף דעת הב"ד ובחינם השיגו למהרחד"פ ז"ל ומיהו עיקר חילוק הב"ד ליתיה וכש"ל ואכמ"ל.

וכן נ"ל להביא ראייה ממ"ש מר"ן ז"ל בשוה"ט סי' נ"ב דאם פסקה היא על עצמה תשב עד שתמות, ומינה לנד"ד כיון דקי"ל עמ"כ נשאה אפילו שלא פירש א"כ הו"ל כאלו התנה בהדייא וא"כ חייבת לקיים תנאה ואם לאו תשב עד שילבין ראשה ומטעם זה ג"כ אין עליו עוד שבועה שלא ישא א"א עליה ויש לו לישא אשה מיד בלתי שהיית יב"ח דהו"ל כאלו נשבע שלא ישא אשה אחרת עליה ע"מ שתלך עמו וכו' וא"כ אם היא מסרבת לא חלה עליו שבועה כלל וכן נראה מדברי מהרחד"פ ז"ל הוב"ד בס' פני יצחק נר"ו בח"ב דס"ב ע"ד וכן נ"ל ללמוד ממ"ש הרב משל"מ בפכ"ג מה"א דין י"ו דאם פסקה היא על עצמה רשאי לעגנה אעפ"י שנשבע לכונסה יעש"ב.

ודרך אגב ראיתי לישב מה שהקשה בס' ברך משה הנז' על מהרשד"ם הנז' מהך דתשו' הרא"ש הביאה הטור בסי' קנ"ד ופסקה מר"ן בשוה"ט וז"ל אם הדבר ידוע שאינו רשאי לעמוד במקום שנשאה מפני סכנת נפשות כופין אותו לגרשה עכ"ל ותמה עליו ז"ל דזה הפך דבריו ז"ל ונ"ל דהרא"ש מיירי במוכתב למלכות כמו שכ' הרא"ש שם להדייא והעתיקו הטור ז"ל וא"כ מעשיו הרעים גרמו לו לבוא לידי סכנה ולכן אינה חייבת לילך עמו וכופין אותו לגרשה משא"כ בנדון מהרשד"ם דאיירי שהעלילו עליו עלילה בעלמא ולא שמעשיו גרמו לו ולכן חייבת לילך עמו.

נחזור לענינינו דיצא לנו מכל האמור חייבת לילך עמו ואם היא מסרבת אם ירצה לגרשה אין לה לא כתובה ולא תוספת זולתי הנדונייא שתפוסה בה כדין מורדת דבעינא ליה ומצערנא ליה ואם לא ירצה לגרשה אין עליו שאר כסות ועונה ורשאי לעגנה.

ואל תשיבני ממ"ש הב"ח בסי' ע"ה דהא דיכול להוציאה דוקא מיד שכנסה וכו' יע"ש משא"כ בנד"ד שזה לו נשוי עמה קרוב לשלש שנים דז"א, שהרי מר"ן ז"ל פליג עליה בזה כאשר יראה המעיין וכ"כ הב"ח גופיה בקונט' האחרון שהוא פליג על הב"י ואנו אין לנו אלא דברי מר"ן ז"ל ובעיקר דברי הב"ח כבר שדי בהו נרגא הרב ברך משה הנז' יע"ש.

ולכאורה יש מקום לחייב לבעל ממ"ש הכנה"ג בסימן ע"ה הגב"י בשם מהרי"ט ז"ל דכל זה לא נאמר אלא במי שבא לישא אשה אבל אם דר שם כמה שנים אינו יכול לכופה וכו' יע"ש וזה שמעת בואו לאר"ץ מקושטא עד זמן ששידך יש קרוב לשלש שנים אינו יכול לכופה.

האמנם כד דייקינן שפיר נר' דאין לחייב לבעל מטעם זה יען שזה לא בא לאר"ץ כדי לישא אשה אלא הוא בא במאמר הממשלה יר"ה ששלחו אותו רופא לארץ (והוא נקרא חכים אל צחה) וישב לו כמו ב' חדשים ושלח והביא את אמו כמו שעושה בכל מקום שהולך כדי שלא ישב הוא לבדו והיא לבדה ואחר שישב באר"ץ כמו ששה חדשים בא לו מאמר שילך לבבל ויען שהמקום רחוק מאד ואמו זקנה עוב אותה באר"ץ והלך לו וישב שם שבעה חדשים ונגמר חולי שהיה שם ונתנו לו הממשלה יר"ה שכירות דרך (כר"ג רכ"ת) לחזור לקושטא ועבר לו דרך אר"ץ והסכים לנסות אם ירויח בעסקו ישב שם וישב פחות מי"א חדשים ושידך את זאת. ומאחר שכן הוא אינו נקרא זה שבא לאר"ץ כדי לישא אשה ומה גם שלא נתישב באר"ץ ואפילו שנה אחת רצופה קודם ששידך וכיון שעינינו הרואות שהרופאים נעים ונדים מעיר לעיר ומעיר לכרך ומכרך לכפר עד כדי שימצאו מקום להרויח ואז יסכימו לישב מקום שיצליחו א"כ לא מיקרי זה קבע דירתו באר"ץ ואח"ך נשא אשה ותדע דאף אחר שנשאה הלך לארופא ב' ג' פעמים ונתקבל שם לרופא ממאמר הממשלה יר"ה וכיון שכן מלבד דהדבר פשוט דכופה אותה לעלות עמו לקושטא שהוא מקום מולדתו ודירתו וכדינא דמתניתין הנז' אלא יכול לכופה ג"כ שתלך עמו אפילו מכרך לכפר וכו' ואפילו לארץ שאינה לא ארצו ולא ארצה מטעם הנז"ל ומה גם שבאר"ץ אינו יכול להוציא פרנסתו ואפילו בדוחק, יכול להוציאה לכל מקום שירצה

וכ"כ התה"ד הביאה מר"ן ז"ל בב"י סי' ע"ה הנז' ואעפ"י שכ' מר"ן שהוא דבר פשוט אין דבריו נראים בעיני עכ"ל אשר מזה מוכח שמרן פליג על תה"ד בזה מ"מ יש כמה פוסקים שס"ל דמר"ן לא פליג אתה"ד ז"ל בעיקר הדין אלא רק כמ"ש שהוא דבר פשוט ע"ז כ' שאין הוא דבר פשוט אבל לדינא מודה מר"ן ועי' פני יצחק שם וכיון שיש מחלוקת בדעת מר"ן יכול הבעל לומר קי"ל ופטור ממזונותיה וכו' ואעפ"י שנשבע לה שלא ישא א"א עליה ושלא יגרשנה בע"כ ולדעת הרב פני יצחק בח"ב הנז' חייב הבעל משום דס' שבועה להחמיר מ"מ רבים חולקים עליו בזה וגם הוא נר"ו חזר בו מזה בחלק ו' סי' ד' וסבר דמצי המוחזק לומר קי"ל אפילו במקום שבועה ואף שהרב הנז' לא התיר אלא מטעם ס"ס כאן נמי יש לעשות ס"ס ויש לי אריכות דברים בזה ואכמ"ל, וגדולה מזה אני אומר דעכשיו שנעשית מסילת הברזל ובכל יום ויום היא נוסעת יכול להוציאה לקושטא שהיא שוה לאר"ץ בכל ענייניה ואעפ"י שהיא ארץ אחרת ואפילו אם היה מאר"ץ יען שראיתי לרבינו ירוחם ז"ל נתיב הנז' שכ' דהטעם שאינו יכול להוציאה מארץ לארץ אחרת שאינה לא ארצו ולא ארצה מפני שאין השיירות מצויות וא"כ עכשיו שיש מסילת הברזל יכול

להוציאה לארץ אחרת אעפ"י אם היה הוא עיקרו מאר"ץ ונשא אותה מאר"ץ רק שיהיו שוין ואעפ"י שמור"ם וש"פ ז"ל ס"ל דהטעם משום חילוק לשונות יכול הבעל המוחזק לומר קי"ל כרי"ו ודעימיה וכ"ש זה שהוא עיקרו מקושטא דבודאי הגמור יכול לכופה לילך עמו לקושטא ותו לא מידי, ושאר טענותיה שטוענת עליו שאינה יושבת עמו אפילו באר"ץ כולם מהבל ימעטו ובע"ה אקח מועד ואניף ידי לכתוב בטולם עפ"י הדין והיא מורדת דבע"ל וכו' וגם אי"ה אניף ידי עוד לכתוב מה דינם של המדוחים שביד אביה יצ"ו אכן עתה אין הפנאי מסכים עמי וצ"י י"מ ויראנו מתורתו נפלאות כ"ד הצעיר.

שאול דוד סתהון ס"ט

סימן ג'

שאלה ראובן תושב עיר אור כשדים נשא אשה שם ואחר שנשאה בשתי שנים מ"מ בא לבדה"ץ שבאר"ץ ובא טוען שאחר שנשאה בארבעה ימים ראה שזנתה עם בעל אחותה קודם שנכנסה הוא לחופה וכשכנסה לחופה ראה אותה בעולה ואמה היתה מראה עדים של הבתולים לנשים לאמר שבתה בתולה ואינו כן אלא שהוא לא השיר את בתוליה אלא בעל אחותה ואח"ך ישב עמה וילדה לו בת ושוב נבדל ממנה ולא ישב עמה זולת עשרים יום וכל אותן הימים הוא היה ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים עד שבא שליח כולל ואמ"ל שיקבול עליה בב"ד שבאר"ץ כי שם אין ב"ד ואחר שאמר לו השליח בו' חדשים בא לב"ד שבאר"ץ וקבל עליה בב"ד ומתאמץ ומתחזק לאוסרה עליו באומרו שאין ביכלתו לישב עם אשה שנתפרסם שהיא זונה ומע' הב"ד הטילו חרם חמור על מי שמהם מדבר שקר וענתה האשה אמן.

ועמדו מע' הב"ד וכתבו לו מעב"ד דנאמן לשווי אנפשיה חתיכה דאיסורא והפרישום זמ"ז ופסקו לה מזונות וישארו מובדלים זמ"ז עד שיסכימו שניהם בגירושין ויתן לה כתובה ותוספת יען שבמקומם נוהגים שנשבע לה שלא יגרשנה בע"כ ושלא ישא אשה אחרת עליה והתרו בה מע' הב"ד איזה התראות ומכללם שאם היתה יושבת בלילה אפילו עם כמה אנשים ונשים ונכנס הנחשד הנז' שאז חייבת לילך משם ואם תעבור על התראתם יפחתו לה מכתובתה כאשר יראה בעיני הב"ד הנז' וזה היה שלא בקגו"ש וש"ח וכו' ושוב קבלו עדות שלא בפניה שנכנס הנחשד למקום שהיתה יושבת בלילה עם כמה אנשים ונשים ולא הלכה לה ואז קנסו אותה להפסיד סך מה מכתובתה ונתנו לו מעב"ד שיתן ביד שליש את מה שנשאר לה מכתובתה וחייבת לקבל גיטה ושארית כתובתה ואין לה עוד מזונות ועבר דברי ריבות בין ת"ח שבעיר זה אומר בכה וזה אומר בכה ואש המחלוקת מתלקחת

בקרב האר״ץ וכל לגבי דידי ראיתי שמע׳ הב״ד וכשנגדם טעו טעות גדולה בזה ובאתי לחוות דעי גם אני והגם דקי״ל ב״ד בתר ב״ד לא דייקי וכמ״ש מר״ן ז״ל בתשובה סי׳ כ״א מ״מ כבר כתב הרב סמיכה לחיים ז״ל סי׳ ח׳ שאם דייקו וראו שטעו שפיר דייקינן בתרייהו ועוד כיון דדין זה לא שכיח אחת לעשרים שנה או לשלושים שנה דייקינן בתרייהו וכמ״ש מוה״ר מר ואהלות ז״ל סי׳. לכן דחקתי ונכנסתי להפך בזכות אשה הנז׳ שלא תשאר עגונה שאם יגרשנה בעלה בדבר גדול כזה לא ירהיב אדם עוז בנפשו שישאנה וכבר ארז״ל המהפך בזכות העגונה מקים שכינתא מעפרא וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

תשובה נראה ברור כשמש שמע׳ הב״ד יב״ץ טעו בשתי המעב״ד א׳ פסקו דמצי לשוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא ובמחי׳ כבודם נעלם מהם כל הפוסקים אשר אבאר דס״ל דאינו נאמן לשווי אנפשיה חתיכא דאיסורא הראשון לכל דבר שבקדושה ראש כל הפוסקים הרשב״א זלה״ה בסי׳ אלף רל״ז כתב דכל שנתן עיניו לגרשה בטענה שראה את אשתו שזנתה אנו חוששין לו וחזר זה להיות כמשנה אחרונה וכו׳ דכיון דאינו יכול לגרשה אלא מדעתה וכל דאגידא ביה לא יהיבי ליה אחריתי לפיכך חוששין וכו׳ עכ״ל וכ״כ הגמ״ר בקי׳ בפ׳ האומר רמז תק״ל משם הר״ש על א׳ שאסר אשתו עליו ואמר שזינתה דלפי הסברה אחר שנגזרה הגזרה שלא לגרש את אשתו כי אם ברצונה חיישינן שמא נתן עיניו באחרת ומותר בה וכופין אותו ומשמשתו וכו׳ וכ״כ הגמ״י בפכ״ד מה״א אות יו״ד משם הר״י והר״ש ז״ל וכ״כ מהריק״ו שרש ק״ו וכ״כ מהראנ״ח ח״א סי׳ מ״ה דכל דאגידא ביה ואינו יכול לגרשה בע״כ אם אומר שראה שזינתה לאו כל כמיניה לשווי אנפשיה חד״א וכ״כ משפט צדק ח״ב סי׳ ס׳ והרב עין משפט א״ה סי׳ א׳ ומהר״י בסאן סי׳ פ״ו והי״א בסי׳ קט״ו הגב״י אות ל״ב וכ׳ מהר״י בסאן והי״א הנז׳ שזהו דעת מר״ן ז״ל דאינו נאמן לאוסרה עליו ואף שבשה״ט סי׳ קע״ו ס״ז פסק מי שראה אשתו שזינתה הרי זה חייב להוציאה ואסור לבוא עליה היינו משום דאזיל לטעמיה שפסק לעיל סי׳ א׳ ובתשובה דרגמ״ה לא החרים אלא עד סוף אלף החמישי אבל במקום שפשט החרגמ״ה או שיש שם שבועה שלא יגרשנה בע״כ כנד״ד מודה מר״ן דאינו נאמן לאוסרה עליו וכ״כ מהריק״ש בהגהותיו ערך לחם בדעת מר״ן וא״כ לפ״ז מצינו שלשה פוס׳ ס״ל כדעת מר״ן ולא אשכחן שום פוסק שכ׳ בדעתו להיפך ודאי דהכי נקטינן ומה גם שהבאתי כבר רבים מפו׳ הראשונים ז״ל דהכי ס״ל וגם כן כ׳ רבני האחרונים ז״ל הרב סמיכה לחיים סי׳ ח׳ והרב בני בנימן סי׳ והרב פני יצחק אבואלעפייא נר״ו בח״א סי׳ ס״ו והרב דוד סתהון והרב ראש״ל בס׳ מעשה איש סי׳ י״ד ובס׳ שמחה לאיש סי׳ והלבוש והגר״א ויוסף אברהם סי׳ ח״י ז״ל, הא ודאי כן לנו ראוי לדון ולהורות הלכה למעשה באין תפונה וכן דנין בתי דינין שבאר״ץ.

ב׳ עוד שגגו שגגה גדולה בנד״ד כי במעב״ד הב׳ כתבו שחייבת לקבל גיטה והלא נשבע לה שלא יגרשנה בע״כ כמ״ש במעב״ד הראשונה ואיך משום שעברה על התראתם שנשארה יושבת עם אנשים ונשים ולא יצאתה דאין כאן לא שבועה

ולא אפילו עידי כיעור פקעה השבועה שלא יגרשנה בע"כ וכתבו שחייבת לקבל גיטה.

ג' עוד שגגה שגגו גדולה כי כיון שישב עמה יותר משנה ומחצה שוב אינו יכול לטעון טענת בתולים וכמ"ש מר"ן בסי' ס"ח עד מתי יש לו לטעון טענת בתולים אם נסתרה מיד אם לא נסתרה אפילו לאחר שלשים יום והיא ברייתא ביבמות פ' ב"ש ד' קי"א וכרבי יוסי וכ' הרמב"ם ופסקו מר"ן בש"ע סי' קי"ז בא על אשתו ושהה עמה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו עד עתה אפילו היה בתוך הקמטים או בכף הרגל אין שומעין לו חזקה א"א שותה בכוס אא"כ בודקו וכ' הה"מ ז"ל שזה נלמד מברייתא הנז' וכמו דהתם א"א שותה בכוס אא"כ בודקו כן ה"נ חזקה אין אדם עשוי שלא לראות דם בתולים ושותק וכמ"ש הש"מ בסו' דפ"פ בכתובות ד"ט משם הרמב"ן והרשב"א ועוד איך שמעו טעות שמאחר שהוא מודה שבא עליה אחר הזנות מי זה מאמין שזינתה דאם זינתה איך בא עליה ומה שטען שלא ידע עד שבא שליח כולל והודיעו מי זה איש בער ולא ידע וכסיל לא יבין את זאת שאשתו תזנה בפניו ואח"ך יבוא עליה ולא ידע שהוא אסור עד שיבוא שליח כולל ישתקע הדבר ולא יאמר ויכרת ה' כל שפתי חלקות וכו' ולא היה צריך זה לא דינא ולא דיינא.

ומה שעומד לנגדי תשובה חו"ס הביאה פתחת"ש והיא יש ממנה סתירה לדברינו במקצת האמנם כיון שהבאנו כמה וכמה פוס' ראשונים ואחרונים ומכללם מר"ן הקדוש אין לזוז מדבריהם כלל ח"ו.

עוד יש לך לדעת כי אף אם נאמר שהוא נאמן לאוסרה עליו מה שא"כ האמת, היינו מדרבנן וחומרא הוא שהחמירו ובמקום שיש חרגמ"ה העמידו על דין תורה וכמ"ש כן להדיא מהריק"ו בשרש ק"ז וכיון שכן אזלינן בספיקה לקולא וכ"ש במקום שבועה.

עוד יש טעם אחר להתיר בנד"ד מפני שיש לה בת וכ' מהרא"ש ז"ל בסי' כ"ד דכשיש לה בנים אין לאסור אלא בקנוי וסתירה או בעדי דבר ברור. עוד כ' מהרא"ש ז"ל שם דאין לנו לאסור דבר שהוא מותר מן התורה כיון דרבו המתירין יעו"ש מש"כ בשם מר"ן והנמק"י בשם ראשונים ז"ל, המורם מכל האמור שהאשה הזאת מותרת לשבת תחת בעלה וכופין אותו ומשמשתו וחייב במזונותיה ופרנסתה וכל דברים שהאיש וחייב לאשתו וכל א' מטעמים שזכרתי מספיק להתירה וכ"ש בהצמדם יחד כלם ומע' הב"ד באו שלא בהשגחה ותו לא מידי, וציי"מ וימ"ן ישלח לנו משיחנו בעגלה ובזמן קרוב ונאמר אמן.

הצעיר שאול דוד סתהון ס"ט

ח ל ק ח ש ן מ ש פ ט

סימן א׳

נדרשתי לאשר שאלוני על ראובן תושב עיר עין טב יע״א שכתב לשמעון פאטור שלו שבאר״ץ יע״א קנה לי בהקפה שש מאות סנדוק קאז למשך ששה חדשים וחצי ושמעון לא נזדמן לו כנז׳ אלא קנה אותם למשך ארבעה חדשים וחצי אכן קנה לו כשיעור שקצב לו לקנות לו דוקא וכעת טוען ראובן ששמעון עבר על דבריו וא״כ בטלה השליחות ושמעון משיב שהוא מכירו בטבעו שאינו מקפיד ע״ז ועכשיו שהוא מקפיד אתקן לו המעוות ולא אטול ממנו המעות כי אם למשך ששה חדשים וחצי כאשר כתב לי והסחורה תשאר לו כיון שקניתי בציווי שלו.

תשובה נראה לי שהדין עם הפאטור כיון שמתקן לו המעוות וכופה לראובן ליטול הסחורה ומנא אמינא לה ממאי דאיתא בפ׳ גט פשוט ההיא אתתא דיהבא ליה זוזי להההיא גברא לקנות לה קרקע אזל זבן שלא באחריות אתי לקמיה דר״ן אמ״ל זיל זבנא שלא באחריות והדר זבנה ניהלה באחריות וכתבו הרמב״ם בפ״א מה׳ שלוחים יעו״ש בדברי מרן הקדוש בכ״מ ובב״י סי׳ קפ״ב וכתב מרן ז״ל בב״י שם שמשמע מדברי הר״ן דהיכא שמתקן לו המעוות ולא נשאר לו שום פסידא למשלח שכופה אותו השליח ומתקן לו העיוות אכן כשיש לו קצת פסידא אפילו אם יתקן לו העוות כההיא עובדא דג״פ דא״ל אינו רוצה באחריות שלך אלא באחריות המוכר אז אין יכול לכופו וסיים מר״ן ז״ל וז״ל וכן נר׳ לומר לדעת הרמב״ם שכ׳ וחוזר ומוכרה לה באחריות משמע שהכפיה לשליח וכו׳ יעו״ש והקשה מהר״א ששון ז״ל בסי׳ קל״א דהיאך כתב משמע מדברי הר״ן וכו׳ דהלא הר״ן ז״ל סיים ובר מן דין כיון וכו׳ ותירץ הרב כנה״ג ז״ל שכוונת מר״ן ז״ל לומר דמאי דמשמע מדברי הר״ן אלה כן נר׳ לומר לדעת הרמב״ם אבל אין כוונתו שכן דעת הר״ן באמת וכן כתב הרב צור תעודה בדף ל׳ ע״ב עי״ש ויש לי לדקדק דמנין לו למר״ן בדברי הרמב״ם שכופה למשלח היכא דלא נשאר לו שום פסידא והלא לא נזכר בדברי הר״מ כי אם כפית השליח אבל למשלח אין לכופו כיון דאכתי אית ליה פסידא אבל כפית המשלח לא נפקא כלל מדברי הר״מ ז״ל וכן ראיתי להרב מחנה יאודה אשכנזי ז״ל שתמה על מר״ן ז״ל בזה.

והנ״ל בזה דנפקא ליה למרן ז״ל כן בדברי הרמב״ם דמדמצינן דס״ל שכופה לשליח לתקן לו העוות א״כ זכה במקח המשלח ולא בטלה השליחות וכיון שזכה במקח בדאי דאית לן לומר שכופה למשלח היכא דלית ליה עד שום פסידא דוקא

בההיא דאחריות אין לכופו משום דאכתי אית ליה פסידא ומהאי טעמא גופיה שכופה לשליח משום שזכה בו המשלח הוא הטעם בעצמו אית לן לומר שכופה למשלח כיון שזכה בו והרי הוא שלו ומאי דעווית הרי מתקן לו והכא בנ"ד ליכא שום פסידא אם יתקן העוות.

והנה מר"ן ז"ל בכ"מ הנז' שינה את טעמו כתב דאפילו בההיא דגט פשוט כופה השליח למשלח ליטול המקח ומתקן לו העוות ודלא כהר"ן ז"ל וכבר השיגוהו למר"ן ז"ל בזה הרב מהרא"ש הנז' והרב לחם משנה ז"ל וכתב הרב ל"מ שחזר בו ממה שכתב בכ"מ ועיין זרע אברהם ח"ב חו"מ סי' כ"ט ופרי הארץ ח"א סי' ז' והרב חוט המשולש ח"ד סי' כ"ב כתב לתרץ זה דכבר לא נחית מר"ן בכפית המשלח אלא קאי על כפית השליח ומשוה בדוחק דעת הרמב"ם לדעת הר"ן בזה אבל בכ"מ דייק מר"ן עוד במש"ר הואיל וקנה במעותיו שהוא טעם כפית השליח דכיון דקנה אותה במעותיו זכה לו ומהאי טעמא גופיה אית לן למיכף למשלח כיון שקנה במעותיו א"כ זכה בה ושפיר כפינן ליה ליטול הקרקע והשליח מקבל עליו אחריות והרב פרי הארץ הנז' ישב באופן אחר ודבריו ז"ל דחוקים כאשר יראה המעיין.

ואתה תחזה לשלשת הרבנים הנז' הלא המה הרב ז"א והרב פה"א והרב חוט המשולש שנקטו בדבריהם דכיון שקנה במעותיו זכה לו יעו"ש ולכאורא נר' דדוקא היכא שקנה במעותיו הוא שהשליח כופה למשלח והמשלח כופה לְשליח וכמו שכ' הרבנים הנז' כיון שקנה במעותיו אבל היכא שקנה השליח במעותיו אעפ"י שקנה למשלח לא זכה כלל במקח לא זה ולא זה ומיהו ז"א שהרי כתב הטור בסי' קפ"ג משם הרמ"ה דאי אמר ראובן לשמעון זיל זבין לי האי מידי כיון שמשך השליח זכה המשלח אעפ"י שהשליח קנה במעותיו וכו' ופסקו מר"ן ז"ל בשה"ט וכיון שכן מסתמא אית לן למימר דכיון דזכה בו ע"י משיכת השליח שפיר כופה אותו לקבלו ואעפ"י ששינה כיון דמתקן לו העוות.

אכן אכתי היה אפשר לומר דע"כ לא קאמר הרמ"ה דזכה בו אלא היכא שלא שינה אבל אם שינה לא זכה לא זה ולא זה וכ"פ להדיא מהרשד"ם ז"ל בחו"מ סי' רמ"ח יעו"ש וא"כ בנד"ד שלא קנה במעות המשלח כיון ששינה בטלה השליחות ושניהם אינם יכולים לכוף זה לזה לקיים המקח ומ"ש מר"ן ז"ל בשם הר"ן שכופה וכו' אינו אלא היכא שקנה במעות המשלח אבל אם קנה השליח במעותיו או בהקפה אעפ"י שקנה למשלח בטלה השליחות.

וראיתי להרב זרע אברהם בסי' כ"ד שכ' להדיא שאעפ"י שלא קנה במעות המשלח אפ"ה זכה בו ואפילו שינה על דבריו וכתב שכן הוא דעת מר"ן ז"ל שהרי פסק ההיא דהרמ"ה בס' הקצר והקושיא שהקשה מהרשד"ם ז"ל דברי רבינו ירוחם ז"ל אדברי הרמ"ה עד שמכח זה יצא לחלק בין שינה ללא שינה הביא הרב ז"ל דברי השך שבסי' קפ"ג הנז' שמתרץ באופן אחר דר"י איירי בדלא אמר

ליה זיל זבין אלא השליח קנה במעותיו מעצמו לחבירו ולהכי קאמר דלא זכה עד דמודע ליה למוכר אבל אי אמר ליה זיל זבין מודה להרמ"ה גם הביא מה שכתב מור"ם בד"מ דר"י הנז' פליג אהרמ"ה וכתב הרב ז"ל שלדברי הש"ך לא פליגי ר"י והרמ"ה ומצינן למר"ן בס' הקצר שפסק להההיא דהרמ"ה א"כ הכי נקיטינן ואפילו לדברי הד"מ הנז' הרי פסק מר"ן להההיא דרבינו הרמ"ה ודלא כרבינו ירוחם הנז' א"כ שפיר זכה ואעפ"י ששינה יעו"ש שכ' דמאן דלא אמר הכי לא חש לקמחיה.

ויש לדקדק בדברי הרב הנז' שהרי איהו גופיה כתב בסי' כ"ט דכיון שקנה במעותיו שפיר זכה לו ומטעם זה הוא דכפינן ליה לתקן העוות ואיך כתב כאן דאעפ"י שלא קנה במעות המשלח אפי"ה זכה בו ואעפ"י ששינה ועוד דמה יענה לתשובת מהרשד"ם הנז' דכתב דההיא דהרמ"ה איירי בדלא שינה ואפילו שמר"ן ז"ל פסק להההיא דהרמ"ה בס' הקצר מ"מ מה בכך כיון דההיא דהרמ"ה מתוקמא בדלא שינה וכמו שכתב מהרשד"ם ז"ל הנז' ועלה על דעתי לומר שהרב ז"ל לא ראה לתשובה מהרשד"ם הנז' ואלו הוה חזי ליה הוה הדר ביה וכמש"כ מהריק"ו ז"ל שכל פוסק שלא נגלו אליו דברי הראשונים איכא למימר דאלו הוה חזי ליה הוה הדר ביה וא"כ אין לדון עפ"י הוראת הרב ז"א הנ' ולפ"ז זכה ראובן שבנד"ד כיון שלא קנה במעותיו והרי שינה א"כ בטלה השליחות.

אמנם אחר ההתבוננות נר' דמר"ן ז"ל פליג על מהרשד"ם הנז' וס"ל דאפילו קנה השליח במעותיו זכה המשלח וכופה אותו השליח לקבלו ומתקן לו העוות שהרי כתב מר"ן ז"ל בב"י שם וז"ל ולענין השליח עם המשלח כשהמקח קיים כתב הר"מ שהשליח מקיים המקח ביד משלחו ומתקן לו העוות והינו עובדא דג"פ וכתב הואיל וקנה במעותיו כלומר דאלו קנה לעצמו במעות עצמו הרי הוא שלו כדאיתא בפרק האומר וכתב הר"מ במז"ל בפ"ז מה' מכירה ע"כ כוונת דבריו דלא תימא דמ"ש הרמב"ם הואיל וקנה במעותיו דוקא הוא אלא אפילו אם קנה השליח במעות עצמו למשלח הדין כן דכופה אותו לתקן העוות ולא בא לאפוקי אלא היכא שקנה השליח לעצמו במעות עצמו זהו כוונת דבריו ז"ל ומוכרח הוא ואין לומר דמ"ש מר"ן כלומר דאם קנה לעצמו וכו' לאו דוקא נקטיה אלא דהוא הדין אם קנה במעותיו למשלח נמי הרי הוא שלו כיון ששינה וכס' מהרשד"ם הנז' דז"א דאנ"מ לא הו"ל (כאן חסר איזה דברים) לישתוק מיניה ואנא אמינא דמ"ש הואיל וקנה במעותיו דוקא הוא ועוד שהרי מר"ן ז"ל סיים כדאיתא בפ' האומר ובפ' האומר קאמר בגמרא להדיא אזל זבן לנפשיה ואוקמוה הר"ן בשם בעל המתיבות דאיירי בשקנה במעותיו של שליח וכן אוקמא מר"ן גופיה לסוגייא הנז' לדעת הרמב"ם עיין בסי' קפ"ג יעו"ש וא"כ היאך מצינן למימר שמ"ש מר"ן קנה לעצמו לאו דוקא אלא יראה כמו שכתבתי ומ"ש הרבנים הרב ז"א והפה"א והרב חוט המשולש שכיון שקנה במעותיו זכה לא תימא דוקא מעותיו אלא אפילו קנה למשלח במעות עצמו הדין כן ומ"ש הטעם משום שקנה במעותיו הוא משום דהרמב"ם ז"ל גופיה נקיט האי טעמא הואיל וקנה במעותיו והרמב"ם ז"ל נקיט עובדא דגמרא

כמות שהיא דאיתא התם יהבה ליה זוזי להוא גברא ומשו"ה סיים הואיל וקנה במעותיו וע"ז כתבו הרבנים שכיון שקנה במעותיו זכה אבל באמת היכא דא"ל זיל זבין לי והלך השליח וקנה במעותיו למשלח נמי הדין כן וכמו שהכרחנו לעיל ממ"ש בב"י ובזה אתי להו שפיר דברי הרב ז"א הנז' ממהרשד"ם הנז' כיון דמר"ן ז"ל פליג עליה וגם לא תיקשי ליה נמי ממש"כ איהו גופיה בסי' כ"ט דהטעם הוא משום שקנה במעותיו דלא נקט הכי אלא משום דהרמב"ם ז"ל נקיט האי דינא במי שנתן מעות לחברו כאורחיה למינקט לישנא דגמרא ממש משו"ה נקט הואיל וקנה במעותיו.

ומעתה לפי"ז זכה שמעון הפאטור בדינו וחייב ראובן ליטול הקאז ושמעון לא יטול ממנו דמיו כי אם אחר ששה חדשים וחצי מים שקנה לו, שוב מצאתי להרב מהר"י אירגאס ז"ל ה"ד בס' מים רבים סי' כ"א שכ' וז"ל והרי זה דומה למי שאמר לחברו קנה לי סחורה פ' בהקפה לששה חדשים והלך ולוה בריבית וכשראה שהמשלח לא רצה במה שלוה בריבית עמד השליח ופרע הריבית מכיסו דמי איכא למ"ד דלא כפינן למשלח יע"ש ואם איתא דדעת מר"ן בכ"מ דדוקא היכא שקנה במעותיו א"כ היכי קאמר מי איכא למ"ד דלא כפינן וכו' והלא מר"ן ז"ל קאמר כן וא"ל דלא חזה ליה דהלא מהרא"ש הנז' הביא דברי מר"ן בכ"מ והוא ז"ל קאי על דברי מהרא"ש הנז' וכן ראיתי להרב פרי עץ חיים סי' ע"ב שכתב על מ"ש הכסף משנה כיון שקנה במעותיו וז"ל כלומר דאלו קנה לעצמו במעות עצמו הרי הוא שלו הרי שפי' דברי מר"ן הכ"מ הנז' כמו שכתב בב"י ועוד דמוכרח הוא כי היכי דלא ליסתרו דברי מר"ן דידיה אדידיה ממ"ש בב"י למ"ש בכ"מ כן נראה לי לדון הלכה למעשה.

ועוד אני אומר שבנד"ד אפילו מהרשד"ם ז"ל יודה דע"כ לא קאמר מהרשד"ם אלא בדאמר לה קני לי חטים וקנה שעורים דליכא לא דעת קונה ולא דעת מקנה וגם ליכא מעות משלח אבל הכא איכא דעת קונה שהסחורה גופה שאמר לו לקנות לו קנה לו מאי אמרת שקנה לו ביוקר הרי מתקן לו העוות ואפע"ג דליכא דעת מקנה מהני זהו הנ"ל בדעת מהרשד"ם ז"ל ותו לא מידי.

שוב ראיתי להרב כנה"ג בהגב"י שנראה מדבריו שהגירסא לפניו בב"י הנז' היתה שאם קנה במעות עצמו הרי אלו שלו ונר' שג"כ לא היה לפניו מה שסיים מר"ן ז"ל וכתב כדאיתא בפרק האומר וכתב רבינו בפ"ז מה' מכירה דאלו היה גריס ליה למה אם קנה במעות עצמו הרי אלו שלו והלא בפ' האומר ובפ"ז ממכירה איירי בקנה לעצמו במעות עצמו למשלח שפיר זכה המשלח וכמו שפסק מר"ן ז"ל להיא דהרמ"א הנז' אלא ודאי דלא הוה גריס ליה ושאני התם דלא עבר על דעת משלחו אבל היכא דעבר על דעת משלחו אם קנה במעות עצמו אעפ"י שאמר בפירוש שהוא זוכה למשלח לא קנה המשלח וזהו כדברי הרב מהרשד"ם הנז' וכ"ש הוא ומעתה אני תמיה על הרב זרע אברהם הנז' והרב מהר"י אירגאס

הנז' שלא שתו לבם לדברי הכנה"ג הנז' וסיים עוד שם שכ"כ הסמ"ע והרב תומת ישרים ז"ל ואיך הם תופסים בפשיטות שאעפ"י שקנה במעות עצמו זכה המשלח וצע"ג.

ומעתה הדרי בי מכל מה שכתבתי לעיל ושפיר מצי המשלח המוחזק לומר קי"ל כגירסת הכנה"ג בדברי מר"ן הב"י וכאינך פוסקים ואינו חייב לקבל המקח אעפ"י שמתקן לו העוות יען שהקאז אשר אנו דנין עליו הוזל וזה מיקרי פחת שלא בא מחמת השנוי וכמ"ש הרב אורים גדולים לימוד קצ"ב והרב מחנה אפרים בפ"י מה' שלוחין וסיים הרב הנז' דלהרב המבי"ט דס"ל דבפחת שלא בא מחמת השנוי פטור גם בזה מתקן לו העוות ופחת הזול הוא על המשלח ולדידן שקבלנו הוראת מר"ן ז"ל הרי מר"ן ז"ל בתשובת אבק"ר סי' ס"ט פליג על הרב המבי"ט בזה וס"ל דאף בפחת שלא בא מחמת השנוי חייב ואפילו זה סותר למה שכתב בב"י וכן תפס בפשיטות הרב ז"א הנז' בסי' כ"ד הנז' דדעת מר"ן ז"ל דלא כהרב המבי"ט דדעת הרמב"ם דפטור ובש"ע חו"מ סי' קע"ו פסק כהרמב"ם ויש לנו לילך אחר הש"ע היכא דפליג על התשובה מ"מ הרי בש"ע יו"ד סי' קע"ו פסק כהרב המבי"ט ואפילו דעת מר"ן ז"ל לא מכרעא דבתשובה וביו"ד ס"ל כהרב המבי"ט ובב"י הנז' ובחו"מ סי' קע"ו פליג עליה וא"כ המוחזק מצי למימר קי"ל ועיין להרב זה כתב ידי ס' ח', וא"כ לפ"ז ג"כ לא מצי השליח לכוף למשלח לקבל המקח ואף אם יתקן את העוות, זהו הנלע"ד להלכה ולמעשה וצ"י יצ"מ וימ"ן, כ"ד החותם פצ"י י"ב אייר תרנ"ג ליצירה.

הצעיר שאול דוד סתהון ס"ט

סימן ב'

שאלה שני אחים שלמה ויהודה בהיותם פצ"י קנו חצר ובתים מוליך ונכתב שטר המכר בשם שניהם וגם בטאבו נכתב על שם שניהם לכל אחד מהם רביע, אחד שקנו עמד אחד מהאחים הוא הר' יהודה הנז' ודר בחצי החצר והבתים הנז' לבדו ואחיו הר"ש הנז' היה דר במקום אחר אח"כ הר' יהודה עקר דירתו מארי"ץ ודר בעיר בירות יע"א ובהיות הר' יהודה בעיר בירות עמד שלמה וקנה חצי החצר והבתים האחרים בשותפות בינו ובין אחיו יהודה וכתב שטר המכר בשמו דוקא אכן בטאבו כתב רביע החצר והבתים ע"ש אשתו והרביע האחר ע"ש אשת אחיו יהודה הנז' אח"כ נפטרו שני האחים הנז' וחלי"ש והניחו אחריהם שתי אלמנות, ויהי היום ובא לוי והוציא שט"ח על הר"ש הנז' בסך שלש מאות לירא בשעבוד גו"ח על חצי החצר והבתים הנז' באפותיקי כתחז"ל, גם הוציא שטר מכר בכתיבת יד הר"ש הנז' שמכר הר"ש הנז' ללוי הנז' את חצי החצר והבתים בסך שלש מאות

לירא שיש לו עמו מהשט"ח הנז' ועמדו בפני מע' הב"ד אלמנת הר"ש הנז' ולוי הנז' על שטר המכר הנז' שהוא כתב יד בלא עדים ויצא לוי זכאי בדינו שהמכר מכר וליותר יפוי כח מע' הב"ד הנז' גזרו אומר על לוי שיתן לאלמ' הר"ש הנז' עשרים לירא עבור הטו"ת שיש לה עליו ועמד לוי והעיד עדים על אלמ' הר"ש הנז' היות אמו"ץ שלא נשאר לה על לוי הנז' שום טו"ת ודו"ד וסילקה מעל חצי החצר והבתים הנז' כל כח וזכות ושעבוד וחזקה ומוליך שהיה לה על חצי החצר והבתים הנז' וקבלה העשרים לירא מלוי כאשר גזרו מע' הב"ד הנז' אחר כ"ז עמדה אלמנה הר"ש הנז' והוציאה כתב יד יהודה ושם כתוב לאמר שרביע החצר והבתים הכתובים בטאבו על שמי הכל הוא כתבו בשמי בעבור כבודי דוקא אבל האמת שכל רביע החצר והבתים הכל מה לאחי הר"ש הנז"ל וחתום בו הר' יהודה, גם הוציאה כתב יד שיהודה הנז' חייב לאחיו שלמה סך מאתים לירא פראנסה ושעבד להר"ש חצי החצר והבתים באפותיקי גמור למכור ולמשכן חצי החצר והבתים הנז' עד שיגבה הסך הנז' וחתום בחתימת יהודה הנז' דוקא בלי עדים ובכן אשת שלמה באה וטענה על אלמנה יהודה שרביע החצר והבתים הכתובים בטאבו ע"ש יהודה הנז' המה לבעלה הר"ש הנז' ורוצה לגבות כתובתה מהם, גם חצי החצר והבתים שמכרם בעלי ללוי הנז' המה חצים משל בעלי וחצים משל יהודה שמכרם כדי לגבות חובו המאתים לירא הנז' ובכח הרשאתו הכתובה בכת"י הנז' מכרם ללוי, עוד זאת שהסך שלש מאות מאות לירא שהיה חייב ללוי הנז' הם לטאביק השות' והוא מכר חצי החצר והבתים הנז' מטאביק השות' דהיינו רביע משלו ורביע משל אחיו, ואלמנת יהודה טוענת מעולם לא נכנס בעלה בחוב לוי כלל ואף את"ל שלוו לטאביק השות' אפשר שבעלי פרעו לאחיו במדחדים ואינו על בעלי הנז' אלא מלוה ע"פ והכתב יד שכתב לאחיו שרביע החצר אינו שלו אלא לאחיו שלמה מאחר שהוא חובה לי שאין מקום לגבות כתובתי זולתי מהחצר והבתים הנז' אינו נאמן לחוב ועל הכל יקוב הדין את ההר יורנו המורה לצדקה הדין עם מי ושכמ"ה.

תשובה הנה יאודה דנ"ד מוחזק ברביע החצר שהוא שלו מכמה טעמי הא' שהוא כתוב בטאבו על שמו וכבר כתב מרן ז"ל בסי' ס"ח דכל השטרות העולים בעש"ג כשרים וכל ס' הפוסקים מלאים כזה. טעם הב' שהשטר של המוכרים שבידם כתוב גם על שמו ואף עפ"י שהוא בלא עדים רק חתי' המוכרים דוקא אין בכך כלום דהמוכרים עצמם הן הם עדים כיון שאינם קרובים זל"ז ועם שהוא כתוב בזה"ל קבלנו סך פ' ובעד הסך הנז' מכרנו חצי החצר ליאודה ולשלמה וכו' ע"כ וא"כ לא נודע ממי קבלו המעות מ"מ מסתמא י"ל דמשניהם קבלו ואף אם יהיה שיש עדים שקבלו משלמה דוקא מ"מ אימור שמא מלוה או פקדון היה לו אצלו כיון שהשטר כתוב בשם שניהם וכמ"ש הרשב"א בתשובה הביאה מרן בב"י סי' צ"ח. והגם דהשטר יוצא כעת מתח"י יורשי שלמה אין בכך כלום וכמ"ש הרשב"א שם דגוף השטר אין אנו יכולים להוציאו אבל החוב הוא ללוי וכן מוכח כ"ז בש"ע סי' ס' ס"ח ראובן

שהוציא שטר שלוה ש' מלוי ק' וכו' אם אינו ח"ל כופין לשמעון וכו' ע"כ והט"ז ז"ל לא זכר תשו' הרשב"א הנ"ל. ועוד בנ"ד הם שותפין בו. הטעם הג' שהרי מוחזק הוא ומפורסם בעיר שהוא שלו ושבתורת מכר ירד לתוכו ודר בו זמן מה וכ"כ הרא"ש בתשו' הביאה הב"י בסי' קי"א ומור"ם בד"מ סי' צ"ט וז"ל דכיון דמפורסם בעיר שהיא שלו די בזה שהרי סוקלין על החזקה יע"ש וכל חד מהני טעמי מהני להיותו מוחזק ושהוא שלו כ"ש דבנ"ד כלהו איתנהו ביה וכיון שכן אינו נאמן בהודאתו לחוב לאשתו בכתובתה וכמ"ש הרשב"א בתשובה שהובאה בב"י סי' מ"ז ור"ן וכ' מרן שם שכ"כ בתשובת הגאונים ז"ל וכ"כ משמו בב"י אה"ע סי' ק' וכ"כ בתשובה סי' רמ"ה ובשאר מקום וכ"כ מהרש"ך ח"א סי' י"ב ול"ה ומהריב"ל ח"א סי' נ"ה וע"ה ומהרשד"ם סי' ק"ס ור"י והפ"מ ח"א סי' ס"ג ורש"ל בת' סי' א' וכ"מ להדייא מד' מהרימ"ט ח"א סימן י"ג ומ"ש שם דשאני שטר שבאו לידי גביית ב"ד ותפסו הנכסים וכו' ע"כ אינו מובן לכאורה וצריך ביאור דלא חזינא בשום פוסק מצריך להב"ד שיתפסו הנכסים והרב ב"א ז"ל סי' נ"ט שכ' שכן ס"ל להרמב"ן יע"ש הרואה בד"ק יראה שלא הצריך שיתפסו הב"ד הנכסים רק הצריך שיהיה עמד בדין ונתחייב דוקא יע"ש ולכן נ"ל דמ"ש ותפסו הנכסים ר"ל השטרות דאינהו נמי איקרו נכסי ונתכוון למ"ש התוס' בפז"ב דפי' אתחזק בב"ד היינו שבא ליד ב"ד ודלא כדפירש"י שנתקיים בב"ד וכ"פ הטוש"ע בסי' מ"ז דאתחזק בב"ד או שהוא ביד שליש דאז ליכא מיגו ועיין בסמ"ע וש"ך ולזה סיים מהרימ"ט וכתב אבל כאן ל"ל שהנכסים הם ביד ב"ד דכיון דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים מהי"ת לומר שהנכסים הם ביד ב"ד וא"כ שפיר אית ליה מיגו ונאמן ומשום דבשאלתו לא נתבאר הנכסים היכן הם משו"ה הוכרח לומר דבנדון השאלה איירי ע"כ כשאין הנכסים ביד ב"ד מטעם דלא ניתנה כתובה וכו' זה נ"ל ברור.

הרי לפי"ז מבואר יוצא דדעת מהרימ"ט הוא דוקא במט' דאיכא מיגו נאמן אבל בקרקע כנ"ד ל"מ לחוב לאשתו וכ"כ הב"א שם ובית יאודה סי' י"ט וכן דעת הרב ד"ן ח"מ סי' ז' ומ"ש שם דשאני כתובה זה עשאו סניף ועוד דלא כתב כן אלא אליבא דהר"ן דס"ל דמכירת שטרות דרבנן אבל למרן ז"ל בסי' ס"ו סכ"ה דס"ל דהוא מדאורייתא וכמ"ש הש"ך שם אין צורך לזה והרב מוכרח להביא נ"ד לכ"ע משום דבאתריה דמר תפסי דגל הק"ל גם מהרא"ק ז"ל בס' שני המאוה"ג סי' ט"ו וט"ז פסק כן יע"ש וכתב מר"ן בב"י סי' ר"ן בשם הרשב"א ז"ל דזה נלמד מפ"ב דכתובות יע"ש והיינו מהאומר שטר אמנה וכו' ומהרשד"ם סי' ק"מ כ"כ מדיליה ולא זכר שהם מהרשב"א והא דשטר אמנה פסקוהו כל הפוס' ומרן ז"ל סי' מ"ז וכ"פ בסי' ס' אם אינו חב לאחרים כופין וכו' כנז"ל הרי בב' הדינים הללו כיון שכתוב השטר על שמו לא מהימן בהודאתו לחוב לאחרים וה"ט משום דליכא מיגו דבשטר אמנה כתב ואחזק בב"ד או שהוא ביד שליש דאז ליכא מיגו ובההיא דבסי' ס' השטר הוא ביד ראובן וא"כ ליכא מיגו יע"ש וא"כ גם בנ"ד דאיירי בקרקע דליכא מיגו וכתובים השטר והטאבו בשמו ומפורסם בעיר שהוא שלו ודאי הוא דאינו נאמן.

וגדולה מזו כתב הגאון הרב אורו"ת בסי' ס' בשם הרא"ש וז"ל דגבי מאי דהוה ס"ד בקמא דק"ב דכופין ר"ג לכתוב לו שטר אחר הקשה הרא"ש דהלא זכה ר"ג בשדה כיון שנכתב בשמו ואף שהלוקח מודה חיישינן לקנוניא, ותירץ דאיירי דאין שהות לעשות קנוניא בין כתובה להודאה עכ"ל, והשתא הלא ק"ו הדברים דהגם דידעינן ברור דהלוקח נתן המעות ולא נכתב השדה בשם ר"ג אלא להשאלה אפ"ה קנה ר"ג ולא מהימן לחוב אם היה שהות לעשות קנוניא, בנ"ד דמסתמא י"ל משניהם קבלו המעות לכ"ש דלא מהימן לחוב וכתב הגאון משה"א בסי' ס' דבשטר מכר קנה לכ"ע ושטרי דידן שע"ק נינהו כמ"ש מר"ן בסי' קנ"א ס"ב ובפרט שטר הטאבו כתוב בשמו ולפי הנמוס כותבין לכל א' חלקו לבדו וכותבין פ' קבל מפ' הסך והמוכר מכר והלוקח קבל לקנות ובלא זה אינו נגמר המוכר א"כ הרי להדיא שמעידים על המוכר שקבל מיאודה המעות וכיון שכן אינו נאמן וכדברי הרא"ש הנ"ל ומכאן תשו' ג"כ ע"ד החולקין יצ"ו שרצו לגרוע כח אלמנת יאודה בנ"ד על שאין כתוב בשטר המכר ממי קבלו המעות דהן לו יהא שיש עדים שקבלו משלמה דוקא מ"מ כיון שנכתב על שמו קנה ובפרט בטאבו כתוב בפי' שקבלו מיאודה כנז"ל.

ומעלת החולקין יצ"ו אמרו שיש זכות תולה לאלמנת שלמה ממה שכתב הרמב"ם בפ"ד דזו"מ דמקבל מתנה שטען על שדה שבידו שומר אני עליה וכו' או בטילה מעיקרא או באונס או בטעות וכו' ה"ז נשבע היסת ותחזור לבעליה ועיין בהשגות וכתב ההמ"מ ז"ל דאיירי כשיש עליו בע"ח וכ"כ מר"ן סי' רמ"ה ובודאי דאיירי בדהחזיק ג"ש דהוי במקום שטר וכמ"ש הפ"מ סי' ס"ג הרי דאף דח"ל נאמן ומ"ש הרמב"ם גופיה בפ" דמלוה שאם נ"ל ממון וכו' ואמר שהוא של אחרים אינו נאמן עד שיביא ראיה כבר כתבו הרב לח"מ והמשל"מ דיל"ח בין חזקה קדומה מימות עולם כמט' דחזקה כל מה שביד האדם הוא שלו ולזה הצריך הרמב"ם ראיה משא"כ ההיא דבודאי קבל השדה במתנה בש"ה סגי ובנ"ד אין חזקתו קדומה רק חזקתו ממ"ש בשמו בטאבו ודאי דבש"ה סגי וע"ז חיזקו יסודם באומרם דאין לחלק דהרמב"ם איירי במחזירו למ"ק בהודאתו משא"כ בנ"ד דחזקת שני האחים שוים דבנדון הרמב"ם הנותן מודה דירבה ליה במתנה כמ"ש הלח"מ ואין כאן מ"ק גם אין לחלק דהרמב"ם מטעם דבעי חזקה שיש עמה טענה וליכא שהרי טוען שלא קבלה משא"כ בנ"ד ששטר הטאבו מעיד שיש לו חזקה שהרי כת' מהרשד"ם סי' ס"ד דהרמב"ם איירי אף בדאיכא שטר ולפי האמור זכתה אלמנת שלמה גם ראיה לזה מ"ש מר"ן ז"ל בחי' לגיטין שכתב דכל זמן שלא חזר וזכה לאו דידיה הוא משמע דלאו מטעם שהוא מחזירו למ"ק בהודאתו את"ד יצ"ו.

ואבא להשיב ע"ד אחת לאחת גרסינן בכריתות דכ"ד מקבל מתנה שאמר לאחר שבאה המתנה לידו מתנה זו תבטל מובטלת א"א בה לא אמר כלום בטילה היא אינה מתנה דבריו קיימים כך היא גירסת רש"י והרמב"ם ז"ל כמ"ש מר"ן בכ"מ שם ובב"י סי' רמ"ה והמתבאר מד"ק הוא זה דבשתק ולבסוף צווח איירי סוגייא זו

ובריש דמשמע להבא ה"ל הפקר דכיון דקבל בשתיקה ה"ה שלו ועתה בא להוציאה מידי הוי הפקר ולא הדרא למ"ק אבל סיפא דמשמע דמעיקרא לא נתכוין לזכות בה אלא שהיא עדיין למ"ק הדרא למארה ממילא מבלי שיחזור ויזכה בה מחדש דכי יהיב איניש מתנה אדעתא דליקבלו מניה ואי לא קבלו מניה הדרא ליה ממילא וכ"כ הרא"ש ז"ל שם והב"ד מר"ן בב"י שם וסיים שכן דעת הרמב"ם וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל ע"ה סי' כ' ומר"ן בש"ע פסק כהרמב"ם ז"ל וה"ט דהדרא למארה ממילא הגם דאיהו גופיה אמר נתתי נ"ל דה"ט משום דהמקבל קבל בשתיקה וסבור הנותן שקבל לשם זכייה והשתא דהמקבל גופיה גילה דעתו ואמר שלא נתכוון לזכות בה ובזה אינו מכחיש להנותן דמנא ידע משו"ה הדרא למארה ממילא אכן בההיא דגיטין ד"מ דאומר כתבתי ונתתי לו והמקבל אומר לא כתב ולא נתן לי דאמרי' ביה הודאת בע"ד כקע"ד ואמר"ח התם דהנותן אוכל פירות והודאת בע"ד הוא המקבל וכדפירש"י והתו' וכל הפוסקים בהא ליכא למימר הכי כדאמרי' בההיא דכריתות שהרי הכא הוא מכחישו דהנותן אומר כתבתי ונתתי והמקבל מכחישו ואומר לא כתב ולא נתן לי והול"ל דמשלשין את הפירות כדאמר בתר הכי גבי ברא להכי הוצרכו התו' והרמב"ם והסמ"ע וש"פ לומר דהנותן טועה וסבור שנתן משום שקדמה לו מחשבה שחושב ליתן וסבור שנתן והוא לא נתן וכ"כ מר"ן בב"י שם משא"כ במקבל דל"ל הכי משו"ה הדרא למארה ממילא ולכך לא כתבו סברא זו אלא גבי ההיא דגיטין אבל בההיא דכרי' לא כתבו כן ועכצ"ל דה"ט כדכתיבנא

והשתא לפי"ז הא דגיטין ודכריתות חד דינא אית להו והוא דהדרא למ"ק ממילא וכ"כ רש"י להדיא בגיטין דל"ב וכן הוא מוכרח דעת מרן ז"ל כנז"ל ועוד שהרי מרן כתב בב"י ובכ"מ דמה שהשמיט הרמב"ם הך דכריתות משום דסמך על מ"ש בסו"פ וכו' והיינו ההיא דגיטין ואי איתא דבההיא בעי זכייה חדשה היאך סמיך עלה והלא בההיא דכרי' לא בעי זכייה חדשה ודגיטין בעי זכייה חדשה אלא עכצ"ל דבתרוויהו הדרא למארה ממילא והשתא לפי"ז ההיא דשומר אני עליה וכו' הגם דהנותן קאמר נתתי הוי נמי מה"ט ואיירי כשיורד לתוכה בתחילה בתורת שומר ואח"ך קדמה מחשבת הנותן לתתה לו וסבור שנתנה לו ולהכי קאמר נתתי והמקבל אומר לא נתת לי אלא אני בתוכה שומר כדמעיקרא משו"ה הדרא לנותן ממילא וכההיא דגיטין ודלא כמ"ש הלח"מ ז"ל וי"ל על הרב כ"מ הנז' שדרך בזה וא"כ אמאי לא פי' כן ג"כ בההיא דשומר אני עליה, עכ"פ מרן ז"ל הכי ס"ל ומה גם דגם הרפ"מ ז"ל מוקי לה כד' הלח"מ דאיירי כשאין הנותן לפנינו וא"כ לכל הפי' הדרא למארה ממילא אבל זה י"ל ע"ד מרן דאמאי כתב דהרמב"ם סמך לדגיטין דהא שפיר י"ל דהך דפרי' היא היא הך בבא דשומר אני עליה וכ"כ הב"ח גם מרן לא הראה לנו מקור דין זה.

המורם מכל האמור שדעת מרן ז"ל בג' מקו' בכ"מ ובב"י ובש"ע דהדרא למארה ממילא וא"כ אף אם מר"ן ז"ל בחי' לגיטין כתב הפך מ"מ דברי פסקיו עיקר וכ"ש דגם

בחי' ע"כ דהכי ס"ל והכי פי' דב"ק דבגיטין שם הק' הרשב"א ז"ל לפי הבנתו בד' התו' ז"ל דמאי דבעי בש"ס התם מי אוכל פירות פי' הוא מי היא הבע"ד וע"ז הק' ב' קו' דמאי בעי מי הוא הבע"ד ולמאי אצט' ר"ח לאשמועי' דהנותן אוכל פירות דהא כיון שזה מודה וזה מודה העמד קרקע בחזקתו והם בעלים הא' ולזה תירץ מרן ז"ל דהא דבעי מי הוא הבע"ד משום דהיה אפ"ל דבעי זכייה חדשה וכו' ולהכי שאל מי הוא הבע"ד עד שהוצרך ר"ח לומר דהנותן אוכל פירות דהדרא למ"ק ממילא ולא בעי שום זכייה חדשה זהו כונת מרן בהכרח והשתא הוי למסקנת ר"ח דלא בעי זכייה חדשה והוא כמ"ש מרן ז"ל בב"י ובכ"מ ובש"ע ומע' החולקים יצ"ו שגו בזה וחשבו שדברי מרן ז"ל בתי' קיימי גם למסקנא וליתא כאמור.

מיהו בעיקר הבנת הרשב"א ומרן ז"ל בד' התו' ז"ל לא זכיתי להבין שהרי התוס' כתבו דהא דבעי מי אוכל פירות פי' בעלמא הוא כדמסיק ולא פליגי וכוונתם דבלתי הך הצעה דטועה וסבור וכו' הוה אתיא הגמרא כפשטה דבעי מי הוא הבע"ד אבל אחר הצעתם בברייתא גופה א"כ לא אתיא כפשטה ולז"א פי' בעלמא הוא כלומר דהש"ס מפרש ואזיל ולא דבעי מי הוא הבע"ד וכן הבין רש"ל וע"ע במהרש"א שם ואיך הבינו הרשב"א ומרן ז"ל דהש"ס בעי מי הוא הבע"ד דהא אחר הך הצעה בגוף הברייתא עצמה לא שייך תו למיבעי מי הוא הבע"ד וצ"ע, וי"ל פי' אחר בסוגייא שלא כד' התוס' ובאותו פי' אתי הסוגייא כפשטה דבעי מי הוא הבע"ד ור"ח ורבא פליגי בפי' הברייתא ובו יתיישבו כל קושיות הרשב"א אבל הנראה דהתוס' פסיקא להו הך הצעה ולהכי באו לאפוקי אותו פי' ולא כתבתיו שאכמ"ל. גם הא דדייק מרן בחי' מדברי רש"י קל"ט שהרי רש"י גופיה בגיטין דל"ב כתב הפך זה ולענין דינא הא ודאי לא בעי זכיה חדשה כד' מרן בב"י ובכ"מ ובש"ע כנז"ל. והשתא הכא ההיא דגיטין ודכריתות והך דשומר אני עליה חד דינא אית להו והוא דהדרא למ"ק ממילא בהודאתו. והנך דתשו' הגאונים והרשב"א ושפ"ה הנ"ל דס"ל דאינו נאמן הוא משום שאינו מחזירו בהודאתו למ"ק אלא לאדם שלא הי"ל בו שום זכות מעולם ושאני הנך משום דהוי חזקה שאע"ט והדרא למ"ק ממילא. ומלבד תא ואחוי לך דחילוק זה כתבו הרשב"א עצמו בגיטין דל"ב ע"ד רש"י דבכריתות הנז' יע"ש, וכן הוא בתשו' רש"ל סי' א' וכן דעת מור"ם בד"מ ובס' המפ"ה סי' רמ"ה וכמ"ש כן הסמ"ע שם וכן דעת הרפ"מ ז"ל בסי' ס"ג הנז' והחולקין יצ"ו כתבו שלא בהשגחה.

ומה שיצאו לחלק מחזקה קדומה לשאינה קדומה ליתא דמלבד דכבר הכרחנו דהחילוק הוא בין מ"ק לאדם אחר עוד זאת דחילוקם הנז' אין השכל מקבלו דמאי שנא. ועוד דהך שכתב התומים ז"ל בסי' ס' בשם הרא"ש הנז' הוי תיובתייהו דהתם אין חזקתו קדומה אלא רק במ"ש השטר על שמו ואפי"ה כתב הרא"ש ז"ל דאי איכא שהות לקנוניא אינו נאמן וגם ההיא דמוהריב"ל סי' ע"ה הנז"ל הויא תיובתייהו ונ"ד הוא נדון מהריב"ל ממש גם דברי מרן שבחי' גטין הנז"ל בתי' ב' לקו' הרשב"א הב' הוי תיובתייהו שהרי התם אין חזקתו קדומה ואפי"ה קאמר מרן דאם יש עדים שקבל ל"מ הודאת המקבל ואפילו שהוא מחזירה למ"ק בהודאתו וגם אינו חב לאחרים כ"ש וק"ו בנ"ד שהוא ח"ל דודאי הוא דאינו נאמן.

פש גבן לבאר דברי מהרשד"ם שכ' דהרמב"ם איירי גם בדאיתא שטר ולא פי' שיחותיו אם ר"ל בשטר כת"י הנותן דוקא שכתב לו שדי נתונה לך אבל אם הוא בשטר בעדים שמעידים ג"כ על המקבל שקבל אינו נאמן או"ד ר"ל גם שטר בעדים על המקבל שקבל דנאמן.

והנה בהודאת בע"ד מח' ישנה בפוס' ז"ל אתמר בה דלהעיטור ז"ל ל"מ אלא דוקא בשכ"מ ולהתוס' בפ' מ"ש דקמ"ט ושאר מפ' ז"ל מהני גם בבריא וכן הוא דעת מהריב"ל והרמב"ם והראב"ד והרא"ש והטור ומר"ן ז"ל וכמש"ל בס"ד ויש מהפוסקי' דס"ל דהודאה מטעם קנין שמקנה לו עתה במתנת בריא בל' הודאה זו ולא שהוא מודה על העבר וזהו ג"כ דעת מרן ז"ל וכמש"ל בס"ד, ויש מהפוס' דס"ל דלאו מט' קנין אלא שהוא מודה על העבר והיא סברת התוס' בפ' חזקת דמ"ה משם ר"ת וכן ס"ל להרא"ש והמרדכי וש"פ והתוס' בפ' מ"ש הנז' אין הכרע בדבריהם איך ס"ל אי מע' קנין או משום מודה על העבר ואף לסברת הסוברים שהוא מודה על העבר איפליגו בה הפוס' ז"ל דלר"ת ז"ל מהני גם ביש עדים מכחישים הודאתו להדייא,ולסברת המרדכי בהגוז"ק ל"מ אלא היכא דאפ"ל שדבריו אמת ואפילו שמוחזק לנו בהפך עכ"ז מהני עיין כ"ז בס' בני יעקב צ"ח ואילך ובס' בני אהרן סי' ע"ז ובנחלה ליאושע סי' י"ג ול"ו ובברכ"י ס' מ' ובחוקי חיים סי' מ"ב.

מעתה צל"ד דעת מהרשד"ם כמאן ס"ל והא ודאי דלא ס"ל כהרב העיטור ז"ל אלא ס"ל כרוב הפוסקים דס"ל דגם בבריא מהני וכמ"ש שם להדייא גם נראה מד"ק דס"ל דהוי מט' הודאת בע"ד לא מט' קנין, אכן היכא שיש עדים המכחישין להודאתו בפי' לא מוכח מידי מד"ק כמאן ס"ל אי כר"ת דמהני או כהמרדכי דל"מ, והנה אי ס"ל כר"ת א"כ משמע דאיירי בשטר בעדים שמעידים נמי על המקבל ואי ס"ל כהמרדכי א"כ הוי פי' בשטר הוא כת"י הנותן דוקא, מיהו למרן ז"ל א"א לומר דמפרש לה גם בשטר ועדים כנז"ל שהרי בחי' לגטין הנ"ל כתב להדייא דאינו נאמן בהודאתו להכחיש עדים ואי מפרש לד' הרמב"ם דאיירי בשטר ע"כ היינו כת"י הנותן דוקא ואנו אין לנו אלא דעת מר"ן דס"ל כהמרדכי ודלא כר"ת ולקמן אבאר שכן פסק בשה"ט, ועוד דע"כ ל"ק ר"ת אלא כשאינו ח"ל בהודאתו רק שבא לחוב לעצמו דבזה הוא דס"ל לר"ת דמהני אפילו להכחיש עדים ותע"ב אבל בח"ל ודאי דלא יאמר ר"ת דנאמן להכחיש עדים ולהפסיד לבע"ח ואם כן אף אי מהרשד"ם ס"ל כר"ת עכ"ז בההיא דשומר שבא לחו"ל ודאי דלא יאמר מהרשד"ם דנאמן דמסתמא לא יחלוק ע"כ להקת הפוס' הנז"ל דס"ל דאינו נאמן לחו"ל ובכן חזרנו לחילוקנו דשאני גבי שומר משום שמחזירו למ"ק בהודאתו אבל אם מחזירו לאדם שלא הי"ל בו שום זכות מעולם אינו נאמן לכ"ע.

שו"ר להרב ב"א סי' צ"ט שכ' לחלק כן והגאון שער המשפט שם כתב דדעת מר"ן הוא דבין בקרקע בין במט' שהיכא שהוא מחזירו למ"ק נאמן ולאדם אחר אינו נאמן יע"ש ותלי"ת אשר כיוונתי אל האמת.

אכן מ״ש דגם במט׳ ס״ל למר״ן האי חילוקא הן אמת דהיכא שמחזירו למ״ק דנאמן הוא מוכרח כמ״ש מר״ן בבד״ה סי׳ צ״ט דהגם די״ל שמא לקחו שמעון מ״מ כיון דלא טען אנן לא טע׳ ליה יע״ש אבל מ״ש עוד דהיכא שמחזירו למי שלא הי״ל בו שו״ז דל״מ גם במט׳, אין זה מוכרח בד׳ מר״ן ז״ל דשאני ההיא דסי׳ צ״ט משום שהוא ביד לוי אבל אם הוא עדיין ביד שמעון י״ל דס״ל למר״ן דנאמן כיון שי״ל מיגו כמ״ש הב״ח בת׳ סי׳ ל״ח לפרש כן להההיא דהרא״ש בת׳ דפסקה מר״ן דעלה קאי הגאון הנז׳ וכ״כ הסמ״ע סי׳ מ״ו והבית יהודה סי׳ י״ט יע״ש ויש פנים לזה בדברי מר״ן שהרי בסי׳ מ״ז בשטר אמנה פסק דבעי׳ דאתחזק בב״ד או שהוא ביד שליש הא לא״ה נאמן במיגו וכמ״ש התוס׳ והרא״ש והטור ש״פ וכתב מר״ן בכ״מ בפ״א דמלוה דהמט׳ נלמדו משטר יע״ש וכיון שכן אין לחלק ביניהם ואע״ג דברי״ש סי׳ צ״ט משמע מד״ק דהמט׳ א״ץ שיהיו בב״ד מדלא כ״כ בפי׳ כמ״ש גבי שטר וכ״כ מור״ם ז״ל להדי״א בהגהה וז״ל ואעפ״י שי״ל מיגו וכו׳ ע״כ יע״ש והרמב״ן שהבי״ד הה״מ ז״ל שם וכן הבין הש״ך שם בדעת מר״ן עד שהוצרך לחלק משטר למט׳ דשאני שטר שאין גופו ממון מש״ה נאמן במיגו משא״כ במט׳ וע״ע בבית יאודה סי׳ י״ט הנז׳

מ״מ נלע״ד דאין זה הכרח כלל די״ל דבמ״ש מר״ן ז״ל וז״ל שנ״ל ממון וכו׳ הו״ל כאילו כתב בפירוש דאיתחזקו המט׳ בב״ד או ביד שליש דהיינו שנ״ל ממון זה לב״ד או בעידי ראיה והגם דלא ראיתי לשום פוסק שפי׳ כן בדעת מר״ן מקום הניחו לו והיינו ממש דאיתחזק בב״ד כמ״ש גבי שטר וכמ״ש הלח״מ בד׳ הרמב״ם דאיירי הכי דאתחזקו המט׳ בב״ד יע״ש והכי דייק נמי לשון הרמב״ם שכ״כ וז״ל אלו שבידי וכו׳ ע״כ וכמו שמוכרח לומר כן לס׳ היש מי שתירץ שהבי״ד הה״מ וכמ״ש הלח״מ שם ומור״ם ז״ל ס״ל כהרמב״ן וס״ל דלאו דוקא נקטי הרמב״ם ומר״ן לשון זה אבל להיש חולקין שהבי״ד מור״ם שם ס״ל דבדוקא נקטו לשון הנ״ל אותה הי״ח הם סברת היש מי שתירץ שכ׳ הה״מ ז״ל הנ״ל. והש״ך וש״פ שהשיגו למור״ם על מ״ש וי״ח והם אמרו שלא נמצא חולק על חינם השיגוהו שהרי היש מי שתירץ שכ׳ הה״מ ז״ל ע״כ דפליג ע״ד הרמב״ן ולזה כיון מור״ם במ״ש וי״ח וא״ת א״כ אמאי לא כתב הה״מ ז״ל גבי שטר דבעינן איתחזק בב״ד או ביד שליש וי״ל שסמך אמ״ש בפ״א גבי מט׳ שכ׳ אלו שבידו דמורה באצבע דאתחזקו בב״ד ועיין ג״כ בתשו׳ בית יאודה סי׳ י״ט הנ״ז אבל אי לא אתחזק בב״ד לא השטר ולא המט׳ נאמן במיגו דלהד״מ.

וא״כ לפי״ז מבואר יוצא דלהרמב״ם והרא״ש והטוש״ע בשטר ובמט׳ אי לא אתחזקו בב״ד מהימן במיגו דלהד״מ וכ״כ מהראנ״ח הבי״ד הש״ך שם גם הרי״ף ז״ל בתשו׳ הביאה בעה״ת ש״ה ח״א כתב דאם בעל החפץ הוא לפנינו דנשבע ונוטל ומיירי דלא אתחזק בב״ד ומטעם מיגו וכמש״ל בס״ד, ועם דבעה״ת ז״ל כתב דתשו׳ זו הסופרים שבשוה יע״ש, מ״מ אינו מוכרח שהרי היש מי שיתרץ שכ׳ הה״מ ז״ל ע״כ דקיימי כשיטת הרי״ף ז״ל וכן דעת הג׳ האורו״ת ז״ל בסי׳ סק״ד יע״ש גם הראב״ד ז״ל בתשו׳ הביאה בעה״ת בשנ״א ח״ב ס״ג קאי בשיטת הרי״ף שכתב וז״ל דכיון שהודה

שהוא שטר אמנה והלה צווח כתבו לי שטר הודאה שהודה בפניכם שהוא אמנה איך כופין לזה מפני זה דמאי חזית וכו' ע"כ לבי או' לי דאיירי כשאין הלוה לפנינו וכו' אבל אם הוא לפנינו נאמן, עכ"ל הרי דלגבי שטר כתב להדייא כד' הרי"ף ז"ל וא"כ כ"ש דיסבור הכי במעט' והרפ"מ ז"ל בסי' ס"ג הנז' קיים לתשו' הרי"ף מט' מיגו וכדברי האורו"ת הנז' ומבואר יוצא מד"ק דגבי שטר נמי אם הלוה לפנינו דנשבע ונוטל השטר לקורעו יע"ש וכהראב"ד ז"ל הנז' ואעפ"י שלא ראה דברי הראב"ד ודברי הה"מ שבפ"א והמשל"מ ז"ל שם שכתב עליו דלא נזכר כן לשום א' מגדולי המורים יע"ש ק"ט דהא הבעה"ת כתב הכי להדייא בשם הראב"ד כנז' והוא גופיה בפ"ב הבי"ד בעה"ת הנז' ואיך בפ"א שכח מהם, גם ע"ד בעה"ת גופיה אני תמיה במ"ש דהסופרים שיבשוה דהא איהו גופיה בשנ"א הבי"ד הראב"ד ז"ל ולא כתב עליו כלום מוכח דס"ל דשפיר סלקי דברי הראב"ד להלכה וצ"ע וע"ע בתשו' הרב"ח ז"ל דסי' ל"ח הנז' ובאורו"ת סי' צ"ט סק"ד ומה שסיים הרי"ף ז"ל דאם יש קול שהם עיס' לגוי נשבע הנתבע וכו' היינו משום דכיון שיש קול שהם לגוי וא"ץ כמ"ש הרפ"מ שם וע"ע בבית יאודה סי' י"ט הנז'.

ובעיקר דברי הראב"ד הנז' יל"ד דהא שפיר י"ל דדמא דמלוה סומק טפי משום דחיישינן לקנוניא דאטו מי לא ס"ל לומר האי חששא דקנוניא והלא כל הש"ס מלא מזה דחיישי' לקנוניא בע"כ צ"ל דהראב"ד מפרש לסוגיין דפ"ב דכתובות גבי אומר שטר אמנה דאיירי דלא אתחזק השער בבי"ד וגם אינו ביד שליש וא"כ שפיר אית ליה מיגו ולהכי אם הלוה בפנינו בשעה שהודה ליה א' שהוא אמנה נאמן במיגו אבל אם אינו בפנינו אימור משטה הוא וכמ"ש הראב"ד ז"ל אבל אי אתחזק בב"ד וכו' אף דלוה כ' בפנינו ותובע את שטרו לקורעו ואח"כ הודה לוה א' שהוא אמנה אינו נאמן כיון דלית ליה מיגו ולפי"ז הו"ל הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטוש"ע שוים כלהו בדינא דבין בשטר בין במט' אי אתחזק בב"ד אף דבעל השטר או המט' לפנינו ותובעין וכו' אינו נאמן ואי לא אתחזק בב"ד אם הוא לפנינו נשבע ונוטל כיון שיש מיגו ללוה א' ואם הוא אינו לפנינו לא מהימן אף שי"ל מיגו ללוה א' ואין בין הראב"ד לש"פ אלא דמר מפרש הסוגייא בדלא אתחזק וכו' ואינהו ז"ל מפרשי לה בדאתחזק.

ומעתה יגדל התימה יותר ע"ד המשל"מ ז"ל שכתב שלא נמצא וכו' דלפי האמור כל הפוס' ס"ל הכי וכמדובר ובזה ניצול ג"כ מהרימ"ט ז"ל בסי' י"ג ממשה"ק עליו הרב משל"מ ז"ל מדברי הרמב"ם דס"ל דלא מהימן במיגו דלמ"ש ניחא דדברי הרמב"ם שפיר מתפרשים דס"ל דבמיגו נאמן וכמו שכן צ"ל לדעת היש מי שתירץ שהבי"ד הה"מ ז"ל ומה גם דכל הפוס' הנז' ס"ל הכי בדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל גם בזה א"ש דברי הה"מ עם הראב"ד ז"ל שכתב הה"מ ז"ל אם אמר הלוה שהוא אמנה או פרוע והודה לו ראובן דלא מהימן וכתב על זה המשל"מ דבא לאפוקי מד' הראב"ד הנז' ולפי"ה א"ש הה"מ כהראב"ד ז"ל דהה"מ ז"ל איירי בדאתחזק בב"ד מש"ה לא מהימן כיון דל"ל מיגו והא דלא

פ' דאיירי בהכי משום דסמך על מ"ש בפ"א גבי מטלטלין אלו שבידו דמוכח דאיירי שהם בב"ד כנז"ל ודכוותה נמי גבי שטר איירי בהכי אבל אי לא הוחזק בב"ד דאז י"ל מיגו בזה יש חילוק דאם הלוה בפנינו ותובע את שטרו לקורעו נאמן ואי ליתיה קמן לא מהימן והראב"ד איירי בלא הוחזק ומשו"ה אם הוא בפנינו ותובע את שטרו לקורעו והודה לו ראובן נאמן במיגו וגם בזה א"ש מ"ש הרמב"ם בפ"ב שכן הורו רבותיו דלפי האמור רבו הרי"ף ז"ל הכי ס"ל.

ומיהו הרב ב"ח ז"ל בתשו' סי' ל"ח לא מצ"ל דמפרש דברי הרמב"ם דאיירי בין בשטר בין במט' בהוחזקו בב"ד כנז"ל דא"כ מאי שנא דגבי שטר ס"ל להרמב"ם דאף אם הלוה בפנינו ותובע שטרו לא מהימן ובמט' אם בעל החפץ לפנינו נשבע ונוטל ול"ל דשאני שטר דריעא טענתיה משא"כ במט' דכיון דלית ליה מיגו א"כ גם במט' הול"ל דלא מהימן אף שישבע בעל החפץ דלא אשכחן בשום פוסק שיסבור דאף דלית ליה מיגו נאמן ועוד כל הש"ס מלא מזה דחיישי' לקנוניא וא"כ אמאי אהנייא שבועתו דאכתי נימא קנוניא הוא אבל אם נאמר דאיירי בדלא אתחזק א"ש דכיון די"ל מיגו אמרי' דאי איתא דלקנוניא מכוין היה טוען אותה טענה שהיא יותר טוב לו אבל גבי שטר אף דאיירי בלא איתחזק לא מהימן כיון דריעא טענתיה וכמ"ש הרב"ח ז"ל גופיה לעיל מזה מיהו מרן ז"ל לא מצי סבר הכי דכיון דכתב שדין המט' נלמד מדין שטר כנז' א"כ אין לחלק ביניהם וע"ע בתשו' בית יאודה הנז"ל ועוד דודאי אית לן לקרב סברות הפוס' בכל מאי דאפשר ולא לרחקם וכיון שראינו להרב פ"מ ז"ל מטעם מיגו וחזינא להסמ"ע סי' מ"ז ולהב"י שפי' לתשו' הרא"ש מטעם מיגו, הא אי לית ליה מיגו אינו נאמן א"כ צריכים אנו ג"כ לומר שגם הרב"ח ז"ל דקאמר בד' הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דנאמן היינו ע"כ מטעם מיגו ועוד דמדבריו שם מוכח דמטעם מיגו אתי עלה שהרי הסכים תחי' דברי מהראב"ן עם הרמב"ם עפי"ד הרמב"ן הנז' שכ' כמסתפק דאם תבעו וכו' והיינו מט' מיגו ועפי"ז סובב הולך כל הפסק הנז' יעש"ב.

ולפי"ז מ"ש הרב שער המשפט בד' מרן ז"ל דבמטל' אם הוא מחזירו לאדם שלא הי"ל בו שו"ז מעולם אף די"ל מיגו ל"מ אינו מוכרח ומיהו אמת הוא דרוב הפוס' ס"ל בד' הרמב"ם ומרן ז"ל כמ"ש הגאון הנז' והם בעה"ת בש"ה הנז"ל ורי"ו והפוס' שהבי"ד הב"ח ז"ל שם והש"ך בסי' צ"ט והרב ב"י עייאש ז"ל שם והדרישה סי' צ"ט שפי' להדיא למ"ש הרא"ש בתשו' הנז' דלאו כל כמיניה להוציאו מלוי היינו מחזקת לוי ואפילו שהוא עדיין ביד שמעון יע"ש וצ"ע שדברי הדרישה סותרים למ"ש בסמ"ע סי' מ"ז ס"ד הנז' וכן דעת המשל"מ והלח"מ שם ומור"ם והפ"מ סי' ס"ג הנז'.

ומעתה אבא להשיב ע"כ מ"ש מעלת החולקין יצ"ו דמה שהביאו ראיה מהיא דשומר אני עליה ומרש"י והרא"ש שהב"ד הטור ז"ל בסי' רמ"ה דס"ל דנאמן לחוב ופליגי ע"ד הגאונים והרשב"א וכל הפוס' הנז"ל ליתא דשאני התם שהוא מחזירו למ"ק בהודאתו והו"ל חזקה שאע"ט וכנז"ל ובפרט שכ"כ הרשב"א עצמו שחלק כן

בפי' בחי' לגיטין דל"ב ומה גם דהוא קאי ע"ד רש"י דכריתות ומחלק כן ודברי רש"י דכריתות הם דבריו הנז' בטור ומ"ש ראיה לדבריהם ממ"ש הרב פ"מ ז"ל דאיירי בהחזיק ג"ש דהוי במקום שטר ליתא דכ"כ דאם יש עדים על המקבל שקבל המקח תו לא אמרינן ביה הודאת בע"ד כקע"ד דהא הם מביאים ראיה לנ"ד ובנ"ד השטר הטאבו מעידים על הלוקח שקבל המקח וא"כ איך יאמר הרמב"ם דאף דהרחיק ג"ש דהוי במקום שטר בעדים שמעידים על הלוקח שקבל דנאמן וכוונת הרפ"מ ז"ל לומר דהראב"ד הכי יחשוב ומשו"ה אינו נאמן אבל הרמב"ם יחשוב דאף דהחזיק ג"ש לא הוי במקום שטר ואילו היה רואה הרפ"מ ז"ל חי' הרשב"א לגיטין דל"ב שכתב דברי הראב"ד הבאים בטור בשם הראב"ד לא הוה טרח כולי האי יע"ש ומה גם דגם הפ"מ ז"ל חזר בו מזה והסכים לדרך הא' יע"ש וכבר כתבנו שדברי מרן ז"ל בחי' גיטין הנז' הוין תיובתייהו, גם מ"ש לחלק בין חזקה קדומה לאינה קדומה ליתא גם מדברי מרן בחי' הנז' הוו תיובתייהו דכ"ש נ"ד שהוא חב לאחרים גם מ"ש ע"ד הלח"מ ז"ל ליתא כנז' גם מדבריהם מוכח דשני חי' הם ודחו אותם וליתא אלא דהכל הוא חי' אחד דלא הדרא למ"ק אלא ע"י שנאמר דהו"ל חזקה שאע"ט והוא החי' האמיתי וכאמור גם מ"ש ע"ד מהרשד"ם ז"ל שכתב דהרמב"ם גם ביש שטר מיירי ליתא דכוונתו בשטר כת"י הנותן אבל לא בשטר העדים שמעידים על הלוקח שקבל,באופן שכל ד"ק באו שלא בהשגחה.

גם תלו עצמם במ"ש הרב"ח ז"ל בתשו' סי' ל"ח דט"ל דאם בעל החפץ לפנינו נשבע ונוטל וה"ה הכא בנ"ד בעל הקרקע נו"ן והגם דמית ואמש"ל דזה דמי לשכיר ונגזל שבסי' ק"ח מ"מ כיון דיורשיו דרים בבית דיינא דעבד כר"א עבד ואנן בעניותין כ"כ דמרן ז"ל לא ס"ל כהב"ח ז"ל כיון דס"ל דדין מטל' נלמד מדין שטר ולהרב"ח ז"ל מוכרח לחלק ביניהם ותו ע"כ ל"ק הרב"ח אלא במט' דאיכא מיגו אבל בנ"ד דאיירי בקרקע דליכא מיגו ל"מ אפילו אם ישבע בעל הקרקע ועוד שהרי כתב מוה"ר ז"ל בס' נכח השולחן סי' י"א בשם הכנה"ג שכ' משם מהרש"ג דהזוכה מכח קי"ל אין יורשיו זוכים בט' קי"ל אלא כשטען איהו בחייו האי טענת קי"ל ומת אבל כשלא טען איהו בחייו קי"ל ומת הגם דהיה יכו"ל קי"ל אין יורשיו יכו"ל קי"ל יע"ש וא"כ מ"ש ראיה מהב"ח ז"ל ל"ש מתייא.

גם תלו עצמם במ"ש מרן ז"ל בכ"מ בפ"ב דמלוה דאם אין לו אלא אותו החפץ לפרוע אם תבעוהו האחרים תחי' בחובם ואח"ך הודה דנאמן דליכא למימר דמורו התירא אבל אם הודה מעצמו תחי' אפילו שתבעוהו אח"ך ל"מ וכו' ע"כ ובנ"ד אף דלא ידעינן אם תבעוהו תחי' מ"מ מסתמא י"ל שתבעו תחי' ותביא ראיה אלמנת יאודה שלא תבעו ותשקול ונסתייעו לזה מתשו' מהריט"ץ ז"ל סי' ט' דלא הוזכר בשאלתו שתבעו ואפי"ה זיכהו מט' תבעו ובודאי דס"ל דמסתמא י"ל שתבעו וה"נ הכא בנ"ד את"ד יצ"ו וגם בזה לא צדקו כלל דל"ד נ"ד לדמרן כ"מ כלל חדא דמרן לא האמינו בתבעוהו תחי' אלא משום דליכא צד דמורה היתרה וכיון שכן חזקה אינם תובעים אלא א"כ יש להם אצלו והאחרים הם המחזיקים הענין להאמינו

אבל אם לא תבעוהו תחי' אלא שהודה מעצמו ואח"כ תבעוהו אמרינן שקורי קא משקר וגם האחרים שתבעוהו אח"ך שקרני וכדמוכח הכי מד' מרן ז"ל הנז' וא"כ אם לא ידענו בבירור שתבעוהו תחי' מהי"ת להאמינו ולומר דמסתמא תבעוהו כיון דכל עיקר נאמנותו תלוי בתביעת אחרים תחי' וגם מהוריט"ץ ז"ל סמך על שאר עניינים אעפ"י שלא נזכרו בשאלתו ועכצ"ל דהרב ידע כל הענין בע"פ ואח"כ דכוותה בתביעה אמרינן ידע בע"פ דאיירי בתבעו תחי' והכי דייק לישנא שכתב וז"ל שהרי תבעו פלוא וכו' ע"כ ואי איתא הכי הול"ל שהרי מסתמא תבע פלוא אל"ו כדכתיבנ' ופשוט ועוד הרי פסק מרן בסי' ס' ראובן שהוציא שטר שלוה ש' מלוי מנה וכו' אם אינו ח"ל וכו' עכ"ל הרי דאם ח"ל אינו נאמן ואעפ"י שר' תבע תחילה שהרי ראובן הוא שהוציא השטר וקא תבע תחי' וא"כ מרן סותר עצמו מכאן למ"ש בכ"מ. ועוד שהרי הם שכחו דברי עצמם שהם דימו נ"ד לשומר אני עליה ונסתייעו מד' הלח"מ שכתב דאיירי כשהנותן מודה וכו' וא"כ הרי להדייא לפ"ז דבקרקע לא בעינן תבעו תחי' דהאיך יתבעהו תחי' דהא איהו מודה שנתן ועכצ"ל דאחר שהודה המקבל שלא קבל או אמר הנותן דכיון שהוא מודה שלא קבל א"כ אחזור אני בשדה שלי אבל קודם הודאת המקבל איך יתבענו הנותן תחי' וזה מוכרח בפי' סוגיין דגטין והך דשומר וכמ"ש הדרישה והסמ"ע בסי' רמ"ה בפי' וא"כ למה הוצרכו החולקין יצ"ו לחפש בנ"ד אם תבעו תחי' והוצרכו לידחק ולומר דמסתמא תבעו תחילה הא בקרקע לא בעינן תבעו ועוד ילה"ק עליהם דלדידהו מרן ז"ל סתר דידיה אדידיה עוד סתירה אחרת דאילו בכ"מ בעי תבעו תחילה ובהך דשומר לא בעי תבעו בע"כ מרן ודאי מחלק בין שהוא מודה שהוא חייב עוד לאחרים חוב אחר דאז אינו מוציא גוף הדבר מחזקתו ומשו"ה נאמן אם תבעוהו האחרים תחילה לבין היכא שמודה על גוף החפץ שהוא של אחרים דאז מוציא גוף הדבר מחזקתו דבזה אף אם תבעו האחר תחילה אינו נאמן וכמ"ש הש"ך סי' צ"ט סק"ו לחלק כן ובההיא דשומר דלא בעי' תבעו משום שהוא מחזירו למ"ק בהודאתו. ונ"ד הוא מוציא גוף הדבר מחזקתו משו"ה אינו נאמן ואעפ"י שתבעו תחילה.

שוב עיינתי היטב בדברי מרן הכ"מ וראיתי דשפיר אמינא למע' החולקין יצ"ו מטוניכו שהרי מרן איירי להההיא כשהוא מודה שהוא חייב לאחרים עוד חוב אחר ולא איירי במודה על גוף החפץ שהוא של אחרים ומאי אית לן למימר דשוים ושקולים הם ויבואו ב' א"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון ובתבעוהו אחרים תחילה דכתב הכ"מ דנאמן הצריך מרן להדייא עדים שקדמה מע"פ למלוה בשטר ואז אף דאי"ל שמא פרעו מ"מ כיון דאיהו אמר שלא פרע נאמן משום שהוא מחזירו למ"ק בטענתו וכמ"ש מור"ם סי' צ"ט גבי עיס' לחלק בין ידוע שי"ל עיס' בידו משל אחרים דנאמן לבין אם אין ידוע דאינו נאמן ואם כן דכוותה בדבר הלמד שהוא במוציא גוף הדבר מחזקתו עכצ"ל שצריך שיביא עדים שהוא של אותו אחר ואז הגם דאפשר שלקחו מ"מ כיון דאיהו אמר שלא לקח נאמן משום שהוא מחזירו למ"ק בהודאתו וכמ"ש מרן בבד"ה סי' צ"ט על תשו' הרא"ש הנז' אבל אם

הוא מחזירו לאדם שלא הי״ל בו שו״ז מעולם אינו נאמן כסברת הגאון שער המשפט הנ״ל וזה דלא כשיטת החולקין יצ״ו ושפיר אמינא להו מטונייכו.

אכן חזרתי ע״ד מהריט״ץ הנז׳ וראיתי שדן את הדין מט׳ תבעו בפקדון והאמינו וכל חיליה דמרן מד׳ מרן שבכ״מ הנז׳ ולא הצריך עדים שהיה בידו פקדון יעו״ש וקל״ט דמה יענה למה שהצריך מרן עדים שקדמה מע״פ וכו׳ ולא הימניה לדידיה במ״ש שקדמה ומאי שנא חפץ מחוב ואדרבא כ״ש הוא דבחפץ בעי מרן עדים משום שהוא מוציא גוף הדבר מחזקתו ולפחות שוים הם ודיו לבא מן הדין וכו׳ ואיך למד הרב מדברי מרן ז״ל הללו לגם דליכא עדים ואדרבא דאי הוה קאמר הרב הכי היה מתיישב לו אותה קו׳ שהקשה ע״ד מרן מדברי הרמב״ם מהך דשטר וכו׳ ואיך סבל הקו׳ הנ״ל ועכ״ז דן מטעם תבעו ועוד שהרי מרן לעיל מזה כתב דמטל׳ נלמדו משטר וא״כ אין לחלק ביניהם כלל כמ״ש הבית יהודה שם ועד דמה יענה הרב למ״ש מרן בסי׳ ס׳ הנז״ל ומכח כ״ז הול״ל דדוקא היכא שיש עדים ובדוחק י״ל דס״ל למר דדוקא התם הצריך מרן עדים שקדמה וכו׳ משום דאיירי ע״כ בבא לגבות קרקע שיש בה דין קדימה דאי במט׳ א״כ אמאי צריך עדים שקדמה המע״פ הלא אפילו שיש עדים שהיא מאוחרת מ״מ אין קדימה במט׳ ויחלוקו כמ״ש בסי׳ ק״ד וכ״כ הש״ך להדייא בסי׳ צ״ט לדחות ראיית הה״מ ז״ל שהכריח מד׳ הרמב״ם דה״ל דמע״פ מוקדמת קודמת בגבייה למלוה בשטר מאוחרת יע״ש אלא ע״כ דמרן איירי בבא לגבות מקרקע וכיון שכן תו לית ליה מיגו ולכך אינו נאמן ואפילו תבעו תחילה ולהכי הצריך מרן עדים שקדמה וגם תבעו תחילה אבל במט׳ שי״ל מיגו נאמן אם תבעו תחילה אף דליכא עדים כלל ונדון מהריט״ץ איירי בפקדון מט׳ שהוא מעות כיעו״ש ובהכי ניחא משה״ק עליו לעיל מסי׳ ס׳ דשאני התם שהשטר הוא ביד ראובן ולית ללוי מיגו משו״ה אינו נאמן לוי ואפילו תבעו ר׳ תחי׳ ואנה״ן דאילו הוה התם עדים ששלוחו היה נאמן היה אף דלית ליה מיגו ועם די״ל דשמא נתן אח״ך לוי לראובן המעות משלו ונשאר החוב ללוי ולא הקפיד ליטול השטר כיון שהוא כתוב בשמו מ״מ לא אמרי׳ הכי כיון שהוא כתוב בשמו מ״מ לא אמרי׳ הכי כיון שהוא מחזירו למ״ק כאמור ברם משה״ק עליו מהך דשטר וכו׳ אכתי קשייא וזהו שהוא ז״ל נמי הניחה בקו׳.

ולפי״ז דעת מרן הוי היכא די״ל מיגו נאמן אם תבעו תחי׳ ואף דליכא עדים כלל והיכא דאיכא עדים נאמן גם בלא מיגו גם למהריט״ץ ז״ל ובכן שפיר להחולקין יצ״ו מטונייהו דבנ״ד דליכא עדים דמעי׳ היתה לשלמה וגם ליכא מיגו אינו נאמן גם למהריט״ץ וכדס״ל להגאונים והרשב״א וכל הפוס׳ הנ״ל ברישׁ אמי״ר דס״ל דאינו נאמן ותל״מ.

ודע דהחולקין יצ״ו לא הרויחו כלום מתשו׳ הרב״ח הנז׳ גם לפי הבנתם בדברי מרן הכ״מ הנז׳ דהא דהרב״ח ז״ל אינו מחלק מתבעוהו תחי׳ אם לאו אלא דבכל ענין נשבע בעל החפץ ונוטל רק שכאין בעל החפץ לפנינו אז אינו נאמן עד שיביא עדים שעדיין

הם לבעל החפץ ובהכי מוקי לדברי הרמב"ם ז"ל ברם מרן ז"ל בלא תבעוהו תחי' אלא הודה מעצמו ואח"ך תבעוהו קאמר להדייא דאינו נאמן ואי ס"ל כהרב"ח אמאי לא קאמר נשבע בעל החפץ ונוטל שהרי הוא לפנינו ועוד דע"כ למרן ז"ל בלא תבעוהו תחילה אינו נאמן אף אם ישבע בעל החפץ שהרי בתבעוהו תחילה דקאמר דנאמן היינו ע"כ בשבועה כמ"ש שם הרמב"ם דנתבע בעל השטר ונוטל וכ"כ הש"ך בסימן מ"ז וא"כ מאי שנא האי טורף מהאי טורף ותו שכן פסק מרן סי' ק"ד סי"א להדייא וא"כ גם בחפץ שהם יצ"ו באים ללומדו מדברי מרן הללו ע"כ דבעי שבועה דדיו להבא מן הדין וכו' ועוד דזה נמי טורף הוא וכ"כ התומים ז"ל להדייא בסי' צ"ט סק"ד דנאמן היינו בשבועה אף שלא תבעוהו תחילה יע"ש וכיון דנאמן בתבעוהו תחילה היינו בשבועה א"כ בלא תבעוהו תחילה דלא מהימן היינו ע"כ דאף בשבועת בעל החפץ אינו נאמן וזה דלא כהרב"ח וא"כ גם לפי הבנתם אינם יכולים להפקיע מדרך זה אלא להיכא דתבעוהו תחילה דוקא וזה עצמו מ"ש הם יצ"ו אח"ך מדברי מרן שבכ"מ וא"כ מה הרויחו מדברי הרב"ח הנז'.

עוד סמכו עצמם החולקין יצ"ו במ"ש הרט"ז סימן מ"ז דאם הי"ל נכסים תו לא חיישי' לקנוניא אף שהעני אח"ך ע"ש וחד מהחולקין יצ"ו ההוא אמר שתביא ראיה אלמנת יהודה שלא הי"ל נכסים בעת שהודה ותטול עכ"ד וחד מנייהו אמר דודאי הי"ל נכסים שהרי זמן האודיתא הוא קרוב לנישואיו ומס' כתובה נלמוד שהי"ל נדוניית אשתו בז' הנז' בסך קרוב למאתים לירא והם היו בידה בעת הודאתו גם י"ל שטר על חמיו בסך ן' לירא והי"ל ג"כ מט' ביתו ודאי בסך ל' לירא הרי שהיה בידו כנגד כתובתה וכיון שכן נאמן בהודאתו כיון שהי"ל נכסים ואף שאח"ך העני עכ"ז ל"ח לקנוניא וכס' הט"ז ז"ל עכ"ד החולק הב' יצ"ו.

ואשיב תחילה ע"ד החולק הא' יצ"ו דהנה הט"ז לא אמר הכי אלא בד' הטור שכתב להדייא תע"ב שזה ללא צורך ואם כן מרן שהשמיטו אימא דלא ס"ל הכי ועוד דגם בדברי הטור אינהו מוכרח די"ל דכוונתו כמ"ש הדרישה והחש"ש ז"ל ועי"ל דהט"ז אזיל לטעמיה שפסק בסי' ק"א דאם י"ל נכסים לא משתעבד מדר"ן אבל מרן ס"ל דאפילו י"ל נכסים משתעבד מדר"ן כמ"ש הב"י בסי' פ"ו וכמ"ש הש"ך בדעתו שם ובסי' מ"ז ע"ש דמבואר להדייא דדעת מרן דאף די"ל נכסים גובה מן האודיתא וכ"כ במשה"ב בד' מרן והש"ך דלא כהרט"ז וגם שבאורו"ת סי' פ"ו כתב דמרן חזר בו בש"ע מדלא פי' אותו פירוש כתב בב"י מ"מ אנן פה צובה יע"א לא קי"ל הכי אלא כשהבי"ד איזה פוסק בב"י ולא הזכירו בש"ע אבל אם בב"י הבי"ד איזה פוסק ומרן בב"י פי' בדברי אותו פוסק איזה פי' ובש"ע פסק לדברי אותו פוסק בסתם אפילו שלא הזכיר אותו פי' שלו שפי' בב"י מ"מ אמרי' דמסתמא פי' כמ"ש בב"י ומיהו זה יל"ד דל"א הכי אלא כשהביא אותו לשון עצמו של אותו פוסק אשר ממנו הוציא אותו פי' וכמ"ש הב"א ח"א דק"ך ע"ג והכא לא העתיק אותו לשון עצמו שהרי הרשב"א והר"ן נקטו בלשונם דאין גובין מנ"מ במקום שיש בנ"ח ומזה הוציא מרן בב"י דאיירי קודם שהגיע זמן השטר דאי אח"ך מאי משעבדי איכא ואותו

לשון דנקטי הרשב"א והר"ן לא הזכירו בש"ע אלא דבאמת הוא דמעשים בכל יום דמוציאין מדר"ן אעפ"י שהי"ל נכסים ואבדו וזה דלא כר' האורו"ת ז"ל.

אלא דהאמת אגיד דהט"ז ז"ל לאו מטע"ז קאמר כן אלא אף היכא דלא שייך הך דר"ן הכי ס"ל כדמוכח מד"ק וכל חיליה דמר מתשנ' הרא"ש ז"ל שהביאה הטור סי' ס"ד דקאמר התם גבי מצא שט"ח וכו' דאם חייב מודה ויש לו נכסים יחזיר ומזה למד הרב לומר דהיכא דיש לו נכסים ל"ח לקנוניא וכמ"ש הרב ט"ז ז"ל גופיה שם וכן פסק מרן בש"ע דאם י"ל בנ"ח יחזיר וכ"כ הכנה"ג בשם הרב מעשה חייא ז"ל יע"ש.

אבל באמת יל"ד דא"כ הרא"ש ז"ל סתר עצמו דכאן כתב דאם יל"ן יחזיר משמע דל"ח לקנוניא ביל"ן ואילו בסי' ס' שהביא"ד האורו"ת גבי ר"ג הנ"ל משמע דס"ל דאף דיל"ן חיישי' לקנוניא דשמא יאבדו ויבא להשתלם מזה דאל"כ אמאי נדחק ליישב באין שהות לעשות קנוניא דמשמע דלא אשכח פתרי לקו' אלא בהכי והול"ל דאיירי יל"ן לר"ג אעכ"ל דס"ל דהגם דיל"ן חיישי' שמא יאבדו וזה דלא כמ"ש איהו גופיה בתשובה הנז' וכן ילד"ק ע"ד הש"ך ג"כ שכתב בסי' מ"ז ופ"ו דאי אשתדוף בנ"ח גובה מן האודיתא ובסי' ס"ה פסקו הפוס' בתשו' הרא"ש הנ"ל וגם איהו ז"ל מודה בזה כיעו"ש וא"כ דבריו סתראי נינהו אעכצ"ל דשאני ההיא דסי' ס"ה דהשטר מסייע להודאתו וכו' כמ"ש הסמ"ע שם לתרץ קו' אחרת אבל היכא דלא מסייע חיישי' לקנוניא גם ביל"ן וזה דלא כהרט"ז ז"ל והגם דהש"ך שם לא ניח"ל בחי' הסמ"ע הנז' היינו משום דס"ל דאף דהשטר מסייע להודאתו מ"מ חיישי' שמא יש עליו חוב אחר אבל לענין שמא יאבדו הנכסים שפיר מודה להסמ"ע וא"כ דין זה דהט"ז אינו מוכרח ואדרבא מוכרח להפך כאמור והרבה פוס' חולקין עליו ובפרט מרן ז"ל כמ"ש הש"ך בדעתו וכבר כתבתי דלא קי"ל כהאורו"ת הנז' כיון דמעשים בכל יום מפקינן מדר"ן אף שהיל"ן ואבדו.

ועוד דדל כ"ז מהכא עכ"ז לא יכולתי להלום דברי החולקין יצ"ו שהרי ע"כ גם להט"ז לאי בתר שעת הודאה אזלי' אלא בעי' שיהיה לו נכסים בשעת הגעת זמן השטר וכמ"ש איהו בסי' רמ"ה יע"ש וע"כ הטעם דאם עדיין לא הגיע זמן השטר מאי אהנייא ליה למלוה במה דיש נכסים ללוה כיון דאינו יכול לגבות חובו אבל אם הי"ל נכסים בעת הגעת זמן השטר אף שאבדו אח"כ מ"מ אינו יכול לגבות מהלוה הב' שהרי סמא בידיה לגבות בשעת הגעת זמן שטרו ואיהו שנתרשל ולא גבה איהו דאפסיד אנפשיה וכ"כ הרב ב"א סי' ס"ה הנז' וכיון שכן בנ"ד בתר שעת מיתה דמודה אית לן למיזל ובעי' שיהי"ל נכסים בה שעתה דאז הוא הגעת זמן פרעון הכתובה וא"כ באותה שעה אין לו נכסי כידוע וא"כ מאי קא' תביא ראיה ותישקול האם כונתו דחיישי' שמא י"ל נכסים טמונים ולז"א תביא ראיה ותישקול ותביא ראיה שלא הי"ל טמונים וזה אינה יכולה להביא ותפסיד. זה לא ניתן ליאמר דא"כ גם בההיא דשטר אמנה נימא הכי אל"ו דלטמונים ל"ח אלא בעינן שיהי"ל נכסים

ידועים וגלויין בשעת מיתה בודאי ואם כונתו שמא החביאה או שמא הגבה לה בעלה כתו' הרי בלא"ה חייבת לישבע כדין כל טורף וגם שבועת אלמנה רמיא עלה והגם דפליגי הפוס' אם יכולים היורשים למחול לה על שבועת אלמנה ועיין בס' שמחה לאיש ס' ב', מ"מ בנ"ד אלמנת שלמה היא המוחזקת במה שהיא דרה בו והיא יכו"ל קי"ל כמ"ד דאינם יכולים למחול לה וכיון שחייבת לישבע תו ל"ח למידי.

ועתה אשיב ע"ד החולק הב' עוד במ"ש דמספר כתובה נלמוד וכו' דזה אינו שהרי שכאדם נושא אשה עניה ופוסקת עמו לכתוב לה כתובה מרובה הנה הסופר רואה כמה פסקה עמו ואז כותב ב' שלישים הביאה לו מבית אביה ושליש תוס' מדיליה ואעפ"י שלא הביאה לו כלום שכן המנהג פה צ"י כידוע וא"כ אין ראיה מס' כתובה דשמא לא הביאה לו כלום וא"כ אין ידוע אם הי"ל נכסים בשעת אודיתא ועוד שכבר כתבנו דגם להט"ז לאו בתר שעת הודאה אזלינן אלא בתר שעת מיתה ואז ידוע הוא שלא הי"ל נכסים וכיון שכן בודאי דלקנוניא איכוון שלא נמצא לו שעת מיתה שיעור כתובה.

והנה אם כלו הנכסים ואבדו מאליהם לדברי הט"ז ז"ל אינו גובה מהאודיתא אלא כנגד סך שלא היה לו אבל כנגד שהי"ל וכלו או אבדו אינה גובה ולהש"ך שהוא כמרן גובה כל כתובתה ואף כנגד אותם נכסים שהי"ל ואבדו אמנם הכא בנ"ד שלא כלו הנכסים מאליהם אלא שאכלום אלמנת יאודה ובניה ולגבי מזונות ודאי דנאמן בעלה לחוב אותה כיון שיש לו מיגו שהיה יכול למכור או ליתן והיא אינה יכולה להוציא מהלקוחות כדתנן אין מוציאין למזון האשה והבנות מנ"מ ואע"ג דרוב הפוס' ס"ל בד' מרן דאע"ג די"ל מיגו אינו נאמן מ"מ כיון שיש כמה פוס' דס"ל בד' הרמב"ם ומרן דנאמן במיגו ובפרט דקאמר מהריט"ץ הכי בפי' בד' מרן ז"ל ועוד שכתב הרב בית יהודה ז"ל שם דזה דוקא לגבי בע"ח דיכול לעכב עליו מלמכור נכסיו אבל בכתובת אשה דאינה יכולה לעכב עליו נאמן במיגו יע"ש וא"כ דכוותה לגבי מזונות דאינה יכולה לעכב עליו לכ"ע נאמן במיגו וא"כ לפ"ז לכאורה נראה דמה שאכלה למזונות מנכין לה מכתובתה וכמ"ש הרדב"ז בח"ה סי' קל"ד לגבי לקוחות וכ"כ התוס' בכתו' דצ"ו ע"ב בד"ה ור"י וכו' בתו' בתי' ב' יע"ש וכ"כ מהריק"ש באה"ע סי' צ"ג ע"ש ש"מ דבע"ח ולקוחות שוים הם בדין זה ולהרדב"ז ולהמבי"ט ותי' ב' של התוס' מה שאכלה מנכין לה מכתו' וכ"כ מהרשד"ם באה"ע סי' קמ"ט ובח"מ סי' שע"ד לגבי לקוחות יע"ש ואף דלרש"י ולתי' א' של התוס' הנז' אין מנכין משום דהוי כאשתדוף בנ"ח וכ"כ הטור אה"ע סי' ק"ג וכ"כ הרב"א בש"מ דכתו' משם כמה גדולים וכ"כ מהרש"ך בח"א סי' קכ"ט ומהרי"א סי' רי"ט והרב משו"ת סי' ל"ח הוב"ד בכה"ג אה"ע סי' צ"ג הגה"ט אות נ' יע"ש מ"מ אלמנת שלמה היא המוחזקת במה שהיא דרה בו ויכו"ל קי"ל כיון דבפלוגתא מתניא ודעת מרן הדר הוא הנקרא מוחזק וכמ"ש באבק"ר סי' קכ"ו וכן תפסו במושלם מוה"ר ז"ל בס' נכח השלחן ח"מ סי' ט' והרב מהרי"ץ אבואלעפייא הי"ו בס"ה פני"י ח"ב דק"ח ע"ג יע"ש.

אלא דבאמת אני תמיה עליהם במאד מאד דטרחו למצא דעת מרן בשה"ט מה הוא ולא יכולו עד דמצאו מציאה לתשו' אבק"ר הנז' דאמאי והלא דין זה פסקו מרן ז"ל בש"ע ח"מ סי' רמ"ה וז"ל זיכה לו ע"י אחר וכששמע המקבל שתק ואח"כ צווח ואמר אינו מקבלם ה"ז ספק וכו' לפיכך אם קדם אחר וזכה בה לעצמו אין מוציאין מידו שמא המקבל זכה וכו' עכ"ל וכן פסק הרמב"ם בפ"ד דזו"מ וכתב מרן הב"י הטעם משום דפליגי בה ת"ק ורשב"ג ולא הכריעו הל' כמאן לכן הוי ס' עכ"ל הרי להדיא דעת מרן הש"ע דפלוגתא דרבוותא הדר בתוך הקרקע הוא הנקרא מוחזק לומר קי"ל ואיך לא שלטו מאו"ע בפסק מרן הנז' ומדברי מרן אלו מבואר יוצא דאפילו ירד לתוכה אחר שנולד הס' עכ"ז הוא הנקרא מוחזק ודוקא בפלו' דרבוותא דדינא אבל בס' בטענות מי שהוא דר בה קודם שנולד הס' הוא נקרא מוחזק אבל אם אחר שנולד הס' ירד לתוכה המערער אז בעל הקרקע נקרא מוחזק ואידך הוי מוציא ועליו להביא ראיה וכמ"ש מרן באבק"ר סי' קע"ט דק"ו ע"ג ובזה מתפרשין דברי מרן שבש"ע סי' מ"ב וקמ"ו ושי"ב ושי"ז וש"מ וע"ע בסי' נכח השלחן ובפנ"י הנז' וגם מתשו' מרן שבסי' קע"ט הנז' תראה להדיא דגם במט' אם תפס לאחר שנולד הס' ל"מ תפיסתו ומפקינן מניה יע"ש.

ונחזור לענין דינא כי הנה מד' מרן שאבק"ר ושבש"ע הנז' מתבאר להדיא דבמח' הפוס' הדר הוא הנקרא מוחזק וא"כ בנ"ד אלמנת שלמה היא המוחזקת במה שהיא דרה בו ויכו"ל קי"ל כתי' ב' דהתוס' דמה שאכלה מנכין לה מכתובתה כ"ז היה נ"ל לכאורה.

אך אמנם חזרתי על תשו' מרן ז"ל דבאבק"ר סי' קכ"ו הנז' ואשכחית דהיא היא השאלה עצמה אשר נשאלו עלה מהרשד"ם ז"ל ודעימיה הנז' ושפילנא לסוף תשו' מרן ואשכחנא דהוא ז"ל ס"ל כתירוץ א' של התוס' והטור ז"ל שהרי כתב וז"ל גם הטענה הב' שטענה האלמנה שחייבת לאביה ק' פרחים וכו' אינה נאמנת וכו' ואנ"ס דקנוניא בינה ובין אביה וכו' ועוד דמדינא אין אביה יכול לתבוע דמי מזונות כיון שפירנס סתם וכו' עכ"ל נראה להדיא שדעת מרן כרש"י וכתירוץ קמא דהתו' דאי איתא דמרן ס"ל כתירוץ ב' של התו' ודעמייהו למה ליה לכל הנהו טעמי הנז' בד"ק כדי לבטל טענת האלמנה דהא בטיל היא מעיקרא דאף מה שאכלה כבר מנכין לה מכתובתה כ"ש דאין לה ליפרע מהלקוחות מה שלוותה למזונות אלא ודאי דס"ל דאין מנכין לה מה שאכלה וכרש"י והטור וכתי' א' של התוס' וזה ברור וכן יש להוכיח ג"כ ממ"ש בב"י סי' ק"ג דעל מ"ש הטור שם כרש"י הראה מרן בב"י מקור דין זה וסיים שזוהי הגי' הנכונה בדברי רבינו עכ"ל משמע דס"ל כוותיה ותל"מ.

ובאמת צל"ד כוונת התוס' דאיך הם קורים למה שאכלה היא עצמה דהוי כמו אשתדוף, והנראה דס"ל דכיון דהאלמנה י"ל ב' חובות כתובה ומזונות ולהכי מה שאכלה למזונות אין מנכין לה משום דיכו"ל דמה שגביתי הוא עבור חוב דמזונות

ואני רוצה לטרוף מהלקוחות עבור חוב דכתובות כדין סטראי וכמ"ש רש"י שם ומרן באבק"ר סי' קכ"ז וז"ש התוס' וז"ל ולא שייך הכא לומר אפסדת אנפשה בידהא כיון שעשתה לצורך מזונות עכ"ל, ועכצ"ל דכוונתם הוא זה דיכו"ל דאני עשיתי וגביתי עבור חוב דמזונות ולא הפסדתי את הבע"ח בידים וע"ע באורו"ת סי' קי"א ותמצא כדברי, אלא שהוא נדחק בדברי התוס' הנז' והוצרך לומר דכיון דנכסי בחזקת האלמנה קיימי הו"ל כגבוי וז"ש התוספות שהרי עשתה לצורך מזו' יע"ש ואין צורך לזה שהרי הלוקח מפרנס א' לשלשים יום וכמ"ש בסי' נ"ג וא"כ ראשון ראשון מסתלק ומה צריך לטעם נכסי בחזקתה והו"ל כגבוי אלא דלדינא אזיל ומודה הרב לדברינו ובמשה"א סי' קי"א כתב וז"ל דמ"ש התוס' כתי' א' שהרי מן הדין הי"ל לגבות ממשעבדי וכו' הוא עפ"י תי' ב' וכו' ע"כ, וליתא דלההיא כתבו התוס' וז"ל וגם לפי' הקונט' אין זה אונאה וכו' ע"כ הרי להדיא שכתבו זה לתי' א' והוא פי' רש"י וכונתם לומר דהיה להם ללקוחות להתנות עמה שאם תתאלמן לא תמכור קרקע זה דהיינו הנשארת ביד בעלה אלא לכתובה ואם תמכור למזונות לא תטרוף מהם לכתובה זהו כוונתם בהכרח והר' תומים שהושג ממשה"א הנז' מזה דבר ה' בפיהו אמת יע"ש כן נ"ל, ולפי"ז מבואר יוצא דהבחירה ביד האשה ליזון מנכסי בעלה עד שיכלו ואח"כ תטרוף לכתובתה מהלקוחות וכ"כ הרב דברי יוסף סי' ל"ח ודייק לה מדברי מרן ממ"א ואילו היה רואה תשו' מרן דבסי' קכ"ו הנז' הוה ממטי ליה אפריון.

ואם נפשך לו' דכ"ז דוקא בלקוחות משום דחל עליהם שעבוד האשה שעה אחת ואח"ך מכר או נתן אבל בנ"ד שהוא מודה שלא היתה שלו מעולם וא"כ לפי דבריו לא חל שעבוד כתובת אשתו עליה כלל אימא דאין הדין כן, לזה אשיב דמלבד דזה לא יעלה על השכל שתהיה האודיתא עדיפא מלקוחות דאדרבה גרע טפי האודיתא משום דהלקוחות יהבי דמי וכו' ואף שהוא מודה שלא היתה שלו מעולם אימא דשקורי קא משקר וכ"כ בשער המשפט ברסי' מ' והש"ך עשה לאודיתא דין לקוחות ממש לכל דיניה ואי אשתדוף בנ"ח גובה ממשעבדי כנז"ל וכ"כ משה"א וכן הוא דעת מרן ז"ל ועוד דגם להרט"ז ז"ל דפליג ע"ז וס"ל דאי אשתדוף בנ"ח לא גבי מאודיתא מ"מ לא איירי אלא כשאין לו לבעל השטר כ"א חוב אחד והוא השטר אבל כשיש לי ב' חובות כנ"ד מזה לא איירי כלל ולא נוכל להבין מד"ק היכי ס"ל וא"כ צריכים אנו ללומדו ממ"א, ואבא ללומדו מדברי התוס' ורש"י ותשו' מרן ז"ל הנז' דכמו דחזינן להתוס' שכתבו גבי אלמנה דאף דהדין הוא שאם הפסידה בידים לבנ"ח דאינה גובה עוד מהלקוחות ועכ"ז אם אכלה אותם לא מיקרי אפסידא בידהא דלא מיקרי אשתדוף וטרפה מלקוחות לכתובתה כן נמי נימא אנן באודיתא דאע"ג דאם כלו הנכסים ואבדו מאליהם אין לה לגבות מהאודיתא כנגד סך שהי"ל בעת מיתת בעלה מטעם דאיהי אפסדת אנפשה שנתרשלה ולא גבתה עכ"ז אם אכלתם לא מיקרי אפסדה יתהון ונתרשלה כיון שעשתה לצורך מזו' וא"כ אין לחלק עוד מלקוחות לאודיתא כלל דזיל בתר טעמא הוא וכבר כתבנו דדעת מרן כד' התוס' ז"ל הנז'.

ועוד דדל כ״ז מהכא עכ״ז אני אומר כן בנ״ד דאודיתא דהכא לא שהוא מודה על העבר אלא דעכשיו הוא בא ליתנו לאחיו במתנת בריא רק דאפקיה בל׳ אודיתא זו שהרי דעת מרן באיסור גיורא דבב״ב דקמ״ט שהוא מט׳ קנין שהוא מקנה לו עתה המעות לרב מרי בריה בל׳ אודיתא זו שהרי על מ״ש הרמב״ם ז״ל בפי״א דמכירה הי״א דיכול אדם להתחייב לחבירו בדיבור גרידא אעפ״י שיש עדים או ששניהם מודים שלא היה חייב לו כלום עכ״ז משום שהוא נותן לו עתה במתנה משתעבד כערב כתב עלה מרן ז״ל בכ״מ דזה נלמד מההיא דאיסור גיורא וכ״כ באבק״ר סי׳ קמ״ח דדין זה נלמד גם מההיא דבפרק הנושא כמ״ש הה״מ והב״י בסי׳ ס׳ ומשם תבין דברי הרמב״ם הנ״ל וע״ע בסמ״ע סי׳ מ׳ ובלח״מ שם שלא ראו דברי מרן הב״י דבסי׳ ס׳ הרי להדיא דדעת מרן ז״ל בב׳ מקום הנז׳ דההיא דאיסור מט׳ קנין ולא שהוא מודה על העבר.

וכ״נ ממ״ש בש״ע סי׳ ר״ן וז״ל אבל אם הודה קנה וכו׳ ע״כ, משמע דמטעם קנין הוא ועם שי״ל דלשון הגמ׳ נקט ומה שנפרש בגמרא יתפרש ג״כ בדבריו מ״מ כיון דאיהו פוסק הול״ל ולא לסתום וכמו שכן צ״ל בד׳ התוס׳ דבפ׳ מי שמת למאן דמפרש להו דמטעם קנין הוא עיין בברכ״י סי׳ מ׳ שהרי הם מביאים ראיה מלשון ר״ח ז״ל ומאי ראיה אימא דלשון הגמ׳ נקט אל״ו כדכתי׳ דכיון דהוא פוסק הול״ל וא״כ גם אנו נאמר כן בד׳ מרן ז״ל וכ״כ הסמ״ע שם ח״ל ולהכי אפקיה למתנתו בל׳ אודיתא כדי שלא יחזור אם עמד עכ״ל, וע״כ דכוונתו דהוא מפרש דמ״ש מרן קנה דר״ל דעכשיו הוא נותן לו במתנת בריא וכמ״ש המשה״א בדברי הסמ״ע יע״ש וכ״כ הקצה״ח ז״ל בסי׳ מ׳ ומשה״א שם ובסי׳ ס׳ וקצ״ד בדברי מרן ז״ל וכ״כ הברכ״י ס״י מ׳ והחוקי חיים שם מדאייתי מ״ש מרן בכ״מ ובתשו׳ מ״ש הברכ״י ולא העיר כלום מזה והגם דסיים עלה בסי״ד וז״ל הרי דלרובא דרבוותא הודאה מט׳ הודאת בע״ד הוא וכו׳ עכ״ל לא אתא למעט דלא תימא דמט׳ קנין הוא אלא כוונתו דלא תימא דמט׳ מתנת שכ״מ הוא דבהכי קא שקו״ט התם והאי דלא קאמר הרי דלרובא דרבוותא הודאה מטעם קנין הוא וכו׳ ובזה הוא ממעט דלאו דוקא בשכ״מ במכ״ש משם דהתם אייתי בידיה הרבה פוס׳ דס״ל דהודאה מטעם הודאת בע״ד היא ולא מטעם קנין וא״כ לא הוה מצי למינקט בל׳ הנז׳ אמנם בלשונו זה דנקט אתא לאפוקי דלא תימא דבמתנת שכ״מ הוא דזהו לכ״ע דכ״ש לדברי מרן דס״ל דהודאה מטעם קנין הוא דודאי הוא דלאו למת׳ שכ״מ קא מכוין וזה פשוט ובס׳ שמחה לאיש אה״ע סי׳ ע״ז תפס בפשיטות בדברי מרן דאודית׳ מטעם קנין הוא ואין בזה חולק ודברי הרמב״ם הנז״ל פסקם מרן ז״ל בש״ע סי׳ מ׳,

ומאחר שכן א״כ גם האי אודיתא דהכא מטעם קנין הוא שהוא נותן לאחיו עתה במתנה ולא שהוא מחה על העבר דנ״ד דמי ממש להההיא אודיתא דאיסור גיורא שהרי אנו מוחזקים בחצר הנז׳ שהוא ליאחה וכיון שכן יש לנו לומר דהודאתו מטעם קנין הוא דבזה אינו מכחיש את המוחזק לנו וכן פירש הקצה״ח ז״ל ובמשה״א בסי׳ ס׳ להההיא דלעיל בראובן שהוציא שטר שלוה ש׳ מלוי מנה וכו׳ שהוא מטעם

קנין ואעפ"י שאינו אלא מפני שכתוב השטר על שמו יע"ש כ"ש בנ"ד שכתב השטר וטאבו על שמו וגם מפורסם בעיר שהוא שלו דודאי יש לנו לומר דמטעם קנין הוא ועוד פסק מרן בש"ע סי' פ"א ס"ך וז"ל המודה לחבירו בחזקת שהוא חייב לו וכו' עכ"ל משמע הא' מסתמא אמרי' דעכשיו הוא בא להתחייב וכ"כ הסמ"ע וש"פ שם להדייא וא"כ בנד"ן אמרי' דמסתמא עכשיו הוא בא ליתנו במת"ב.

וא"ת לד' קצה"ח ומשה"א ז"ל הנז' שפי' להההיא דס' ס' דמט' קנין הוא א"כ אמאי אם הוא חב לאחרים אין כופין לש' לפרוע לראובן אימא דעכשיו הוא בא ליתנו במתנה לראובן וכן קשיא נמי מדברי מרן בסי' צ"ט שפסק דאין שומעין לו בלא ראיה ואמאי לא אמרי' דעכשיו הוא נותן לו במתנה והבע"ח לא יגבה ממנו וכן קשה ג"כ מד' מרן שבכ"מ בפ"ב דמלוה הנז"ל שכתב דאם הודה מעצמו שהוא חייב לאחרים דאינו נאמן ואמאי לא אמרי' דעכשיו הוא בא להתחייב וליתן במתנה וכדבסי' מ' הנז' וכ"כ בתומים סי' צ"ט סק"ב באמת יע"ש וכן בכמה דוכתי דאמרי' דאי ת"ל לא מהימן ואמאי ל"א דעכשיו הוא בא להקנות לו במתנה אבל בההיא דבסי' מ"ז לק"מ דאין שייך לומר וכונתו ליתנו לו במתנה עכשיו אבל משאר דוכתי הנז' ק"ט ובשלמא לסברא דאייתי הרב בעה"ח בשנ"א הנ"ל דאם נותן עכשיו במתנה בפני הב"ד לא מהימן משום דזה ודאי מתכוין להבריח ודאי דלק"מ אבל לס' הה"מ ז"ל בפ"א דמלוה ולהש"ך סי' נ"ט סק"ח וסק"ו דס"ל דיכול ליתן במתנה לפני ב"ד ובע"ח אינו גובה ממנו קש"ט וי"ל דההיכא דהוא ח"ל אז מסתמא אמרי' דכונתו הוא להודות על העבר ואינו נאמן משום דאי אמרי' דכונתו להקנות לו עתה א"כ הו"ל לוה רשע ול"י במזיד וגם נראה הדבר שהוא עושה כן כדי להבריח ומטע"ז ג"כ הוא דאין מאמינים אותו כמ"ש שהוא של אחרים הגם שי"ל מיגו שהיה יכול ליתנם עכשיו בב"ד וכמ"ש הש"ך שם ומשו"ה תלינן בדעתו שהוא בא להודות על העבר ואינו נאמן כיון שהוא ח"ל אבל כאן בנ"ד שהוא קרקע אם נאמר דכונתו ליתן עכשיו במתנה לא הוי לוה רשע וכו' שהרי הבע"ח טורף מקרקע שנתן הלוה ושפיר אמרי' דעכשיו הוא בא לתת לו במתנה כדי שיאכל פירותיה למאי דביני ביני שהרי קי"ל דבע"ח אינו גובה מפירות קרקע שנתן או מכר הלוה וכמ"ש בש"ע סי' קי"א ואח"ך כשיבא הבע"ח טורף הקרקע ההוא לבדו וגם בנ"ד אפשר דלא תבא לידי גבייה כלל אם תמות היא תחילה ובפרט למ"ש האורו"ת ז"ל סי' צ"ט הנז"ל דאם הודה לאחר בחוב אחר דאמרי' דעכשיו הוא בא להתחייב וליתן במתנה ויפסיד הבע"ח הא' ויחלוקו במטל' דאין בהם דין קדימה יע"ש דכ"ש הוא בנ"ד דס"ל למר שהוא מט' קנין כיון שאינו מפסיד הבע"ח כלים שהרי תוכל לטרוף כשיגיע זמנה דאפילו כשח"ל ס"ל דהוא מט' קנין ויפסיד הבע"ח כ"ש בנ"ד.

וא"ת תיק"ל לומר מכל דוכתי הנז"ל דאמר' בהו אם ח"ל אינו נאמן דאמאי ל"א שהוא מט' קנין ויפסיד הבע"ח וי"ל דהוא יתרץ דהתם איירי בידעינן בודאי שכונתו להודות על עבר אבל באמת סברת הגאון התומים הנז' היא זרה ורחוקה דאיך נאמר דבסתמא אמרי' לקנין מכוין ונשוויה לוה רשע ול"י וזה דעת הש"ך שהרשג מהתומים

הנז' בזה דהא ודאי טעמו כדכתיבנא וכן ראיתי להקצה"ח שם שהשיג להתומים בזה יע"ש ומיהו הטעם שכתב הקצה"ח ז"ל דכל היכא דהודאתו לאו הודאה גם הודאתו לא הוי קנין יע"ש לא קי"ל כוותיה בהא שהרי כבר הבאתי לשון מרן בחי' גיטין דאם יש עדים על המקבל שקבל אז ל"מ הודאתו להכחיש העדים ואפי"ה פסק בסי' מ' דאפילו שיש עדים שלא היה לו אצלו כלום עכ"ז חייב דעכשיו הוא נותן לו במתנה יע"ש הרי להדיא דס"ל למרן דאף דהודאתו לא הוי הודאה עכ"ז אודיתא דידיה הוי קנין ולד' הקצה"ח נ"ל דס"ל כר"ת ז"ל ודעימיה דהודאת בע"ד מהני גם להכחיש עדים ומשו"ה כיון דהודאתו הודאה גם הוי קנין וכן ס"ל בד' הרמב"ם שבפי"א דמכירה שכ' דאעפ"י שיש עדים וכו' דהוה הודאתו קנין אבל מרן ס"ל כס' המרדכי הנ"ל דל"מ הודאת בע"ד במקום עדים ואפי"ה הוי הודאתו קנין ולא כס' קצה"ח ז"ל וכ"כ מרן בש"ע סי' קי"ג ס"ב ובסי' ר"ב ס"ז בתי' שבא להקנות מט' אגמ"ק דאם אנו יודעין בודאי שאין לו קרקע דל"מ ואפילו שהוא בא לחוב לעצמו לבד וזהו כדבריו שבחי' גיטין הנז' ולא ס"ל כר"ת ז"ל דעיקר דברי ר"ת הם על דין זה נאמרו כמ"ש התוס' ז"ל בפ' חזקת דמ"ה בשמו ומרן פסק דלא כוותיה וא"כ ודאי דלא קי"ל כהקצה"ח ז"ל בטע"ז ומכאן תשו' מוצאת ע"כ מ"ש החולקין יצ"ו דאמרו דהרמב"ם איירי אף במקום שהחזיק ג"ש דהוי במקום שטר כמ"ש הרפ"מ ז"ל וגם ע"מ שנסתייעו ממ"ש מהרשד"ם גם בשטר איירי וע"כ דכוונתם יצ"ו דלהרמב"ם אף בשטר בעדים שמעידים על המקבל שקבל אעפי"כ נאמן ואף כשהוא ח"ל שהרי בנ"ד בשטר הטבוא מעידים על הלוקח שקבל ולזה מביאים ראיה מד' הרפ"מ ומהרשד"ם ז"ל וליתא שהרי מרן פסק דאפילו היכא דאינו ח"ל אלא לעצמו עכ"ז אינו נאמן להכחיש עדים כ"ש בנ"ד דודאי הוא דאינו נאמן להכחיש עדים ולחוב לאחרים ותל"מ וזהו גם לפי שיטתם.

המורם מכל הנז"ל דהודאה דנ"ד לד' מרן הוי מט' קנין דכיון דאינו ח"ל בהודאתו שהרי הבע"ח טורף מקרקע הנז' א"כ שפיר אמרי' דמט' קנין הוא ואל תשיבני מתשו' הרשב"א הנ"ל דס"ל דהודאה הוא מטעם הודאת בע"ד ולא מטעם קנין שהרי הרשב"א ז"ל היא מכת תוס' דגם אודיתא דאיסור גיורא הוי מט' הודאת בע"ד ולא מט' קנין וכמ"ש הפוס' ז"ל משמו ע"ע והא דאפקיה בנ"ד למתנתו בל' הודאה משום דידוע דכמה פרטי דינים צריך לשתועיל המתנה לכן עשאה בל' אודיתא וכמ"ש הפ"מ ז"ל בסי' ס"ד הנ"ז יע"ש והכי נהיגי ספרי דווקני לכתוב אודיתא במקום לשון מתנה ול"ל דא"כ ניחוש למתנא טמירתא, הא ליתא דמתנתא טמירתא לא שייך אלא בל' מתנה אבל בל' אודיתא לא שייך וכמ"ש הפ"מ ז"ל וכ"כ מרן באבק"ר סי' ק"ה יע"ש וגם ל"ל דאודיתא לא הוי מט' קנין אלא כמטל' ומעות דומיא דהדיא דאיסור גיורא דמאי שנא ועוד שכ"כ התוס' ז"ל כן להדייא בפ' הזהב ובכמה דוכתי וכ"כ הרפ"מ שם וגם ל"ל דדוקא בשכ"מ מהניא אודיתא ולא בבריא דמרן ז"ל אינו מחלק ביניהם כלל וכמ"ש בכ"מ בפי"א דמכירה ראיה מאיסור גיורא לד' הרמב"ם שם דאיירי בבריא וכ"כ התשו' הנז' ושם בסי' פ"ב וקמ"ח וכ"כ הברכ"י בסי' מ' והרב חוקי חיים בסי' מ"ב והקצה"ח ז"ל שם וש"ך וזה מוסכם.

וא"כ אין שום צד המנגד לנו מלומר דהאי אודיתא דנ"ד מט' קנין הוא ואדרבא בהכרח צ"ל דמט' קנין הוא מט' הנ"ל משום שמוחזק החצר שהוא שלו וכמש"ל מההיא דבסי' ס' דלוי הדה דעיקר המעות הם של ראובן ושהוא אינו אלא שלוחו ועכ"ז כתבו הקצה"ח ומשה"א שהוא מט' קנין ונ"ד הוא דומה בדומה ממש לדסי' ס' הנז' דשוים הם ויבואו ב' וא"כ הו"ל אודיתא דהכא לקוחות ממש שהרי עכשיו הוא נותן לו במתנה וא"כ כל דין לקוחות יש לו ואף היה עשיר והעני אח"כ טורפת מן האודיתא כדין בע"ח שנתרשל ולא גבה דאי אשתדוף בנ"ח גובה ממשעבדי וכמ"ש מרן בסי' קי"א ואם אכלתם למט' מיקרי אשתדוף כמ"ש התוס' ומרן ז"ל גבי לקוחות ושפיר טרפה לכתובתה מן האודיתא אחר שתשבע כנז"ל ואם היא חייבת למזונות שלה פורעת תחילה מה שהיא חייבת ותכלול בשבועתה שהיא חייבת למזונות כו"כ ואח"כ תטול כתובתה אלמנת יאודה מהחצר הנז' ואם נשתייר כלום אז תטול אותם אלמנה שלמה ואם תרצה אלמנת יאודה ליזון עד אשר יכלו כל נכסי בעלה עם החצר הנ"ל ולא נשאר כ"א עד כתובתה רשאה היא ואז תטול את השאר מהחצר בכתובתה ומיהו אם נתאמת עליה שתבעה כתו' ב"ד אז מנכין עליה מה שאכלה היא דוקא מיום תביעתה אבל אין לגבות גם מזונות בניה שהאכילתם בידים לחייבה בהם מדין מזיק שש"ח כיון שאין כונתה להזיק אלא לחיות בניה וכמ"ש הפוס' ז"ל ואכמ"ל עוד.

ומה גם בהצטרף לזה מה שנראה מתשו' מרן דבסי' קל"ח דהיכא דאיכא ריעותא דאודיתא אז אמרי' שמא כתבה ונמלך עליה שלא ליתנה ונפלה מידו ומצאה אותו אחר יע"ש ובנ"ד יש כמה מכתבים מיאודה שהם כעת ביד אלמנת שלמה דמוכח מנייהו להדייא דהאודיתא הלזו לא היתה ול"ן מעולם וא"כ יש לנו לומר שמא כתב ונמלך ונפלה ממנו ונמצאה אחיו ויותר נ"ל דאודיתא זו שלח אותה לאחיו כדי ללוות לו עליה על חלקו בחצר הנז' ותהיה ביד אחיו שלמה לבטחון שהוא שלו ואז ילוו לו עליה אחרים וזה יותר קרוב לומר כן משנאמר שנפלה ואפילו בחששת נפילה שהיא חששא רחוקה קאמר מרן ז"ל דחיישינן לה משום שיש בה ריעותא כ"ש בחששא זו שהיא קרובה יותר ואח"כ לא מצא מי שילוה לו עליה או שמא לוה לו ואח"כ פרע ונשארה האודיתא אצל שלמה.

והרב מהרי"א נר"ו במכתבו ששלח לפה צובה יע"א יצא לישע אלמנת שלמה מב' טעמים הא' עפ"י מ"ש לו א' מהבוררים יצ"ו דבשעת האודיתא הי"ל נכסים והביא לו ראיה מס' כתובה כנז"ל וכתב הרב הנז' נר"ו דכיון דהי"ל נכסים א"כ לא הוי ח"ל בהודאתו טעם ב' דאימר דאחר שכתב ומסר האודיתא לאחיו שאל שלמה וידע שהאודיתא אין בה ממש הכריח ליאודה אחיו וכתב לו שטר מכר בק"ס ובעדים בלשון היא תחילא ואח"כ בעלה ושוב נאבד השטר מיד שלמה וכיון שכבר החזיק שלמה בחצר יותר מג"ש לא מיזדהר איניש בשטריה טפי מ"ש ואף שהם שות' בחצר כתב כן אכן לא ידעתי אם כתבו לו שהחצר הנז' אין בו דין חלוקה ואפי"ה כתב כן או לא גם לא ראיתי פס"ד שלו העיקרי רק ראיתי כת"י בקיצור שכ"כ ואף שאיני

כדאי לחלוק עליו וכ״ש להשיב על דבריו ח״ו מ״מ כיון שאני א׳ מן הג׳ מכריעים שהוסיפו ב׳ הבוררים העיקריים יצ״ו עליהם לכן מוכרח אני לחוות דעתי הקצרה בזה והנה לטעם הא׳ כבר כתבתי מה שנלע״ד בזה בהשיבי ע״ד החולק הא׳ יצ״ו קחנו משם ולטעם הב׳ אני אומר שאם באתי לישא וליתן בכל דבריו יהיה טורח גדול על המעיין דבלא״ה הארכתי הרבה אמנם זו בלבד אני מזכיר מ״ש הרשב״א בתשו׳ הב״ד מרן בב״י סי׳ קמ״ו דהא דטוענין ליורש וכו׳ הי״ד כשטוענים שמא אבל אם הם באים לדון בכח שטר שבידם ונמצא שהשטר פסול לא נטעון להם עוד שמא היה כך כדי לזכותם וכ״כ מרן ז״ל באבק״ר סי׳ ק״ך וז״ל שלא אמרו טוענין ליורש וכו׳ אלא כשטוענים בריא בענין שעפי״ד אין להם זכות לא נטעון בשבילם שמא היה כך כדי לזכותם וכמ״ש הרשב״א ז״ל עכ״ל וה״נ הכא בנ״ד שהם באים לידון בכח שטר האודיתא הנז׳ שבידם וטוענים בריא שכן הוא ונמצאת האודיתא הנז׳ אין בה ממש לא נטעון בשבילן עוד שמא היה כך כדי לזכותם זה נלע״ד המעט הוא אבל לא להלכה ולא למעשה אלא הלך אחר ב״ד יפה רבנן תקיפי שבא״י ת״ו יצ״ו ולהם משפט הבחירה ואם ייכשרו דברי בעי״ק לימרו לי יישר ואם לאו יהיו דברי כלא היו וכדשאב״מ. כ״ד עבדא דרבנן ותלמידהון החו״פ צובא יע״א בש״א שבט שנת התרנ״ו ליצירה והוא

הצעיר שאול דוד סתיהון ס״ט

פסק״ד הנז׳ שלחתיו למע׳ הרה״ג סבא דמשפטי׳ מוה״ר כמהר״ר יצחק אבולעפיא זצוק״ל וזוהי תשובתו אלי.

הן כל ראתה עיני האי פס״ד דשדר לן איזי וחביבי הרב המובהק עליון למעלה שאול בחיר ה׳ מגן דוד בעזרו יצ״ו וביקש ממני במכתב לאמר לחוות דעי גם אני וכשאנו לעצמי אחר שכבר כתבתי בעניותי בזה ב׳ קונטרסים ושלחתים להם מזה זמן רב למע׳ הרבנים המובהקים כמהרי״ץ לבטון זצוק״ל כבר עלה על מזבח הדפוס בספרו עושה חי״ל חו״מ סי״ד הנספח עם ס׳ בן יאיר יעו״ש) וכמהר״מ הררי יצ״ו הנבררים מב׳ הצדדין בדין זה והודעתים בכתב שעוד לא אטפל בזה כלל ושהריני מבטל דעתי נגד דעתם הרחבה שהם רשאים ולא אני יען שהמה בחכמתם נבררו ונבחרו לדון דין זה ואני ידי מסולקת הימנו ולא ידעתי עוד מאי דהוי עלה וחשבתי כי כבר גמרו ביניהם בכי טוב ולא עלתה על לבי דאכתי עד יומא כהאידנא החמיצו את הדין כ״כ זמן רב וכדי ש׳׳א תהא שתיקה כהודאה ולכבוד כת״ר כי רב הוא דחקתי עצמי לחזור ולשנות פרק זה הגם דגמירי דלמיגמר בעתיקא קשה מחדתא והנני בא לכתוב בקצ״ר אמי״ץ למה שהשיג עלי כת״ר יצ״ו ותל״מ.

הנה כת"ר יצ"ו שבשפלנו זכר לנו מ"ש אני עני בסה"ק פנ"י ח"ב דדעת מר"ן בתשו' אבק"ר סי' קכ"ו כרשב"ם דס"ל דבס' דדין ארעא היכא דקיימא דיקום וכמ"ש ג"כ הרב נכח השלחן ז"ל וע"ז עמד מתמיה טובא כת"ר נר"ו באמרו שטרחנו מאד מאד למצוא דעת מרן מה היא בשה"ט ולא יכולנו עד דמציאה מצאנו לתשו' אבק"ר ואמאי והלא דין זה פסקו מר"ן בשה"ט חו"מ סי' רמ"ה זיכה לו ע"י אחר וכו' הרי להדיא דדעת מר"ן בש"ע דבפלוגתא דרבוותא הדר הוא דנקרא מוחזק לומר קי"ל ואיך לא שלטו מאו"ע וכו' בפסק מר"ן הנז' עכ"ל נר"ו ואני הדל תמהני מאד טובא עליה דמר יצ"ו איך עלה בדעתו הרחבה להביא ראיה כזאת דמה דמות יערוך ספקא דתנאי לספקא דדינא דתלוי בפלוגתא דרבוותא דהא ודאי שנא ושנא טובא ובפרט בהאי פלוגתא דת"ק ורשב"ג דפסקו כהרמב"ם ומר"ן ז"ל דהווי ס' ודוקי ארעא בחזקת מאן דקאי בה דשאני הכא דתלמודא קאמר הכי בהדיא בפ' השוחט זה היה מעשה ולא אמרי איסור משום כבודן דרבנן ולא היתה משום כבודו דרשב"ג דתניא הכותב וכו' דרשב"ג סבר הוכיח סופו על תחלתו וכ' הה"מ ז"ל דאם הם נסתפקו מי יכריע וכ"כ בעיטור דרבותינו הגאונים פסקו דספק הוא עכ"ל והבי"ד מר"ן בב"י סי' רמ"ה ולזה גם מר"ן בש"ע פסק ג"כ דספק הוא ואחר שכת"ר יצ"ו זכר עשה למ"ש הה"מ והב"י מה ראה להביא ראיה זאת למח' ר"י ורשב"ם בספק דדין בפלוגתא דרבוותא הא ודאי אתמהה טובא.

ועוד היה מקום לדחות ראיתו הנז' עפ"י מ"ש הרדב"ז ז"ל בס' יקר תפארת בפ"ט דתרומות דהרמב"ם ז"ל ספוקי מספקא ליה בהאי כללא דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו אי הוי גם בברייתא אי לא יע"ש וא"כ גם בדברי מר"ן אפ"ל הכי ולהכי פסקו דהוי ספק וכמובן אמנם מלבד דהרדב"ז גופיה קא סתר אהלו בשאר מקומות שכתב היפך תי' הב' הזה וכמ"ש הרב י"מ בסי' ש"ז עוד זאת דאעיקרא דדינא ליתּ ליה להרמב"ם להאי כללא גם במשנתנו וכמ"ש הגאון תויו"ט ז"ל בכמה דוכתי והבי"ד הי"מ ז"ל שם ושקו"ט בד"ק יעו"ש וע"ע בס' יעיר אזן ובשאר ספרי בעלי הכללים ובס' בני פני מבין דקכ"ו ובס' לב מבין בדל"ז ובדק"ה ואכמ"ל בזה ובכן אנו אין לנו אלא מ"ש הה"מ והב"י ז"ל וכנז"ל ופוק חזי להגאון שער אשר ז"ל בחו"מ סי' כ"ו שעמד גם הוא ז"ל בדברי מר"ן ז"ל אי ס"ל כר"י או כרשב"ם וסו"ד העלה דלא נתברר אצלו דעת מר"ן ז"ל בזה יע"ש וכמה תמהתי עליו דלא זכר שר לתשו' מר"ן ז"ל הנז' וכ"כ הרב כפי אהרן ז"ל בח"ב חו"מ סי' ה' ותמהתי עליו בזאת שם כמובא בדב"ק דכת"ר נר"ו ואיך הפה יכולה לדבר דמכולם נעלם ח"ו פסק מר"ן דסי' רמ"ד הנז' הא ודאי דליתא דהחי' ברור וכדאמרן.

עוד כ' כת"ר וז"ל אך אמנם חזרתי על תשו' אבק"ר הנז' ומצאתי שהוא ז"ל ס"ל כפירש"י ותי' א' של התוס' וכו' דאם איתא וכו' וז"ב ופשוט באין תפונה עכ"ל יצ"ו ולדידי גם ראיה זו ל"מ דלעו' אימא לך דמר"ן כתי' ב' של התו' ודעימיה ומאי דלא נקט לטע"ז משום דנקט טעם היותר פשוט ומרווח דהניח מעותיו עקה"ץ מדינא וז"פ, וידוע מ"ש הפוס' ז"ל דאין להוציא דין מכח קו' וכו' והביא דבריהם

הרב יד מלאכי בכללי שאר הפוס׳ אות ל״ב יע״ש גם כ׳ הרדב״ז ז״ל בח״ה סי׳ ש״א דאין להוציא דין מכח דהול״ל הכי ואמר הכי דשמא לא ידענו טעמו של התנא או דאמורא אם לא שהם עצמם ידקדקו כן עכ״ל וכן בפוס׳ י״ל כן ופשוט וכן אפליגו הפוס׳ בדעת התו׳ ז״ל היכא דמתרצי לקו׳ ב׳ תרוצים הי מנייהו עיקר לדינא דהרב כנה״ג בכללי הפוס׳ אשר לו כ׳ בשם תלת גדולי הפוס׳ דס״ל דהתי׳ הא׳ הוא העיקר יעו״ש ואילו הרב חזו״ן על קדשים בדקצ״ט ע״א כ׳ דהתי׳ הב׳ הוא הנכון יותר יתד הוא הוא בל תמוט יע״ש וכ״כ הרב מטה אשר ז״ל בדק״ג ע״ד יע״ש הבי״ד הי״מ בכללי התוס׳ אות כ״ד יע״ש וא״כ אפילו דמר״ן ז״ל ספוקי מספקא ליה בהא הי מנייהו עיקר ולא נחית נפשיה לספקא או שמא ס״ל כהרב חזו״ן ומט״א ז״ל וכמובן, ואגב ארחין ראיתי בתשו׳ הרב המבי״ט ז״ל ח״ב סי׳ קי״ד דנשאל גם הוא ז״ל על נדון מר״ן ומהרשד״ם הנז״ל וכ׳ בתוך התשו׳ וז״ל ועל טענת האלמנה הק׳ פרחים שחייבת לאביה אין בטענתה ממש עד שתברר שלא מכרה מנכסי בעלה כלל ולא הי״ל במה להתפרנס אלא כמה שלוותה מאביה ואז ישומו ב״ד וכו׳ ויתנו לה עכ״ל יע״ש וזה היפך מ״ש מר״ן בתשובה דהניח מעותיו עקה״ץ ואיך יפסוק הרב המבי״ט היפך הדין הפשוט הנז׳ וליכא למימר דס״ל כהרשב״א ז״ל דאייתי מר״ן דס״ל דכל המפרנס סתם דעביד להלואה דיותר יגדל התימא עליו דאיך יפסוק כהרשב״א נגד הגאונים והראשונים ובפרט להוציא ממון גם אין לומר דס״ל כהמבי״ט דאב שאני מאיניש אחרינא וכדס״ל לר״ח בירוש׳ בפ׳ שד״נ יע״ש דהא נמי ליתא דכיון דהה״מ ובעה״ת והרשב״א ח״ב סי׳ תמ״ב וש״פ ז״ל לא ס״ל כהירוש׳ איך הוא ז״ל פסק בפשיטות דלא כוותייהו גם להוציא ממון והוא פלא.

תו חזיתיה למר יצ״ו שכ׳ וז״ל וכן יש להוכיח שזהו דעתו ג״כ בב״י סי׳ ר״ג וכו׳ שזוהי הגירסא הנכונה בס׳ רבינו עכ״ל משמע דכותיה ס״ל עכ״ל ואנכי לא ידעתי היכי משמע הכי דמ״ש שזוהי הגי׳ הנכונה בד׳ רבינו היינו לאפוקי שאר ספרים שיש בהם חסרון הניכר כדסיים הכי מר״ן ז״ל גופיה ולא איכא שום משמעות דס״ל למר״ן כוותיה דהטור ז״ל וראיה לזה דבש״ע לא הזכיר מזה כלל ופשוט, תו חזיתיה למר יצ״ו בדף ה׳ ע״א דאייתי בידיה בקצר אמיץ סברות הפוס׳ בדין אודיתא דפליגי בה רבוותא אי דוקא בשכ״מ היא דמהנייא או גם בבריא נמי ואי הוי מטעם קנין שמקנה לו עתה או משום הודאת בע״ד על העבר וציין ט״ז לכמה מרבני רוא״ח ז״ל שעמדו בזה ולקמן בדף ט״ז ע״א כ׳ מר יצ״ו דהוי אודיתא דנד״ד לאו שהוא מודה על העבר אלא שעתה הוא בא ליתן לאחיו במתנת בריא ואפקיה בל׳ אודיתא שהרי וכו׳ וכו׳ עד סוף הפסק ולא זכר שר מני״ר יצ״ו שגם אני עני עמדתי במקצוע זה בארוכה בסה״ק פני״ח א״ח סי׳ פ״ב מדקנ״ד ע״ב עדקנ״ז ע״א ושם הבאתי כל דברי רבני רוא״ח הנז׳ ויותר מהמה ושם עמדתי בדעת מר״ן והוכחתי דדעת מר״ן בש״ע ובתשו׳ דס״ל דההודאה מהניא גם בבריא ומטעם קנין ולא מדין הודאת בע״ד וככל מ״ש כת״ר יצ״ו

ומלבד כל הכתוב אצלי שם שוב נתחדש לי ראיה אחרת בתשו' אחרת כת"י אשר לי דכן מוכח נמי להדיא ממ"ש מר"ן בשה"ט רס"י רמ"ה הכותב בשטר נתתי שדה פ' לפ' או נתתיה לו או הרי היא שלו ה"ז זוכה בה כשיגיע השטר לידו וסיים עלה מור"ם ז"ל וז"ל אבל בדבורא בעלמא לא קנה אא"כ קנה מידו והא דלא קנה היינו שרוצה ליתן לו עכשיו בלשונות אלו אבל אם אמר נתתי בלשון הודאה י"א דקנה הר"ן ז"ל עכ"ל ש"מ להדיא שמר"ן ז"ל איירי במי שרוצה להקנות לו עכשיו בלשונות אלו דאם כ' כן בשטר זוכה המקבל בהגעת השטר לידו אפילו בלא ק"ס ודין זה הוא מוסכם מש"ס ופוס' דפסקו כרבי יוחנן דאמר וכולם בשטר ע"כ הרי מוכח דההודאה בלשונות אלו ובשטר הקנאה הוי גם לדעת מר"ן ז"ל והנה אמת דגם כת"י דנד"ד דומה ממש לחלוקה השלישית שכ' מר"ן בש"ע הרי היא שלו דס"ל למר"ן ז"ל דהקנאה הוי וכמובן וכן מוכח נמי להדיא ממ"ש מר"ן בש"ע סי' ס"ו שפסק שם כהרי"ף דס"ל דלשון נתתי הקנאה הוי ולא הודאה כדס"ל להראב"ד ז"ל וס"ל להרי"ף ומר"ן ז"ל דבמטבע דוקא הוא דל"מ דאין מטבע נקב"ח אבל במטלטלין וקרקע אם כתב כן בשטר סגי בלא קנין ג"כ וכמ"ש בסי' רמ"ה הנז' ובתשובה אחרת הנז' כתבתי בזה בארוכה ואכמ"ל. **ובכן** מאחר שכת"ר יצ"ו מסכים הולך דהאי כת"י דנד"ד הקנאה הוי כנז"ל א"כ אין מקום עוד להשגתו שהשיג עלי בטעם הב' שכ' בעניותי בקונטריס הב' השלוח ליד הרבנים הנז' יצ"ו בדין זהו הוא דאימור דחזר שלמה וקנה בשטר מאשתו תחי' ואח"כ מאחי בעלה ואבד השטר וכו' וכת"ר השיג עלי ממ"ש הרשב"א ומר"ן באבק"ר סי' ק"ך דכשטוענים בריא או בכח שטר שבידם ונמצא אותו שטר פסול לא טענינן להו עוד טענה אחרת כדי לזכותם אלא ידונו עפ"י טענתם וסיים עלה כת"ר נר"ו דה"נ בנד"ד שבאים לידון בכח שטר שבידם וטוענים בריא שכן הוא ונמצא שהאדיתא הנז' אין בה ממש לא נטעון עוד בשבילם שמא היה כך כדי לזכותם עכ"ל יצ"ו ולפי האמור דהאדיתא הנז' הקנאה הוי א"כ הוי ממש כטענת ב"ד ליורשים דאימור אחר שראה שלמה הנז' דאינו מספיק לקנות מאחיו יאודה חזר וקנה בשטר מאשת אחיו ג"כ בשטר שהי"ל ואבד דאין טענה זו סותרת לטענתם שטענו בכח כ"י ההודאה דתרוייהו טענת קנין נינהו ולא כ' הרשב"א ומר"ן ז"ל מ"ש אלא באופן שעפ"י טענתם בבריא הם מתחייבים טענתם מנגדת למאי דבעינן למטען בעדם משא"כ בנד"ד דאין כאן שום נגדיות טענתם לטעות ב"ד רק הוספה דקנו גם מאשת יהודה ושטר הי"ל ואבד דהגע עצמך אם היה שלמה חי וקיים אח"מ אחיו וטען על אשת אחיו מינך זבינתה ושטר הי"ל ואבד מי לא מהמנינן ליה מאחר שהחזיק ג"ש א"כ כל מאי דהוה מצי למיטען טענינן להו אנן.

ועוד דעיקר הטעם הב' שכתבתי ושו"ט הב' הוי נלמד יפה מתשו' המבי"ט ז"ל בח"ב סי' ח"י שהבאתי ד"ק שם דנדונו דומה ממש לנד"ד דהתם רחל בעלת החצר היתה טוענת בפירוש דנכתב החצר שלה ע"ש אחיה ראובן וע"ז פסק הרב ז"ל דנאמנת במיגו דאי בעיא אמרה חזרתי וקניתי החצר מראובן ושטר הי"ל ואבד כיון שכבר החזיקה ג"ש יעש"ב וא"כ ה"נ בנד"ד מאחר שטענה כן אלמנת שלמה

בפירוש ונסתיעה לטענתה מכ״י האודיתא מיהודה הא ודאי עפ״י דברי המבי״ט ז״ל תורה יוצאה דזכו בטענתם מיגו דהיו מצניעין הכ״י הנז׳ והיו טוענים כן בפיהם והיו שלמה ואשתו נאמנים במיגו דהיו טוענים מינך זבינתה וכמ״ש המבי״ט ז״ל וכבר בקונטריס הב׳ פקחתי עיני גם אי אית בחצר דין חלוקה או לא והעליתי דאית בה דין חלוקת בתים כמ״ש אני עני בסה״ק פנ״י ח״ג סי׳ א׳ ואין צורך לכפול הדברים כי משם בארה וע׳ במע״ש סי׳ פ״ב אות קי״ז מ״ש בשם הרב ראש יוסף ז״ל יער״ש באופן שחזרתי ע״כ מ״ש כת״ר יצ״ו ולא מצאתי דבר סתר לי למ״ש בקונטריס הב׳ בב׳ הטעמים הנז״ל כלל ועכ״ז כבר אמרתי ואומר שהריני מבטל דעתי נגד דעתם הרמה ואם אחר שיעיינו היטב בכל מ״ש אני עני בקונטריס קמא ובתרא את אשר יבחרו בו יקריבו אותו לרצון ואם לאו מו״מ דברי לעז והיו כלא היו ע״כ משלי וה׳ אלקים אמת ינחנו בדרך אמת וי״מ וימ״ן אכי״ר פי המדבר באהב״ר ודשו״ט ברב עז ושלום כ״ד אנא זעירא דמן חבריא.

הצעיר יצחק משה אבולעאפיא

סימן ד׳

עיה״ק חברון תו״ב

יו״ג לחו׳ רחמים ש׳ חכמי׳ אדם תאי״ר פני״ו לפ״ק. רב ברכות ושובע שמחות לראש גבר חכם בעוז מע׳ תהלת הרב המובהק ואח לברק כמוהר״ר **שאול דוד סתהון** נ״י עד בלי ירח וכסא תורתו כימי שמים!

רב השלום!

מכתבו היקרה מש״א לחו׳ העבר הגיעני עש״ק בה״ש, ותוכו רצוף פסקא דדינא אשר כוננו ידיו ע״ד אשר נשאלתי לשעבר ממח״ק אר״ץ טובה יע״א ממע׳ הרב כמוהר״מ מזרחי יצ״ו, ואותי שאל לעמוד על דבריו ועל תשובת הרב כמוהר״י אבולעפיא יצ״ו ע״ד. וכשאני לעצמי האמת אגיד לא אכחד דמלבד כי רבו מאד טרדותי שגבו מצוקותי ואין עתותי בידי, ובפרט בימים הקדושים האלה הנזכרים ונעשים לדפוק על שערי התשובה והרחמים לפני בא יום ה׳ האיום והנורא, עוד זאת כי אחר שכבר גליתי דעתי פעם וב׳ כי האודיתא אשר בי״ד אלמנת שלמה לית בה ממשא, ודינא יתיב להגבות לאלמנת יהודה כתובתה מחצי החצר המשוכלל, ועד השלשה לו׳ בא כי שלחו מתם פס״ד אחר לידי ממע׳ הרב כמוהר״י אבולעפיא יצ״ו דאחר ששלח דברו לזכות לאלמנת יהודה הפך הקערה על פיה והדר מר מסברתו

ואסיק דהדין עם אלמנת שלמה, ובעת ההיא מצאתי חובה לנפשי לעמוד ע"ד הרב הנז' ואם ראיתי כי דבר ה' בפיהו אמת אענדם עטרות ומודים דרבנן היינו שבחייהו, אמנם אחר ששניתי ושלשתי בכל דבריו וראיתי שבמחי' כבודו לא צדק כלל והדין דין אמת דאין לאלמנת שלמה שום זכות בחצר הנז' לא מצד האודיתא ולא מצד חזקתה בחצר וכמו שהעלה גם הוא בפסקו הראשון, חזרתי וכתבתי תשו' ארוכה מאר"ש ע"כ דבריו ושלחתיה לנפשה ליד הרבנים העומדים לימין אלמנת שלמה ואחר כל זאת מה מיני יהלוך להטפל עוד בדין זה, ולפי הנראה מבין ריסי קונטריס רו"מ ה"י ותשובת הרב כמהרי"א הנ"ל הי"ו ע"ד מובן הדבר כי לא הגיע לידם הקו' תשובתי ע"ד הרב הנ"ל, ולפי דעתי אמינא ולא מסתפינא דאם היה רואה הרב הנז' דברי היה מודה על האמת והיה חוזר לאיתנו הראשון.

ואיך שיהיה להפקת רצון כת"ר עברתי ע"כ ד"ק, ובשגם הנה מקום איתי לשאת ולתת בכל פרט דבריו, מ"מ יען לא נצרכה אלא לפלפולא בעלמא וכבר מילתי אמורא דאין עתותי בידי עמ"ד קנ"ה במקומו, עכ"פ בעיקר הדין אנכי הרואה כי כל דבריו על אדני האמת והצדק הטבעו,ובפרט בראייתו מדברי מר"ן בש"ע סי' רמ"ה וז"ל זיכה לו ע"י אחר וכששמע המקבל שתק ואח"ך צווח ואמר איני מקבלה ה"ז ספק וכו' לפיכך אם קדם אחר וזכה בה לעצמו אין מוציאין מידו שמא המקבל זכה וכו' עכ"ל, ובב"י כתב הטעם משום דפליגי ת"ק ורשב"ג ולא הכריעו הל' כמאן לכן הוי ספק עכ"ל. דמדבריו אלה מבואר יוצא דבפלוגתא דרבוותא הדר הוא הנק' מוחזק לומר קי"ל כמ"ש בתשו' אבק"ר סי' קכ"ו ותמה יקרא על הרב נכח השלחן והפני יצחק ח"ב דק"ח שלא שלטו מאור עינם בפסק מר"ן הנז' לדעתי היא ראיה אמתני ותקיפא.

ומ"ש ע"ד הרב כמהרי"א הי"ו דמה דמות יערוך ספקא דתנאי לפלוגתא דרבוותא דהא ודאי שנה ושנה ובפרט בהאי פלוגתא דת"ק ורשב"ג דשאני הכא דתלמודא קאמר הכי פ' השוחט זה היה מעשה לא אמרו בו לא איסור משום כבודן דרבנן ולא התר משום כבודו דרשב"ג וכו' וכתב הה"מ דאם הם נסתפקו מי יכריע וכ"כ בעיטור דרבותינו הגאונים פסקו דס' הוא ולכן גם מר"ן בש"ע פסק דס' הוא, וע"י שהיה מקום לדחות ראייתו עפ"י מ"ש הרדב"ז בס' יקר תפארת פ"ט דתרומות דהר"ם מספק"ל בהאי כללא דכ"מ ששנה רשב"ג במשנתי' הל' כמותו אי הוי גם בברייתא א"כ גם בדברי מר"ן אפ"ל הכי ולהכי פסקו דהוי ס' ופוק חזי להרב שער אשר בח"מ סי' כ"ו כרשב"ם וסו"ד העלה דלא נתברר אצלו דעת מר"ן ובמ"א תמהתי עליו דלא זכר לתשובת מר"ן הנז"ל וכן תמהתי על הרב כפי אהרן ח"ב ח"מ סי' ה' ואיך הפה יכולה לדבר דמכולם נעלם פסק מר"ן א"ו דליתא דהחי' ברור כדאמרן עכ"ל.

לדידי לא מצאתי טעם לחלק בין פלוגתא דתנאי לס' דדינא התלוי בפלוגתא דרבוותא דס"ס מצינו דמפני הספק שנסתפקו אם הל' כרבנן או כרשב"ג ולא ידעו להכריע הל' כמאן פסקו דארעא היכא דקאי תיקום והדר בו נקרא מוחזק וטעמם

ונמוקם עמם שאם אתה אומר לעשות מעשה בידים להוציאו מן הקרקע מפני חזקת מ"ק וכרשב"ג אנו פוגעין בכבוד רבנן דסברי דהמקבל זכה, וכ"כ אף אנו נאמר בפלוגתא דרבוותא דאיכא מאן דס"ל מוקמינן ארעא בחזקת מ"ק, והחולקים ס"ל ארעא היכא דקאי תיקום אם באנו לכוף אותו להוציאו מן הקרקע נגד הפוס' דס"ל ארעא היכא דקאי תיקום הוי חציפותא דב"ד לעשות מ' בידים נגד החולקים, משא"כ אם נאמר ארעא היכא דקאי תיקום בשוא"ת דאין אנו עושים מ' בידים נגד החולקים דס"ל אוקי ארעא בחמ"ק כמ"ש כ"ז הגאון החבי"ף ז"ל בס' חוקות החיים ז"ל סי' מ"ט כיע"ש והבאתי דבריו בפסקים הקודמים שזהו הטעם למאי דקי"ל כרשב"ם ודעימיה דהדר בה נק' מוחזק ולא כהסוברים אוקי ארעא בחזקת מ"ק.

גם מ"ש לדחות דמר"ן מספק"ל בהאי כללא דרשב"ג וכו' לא ידענא מ"ק דס"ס הס' הוא אם הל' כרבנן או כרשב"ג ויפה השיג כת"ר עליו כי בלי ס' לא צדק בדבריו, ומ"ש עוד שבמ"א תמה על הרב שער אשר דלא זכר תשו' מר"ן ז"ל, גם אני עני תמהתי כן עליו והמה בכתובים בפסק אשר שלחתי למח"ק אר"ץ הטובה ש' תרח"ם למט' רב חביבא כמהר"ש הדאיא עבד אל אחד הי"ו ורמזתיהו בפסקי הא' אשר כתבתי להר' כמוהר"מ מזרחי הי"ו הנ"ל ושם הודיתי ולא בושתי דגם ממני הצב"י בסה"ק שערי רחמים חח"מ סי' ג' נעלמת בעת ההיא תשו' מר"ן ז"ל הנ"ל, ועתה רואה אנכי שגם מדברי מר"ן בש"ע סי' רמ"ה הנ"ל יש לתמוה גם עלי ומודים דרבנן היינו שבחייהו.

ומ"ש כת"ר יצ"ו דהגם דלפי"ד מר"ן ז"ל בב' המקומות הנ"ל אלמנת שלמה היא מוחזקת במה שהיא דרה בו ויכולה לו' קי"ל כתי' פ' של התוס' והרדב"ז וכו' דמה שאכלה מנכין לה מכתובתה מ"מ מדברי מר"ן גופיה בתשו' זו מבואר דס"ל כפירש"י ותי' א' של התוס' והטור דא"א דס"ל כתי' ב' דמנכין לה למ"ל למר"ן להפיל טענות האלמנה מהטעמים אשר כתב דהלא בלא"ה בטלה היא מעיקר דאף מה שאכלה כבר מנכין לה כ"ש דאין לה לטרוף מהלקוחות מה שלותה למזונות וכו' ככתוב בארוך בד"ק, דבר ה' בפיהו אמת שכן מורה כונת מר"ן ז"ל למימינים בה שהרי כת' דכיון דלא טענה אז שחייבת למזונותיה אינה נאמנת עכשיו להפקיע זכות ראובן וכו' דמבואר יוצא דאם טענה כן באותה שעה היינו מפקיעים זכות ראובן והיינו ממש כדינו של הטור וכתי' א' של התוס'. וכ"ר לרו"מ הי"ו שדקדק כן מדבריו וממ"ש אח"ך ואנ"ס דקנוניא וכו' כיון שלא שאל אביה וכו', ומ"ש להשיב ע"ז הרב כמוהר"י אבולעפיא יצ"ו דל"מ דמר"ן נקט הטעם היותר פשוט ומרווח מדינא דהניח מעותיו עקה"ץ והביא להקת הפוס' שכתבו דאין להוציא דין מכח קו' וכו' כבודו במקומו מונח דלא על אופן זה שדבריו ברורים מללו מהשלילה המחייבת כתבו כן והוא פשוט, גם מ"ש עוד לדחות דאולי ספוקי מספק"ל למר"ן ז"ל בהני תרי תירוצי דהתוס' הי מינייהו עיקר אין לדבריו שחר כלל דלו יהיה כן מ"מ מאחר דהאלמנה באה להוציא מאשת שלמה המוחזקת הדין נותן

להחזיק בידה על פי חי' של התוס' דיכולה לו' קי"ל כוותייהו וכהסכמת רבי' הטור ז"ל שפסק כן לדינא והוא ברור.

שו"ר בסו' תשו' מר"ן ז"ל הנז' שכתב דיש קרקעות בני חורין שתגבה מהם במו שבא בארוכה בשאלה, ולפי"ז ל"מ ראייה כת"ר שי' מהשלילה המחוייבת דאם טענה כן באותה שעה היינו מפקיעים זכות ראובן וכתי' א' של התוס' והטור, דביון היו קרקעות ב"ח אם טענה כן י"ל דהיה טוען ראובן הנחתי לך מקום לגבות ולפי"ז ל"ש בנדון זה דין זה של התוס' והטור כלל.

עכ"פ אף לדברי כת"ר הי"ו לא היה צריך לזה דע"כ לא כתב מר"ן ז"ל דהדר בה' נק' מוחזק כי אם לגבי מוכר ולוקח שהמוכר נסתלק מהקרקע והלוקח דר בתוכו, ועת"ה לא כן בנ"ד דרביע החצר כתוב בטאבו גם ע"ש יהודה שקנה אותו מאחרים, וכיון דלפי חקי הממשלה אינו מועיל שום קנין למכור ולקנות כי אם ע"י הקישאן ודאי דבעל השטר הוא הנקרא מוחזק כמ"ש בתשובותי הקודמות ובפרט ע"ד הרב כמוהר"מ הררי יצ"ו אשר כתב דדין זה דטאבו לא נתפשט אצלם ומעשים בכל יום דייני דייני מתא עפ"י שטרי ישראל ולא חיישי כלל לטאבו ולפנקס המלך יצ"ו, דלדידי יתכן וקרוב לודאי דנ"ד היכא דהנתבע שותק ולא בא בפיו טענה זו דדינא דמלכותא כדיני האימלאק ברם אם טוען בפי' דכל עוד שאין בידו קושאן ואינו כתוב שמו בפנקס הטאבו אין מכירתו כלום והשטר שבידו משטרי ישראל חספי בעלמא הא ודאי דלא יוכלו דייני ישראל לדון הפך חקי המלכות יר"ה חלילה ואשמם בראשיהם ח"ו היותם חוסים תחת ממשלתו יעש"ב.

ואיך שיהיה מידי עוברי בדברי רו"מ הי"ו הנ"ל ראיתי מה שכת' שראה דברים תמוהים בד' הגאון בע"ס משפט האורים סי' קי"א שכתב דמ"ש התוס' בכתובות דצ"ו ד"ה קי"א שכתב דמ"ש התוס' בכתובות דצ"ו ד"ה סוף הדבור שהרי מן הדין הי"ל לגבות ממשעבדי וכו' הוא עפ"י תי' ב' של התוס' וכו' וכתב כת"ר וז"ל ואחרי נע"ר שותיה דמר לא גמירנא שהרי להדיא כתבו התוס' וז"ל וגם לפירוש הקונט' אין זו הונאה וכו' הרי להדיא שכתב זה לתי' א' והוא פירש"י ודלא כהגאון הנז' וכונת התוס' לומר דהו"ל ללקוחות להתנות עמה שאם תתאלמן לא תמכור קרקע זה אלא לכתוב ואם תמכור למזונות לא תטרוף מהם לכתובתה זה כונת דבריהם בהכרח והגאון התומים דבר ה' בפיהו אמת עכ"ל.

ובמחי' כבודו גם אני אומר שותיה דמר לא ידענא דנראה שהבין דתי' א' של התוס' לבד הוא לפרש"י, ותי' ב' לא אתי לפירושו וזה אינו דלפי פשט דבריהם ב' התי' צדקו יחדיו לפירש"י שפי' דובן כחה יפה דקא' ר"י היינו שאם יכלו נכסי היתומים תחשוב ללקוחות כל מה שמכרה למזונות, דלתי' א' היינו הלקוחות שלקחו מבעלה ואינם יכולים לו' הנחנו לך מקום וכו' דמה שאכלה הוי כמו אשתדוף וזהו דעת רש"י דנקט על הלקוחות שלקחו מבעלה, ולתי' ב' היינו הלקוחות שלקחו

מהיתומים אחר שמכרה שתחשוב להם דכל מה שמכרה היא לא היה אלא למזונות, והא ודאי לא פליג רש"י ז"ל במה שיכולה לטרוף גם מלקוחות שלקחו אחר שמכרה שתחשוב כל מה שמכרה למזונות וז"פ וברור בדבריהם, ומ"ש התו' וגם לפי' הקונט' אין זו הונאה כונתם מבוארת דלפי' הקונט' שפי' דוכן כחה יפה היינו לענין טריפת לקוחות שכשיכלו נכסי היתו' תחשוב ללקוחות כל מה שמכרה למזונות אין זו הונאה שאומרת ללקוחות הכל מכרתי למזונות שהרי מן הדין וכו' והכא הו"ל ללקוחות שקנו אחר שמכרה לאסוקי אדעתייהו להניח כדי כתובתה וכו', והגם דלפי"ז אכתי יש בו הונאה לפי מה שפי' שיחותיו רש"י ז"ל ללקוחות שקנו בחיי בעלה, מ"מ הפי' שפי' דוכן כחה יפה קאי לטריפת לקוחות אין בו הונאה דשקר לכשתטרוף מיהא מלקוחות שקנו אחר שמכרה היא.

עוד זאת אבא העיר מידי עוברי בדברי הרב כמוהרי"א הי"ו דרמי ומק' על הר' המבי"ט ז"ל ח"ב סי' קי"ד דנשאל גם הוא על נדון מר"ן הנז"ל וכת' בתוך התשו' וז"ל ועל טענת האלמנה הק' פרחים שחייבת לאביה אין בטענתה ממש עד שתברר שלא מכרה מנכסי בעלה כלל ולא הי"ל במה להתפרנס כ"א במה שלותה מאביה ואז ישומו ב"ד וכו' דזה הפך מ"ש מר"ן בתשו' הנז' דמדינא הניח מעותיו עקה"ץ ואיך יפסוק הרב המבי"ט הפך הדין הפשוט, ול"ל דס"ל כהרשב"א דאייתי מר"ן דס"ל דכל המפרנס דעתו להלואה דיותר יגדל התימא איך יפסוק כהרשב"א נגד הגאונים ראשונים ואחרונים ובפרט להוציא ממון והוא פלא עכ"ל.

ואני אומר דאם היה מדקדק קצת בדבריו לא היה מחריד עליו את החרדה הזאת במה שנתלמד מדברי מר"ן ז"ל בנדון זה שהרי כת' עד שתברר וכו' ולא הי"ל להתפרנס כ"א במה שלותה, ובלותה הדין פשוט בכל ספרי הפוס' ראשונים ואחרונים דחייב הבעל לשלם וה"ה היורשים, והגם דבשאלה כתוב שטענה האלמנה כי באותה שעה לא טענה דבר שחשבה כי המזונות שהוציא אביה עליה היה דרך מתנה וחסד וכו' ומעולם לא עלתה על לבה כי אביה ישאל ממנה דבר וכו' הנה הרב המבי"ט ז"ל כי גם הגם שהיא תבעה מאביה בתו' הלואה כי לא היה לה פנים לשאול ממנו לפרנסה בתורת צדקה וחסד היא חשבה בלבה שאביה נתנם לה בתורת מתנה וג"ח, ומר"ן הקדוש ז"ל דלא נקיט בלישניה לשון הלואה הבין הדברים כפשטן שאביה זן אותה בסתם מבלי שתקדים היא לשאול ממנו בתו' הלואה כנ"ל בכונתם,ועי"ש בתשו' המבי"ט ח"ב סי' ל'.

גם ראיתי מה שהאריך כת"ר שי' באודיתא דנ"ד דהקנאה הוי בשעתה הוא בא ליתן לאחיו במת"ב רק דאפקיה בלשון אודיתא, והרב כמהרי"א הי"ו בתשובתו ע"ד כתב דהודאה דנ"ד דומה לחלוקה הג' שכת' מר"ן בש"ע סי' רמ"ה הכוונב בשטר נתתי שדה פ' וכו' הרי היא שלו ה"ז זוכה בה דס"ל למר"ן דהקנאה הוי א"ד יצ"ו, הנני לגלות אזן כת"ר יצ"ו דעל ראייתו זאת כבר השבתי עליה בתשו' הנז"ל דל"ד כעוכלא לדינא דהתם שפיר שייך לכנותו בשם הקנאה שהרי ידענו שהיה של

הנותן וגם המקבל מודה בו אלא דעתו נתנה לו במתנה ולשון זה דהרי היא שלו לשון מתנה ג״כ הוא, משא״כ בכותב שממון זה מעיק׳ ובראשונה לא היתה שלו כלל אלא של פ׳ איך שייך להאמר עליו שם הקנאה דמה מקנה לו משלו ואין זה אלא הודאה ודיניו מפורשים בסי׳ פ״א כנודע, ואם הודאה דנ״ד הקנאה הוי בואו ונצווח על הרשב״א ז״ל דבההיא דנמואל פסיק ותני דבהודה על המטלטלין שבידו שאינם שלו אלא של פ׳ נאמן במגו, ואי מדין הקנאה אתי עלה הלא הוא עצמו ז״ל פסק דלגבי מטלטלין ל״מ אודיתא דאיסור גיורא שאין המטלטלין נקנין בהודאה גרידא ועי״ש דאסיק דבאומר נכסים אלו של ש׳ שאמר יש לשמעון בידי שזהו לשון הודאה ואעפ״י שאנו מוחזקין בו שאינו חייב לו ושאין לו בידו כלום כמ״ש פ׳ מי שמת וכו׳ עי״ש, אלא דאף דהך דנ״ד אינו שטר הקנאה כי אם הודאה לבד שפיר הוה מהני ככל שטרי הודאה דעלמא לולי דהודאתו זאת חב לאלמנתו כמ״ש כל הפוס׳ ואיכא למיחש לקנוניא, ואי משום פקפוק טענת השטאה ושלא להשביע כבר העלה מר״ן ז״ל על שולחנו סי׳ פ״א תשו׳ הרא״ש דבהודה בכת״י ליכא למיחש להו ועי׳ אבק״ר סי׳ ק״ה ומה הוסיף בראייתו זאת ע״כ הגיע הלשון אשר כתבתי ע״ד אלו מאז הימים ישמע חכם ויוסיף לקח.

ומ״ש עוד רו״מ ה״י ע״ד הרב מוהרי״א הנ״ל בחזקתו שכתב דאימור חזר וקנה מיד האשה תחי׳ ואח״ך מבעלה ונסתייע לזה ממ״ש המבי״ט ח״ב סי׳ ח״ו, תמה כת״ר עליו ממ״ש הסמ״ע סי׳ ק״מ בשם הגה״מ דבכתו׳ אשה אעפ״י שהחזיק כמה שנים ולא מיחתה לא הפסידה זכותה כיון שאין לה בגוף הקרקע כלום רק שעבודא בעלמא וכו׳, הנני להעירו גם בזה דאני בעניי בפסק אשר כתבתי ע״ר הרב כמוהרי״א הי״ו הנ״ל כנז״ל כתבתי עליו ככל החזיון הזה ויותר מהמה ומלבד מה שסתרתי דבריו דהכא בנ״ד שכתו׳ חצי החצר בטאבו ע״ש יהודה ואשתו טענה זו דחזרתי ולקחתי ממך מהבל ימעט דיכולה אלמנת יהודה להשיב ולו׳ דאם איתא להא מלבד דהיה לך להעביר שמנו הכת׳ בטאבו ולכתוב אותו על שמך יען דכל עוד שכתוב חצי קרקע זה ע״ש והרשות בידינו למוכרו או ליתנו לאחרים באין מוחה בידינו כידוע מה יועיל לך השטר שהיה בידך אף אם אתה מחזיק בבית יותר מש״ח, ובפרט דלהיותינו אחים ושותפים ואנחנו דרים בעיר אחרת לא הקפדנו עליך, עוד זאת דלפחות הי״ל להזהר בשטר זה יותר מג״ש דכיון דעפ״י דינא דמלכותא לא תועיל לו חזקת ג״ש היה מועיל לו השטר להוציא מן הקונה דמי המקנה אשר קבל ממנו לפי השטר שבידו הנה מלבד כל זה ולו הונח דאין לחוש לטאבו ולפנקס המלך בשום אופן כלל עכ״ז אין לטעון בעד יורשי שלמה דאם הוה מורישם קיים היה טוען חזרתי ולקחתי ממך ומאשתך, כמפו׳ יוצא בתשו׳ מוהר״ם הובאה בתשו׳ דשייכי להל׳ אישות סי׳ ה׳ ורמזה מור״ם בד״מ סי׳ ק״מ והסמ״ע שם סק״ו דלגבי אלמנה הבאה לטרוף מקרקע בעלה המשועבד לה אין לנו לבדות דבר חדש מלבנו דלקח ממנו מאשתו וכו׳ ושטר הי״ל ואבד אף שהחזיק הלוקח בקרקע משמת בעלה עד שיתברר שמחלה לשעבודה ובכה״ג א״א דהי״ל שטר הו״ל לאודהורי ביה, והגם דמתשו׳ מהראנ״ח ח״ב סי׳ מ״ו נראה דלא אזיל בשיטת

מוהר"מ בזה כבר ראיתי מ"ש מר נכדו הרב פ"מ ז"ל ח"ב סי' ט"ז, גם הרב דב"מ ח"ב סי' ך' נסתייע לנדונו מתשו' מוהר"ם הנ"ל ודלא כהרב הפוסק הי"ו אשר בדה מלבו טענות שוא ומדוחים בעד היורש ואלמנת שלמה דהיה יכול המוריש לטעון שקנה מלאה היא תחי' ובטלה אח"ך חצי החצר הנז', ועפי"ה נדחו גם דבריו אשר כתב עתה בתשו' לכת"ר והחזיק דבריו ממ"ש הרמ"ה בחי' לבתרא דקס"ד סי' ס"ד דאינם ענין לנדוניהו כלל כאמור.

גם מ"ש הרב הנז' דכיון דיש בבתים הנז' דין חלוקה דמהימן לו' שקנה חלקו וכו' ורו"ם הי"ו השיבו דבאר"ץ לא קי"ל הכי כמ"ש בס' זה כת"י וכו', הנה גם על זאת פקחתי עיני בתשו' שלא ראה מ"ש מור"ם ז"ל סי' קמ"ט בשם תשו' הרשב"א סי' תתק"ן דמאי דקי"ל אין לאיש חזקה בנכסי אשתו וכו' ולא לבן בנכסי האב וכו' דל"ד אלו אלא ה"ה שאם קרובים שאין מקפידין זע"ז לפי ראות הדיינים עי"ש, וכ"כ הט"ז שם דבכלל זה אבל ושאר קרובים שנסתלקו משלחן אביהם מ"מ כיון שרואין שזה סומך ע"ז בעסקי נכסיו אין שם חזקה, והרב משפט האורים ז"ל שם כתב דהעיקר כדבריו דכל שלפי ראות ב"ד אינן מקפידין אפילו בשאר קרובים הדין כן עי"ש, ולפי"ז בנ"ד ג"כ הדבר תלוי בעיני הב"ד שאם ב' האחים הנז' היו סומכין זה על זה בעסקי נכסיהם כמו שהוא האמת שהיו שותפים מימי עולם בכל מין מו"מ ואוהבים זל"ז אהבה עזה אין דבר חוצץ ביניהם ככתו' בשאלה הא ודאי שלא היו מקפידין זע"ז אם היה דר אחד בחלק אחיו אם לא היה דר בעיר ההיא וכ"ש אם לא היו חלוקים בעסתם וכל הוצאותיהם היו מן האמצע כמובן בשאלה הא ודאי דבכגו"ד כל אפיא שוין דאין להם חזקה זע"ז אף למטוניה דהרב הפוסק הי"ו דיצא לידון בד"ח לטעון בעד יורשי שלמה כנ"ל כ"ש לקושטא דמילתא דטענה בדיה כזאת לא טענינן ליתמי כאשר דבר בקדשו מוהר"ם ז"ל בתשו' הנ"ל.

עד פה אבא ולא אוסיף כי האריכות בזה עוד הוא אך למותר, והדין דין אמת להלכה ולמעשה דהאודיתא שביד אלמנת שלמה ויורשים וכ"כ חזקתם בחצי החצר הנז' מגן שוייא ואף שבשעת מיתתו היה מצוי ביד האלמנה סך מה ממעות בעין ותכשיטין אם הוציאתם למזונותיה אין מנכין להם מכתובתה כאשר ביארנו בדבריו הראשונים והאחרונים וכהסכמת כת"ר שי' הלכ"ד הכו"ח פה עיה"ק חברון ת"ו בש"א לחדש רחמים שנת תרנ"ו ברוב עוז ושלום.

הצב"י רועה צאן קדשים

רחמים יוסף פ'ראנקו ס"ט

סימן ה'

נשאלתי מהאדון הנכבד מע' כה"ר יעקב אברהם דוויך הכהן הי"ו לחוות דעתי בצואה שעשה אחיו המרו' פרג' דוויך נ"ע, וזה נוסחה, אנכי החו"מ פרג' אברהם דוויך סוחר ונתין אנגלי דר במנשסתר וכעת דר באלכסנדריא מודיע הצואה הזאת אשר אנכי מצוה ביום כ"א גינארו ש' אלף תשע מאות ועשרים, זאת הצואה האמיתית והאחרונה ומבטל כל הצואות הקודמות לה. אנכי ממנה ומרשה לאחי כלימאן דוויך סוחר ונתין אנגלי דר באלכסנדדיא והאדון גבריאל שמאע סוחר ונתון אנגלי דר באלכסנדריא, המה יהיו מורשים בעד הצואה לקיימה והמה יחד לפי החק יעשו כמשפט. ואם אחד מהם לא רצה להתמנות או שמת או לאיזה סיבה לא קבל יהיה מורשה במקומו ויקטור עדס בעל אחותי, מצוה להממונים והמורשים הנז' כלימאן דוויך וגבריאל שמאע לעשות כל קניני וסחורותי בכסף מזומן הן מהסחורות וכן מהבנקים וכו' וישלמו כל החובות שעלי ומה שישאר מממוני יחולק לפי המבואר הלאה:

א. יתנו להאוספיטאל ישראלית בנא אמון עשרה למאה מכל כספי והריוח והפירות היוצא מזה ילך להאוספיטאל.
ב. יתנו ה' למאה מממוני לבקור חולים נא אמון.
ג. יתנו ה' למאה מממוני לבקור חולים בארי"ץ.
ד. יתנו ה' למאה מממוני לבקור חולים ירושת"ו.

כל בתי החסד הנז' האוספיטאל ובק"ח נא אמון וארי"ץ וירושת"ו צריך שהגבאים יקנו בהם קרקע או ניירות בנק דבר הקיים ויקחו מהם הריוח ויתיעצו בזה עם האדונים כלימאן ושמאע במשך ששה חדשים.

והחמשה ושבעים הנותרים יתחלקו לשלשה חלקים להנז' למטה במשך כל ימי חייהם.

היורשים המה.
א. אחותי אסתר אשת ויקטור עדס.

ב. סלים אברהם דוויך.
ג. זאקי אברהם דוויך.

כל ימי חייהם הנז׳, ואחר מיתתם יתחלקו הריוח של הקרן לבניהם אחריהם הנולדים ואשר יולדו.

ואלה הבנים גם הם תעבור חלקם לבניהם אחריהם ואם אחד מן הבנים מת בלא בנים אחיו יחלוקו ביניהם את חלקו.

ו׳ הסך של הקרן חמשה ושבעים למאה הנז״ל יתחלק לג׳ חלקים כל אחד שליש לבני בניהם של היורשים כאשר כל אחד מהם יגיע חייו לשלשים שנה ויקחו את הקרן כל אחד חלק המגיע לו לבד.

ואם אחד מן הבנים דור שלישי קודם שיגיע לשלשים שנה מת אזי יחולק חלקו לשאר אחיו ולא תעבור ירושתו לבניו רק אחר שלשים שנה מימי חיי אביהם.

ז. אם אחד מאחי היורשים או אחותי מתה בלא בנים אזי חלק המת יתחלק לבתי החסד הנז׳ בנימרו א׳ - ד׳.

ח. הנני מודיע שאינני עוזב שום דבר לאשתי רוזא אשר נשאתיה בפאריז וגם הנני מודיע שאיני מניח שום דבר לשאר אחי בהיות כי חושב אני שמצבם איתן והם עשירים ועל פי זה הנני חותם צואה זאת ביום הנז״ל כ״א גינארו אלף תשע מאות ועשרים.

פרג׳ אברהם דוויך

נוסח דברי העדים.

הצואה הזאת בפנינו נחתמה מהאדון פרג אברהם דוויך והודה בפנינו כי זאת הצואה האחרונה ובפנינו העדים ועל פי בקשתו ובהיותו בפנינו בקש להיות עדים בדבר וחתמנו בפניו.

דיקטור ג׳מיס-חסון
ריני ארכישי

ה ע ר ה.

א. אנכי החו״מ פרג אברהם דוויך הנני מוסיף על הצואה הנז׳ הנני מפקד על המורשים כלימאן דוויך וגבריאל שמאע שיתנו מממוני קודם כל חלוקה אלפיים וחמש מאות לירא לבן אחי כלימאן שמו אלפרידי דוויך ועד שיהיו חייו ל׳ שנה יקח רק הפירות מהסך השני אלפים וחמש מאות לירא הנז״ל והסך הנז״ל יתנוהו בבנק ויקח הפירות ואחר שלשים שנה שיהיו חייו ימסרו לו הקרן.

ב. ועוד אני מפקד להמורשים שיתנו לדודתי רינה עדס כל ימי חייה סך מאה לירא לשנה והסך הנז׳ יהיה מהריוח של החמשה ושבעים הנז׳.

ג. הנני מפקד על המורשים שיתנו מאה לירא לשנה לבנימין סתהון דודי כל ימי חייו, וכאשר ימות תקח אשתו את הסך המאה לירא כל ימי חייה, ובזה הנני חותם ביום הנז׳ כ״א גינארו אלף ותשע מאות ועשרים.

פרג׳ אברהם דוויך

ואח״כ חתמו העדים הנז״ל.

תשובה הנה מן הראוי היה שלא להשיב בדבר הזה ובפרט שהוא מצד א׳ שכבר כתב רמ״א חו״מ סי׳ י״ז סק״ה בהגה ולא יכתוב שום חכם פסק לאחד מבעלי דינין ואפילו בדרך א״כ, שמא מתוך דבריו ילמדו לשקר האמנם יען שהבע״ד הנז׳ הפציר בי עד בוש עד שהגיע לכתוב שאקרא ביני שיטי ממות לחיים כי תלו בהו טפלי הוא ואחיו כלימאן כ׳ ל׳ נפשות וכו׳ אשר אין די באר לכן דחקתי ונכנסתי להפך בזכות היורשים שהם יורשים מדאורייתא ואף שהוא מצד אחד כבר הרמ״א בעצמו בתשובה סי׳ קי״ב הביא דבריו פתחת״ש שם, התנצל על מה שהשיב לתלמידו לענין דינא בירושת אשתו מפני כי אין זה תלוי בטענה שבין איש לחבירו רק בדיני נחלות ואין חילוק בזה לענין טענה וכו׳ יעוש״ב, ומינה לנד״ד ישתנה ממנה אפילו אות א׳ ואינו תלוי בטענות לכן באתי להשיב שלא תלקה מדת הדין, וגם מפני שכתב הרב אזן אהרן ז״ל מערכת יו״ד אות י״ט וז״ל מצוה להעמיד הירושה בראוי לה מהרשד״ם סי׳ של״ז והסכים עמו הרב אלמושנינו ז״ל וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

תשובה אנכי זקנתי ושבתי וחולני ועול הצבור והיחיד עלות עלי ואיני מופנה משום צד וגם אין לי ספרים ככל הצורך ולכן באתי בקצר אמיץ ולא כתבתי אלא רק הנוגע לענין דינא מבלי שום פלפול כלל, הנה הרואה יראה דצואה זו דין מצוה מחמת מיתה יש לה שהרי בצואה הזכיר בה כמה פעמים לשון צואה וכל לשון צואה הוא לאחר מיתה כמ״ש הפ״מ וכמדומני שהוא בח״א סי׳ ל״ד ועוד הרי נתן כל נכסיו והו״ל מצוה מחמת מיתה כמ״ש בש״ע חו״מ סי׳ רנ״ג סקי״ח, גם כתוב בה היורשים המה וכו׳ יורשי וכו׳ ושאר דברים שנראה מהם שהוא מצוה מחמת מיתה וא״כ דין מצוה מחמת מיתה יש לו שקונה באמירה בין במקצת בין בכל כמ״ש שם סעיף ז׳ ויכול לחזור בו כמ״ש שם סקי״ד ואף אם היה בריא דין מצוה מחמת מיתה יש לו דכל מילתא דליתא בבריא ליתא בשכ״מ וזה פשוט ולפי זה מה שאמרו איזה ת״ח שהיא בטלה מפני שאין בה קנין, טעות היא בידם וכאמור.

ולכאורה היה נר׳ דהצואה הנז׳ בטילה מפני שכתוב בה יתחלקו הריוח של הקרן וכו׳ והוי כנותן פירות דקל לחבירו ולא קנה משום דהוי דבר שלא בא לעולם, וכמ״ש

מהר״מ אלשיך סי׳ ז׳ הובאו דבריו בפתחי תשובה סי׳ רי״ב ס״ט ס״ק יו״ד וסי׳ רמ״ו ס״ח סק״ב וסי׳ רנ״ג סקי״ב וש״מ וכ״כ הרב פני יצחק ז״ל ח״ג סי׳ ב׳ משמו וכ״כ שאר פוס׳ והוא פשוט ומוסכם דהנותן ריוח המעות דלא קנה וכן אמרו איזה ת״ח שהצואה דנד״ד בטילה מטעם זה.

האמנם כד דייקינן שפיר נמצא דזה אינו וגם בזה טעו הת״ח הנז׳ מפני שבתחילת הצואה כתוב והחמשה ושבעים הנותרים יתחלקו לשלשה חלקים וכו׳ הרי שהקנה להם הקרן דכל לשון חלוקה הוא לשון מתנה כמ״ש בש״ע סי׳ רפ״א יעו״ש ובפתחת״ש וכשחזר ואמר יתחלקו הריוח של הקרן לפירותיו כמ״ש הפני יצחק ז״ל שם והגאון המפורסם גבול יאודה נר״ו בסי׳ ס״ד וזה מהני כמ״ש בתשו׳ אבקת רוכל למר״ן ז״ל סי׳ קכ״ד וחתימי עלה טו״ב רבנים ומהם מר״ן ומהר״מ אלשיך ז״ל ואף שמהר״מ אלשיך תבריה לגזיזיה בסי׳ ז׳ הנז׳ וכתב דלא מהני אנו אין לנו אלא דברי מר״ן דבמקום הצואה קבלו הוראות מר״ן ז״ל ויש לנו לילך אחר מקום הצואה וכמ״ש הרב מעשה איש סי׳ ה׳, וד׳ מר״ן הרי כתבנו דס״ל דמהני וא״כ אין לבטל הצואה מטעם זה.

אכן נלע״ד שצואה זו בטילה מפני שכתוב בה אני מצוה על הממונים לעשות כל קניני וסחורותי בכסף מזומן וישלמו כל החובות שעלי ומה שישאר מממוני יחולק לפי המבואר הלאה עכ״ל אשר מבואר יוצא מזה שלא נתן להם כלום מקנינו וסחורותיו שיש לו באותה שעה אלא כשיעשו אותם כסף מזומן וע״כ דר״ל כשימכרו אז הוא נותן להם וזה הוי דבר שלא בא לעולם ודמי ממש למ״ש רמ״א בסי׳ ר״ט ס״ד בהגה לענין הקנאת דמי היין כשימכר היין דהוי דבר שלא בא לעולם דלא קנה וזהו דעת מר״ן בסי׳ ר״י כמ״ש הסמ״ע והט״ז ומשה״א ז״ל שם וכן הרב פני יצחק ז״ל שם והגאון גבול יאודה נר״ו שם בטלו צואה דנדון דידהו מטעם זה והביאו כמה פוס׳ דס״ל כן ומינה לנד״ד ולית דין צריך בושש וא״כ לפי״ז לא זכה שום אחד ממקבלי המתנות הנז׳ ולא אפילו ההקדשות והעניים כמבואר בספרי הפוסקים הנז׳ יעו״ש.

עוד נלע״ד לבטל הצואה מטעם אחר והוא שאחר שנתן להקדשות כ״ה למאה מכל ממונו כתב וחמשה ושבעים הנותרים יתחלקו לשלשה חלקים וכו׳ וא״כ הרי חילק כל ממונו ולא נשאר כלום וחתם שמו והעידו עדים ושוב צוה שיתנו לבן אחיו אדולפו שני אלפים וחמש מאות לירא וזה הוי חזרה במקצת דע״כ כונתו שיפחתו להמקבלים סך הנז׳ ויתנוהו לבן אחיו וכיון דהוי חזרה במקצת הוי חזרה בכולה כמ״ש בש״ע סי׳ ר״ן סקי״ח ולא זכה זולתי האחרון שבהם שהוא הר׳ בנימין סתהון ועי׳ בס׳ פני יצחק הנז׳ וס׳ מעשה איש סי׳ ה׳ וס׳ פני דוד נר״ו סי׳ י״ט שביטלו הצואה מטעם זה ואף שהיה בהם הקדשות, ואף שכתב מר״ן בב״י בשם הנמקי יוסף ז״ל דאם אמר בפירוש שאינו חוזר אלא במקצת לא הוי חזרה בכל וכאן הרי כתב הנני מוסיף על צואה זו וכו׳ ועוד וכו׳ ועד וכו׳ דהו״ל כאלו פירש דלא חזר אלא במקצת מ״מ הרי כתב הרב מעשה איש ז״ל שם שיש מחלוקת בדעת מר״ן אי ס״ל כהנמקי

יוסף או לא ויכול היורש לומר קי"ל דאם חזר במקצת הוי חזרה בכל אף אם פירש שלא חזר בכל ודלא כהנמקי יוסף הנז', ומה שיש לדקדק בזה כמה דקדוקים שמהם יצא דהצואה קיימת כבר דקדקום הפוסקים הנז' שם וישבום וביטלו הצואות ומינה לנ"ד דהצואה הנז' בטלה היא מבוטלת מתבטל ולא זכה שום אחד מהמקבלים ולא ההקדשות ולא העניים כלל ואף דלפי טעם האחרון זכה הר' בנמין הנז' בשלו מ"מ לפי טעם הראשון דהוי דבר שלא בא לעולם לא זכה גם בנימין וחזרו הנכסים לרשות המת ויורשים אותו ארבעת אחיו שנה בשנה כדין תוה"ק.ותו לא מידי ולפי הנראה דהצואה עשויה בעש"ג וכבר כתב בש"ע סי' רנ"ג סקל"ב שטרי צואות העשויים בערכאות של גויים כשרים אם הם עשויין עפ"י דין תוה"ק וכאן אינה עשוייה כפי דין תורתנו הקדושה זהו הנלע"ד להלכה ולמעשה באין תפונה וה' יצילנו משגיאות ורמ"ן אמן כ"ד התו' בבואינוס איריס באייר תרפ"ו.

הצעיר שאול דוד סתהון ס"ט

דרוש לשבת זכור

שדרשתי אנכי המגיה הדע"ה (ר"ת הדל עבדיה הדאייא) בבית הכנסת הגדול של הספרדים פעה"ק ירושת"ו בשבת זכור של שנה הנוכחית ש' קחו מזמר"ת הארץ תרפ"ז לפ"ק. ומטוב חסדו הגדול של מרן הגאון המחבר שליט"א הורשיתי לספחו אל ספרו הבהיר הנוכחי! אנא דאמרי יכון בחסד כסאו וכסא תורתו ומלכותו ירום ונשא חי ובריא. וגבור כארי. ולא יעדי מינן זיויה ויקריה לעד לעולם כיר"א.

והנושא בא בפ' ויקרא (א' ב')

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם.
דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר מן הצאן תקריבו את קרבנכם.
דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם.

איתא במ' סנהדרין ד' כ' תניא ר' יוסי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להן מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להן בית הבחירה. ואיני יודע איזה מהן תחילה. כשהוא אומר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק. הוי אומר להעמיד להן מלך תחילה ואין כס אלא מלך, שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך, ועדין איני יודע אם להכרית זרעו של עמלק תחילה. ואם לבנות בית הבחירה, כשהוא אומר והניח לכם מכל אויביכם וגו' והיה מקום אשר יבחר ה' וגו' הוי אומר להכרית זרעו של עמלק תחילה. וכן בדוד הוא אומר ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב. וכתיב ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וגו' עכל"ה

רבותי! הן אמנם ידוע כי הבורא יתעלה הטביע בברואיו הנעלים כמה כתות תועליות אשר יש בהם מהצורך לאדם בימי חלדו כמו החכמה והמדע וכל כיוצא בהם אשר בהם יהיה נבדל האיש הנעלה מנפש בעלי חיים הבהמיים, ועוד נוסף להאיש הישראלי נשמה אלהיית שעל ידה רכש לו חכמה ומדע ובינה והשכל נוסף על שאר העמים, ככתוב (דברים) ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעו את כל החקים אלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, והנה עוד מצינו, כי בכלל הכחות בתועליות יש שני מיני כחות הפכיות זו מזו וכל אחת יש בה תועלת לצרכה ולשעתה, והם הזכירה והשכחה. והנה תועלת הזכירה מבורא וידוע לכל כי אם לא היתה הזכירה באדם היה האדם דומה לבהמה ולבעל חי בלתי מדבר, והיו נפסדים רוב ענייניו וזה נכלל בכלל הבינה והחכמה

כי הזכירה תבוא מסיבת זכות השכל כידוע, ולכן הבעל חי שאין בו זכירה אין תבונה בו, ובזה פי' הגאון יד יוסף צרפתי ז"ל בתחי' פ' תצוה דרוש ג' כונת הכתוב בישישים חכמה דהזקנים לסיבת זכירתם מה שראו בימי נעוריהם אמר בהם הכתוב בישישים חכמה, וכו' וזה דוקא באיש מאומות העולם עוע"ז שאין לו נשמה אלהיית מושפעת מהאל ית' וממקום העליון וכו' אבל כשיש לו נשמת שדי האצילייית הנשפעת לו מלמעלה אז אדרבה האיש הישראלי הקטן בשנים נשמת שדי תבינם לזקנים (שאינם ישראליים) וכו' מסיבת נשמת שדי המושפעת עליו ובזה פי' כונת אליהו בן ברכאל הבוזי ממשפחת רם, דרצונו שכיון שהוא ממשפחת רם הוא אברהם ויש לו נשמה מושפעת מצדה יש לו ידיעה בנסתרות יותר מן הזקנים (שהם מאוה"ע) יעו"ש, באופן שהזכירה תועלתה מבואר כאשר זכרנו, והנה גם השכחה היא צריכה לאדם לשכוח ולהעביר מדעתו כל הדאגות והצרות ומקראות הזמן שעברו עליו. כי אם יהיו תמיד לנגד עיניו לא יהיה לו קיום וח"ו יועדר לשעתו, ולכך הטביע האל ית' באדם גם השכחה להיות לו בה תועלת לשעתה לשכוח צרותיו ודאגותיו כדכתיב תנו שכר לאובד ויין למרי נפש ישתה וישכח רישו, באופן כי השתי כחות הלאה צריכות לאדם תמיד כל ימי חלדו, הזכירה לזכור עניני הטובות וחכמתו ותורתו וכן לזכור ניסי ה' ונפלאותיו כדכתיב זכר עשה לנפלאותיו. והשכחה לשכוח צרותיו ודאגותיו וכל המקרים שעברו עליו אויביו וקמיו וכיוצא בזה.

והנה בכל החגים והמועדים מצינו דשימשה בהם הזכירה וצריכה בהם הזכירה כמו בפסח למען תזכרו את יום צאתך בארץ מצרים בחג הסוכות למען נזכור כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, בחג השבועות למען נזכור מתן תורה, בשבת זכור את יום השבת לקדשו, ר"ח יום הזכרון וכן בכל הניסים שנעשו לאבותינו כמו במלחמת עמלק כדכתיב זכור את אשר עשה לך עמלק וכמו כן בשאר הניסים כדכתיב זכר עשה לנפלאותיו (יד יוסף שם), והנה בזכירת עמלק מצינו בו דבר נוסף יותר משאר הזכירות, דשנה עליו הכתוב לעכב כדכתיב בס"ף כי תצא זכור את אשר לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים וכו' תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח, ע"כ הנה מצינו דשנה עליו הכתוב לעכב עשה ול"ת זכור ואל תשכח, ורז"ל במגילה די"ח ע"א דרשו זכור בפה ואל תשכח בלב יעו"ש, ובאמת ראוי לדעת מה טיבה של זכירה זו יותר משאר הזכירות דכ"כ הקפיד עליה הכתוב לעכב בעשה ול"ת גם אומרו לא תשכח, מהיכא תיתי לשכוח, לפי ההצעה שהצענו דעיקר כח הזכירה הוטבע באדם לזכור ימי הטובות וניסי ה' ונפלאותיו ואין לך נס גדול יותר מנס זה דמלחמת עמלק שהיה נס גדול ועצום כידוע וא"כ מה זאת אומרת לא תשכח.

אמנם מזה נשכיל לדעת כי הזכירה הזאת הלא היא נבדלת משאר הזכירות הנהוגות ועיקר הצווי אשר בא פה לא בא למטרת לזכור ניסי ה' ונפלאותיו רק למטרת למחות את זכר עמלק לסיבה נודעת, הוזכרה בכתוב אשר קרך בדרך

שדרשו רז"ל בילקוט שצינן את הקדירה, והביאו משל לאמבטי רותחת שלא היתה בריה יכולה לירד בתוכה ובא בן בליעל אחד וקפץ לתוכה אעפ"י שנכוה הקירן בפני אחרים כך כיון שיצאו ישראל ממצרים נפלה אימתן על כל אוה"ע וכו' וכיון שבא עמלק ונזדוג להם אעפ"י שנטלו את שלו מידם הקירן בפני אחרים עכ"ל, וכן הרמז"ל בס' המצות מצוה קפ"ט כתב וז"ל הוא שציונו לזכור מה שעשה לנו עמלק בהקדימו להרע לנו ולשנוא אותו בכל עת ועת, ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו, ונזרז העם לשנוא אותו עד שלא תשכח ממנו ולא תחלש שנאתו ותחסר מהנפשות עם אורך הזמן והוא אומרו ית' זכור וגו' הלא תראה שמואל בהתחילו לעשות המצוה הזאת איך עשה, שהוא זכר תחי' מעשיהו הרע ואח"כ צוה להורגו והוא אומרו ית' פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל עכ"ל. וכן בחבורו פ"ה מה' מלכים ה"ז כתב וז"ל וכן מ"ע לאבד זכר עמלק וכו' ומ"ע לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו כדי לעורר איבתו ושנאתו שנאמר זכור וכו' עכ"ל. נמצא דעיקר הזכירה הבאה פה אינה אלא רק לזכור מעשיו הרעים ואיבתו ושנאתו כדי לעורר העם להלחם בו ולמחות את זכרו. ולא באה לזכור ניסי ה' ונפלאותיו כשאר הזכירות, והנה ודאי דענינים הללו שעשה עמלק לישראל, יקראו מכלל ימי התקופות הרעים ובכן בטח שמצד הטבע האנושי הם עלולים לשכחה, כי עיקר כח השכחה הוטבעה באדם לזה, ולכן מסיבת שהם עלולים לשכחה שנה עליהם הכתוב לעכב זכור לא תשכח.

ובזה אני מבין כונת אוז"ל בפר"א פמ"ד וז"ל אמרו ישראל למשה כתוב אחד אומר זכור את אשר עשה לך עמלק, וכתוב אחד אומר זכור את יום השבת לקדשו, היאך יתקיימו ב' כתובים הללו, אמ"ל משה לא דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ, זה כוס וזה כוס, זה זכור לשמור ולקדש את יום השבת, וזה זכור להשמיד ולהכרית זרעו של עמלק ע"כ, דהנה בהשקפה עוברת, לא נודע איזה קושי היה להם לישראל בשני כתובים הללו באומרם היאך יתקיימו וכו' כאלו הם שני הפכיים בנושא אחד, גם בתשובת מרע"ה, לא מובן היאך נתיישבו השני כתובים על נכון, והיאך נחו מסערתם בזה, דלכאורה לא חידש להם דבר באומרו זה זכור לקדש וכו' וזה זכור להשמיד דזה הלא גם הם יודעים דכבר מפורש הוא בכתוב.

האמנם עפ"י אשר קדם בדברינו הנה נכון. דהנה ישראל המה ידעו נאמנה כי כח הזכירה הוא ניתן בטבע האנושי לזכור עניני הטובות ותקופות הטובות שיבואו לאדם בימי חלדו, וכן לזכור ניסי ה' ונפלאותיו כאשר קדם בדברינו, ע"ד שמצינו בחגים ובמועדי ושבתות וראשי חדשים, ולזאת בראותם מקרא מלא דבר הכתוב זכור את אשר עשה לך עמלק ולא כתיב זכור את אשר עשה ה' לעמלק, דהוא ענין הנס שעשה ה' עם ישראל, דבו היה צריך ענין הזכירה, אז המה ראו כן תמהו, דהלא הוא היפך כל הזכירות שיש בתורה, ודוגמא לזה הביאו ראיה ממקרא מלא זכור את יום השבת לקדשו, דשם ג"כ הזכירה באה לזכור מעשה ה' ונפלאותיו כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת

וינפש, ובכן גם פה בענין עמלק מהראוי היה שתהיה עיקר הזכירה לזכור מעשה הנסים שעשה ה' לישראל בגלל עמלק שהיה נס גדול ועצום אך מה שעשה להם עמלק יצדק בו שכחה בנוהג שבעולם וזאת היתה פליאתם הנשגבה בשני כתובים הללו דלכאורה נראים כסותרין והפכיים מן הקצה אל הקצה! וע"ז בא מרע"ה לשכך את דעתם ולהשכילם דשניא זכירה זו מכל הזכירות מטעם מספיק ומבואר, וזהו אומרו לא דומה כוס של קונדיטון, לכוס של חומץ, זה כוס וזה כוס, כלומר דלפי דברי ישראל א"כ לא דומה וכו' בלשון תימה, הרצון דלדעתם א"כ נדמה ג"כ כוס של קונדיטון לכוס של חומץ דהלא זה כוס וזה כוס ושניהם שוים בכוסם, ובדאי דזה הוא מן הנמנע דמה דמות יערוך זל"ז דהגם דשניהם שוים בכוסם ס"ס אינם שוים באיכותן דזה קונדיטון וזה חומץ והם הפכיים מן קצה אל הקצה, ובכן גם כאן בשני זכירות הללו הגם דזה זכור וזה זכור אך אינו מוכרח שיהיו שוים בענינם אלא כל אחד נדרש לעצמו ולטעמו, דזה זכור לשמור את יום השבת ולקדשו, וזה זכור להשמיד וכו' הרצון דניזיל אנן בתר טעמא דעיקר השבת ניתן לישראל כדי לשמרו ולקדשו, היינו לשבות בו ממלאכה ומכל ענין של חול ובכן בהכרח שגם הזכירה הנאמרה בו תהיה מענינו של יום שהוא לזכור את יום השבת לקדשו, זכר למעשה בראשית, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש! אמנם בעמלק זכור להשמיד וכו' הרצון כי בעמלק כל עיקר המטרה של זכירתו הוא כדי לעורר איבתו ושנאתו, להכרית זכרו מן העולם מסיבת הטעם המבואר בכתוב אשר קרך בדרך וכו', וא"כ בהכרח שתהיה הזכירה הנאמרה בו מאותו ענין דהיא לזכור מה שעשה לנו, דעי"ז תגדל השנאה יותר עמו ונזדרז בכל יכולת אופנים לאבדו ולמחותו, משא"כ אם הזכירה תהיה רק לזכור מעשה הנסים שעשה ה' לנו בגללו מזה לא נגיע אל המטרה שציונו ה', דברוב הימים תשכח האיבה והשנאה כמדובר בדברי הרמבז"ל הנז"ל, ובזה נחו שקטו ישראל מסערתם, באומרם למשה כתוב אחד וכו'.

עוד יש להבין המאמר הנ"ל בדרך אחרת עפ"י שטת פשט הלשון בניחותא, והוא עפ"י מה שראיתי להגאון יהונתן ז"ל בס' יערות דבש בח"א דק"ב ע"א (ד' לובלין) שפי' טעם ציווי זכור לא תשכח בעמלק, עפ"י מאמר הגמ' בתמורה דט"ז אר"י א"ש שלושת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה, אמ"ל ליהושע שאל אמ"ל לא בשמים היא וכו' עוד שם אר"י א"ר בשעה שנפטר מרע"ה לג"ע אמ"ל ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך אמ"ל ר' כלום הנחתיך שעה אחת והלכתי למק"א, לא כך כתבת בי ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, מיד תשש כחו של יהושע ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות ונולדו לו ת"ש ספקות ועמדו כל ישראל עליו להורגו, אמ"ל הקב"ה לומר לך אי אפשר לך וטורדן במלחמה וכו' ודקדק הר' ז"ל וז"ל ויש להבין וכי בכך יסחו דעתם משכחת התורה דור דעה כמו הם, אשר כל מגמתם היה לתורה, וכי בשביל מלחמה ישכחו, אבל נראה וכו' לפמ"ש בר"א כד שכח תלמודו אמר החרש היה לבם (במקום החרש הזה לכם) כי השר השכחה הוא (נקרא) ריב ולכך היה הטעות והשכחה

באותיות ריי"ב (דבתי' החדש במקום הד' קרא ר' החרש, ובתי' הזה, במקום הז' קרא יו"ד היה, ובתי' לכם, במקום הכ' קרא ב' הרי ריי"ב ר' מתי' החדש יו"ד מתי' הזה ב' מתי' לכם), והטעם כי אין ריב וקטט מלחמה בעולם אשר לא סגי בלא"ה בלי כעס, וכבר אמרו כל הכועס חכמתו משתכחת ממנו ולכך שר המשכח הוא ריב, ולכך מרע"ה שהיה שר התורה וארגז כל החכמות ולא יצוייר בו שכחה, ולכך לא היה יכול לערוך מלחמה, כי א"א למלחמה, בלי ריב ולכך אמר ליהושע צא והלחם בעמלק, כי הוא לא היה בעל ריב כלל, ולכך כאשר התרעמו ישראל על יהושע שהיה בגדר השכחה, ושר השכחה הנקרא ריב מצא אצלו מקום לחול ויעץ לו ה' שיטרידן במלחמה, ויבחינו כי לא סגי בלא ריב וכעס אויב וא"כ לא יתכן בו שלא יהיה שכחה. ולכך הזהירה תורה גבי עמלק זכור אל תשכח, והוא הטעם כי מלחמה עם עמלק מדור לדור, וא"כ במקום מלחמה וריב יש שכחה כנ"ל, ולכך הזהיר בתוספת אומץ לבל ישכח, ולכתוב זכרון בס' מה שלא בא בשאר דברים כי ענין זה עלול לשכחה ע"כ תודב"ק ז"ל.

והנה ידוע אוז"ל כי לא ניתנו שבתות ויו"ט לישראל אלא לעסוק בהם בתורה, וכן איתא במדרש אמרה תורה לפני הקב"ה שישראל נכנסין לארץ, מה תהא עלי, כל אחד מישראל זה עוסק בכרמו וזה בתאנתו, ואני מה תהא עלי, אמ"ל יש לי זווג נאה שאני נותן לך, ומהו הזווג זה השבת שישראל בטלין בו ממלאכה והם נכנסים לבתי כנסיות ובתי מדרשות ועוסקים בתורה ע"כ, עוד ידוע מה שדרשו רז"ל בפ"ק דבכורות ע"פ ויחנו ברפידים ויבא עמלק, דביאת עמלק על ישראל היתה על שרפו ידיהם מן התורה, והנה הגאון מהרימ"ט ז"ל בס' צפנת פענח בדרוש לשב"ז, נתן טעם לחיוב הזכירה בעמלק הוא כדי לזכור הסיבות שגרמו ביאת עמלק עמו ביטול תורה וכיוצא כדי שיהיו זהירים בהם ולא ישובו עוד לכסלה יעו"ש.

ובזה יובן המאמר הנ"ל כמין חומר דהנה ישראל המה ראו שני הפכיים בנושא אחד דמרציוה להם הקב"ה זכור את אשר עשה לך עמלק לקלוע אל המטרה להלחם בו ולמחותו, השכילו לדעת דבהכרח דעי"ז יהיו עלולים לשכחה תמיד מסיבת המלחמה שא"א שלא יהיה בה ריב ומדון אשר הוא הגורם העיקרי לשכחה ובכן עמדו מרעידים ומשותממים דלפי"ז איך יתקיים בידם מצות זכור את יום השבת לקדשו היינו בתורה ובמצות דעיקר השבת ניתן לישראל לעסוק בתורה וא"כ מאחר שהם מוכרחים להיות עלולים לשכחה מסיבת הלחמם תמיד עם עמלק הרי בא זה ואיבד את זה דכל מה שיטרחו בשבתות וביו"ט לעסוק בתורה תבוא המלחמה והריב וישכיח מהם הכל וא"ך האיך יתקיימו שתי זכירות הללו בידם דהלא הם שני הפכיים בנושא אחד, זאת היתה עיקר תמיהתם בשתי זכירות הללו וע"ז בא מרע"ה להבינם ולהשכילם לשכך את דעתם באומרו לא דומה וכו' והוא בלשון ניחותא הרצון דהגם דצדקו בדבריהם דהם שני הפכיים והרי הם כדמיון שתי כוסות א' של קונדיטון וא' של חומץ דזה כוס וזה כוס, דעכ"פ שניהם שוים בשיעוריהן

במה דשניהן שוין בכוסן דבכוסות אין הבדל הרצון דהעיקר הוא הבסיס והיסוד אשר בו מונחים הקונדיטון והחומץ דהם הכוסות אשר הם המעמידין והמחזיקין הקונדיטון והחומץ וא״כ בטח שהקונדיטון והחומץ יקראו טפלים בערך המעמיד והבסיס דהם הכוסות וכן קי״ל במקומות רבים אין מספר הלך אחר המעמיד כידוע, ורצונו בזה דשתי זכירות הללו שניהם עומדין על בסיס אחד דהיא התורה דהנה זכירת השבת היא כדי לשמור ולקדש את יום השבת ע״י עסק התורה דלא ניתנו שבתות וי״ט לישראל אלא כדי לעסוק בהם בתורה כאשר זכרנו, וכן זכירה הנאמרה בעמלק היא כדי לזכור הסיבות אשר גרמו לביאת עמלק שהיא על שרפו ידיהם מן התורה וא״כ מאחר דכולם הולכים אל קוטב אחד ובסיס אחד לשניהם שהוא כדי להזכיר על עסק התורה א״כ ממילא שאין חשש שע״י המלחמה תשכח מהם התורה דאדרבה על ידה יוסיפו אומץ וחוזק בעסק התורה בזוכרם כי זוהי הסיבה העיקרית שהביא עמלק על ישראל וא״כ הרי שפיר מתקיימים שתי זכירות הללו על קוטב ובסיס זכרון לימוד עמוד התורה.

ובאשר הוקדם למעלה ראש יש להבין כונת אוז״ל בילקוט וז״ל זכור את אשר עשה לך עמלק א״ר ברכיה אמרו ישראל לפני הקב״ה עד שאתה אומר לנו זכור זכור אתה אנו שכחה מצויה בינינו אבל אתה אין שכחה לפני כסא כבודך הוי זכור את אשר עשה לך עמלק ע״כ, והנה המאמר הזה הלא הוא נראה כס׳ החתום.

א. בדברי ישראל להקב״ה אנו שכחה מצויה בינינו, מדוע בכל הזכירות הכתובים בתורה לא העירו בזה לומר להקב״ה זכור אתה אנו שכחה מצויה בינינו.

ב. להבין טעם כעיקר אשר הביאו לר׳ ברכיה לפי׳ זה דהוא היפך הנראה, ממשמעות הכתוב דהקב״ה הוא אומר לישראל זכור את אשר עשה לך עמלק לא ישראל להקב״ה.

ג. הפלא העצום בסיום המאמר הוי זכור את אשר עשה לך עמלק כאלו מקרא מסייעו דישראל אומרים כן להקב״ה, דהלא אדרבה הדבר הוא להפך דאין כן משמעות הכתוב ואדרבא אפכא מסתברא.

ד. דלפי״ז העיקר חסר מן הס׳ דאין כאן רק דברי ישראל להקב״ה דאמ״ל זכור אתה אך עיקר הצווי מהקב״ה לישראל חסר מן הס׳ וזהו באמת פליאה נשגבה.

ה. ומה היתה תשובת הקב״ה לישראל ע״ז לא פורש האם הודה לדבריהם זה א״א, דהרי מצות זכור היא נוהגת עד היום זה כידוע.

אולם לפי אשר הוקדם הנה נכון, דהנה ר׳ ברכיה קרא קשיתיה, כמדובר בדברינו למעלה ראש, דאין שייכות ויחס לזכירה בענין זה של עמלק, דהלא הוא הפך

הרגיל בטבע האנושי, דהאדם הוא עלול לשכחה בעניני צרותיו ותקופותיו הרעים, והזכירה היתה ראויה להיות רק על הנס האלקי שעשה ה' לישראל בגלל עמלק, אך לא מה שעשה עמלק לישראל וזאת היתה פליאתו הנשגבה של ר' ברכיה בראותו מקרא מלא דבר הכתוב זכור את אשר עשה לך עמלק אשר קרך בדרך וכו', אך שוב התבונן בשטת לשון הכתוב, דהתחיל באומרו זכור את אשר עשה לך עמלק בלשון יחיד וסיים באומרו בדרך בצאתכם ממצרים בלשון רבים, דקשה קרא מרישיה לסיפיה ומסיפיה לרישיה, דגם בכתובים שאח"ז שינה עוד לאומרם בלשון יחיד, עכ"פ כאן בפסוק אחד איכא תרתי דסתרן דממ"נ מהראוי להיות או כולו בלשון יחיד או כולו בלשון רבים, ומזה השכיל לדעת ברוח קדשו דבאמת זאת היא ההערה עצמה שכוין אליה הכתוב בשינוי זה, ובאומרו בצווי הקב"ה לישראל תי' זכור את אשר עשה לך בלשון יחיד, ושוב אמר בדרך בצאתכם ממצרים בלשון רבים, הורה בזה דהיה דין ודברים בין ישראל לאביהם שבשמים, וזהו מה שכוין בתי' זכור את עשה לך בלשון יחיד להורות כי אחרי שומעם ממנו הצווי לזכור מה שעשה להם עמלק השיבו על דבריו ואמ"ל זכור אתה אנו שכחה מצויה בינינו, מסיבת טבע האנושי שהוא עלול לשכחה בתקופות הרעות שעוברים עליו, ומאחר שהם עלולים לשכחה א"א להתקיים מצות זכירה זו על ידם כ"א ע"י הקב"ה שאין בו שום שינוי בשום עת וזמן, והכל גלוי וצפוי לפניו יתברך, וסוף הפסוק בדרך בצאתכם ממצרים, הוא סיום צווי הקב"ה לישראל, אחרי אומרם אליו זכור אחיה, דהשיב להם בדרך בצאתכם ממצרים אשר קרך בדרך וכו',הרצון דהזכירה זו הרי היא נבדלת משאר הזכירות, מטעם אשר קרך בדרך כדרשת רז"ל וכדי למחות את שמו מוכרחים אתם לזכור איבתו ושנאתו כדי לעורר את הנפשות להלחם עמו ולמחות את שמו, וזהו סיום מאמר המדרש באומרו הוי וכו' זכור את אשר עשה לך עמלק, הרצון דעפ"י דברי ר' ברכיה נתישב לשון הפסוק באומרו זכור את אשר עשה לך בלשון יחיד היפך סיום הפסוק דסיים בלשון רבים דכל עיקר כוונת הפסוק בשינוי זה להורות ולהודיע לנו דברי ישראל להקב"ה אשר לא באו בביאור בכתוב ובאו ברמז בשינוי הלשון מרבים ליחיד אך לא שכונתו באומרו הוי וכו' דפי' זכור וכו' הוא דברי ישראל להקב"ה לישראל אלא הכונה כאשר כתבנו וכמדובר.

והנה ידוע לרבותי, מה שפסק מר"ן ז"ל באו"ח סי' תרפ"ה ס"ז וז"ל יש אומרים שפ' זכור ופ' פרה אדומה צריכים לקרותה מדאורייתא לפיכך בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבוא למקום שיש מנין בשבתות הללו כדי לשמוע פרשיות הללו שהם מדאורייתא עכ"ל, והנה שורש דברים הללו הם לקוחים מדברי התוס' והרא"ש פ' היה קורא די"ג ע"א ד"ה בלה"ק נאמרה וכו' יעו"ש, וראיתי להמג"א ז"ל שם שהביא דברי התוס' הנ"ל ועוד הביא דברי הסמ"ק ז"ל שכ' וז"ל וא"כ צריך ליזהר יותר שישמעו קריאת פ' זכור ביו"ד ממקרא מגלה בזמנה, אלא שהעולם לא זהירי בהכי עכ"ל, וכתב עליו המג"א וז"ל ול"נ ליישב מנהג העולם דאטו מי כתיב בתורה שיקראו דוקא בשבת זו, אלא שחכמים תקנו בשבת זו הואיל ושכיחי רבים בבה"כ, וסמוך לפורים כדי לסמוך מעשה עמלק למעשה המן כמ"ש הלבוש, וא"כ

כשישמע פ' ויבוא עמלק בפורים נמי זוכר מעשה עמלק ויוצא יד"ח וכ"ה בראב"ם סי' ב', עוד כתב וז"ל ולי נראה שהגירסא הנכונה כמ"ש בחי' הרשב"א וז"ל והקשו (התוס') שלא מצינו קריאת ס"ת מה"ת, אא"כ יאמר רש"י שתהא קריאת הפרשיות כגון פ' פרה ופ' זכור וכיוצא בהן מן התורה וכו' עכ"ל, וביאר הרב מחצית השקל כונתו וז"ל שלפי הגירסא שלפנינו בתוס' שכ' וי"ל וכו' משמע שגם התוס' ס"ל כן למסקנא דפ' זכור ופ' פרה מדאורייתא וכו' משא"ך לפי הלשון שבחי' הרשב"א שכ' אא"כ יאמר רש"י משמע שהתו' גופייהו לא ס"ל כן וכו' אלא להליץ בעד רש"י כ' י"ל דרש"י ס"ל כן ואפשר דגם רש"י גופיה לא ס"ל דהוי דאורייתא ויש לרש"י תירוץ אחר לקו' התוס', עכ"פ יש להעולם אילן גדול לתלות בו דהיינו התוס' עכ"ל, עוד כתב המג"א ז"ל וז"ל ובמגלה די"ח משמע פשטא דתלמודא דפ' זכור היא מדאורייתא ומשמע שם דה"ה בפ' ויבוא עמלק יצא עכ"ל וביאר כונתו הר' מחצית השקל שם וז"ל דאמרינן התם במשנה קרא המגלה ע"פ לא יצא (והק' הגמ') מנלן אמר רבא אתיא זכירה זכירה כתיב הכא והימים האלו נזכרים וכתיב התם (בפ' בשלח) כתוב זאת זכרון בס' מה להלן בס' אף כאן בס', וממאי דהאי זכירה קריאה היא דילמא עיון בעלמא לא ס"ד דכתיב (בפ' כי תצא) זכור יכול בלב, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור, בפה ע"כ לשון הגמ', ובודאי פשטיה דקרא דזכור אל תשכח לא קאי על המגלה דהא מגלה אינה אלא דברי קבלה ואיך יהיה פשטות קרא הכתוב בתורה יהי הכונה ע"ד קבלה אלא קאי על זכרון מעשה עמלק הכתוב בתורה, ועוד דמיניה יליף רבא כמו שזכרון מעשה עמלק הכתוב בתורה צריך ספר וגם לא סגי בעיון אלא בפה כן הדין במגלה הרי דפ' זכור מן התורה, וגם משמע דיוצא עם פ' ויבוא עמלק דהא מיניה יליף למגלה דבעי ס' וכו' משמע דמעשה עמלק הכתוב בפ' בשלח בעי ס' אם קורין אותו לצאת ידי מצות זכירת עמלק עכ"ל, וכן ראיתי להגאון הלבוש ז"ל שהביא ראיה דפ' זכור מן התורה מסוג' דמגלה הנז' שכ' וז"ל וצריך זכירה בפה שכ"ך אז"ל זכור יכול בלב וכו' והרי מכאן שפ' זכור היא מדאורייתא לפי דעת קצת פוסקים אחרונים עכ"ל.

והנח כל לגבי דידי מקוצר המשיג דברי המג"א ודישרן סמיכין עלוהי הר' מחצית השקל ז"ל נפלאו ממני ראשונה במה שטרח למצוא טעם למנהג העולם דאינם זהירים לקרוא פ' זכור בעשרה ויישב הדבר בב' פנים דחוקים כנז"ל דאיך לא זכר שר דברי הרמב"ם ז"ל בס' המצות שלו וכן בחבורו אשר מבואר יוצא מדבריו להדיא דאינה צריכה קריאה בס"ת בעשרה כלל כאשר כן משמע להו בדבריו המפורשים כאשר יבוא לקמן אי"ה שהרי כתב בסה"מ מצוה קפ"ט וז"ל מ"ע לזכור בפה מה שעשה לנו עמלק כדי לעורר הנפשות בדברים להלחם בו הלא תראה שמואל הנביא בתחי' זכר מעשהו הרע ואח"כ צוה להורגו והוא אומרו פקדתי וכו' עכ"ל, הרי לך דלא הזכיר מענין קריאת ס"ת כלל ואדרבה מבואר בדבריו דאפילו אם זכור יזכרהו ע"פ לעורר העם דוגמת שמואל הנביא סגי, וכן בחבורו פ"ה מה' מלכים ה"ה כ' וז"ל וכן מ"ע לאבד זכר עמלק וכו' ומ"ע לזכור תמיד מעשיו הרעים

ואריבתו כדי לעורר איבתו ושנאתו שנאמר זכור וכו' מפי השמועה למדו זכור בפה לא תשכח בלב שאסור לשכוח איבתו ושנאתו עכ"ל, הנה מפורש יוצא גם בחבורו דלא בעי קריאה בעשרה בס"ת כלל כמ"ש בס' המצות, וההיא דזכור בפה מבואר בדבריו דמפרש לה דאפילו בדברים שבע"פ סגי וכן מצאתי הדבר מבואר ג"כ בפי' הרמב"ן עה"ת פ' כי תצא שכ' וז"ל שמצות זכור בא לומר שנספר לבנינו מה שעשה עמלק לנו ולא שנקרא בתו' פ' זכור וחכמים הוא שתיקנו לנו לקרוא בס"ת דומיא דשקלים ופרה אדומה ופ' החדש עכ"ל הרי מבואר יוצא דגם הוא ז"ל דעתו דעת עליון מסכמת כד' הרמב"ם ז"ל, ולדבריהם מוכרח אתה לומר דסוג' דמגלה הנ"ל דיליף למגלה דקראה ע"פ לא יצא מההיא דזכור בפה וכו', אין הכונה דכמו דזכירת עמלק בעי בפה ה"נ במגלה כמ"ש המחצית השקל ז"ל, אלא כל עיקרה של גמ' לגלוויי דפי' זכירה הנאמרה במגלה "נזכרים" היא בפה ולא בעיון בעלמא דמדכתיב תרתי זכור ואל תשכח ע"כ לומר דזכור היא בפה ואל תשכח בלב וא"כ מינה שמעינן דפי' זכירה בכל מקום היא בפה, וההיא דג"ש דזכירה זכירה דילפינן מינה מה להלן בס' אף כאן בס', לדעתם אין הכונה דמה התם בעינן בס' כדברי הר' מחהש"ק דהרי ההיא דכתוב זאת זכרון בס' לא קאי הצווי לישראל אלה קאי למשה דאמ"ל הקב"ה דיכתבהו זכרון בס' לדורות שלא ישכח מהם ענין עמלק אך לא מיירי מענין קריאה בס"ת כלל, וא"כ איך אפשר דיאמר הגמ' מה התם בזכירת עמלק בעינן קריאה בס"ת אף כאן בעינן בס', והלא אין שום רמז בכתוב על ענין קריאת ס"ת כלל, ובכן מוכרח אתה לומר דפי' הגמ' הוא דוקא לגילוייא בעלמא דפי' נזכרים הנאמר במגלה הוא מיירי בס', והוא מדמצינו גבי ההיא דזאת זכרון כתוב בס', ה"נ כאן במגילה מיירי בס', והיינו דלא קאמר הגמ' אלא מה להלן בס' אף כאן בס' ולא אמר מה התם בעינן בס' דכל עיקר כונת הש"ס אינו אלא לגילוייא מילתא בעלמא פי' זכירה מה היא והאי דבעינן במגלה קריאה בס' לאו מהתם ילפינן לה, אלא מגופא דמגלה הוא דילפינן לה דכתיב בה בפסוק שלפני והימים האלה נזכרים, קיימו וקבלו היהודים וכו', דנזכרים ונעשים קאי אקיימו וקבלו היהודים עליהם, דכך היתה קבלתם להיות נזכרים בספר, דהשתא דילפינן דפי' זכירה היא בס' ובפה, ממילא ידעינן דהקבלה היתה ג"כ בהכי דהיינו בפה ובס', ולכך אם קראה ע"פ לא יצא, אך ההיא ג"ש דזכירה זכירה וכן ההיא דזכור בפה לא אהני לן רק לגלוייא בעלמא דפי' זכירה היא בפה ובס', ותו לא, באופן הרי מצינו סמך מרווח להמנהג תרי אילני רברבי גדולי המורים הרמב"ם והרמב"ן ז"ל, וא"כ מדוע דחק עצמו המג"א ליישב המנהג בשינויי דחיקי, ולא זכר ש"ר דברי הרמב"ם והרמב"ן ז"ל הנז' ובאמת דקוש' זו קשיא גם להסמ"ק ז"ל ולשאר המפרשים שלא זכרו שרים דברי שני המאורות הגדולים הנ"ל שחולקים בזה.

שנית יש להפליא בזה שהחליטו המאמר בסכינא חריפא דבמגילה די"ח משמע דפ' זכור מדאורייתא וגם דיוצאין בפ' ויבוא עמלק כנ"ל בביאור הר' מחצית השקל ז"ל, דהרי לפי המבואר בדברי הרמז"ל והרמב"ן ז"ל מוכרח אתה לומר

שאין שום משמעות מהסוג׳ הנז׳ כלל דכל עיקר כונת הש״ס אינו אלא לגלויי אפילו זכירה הנאמרה במגילה נזכרים דהיא בפה ובס׳ דוקא, אך לא משום דמה התם בעינן בס׳ וכו׳ כנז״ל בדברינו, ועוד אני תמה דלדבריהם דפ׳ זכור ומגילה שוים דבעינן בס׳ ובפה דוקא א״כ גם אם קראה ביחיד סגי דומיא דמצינו במגילה דפסק מר״ן בסי׳ תר״ץ סי״ח אם קראה ביחיד יצא, ומדבריהם נראה דאפילו בדיעבד אם קראו פ׳ זכור ביחיד לא יצא דומיא דאם קראה ע״פ במגילה דאפילו בדיעבד לא יצא דתרוייהו ממקור אחד הם נובעים מבס׳, ובכן מוכרח אתה לומר כדברינו דכל עיקר כונת הש״ס הוא רק לגלויי פי׳ מילתא בעלמא ולעולם פ׳ זכור לא בעי בס׳ והיא דמגילה מגופא דמגילה או דילפינן לה דבעי בס׳ ובפה מטעם הקבלה דוקא ולכך אם קראה ביחיד יצא דכך היתה קבלתם מעיקרא לד׳ הרמב״ם והרמב״ן ז״ל ודברי הר׳ מג״א ז״ל ודישרן סמיכין עלוהי צל״ע גדול.

והנה מדי דברי בזה חזי הוית להר׳ דרכי הים ז״ל בדרוש יו״ד לשב״ז בדקמ״ב ע״ב שהביא דברי הרמב״ן ז״ל הנ״ל וכ׳ עליהם וז״ל ותמוהים דבריו לכאורה דנראה דאשתמיט מיניה הך סוג׳ דפ״ב דמגלה וכו׳ והיא גופה ק״ל על הרמז״ל וכו׳ דלא זכר ש׳ר שהזכירה זו תהיה בקריאה בס׳ כמו שדרשו בגמ׳ וצ״ע עכ״ל, ואני תמה ע״פ קדוש שיחשוד לתרי גברי רברבי מאורי עינם של ישראל אשר כל בית ישראל נכון עליהם, ושותים בצמא את דבריהם וכל רז לא אניס להו, שאשתמיט מינייהו סוג׳ ערוכה דמגלה הנ״ל, ומה גם דאחד הרואה בדברי הרמב״ם ז״ל בחבורו, יבין לאשורו שכבר זכר ש׳ר סוג׳ דמגלה הנ״ל שכ׳ מפי השמועה למדו זכור בפה וכו׳, והיא היא אותה הסוג׳ דמגלה הנ״ל ועכ״ז הוא מפרש לה אדבריהם שבע״פ שיהיה זוכרם בפיו תמיד שלא תשכח ממנו שנאת עמלק ופי׳ הסוג׳ לדעתו ז״ל הוא מוכרח כאשר כתבנו.

ובזה שכתבנו ל״ק עוד מה שהק׳ עוד הר׳ שם ע״ד הרמב״ן ז״ל בס״פ בשלח שכ׳ ע״פ כתוב זאת זכרון בס׳ וז״ל אמר ר׳ אברהם בן עזרא כי הוא ספר נודע והוא ס׳ מלחמות ה׳ וכתוב בו המלחמות שעשה ה׳ בעבור יריאיו ויתכן שהיה אברהם, ואין בדבריו רק תואנה, והנכון בעיני כי בס׳ ירמוז ס׳ התורה וכו׳ עכ״ל, וכ׳ עליו הר׳ ז״ל וז״ל ולא ידעתי אמאי לא זכר ש׳ר שכן דהאי ס׳ ירמוז לס׳ תורה כמבואר בסוג׳ זו דמגלה וכו׳ ולמה זה תלה הדבר בעצמו ובסברתו עכ״ל. ולפי דברינו דכל עיקר כונת הש״ס רק לגלויי אפירוש זכירה דהיא בס׳, אין כאן קושי על הרמב״ן ז״ל כלל דלפי״ז אין שום משמעות מהסוג׳ דפי׳ ס׳ הוא ס׳ תורה, דגם אם יהיה כפי׳ הראב״ע דהוא ס׳ המלחמות שפיר יליף מיניה הגמ׳ למגלה דפי׳ נזכרים הכתוב במגלה הוא בס׳, דאין כונת הגמ׳ לדמויי כל ענין הנזכר בעמלק למגלה אלא לגלויי פי׳ מילתא בעלמא הוא דאתא אך הא כדאיתיה והא כדאיתיה דהגם דגבי עמלק הוא ס׳ המלחמות אך כאן במגלה הוא ס׳ תורה ואינו מוכרח שיהיו הספרים שוים, באופן דלענ״ד דאין כאן שום תימה על הרמז״ל והרמב״ן ז״ל מסוג׳ דמגלה הנ״ל כאשר זכרנו.

ואחרי החיפוש זכיתי ומצאתי להר' מערכי לב ז"ל בדק"ג ע"ב שהק' להסכמת הפוס' ז"ל דקריאת פ' זכור הוי מה"ת וז"ל דמנ"ל להראשונים לומר כן דבש"ס ובמכילתא לא נאמר אלא זכור בפה ואל תשכח בלב, אבל שיהיה חיוב הזכור בפה בקריאת זכור בס"ת מנין להו, ושוב הביא דברי המג"א הנ"ל שכ' דבמגלה די"ח משמע כן יעו"ש, ואחד הרואה דכבר הר' ז"ל העיר כדברינו אך במה שהוטב לו הדבר עפ"י דברי המג"א ז"ל לא ידעתי איך הוטב לו שפיר, ואיך העלים עין מדברי הרמז"ל והרמב"ן ז"ל הנ"ל אשר לדעתם מוכרח אתה לומר דאין שום ראיה מסוג' דמגלה הנ"ל וכמדובר בדברינו וצ"ע. שוב מצאתי להגאון משנה ברורה בסי' תרפ"ה בש' הציון שכ' ע"ד המג"א הנ"ל, דלא מצא מקור לדין זה שסוברים דהוי דאורייתא והניח הדבר בצ"ע יעו"ש, ושמתי כעל כל הון אשר בהכרח לומר בדעת הגאון ככל אשר כתבנו למעלה בדעת הרמב"ם ז"ל והרמב"ן ז"ל.

איך שיהיה נחזור לקוטב דרושינו, הנה רבותי לפי אשר הוקדם בדברינו למעלה ראש, מבואר דכל עיקר הזכירה דענין עמלק, באה רק כדי למחות את שמו ולאבד את זכרו מן עולם, וזאת היא הנקודה העיקרית שיש במצוה זו, ובכן מעתה יש כאן מקום שאלה דמדוע מצוה זו נוהגת גם בזה"ז דאנו בגלות וכבושים תחת האומות ואין בידינו לקיימה לא מינה ולא מקצתה, האמנם התשו' לשאלה זו כבר הובאה במדרש תנחומא פ' צו וז"ל אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אין אנו יכולין לו אמ"ל הקב"ה תהיו אתם מזכירים שמו מלמטה, ואני אמחה אותו מלמעלה שנ' יהיו נגד ה' תמיד, כל מה שעשה לנגדי, ויכרת מארץ זכרם, הוי זכור את אשר עשה לך עמלק ע"כ, וכן הרוקח ז"ל בסי' רל"ד כ' משם המדרש וז"ל אמ"ל הקב"ה בניי בזמן שאתם קוראים פ' עמלק מעלה אני עליכם כאלו מחיתם שמו ע"כ, והנה ודאי דהמכוון בזה הוא ע"ד תנו עז לאלוהים דע"י אתערותא דלתתא יהיה אתערותא דלעילא, דיפקוד ה' על צבא המרום במרום וזהו טעם החיוב בזה"ז, גם דאין אנו יכולים למחותו בפועל.

ובחפשי שוב מצאתי בס' יד יוסף צרפתי ז"ל בפ' תצוה שם שחקר כדברינו והשיב וז"ל אבל להשיב על שאלה זאת צריך להק' עוד ולשאול שאלה אחרת וממנה נקח להשיב על שאלה הרא' והוא דמי מעכב ע"י ית' למחות זכר עמלק מן העולם וכו' כי למה כרגע אינו מכלה אותו ואינו מבערו מן העולם כיון שרצונו למחות זכרו אמנם התשו' לזה וממנה נקח להשיב על שאלה הרא' והוא שכח עמלק בא מס"מ ומנחש הקדמוני שהוא מרכבת הס"מ כדאיתא במדרש וכו' ולכן נפילת ס"מ שרו של עמלק תלוי בתשובתינו, וכ"ז שאין אנו עושים תשו', הס"מ מתגדל ואינו נופל ואין האל ית' יכול לעשות מלחמה בעמלק כביכול, דאין אומה נופלת אלא א"כ נופל שרה תחילה ולכן מצוה עלינו לזכור ענין עמלק שנמשך תולדת גדול אלינו מזכירת עמלק כדי שנדע כמה גורמים חטאתינו ואשמתינו שמעכב שימחה עמלק מן העולם אעפ"י שרצונו ית' לעוקרו מן העולם ובזה יהיה חטאתינו נגדינו תמיד ונשתדל לעשות תשו' שלימה לפניו עכ"ל ז"ל, ועפי"ה אפשר לענ"ד

להמליץ כונת אוז"ל בילקוט וז"ל ר' תנחום בר חנילאי פתח ואמר זכרוניכם מושלי אפר אמר הקב"ה לישראל בניי הוו זהירים בב' זכירות אלה שכתבתי בתורה, תמחה את זכר עמלק, כי מחה אמחה את זכר עמלק, אם זכיתם הרי אתם בניו של אאע"ה שהמשיל עצמו לעפר ואפר שנ' ואנכי עפר ואפר ואם לאו התקינו עצמכם לשעבוד מלכיות ע"כ, דהנה בהשקפה מעטה יש להרגיש.

א. מדוע לא הזכיר בכלל הזיכרון הנ"ל מקרא מלא דבר הכתוב זכור את אשר עשה לך עמלק דהוא העיקר בצווי.

ב. מדוע הוצרך לפרוט ולומר ב' זכירות הללו, תמחה את זכר עמלק כי מחה אמחה את זכר עמלק היה די באומרו הזהרו במצות למחות את זכר עמלק.

ג. הפלא העצום על אשר זכר בכלל הזכירות כי מחה אמחה את זכר עמלק דהלא פסוק זה אינו צווי לישראל אלא דברי הקב"ה לישראל שמבטיחם כי מחה אמחה את זכר עמלק.

ד. אומרו בניו של אאע"ה, מדוע אברהם ולא יצחק ויעקב.

ה. אומרו שהמשיל עצמו לעפר ואפר, מאי נ"מ בזה אם המשיל עצמו לעפר ואפר או לד"א.

האמנם עפי"ה הנה נכון בעהי"ת, דהנה כל עיקר כונת הקב"ה באזהרה זו הוא להזהירם לישראל שיזהרו במצוה זו, גם בזמן שאין בידם לקיימה בפועל, ולכך הוצרך להזכיר ב' פסוקים הללו שהוזכר בהם ענין מחיית עמלק בביאור, לומר דהגם דמפסוקים הללו מבואר דעיקר כונתי ומטרתי במצוה זו, הוא כדי למחותו בפועל, עכ"ז אתם תזהרו בה גם בזמן שאין בידכם לקיימה בפועל, ובהזכירו פסוק הב' דכי מחה אמחה, הודיעם בזה טעם כעיקר על חיוב הזכירה גם בזמן שאין בידם למחותו בפועל, דהוא משום כי מחה אמחה, דע"י זכירת ישראל שנמשך מזה תועלת שיחזרו בתשו' כמ"ש הר' יד יוסף ז"ל, אז בהכרח מחה אמחה אותו מלמעלה, דאפקוד על צבא המרום במרום הוא הס"מ שרו של עמלק, ואז נופל הוא מלמטה, וזהו אומרו אם זכיתם הרי אתם בניו של אאע"ה, הרצון דאם יזכו לעשות תשו' שלימה לפניו ית' יעשה עמהם נסים ונפלאות כמו שעשה לאאע"ה בזמן מלחמת המלכים ע"י שהמשיל עצמו לעפר ואפר כמ"ש רש"י בחומש בפ' וירא וז"ל ואנכי עפר ואפר ע"י נמרוד לולא רחמיך אשר עמדו לי ע"כ, הרצון דכמו באאע"ה מסבת צדקנותו וחסידותו עשיתי עמו נס ופלא דהפלתי לו השרים של מעלה ה"נ אעשה גם עמכם שתהיו בניו בנס הזה, ואם לאו, ירצה שאם לא יעשו תשו', אז בהכרח שיהיו מוכנים לשעבוד מלכיות דמאחר דלא נפל השר של מעלה, ממילא קיים גם השר של מטה, וישתעבד בהם וכאוז"ל שנשבע הקב"ה דאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זכרו של עמלק.

עוד יש לבוא בנ"ט לשבח על חיוב הזכירה גם בזה"ז והוא עפ"י מה שראיתי להגאון מדובנא ז"ל בס' קול יעקב בפי' על מגלת אסתר ע"פ והימים האלה נזכרים ונעשים שבא בנ"ט לשבח על מה שצונו ה' לזכור כל הניסים והנוראות שעשה לאבותינו מראש מקדם כשיגיע הזמן שבו נעשה, וז"ל והנראה שזהו מאמר החכם לכל זמן ועת לכל חפץ תחת כל השמים כלומר כל הדברים טבעיים או נסיים נעשים תחת השמים כלם סבתם הזמן, כ"א נעשו כבר מראש מקדם באיזו זמן מהזמנים כבר הוכשר אותו הזמן שיתפעל בו לדור דורים הדבר ההוא בעצמו כי כן יסד המלך בעת הבריאה דבר יום ביומו וכו' וזהו והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור פי' שהימים בעצמם מעוררים הכח שניתן להם בעת ההיא וא"כ גם בכל דור ודור יועילו עכ"ל, ודבר ה' בפיהו אמת שכ"כ רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דרושי פורים יעו"ש, והנה עפי"ד הגאון ז"ל ראיתי לעט"ר מו"ר א"א שליט"א בספרו היקר החיים והשלום בסוף דרוש י"ד (דמ"ה ע"ד ומ"ו ע"א) שפי' כונת הכתובים בסוף המגלה וז"ת כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו, ואחר שהאריך לדקדק כמה דקדוקים בלשון הכתוב כ' וז"ל ומעתה זה אשר יראה וירצה רצון אומרו כי מרדכי וכו' והוא נתינת טעם לאשר כ' למעלה ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך הלא המה כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס, ותכלית זה להודיע לאומתם שלא יגידו עוד לשלוח יד ביהודים בכל עת וזמן עד דור אחרון וטו"ט זה.

א. כי מרדכי היהודי בה"א הידיעה, יראה כי הוא המפורסם לכל אשר לא יוכל שום צר לשלוט ביהודים וכאמור אם מזרע היהודים וכו' או ירצה לרמוז כי לא יטוש ה' עמו כי בתי' היהודי יש שם הויה ב"ה.

ב. וגם הוא משנה למלך הרצון כי בכל דור ודור הוא חוזר ונשנה כי עיצומו של יום גורם ומרדכי בעצמו חוזר ומתנוצץ להאיר בעת ההיא וכו' וזהו אומרו וגדול ליהודים לעמוד בפרץ להצילם מכליון וחרון, בכל עת וזמן כי ישראל לא אלמן אשר ימצא אחד המיוחד שיהיה קרוב למלכות כמרדכי ואסתר, גם כי לא יהיה ממש, לא יבצר כי יהיה רצוי לרוב אחיו ואז יוכל להיות דורש טוב לעמו אם להחזירם בתשו' או ללמד להם תורה כי לקח טוב, שאז הקב"ה מוחל להם וכו' ומלבד כ"ז עיצומו של יום גורם שעדיין הוא ודובר שלום לכל זרעו תי' ודובר עבר עתיד הווה, ששפתי צדיק מרדכי דובבים שלום לכל זרעו המה ישראל המיוחד למרדכי שאז הוא מעורר הישועה רב להושיע ובעבור את כל זאת הלא המה כתובים על ס' דברי הימים למלכי מדי ופרס, וזהו ג"כ טו"ט אומרינו ארור המן ברוך מרדכי, גם כי מאי דהוה הוה ואין כאן לא קללה ולא ברכה עכ"ז הנה הוא אותו הכח המתעורר בעת ובעונה הזאת אנחנו מארירים להמן ומברכים למרדכי וכו' ע"כ תודב"ק נר"ו וש"י.

גם אנכי אלך בדרך קודשו לפרש כונת הכתובים במגלה ט' וז"ת קיימו וקבלו

היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם ולא יעבור להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה והימים נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם ע"כ, והדקדוקים מבוארים לעין כל.

א. אומרו את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם תיבת ככתבם וכזמנם למה לי דמאומרו בכל שנה ושנה מובן דהוא ככתבם וכזמנם.

ב. אומרו דור ודור משפחה וכו' כ"ז יתור לשון דמאמרו קיימו וקבלו היהודים וכו' הרי נכלל הכל משפחה ועיר ומדינה.

ג. אומרו וימי הפורים האלו לא יעברו וכו' וזכרם לא יסוף וכו' מהראוי לומר לא יעבירום היהודים ולא יסיפום, אולם עפי"ה הנה נכון בע"ה והוא דהכתוב עצמו בא בנ"ט לשבח על קבלת היהודים לקיים את ימי הפורים האלה והוא מסיבת הטעם שכ' הגאון מדובנא וז"ל וזהו אומרו קיימו וקבלו היהודים להיות עושים את ימי הפורים האלה ככתבם וכזמנם, ר"ל כאותם הימים וכאותם הזמנים אשר כתב המן על ישראל לאבדם דבאותם הזמנים עצמם קבלו לעשות את ימי הפורים, וכ"ת מה טיבה של קבלה זו מאי דהוה הוה, והימים האלה נזכרים ונעשים כפי' הגאון ז"ל ירצה דאותם הימים עצמם שנתעורר עליהם המן לפורענות הם מתעוררים ונזכרים בכל שנה ושנה עליהם דאותו הכח עצמו חוזר ומתעורר בכל דור ודור ובכל שנה ושנה בעת ובעונה הזאת כאותו התעוררות שהיה בימי המן דהיינו על כל משפחה ומשפחה ועל כל מדינה ומדינה ועיר ועיר דוגמת האגרות ששלח המן, אמר עוד וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וכו' הרצון דלעומת זה גם אותו התנוצצות האור שהיה בזמן מרדכי ואסתר הוא מתעורר נגד אותו הכח של המן להכניעו. וזהו וימי הפורים האלה, ירצה דאותו התנוצצות האור של פורים האלה שהיה בזמן מרדכי ואסתר לא יעברו מתוך היהודים שהוא מתנוצץ בתוך היהודים להכניע כחו של המן וזהו וזכרם לא יסוף מזרעם היינו אפילו מזרעם שיבואו בלעתיד. ולזאת הטיבו אשר דברו לקיים את ימי הפורים האלה גם בלעתיד כדי לעורר אותו הנצוץ האלקי להכניע אותו הכח של המן וכמדובר, באופן מכ"ז יש ללמוד טעם נכון גם בזכירת עמלק בזה"ז דאין בידינו למחותו בפועל והוא כדברי הגאון מדובנא ז"ל דכך הטביע האל ית' בכח הבריאה להתעורר מה שנעשה מראש מקדם בכל עת וזמן באותם הימים עצמם, ולזאת ראוי לזכור תמיד ענין עמלק לעורר אותו הכח האלקי, ולהכניע אותו הכח של עמלק המתעורר מדי פעם בפעם, דוגמת מה שאנו עושים בימי הפורים וכמדובר.

והנה רבותי, הן אמת כי מצינו טעמים מספיקים בטעם זכירת הנסים בכל דור ודור כאמור, אך אמנם בימי הפורים אנו רואים שיש לו יתרון גדול מכל הנסים בקריאת

מגלה ומשתה ושמחה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, ובאמת ראוי לדעת מה יתרון יש לנס הפורים הזה מכל הנסים, שזכה לכל הכבוד הזה מה שלא זכה נס אחר כמו נס חנוכה וכיוצא, והנה פתרון השאלה הזו, כבר מצאתי בדברי הגאון בינה לעתים ז"ל בדרוש א"ך טוב וג' טעמים נתן בדבר.

א. בנס פורים היו ישראל גולים ומטלטלים חוץ לארצם ורחוק הדבר שהקב"ה יעשה להם נס.

ב. באשר שכל תכלית כונת המן הרשע להשמיד להרוג ולאבד ובלי ס' להנצל מזה הוא חסד גדול.

ג. גזירת המן הרשע היתה כוללת להשמיד את כל היהודים ומהראוי יהיה זכר הנס מופלג מאד וכו' משא"כ בנס חנוכה לא היה כולל לכל ישראל ולפיכך יספיק לפרסומו זכרון הדלקת הנרות יעוש"ב.

ועפ"י ג' טעמים הנ"ל ראיתי לגאון עוזינו עט"ר מו"ר הגאון הגדול הראש"ל יש"א ברכה זצוק"ל בסה"ב איש אמונים דרוש א' לשב"ז שפי' כונת המן הרשע באומרו ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים בכל מדינות מלכותיך ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים ולמלך אין שוה להניחם ע"כ, וז"ל ולכאורה קשה מה זו הצעה אל הדרוש ישנו עם אחד וכו' ותו ק' אומרו בכל מדינות מלכותיך מה כיון בזה וכו' וכדי להבין גמר הפסוקים נקדים מה שפי' רש"י בפי' החומש בפ' נצבים והפיץ ה' אתכם בעמים ועבדתם שם אלהים אחרים וכו' דאין הכונה שיעבדו ע"ז ממש ח"ו אלא שבגלותם יהיו מעלין מס וגולגולת לכומרי ע"ז עכ"ל וידוע מ"ש רז"ל בפי' הפסוק ואת דתי המלך אינם עושים דאינן נותנים מס למלך יעו"ש ועתה אבוא לביאור הכתוב והוא דאחשורוש היה מתפחד מלנגוע בישראל וכו' והמן בא להחזיק את לבו וכו' לומר לו אל תירא מהם שבודאי הגמור לא יעשה להם נס מכמה טעמי חדא שהוא מפוזר וכו' וכיון שהם בגלות דלים ושפלים וכו' רחוק מן השכל שיעשה להם נס ועוד שהם בכל מדינות מלכותיך ופירש"י כולם הם תחת ממשלתך ולאומה כללית קשה מאוד ההצלה ועוד שהם עוברים על צווי הקב"ה שצוה להם שיעבדו ע"ז בגלותם ועכ"ז ודתיהם שונות מכל עם ואינם עובדים ע"ז, וכ"ת דמה שגזר עליהם בודאי כונתו רצויה כמ"ש רש"י וכו' ואת דתי המלך אינם עושים ואינם פורעים מס המלך נמצא שעוברים אף על צווי הקב"ה וא"כ חזק ואמץ אל תירא ולא תחת כלל, ע"כ תודב"ק זיע"א.

ואלכה לי בעקבותיו ז"ל לפרש כונת הכתובים במגלה (ג' ב') וז"ת וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים ומשתחוים להמן ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה ויאמרו עבדי המלך אשר בשער המלך למרדכי מדוע אתה עובר א.ת מצות המלך ויהי כאמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו וימלא המן חמה ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד

את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי ע״כ, ובאמת השאלות בפסוקים הללו רבו.

א. אומרו ויאמרו עבדי המלך אשר בשער המלך מאי נ״מ בזה אם הוא בשער המלך או בשער אחר.

ב. אומרו מדוע אתה עובר את מצות המלך לא פורש איזה מצוה היא זו, ואיזה מלך הוא זה, ומהראוי היה לומר מדוע אין אתה כורע כמצות המלך.

ג. אומרו יום ויום, היל״ל בכל יום, ומזה נר׳ דמדבר על איזה ימים ידועים.

ד. אומרו ויגידו להמן, מהראוי היה להגיד למלך שעבר על מצותו, גם נודע שכל הגדה הוא לשון חכמה, ולנו לדעת מה דבר חכמה היה בהגדה זו.

ה. אומרו לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי, דמאומרו כי, כאלו בא ליתן טעם על מה שלא יעמדו דברי מרדכי, מטעם שהגיד להם שהוא יהודי, ולכאורה אדרבה איפכא מסתברא, דבשביל שהוא יהודי ראוי שיעמדו דברי מרדכי שלא ישתחוה להמן מטעם דע״ז אסורה ליהודים.

ו. אומרו וימלא המן חמה, מדוע לא נתמלא חמה עד עתה שהגידו לו, האם טחו עיניו מראות שלא היה כורע לו.

ז. אומרו ויבז בעיניו וכו׳, לא פורש מאיזה סיבה היה בזוי זה בעיניו.

ח. אומרו כי הגידו לו את עם מרדכי, האם עד עתה לא ידע את עם מרדכי, ובפרט לדברי רז״ל שהמן היה עבד כנעני אצל מרדכי ובודאי שביודעו ומכירו את עמו ואת מולדתו ומה נתחדש לו בהגדה זו יותר.

ט. גם מדוע ייחס את העם בשם עם מרדכי.

י. אומרו ויבקש המן להשמיד את כל היהודים וכו׳, הלא וכדי בזיון וקצף להמן בזה, האיש אחד יחטא ועל כל העדה יקצוף ומה היא כל החרדה הזאת.

האמנם עפ״י אשר הוקדם בדברי רבינו הגאון הראש״ל זצוק״ל הכל יבוא על נכון בעהי״ת, והוא דאותם עבדי המלך אשר בשער המלך הם הם מאותם כומרי ע״ז שמעלין להם מס וגולגולת וידוע ידעו מקרא מלא דבר הכתוב והפיץ ה׳ אתכם בעמים ועבדתם שם אלהים אחרים אך באו לכלל ספק בביאורו אם הוא כפשוטו דהיינו ע״ז ממש או מס וגולגולת ובכן רצו לעמוד על כור המבחן בזה וכראות את מרדכי שאינו כורע ומשתחוה להמן או רצו לראות מה בפיו בביאור הכתוב, ואמ״ל מדוע אתה עובר את מצות המלך, הרצון המלך הידוע מלכו של עולם שציוה אתכם לעבוד אלהים אחרים בגלות דהיינו ע״ז ממש, ומרדכי הצדיק תכומ״י השיב להם שהוא יהודי הרצון שעיקרו מארץ יהודה וגלה, ורצונו, דאף שגלה ע״ז אסורה להם, ומזה הכירו וידעו שביאור הכתוב כפירש״י דהיינו מס וגולגולת, ובכן חכו עד יום הנועד לפרעון המס, לראות אם דבריו צדקו או לאו, ובהגיע תור אותם הימים הנועדים לפרעון המס, שאלו ממנו המס ולא פרע להם, וזהו אומרו ויהי כאמרם אליו יום ויום, הרצון יום הרא׳ שאמ״ל לעבוד ע״ז, ויום האחרון שאמ״ל לפרוע המס, או ר״ל אותם הימים הנועדים לפרעון המס,

ולא שמע אליהם לפרוע להם מס ובכן תמהו על המראה ולא ידעו מה לדון בביאור הכתוב, דממ"נ קשיא, ומזה הכירו וידעו שאין זה אלא מחמת מרד ומעל, לא מטעם איסור, ואז ויגידו להמן וכו' ירצה דהגידו לו דברים של חכמה ע"ד האמור, וזהו אומרו לראות היעמדו דברי מרדכי, ירצה אותם הדברים הנראים כסותרין דממ"נ אם הדבר כפשוטו הי"ל לכרוע ואם כפירש"י הי"ל לפרוע המס,וזהו כי הגיד להם אשר הוא יהודי,הרצון דהרי הוא אומר שהוא מארץ יהודה וגלה, וא"כ ממ"נ חדא מנייהו בעי למעבד ולכך כשמוע המן הרשע דברים הללו נתמלא חמה, דמזה הכיר וידע שאין זה אלא מחמת מרד ומעל, דעד עתה גם שהיה רואה שאינו כורע ומשתחוה לו, לא נתמלא חמה עליו דהיה סבור דד' מרדכי דהביאור אינו כפשוטו אלא כפירש"י שיטלו להם מס ובודאי דהיה מרדכי פורע להם מס, אך עתה שהוגד לו כי אינו פורע מס הכיר וידע שלא מן הדין הוא זה שאינו כורע ומשתחוה לו, אלא מחמת מרד ומעל שמורד במלכות וחייב מיתה כדין מורד במלכות, אך ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו, והוא כטעם הג' שכ' הר' בינה לעתים ז"ל לחלק יצא בין נס חנוכה שלא היה לכללות ישראל, לנס פורים שהיה לכללות ישראל שצריך נס גדול לזה ורחוק הדבר שיעשה להם נס גדול כ"כ, דמובן מזה דנס קטן כנס חנוכה ומכ"ש לאיש פרטי כמרדכי הצדיק, קרוב הדבר שהקב"ה יעשה לו נס, וזאת היא שהיתה לו להמן הרשע שלא להרוג למרדכי לבדו, כי ידע נאמנה שבטח שהקב"ה יעשה לו נס ולא יוכל לו, וא"כ לשוא יהיה כל עמלו, אך סו"ד כאשר הגידו לו את עם מרדכי, ירצה הסרים למשמעתו לכל אשר יאמ"ל כי הוא זה וגם הם מורדים כמותו גם עם מרדכי לשון שפלות ע"ד הפחותים שבעם (שם רמז דהם בגלות שפלים ודלים כמרדכי) ורחוק הדבר שהקב"ה יעשה להם נס בגלותם כטעם הר"א שכ' הר' בינה לעתים ז"ל, אז ויבקש המן להשמיד את כל היהודים וכו' ובאומרו את כל היהודים, כלל בזה גם אותם שאינם עם מרדכי הסרים למשמעתו דהיה מבקש להם עילה ותואנה לעולם לצאת ידי ספק אותו הטעם הג' שכ' הר' ביל"ע ז"ל דרחוק הדבר שהקב"ה יעשה נס גדול כזה שהוא לכללות ישראל גם באומרו להשמיד וכו' כיון בזה לטעם הב' שכ' הר' ז"ל דאם הוא לבטל מצותיו ית' תקל הנקמה בהם בהיותם נוגעים בכבודו ית' משא"כ בדבר שאינו נוגע לכבודו ית' רק לאבד הנפשות להנצל מזה ע"י נס הוא חסד גדול ועצום ונורא וע"ז נתחכם המן הרשע למצוא תואנה על עם בנ"י להשמיד להרוג ולאבד וכו' באופן שיהיה רחוק מהם הנס, אלא שהקב"ה ברוב רחמיו הפר עצתו וקלקל מחשבתו ועשה נסים ונפלאות גדולות להצילם מתח"י והשיב לו גמולי בראשו, כן יאבדו כל אויביך ה' אמן.

ובאופן אחר נר' לפרש כונת הכתובים הנ"ל וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו וימלא המן חמה ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי ע"כ, והוא עפ"י מה שראיתי להגאון חיד"א ז"ל בס' דברים אחדים דל"ח ע"ב ודקמ"ה ע"א שחקר דאמאי נתחייבו כל אותו הדור כליה משום שנהנו מסעודתו של אותו רשע

מאחר דכך אמר הקב"ה לאברהם אע"ה דנוטל צדיק אחד ומכפר על הדור ולא איש אל ויכזב וניח"ל להר' ז"ל משום דמרדכי כבר מיחה בהם ולא קבלו, ודוקא בשלא מיחה נתפס בעון הדור עכ"ל, ועפיד"ק ז"ל נלע"ד דאפשר דזאת עצמה היתה כונת תלמידי רשב"י (במגילה די"ב ע"א) בשאלתם לרשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה, ר"ל דהגם שודאי שעיקר הגזירה היתה מסיבת עונותיהם דלא חשיד קוב"ה למעבד דינא בלא דינא, עכ"פ זו היא שקשה מפני מה נתחייבו כולם, והלא צדיק אחד כמרדכי כדאי הוא לכפר עליהם דגמירי דנוטל צדיק אחד ומכפר על הדור, ואמ"ל אמרו אתם ואמרו מפני שנהנו וכו', ר"ל דמרדכי כבר מיחה בהם שלא יהנו והם לא שמעו לו ונהנו וזאת היא שהיתה להם שלא נתפס מרדכי הצדיק בעון הדור שהרי הוא כבר מיחה בהם, ומקרא מלא דבר הכתוב ואתה כי הזהרת רשע לשוב מדרכו וגו' ואתה את נפשך הצלת, אך רשב"י ע"ה לא ניח"ל בטע"ז משום דא"כ שבשושן יהרגו משום שלא קיבלו מחאתו, אך של כל העולם לא יהרגו ר"ל דהגם דלא יבצר שבגלל עונותיהם נגזר עליהם מיתה, עכ"פ הרי איכא מרדכי הצדיק שלא מיחה בהם ונתפס בעבורם, דהלכה רווחת קי"ל מי שיש בידו למחות וכו' על כל העולם נתפס על כל העולם ולזאת רוח אחרת היתה אתו משום שהשתחוו לצלם והכונה בהקדים מ"ש עוד הגאון חיד"א ז"ל שם בדקמ"ה ע"ה דבע"ז לא נאמר נוטל צדיק אחד וכו' דטעמא דנוטל צדיק אחד הוא משום דישראל נחשבים כגוף אחד שה פזורה ישראל ודמי נטילת צדיק כחולה שמקיזין אותו מהזרוע כמ"ש בזוה"ק, וכיון שהשתחוו לצלם אך יצא יצאו מן הכלל, ותו ל"ש נוטל צדיק אחד וכו' עכ"ל, ומעתה זהו הכונה באומרו מפני שהשתחוו לצלם, ר"ל ובזה ל"ש נוטל צדיק אחד וכו' ולכן כולם נתפסו בעונם ונתחייבו כליה, אלא משום שהם לא עשו אלא לפנים גם הקב"ה לא עשה אלא לפנים.

דבר הלמד מהאמור כי טעם שלא נתפס מרדכי הצדיק בעבורם הוא מפני שהשתחוו לצלם ובע"ז ל"ש נוטל צדיק אחד וכו' ושבשושן בלא"ה אינו נתפס בעבורם מפני שמיחה בהם ולא קבלו.

אמור מעתה דזו היא כונת הכתובים הנ"ל וירא המן וכו', דהנה המן הרשע צורר היהודים מעודו הוא מבקש תואנה על ישראל לאבדם כי הוא מזרעו על עמלק שאמרו עליו רז"ל במדרש שז' פעמים בא להלחם עם ישראל (עי' בס' המעלות לשלמה בד"א לשב"ז) ואפשר דזו היא עצמה היתה כונת המן הרשע לעשות עצמו אלוה ולגזור אומר במצות המלך על כל אשר בשושן לכרוע ולהשתחוות לו והוא כדי להפיל היהודים ברשת היצה"ר שעבירה גוררת עבירה מתחי' באונס וסופו יהיה ברצון ועי"ז יתחייבו שונאיהם של ישראל ח"ו כליה וסופו הוכיח על תחילתו שאמרו רז"ל שהיה מבקש להתחיל מתינוקות של בית רבן שהיו עוסקים בתורה הבל שאין בו חטא, דכל עיקר כונתו הוא כדי להעבירם ע"ד קונם כדי לעשות בהם אשר זמם שעי"ז לא יהיה להם זכות אשר יגין עליהם ובנקל יפלו בידו, וזהו אמרו ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד

להם אשר הוא יהודי, דנראה מזה דבשביל שהגיד להם שהוא יהודי גדול עונו מנשוא יותר עד שהוצרכו להגיד זה להמן דלכאורה עיקר ההגדה אינו אלא בשביל שאינו כורע ומשתחוה לו יהיה מה שיהיה יהודי או אינו יהודי, גם זאת אחד הרואה דהעיקר חסר מן הס' דלא הוזכר מה שהגידו לו שאינו כורע ומשתחוה, דזאת היתה מצורך עיקר ההגדה,

אמנם לפי"ה הנה נכון דעבדי המלך כבר קדמה להם הידיעה דכל עיקר מגמתו של המן שעשה עצמו אלוה, אינו אלא בשביל היהודים כדי להעבירם ע"ד קונם ולכך תפסו להם עיקר ההגדה על מה שהגיד להם שהוא יהודי וע"ז אסורה להם דבזה יחרה אפו יותר דלשוא יהיה כל עמלו משא"כ אם לא היה יהודי לא היה משים לב כ"כ מאחר דכל עיקר כונתו היא רק על היהודים כנז"ל, ולזאת מידי פעם כפעם כראות המן את מרדכי כי אינו כורע ומשתחוה לו היתה עולה חמתו באפו ומתמלא עליו חימה כי מאחר שהוא צדיק בדורו הרי הוא מכפר על הדור דהלכה רווחת קי"ל דהקב"ה נוטל צדיק אחד ומכפר על הדור, ול"ש לחלק כאן ולומר דמאחר שעשה עצמו אלוה ה"ה כע"ז ממש ולא נאמר בזה נוטל צדיק אחד וכו' דהא ליתא דמאחר דהוא מיראת אדם אין כאן חיוב סקילה דהוי אונס ואונס רחמנא פטריה כמ"ש מר"ן הכ"מ ז"ל בפ"ג מה' ע"ז ה"ו יעו"ש, וא"כ גם כי כל היהודים כורעים ומשתחוים לי לא יועיל ולא יציל, מאחר דאיכא מרדכי דהוא צדיק גמור שמגין עליהם ולשוא יהיה כל עמלו, ומטע"ז עצמו ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו, דאם יהרגנו הרי הוא מכפר על הדור וזה יהיה לבזיון לו בפני המלך והשרים שלא הפיק את מזימתו שחשב על היהודים לאבדם ח"ו מאחר כי כבר מרדכי הצדיק נתפס בעונם וכפר עליהם.

והגם כי הר' מערכי לב בדרוש ב' דקפ"ט ע"א כתב דבנהרג ע"י אדם בחירי אינו בא לכפר על הדור כיעו"ש, הנה כבר הגאון עט"ר הרמ"ז זצוק"ל בס' בן יאיר דרוש י"ב דנ"א ע"ג והבאתי דבריו בקונטרס ויקח עבדיהו בדרוש א' להספר, תמה בזה על הרב מערכי לב ז"ל מההיא דאמרינן ומנין שמיתתן של צדיקים מכפרת דכתיב ויקברו את עצמות שאול ויעתר אלקים לארץ, הרי עיקר הלימוד משאול שנהרג ע"י אדם בחירי, ויצא לחלק בין אם עשו לו הספד כנימוס והרהרו תשו' בלבם בין אם לא עשו יעו"ש, ואמטו"ל ויבז בעיניו המן לשלוח יד במרדכי לבדו, כי לא יבצר שישראל יעשו לו הספד כראוי וכנימוס ויהרהרו תשו' בלבם, ואף אם יגזור עליהם שלא יספידוהו, עכ"פ מהרהרים תשו' בלבם, ועי"ז הרי הוא מכפר עליהם, וא"כ לא יועיל ולא יציל כל עמלו, אך כי הגידו לו את עם מרדכי, ר"ל כאשר הגידו לו את עם מרדכי, וידוע דלשון עם צודק על פחותים שבעם דכיונו בזה לומר דהם ח"ו שפלים ונבזים דאינם שומעים לקול מוריהם דמרדכי הצדיק היה מוחה בהם ואינם מטין אזן קשבת אליו וגם בתיבת עם נרמז שהגידו לו שהשתחוו לצלם בזמן נבוכדנצר, ע"ד מאמר הכתוב אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב אז נחה שקטה דעתו עליו, שעי"ז הרי

הוא יכול להפיק את מזימתו בשופי שאין כאן מי שיגין עליהם, ובכן ויבקש להשמיד את כל היהודים ר"ל גם לאותם שבמק"א חוץ לשושן דמאחר דהשתחוו לצלם, אך יצא יצאו מן הכלל וגם אם לא היה מוחה בהם ל"ש נוטל צדיק אחד ומכפר על הדור.

ועפי"ז יותאם לנו מאי דאמרו שם במגילה י"ג ב', אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמ"ל תא נכלינהו אמ"ל מסתפינא מאלהיו דלא נעביד בי כדעבד בקמאי אמ"ל ישנו מן המצות, אמ"ל אית בהו רבנן, אמ"ל עם אחד הן ע"כ, דלכאורה קשה מי הגיד לו להמן שישנו מן המצות, וגם דעם אחד הן ולית בהו רבנן, אשר בזה הרהיב עז בנפשו לעשות את אשר זמם ולא חשש על עצמו כאחשורוש אמנם הוא הדבר אשר דברנו דהמן הרשע שעשה עצמו אלוה כל עיקר מטרתו אינה אלא על היהודים כדי להעבירם ע"ד קונם ולא להשאיר להם שום זכות אשר יגין עליהם וכו' וגם זאת הגד הוגד לו שאינם שומעים לקול מוריהם המוחים בהם ומוכיחים אותם על מעשיהם וממלא דאינם מגינים עליהם ואינם נתפסים בעבורם, ולזאת הטיב באומרו ישנו מן המצות שכולם כורעים ומשתחווים לו שעשה עצמו אלוה ונהנו מסעודתו של אותו רשע והשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר וכל המודה בע"ז כאלו כופר בכל התורה כולה, אמ"ל אית בהן רבנן, ר"ל והרי הם מגינים עליהם דהקב"ה נוטל צדיק אחד וכו' אמ"ל עם אחד הן ר"ל עולם שוים לרעה שפלים ונבזים כהפחותים שבעם שאינם שומעים לקול מוריהם וגם זאת רמז בזה דאלו העם העוברים ע"ז יצאו מן הכלל ונבדלו לעצמם וזהו עם אחד ר"ל נעשו עם אחד לעצמן ויצאו מכלל שה פזורה ישראל וביון שכן דאינן מקבלים תוכחה וגם עוע"ז ל"ש בהם נוטל צדיק אחד ומכפר על הדור כדברי הגאון חיד"א ז"ל.

ועפ"י אשר הוקדם הונח לנו שפיר אוז"ל בשבת דפ"ח ע"א הדור קבלוה בימי אחשורוש, דלכאורה מה ראו על ככה לקבל אותה בימי אחשורוש יותר מזמנים אחרים שעשה הקב"ה עמהם כמה נסים ונפלאות, אמנם עפי"ה הנה נכון דבראותם שכל כחו של המן לא היה רק ע"י שביטלם מתורה ומצות ובל"ז לא היה יכול להם, אז הבינו בעצם גודל מע' התורה והמצות שאגוני מגנא ואצולי מצלא ולזה בראותם גודל יקר מעלתה הדור קבלוה ברצון מבלי שום טענת אונס.

מעתה אחזור להמאמר בפתח השער זה תוארו תניא ר' יוסי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להן מלך, ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה, וכו', והנה כאשר נשכיל בפשט המאמר נר' כי הוא ק' להבין.

א. מה זאת הלשון אומרת ג' מצות הוא שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ, וכי רק ג' מצות הוא שנצטוו בכניסתן לארץ, והלא כמה מצות התלויים בארץ הם מצויים ועומדים עליהם כאשר יכנסו לארץ.

ב. דיוק אומרו בכניסתן לארץ, כאלו בכניסתן לארץ הוא דנצטוו עליהם ולא קודם, והלא כל המצות הם מצווים ועומדים עליהם בקבלת התורה בה״ס, וא״כ היה ראוי לומר כשיכנסו לארץ, דפירושו הוא דנצטוו עליהם בזמן שנצטוו דהיינו בה״ס שיקיימו אותם כשיכנסו לארץ.

ג. מדוע הקפיד הכתוב להיות הג׳ מצות הללו רק כסדר זה תחילה להעמיד להן מלך, אח״כ למחות את זכר עמלק, ואח״כ לבנות את בית הבחירה.

האמנם הדבר יובן לענ״ד, אם יראה וירצה בעיני מו״ר, דהתנא ר׳ יוסי בא להודיענו, היסוד מוסד החזק האמיתי, אשר בו זכו ישראל להכנס בארץ ולהתקיים על ידו בארץ, והוא ענין האחדות אשר הוא רמוז וכמוס בג׳ מצות הללו אשר ע״י שיתאחדו ויתחברו יחד כולם כגוף אחד וכאיש אחד יזכו להתישב בארץ, ע״ד חבור עצבים אפרים, וכאוז״ל דלא חרבה ירושלם אלא על עון שנאת חנם שעי״ז היה בהם פירוד הלבבות, ולכך אין ירושלים נפדית אלא ע״י האחדות כמ״ש ע״פ חנם נמכרתם בעון ש״ח ולא בכסף תגאלו פי׳ בשאר מצות תגאלו אלא שאלו שלום ירושלים שיהיו בשלום ובשלוה ובאחדות, וכן מצאתי לעט״ר מ״ור הגאון הרמ״ז ראש על אר״ץ רבה בקש״ת ר׳ מרדכי לבטון זצוק״ל בספרו הבהיר בן יאיר בסוף דרוש י״א שכ׳ וז״ל ובהכי ארווח לן מה שנתן הקב״ה הארץ לישראל והניח שאר האומות שהם רבים, היינו משום שהם בלב אחד ובאחדות אחת והוו רבים עכ״ל יעו״ש, וזהו אומרו ג׳ מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, הרצון ג׳ מצות המורים על ענין האחדות חזרו ונשנו ונצטוו לישראל תכף בכניסתן לארץ, להורות להם כי על ידם הוא שיזכו להכנס לארץ ולהתקיים בה, והם:

א. להעמיד להן מלך כידוע דע״י המלך שיהיה דבר אחד לדור, וכולם יהיו סרים למשמעתו, אז בטח שיהיו כולם באחדות אחד עפ״י הנהגת מלכם.

ב. למחות את זכר עמלק, הנה ידוע אוז״ל ע״פ ויחן ברפידים דביאת עמלק היתה על שרפו ידיהם מן התורה, וזהו רפידים אותיות פרידים שכולם נפרדים זמ״ז שהתורה צריכה להיות באחדות אחד, כמ״ש רז״ל ע״פ ויסעו מרפידים מן הפירוד ויחן שם ישראל באחדות אחת כאיש אחד, ואז ומשה עלה לקבל התורה, ולזה בא הצווי במחיית זכר עמלק, כדי שעי״ז מוכרחים להיות כולם באחדות אחת שלא ינוצחו בהלכם עמו, דהרי כל עיקר ביאתו עליהם הוא מחמת שלא היו באחדות אחת.

ג. לבנות להם בית הבחירה, גם בזה כמוס ענין האחדות, כאשר כ׳ הגאון מלבי״ם ז״ל (הוב״ד בסה״ב החיים והשלום) ברמזי המשכן וז״ל וזאת היתה הכונה במלאכת המשכן והמקדש אשר נבנה אח״ז בירושלם בעיר שחברה לה יחדיו, שם נתאחדו כל ההארות והרוחניות הנמצא בזוהר אלק״י המאיר לעולם כולו בכבודו וכו׳ עכ״ל, נימ״ל דבנין בית הבחירה הוא להורות ענין האחדות שע״י הבית שם יתאחדו כל נפשות האומה הישראלית כאיש אחד וכגוף אחד, וא״כ ע״י ג׳ מצות הללו המורים על ענין האחדות, יזכו להכנס בארץ חזר ושנה עליהם הצווי בג׳ מצות הללו שיזהרו בהם ביתר שאת כדי להתקיים בארץ, ולזה באו בס׳ זה תחי׳ להעמיד להן מלך, דהמלך בדרך טבעי הוא מוכרח לאחד את העם שיהיו כולם בשלום ובמישור

זה עם זה שעי״ז תהיה הממלכה נכונה בידו מכל אויביו וצריו, שכולם יעמדו לימינו ללחום את מלחמותיו לעת הצורך כנהוג בין המלכים, ובזה ממילא יהיו יכולים לקיים מצות מחיית עמלק בנקל, שע״י האחדות שיהיה ביניהם באמצעות מלכם ימחו את זכר עמלק לגמרי דכדאי היא מצות האחדות להגן עליהם להצילם מכל אוייב ואורב, ועי״ז שהאחדות הוטבעה בהם מכל וכל, אז יכולים לבנות בית הבחירה, אך טרם מחיית עמלק אי אפשר, דיש לחוש למיעוטא, דלא יבצר דהמצא ימצא מהמורדים במלכם ואינה סרים למשמעתו, אך ע״י מלחמת עמלק בהכרח שכולם יהיו באחדות אחת מפחדם שלא ינוצחו במלחמה, ולכן אז הוא עת הכושר לבנין בית הבחירה שיבנה ב״ב אמן.

וכדי שלא להאריך טירחא על מו״ר אחזור לנושאי מקדם, דבר אל בנ״י ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה׳ מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן קרבן לה׳ מן הבהמה מן הצאן תקריבו את קרבנכם. שם רמז למלחמת עמלק, וז״א אדם כי יקריב מכם וכו׳ לשון מלחמה ע״ד המלמד ידי לקרב, קרבן לה׳ ירצה מלחמה לה׳ דהיא מלחמת עמלק, כדכתיב מלחמה לה׳ בעמלק מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם הרצון דילחמו עמהם עד כלותם בכל מכל כל, גם בבהמתם ובבקרם ובצאנם דאל נא יחמלו עליהם להקריבם קרבנות לה׳ כאשר מצינו בשאול המלך שאמ״ל שמואל הנביא (שמואל א׳ ט״ו, פסוק י״ד) ומה קול הצאן הזה באזני ומה קול הבקר אשר אנכי שומע, ויאמר שאול מעמלקי הביאום אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבוח לה׳ אלקיך, והשיב לו שמואל (שם כ״ב) החפץ לה׳ בעולות וזבחים כשמוע בקול ה׳ הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אלים.

עוד זאת ירמוז על הערד הצדיקים שנעדרו מעדתינו בשנה הזאת שנה מעוברת היתה, שני צדיקים מבחר עצמים, רבותי אם אבוא לספר בשבחן ובמעשיהן של צדיקים הללו תכלה היריעה מהכיל, ואין די לספר בשבחן וכל המוסיף מגרעות נתן, ובפרט שכבר נספדו כהלכה מפום רבנן קדישי ולמפורסמות א״ל ראית.

אכן זאת אגיד מה שראיתי לעט״ר מו״ר הרה״ג המפורסם הרמ״ז כקש״ת ר׳ יצחק לבטון זצוק״ל בס׳ בן יאיר דרוש י״ט שחקר בזה וז״ל ומעתה הבוא נא חקור דבר עפ״י מה שנודע אוז״ל נוטל צדיק אחד ומכפר על הדור וכו׳ דהא קי״ל אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה דבתחילה מביא יסורין על האדם בממונו ואח״כ בגופו וכו׳ ואעפ״י שהם כפרה לדור מ״מ הי״ל ליסרם בממונם או ביסורין אחרים ולא בנפשות, וכתב ליישב בדרך פשוטה והוא כי לא נאמרו דברים הללו דאין בעל הרחמים וכו׳ אלה לגבי חוטא עצמו שמן הראוי כיון שהאיש ההוא יחטא תכומ״י הקב״ה יסלקנו על שעבר על צוויו, אכן יען שברחמיו ית׳ אין פוגע בנפשות תחי׳ לכן בתחי׳ מביא עליו יסורין בממונו, לא שב מביא על גופו וכו׳ וזה אינו ענין לסילוקו של צדיק ע״כ תדב״ק ועפ״י דב״ק נלע״ד דזהו כונת הכתוב בישעיה נ״ז באומרו הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני

הרעה נאסף הצדיק וכו', דרצון הנביא לומר דאנו רואים דהצדיק אבד בדרך אבידה, דהיינו בעודו בטובתו בממונו, בבניו ובכל ענייניו, והנה פתאום אבד מאתם, כי לא היה הדבר בהדרגות כ"א פתאום פגע הדבר בנפשו, ואין איש שם על לב להבין מדוע היה ככה כי הם בחושבם כי איש בחטאו יומת ואין זה כ"א מחמת עונותיו וחטאיו, והאמת כי הם טועים בדמיונם, כי זה אינו כ"א מפני הרעה נאסף הצדיק היינו מעון הדור לכפר עליהם, דאם היה הדבר מפני חטאיו הרי קי"ל אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה ואם היה הדבר מסיבת חטאו מהראוי להיות הדבר בהדרגות, ובכן פשוט הדבר כי אינו אלא לכפר על הדור, וראוי לשים על לבם כדי לחזור בתשו' דאין פטירת הצדיק לחוד מכפרת כ"א ע"י התשו' כמ"ש הרמ"ז הנ"ל שם בדרוש כ' בשם המפרשים וכ"כ הגאון המחבר שם בדרוש ב' וסוף דרוש י"ב ובזה פי' כונת הנביא באומרו הצדיק אבד ואין איש שם על לב וז"ל וזה אפשר כונת אומרו הצדיק אבד ואין איש שם על לב ר"ל אימתי יקרא שהצדיק אבד כאבידה ממש שאין שום תועלת והנאה ע"י אבידתה, כשאין איש שם על לב לשוב מעבירות שבידו באומרם דזה הצדיק גוע בעונו וכו' יעו"ש.

מעתה זהו אומרו אדם כי יקריב מכם קרבן לה' ירצה כאלו אמר כי יקריב מכם קרבן לה' אדם, היינו כאשר מיכאל שר ישראל המקריב נשמות הצדיקים יקריב מכם קרבן לה' דהוא האדם היינו הצדיק ע"ד האדם הגדול בענקים דדרשו אותה רז"ל על אאע"ה, אז מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם, הרצון דגם אתם תתעוררו בתשו' ע"י מיתת הצדיק שאם נתחייבו איזה קרבן מן הבהמה מן הבקר או מן הצאן יקריבו אותו בזמן שיש קרבנות ובזמן שאין קרבנות יקיימו אותו בפ' הקרבנות ע"ד ונשלמה פרים שפתינו, ואז בטח שנשמת הצדיק תעלה בסוד קרבן לה' לכפר על הדור.

עוד ירמוז על הגאולה העתידה, כמ"ש הגאון חיד"א ז"ל בס' אהבת דוד דע"ו שצריך להרבות צדקה בפורים, כי ר"ת איש לרעהו ומתנות לאביונים הוא אלו"ל שם רמז שנתעורר לשום בתשובה וליראה את ה', כי כשם שתשרי הם ימי הדין וצריך להקדים בחו' אלול לשוב בתשו', כמו כן עתה בימים האלו, כי ימי הפסח הם ימי הדין, ואמרו ז"ל כי מחיית זכר עמלק יהיה בע"פ וא"כ צריך בפורים להתעורר בתשו' אולי נזכה דבע"פ ימחה זכר עמלק ויבוא משיח צדקינו, וזהו הטעם להרבות צדקה בפורים כי בזכות הצדקה מתכפרים עונותינו ונזכה לגאולה ב"ב עכ"ל, והנה ודאי דהצדקה מעלתה כמו הקרבנות דשניהם שוים לטובה דמכפרין כמ"ש וחטאיך בצדקה פרוק, מעתה זהו אומרו אדם כי יקריב מכם קרבן, הרצון אם ירבה בצדקה שהיא מכם דהיינו מממונכם שהיא מכפרת כמו הקרבנות אז תזכו כי מן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם, היינו שיבוא משיח צדקינו ב"ב ויבנה בית קדשינו ותפארתינו ושם נעלה עולות וזבחים מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן בפועל, ואז והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד בילאו"א ימליאו"א.

כחס על הנייר

בדין טוענת מאיס עלי בלא טענה מספקת אם מתחייב במזונות כ״ז שמעכב מלגרש או לא? הנה לכאורה יש לחייבו במזונות מההיא דתשו׳ הרא״ם בסי׳ ל״ו שכ׳ וז״ל אם בא ראובן בטענת מאיסה עלי וכו׳ והיא אינה רוצה להתגרש וא״י לגרשה מתקנת הקהלות מה דינה במזונות, וכו׳ תשובה מוכחת מאחר שהוא רוצה לגרשה מרצונה ושלא ברצונה אעפ״י שמצד התקנה אינו יכול לגרשה בע״כ מ״מ לא יהיה חייב במזונותיה מאחר שהעיכוב הוא מצידה ולא מצידו וכו׳ והראיה מפ״ק דכתובות הגיע זמן ולא נישאו וכו׳ עכ״ל, ובכן כמו שמצינו בהיכא שהעיכוב מצידה פטור הוא ממזונות, א״כ ה״נ היכא שהעיכוב מצידו כההיא דנ״ד חייב במזונות כן ראיתי למי שרצה להביא ראיה מזה וכל לגבי דידי לקענ״ד אין ראיה מההיא דתשו׳ הרא״ם ז״ל דהנה הרואה יראה דכבר הר׳ חלקת מחוקק ז״ל בסי׳ ע״ז סק״ב פקפק בדברי הרא״ם הללו מטעם דל״ד סוף דינא לתחילה דינא וגם שבתשו׳ הרא״ש כלל מ״ד ותשו׳ מהריק״ו שו׳ ק״ז משמע דחייב לתתלה מזונות, והגם דהר׳ ב״ש ז״ל שם סק״ו כ׳ דהר׳ מהר״א ששון סי׳ נ״ה הק׳ כקו׳ הר׳ ח״מ ואסיק דיכול המוחזק לומר קי״ל, הנה הר׳ פת״ש ז״ל שם סק״ב כ׳ בשם ב״מ ז״ל שהעלה דאין לומר קי״ל כהרא״ם וכ״כ בשם הגאון חכם צבי ז״ל יעו״ש.

ואני העבד מצאתי בכתבי הקודש של הגאון מהר״ם ן׳ חביב ז״ל שכ׳ ע״ד הרא״ם הנ״ל וז״ל מאן יהיב מעפריה לאנהורי עיינין בראיה זו וכו׳ כי בשלמא התם מפני תקנת שקדו דייניו ליה כאלו לא הגיע זמן ולהכי פטור מן המזונות, אבל הכא איך נאמר דמפני שהוא רוצה לגרשה יהיה פטור וכיון שהתקנה מעכבת עליו מלגרשה א״כ חיוב המזונות עליו ואדרבא הכא והתם חד טעמא אית להו כשם שבגמ׳ פטרוהו מלזון מטעם שקדו כי מפני התקנה הרי הוא כאלו לא הגיע זמן כך הכא מפני התקנה שא״י לגרש, א״כ הנישואין והחיוב במקומו עומד עכ״ל, הנה מכ״ז מבואר דתשו׳ הרא״ם הנ״ל אינה מוסכמת, ואפילו לד׳ מהר״א ששון ז״ל שסובר דמצי המוחזק לומר קי״ל הנה ודאי דכאן בנ״ד דהאשה באה להרויא מיד הבעל ודאי דל״ש קי״ל, והגם דמקום יש לחלק ולומר דע״כ ל״פ הפוס׳ על הרא״ם ז״ל אלא משום דל״ד תחילה דינא לסוף דינא דאין לנו להפקיע חיוב הבעל, משא״כ כאן בנ״ד דאדרבה באנו להעמיד חיוב הבעל כדקאי קאי ודאי דיודו להרא״ם וכ״ש הוא כיון שהעיכוב מצידו, הנה אחד הרואה יבין לאשורו דאפילו הרא״ם עצמו לא העניש להאשה במזונות אלא משום דמן הדין יכול לגרש דאשה מתגרשת בע״כ ולכך הגם דמצד התקנה מסייעת להאשה מ״מ מאחר דשורת הדין מסייעת הבעל לא אתיא תקנת הקהלות ועקרא לדינא, וא״כ ה״נ כאן בנ״ד הגם דהעיכוב מצידו מ״מ מאחר דשורת הדין מסייעתו דאין האיש מתגרש בע״כ ודאי דאין לנו לחייבו במזונות משום שהעיכוב מצידו, ואפילו לד׳ הרמב״ם ודעימיה הסוברים דכופין אותו לגרש הנה כבר כ׳ מרן הב״י ז״ל שם משם הראשונים הרמב״ן ור״י ור״ת והרא״ש בתשו׳

כלל מ"ג סי' ח' דכ"ז היה לצורך שעה בימיהם ולעשות גדר וסייג תיקנו שיגרש בע"כ כדי שלא יצאו בנות ישראל לתרבות רעה וכו' יעו"ש, הנה מבואר דאפילו הרמב"ן ודעימיה לא אמרו אלא מפני התקנה לא מדינא וא"כ ודאי דמאחר דהדין מסייעו א"ח במזונות וכן מתבאר מדברי הר"ן שכ' ע"ד הרמז"ל וז"ל אבל האומרת מאיס עלי הרי היא מבטלת תנאי האישות מיד וכו' יעו"ש.

עוד יש להביא ראיה דא"ח במזונות מההיא דפסק מור"ם וז"ל ולאחר י"ב חו' אין לבטל עליה כלום וכו' וכן היא עליו מאחר שיוכל לגרשה בלא כתובה והוא מעכבה מרצונו וכ' הב"ש וכשאמרה מאיס עלי אז כל שעה יוכל לגרשה ואין לה כתובה ממילא דינה כל שעה כמו מורדת וכו' עכ"ל הרי להדיא דגם דבמעכבה מרצונו מיירי כ' דאין לה כל תנאי כתובה ובודאי דגם מזונות בכלל דמאחר כל שעה יוכל לגרשה א"כ מעולם לא יחול עליו חיוב תנאי כתובה ור"ל ע"ד כל הראוי לבילה וכו' וה"נ כיון שבכל שעה יש בידו לגרשה אין הבילה דהיא הגירושין מעכבת כדי לחייבו בתנאי כתובה דמאחר דכבר איבדה כתובתה ע"י טענתה דבלא"ה לא משגחינן בה כמ"ש מור"ם שם א"כ הרי פקע שיעבוד כתובתה והוייא כחרס הנשבר, דמטע"ז פסק מור"ם דאם רוצה לקיימה חייב לעשות לה כתובה אחרת א"כ אין עיכובו גורם להחזיר חיוב שעבוד הכתובה עליו דכבר פקע שעבודה, עוד יש להביא ראיה מההיא דכ' הח"מ שם בסק"ג משם מהרש"ל דכל שאין טענה מבוררת למה מאוסה בעיניו דין מורד יש לו ומוסיפין לה על כתובתה ומחייב ליתן לה שאר וכסות וכו' יעו"ש, וממוצא דבר אתה למד דה"נ גבי האשה הטוענת מאיס עלי בלא טענה דדין מורדת יש לה ואין לה שאר וכסות וכתובה, ועוד יש לי הוכחות אחרות וכאן קיצרתי ובתשובה הארכתי.

הצעיר עבדיה הדאיא ס"ט

תוכחת מגולה

שמעו הרים את ריב ה׳ והאיתנים מוסדי ארץ כי ריב לה׳ בעמו יעקב חבל נחלתו כי קמו בחורים ופרקו עול מלכות שמים מעליהם אשר מסעודת נישואיהן שהיא סעודת מצוה מביאין ערלים ועורכין על שלחנם בשר נחירה וטרפה ובשר חזיר ומשקין האסורים. אוי לעינים שכך רואות אוי לאזנים שכך שומעות שהמה חוטאים ומחטיאים את הרבים ומעבירין אותם על כמה לאוין אשר בזמן הבית היו הורגין אותם. ואמרו בגמרא (מגילה די״ב) מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כליה מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע (אחשורוש). והביטו וראו שסעודה זו היא כסעודת אותו רשע ממש נחירה, וטרפה, וחלב, ודם, ובשר בחלב, ובשר חזיר, ומשקין של נסך, ומה חסרה סעודה זו מסעודתו של אותו רשע? והמה בשאט בנפש עושין כל זה ומתפארין שעשו כרוח היום. ותמהני אם על אלה יחשה ה׳ ואינם חוששין שתהפך שמחתם לתוגה. וכל מע׳ הק״ק יצ״ו מחרישין ואינם צועקים בקול מר וקול צורח שעקרו היהדות וכאלו לא עשו מאומה והמה ערבים זה לזה. ואמרתי אני אל לבי כי עלי המלאכה לגמור ולא אני בן חורין ליפטר ממנה, ולכן הנני גוזר בגזרת התורה שמהיום והלאה לא יהין איש לעשות זאת. ואנכי הנני מטיל עוד גזרת התורה שלא יסדר לו אדם קדושין, ולא לכתוב לו כתובה, ולא יעלוהו על הספר תורה, ושלא ילך שום אדם אצלו לנישואין איש או אשה, בן או בת, גדולים או קטנים, ובכלל גזרת התורה אני גוזר על שמש העיקרי שיהיה בבית הכנסת לחקור ולדרוש קודם החופה באיזה ימים ואם יתודע לו על איזה חתן שרוצה לעשות סעודה משמץ דבר איסור שיכריז בבה״כ ולהודיע לרבים לבלתי ילכו לשם, או יודיע להחזן ויכריז. וגזרה זו מעתה ועד עולם, וכל מי שעובר על דבר אחד מדברים הכתובים למעלה ישכנו נחש ומופרש מעדת ישראל וכל הק״ק ברוכים יהיו לה׳ ולכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו בצל״ח העדף כיר״א.

כ״ד החותם לכבוד ה׳ ותורתו.
הצעיר שאול דוד סתהון ס״ט.

יום ו׳ ג׳ לחודש כסלו תרפ״ז

אעלאן

אלא אל ג׳מהור הע״י, באנהו כל ואחד אלדי ענ־הו אוולדאד אלדי ירוחו אלא אל מדרסה, אדא כאן באל צדף אג׳אלו מכאתיב מן אל מעלמין ויג׳ברו להו אן יבעת אוולאדהו אלא אל מדארם ביום ״שבת קדש״ ואפילו מן ג׳יר כתיבה, לא יקבל מנהום מטלקא, ולא יכאף מן אסם קצאץ, סווא מן טרף אל מעלמין או מן טרף אל חכמוה, בחים נט׳ אמאת האדי אל בלד חרה, ולא תג׳בור אחד אין יעמל כ׳לאף אל דיאנה, ותסבית לדאלך. האדי אל אכבאר אל די ט׳הרת פי ג׳רידת ״לא פרינסא״ תאריך 31 אוכתוברה 1925, ג׳וואב מן אל כונסיכו נאסיונאל די אידוכאסיון, אלא אל כונסיכו איסכולאר נומ׳ 12 עלא סואלהו, אלדי לא מכן אן נאכוד אחתיאט׳את, ולא נעמל קצאץ מטלקא, בחיס אל קאנון לא יסאעד אן נג׳בור תלאמיד אוולאד אל יהוד אן יחצ׳רו אל מדרסה, ביום אל סבות מן סבב חקוק אל דיאנה אלדיע ימאנעהום ען אל חצ׳ור ושלי״ב ושעכז״י.

ועד חברת ״יסוד הדת״ יצ״ו

נקל

אכבאר אלדי ט׳הרת פי ג׳רידת ״לא פרינסא״ תאריך 31 אוכתוברה 1925

חצ׳ר תלאמיד אוולאד איסראיליין אלא אל מדארס

אל וזאת אל מתכצצת לתעלים ואדב אל שעב, קד קררת אן תערף ג׳מעייה אל מודיריית אלדי מווכלה עלא אל מדארס נו׳12 אלדי לא ימכן בתקריר עלא אחתיאט׳את מטלקא בחים אל קאנון לא יסאעד אן נג׳בור תלאמיד אוולאד אל יהוד אן יחצ׳רו אלא אל מדארס באייאם אל סבות, מן סבב חקוק דיאנה,..

בנאן על דאלך יכון מעלום ענד כנסיכו איסכולאר אל מדכור בהאדא אל תקריר.

תוכחת מגולה

והנה זה ט"ו שנה שאנכי פה בואינוס אייריס ואתי עמי חברת יסוד הדת יצ"ו טורח ומשתדל לשלא ילך שום ילד לבית הספר של נכרים בשבת, כי טרם שיתגלה המאמר הנז' היו אנשים שולחים בניהם באמרם שהמורים שלחו להם מכתב שאם לא ישלחום שמים עליהם קנס והייתי הולך אצל המורים של כל בתי הספר שלהם ומבקש מהם שימחלו להם מלבוא בשבת ומוחלים, ועתה גם אחרי שנתגלה המאמר הנז' והונח לנו תלי"ת, יש אנשים ששולחים אותם ברצונם בשבת, והייתי מביא האנשים ההם ומדבר להם דברי מוסרים וכבושים ויראת העונש וימנעו מלשלחם ומי שאינו נמנע הייתי מגרש בניו מבית הספר שלנו אפילו בחול, ומיראתם עליהם פן יהיו נרמסים בעגלה וכיוצא אם ישוטטו בחוצות נמנעים מלשלחם גם עזרתי לחברת ת"ת של אחינו אנשי דמשק הי"ו לשלא ילכו, ושלי"ת יש היום לנו כמו ה' מאות ילדים ולאנשי דמשק הי"ו יש להם כמו שלש מאות כן ירבה וכן יפרוץ ואין שום אחד מהם הולך, וגם אחר שיגדלו ויעלו מבית הספר שלנו משתדל עמהם לשלא ילכו, ותמיד יש לפקח ולהשתדל הרבה לשלא ילכו בשבת הרי מילדותם הורגלו על חלול שבת וגם כי יגדל לא יסור ממנה, וגם קי"ל בדין קטן האוכל נבילות ב"ד מצווים להפרישו, ועוד תנן קטן שבא לכבות אין שומעין לו, וברוך ה' אני עושה ומצליח כי כל העדה כלם קדושים ושומעים לקול מורים יוסף ה' עליהם כהם אלף פעמים ויברך אתהם כאשר דבר להם

וכן יה"ר ונאמר אמן.

כחם על הנייר אמרתי להציג פה את אשר כתב אלי הרה"ג המפורסם רב ומו"צ דעי"ת בירות יע"א, ז"ל הטהור,

יום ז"ך לח' שבט תרפ"ו.

לכבוד הרב המופלא וכתר ש"ט עולה בקי בחדרי תורה, אספקלריא המאירה, כקש"ת כמהר"ר עובדיה הדאיא יצ"ו וכסא תורתו יגדל, כחומר ומגדל ביר"א.

רב נכבד יקרתו קבלתי יחד עם הספרים וכו' דרך אגב אחפוץ להעיר בס' בן יאיר במזה"ג אות ב' שכ' דמ"ש המכו' כהן אין הכוונה שהוא מזרע כהונה וכו' רק כנוי כשאר הכנויים וכו' גם שאינו כהן וכו' ולע"ד רחוק מאד להאמין כי העולם יכנו לאיש אשר איננו כהן בשם כהן, ומה ימריצהו לזה ולא יפרש יותר נקל לאיש אשר הוא כהן ובפי כל אינו נקרא בשמו הפרטי ראובן או שמעון רק כהן כמו לאיש אשר הוא בכור דבפי כל נקרא בכור ולא בשמו הפרטי וכתבינן המכונה בכור ושניהם דמוים כי בשניהם הכל יודעים דמי שהוא בכור יש לו שם העריסה וגם מי שנקרא כהן יש לו שם פרטי ושם כהן הוא שם הגזע של אהרן הכהן וכיון שכפי כל נקרא כן הו"ל כנוי וכו'

ובהיותי בזה ראיתי להגאון שד"ח מע' הגט סי' ז' אות י"ד שהביא דברי הר' פתש"ו וכו' על כנוי רייזין פייגין והנה הרואה יראה כי הר' פתש"ו לא דקדק בציונו כי לא הי"ל לציין עמ"ש מור"ם וכל כנוי משפחה דשם רייזין וכו' דהוא כנוי סתם ויצדק לציין רק על סוף דברי מור"ם וכל שם כנוי וכו' יש אומרים דכותבין וכל שם וכו' ועל זה יצדק דהגט מקושר ג"כ ס"ל שלא יכתוב וכל שום אף שלא רק הגוים מכנים אותו כנדון רמ"א אלא אף שכל היהודים וכו' וזה פשוט, ואם אנו צודקים בזה אינני מבין קו' הגאון שד"ח שכ' וממקומו הוא מוכרח בכנוי משפחה לבד וכנוי סתם לבד ודברי הפ"ת קאי על כנוי סתם וס' גט מקושר איננו מצוי אצלי כי הרואה יראה דגם זה רמוז בדברי מור"ם בסוף סעיף זה שכ' אבל אם הגוים קוראים אותו בכנוי לבד אעפ"י שאין ישראל קורין וכו' דמשמע דלא מבעיא אם גם ישראל אינם קוראים אותו דודאי דצריך לכתוב וכל שום וכו' ומור"ם חלק עליו וכו' ולי נראה דמשמע דבין בכנוי סתם וכו' ואף דהגויים וגם היהודים אינם קוראים וכו' דאלת"ה הו"ל לחלק, הנני כותב זה בנחיצות יואל נא לראות הדברים במקורם של הרב גמב"ו כי לקענ"ד דברי הרב שד"ח אינם מבוררים וד"ב.

גם בדרך אגב עמדתי בדברי הכ"מ פ"ב מה' נערה בתולה ה"י כל בת שיש לה קנס וכו' וכ' מרן כ' הטור וכו' איני מבין דבריו דמה תלוי צער ובושת ופגם בקנס דאעפ"י שאין להם קנס למה לא יהיו להן שאר הדברים ובאמת גם בעיני יפלא עכ"ל.

ואנכי הפעוט נראה לענ"ד כי הרמב"ם ז"ל בה"ט מנה אותם בפרטות שהם עשר ובאר טעם כל אחד בפרק שקודם זה ואחרי שנראה כי בהי"א כ' שהבוגרת והממאנת יש להם והשוטה והחרשת משלם צער כי בושת ופגם אין להם כיון שאין להם דעת, א"כ נשארו שש שהם המגורשת ואיילונית והגיורת והשבויה והמשוחררת והיוצא עליה ש"ר שאלו בכלל בעולות (רק איילונית דלא נקראת אשה כשאר הנשים) ולפי המספר של הרמב"ם אין עוד שאין להם קנס דהא כ' בפירוש ושאר הבנות יש להם קנס א"כ לא הבנתי קו' הטור ומר"ן ז"ל על מי תחול דאעפ"י שאין להן קנס למה לא יהיה להם שאר הדברים, וצריך ישוב, הנני כותב בנחיצות ולע"ע לא מצאתי ישוב לזה ואין ספרים אתי לראות בזה.

גם תתחובב נפשי לכתוב מה שרשום אצלי בפ' השבוע (אף כי לא חזרתי על המקרא) כ' הרא"ם בפ' משפטים ע"פ עמי ונכרי עמי קודם, במכילתא וכגון שהנכרי בנשך דאל"כ ל"ל קרא וכי תעלה על דעתך שישוה הנכרי לישראל וכ"כ הרמב"ם בה' מלוה ולוה מצוה להקדים הלואת ישראל בחנם להלואת כותי ברבית אבל אכתי איכא לאקשוי ל"ל תיפוק ליה מנבילה דאמר קרא לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי להקדים נתינה דגר למכירה דגוי ולר"י לא צריך קרא דסברא היא זה אתה מצווה להחיותו כ"ש ישראל עם נכרי וצ"ע עכ"ל.

הנה דבריו פשוטים דר"ל דקשה בין לס' ר"מ דילפינן מאו להקדים נתינה דגר כי מאחר דילפינן שם א"כ תו לא צריך לכתוב עמי ונכרי דעמי קודם, ולס' ר"י דסברא היא אפילו בגר מכ"ש בישראל עם הנכרי.

והן אמנם דהיה הרא"ם יכול להגדיל התמיהא יותר דהא אפילו בנבילה שהוא נותן במתנה לגמרי והא כליא קרנא עכ"ז לגר קודם מכ"ש בהלואה שהוא רק העדר חסרון הרבית.

ובעיקר קו' הרא"ם נלע"ד לתרץ דלא דמיא ההיא דרשא דעמי להההיא דלגר דההיא דנבילה גופה דילפותא כתוב בפי' ומשו"ה לס' ר"מ אתי או להקדים ולס' ר"י דברים ככתבן, אמנם בההיא דאם כסף תלוה את עמי גוף הילפותא אינה רק מכללא דממאי דנקט את עמי אנו מבינים דבא למעט שלא ילוה לגוי אם ישראל רוצה להלותו וכו' ולא כתיב נכרי בהדיא, ומזה מוכרחים אנו למימר דאם שניהם שוים פשיטא אלא אפילו לגוי ברבית וכו' ולכן אין להקשות דלמה איצטריך קרא וכו'.

ועוד י"ל דמקרא דנבלה לא ילפינן מינה דההיא טעמא טעים דגר מצוה להחיותו וכ' הרא"ם דמכ"ש דישראל מצוה להחיותו והרואה יראה כי דבריו דחוקים דאטו אם כסף תלוה את עמי הוא איירי רק באופן שיחיה הא סתמא קאמר וא"כ אפילו אם ישראל עשיר עכ"ז להרווחת עסקיו מלמדינו הפסוק דילוה לעשיר וזה אף בחנם, דאין לומר דלא איירי רק אם הוא עני דהא מהבבא השנית את וכו' דהיינו עשיר

ועני עני קודם משמע דבבא הראשונה דאיירי עם הנכרי בכל אופן עני קודם ועוד נראה דהסברא נותנת דאיירי רק בעשיר דעני לא צריך קרא דהא לגבי הנכרי לא נפקא לן מידי אם הנכרי עשיר או עני דהא אינו מצווה להחיותו וכו'. והנני חותם בברכה.

הצעיר שבתי בוחבוט
רב ומו"ץ פה בירות יע"א

וזאת תשובתי אליו

לכבוד הרה"ג המפורסם רב ומו"ץ בעי"ת בירות כקש"ת **שבתי בוחבוט** שליט"א

מאחר עלות השלום כראוי למני"ר וכו' קראתי את כל הרשום בכתב גלילי קדשו והנני להשיב מה שנלע"ד על כל הערותיו.

א. זה יצא ראשונה מה שהשיג עלי במ"ש במזה"ג אות ב' גבי המכונה כהן וכ' רו"מ דרחוק להאמין וכו' ומטע"ז הוצרך לפנות לדרך אחרת, זאת אשיב כי ברור הדבר שרו"מ כת"ר לא פנה לראות ס' הג"פ שציינתי שם כי אחרי העיון היטב בס' הנ"ל ובשאר ס' הפוס' עיני צדיק תחזינה כי דרכו דרך הקו' אין לה קיום לפו"ד, דהנה הג"פ שם בסקל"ח כ' בנ"ט לשבח על ההיא דיש לו כינוי אחר דלא יכתוב המכונה קודם הכהן וז"ל ואם היה כותב הכהן אחר המכונה הוה משמע דאינו כהן מזרע כהונה אלא דהכינוי הוא כהן יעו"ש וכ"כ הג"מ בולא בס' נ"ב אות יו"ד יעו"ש, הרי לך בהדיא דדרך זו ישנה במציאות דאם איתא מדוע חששו לה הפוס' שלא יכתוב הכהן אחר המכונה דהרי א"א לטעות ולומר דהוא כינוי, אלא ודאי דאין הדבר רחוק ומצוי הוא דקרו ליה כהן גם דאינו כהן מאיזה סיבה שתהיה דאפשר דהיו עובדיה כעובדי אהרן הכהן דהיה אוהב שלום וכו' וכיוצא, ומעתה מובן הדבר ממילא דדרך זו' שכ' רו"מ כת"ר א"א לה להתקיים לפו"ד דאם הוא באמת מזרע כהונה א"א לכתוב המכונה כהן דיש לחוש לטועים שיחשבו שאינו מזרע כהונה וגם דמתקרי אין לכתוב דגם בזה יש לחוש לטועי' שיחשבו שהוא שם העצם אך אינו מזרע כהונה ואין מהראוי לכתוב רק פלוני הכהן ולא דמתקרי ולא המכונה ובכן ברור הדבר דא"א ליישב אלא כמ"ש בעניותין.

ב. מ"ש להעיר על הגאון שד"ח ז"ל סי' ז' אות י"ד וכ' רו"מ כת"ר דהפ"ת לא דקדק בציונו וכו' ובזה יישב קו' השד"ח ז"ל ושוב הוק' לו דג"ז רמוז בדברי מור"ם וכו' עכ"ל.

הן אמת דפשט דברי הג"מ בולה מורה דמיירי בכינוי השם כאשר יראה המעיין אמנם רחוק הדבר דהשד"ח דרוב ימיו היה מתגורר בערי אשכנז ולא ידע דזה הוא כינוי השם ולא כינוי משפחה אמנם האמת יורה דרכו דדברי הפ"ת לכל הדברות והאמירות קשיא דבין בכינוי השם או כינוי משפחה כבר הכל מבואר

בדברי רמ״א שכ׳ ולי נראה דאין לכתוב וכ״ש וכו׳ כמו שנוהגין בכינוי משפחה דמבואר מזה דבכינוי משפחה ליכא מאן דפליג דאין לכתוב הכינוי כלל גם דכ״ע קרי לה בכינוי זה לבד וכן מבואר בדברי הי״א שכ׳ בזה״ל אעפ״י שבשאר גיטין אין כותבין וכו׳ וכן בכינוי משפחה דהכונה לומר אעפ״י שבכינוי משפחה ג״כ אין כותבין, ותי׳ אעפ״י קאי גם לכינוי משפחה וע״ז בא רמ״א לומר דגם כינוי סתם דינו ככינוי משפחה, עכ״פ הנה ראיה מוצאת דבין בכינו׳ השם או כינוי משפחה לד׳ רמ״א אין כותבין וא״כ מאי אתא לאשמעינן הפ״ת בהביאו דברי הג״מ, והקרוב אלי דלעולם הציון הוא דוקא על תחילת הסעיף וכינוי רייזין ופייגין הוא כינוי השם ולא כינוי משפחה, אמנם כל עיקרו של הפ״ת הוא לחדש לנו דבכינוי זה הוא דינו ככינוי משפחה ואינו דומה לשאר הכינויים דכינוי זה הוא ידוע ומפורסם לכל העולם דכל מי שיש לו כינוי זה מוכרח להיות להיות לו שם אחר וזה מבואר ממה שדייק הג״מ בלשונו וכ׳ מאחר שידעו לכל שאין זה עיקר שמו וכו׳ דר״ל מאחר דכל העולם יודעים כן א״כ הוי ככינוי משפחה וא״צ לכתבו אפילו בוכל שום דאינו דומה לשאר הכינוים דרבים הם דקוראים שם העצם ג״כ בשם זה הכינוי כמו מורנו רבינו ולאו כ״ע ידעי דיש לו שם אחר ולכן אם אינם קוראים אותו עם שם העצם רק בכינוי לבד צריך לכתוב הכינוי ג״כ משא״כ כינוי זה דרייזין פייגין דכ״ע ידיעי אין מקום לטעות וא״כ שפיר בא הציון על וכל כינוי משפחה להשמיענו דגם כינוי זה דרייזין דינו ככינוי משפחה ובזה סרו כל הקושיות ול״ק לא קו׳ השדחז״ל ולא קו׳ רו״מ כת״ר.

ג. הערתי בקו׳ הטור ומר״ן ז״ל בב״מ בפ״ב מה׳ נערה בתולה ה״י דקו׳ על מי תחול לא ידעתי מה דוחק מצא בזה דהלא שפתי צדיקים ברור מללו דכונתם להק׳ ע״ד הרמז״ל דפטר אותם השש שהם המגורשת וכו׳ דאין להם קנס מטעם דה״ה בחזקת בעולות כמו שביאר טעמם בפ׳ הקודם וע״ז באו לתמוה דהגם דאין להם קנס יהיה להם שאר הדברים דבשלמא קנס אין להם מגזירת הכותב דלא חייב קנס רק בבתולות ודאות לא מי שהם בספק משא״כ שאר הדברים דלא מצינו שתלאם הכתוב בבתולים לחייבו כמו הממאנת והשוטה והחרשת דגם שהם בחזקת בעולות עכ״ז חייבים בשאר הדברים, וא״כ ה״נ באותם השש דהרי גם בבעולות שייך בושת וצער באונס ופגם נמי שייך בהו גם שהם בחזקת בעולות דאינו דומה הקונה שפחה בעולה ודאית לאינה בעולה ודאית דמי שאינה בעולה ודאית ודאי דשוה יותר וא״כ גם פגם שייך בהו.

ד. הערתי ע״ד הרא״ם וכו׳? לאפס מקום בגיליון הושמטה וד״ב זו.

הערתו ע״ד הרא״ם בפרשת משפטים וכו׳ ויצא רו״מ לחלק בין ההיא דנבילה ובין ההיא דנשך וכו׳ כל לגבי דידי לא זכיתי לדעת מה חי׳ יש ביניהם דהלא גם ברבית כתוב קרא יתירה דהוא את עמי דהיה די לכתוב אם כסף תלוה את העני עמך ול״ל את עמי לדרשא דעמי ונכרי עמי קודם והלא שפיר ילפינן לה מק״ו מנבילה ומ״ש ליישב עוד דמההיא דנבילה לאילפינן מינה, דההיא טעמא טעים וכו׳ נלע״ד ברור דהדין הוא גם שיש לגר כדי ח״ו ואינו רוצה רק להרווחה עכ״ז הוא קודם לנכרי דאלת״ה א״כ נתת דבריך לשיעורין דאם יש לו כדי לחיות לא תתן לו, הא ודאי דז״א דכל כי הא לא הוהה משתמיט שום אחד מהמפרשים לאשמעינן זה, אמנם הדבר ברור דאפילו אם זה הגר יש לו כדי להיות עכ״ז חייב הוא לתת לו ואפילו להרווחה דידיה׳ ומ״ש גר אתה מצווה להחיותו׳ אלא ר״ל מאחר דעליך מועטל להחיותו א״כ הוא קודם לגוי גם בהרווחה דידיה, וכיון שכן ממילא דהוה ילפינן מינה גם לישראל גבי הלואה וא״כ אכתי קשיא קו׳ הרא״ם, שוב ראיתי להר׳ נחלת יעקב שעל הרא״ם דיישב לקו׳ זו בכמה ישובים עי׳ עליו ודו״ק:

נאם הצעיר עובדיה הדאיא ס״ט

זה ספר שו"ת

מהר"ם בן חביב

ז"ל

מעשה ידי אדם הגדול בענקים **משה** ספרא רבה דישראל המלמד לאדם דעת משפטים ישרים והוראה. את האיר כי טוב בעצם השמים לטהר אור יקרה, מעשה ידי אומן המאיר לארץ ולדרים לני לעינים והיו למאורות, פעולת צדיק **משה** איש האלהים הטאי הגדול הרב הגאון ריש מתיבתא דירושלם תיבנ"א כמהר"ר **משה** ן' **חביב** ולה"ה בעל המחבר ספר **נט פשיט** ע"ל הל' ניט ן' ניסד דעת בכמה הלכתא נברוותא ובטיב ניטין, ונפקא מינה לשטרות בצדק כל אמרי פיו **משה** אמת ותורתו אמת שפיר קאמרת אמרות ה' אמרות טהורות. ועוד חיבר כמה ספרים ס' **עזרת נשים** וס' **כפות תמרים ותוספת יום הכפורים** וס' **מול גדול**. ורבים בכתובים שו"ת ה' קובצים גדולים כמבואר בהקדמת ס' קול גדול. והספר הזה שנמצא תחי' הוא קצת מן המקצת מא' מקובצים הנ"ל שהיה ביד עט"ר מהר"ר הגאון הגדול ראש ע"ל ארץ"ן רבה נקש"ת **חיים מרדכי לבטון** וצוק"ל ובעה הוא ביד נכדו חתנא רבי נשיאה ידידי הרה"ג וכו' נקש"ת **שלום הדאיא** שליט"א ואמרתי מצוה רבה להרפים מה שביכולתי להאיר עיני חכמים וחיברתי אוהו יחד עם ספרי **דבר שאול** למען זכות הגאון המחבר ז"ל יעמוד לי ולזרעי ולזרע זרעי עד סוף כל הדורות כאשר עשיתי לו נחה רוח להרפים ספרו הקדוש הזה. כ"ד החי' בכואינוס-איירים בש"א לחי' המוו בש' התרפ"ז בא סי' קחו מזמרת הארץ לפ"ק.

הנעזר **שאול דוד סתהון** ס"ט

נדפס

בעה"מ **ירושלם** תובב"א

שנת **תרפ"ז** לפ"ק

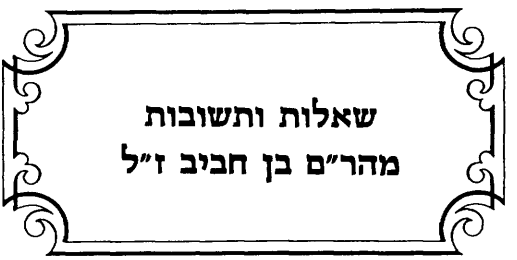
צלום שער הספר במהדורה ראשונה

הסכמת הגאונים רבני קושטאנדינא יע"א אשר באו דבריהם על סה"ב גט פשוט של מרן הגאון המחבר זצ"ל.

ענינו הרואות את האור כי טוב כעצם השמים לטוהר אור יקרות, מעשה ידי אומן המאיר לארץ ולדרים לנו לעינים והיו למאורות, זה ספר תולדות אדם הגדול בענקים משה ספרא רבא דישראל המלמד לאדם דעת משפטים ישרים ותורות, פעולת צדיק משה איש האלהים המאור הגדול הרב המופלא, ריש מתיבתא דירושלם ת"ו כמהר"ר משה ן' חביב זלה"ה לימד דעת בטיב גיטין וכמה הלכתא גברוותא נפקא מינה לשטרות. בצדק כל אמרי פיו משה אמת ותורתו אמת. שפיר קאמרת אמרות ה' אמרות טהורות, כאן נמצאו וכאן היו גופי הלכות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלות וחמורות. כמה גדול אדם זה רודף צדקה וחסד זקן ונשוא פנים ה"ה הגביר המרומם כה"ר אברהם ן' נתן נ"ר אשר זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו ע"ס כל הדורות כי הגדיל לעשות חסד שעושים עם המתים דובב שפתי ישנים שואפים על עפר ארץ ישימם דוברו'ת. ישלם ה' פעלו ותהי משכורתו לעולם שכולו טוב מצוה יש לה קרן ויש לה פירות. ולמען אשר לא יקרב איש זר לבלע ולהשחית ולהטיל מום בקדשים, גזרנו אומר בכל אלות הברית לכל הדברות ולכל האמירות, לכל איש ישראל ובן הנכר הנלוה אל יעשו עוד מלאכה להדפיס הספר הזה כמוהו וכיוצא בו מיום כלות המלאכה עד מלאת חמש עשרה שנה שנים רצופות כשנים האלה שסדורות. והאיש אשר לא ישמע ליהוי ההוא גברא בשמתא ליטרקיה חוויא דרבנן והוא לקברות. אשרי אדם שומע וסבר וקיבל דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות. ושומר ידו מעשות כל רע יראה כי יבוא טוב והיה עלהו רענן ושקט ושאנן לאורך ימים שבעים שנה ואם בגבורות.

הלא כה דברינו אנחנו החותמים פה קושטאנדינא ביום ט"ו לאייר שנת כי אם בזאת יתהלל המתהלל ושלום.

אברהם קמחי	שמואל הלוי	חיים קמחי	יהודה רוזאנים
ס"ט	ס"ט	ס"ט	ס"ט

חלק אה"ע הלכות עיגונא
מהגאון הגדול איש ירושלם כקש"ת משה ן' חביב זלה"ה

סימן א'

במותב תלתא כחדא הוינא נחנא בי דינא דחתימין לתתא כד אתא קדמנא החכם כה"ר שמואל קורדובא נר"ו ואחר האיום והגיזום קם והעיד בתורת עדות גמורה ואמר בהיותי בדמנהור ראיתי גוי א' שהיה שוכב ומעוטף בטלית יהודי אמרתי למעלם דאוד ירחי נר"ו מאי שיטאיה דציצית בגוי ואמר זה הטלית מיהודי שטבע שהיה עם ביואש ויאקוטי ומחר תשמענה מהערל זעטר ובבוא הערל אמר לו המעלם בלשון ערבי תפתכר אל ג'ראמה אלי חטית פי עלקם אלפין וכמס מאיה פצ"ה מן ג'הת איש, השיב לו למה אתה זוכר דבר שעבר ב' שנים ונכנס בשלישית אמר לו המעלה שאני צריך לזה לענין החשבון עם הביק אמר לו הערל אתה זוכר שכתובים בפנקס שהם מסיבת היהודי שנטבע שהיה בספינה עם יהוד, מנהום מעלם ביואש וכאנו תלת ארבע יהוד בספינה וג'ירקת וכלהם כלצו באס ואחד יהודי אלדי ג'רק ולקוה פי עלקם וחטית אלפין וכמס מאיה פצ"ה ג'ראמה פי האדי חטיתהום ומא תפתכרשי ע"כ.

תשובה אמת נכון הדבר אחדיע נאמנה כי לא למעשה ולא להלכה באתי עד הלום רק כנושא ונותן בדבר, קדם רבותינו שביבנה הם העוסקים בישובו ובניינו של עולם שמהם תצא תורה והוראה והם יבחרו ולא אני, ותחילת כל דבר צריך לידע שיהודי זה שאנו דנין עליו לא נפרד מן הספינה מהר' שמואל ביואש ושלא נאבד מיורדי הספינה זולת הוא לבדו וכנראה שדבר זה ברור ועל הנחה זו אנו דנין.

הנה בעדותו של הר' דוד ירחי נראה שאין בו ממש אפילו להוציא עניה זו מאיסור תורה שהרי כל עדותו היא שזה הטלית היה מהיהודי שנטבע בספינה שהיה עם ביואש ואיקוטי ולא הזכיר ששהו עליו בכדי שתצא נפשו והסכמת העולם לומר שאם אין בעדות מים שאין להם סוף רק טביעה בלבד שאין זה מוציאה מאיסור תורה ואין לומר שכיון שאמר ומחר תשמענה מהערל דמשמע שדבריו ודברי הערל כחדא סוגיא אזלי ובעדות הערל כבר החכר בו מיתה שאמר שכולם ניצולו רק יאחד אחד נטבע ומצאוהו בעלקאם ר"ל מת א"כ תאמר שגם דבריו של הר'

דוד ירחי הוי כאילו נזכר בהם מיתה דפשיטא ודאי דמאומדנא לית לן למימר הכי ואין לנו לדון מדברי העדות רק המובן מפשטיותם ולא מצאנו בדבריו רק טביעה בלבד, כלל העולה דעדות הר' דוד ירחי כמאן דליתיה דמי ומעתה נבוא לדון על עדות הערל וראוי לעורר בו קצת ספיקות.

הראשון דדילמא שאלתו של הר' דוד ירחי ששאל מהערל על דבר ההפסד של השני אלפים ות"ק מידיס מפיק ליה להאי גוי מדין מל"ת ואע"ג דמהריב"ל ז"ל בח"א סי' ב' הקל באותו נדון ששאלו על ענין הספינה של הרגלים והמשיב השיב גם על היהודים שהיו באותה ספינה ואעפ"י כן דן הרב ז"ל דשפיר הוי מל"ת והרשד"ם החמיר והעלה דשאלתם על הספינה הוי כאלו שאלו על היהודים בפירוש ואעפ"י כן כתב הוא ז"ל דרבני שאלוניק עבדו בה עובדא והתירוה לינשא, מ"מ נדון דידן נראה דריע וגריע טפי מההוא נדון דהריב"ל ז"ל דבכאן כל השאלה סובבת ועומדת על טביעת היהודי והוה ליה כאלו שאלו על היהודי בפירוש שהרי אינם שני נושאים מחולקים ונפרדין זה מזה רק הא בהא תליא שהפסד המעות היה על עלילת טביעת היהודי וכששואלו על טביעת היהודי שהוציאו מעות הללו על עלילת טביעתו.

מ"מ הסברא נותנת דאעפ"י כן לא נפק בהכי מדין מל"ת דהגע עצמך אם שאל יהודי מגוי על חפץ א' שהיה בידו שיאמר לו ממי קנאו והשיב לו הגוי שלקחו משוללים שהרגו את פ' היהודי האם יש סברא לומר שאינו נידון במסל"ת, ותו דטעמא דגוי הנשאל פסול משום אשר פיהם דיבר שוא ומ"מ לא משנו בדיבורייהו רק בדבר שיודעין שיש בו נפקותא לישראל השואל עליו אבל כששאלו על מלתא בעלמא אעפ"י שמאותם הדברים נמשך הענין בהכרח וסיפר על פ' יהודי שפיר חשבינן ליה מסל"ת ולא משקר כיון שמתחלת הענין לא נפקא ליה לישראל מידי בין שהיה כך או כך, והן אמת דבנ"ד יש לנו לומר שאינו נאמן לומר שיצאו מעות הללו בזה ההפסד אילו היה שם נפקותא לענין דינא מ"מ בענין טביעת היהודי שפיר חשבינן ליה לגביה מסל"ת ופלגינן דיבוריה שלא להאמינו בהוצאת המעות ולהאמינו בענין טביעת היהודי ואשכחן שכתב הרב מהריק"ש ז"ל בהגהותיו וז"ל כי היכי דאמרי' דכי לא שיליה ליה להאי גוי גופיה מסל"ת חשיב, ה"ה כי שיליה על ידי אחר והשיב להם הגוי על זה בכלל דבריו חשיב מל"ת גבי יהודי ב' אעפ"י שנשאל על הראשון ועיין הריב"ל סי' ב' ורשד"ם סי' פ' ועיין בתשובותיו סי' קכ"ב, ונראה לומר דיותר יש לנו להקל בנ"ד כיון שהשאלה אינה על ענין מיתת יהודי כלל רק על הפסד ממון בעלמא יותר ממה שיש להקל בדיניה דמוהריק"ש ז"ל דכיון דקשייליה על מיתת יהודי מה לי מיתת יהודי זה מה לי יהודי אחר ואעפ"י כן מקילינן כ"ש בנ"ד שאינו יודע הגוי שיש נפקותא לידע על מיתת יהודי רק לידע על ענין הפסד ממון איך היה.

ועוד יש לדון ולהקל דפשיטא ופשיטא שדברי הערל כולם אינם כתובים בסיגנון

זה בפנקס הוצאות הביק רק כותבים סתם שהוציאו כך וכך מעות בהפסד עלילת טבוע אחד שנמצא על שפת נהר כפר עלקם של הביק שהרי אין קפידא לביק רק לידע היכן הוציאו אפטרופוסיו מעות הללו וכשיתנו לו זכרון דבר לומר שהוציאם בעלילות טבוע די להם ומתפייס בכך ואינו חוקר כלל מי הוא זה שנטבע אם גוי אם יהודי שאין לו הפרש בהפסד כלל בין שיהיה כך בין שיהיה כך ומציאת הטבוע על שפת הכפר הוא דבר מפורסם הרבה שכל בני הכפר הם מעידין על זה ואינם צריכין לחזק הענין על ידיו שידקדקו הרבה בפרטי הענין ולתת סימניו ואותותיו שטבוע זה היה יהודי פ׳ שהיה בספינה עם פלוני נמצא לפי זה כששאל הר׳ דוד ירחי מהערל ענין הוצאות הב׳ אלפים וחמש מאות מיידיס די היה לו להשיב שהוציאום בהפסד עלילות טבוע שנמצא על שפת כפר עלקם וכפי זה זכינו לדין דהשתא אריכות לשון זה שמספר ענין המאורע בפרטות נידון כמסל״ת ואינו ענין לשאלתו של הר׳ דוד ירחי כלל.

ועוד יש מקום ליפות כח זה משאר מל״ת דעלמא דנראה דכוונת הערל באריכות דברים הללו הוא כדי להתמיה על הר׳ דוד ירחי איך שכח הענין הזה ולא נזכר במה הוציא מעות הללו דאי אמרת בשלמא שאותו טבוע שנמצא היה מאן דהוא איזה גוי דעלמא ניחא לך ששכחת במה היתה ההוצאה הזו אבל מאחר שהוא טבוע היהודי מסתמא דהר׳ דוד ירחי דקדק הענין באותה שעה אם היה שם ואם לא היה שם בעת ששמע אח״כ על הטבוע חקר ודרש עליו אם היה יהודי ויאודי זה היה ניכר ונודע לכל שירד בספינה עם המעלם שמואל ביואש ואירע לו מה שאירע ודבר גדול ומפורסם כזה אינו מן הטבע להשתכח מן הלב ועל כן הוא מתמיה עליו בסוף דבריו לומר שכל כך ידוע ומפורסם היה הענין מאד וא״כ איך אי אתה זוכר עתה שבאת לידי מידה זו לשאול כמה היה הפסד של השני האלפים וחמש מאות מיידיס.

נמצינו למדין שאין כוונת הגוי להודיע ולהשמיע דבר של חידוש עד שנאמר ונסתפק בו דלא הוי מל״ת דכיון שהדבר הזה כפי טבע הענין ומעשה שהיה כל כך בפירסום וכולי עלמא יעידון יגידון ויודו בו הוה ליה כמושכל ראשון ועדיף נר׳ יותר משאר גוי מל״ת דעלמא דהתם אין הגוי בא לכלל הכחשה שאין מי שיודע הדבר כמוהו ונדון זה כפי דברי הערל היה כל כך בפירסום ופשיטא שאין לו לשקר שמא יאחז בדיבורו ויתבדה וכפי דברי הערל שפיר ידע הר׳ דוד ירחי היטב הענין שהרי הוא מתמיה ומפליג עליו ואם איתא דמשקר הלא עתה יבוש ופניו יחוורו מהר׳ דוד ירחי ועתה כפי זה מקלש קליש ליה.

הספק השני שהיה ראוי להסתפק בנדון זה דדילמא הערל הזה שמע מהטביעה שנטבעה ספינתו של הר״ש ביואש ושנאבד אחר מהם ובעת ובעונה שמצאו טבוע שהציפו הנהר בשפת כפר עלקם חשב בדעתו שהוא הוא אותו שנאבד מאותה ספינה של הר״ש ביואש ואם כן אין כאן עדות כלל ואע״ג דלא מספקינן בשום גוי מל״ת

שמא דבריו היו באומדנא ובדדמי מ"מ היינו היכא שהגוי מספר לפי תומו תוכן מעשה שהיה אבל הערל הזה שלא היתה כוונתו לברר ענין זה רק לברר ענין הפסד המעות ניחוש ליה דהוא אסיק בדעתיה כשמצאו הטבוע על שפת כפר עלקם אמרו שהוא אותו היהודי שנאבד מספינתו של הר"ש ביואש.

אמנם במה שכתבנו יותר ספק זה שכפי סגנון דברי הערל היה הדבר הזה בפרסום גדול שידעו נאמנה שאותו שנאבד מאותה ספינה דהר"ש ביואש הוא זה שנמצא בשפת כפר עלקם ועל כן הוא מתמיה ומפליג על ששכח הענין הזה הר' דוד ירחי וא"כ אין כאן חששא לומר דדילמא בדדמי קמסהיד.

ודוגמא לזו אשכחן לקמאי דאמרי דכיון דגוי מעייל נפשיה לאכרוזי לא בעינן שיאמר קברתיו והכא נמי דכוותה, אי נמי עדיפא מינה שאין מתמיהין ומפליגין על אחרים אלא בדבר המבורר ופשוט הרבה לא כן כשמכריז שאף שימצא שקרן אין לאחר אתו דין ודברים.

מכל מקום עדין הלב מגמגם בדבר הזה דכיצד יתרמי שנודע בכפר עלקם שאותו הטבוע שנמצא בשפת הנהר הוא אותו שנאבד מספינתו של הר"ש ביואש קשה הדבר להאמין בזה שיהיו שם גויים עומדין ומלוין את המת שנטבע מן הספינה עד שצף ובא על שפת נהר כפר עלקם ולומר שהיו שם גויים בעת הטביעה שמכירין ליהודי הזה בסימנים או בטביעות עינא וכשעלה על שפת כפר עלקם הכירוהו והעידו עליו שהוא אותו יהודי גם זה רחוק מן הסברא ועל כרחין יש לנו להסתפק ולומר שאנשי הכפר הם ששפטו משפט זה מאומדנא והערל הזה על היות פירסום הדבר לפי דעת ההמון הוא שמתמיה על הר' דוד ירחי.

ואף שמוהר"ם ז"ל באותה תשובה המתחלת חזרנו על כל צדדים, כלל לנו כלל גדול שאין לנו לחוש בעדות גוי מל"ת לומר שמא כך ושמא כך אלא תפשינן דברי העדות ככתבם וכפשטן ואחריו כל איש ישראל קדמי דבריו להלכה דור ודור שופטיו ואחרון שבכולם הרב המשביר מרן ב"י בתשובותיו למהר"י שמוט בדיני עיגונא אמר שכל שפשט דברי העד נוטה להקל אין לחוש ולבקש עלילות לומר שמא כך ושמא כך וחכמי הדורות עבדו בה עובדא ועשו סמוכות וראיות לקיים דבריו דמוהר"ם ז"ל.

וגם אני בעוניי נראה לי להביא ראיה לדבריו מדאמרי' ביבמות גבי מי שהיה מושלך בבור ואמר כתבו גט ופריך תלמודא ודילמא צרה היא שמכוונת לקלקלה ומתרץ תלמודא תנא דבי ר' ישמעאל בשעת הסכנה כותבין ונותנין אעפ"י שאין מכירין ופירש"י ז"ל והכא נמי כשעת הסכנה דמיא שאם לא תאמין לזה לא תמצא אחר ותשב עגונה עכ"ל, הרי לך בפירוש דאע"ג דאיכא למיחש לצרה שמכוונת לקלקלה מ"מ מפני תקנת עגונות הקילו בזה אעפ"י שהוא בגוף העדות, כמו שהקלו

בעדים מכיון שהלשון כפשטו מתוקן אין לנו אלא לתפוש דברים כפשטן אע״ג דהוי ספק במלתא דאורייתא

מ״מ עדיין לבי הומה לי דנדון זה הספק הזה הוא רב ועצום ולא דמי לשאר ספיקי ואפשר דאפילו מוהר״מ יחמיר בזה, מכל מקום בשום לב נוכל להעלות ארוכה ומרפא למחלת עניה זו דעד כאן לא מחמירנן אלא באיסור תורה כגון סתם עגונות אבל נ״ד שכבר יצאה מאיסור תורה בעדות הטביעה שמעיד הערל כל היכא דאיכא למיתלי להקל תלינן כדאמרי׳ סוף פ״ח דמ׳ נידה מעשה באשה אחת שבאה לפני ר׳ עקיבא אמרה לו ראיתי כתם אמר לה שמא מכה היתה ביך אמר לו הן וחיתה אמר לה שמא יכולה להגלע ולהוציא דם אמרה לו הן וטהרה ר׳ עקיבא ראה תלמידיו מסתכלין וכו׳ הרי לך בפירוש שאפילו בדבר שהחמירו מפני חשש נידה דתורה מ״מ כיון שכתמים עצמם הם דרבנן עבדינן כולהו טצדקי ותולין להקל אפילו בחשש רחוק ואין לחלק ולומר דשאני ערוה מאיסור כרת בלבד דכיון ששניהם הם מן התורה אין לחלק ביניהם ואע״ג דאשכחן בתלמודא דמחמרי טפי גבי אשה אע״ג דהוו איסורי דרבנן מ״מ הבו דלא לוסיף עלה ודוקא במקומות שהוזכרו בתלמודא להדיא הוא דמחמירנן אע״ג דהוי ספיקייהו מדרבנן מ״מ היכא דלא איתמר לא אמרינן.

וכבר אשכחן לרבני קמאי דבנדון זה דטביעה הם מקילין כיון דפקע מינה איסור תורה, דהריב״ש ז״ל כתב סוף סי׳ שע״ט וז״ל לפי מה שכתבתי היכא דאישתהי אם נשאת תצא ואף אם יש ספק אי אישתהי אי לא אישתהי אם נשאת תצא כדעת הרשב״א ז״ל שנסתפק לאחר ג׳ וכו׳ ואם היה בכאן מי שמעיד בטביעה במים שאין להם סוף כראוי אז לא היתה אסורה אלא מדרבנן לכתחילה ואם היינו מקילין בה היינו מקילין בדרבנן וכו׳ עכ״ל. הרי שמצינו לו שאפילו בספק אישתהי שאם נשאת תצא הוה אזיל לקולא אם היתה שם שהות טביעה וכן כתב ג״כ מוהר״מ אלאשקר ז״ל בתשו׳ סי׳ כ״ה ואח״כ הבי׳ סייעתא לדבריו הך דהריב״ש דכתיבנא.

אולם אנן נמי יתמי דיתמי נעני בתרייהו וניזיל בסוגייהו וק״ו הדברים לנ״ד שאינו חמור כ״כ בספק אישתהי שאם נשאת תצא דהא קי״ל דלכתחילה לא תנשא אבל אם נשאת לא תצא בטבע במים שאין להם סוף וא״כ נתלי להקל ונאמר דודאי הערל הזה המעיד הוא ידע הענין היטיב בסימנין או בטביעות עין שזה הטבוע הוא בודאי אותו שנטבע ונפקד מאותה ספינה דהר״ש ביואש ועדות דטביעה דנ״ד שפיר מוכח ששהו עליו שכן אמר שכלם ניצולו רק יהודי א׳ שנטבע ואומרו רק יהודי שולל ממנו ההצלה שהזכיר על חביריו ואי לאו דשהה עליו לא היה שולל ממנו ההצלה דאיפשר שניצול כחביריו מה גם דבלאו הכי יש מקום להקל כדבעינן למימר לקמן.

והילך בקיצור דעת מהרח״ש ז״ל דאע״ג שבקונטריס דף נ׳ ע״ג העלה דבעינן הזכרת שהיה ואם לא הזכיר בפירוש עדיין באיסור תורה עומדת מ״מ כשבא מעשה לידו צדד

והיקל בתשובה סי' מ"ה דף קצ"ו ע"ג והעלה דאם אמר העד שטבע ומת בידוע ששהה ואין לנו להחמיר ולומר שלא שהה ומה שאמר שמת הוא בשביל שראה בטבע ועביד בה עובדא גבי חששת דילמא אישתהי אחר שפלטוהו המים ובתשובה אחרת סי' ס"ג דף רי"ג חזר לכתוב דברים הללו גבי ספק שלא הוזכר שמו ושם אביו וכתב עוד דהרשב"א דמחמיר דבעינן דלימא ששהה בפירוש אפשר שלא כתבה רק כשהעד לפנינו ונוכל לברר הדבר אם שהה אם לאו אבל כל שאינו לפנינו כל שהעיד שטבע וכסוהו המים סגי ומסתמא אמרינן דשהה שם עד שתצא נפשו.

ומצאתי למוהר"י מטראני בתשו' טור א"ה סי' שהרבה להקל שכל שאמר העד, פלוני טבע הוה ליה כאומר שטבע ומת שכיון שבא להודיע על ענין טביעתו מוכחא מילתא שרוצה לומר שטבע ומת והוה ליה כאלו אמר בפירוש ששהה עליו בכדי שתצא נפשו חזרנו לנדון זה שאף אם לא נתפוש רק תחילת הדיבור לא סופו שאמר שמצאוהו בעלקם שרוצה לומר מצאוהו מת אלא תחילת הדיבור שאמר שכולם ניצולו רק יהודי א' שנטבע די בזה כי אף שנאמר שיש להסתפק שדבריו האחרונים שהם באומדנא שטבוע זה הנמצא הוא אותו יהודי, מ"מ על כרחינו להודות שאותה טביעה של היהודי היתה טביעה כראוי בשהיה כהלכתה דאי לא תימא הכי כיצד דן בדעתו שזה הטבוע הנמצא הוא אותו יהודי דילמא אותו יהודי עלה מיד ופנה לדרכו ואין זו אומדנא נכונה כלל ואתיא שפיר נדון זה לדעת מהרח"ש שכל שאו' סתם פלוני טבע ומת הוה ליה כמזכיר שהיה ודאית וכאן כיון שמדמה בדעתו שזה הטבוע הוא אותו יהודי הוה ליה כמזכיר בפירוש שאותו יהודי טבע ומת מה גם לדעתו בתשו' דבעד מפי עד דיש להקל דנדון דידן הוי עד מפי עד מה גם לדעת מוהר"י מטראני ז"ל, כלל העולה כיון דאשכחנא דנפקא ליה איתתא מאיסור תורה נחזור לכללין דהשתא כולהו ספיקי דמתיילדי ביה הוי ספיקא במילתא דרבנן והולכים בהם להקל וא"כ זה שנסתפקנו שמה שאמר הערל שאותו שנמצא על שפת הנהר הוא אותו יהודי דשמא אמר כן מאומדנא דלית לן לאחמורי כלל אלא הולכים בה להקל ומותר לינשא לכתחילה.

ואין לדחות כל זה לומר דתינח אילו הותרה אשה זו מן התורה דהיינו על פי עדות שני עדים כשרים אבל אם יהיה העדות מדבריהם כגון ע"א או גוי מל"ת דמן התורה לא הותרה כלל נחזור ונאמר דכל ספיקי דמתיילידי בהאי עניינא הוי ספיקי באיסורא דאורייתא ואזלינן בהו להחמיר, דליתא להאי מילתא דהא אשכחן למפרשים ז"ל דבכל גווני עדות טביעה שיהיה הולכין להקל כדכתב הריב"ש ז"ל גבי ההוא דמכלוף ן' מלול שהיה רוצה להיות מיקל אילו היתה שם עדות טביעה כראוי אעפ"י שהעדות היה מפי גוי מל"ת ונראה דטעמא הוא כיון דאשכחן בגמ' אמרו בפירוש דבטביעה במים שאין להם סוף אם נשאת לא תצא אע"ג דהוי עדות גוי מל"ת כעובדא דמאן איכא בי חסא אעפ"י כן אפקעו רבנן מיניה איסור תורה ועשאוה כאיסור מדרבנן שאם נשאת לא תצא כיון דמדאורייתא רוב הנטבעים למיתה אע"ג דאין כאן עדות טביעה מן התורה כלל.

נשאר עלינו בנדון זה לברר עוד שתי ספיקות האחד שלדעת הרמב"ם ז"ל דבעינן שיאמר קברתיו ונדון זה דטביעה הוי כמלחמה דשייך לומר בדדמי שמת וראוי לחוש לדברי הר"מ במז"ל בטביעה מיהא ונראה דנדון זה חשוב כאלו אמר קברתיו בפירוש שכבר העלו הראשונים דקברתיו לאו דוקא אלא כל שמספר שהוברר הדבר שמת בודאי תו לא צריך שיאמר קברתיו כגון נתעסקו בטלטולו וכיוצא והנה נדון זה שאמר הערל שהפסיד המעות בשביל עלילה זו פשיטא ופשיטא שטבוע זה מת הוא ולא יחיה דטעמא מאי חיישי' בטביעה לפי דאמרי' שמא המים בלבלוהו וחושבין עליו שמת והוא בחיים עדנה ונדון זה אילו היה טבוע זה בחיים לא היו מפסידין על עלילת טביעתו ממון ואף אם תמצא לומר שהיה בו קצת רוח חיים באפיו והיה אפשר לו לחיות מ"מ כיון שהעלילו המושלים עליו פשיטא ופשיטא דגמרו מיתתו כי זה דרכם כסל למו כדי לשלל שלל ולבוז בז כי אלו עמד על רגליו והלך לו לא היו מרויחין כלום וזה נראה ברור בתוכן הענין ואין לספק ולחוש לזה כלל.

הספק השני דדילמא אישתהי טבוע זה ונשתנית צורתו לצורת אותו יהודי שנטבע מספינתו של הר"ש ביואש ואינו זה שאנו דנין עליו ועמדה האשה באיסורא דרבנן לזה אני אומר כבר העלו הפוסקים דאפילו בודאי אישתהי לא הוי אלא חומרא דרבנן ושהיה ראוי להקל בטביעה שהיא מדרבנן אמנם הם ז"ל אמרו שיש להחמיר בודאי אישתהי דילמא איתפח ונשתנית צורתו אבל בספק אישתהי מקילינן וכן כתב הריב"ש ז"ל סי' שע"ט והעתקתי לשונו לעיל שאם יש ספק אי אישתהי שיש להקל כשהטביעה היא ברורה ששהו עליו בכדי שתצא נפשו וכבר אמרנו לעיל דנדון זה הוי עדות מעליא בטביעה ותו שמה שאמר הערל שמצאוהו בעלקם לשון זה סובל ב' פירושים או שכוונתו לומר שפלטוהו המים על שפת הנהר אל היבשה או שרוצה לומר שמצאוהו בנהר בתוך המים בעצמם ואם כן הוו להו כמה ספיקי ואין מקום בזה להחמיר כלל ותו דהכא הוי עד מפי עד ותלינן להקל דאילו היה העד הרא' לפנינו היינו מבררין ממנו שלא שהה אחר שפלטוהו המים כדמקילינן כמה קולות גבי עד מפי עד.

כלל העולה שאפילו היה התר אשה קצת דחוק, היה ראוי להתיר כדאמרי' בעלמא כדאי הוא ר' שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק ואין שעת הדחק יותר מעיגון נשים וכדכתב מוהרא"ם ז"ל כל שכן בזמן הזה שרבו הפרוצות ונתמעטו הצנועות וכו' וכבר פתחו לנו פתח של היתר רבותינו בעלי המשנה דכתיבנ' לעיל דמשיאין על פי בת קול דלא חיישי' לצרה שמכוונת לקלקלה מפני שהיא שעת הדחק שאם לא נסמוך על עדות תשאר האשה עגונה ונדון זה פשיטא שאם לא נסמוך על עדות זו תשאר עניה זו עגונה ועצובת רוח כל ימיה ברעב ובצמא ובחוסר כל ואין שעת הדחק גדולה מזו מה גם לפי מה שכתבנו שהיתר אשה זו מרווח מכל אנפי דכתיבנא דאיתתא דא שריא להתנסבא לכל גבר דיתיצביין ולית דימחי בידה וכל המתטפל בהיתרה רוח חכמים נוחה הימנו וצור ישראל יצילנו משגיאות וכו'.

ויהי רצון מלפניו שלא תבואנה בנות ישראל לידי תקלה ועיגון ח"ו,
כה אמר שפל אנשים מר ונאנח
הצעיר אברהם הלוי ס"ט

וזאת תשובת הגאון המחבר על דבריו

תשובה על נדון זה ראיתי פסק א' שיסד החכם השלם הרב כמוה"ר אברהם הלוי נר"ו תושב מצרים יע"א להתיר אשת יהודי הנעלם שהיה בספינה עם מעלים ביואש וצוה אלי מרן הרב המובהק המג"ן זלה"ה כשבא הפסק הנז' שאשנה פרק זה לגלות דעתי ולהיות שאין מסרבין לגדול אמרתי לעמוד על דברי הפסק הנז' בחיי הרב זלה"ה ולהיות שטרדות העיר רבו לא נגמר הפסק בחיי הרב זלה"ה, עתה שלח לומר הרב כמהר"א הלוי נר"ו שהעגונה יושבת ומצפה וגם הגביר הח' נתן אפרים נר"ו חילה פני המורים להוציא לאור משפט עגונה זו ומשום גודל המצוה בצירוף אהבת השואלים וכו' אמרתי בדעתי לכתוב אשר יעלה במצודתי בנדון הלז בס"ד, ראשון לציון כתב החכם השלם הפוסק וז"ל ותחלת כל דבר צריך לידע שהיהודי זה שאנו דנין עליו לא נפרד מן הספינה ממעלם ביואש ושלא נאבד מיורדי הספינה זולת הוא לבדו וכנר' שדבר זה ברור על הנחה זו אנו דנין עכ"ל.

איברא ודאי דצריך שיהיה עדות ברור על זה שלא נפרד מן הספינה ממעלם ביואש עד שנטבע דאל"כ איכא למיחש שבעל העגונה זו שאנו רוצים להתירה נפרד באמצע הדרך ואזל לעלמא ויהודי אחר הוא שנטבע ומצאוהו אח"כ בכפר עלקם, והן אמת דמלישנא דגמ' מוכח דלא חיישי' להכי שנפרד יהודי ונתלוה איש אחר דגרסי' בשלהי יבמות דף קכ"ב ע"א אבא יודן איש צידן אומר מעשה בישראל וגוי שהלכו בדרך ובא גוי ואמר חבל על יהודי שהיה עמי בדרך שמת בדרך וקברתיו והשיאו את אשתו וכתב הרא"ש כלל נ"א סוף סי' ב' במעשה זה לא הכיר הגוי את היהודי ולא ידע שמו אלא שאמר שיהודי נתלוה עמו ומת והיו עדים שיודעים שאותו היהודי נתלוה עמו עם זה הגוי ובאו לפני ב"ד ואמרו שפ' נתלוה עם זה הגוי והנה הגוי אומר שמת והתירו את אשתו ולא הזקיקו ב"ד לחקור מן הגוי אם היה אותו היהודי שנתלוה עמו כי שמא אותו היהודי הלך לדרכו ושוב נתלוה אחר עמו ומת אותו אחר אלא כיון שאותו היהודי נתלווה עמו תלינן בודאי שאותו היה שמת עכ"ל.

א"כ הכא נמי בנ"ד היה נראה דאם יש עדות דיהודי זה הנעלם היה בספינה עם מעלים ביואש והערל מעיד דהיהודי שהיה בספינה עם מעלים ביואש טבע ואח"כ מצאוהו בעלקם לא חיישי' דהיהודי שאנו רוצים להתיר את אשתו נפרד מן הספינה ואח"כ נבנס אחר ועל אותו אחר הוא שמעיד הערל שטבע ומצאוהו בעלקם כולי האי לא חיישי'.

אמנם מדברי הרמב"ם פי"ג מה' גרושין דין כ"ה יראה דחייש לזה שכתב וז"ל יצא כותי וישראל מעמנו למקום אחד ובא הכותי והסיח ל"ת ואמר איש שיצא עמי מכאן מת משיאין את אשתו ואעפ"י שאין הכותי יודע אותו האיש עכ"ל, הרי דהרמב"ם שינה בהעתקתו לשון התלמוד והצריך שנדע מקום הנסיעה שיצא הישראל עם הגוי ולא סגי בשנדע שהיה עמו בדרך דחיישי' שמא אותו היהודי הלך לדרכו ונתלווה עמו אחר ולכך העתיק ואמר יצא כותי וישראל מעמנו למקום אחד שאנו יודעים מקום נסיעתן ובא הגוי ואמר איש שיצא עמי מכאן משיאין את אשתו דהשתא אין לחוש דאותו היהודי הלך לדרכו ונתלווה עמו אחר דהרי הגוי אמר איש שיצא עמי מכאן מת וכי תימא אכתי ניחוש דאותו יהודי הלך לדרכו וחזר הגוי למקום זה ויצא עם יהודי אחר ועל יהודי זה הב' מעיד הגוי זה יראה דאינו חושש הרמב"ם דזו היא חששא רחוקה דחזר הגוי כאן וגם שיצא עם אחר כולי האי לא חיישינן.

וא"כ לפי דברי הרמב"ם אינו מספיק במה שידענו שיהודי זה היה בספינה עם ביואש דיש לחוש שמא יהודי זה הלך לדרכו ונתלווה עמו אחר ועל אותו אחר מעיד הערל שטבע ומת לכן צריך שנדע דיהודי נסע מנמל פ' בספינה עם ביואש ואז אם הערל היה מעיד יהודי שיצא מנמל פ' בספינה עם ביואש טבע ואח"כ מצאוהו בעלקם אז אין לחוש שמא יצא באמצע הדרך ונתלוה עמו אחר, אך בנ"ד דהערל לא העיד רק פ' שהיה בספינה עם ביואש טבע ואח"כ מצאוהו מת בעלקם יש לחוש דהיהודי זה שידענו שיצא עם ביואש הלך לדרכו ונתלוה עמו אחר באמצע הדרך ועל השני מעיד הערל כל זה יש לחוש לדעת הרמב"ם ז"ל וכ"ש לדעת הרשד"ם סי' מ"ד ורמ"ג שהפליג להחמיר בכוונת הרמב"ם וסובר דהא דכתב הרמב"ם איש שיצא עמו מכאן מת משיאים את אשתו היינו דוקא כשיעיד הגוי לאותם שראו אותו יוצא משם וידע הגוי שראוהו יוצא עמו הא לאו הכי חיישי' דלמא פעם אחרת יצא עמהם אחר ועל האחר הוא שמעיד יע"ש אך לדעת הרא"ש לא חיישי' להכי כמ"ש לעיל.

וראיתי בהריב"ל ח"א סי' ב' וח"ב סי' י"ב בהך פלוגתא דהרמב"ם והרא"ש דהלכה כדברי הרא"ש משום דהוא בתרא והעיד הריב"ל דראה כמה תשו' מהאחרונים מסכימים לדעתו ז"ל יע"ש.

ולענין מעשה בשעת הדחק יש לסמוך על דעת הרא"ש כהוראת מהריב"ל ז"ל דלא חיישי' דהראשון נפרד והלך לדרכו ונתלווה עמו אחר.

אמנם אכתי בנ"ד יש לחוש אפילו לדעת הרא"ש משום דאנן לא ידעינן מספר היהודים שנכנסו בספינה עם מעלים ביואש אלא ידענו דנכנסו יהודים בספינה עם מעלים ביואש ומכללם ראובן בעל עגונה זו וא"כ יש לחוש שבאמצע הדרך יצא ראובן בעל עגונה זו מהספינה והלך לדרכו ושוב הלכה הספינה עם שאר

היהודים עם מעלים ביואש וכולם טבעו וניצולו זולת א' מהם שאח"כ מצאוהו בעלקם ואינו ראובן בעל העגונה הזאת שאנו רוצים להתיר.

וכ"כ הרח"ש בתשו' סי' ל' דף קנ"א ע"א בשם הראנ"ח ח"א סי' ז"ך דאף הרא"ש לא הקל אלא דוקא כעובדא דגמרא שצריך לחוש ב' חששות חדא דנפרד ממנו שנית שאחר נתלוה עמו בדרך, אך בנ"ד אין כאן כי אם חששא א' דלמא ראובן בעל עגונה זו שנסע בספינה עם ביואש יצא מהספינה באמצע הדרך ואח"כ אירע המעשה שטבעו היהודים עם מעלים ביואש ועל זה העיד הערל דכל היהודים ניצולו חוץ מא' שנמצא בכפר עלקם וכ"כ בפ"מ ח"ב סי' ק"ל דף רמ"ד ע"ד יע"ש, באופן דבנ"ד צריך תחלה לדעת שהיהודי זה שאנו דנין עליו לא נפרד מהספינה מהר' ביואש עד שעת טביעה ולא נאבד מיורדי הספינה אלא הוא לבדו כמ"ש החכם השלם הרב הפוסק נר"ו.

ואינו מצייר שימצא עדות זה אם לא שהר' ביואש או יאקוטו או אחד מיורדי הספינה שנטבעו וניצולו הן מעידים על זה דראובן בעל עגונה זו נטבע עמהם ולא נאבד מיורדי הספינה אלא הוא לבדו.

ותמה אני איך לא הציעו בשאלה עדות זו שהיא העיקר לדקדק בדברי העדות אם הוא מספיק לברר זה ולא היה ראוי לקצר במקום שאמרו להאריך לכתוב עדות זה בהנחה מונחת בדרך כלל דאפשר דעדות המעיד אינו מספיק לברר זה דלאו כ"ע דינא גמירי.

וכיוצא בזה כתב המבי"ט ח"ב סי' מ"ט על מי שהעיד דגוי אמר מל"ת פ' טבע ומת וכו' דצריך שיאמר דברי הגוי ממש דלאו כ"ע דינא גמירי גדר מסל"ת איך הוא דבכמה פרטים נחלקו האחרונים בזה יע"ש.

ומ"מ אני סומך על החכם השלם הרב הפוסק נר"ו דאומר דיש עדות על זה שיהודי זה שאנו דנין עליו לא נפרד מן הספינה מהר' ביואש ויאקוטי ושלא נאבד מיורדי הספינה זולת הוא לבדו, וכן אני קבלתי עדות כאן מנש"ם יהודיות שהיו ברישיד בזמן המאורע הזה דהגידו לי דהר' דוד ביואש ויאקוטי הם ומשרתיהם יצאו מנמל מצרים לרישיד ונטבעה הספינה וכל יורדי הספינה אשר בתוכה ואח"כ יצאו ליבשה חוץ מיהודי אחד שהיה עמהם מתושבי נא אמון שטבע ולא נראה.

עוד כתב החכם השלם הפוסק נר"ו וז"ל הנה בעדותו של הר' דוד ירחי נראה דאין בו ממש אפילו להוציא מיניה עגונה זו מאיסור תורה שהרי כל עדותו היה שזה הטלית היה מהיהודי שנטבע בספינה שהיה עם ביואש ויאקוטי ולא הזכיר ששהו עליו בכדי שתצא נפשו והסכמת העולם לומר שאם אין בעדות משל"ס רק טביעה בלבד שאין זה מוציאה מאיסור תורה.

איברא דכ״כ הרשב״א במיוחסות להרמב״ן סי׳ קכ״ח הביאה מרן הב״י בא״ה סי׳ י״ז סעיף ל״ה דהמעיד שטבע ממש ושהא עליו כדי שתצא נפשו אם ניסת בדיעבד לא תצא ואם אינו מעיד אלא שנשברה הספינה בלבד זה אינו כלום ואפילו אם ניסת תצא וכו׳ ע״כ, גם הריב״ש בתשו׳ סי׳ שע״ט הביאו מרן הב״י סי׳ הנז׳ סעיף מ״ג וז״ל ספינה שאבדה בים אין זה טבע במשאל״ס שאם ניסת לא תצא דטבע במשאל״ס מעיד שטבע בים ושהא שיעור שתצא נפשו וכו׳ ע״כ.

גם מרן בכסף משנה פי״ג מגרושין דין י״ט כתב בשם הרב המגיד לפי נוסחתו דהרמב״ם סובר כן גם בדין ך׳ הכריח שם מרן הכ״מ דהכי ס״ל להרמב״ם יע״ש, וכ״כ מר״ן בתשו׳ דף קכ״ה ריש ע״א יע״ש.

אמנם מי שיעמוד על דברי הרמב״ם יראה דאין הדבר מוכרח דס״ל להרמב״ם דבעינן שיעיד דשהא עליו כדי שתצא נפשו כדעת הרשב״א והריב״ש וזה מחלוקת קדום בזמן הר״מ אלשקר דקצת רבנים כתבו דמדכתב הרמב״ם ואפילו היה גוי מל״ת ואמר טבע פ׳ בים וניסת על פיו לא תצא משמע דאפילו בטבע בים לבד אסורה מדרבנן ואם ניסת לא תצא והר״ם אלשקר בדף ס״ה ע״ב כתב דאדרבה משם ראיה ומצדדה תברה שהרמב״ם כתב בתחלת הבבא וכן האשה שהעיד לה עד א׳ שטבע בעלה בים או במים שאל״ס ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו הרי זו לא תנשא על עדות זו כמו שביארנו ואם נשאת לא תצא כלו׳ דבעינן שיעיד העד שטבע ולא עלה כדרך הנטבעים שנצולין ונשקעין כעופרת ובתר הכי כתב ואפילו היה גוי שהסיח לפי תומו וכו׳ כלו׳ על הדרך הנזכר דלא יפה כח הגוי מכח הישראל עכ״ל.

ולע״ד יראה דאפשר דמאי דנקט הרמב״ם ולא עלה לרבותא נקט דאפי״ה לא תנשא לכתחילה וכן צ״ל למ״ש ואבד זכרו ונשתכח שמו דדבר זה לא אמרוהו אפילו הרשב״א והריב״ש דבעינן דאבד זכרו ונשתכח שמו דהיינו דעבר זמן רב משך שנה אחת רמז לדבר נשכחתי כמת מלב כדי שאם ניסת לא תצא אלא ודאי לרבותא נקטיה דאפ״ה לא תנשא לכתחילה א״כ אף אנו נאמר דמ״ש ולא עלה לרבותא נקטיה דאפ״ה לא תנשא לכתחילה ולעולם לענין אם ניסת לא תצא בטבע בים לחוד סגי כדמוכח מעובדא דגמ׳ מההיא עובדא דמאן איכא בי חסא טבע חסא דמשמע דלא הסיח הגוי אלא שטבע לחוד והלכה האשה ונשאת ואמרי׳ עלה דלא תצא ובתשו׳ מקור ברוך דף י״ב ע״ב אייתי שם תשו׳ מהר״א חסון וצידד צדדים אלו דלהרמב״ם לא בעי שיעיד ששהא כדי שתצא נפשו לענין אם ניסת לא תצא והביא ראיה לדבריו ממ״ש הרמב״ם פ״ז מנחלות יע״ש.

והריב״ל בח״ב סי׳ י״ד נסתפק בדעת הרמב״ם ז״ל יע״ש.

והרב בצלאל בתשו׳ סי׳ א״ך דף ע״ג ע״ד הביא תשו׳ הרשב״א הנז׳ דבעי שיעיד העד פ׳ טבע בים ושהא עליו כדי שתצא נפשו כדי שאם ניסת לא תצא דמשמע דהמעיד

טבע בים סתם אם ניסת תצא כתב על זה דהרמב"ם ור"ח חולקי' עליו בזה וזה שכתב הרמב"ם בפי' המשנה פ"ג דגיטין ספינה שאבדה בים הוא שנשברו הכלים והעצים שלה ונאבד הכל ונשארה הספינה ע"פ המים להנהגת המים ולא נשאר עוגין ולא משוטות שיתנהגו בה עכ"ל משמע דוקא בכה"ג שנשאר עדיין גוף הספינה שלם נותנים עליהם חומרי חיים אבל אם העידו שנשברה או שנטבעה בחזקת מתים הם מן התורה ואם ניסת לא תצא וכ"כ מרנא ורבנא הרדב"ז בתשו' דמצא בפי' גיטין לר"ח וז"ל וספינה שאבדה בים שנשברו כליה המוליכין אותה והעוזרים לה והיינו כפי' הרמב"ם עכ"ל, וק"ל על הרב בצלאל דאני ראיתי תשו' הרדב"ז במודפסות סי' רע"ג דהסכים דברי הרמב"ם ור"ח לדעת הרשב"א דבעי שיהוי יציאת נפש וצ"ע ואפשר דהרב בצלאל חולק עם רבו הרדב"ז בכוונת הרמב"ם ור"ח ודו"ק.

וראיתי במשפט צדק ח"א סי' ט' דף מ"ז ע"ב דהביא דברי הרב בצלאל הנז' והקשה עליו דא"כ קשיין דברי הרמב"ם מדידיה אדידיה דממה שכתב פי"ג מגרושין משמע דס"ל כדעת הרשב"א כמ"ש הכ"מ ז"ל, ועוד הקשה דאיך תפס הרב בצלאל ז"ל פי' המשנה עיקר שעשה בילדותו אדרבה דברי ספר הי"ד שעשה בזקנותו הוא עיקר כמ"ש הרשד"ם ח"מ סי' נ"ח לענין אסמכתא יע"ש.

ומתוך הדברים שכתבתי לעיל על דברי הרמב"ם דפי"ג דגרושין נסתלקו קושיות אלו דיש מקום לפרש דהרמב"ם סובר גם בס' הי"ד דהמעיד פ' טבע בים לחוד אם ניסת לא תצא כמו שהיו סבורים אותם הרבנים שהיו בזמן הר"מ אלשקר ז"ל.

וכן נר' דעת הרד"ך בתשו' סוף בית כ"א שכתב ומענין האשה שנטבעה בנהר אכתוב בקוצר הנראה לע"ד וכו' ואם יודע שנטבע שם אין מוציאין האשה הזאת מתחת בעלה דמשאל"ס אם ניסת לא תצא וכו' אבל אם היה נטבע בעלה במים שיש להם סוף כל היכא שלא עמד הרואה כשיעור שיצא נפש הנטבע ויראה שלא עלה אף אם ניסת תצא דשמא עלה וכו' ע"כ נראה מדבריו אלה דבמים שאין להם סוף לא בעי שיהוי יציאת נפש ובמים שיש להם סוף בעינן שיהוי יציאת נפש.

ובתשובה לחם רב סוף סי' ט"ל הביא דברי הרד"ך הנז' וכתב דדברי הרד"ך תמוהים אפילו שהוא מבין כן דעת שאר פוסקים איך לא חשש לסברת הרמב"ם והרשב"א והריב"ש דס"ל דאפילו במשאל"ס אם לא שהה כדי שתצא נפשו אם ניסת תצא עכ"ל, ולע"ד יראה דאין כאן תמיהא דהרי יש לפרש דברי הרמב"ם דלא בעי במשאל"ס שיהוי יציאת נפש כמו שהוכיח הרב בצלאל מפי' המשנה וכדכתי' לעיל, גם מתשו' הרשב"א דבריו קשיין אהדדי כמ"ש הריב"ל ח"ב סי' י"ד, גם מתש' הריב"ש אין קושיא על הרד"ך דקרוב לודאי שלא ראה אותם שלא נדפסו בזמנו של הרד"ך ואלו היה רואה אותה היה מביאה במחלוקת שם על הר"י טאטיאצק ז"ל במל"ת דבעי קדימת דברים, ותו דמתשו' הריב"ש סי' שע"ט יראה לכאורה דאין

כ"כ קושיא דאע"ג דהוא כתב שם דבעי שיעיד שטבע ושהא עליו כדי שתצא נפשו לשאם ניסת לא תצא לכאורה יראה דסברא זו דהזכיר הריב"ש הוא לפי מה שהבין שכן דעת הרשב"א ז"ל אבל בדעת הרמב"ם לא כתב כן ואדרבה כתב שם בסוף סי' שע"ט דבנדון שלו משום חסרון קברתיו לדעת הרמב"ם לא תנשא ואם ניסת לא תצא (עי' הר"א ששון ד"ה ע"ד) ואם איתא דאם לא העיד דשהא עליו כדי שתצא נפשו אם ניסת תצא לדעת הרמב"ם הול"ל דבנדון שלו משום דלא העיד העד דשהא על מכלוף כדי שתצא נפשו אם ניסת תצא לדעת הרמב"ם אלא ודאי אין הדבר ברור ומוכרח דהרמב"ם ס"ל דבעינן שיעיד בהדיא דשהא עליו כדי שתצא נפשו לשאם ניסת לא תצא אלא בטבע סתם סגי לשאם ניסת לא תצא דהרי רוב הנטבעים מתים ויצתה מחזקת א"א מן התורה וכדמוכח. מעובדא דטבע חסא דאר"נ האלקים אכלוה כווריי לחסא וכן דעת מהרי"ט בתשו' א"ה ס"י שכל שאומר העד פ' טבע הוה ליה כאו' טבע ומת או טבע ולא עלה כיון שבא להודיע מיתה יע"ש, ותו דאפילו למה שסבור מרן הב"י דהרמב"ם בעי לעיכובא שיעיד העד דשהה עליו כדי שתצא נפשו כדי שתצא מאיסור תורה כמו שנר' מפשט תשו' הרשב"א כתב הרח"ש בתשו' דף רי"ח ע"ד דאפשר דלא אמרה הרשב"א אלא כשהעד לפנינו דנוכל לברר הדבר אם שהא או לא אבל כל שאינו לפנינו כל שהעיד שטבע וכיסוהו המים סגי ומסתמא אמרינן דשהא שם עד כדי שתצא נפשו.

ועוד יראה לי דע"כ לא אמרו דבעינן לעיכובא שיעיד דטבע ומת ושהא עליו כדי שתצא נפשו לשאם ניסת לא תצא היינו דוקא כשניסת אשת הנטבע בתוך השנה שנעלם ונטבע בעלה אבל כשעברה שנת אחת מעת שנטבע ולא נודע שיצא למקום אחר חי אם איתא דיצא חי היה נודע וכיון דהעיד העד פ' טבע ועבר שנה א' ולא נודע איו הרי יצאה אשתו מאיסור תורה ולא רביע עלה אלא איסורא דרבנן דלכתחילה לא תנשא.

ומנא אמינא לה מהא דכתב הרמב"ם פ"ז מנחלות מי שטבע במשאל"ס ובאו עדים שטבע בפניהם ואבד זכרו אעפ"י שאין משיאין אשתו לכתחילה הרי היורשים נוחלים על פיהם עכ"ל ומרן בכסף משנה פי"ג מגירושין דין ך' דקדק מדברי הרמב"ם דבעי' שיעיד עליו ששהא עליו כדי שתצא נפשו ולא עלה הא לאו הכי אם ניסת לא תצא כמ"ש הרשב"א במיוחסות סי' קכ"ח והריב"ש סי' שע"ט וקשה דהכא בה' נחלות לא חזינן דהצריך הרמב"ם שיעיד דטבע ולא עלה אלא בטבע סתם ואבד זכרו סגי לן לשאם ניסת לא תצא.

ויראה דיש לחלק דבתוך השנה שנתעלם דלא אבד זכרו בעינן שיעיד העד טבע ולא עלה ואז דוקא אם ניסת לא תצא וטבע סתם לא מהני אבל טבע סתם בצירוף דאבד זכרו דעבר שנה אחת ונתקיים עליו נשכחתי כמת מלב כמ"ש המבי"ט ח"א סי' שכ"ו אז אם ניסת לא תצא ומ"ש הרמב"ם בפי"ג מגרושין טבע ולא

עלה ואבד זכרו לכתחילה לא תנשא ואם נישאת לא תצא לא תידוק מיניה דתרתי בעי לאם ניסת לא תצא טבע ולא עלה דהיינו שהא עליו כדי שתצא נפשו וגם דאבד זכרו דהיינו דעבר עליו י"ב חדש ולא נודע איו בכה"ג אם ניסת לא תצא הא בחדא מינייהו אם ניסת תצא, דזה ודאי אינו דהרי אפילו למה שנראה מפשט תשו' הרשב"א והריב"ש דבעו לעיכובא שיעיד דשהא עליו כדי שתצא נפשו, בעדות זה לחודיה סגי לשאם ניסת לא תצא ולא בעו נמי דאבד זכרו דהיינו דעבר עליו שנה א' ולא נודע איו ומאי דנקט הרמב"ם בפי"ג מגרושין היינו לומר דאפילו דאיכא תרתי לטיבותא לכתחילה לא תנשא אבל בדיעבד אם שהא עליו כדי שתצא נפשו אע"ג דלא עברו י"ב חדש או דהעידו טבע סתם ואבד זכרו דעברו עליו י"ב חדש ולא נודע איו הוא בחזקת מת מן התורה ואם ניסת לא תצא כמו שהוכחתי מדברי הרמב"ם דנחלות דטבע סתם ואבד זכרו סגי לענין אם ניסת לא תצא ושהיורשים יורדין לנחלה.

ואין לדחות ולומר דמ"ש הרמב"ם בה' נחלות מיירי דאיכא תרתי לטיבותא טבע ולא עלה ואבד זכרו וסמך על מ"ש בה' גרושין דא"כ צריך שנאמר דלענין שירדו יורשיו לנחלה תרתי בעי' טבע ולא עלה דהיינו דשהא עליו העד כדי שתצא נפשו וגם דאבד זכרו דהיינו דעברו עליו י"ב חדש ולא נודע איו וזה לא יעלה על הדעת דלענין שירדו יורשיו לנחלה תרתי לטיבותא בעי אלא הדבר ברור מדברי הפוסקים האחרונים דכשמעיד פ' טבע ואבד זכרו דעברו עליו י"ב חדש יורשיו יורדין לנחלה דהוא בחזקת מת מן התורה וכיון דהוא בחזקת מת מן התורה אם אשת הנטבע דאבד זכרו ניסת לא תצא אע"ג דלא העידו עליו דשהא עליו כדי שתצא נפשו, ועל פי זה בא על נכון ההוא עובדא דהאשה בתרא דטבע חסא דהרי התם לא סח הגוי דטבע חסא ולא עלה אלא טבע סתם קאמר ואמרו שם דאם ניסת לא תצא ומקצת אחרונים נדחקו לומר דהתם לישנא קלילא נקט ולעולם טבע ולא עלה קאמר אמנם למאי דפרישית אתי שפיר דטבע סתם בצירוף דאבד זכרו סגי והתם בעובדא דחסא אבד זכרו כדמוכח שם בגמ'.

וכן יראה מדברי מהרי"א בפסקים וכתבים סי' לק"ט על אשה שיצא קלא דלא פסיק דבעלה מת ונהרג או טבעוהו ונשתכח שמו ואבד זכרו בדיעבד אזלינן בתר אומדנא דמוכח טובא דאלו היה קים היה נודע ונשמע לנו ובכה"ג אם ניסת לא תצא יע"ש באריכות.

א"כ גם אנו נאמר בנ"ד במה שהעיד הר' דוד ירחי זה הטלית היה מיהודי שטבע בספינה היה עם מעלם ביואש ויאקוטי הרי העיד שטבע בעלה של עגונה זו שאנו יודעים מפי אחרים שהיה בספינה עם ביואש ויאקוטי ולא נאבד רק א' מהם וכן אני קבלתי עדות פה ירושלם ע"י נשים יהודיות שהיו ברישיד בזמן המאורע הזה דמעלם דוד ביואש ויאקוטי היו הולכים מנמל מצרים יחד ונטבעו ההולכים בספינה וכשהגיעו מעלם ביואש ויאקוטי ברישיד סיפרו דהם וכל יורדי הספינה שנטבעו

נצולו ועלו חוץ מיהודי אחד שהיה עמהם שנטבע ולא נראה עוד וכיון דידענו בבירור גמור ע"פ עדים דטבע בעלה של עגונה זו אע"ג דמסתמא מעלים דוד ביואש ויאקוטי לא עמדו על בעלה של עגונה זו שיעור כדי שתצא נפשו שהוא שיעור ג' שעות כדמוכח מתשו' הריב"ש ומוכחי לה האחרונים מההוא עובדא דבת נחוניא חופר שיחין שנפלה ולשעה ג' אמר כבר עלתה דודאי שיעור זה לא עמדו עליו דכל אחד היה בורח לנפשו להציל עצמו משטיפת הנהר ואינם יודעים רק שטבע בעלה של עגונה זו שהיה עמהם בספינה ואנו רואים שכל יורדי הספינה ניצולו ועלו ובעלה של זו עברו זה ימים ושנים ולא נודע איו ואבד זכרו ונשתכח שמו אומדנא רבה ועצומה איכא דאם איתא דעלה בשום מקום היה נודע במשך שנה א' וכ"ש דעברו כמה שנים דמלתא דפשיטא דהלב גומר דטבע ומת ויצתה מאיסור תורה דחזקת א"א ואם נישאת לא תצא כמו שהוכחתי לעיל מדברי מהרי"א ז"ל ואף שכמה גדולים דכתוב בכמה מעשים דנטבעים לא ראינו שכתבו חילוק זה דטבע סתם בצירוף דאבד זכרו דעבר עליו שנה א' ולא נודע זכרו סגי לה להוציאה מחזקת א"א לשאם נשאת לא תצא, מקום הניחו לנו להתגדר בו ומה גם שכבר רמזו חילוק זה בכתבי מהרי"א סי' לק"ט ומי כמוהו מורה באופן דלע"ד בעדות דוד ירחי ובעדות מעלים דוד ביואש ויאקוטי דמעידים דטבע בעלה של עגונה זו אע"ג דלא שהו עליו כדי שתצא נפשו כיון דעבר שנה ושנתים ונשתכח שמו ואבד זכרו הרי יצתה אשתו מחזקת א"א מן התורה ואם נישאת לא תצא ולא רביע עלה כי אם איסורא דרבנן דחשו חששא רחוקה שמא יצא חי למקום אחר ולא נודע איו.

ועתה ארדה נא ואראה אם בעדות הערל זעטר המוצג בשאלה סגי להוציאה מכבלי עגונה אף מדרבנן.

והנה בעדות הערל זעטר כתב הרב מהר"א הלוי נר"ו דיש להסתפק בו קצת ספקות.

הספק הראשון דדלמא שאלתו של הר' דוד ירחי ששאל מהערל ע"ד ההפסד של השני אלפים ות"ק מאיי' מפיק ליה להאי גוי מדין מל"ת כיון דתשובת הערל היתה ע"י שאלה והראה פנים לכאורה דלא הוי מל"ת ושוב הראה פנים והעלה דהוי מל"ת עפ"י הטעמים הכתובים בדבריו הנחמדים מזהב ומפז רב.

ואני בעוניי מוסיף נופך משלי דאפילו תימא דעדות דערל דנ"ד יש צד לומר דלא חשיבי מל"ת כיון דבא להשיב על מה ששאל לו הר' דוד ירחי מ"מ כיון דהעלינו דעגונה זו דנ"ד יצתה מחזקת א"א מן התורה כיון דיש עדות ברור דטבע בעלה במשאל"ס ונשתכח שמו ואבד זכרו א"כ להוציאה מכבלי עגונה מאיסור דרבנן סמכינן אעדות גוי אפילו שיראה דשאינו מסל"ת, ומנא אמינא לה מהא דכתב המבי"ט ח"ב ס' מ"ט דף כ"ו ע"ד וז"ל ומאי דבעינן בגוי דליהוי מל"ת היינו כשאנו מתירין אשת איש מן התורה על פיו אבל כשיצאה מאיסור תורה שאם נישאת

לא תצא שרינן לה בעדות גוי אפילו בלא מל"ת וכו' יע"ש, איברא דסברא זו היא חידוש גדול ולא ראיתי בשאר פוסקים דיסברו כן מ"מ בצירוף דבנ"ד יש פנים לומר דחשיב מל"ת, יכולים לסמוך על זה והוי ליה כעין ספק ספיקא ספק אם עדות זה חשיב מל"ת ואת"ל דלא חשיב מל"ת דלמא באיסורא דרבנן סמכינן אעדות גוי אע"ג דיר' דאינו מסל"ת.

עוד יש טעם אחר להכשיר עדות זה אע"ג דיראה דאינו מל"ת משום דיש רגלים לדבר וידים מוכיחות ואומדנות גדולות דמוכיחות דאומר אמת בכה"ג לא בעינן מל"ת ומנא אמינא לה מהא דתנן בשלהי יבמות דר' עקיבא או' אין משיאין את האשה ע"פ אשה א"ל מעשה בבני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים וחלה א' מהם והביאוהו בפונדק ובחזרתם אמרו לפונדקית איה חברינו אמרה להם מת וקברתיו והשיאו את אשתו ולא תהא כהנת כפונדקית לכשתהא הפונדקית נאמנת הפונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו וס"ת שהיה בידו ואמרינן עלה בגמ' מאי גריעותא דפונדקית נכרית היתה ומסיחה לפי תומה היתה זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתיו בו ופרכינן עלה והא איה חברנו קאמרי לה ומשני כיון דחזיתנהו בכיא אמרו לה איה חברנו אמרה להם מת וקברתיו.

אמנם בירושלמי אמרו דהטעם שהאמינוה אע"ג דלא היתה מסל"ת משום דהראתה פנים לדבריה דיש ידים מוכיחות דאמרה אמת שמת דהרי הוציאה להם מקלו ותרמילו וס"ת שהיה בידו והמרדכי והגהות מיימון הביאו הירושלמי הזה ובודאי דכוונתם לומר דיש פעמים דראוי לפסוק כירושלמי היכא דיש ידים מוכיחות ואומדנות גדולות דאו' אמת אע"ג דסיפר הגוי ע"י שאלה נאמן כמסל"ת ואע"ג דתלמודא דידן פליג אירושלמי היינו משום דתלמודא דידן ס"ל דהנך ידים מוכיחות דפונדקית אינן מספיקין דשמא הלך לדרכו והניח שם חפציו ולכך אוקמוה במסל"ת משום דכד חזיתינהו בכיא הוה ליה כאלו התחילה לספר ממיתתו בלי שאלה והירושלמי ס"ל דהנך הוכחות דהראתה להם מקלו ותרמילו מספיקות ואע"ג דלא קי"ל כירושלמי לגבי תלמודא דידן מ"מ כל היכא דנוכל להשוות תלמודא דידן לירושלמי אנו משוין אותם וא"כ יש לומר היכא דיש ידים מוכיחות ואומדנות גדולות דהוא אומר אמת אע"ג דסיפר ע"י שאלה נאמן כאלו היה מל"ת וכ"כ מהר"י וי"ל בתשו' סי' פ"ז ומהרי"א בכתביו סי' לק"ט ומהרי"ק בשו' קכ"א והביא דבריהם באריכות בפני משה ח"א סי' ג"ן דף קכ"ב ע"א ודף רנ"א ע"ד וח"ב סי' ח' יע"ש באריכות ודון מינה ואוקי באתרין דאע"ג דדוד ירחי שאל לערל אתה זוכר ההפסד ששמתי בעלקם ב' אלפים ות"ק חתי' על איזה דבר היה והשיב לו הערל שהם מסיבת היהודי שנטבע שהיה בספינה עם יהודים מהם מעלים ביואש והיו ג' וד' יהודים בספינה ונטבעו וכלם נצולו רק יהודי א' שנטבע ומצאוהו בעלקם ושמת ב' אלפים ות"ק חתי' בענין זה שמת אותם ואין אתה זוכר.

הנה הדבר ברור ומוכרח דתשובת הערל היא אמת ויציב דהרי הוא השיב על דבר

מפורסם וידועש ההפסד היה על הטבוע שנמצא בכפר עלקם ובכל כה"ג אין רגילים האנשים לשקר לא מיבעיא אם ההפסד היה שפרעו הר' דוד ירחי בעבור הטבוע הנז' דאין סברה שישקר לו במה שהיה על ידו אלא אפילו תימא דפרעון ההפסד היה ע"י הערל לבד והר' דוד ירחי לא נמצא שם בעת פרעון ההפסד אלא אח"כ בא הר' דוד ירחי לשם וסיפר לו הערל תדע איך בסיבת יהודי שנטבע שהיה בספינה עם מעלים ביואש ומצאוהו בכפר עלקם הפסדתי ב' אלפים ות"ק מאיידיש והאמין לו הר' דוד ירחי בעת ובעונה ההיא משום דהוא דבר מפורסם וידוע וכתבום בפנקס בהוצאות הכפר להראותו לבי"ג א"כ אע"ג דעתה אחר ב' וג' שנים שאל הר' דוד לערל אתה זוכר ההפסד ששמת בעלקם על איזה דבר, הנה שאלה זו אינה מזקת שלא נאמין לערל בתשובתו דכיון דתשובתו היה בדבר ברור ומוכרח במילתא דמגליא להר' דוד ירחי ולכל בני הכפר דמציאות פרעון הפסד למושל בענין טבוע אינו דבר דיכולין לשקר ודאי דאומר אמת ושאלה אינה מזקת בכה"ג וכ"ש דלענין השאלה הוה סגי דנימא על ענין טבוע דנמצא ומה לו להזכיר שהיה הטבוע שהיה בספינה עם מעלים ביואש ולגבי פרט זה ודאי דהוי מל"ת כמו שאכתוב לקמן בס"ד.

עוד יש טעם לומר דשאלת הר' דוד ירחי אינה מזקת משום דע"כ לומר דדוד ירחי שמע הענין זה שנתים ימים מפי הערל שסיפר לו הערל במסל"ת שהפסיד בעד הטבוע הנמצא בכפר עלקם שהיה בספינה עם מעלים ביואש ויאקוטי סך ב' אלפים ות"ק מאיידיש ונכתבו בפנקס ועתה לברר הדבר בפני הר' שמואל קורדובה שאל הר' דוד להערל אתה זוכר ההפסד וכו' והשיב הערל מה שסיפר לו זה ימים וכבר נדע מ"ש הרי"ף בשלהי יבמות ופסקו מרן בא"ה בי' ז' סעיף י"ד גוי שהסיח ל"ת תחלה אעפ"י ששאלו אותו אח"כ ובדקוהו עד שיפרש כל המאורע הרי זה נאמן ומשיאין על פיו, איברא דהרשד"ם בא"ה סי' מ"ב ומ"ג ס"ל דע"כ לא הקל הרי"ף אלא כשחזרו ושאלו לגוי בעודם עסוקים באותו ענין סמוך לדבורו הראשון דהסיח ל"ת דומיא דעובדא דפונדקית אבל כשעברו ימים בנתים דלא דמי לעובדא דפונדקית לא הוי מסל"ת וא"כ בנ"ד דעברו שנתים ימים מדבורו הראשון דהיה מסל"ת לדבורו השני דהיה ע"י שאלה לא מהני דלא דמי לעובדא דפונדקית, ולזה אני אומר דהרואה יראה בתשו' הרשד"ם סי' מ"ג דיש מחכמי דורו דחלקו עליו וס"ל דאין לחלק דאפילו עברו ימים בנתים ושאלו לגוי לברר הדבר מהני ותו דאפילו לדעת הרשד"ם ז"ל הנה מוכח מדברי הר' דוד ירחי שהוא שמע כל זה, זה ימים מדברי הערל דהרי אמר להר"ש קורדובה ומחר תשמענה מהערל זעטר וכדי לברר הדבר שאל הר' דוד ירחי מהערל שיספר לו באיזה ענין היה ההפסד והוא השיב לו ותמה עליו איך לא היה זוכר באיזה ענין היה וכו' באופן דמתברר מתוך דברי הערל ושתיקת הר' דוד ירחי שכל מה שהגיד הערל עתה ע"י שאלה הוא דבר מפורסם וידוע להר' דוד ירחי וא"כ מלתא דפשיטא דאין לחוש לומר דלא הוי מל"ת אלא הוא עדות ברור לברר מה שכבר עבר ביניהם ובכה"ג לא משקרי אינשי.

עוד יש טעם לומר דשאלת הר' דוד ירחי אינה מוקת דהרי הוא שאל לערל אתה זוכר ההפסד ששמתי בעלקם על איזה דבר היה והערל השיב דההפסד היה בסיבת הטבוע הנמצא ובזה היה די לתשובת שאלתו וא"כ מה שהאריך לומר דהטבוע הנמצא היה אותו יהודי שהיה עם מעלים ביואש כל זה הוא מל"ת ויש להביא ראיה ממ"ש הרשד"ם בא"ה סי' ז"ן בישראל ששאל לגוי בשלומו ושלום הכפר והשיב לו הגוי יכהו ה' למי שהרג את פ' כי מיום ההוא לא מצאנו מנוח לכף רגלינו כתב הרשד"ם דחשיב מל"ת כיון דלא שאל הישראל לגוי על הנהרג אלא שאל על שלום הכפר והשיב דאין שלום בכפר מפני שהרגו לפ' א"כ דון מינה ואוקי באתרין דדוד ירחי לא שאל לערל על הטבוע עם מעלים ביואש אלא הוא שאל סתם באיזה ענין היה ההפסד והשיב דההפסד היה בעבור הטבוע הנמצא שהיה בספינה עם מעלים ביואש א"כ ודאי חשיב מל"ת מה שאמר דיהודי שהי"ה בספינה עם מעלים ביואש מצאוהו בכפר עלקם.

עוד כתב הרב הפוסק נר"ו.

הספק השני שהיה ראוי להסתפק דדילמא הערל שמע וכו' ככתוב בדב"ק נר"ו.

ואני מוסיף נופך בזה והוא דהן אמת דיש פעמים דאנו חוששים דהגוי מעיד בדדמי ע"פ האומדנא דשמע דטבע פ' כדמוכח מתשו' תרומת הדשן סי' ר"מ מ"מ כתב הרב בעל פני משה ח"א סי' מ"ב דף ק"ו ע"ב היינו דוקא בידעינן דשמע הטביעה אמנם אם לא נודע בבירור דשמע הטביעה אנן לא ניחוש וכ"כ בפני משה ח"ב סי' ז"ך יע"ש וא"כ דון מינה ואוקי באתרין דזה הסיפור דהגיד עתה הערל הוא סיפור ישן מדברים שעברו בינו לבין דוד ירחי זה ב' וג' שנים דמספר לו דההפסד היה על הטבוע שנמצא בעלקם שהיה מיורדי הספינה שהיה עם מעלים ביואש וא"כ מנ"ל לבדות דברים מלבנו דכשנמצא הטבוע בשפת הנהר של כפר עלקם היה אחר ששמעו טביעתו ואחר הסברא ואומדנא אמרו דאותו הגוף הנמצא היה יהודי שנטבע שהיה עם מעלים ביואש דילמא בעת מציאת הגוף בשפת הים לא שמעו מטביעתו כלל אלא ראו אותו מת על שפת הנהר והכירוהו בטביעות עין או בסימנים דהיה אותו היהודי שהיה בספינה עם מעלים ביואש ואח"כ שמעו מה ששמעו דכל יורדי הספינה שהיו עם מעלים ביואש כלם ניצולו רק א' מהם שלא נצול והוא אותו היהודי שמצאוהו בכפר עלקם שהפסידו עליו ההפסד ההוא באופן דאין לנו לחוש חששות רחוקות לעגן את האשה ובפרט כיון שיצאה אשה זו מחזקת א"א מן התורה כיון דידענו דנטבע ונשתכח שמו ואבד זכרו כדכת'.

עוד כתב הרב הפוסק מהר"א הלוי נר"ו נשאר עלינו לברר בנדון זה עוד שתי ספקות וכו' ככתוב בדב"ק נר"ו ועוד אני מוסיף נופך דמוכח שפיר דהיהודי זה שנמצא בעלקם טלטלוהו דהרי אמר הר' דוד ירחי שהטלית שהיה לבוש הגוי ההיה מהיהודי שנטבע שהיה בספינה עם מעלים ביואש ואמר עוד דוד ירחי לאמת דבריו ומחר תשמענה מן הערל זעטר אלמא ידים מוכיחות דדוד ירחי שמע זה ימים מהערל זעטר דזה הטלית פשטו הגוי מעל גוף יהודי הנמצא בכפר עלקם שהיה בספינה עם מעלים ביואש

ולולא שנתברר להם שמת לא היו פושטים טלית מעל היהודי ואע״ג דבדברי הערל זעטר המוצגים בשאלה לא סיפר פרט זה היינו משום דלא שאלו לו על פרט זה והר׳ דוד ירחי שמעו כבר מהערל וחשב דע״י השאלה ששאל להערל אתה זוכר ההפסד וכו׳ היה לו לספר גם את זה ולא סיפר והאמת הוא דדוד ירחי ידע או שמע דהטלית הפשיטו מעל היהודי שמצאוהו בעלקם ותו דהכי כתב הריב״ל בתשו׳ ח״א סי׳ ט׳ וח״ב סי׳ י״ג דבעד מפי עד תלינן דהראשון קברו או טלטלו דהוי כמו קברתיו וכן הסכימו מקצת מן האחרונים והגם שיש קצת אחרונים דחלקו על הוראת מהריב״ל בנ״ד דיצאה אשה זו מאיסור א״א מן התורה כדכתבינן אין לעגנה משום חסרון קברתיו דהרי יש כמה צדדים לומר דחשיב נ״ד כאלו אמר קברתיו ואין לערער לומר דכיון דלא הזכיר הערל זעטר שמצאוהו מת אלא שמצאוהו בעלקם דלמא מצאוהו בעלקם על שפת הנהר חולה או מתעלף ודחו אותו לנהר ובשביל זה היתה הפסידה והוליכו הנהר למקום אחר ועדיין הוא חי דודאי אין לומר חששות רחוקות כאלה דכיון דפשט דברי העדות נראים דהוא מעיד דמצאוהו מת דכך נראה מכלל דבריו דבעבור שמצאוהו לנטבע הפסידו אותו סתם הפסד הוא על מציאת מת כמו שנראה מפשט עדותו ויש ראיה לדברינו ממ״ש הרש״ך ז״ל ח״א סי׳ קפ״ג על גוי א׳ שהיה מתאונן והיה אומר שהיה בוש מהר׳ יצחק לשאול ממנו שילוה לו מעות מפני שראיתי לחתנו מושלך על שפת הים ולא הבאותיו ולא קברתיו והגיד הרש״ך לעגונה ההיא אע״ג דלא אמר דמצאו מת בפי׳ אלא המיתה נשמעת מכלל הדברים דאמר שלא הביאו ולא קברו מכלל דהיה מת והיה צריך קבורה ואעפ״י שיש לפרש דברי הגוי להחמיר אני ראיתי לחתנו מושלך שם ולא הסתכלתי לראות אם היה חי או מת דאם היה חי הייתי מביאו ואם היה מת הייתי קוברו אפ״ה פירש הרש״ך דברי הגוי להקל להוציא המיתה מכללות פשט דברי העדות ואע״ג דבלחם רב סי׳ ל״ד כתב להחמיר בנדון הנז׳ של הרש״ך דאין להוציא המיתה מכללות הדברים היינו דוקא באותו עדות הנז׳ שקבל הרש״ך ז״ל לחוד אמנם מפני שקבל בעל לחם רב ז״ל עדות ב׳ באותו נדון דטבע בים וכיסוהו המים דיצאתה אשתו מחזקת א״א מן התורה ולא רביע עלה כי אם איסורא דרבנן פירש העדות דמצאוהו על שפת הים דר״ל דמצאוהו מת ואנו מוציאים המיתה מכלל הדברים כיון דמוכיחים פשט העדות ודון מינה ואוקי באתרין דכיון דיצאתה האשה מחזקת א״א מן התורה כדאמרן לעיל מפרשינן העדות דמצאוהו בעלקם דר״ל מצאוהו מת כדמוכח פשט העדות דהפסידו עליו מעות דאין הפסד רק על מת וזה ברור.

עוד כתב הרב הפוסק נר״ו הספק השני דדלמא אישתהי טבוע זה וכו׳ ככתוב בדב״ק ואני מוסיף נופך משום דבלשון העדות דאמר ומצאוהו בעלקם משמע דהמוצאים אותו היו שנים והכירוהו דהיה היהודי בספינה עם מעלים ביואש וכתב בפ״מ ח״א סוף סי׳ צ״ח דף רנ״ב ע״א דפשטה הוראה דבשנים ליכא חשש דבדדמי לא לאחר ג׳ ימים דיבשה ולא לאשתהי דים עכ״ל, ותו דאפילו אשתהי אחר שפלטו

הנהר אפשר דהכירוהו ע"י סימנין דאינן משתנין וכיון דאיכא כמה ספיקי וכלהו הוו במידי דרבנן ראוי להתירה מכבלי העיגון.

הצעיר משה ן' חביב

סימן ב'

במותב תלתא כחדא הוינא באה לפנינו מ' אסתר אשת הח' הנע' כמה"ר עובדיה הלוי והעידה לפנינו בתורת עד"ג אחר האיום והגיזום, איך זה שנתים ימים מעלה ומטה סיפר לי הר' ישראל אנג'יל המכונה נגרין, איך בא יהודי א' וסיפר לו, הר"מ ן' אשר נטבע בים והיהודי הלז היה חוזר על הפתחים וכשבא לביתה לשאול ממנה צדקה שאלה מ' אסתר מהיהודי הלז על עסקי הר"מ ן' אשר והשיב לה בלשון הזה בינייאמוס גונטוס יו אי משה ן' אשר קי איבא פארה צפת ת"ו אה סו קאזה אישי קיברו לא נאבי אי יו שאלי אי אישטובי אישפיראנדו אי אוליי דיזיירון קילו קומיירון לוש פישקאדום, ושלחנו אחר ישראל הנז' וקם על רגליו והעיד בתורת עדות אחר האיום והגיזום איך זה שנתים מעלה ומטה היה יושב בחנותו ובא עליו יהודי א' וא"ל הר' ישראל ליהודי הנז' מהיכן תבא ומהיכן עסקיך שאתה ערום ועריה וא"ל בלשון הזה קי בנייה יו אי הר"מ ן' אשר די צפת ת"ו אי בינייאמוס אין אונה נאבי די כמינה פארה איר אה צפת ת"ו אילה נאבי שו רונפיו אי משה ן' אשר שיפורדייו אי יו איסקאפי אינדי מאל פור אילייו ע"כ דבריו, והעיד עוד שפי' ואמר פור לאש באנדאש דימאכטנרה נשברה הספינה.

עוד באה מ' מרים אמו של החה"ג כמה"ר עובדיה הלוי הנז' והעידה אחר האיום והגיזום שמצאה את היהודי הנז' ושאלה לו על עסקי הר"מ ן' אשר והשיב לה כלשון הזה שאלימוס גונטום יו אי משה ן' אשר אישי קיברו לה נאבי אי יו שאלי אין און פידאשיקו די טבלא אי איסטובי האיי איספיראנדו אימי דוגירון קי לה קומיירון לוס פישקאדוס אינדי מאל קייו איסקאפי ע"כ דבריה כל זה היה בפנינו פה ירושלים ת"ו בעשרים לח' שבע שנת התכ"ט ליצירה והכל שריר ובריר וקיים.

תשובה קודם כל דברי אודיע נאמנה כי ידעתי גם ידעתי מעוט ערכי וקוצר השגתי במילי דהוראה ואפילו בביעתא בכותחא כ"ש בנושא שלפנינו ערוה החמורה ולכן אף להלכה ולא למעשה היה מן הראוי שאמשוך את ידי מלכתוב בנדון כזה, אך להפצרת השואל אשר הכריחני והרבה עלי רעים הודיתי לכתוב ראשי פרקים בכנושא ונותן לענין הלכה אך למעשה אם ירצה ה' יבא לפני זקני רבני הדור הי' ועל פיהם יחנו ועל פיהם יסעו בשריותא דהך איתתא, ואומר דלכאורה יראה דאין שום עדות מהנז' יספיקו לשריותא דהך אתתא וזה דעדות דהר' ישראל

ניגרין הנז' מלתא דפשיטא הוי דלא סגי דמה שאמר לו העד דמשה ן' אשר נטבע בים דחיישינן שמא יבא מצד אחר, ועוד יר' דנדון זה גרע מנטבע במים שאין להם סוף דעלמא דק"ל אם נשאת לא תצא דהתם בעינן שיעיד שטבע וכיסוהו המים ושהה עליו המים כדי שתצא נפשו כמו שנראה ממ"ש הרשב"א בתשובות המיוחסות סי' קכ"ח. ועל פי עדות הנשים ששמעו מפי העד דא"ל אכלוהו כווריי למשה ן' אשר גם זה נר' דאין מספיק וזה אפילו אם נאמר דמה שא"ל אכלוהו כווריי היינו שראוהו שפלטוהו הים וראוהו שם שאכלוהו כווריי אין זה מספיק דהריי"ף והרמב"ם והרז"ה סברי דבמים ובמלחמה בעינן קברתיו או לפחות שנתעסק בטלטולו כמ"ש גדולי האחרונים ז"ל וכאן לא הוזכר לא קבורה ולא טלטול ותו דבריש האשה שלו' אסיקנא דנטבע במשאל"ס אשתו אסור' עד שיעיד ואסקינוהו קמן וחזינן לאלתר וקאמרי סימנין כמ"ש בע"ה וכאן בנ"ד אלו שאמרו ליה אכלוהו כווריי לא פורש אם ראוהו לאלתר ואם הכירוהו בטביעות עינא או בסי' ואם הם ראו בטביעה או לא ואם היה גופו שלם כשראוהו בתחילה כמבואר בפוסקים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכמ"ש בע"ה באופן דיר' דלכ"ע אין מספיק בעדויות הללו לשריותא דהך איתתא.

אמנם אחר העיון נראה דיש צד וצדדים להתיר וזה כשנחקור אם עדות זה מספיק להתירה מן התורה באידך ספיקי דהוו במילי דרבנן יש צד וצדדים להקל כמו שיתבאר בע"ה, והנה בכאן צריכין אנו לדעת המעיד שנשברה הספינה בלב ים מה דינו וכן המעיד טבע פ' בים מה דינו וכן המעיד שא"ל אכלוהו כווריי לפ' מה דינו, והנה דין שנשברה בלב ים תנן פ"ג דגיטין ג' דברים אר"א בן פרטא לפני חכמים וקיימו את דבריו כו' ועל הספינה המטורפת בים וכו' שהן בחזקת קיימים, אבל בספינה שאבדה נותנין עליהם חומרי חיים וחומרי מתים ופרש"י המטורפת ועדיין לא טבעה ע"כ, משמע דסיפא, דקתני ספינה שאבדה היינו שטבעה והרא"ש בפסקיו גריס בהדייא בסיפא דמתני' ספינה שטבעה וכ"כ הטור ברמזי פסקי אביו ז"ל וכ"כ הטור בסי' י"ז וכן בסי' קמ"א וכ"כ רבינו ירוחם נתיב כ"ד ח"ג ואכתי לא ידעינן נשברה הספינה בלב ים מה דינו ופשטא דמלתא יראה דנשברה ספינה דינא כטבעה בים וכן יראה ממ"ש הרשב"א בתשובות המיוחסות להרמב"ן סי' קכ"ח וז"ל ואם אינו מעיד עליו שנשברה ספינה לבד זה אינו כלום ואפילו אם נשאת תצא כי שמא ניצול ע"ג עץ או קילר כמו שניצולין הרבה פעמים ובספינה המטורפת בים הרי הוא בחזקת קיים לכל דבר ואם נשברה נותנין עליה חומרי חיים וחומרי מתים כמ"ש במקומו בפ' כל הגט ע"כ, הרי בהדיא דס"ל להרשב"א דנשברה הספינה נותנין עליו חומרי חיים מן התורה ואם נשאת תצא דהוי ספיקא דאורייתא אבל מדברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה כ' דאם העידו שנשברה הספינה הוי ספיקא דרבנן שפי' המשנה וז"ל ספינה המטרפת בים הוא שסוער עליה הים אבל העצים וחבלים שלה קיימים וספינה שאבדה בים הוא שנשברו הכלים והעצים שלה ונאבד הכל ונשארה הספינה ע"פ המים ולא נשאר עוגין ולא משוטטות שיתנהגו בה עכ"ל.

וכתב הרב בצלאל בתשובותיו סי' כ"א דף ע"ג ע"ד על דברי הרמב"ם הנז"ל וז"ל משמע דוקא כה"ג שנשאר עדיין גוף הספינה שלם נותנין עליו חומרי חיים דאיפשר דהמים או הרוח יוליכוהו למדי ליבשה אבל אם העידו שנשברה או שנטרפה בחזקת מתים הם מן התורה ואם נשאת לא תצא וכ"כ מרנא ורבנא הרדב"ז בתשובותיו דמצא בפ"ד דגיטין לר"ח ז"ל וז"ל וספינה שאבדה בים הוא שנשברו הכלים והעצים שלה ונאבדה היא וכליה והמוליכין אותה והעוזרין לה ע"כ והיינו כפי' הרמב"ם עכ"ל, ובחפשי באמתחות שיטות הפוסקים ז"ל ראיתי בתשובות הרדב"ז ז"ל סי' רע"ג שכתב תשובות הרשב"א הנז' ודברי הרמב"ם שבפי' המשנה ומה שדקדק הרב בצלאל מלשון הרמב"ם ממש דנראה מדבריו דנשברה הספינה סגי מדאורייתא וכתב וכן מצאתי בפי' גיטין החשוב שהוא ר"ח ז"ל ובסוף דבריו מסיק דאין לחדש מחלוקת בין הרמב"ם והרשב"א דמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה ונשארה הספינה ע"פ המים לאו למידק מינה שאם נשברה אין נותנין עליהם ח"ח אלא לאשמעינן דבכה"ג שהספינה שלימה שלא נשברה אלא כליה ומשוטטיה נותנין עליו ח"מ ואינם בחזקת חיים לכל דבריהם וחילוק זה נעלם מעיני אחרים ועשו מחלוקת בין הרמב"ם והרשב"א ואני עשיתי שלו' ביניהם הלכך לא נפיק מידי ספיקא דאורייתא עד שיעידו שנפל לתוך המים ושהא שם כדי יציאת נשמה כדברי הרשב"א עכ"ל.

וכיון דכן הוא איכא לאתמוהי טובא על הרב בצלאל ז"ל איך דקדק מדברי הרמב"ם ז"ל דנשברה ספינה סגי מדאורייתא וכתב שהרב הרדב"ז כתב כן משם ר"ח ז"ל ואנן איפכא שמעינן דדחה דקדוק זה ועשה שלו' ביניהם ואם נאמר דהרב ז"ל חולק על הרדב"ז וכו' וס"ל דהרמב"ם ור"ח פליגי אהרשב"א מ"מ היה צריך לפחות להזכיר דבריו ושמא לא נזדמנה לו תשובתו של הרדב"ז לפני הרב"א ובמקום אחר מצא לו להרדב"ז שר"ח ס"ל כהרמב"ם וראיתי כי מהרח"ש ז"ל בקונטריס דף נ' ע"ג דחה דקדוק הרד"ל ז"ל והסכים דברי הרמב"ם לדברי הרשב"א ושאר המפרשים דכשנשברה ספינה הוייא ספיקא דאורייתא ואם נשאת תצא כמו שכתב בשם הרדב"ז ז"ל ומ"מ ראיתי כי מהרח"ש ז"ל בתשובתו סי' מ"ה כתב סברת הרבצ"ח ז"ל לסניף היתר דכתב דס"ל דהרמב"ם ור"ח ז"ל ס"ל דכנשברה הספינה סגי מן התורה ואם נשאת לא תצא גם בתשו' משפט צדק ושאר אחרונים ז"ל כתבו סברא זו לסניף.

עוד צריכין אנו לדעת כי יש עוד סניף היתר בנשברה ספינה בלב ים ולמדתיו מתשו' הר"א ן' ששון ז"ל סי' י"ב דף כ"ג שהביא תשו' הרשב"א הנז' דס"ל דנשברה ספינה בלב ים הנה שנוייה במתני' דכל הגט דספינה שאבדה בים דנותנין עליהם ח"ח וח"מ וס"ל דאם נשאת לא תצא וכ"כ בהדיא הריב"ש בסי' שע"ט וז"ל והנהו תלת דר"א ן' פרטא שנותנים ח"ח וח"מ נמי אם נשאת תצא אמנם הרב ז"ל דקדק מתשו' הר"ן סי' ע"א דס"ל להר"ן ולרבוותא דעמיה דבהנהו דתני בסיפא דמתניתין דנותנים עליהם ח"ח וח"מ אם נשאת לא תצא יע"ש דמדאורייתא שריא בעדות זה אלא דלכתחלה נותנין עליהם ע"כ יע"ש לשונו שנלאתי להעתיקו, באופן דלפי סברא

זואם פי' דמתני' ספינה שאבדה בים היינו נשברה כדכ' לעיל מדאורייתא שריא בעדות זה אלא דלכתחילה נותנין עליהם ח"ח וח"מ אבל אם נשאת לא תצא דמדאורייתא סגי במאי שהעידו שהספינה אבדה בים דהיינו נטבעה או נשברה.

ואמנם המעיין בדברי תשו' הר"ן יר' דיש לדחות חילוק ודקדוק הרב ז"ל וז"ל הר"ן ומה שנסתפקת דדילמא כי אמר מהימן היכא דאמר דטבע ודאי כגון דשהא עליה כדי שתצא נפשו דכיון דבכה"ג אם נשאת לא תצא כי אתא גוי מל"ת שראהו מהסתם שרי' אפילו לכתחילה אבל הכא שלא העיד מעולם שנטבע ולא שראו הספינה שאבדה בכה"ג נותנין עליהם ח"ח וכדאיתא בפרק כל הגט ואם נשאת תצא וכו' ופי' הר"א ששון ז"ל דכיון דנדון שלהם היתה ספינה המטורפת בים כמ"ש בשאלת הר"ן א"כ מה שכתב אבל הכא שלא העיד מעולם ולא ראו הספינה שאבדה אלא היתה ספינה שנטרפה נותנין עליהם ח"ח כלו' שהם בחזקת קיימים ואין נותנים עליהם ח"מ ועלה קאמרי אם נשאת לא תצא משמע מהא דבסיפא דמתני' בספינה שאבדה בים דנותנים עליהם ח"ח וח"מ אם נשאת לא תצא, ונוראית נפלאתי איך יצאו מפה קדוש דברים אלו דאדאיקת מסיפא לקולא תידוק מרישא לחומרא דממה שכתבו בתחלה דבריהם דדילמא כי אמר מהימן היכא דטבע ודאי כגון שיעיד שטבע ודאי כגון דשהא עליה כדי שתצא נפשו דכיון דכה"ג אם נשאת לא תצא וכו' משמע מהא דמדאורייתא בעינן שיעיד שטבע ודאי ושהא כדי שתצא נפשו ואז אמרינן אם נשאת לא תצא אבל אם לא העיד ששהא עליו אם נשאת לא תצא וא"כ היכי אפשר למימר דאינהו סברי דסיפא דמתני' דקתני ספינה שאבדה בים דהיינו נטבעה או נשברה ולא שהא עליו דנותנים עליו ח"ח וח"מ ואם נשאת לא תצא ותו דמה שפי' הרב בסוף דבריהם שכתבו בכה"ג נותנים עליהם ח"ח כלו' שהם בחזקת קיימים הוא דחוק במאד מאד כמו שכתב הרב עצמו דהוה להו למינקט לישנא דרישא דמתני' דהרי הן בחזקת קיימים ולכן יותר נראה לפרש דמ"ש אבל הכא שלא העיד מעולם שטבע ולא ראו הספינה שאבדה בכה"ג נותנים עליהם ח"ח וח"מ וכו' וק' לא ראו הספינה שדינה של ספינה שאבדה דנותנים עליהם ח"ח וח"מ ואם נשאת תצא וכיון דאפילו עדות כזה לא העיד מאן לימא לן שלא יצטרך לחוש שלא להתירו לכתחילה וא"כ מ"ש בכה"ג נותנים עליו ח"ח להתירו לכתחילה וא"כ מ"ש בכה"ג נותנים עליו ח"ח וכו' לא קאי אנדון שלהם דהיא ספינה שנטרפה בים אלא אדינא דמתני' דספינה שאבדה קאי והוי כאלו אמרו ולא ראו שאבדה דבכה"ג בספינה שאבדה דנותנים עליהם ח"ח וכו' וזה נראה לי נכון, וראיתי למהר"מ אלשקר ז"ל בתשובותיו דף ס"ה ע"א שכתב תשובת הרשב"א והריב"ש דבעינן שיעיד ששהא עליו כדי שתצא נפשו וכתב וכן נראה ממ"ש הר"ן בתשובות ונראה שהבין מתשו' הר"ן כדכתיבנא.

באופן דכללא דמלתא דנשברה הספינה יראה מדברי רוב הפוסקים דהויא ספיקא דאורייתא אלא דרב א' בזמן הרדב"ז והרצב"ח כתבו דלהרמב"ם ור"ח ז"ל שריא מדאורייתא ולדעת הר"א ששון והר"ן ז"ל ורבוותא דע"מיה ס"ל נמי דשריא

מדאורייתא, וכן המעיד טבע פ' בים מה דינו היה נראה דעדות זה מספיק מן התורה מעובדא דשילהי דאשה רבה ההוא דקאזיל וקאמר מאן איכא בי חסא טבע חסא אר"נ האלהים אכלוה כוורי לחסא מדבוריה דר"נ אזלא דביתהו ואנסיבא ולא א"ל מידי רב אשי אמר ש"מ הא דאמרו רבנן משאל"ס אשתו אסורה ה"מ לכתחילה אבל אי אינסיבא לא מפקינן לה ע"כ, ומפשטא דשמעתתא משמע בהמעיד טבע פ' בים סגי מדאורייתא דהא אזלא דביתהו דחסא ואינסיבא אעפ"י שלא הזכיר בעדותו ששהא עליו כדי שתצא נפשו.

והנה אפשר לדון כן מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפי"ג מגרושין וז"ל עד א' אומר ראיתיו שמת במלחמה או שטבע בים הגדול ומת וכו' אם אמר קברתיו נאמן ותנשא ע"פ ואם לא אמר קברתיו לא תנשא ואם נשאת לא תצא וכן האשה שהעיד לה עד א' שטבע בעלה בים או במשאל"ס ולא עלה ואבד וכו' הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא ואפילו היה כותי שהסיח ל"ת ואמר טבע פ' בים ונשאת ע"פ הרי זו לא תצא ע"כ, ובתחלת עיוני בדברי הרמב"ם הוקשה לי בדבריו דקשיא דיוקא דרישא בסיפא דבתחלה קאמר דאם העידו טבע בים הגדול ומת או טבע ולא עלה אם נשאת לא תצא משמע דאם העיד טבע בים ולא קאמר טבע ומת או טבע ולא עלה אפילו נשאת תצא, והכא קאמר ואפילו היה הגוי מל"ת ואמר טבע פ' בים דאם נשאת לא תצא, והוה ניחא לי דלא קשיא מידי דמה דנקט ברישא יודע ומת או טבע ולא עלה לרבותא נקטיה לאשמעינן דאפ"ה לא תנשא לכתחילה כיון דלא אמר קברתיו אמנם לשאם נשאת לא תצא כיון דאמר טבע פ' בים סגי מדאורייתא דפשטא דשמעתא כדכתי'.

אמנם האחרונים לא פי' כן דברי הרמב"ם והנה ה"ה ז"ל כתב על דברי הרמב"ם כפי נוסחת מהריק"א ז"ל וז"ל ומתבאר מדבריו ג"כ שמים שאל"ס שא"א לעמוד על בוריו של דבר לעולם אינו מעיד העד עד שישהא כדי שתצא נפשו ולא חיישינן דאמר בדדמי וזהו שכתב רבינו או שטבע בים הגדול ומת וכן עיקר עכ"ל. ובכ"מ ובב"י האריך הרב מוהריק"א לפרש דברי ה"ה ז"ל וכתב דכוונתו שמים שאל"ס לעולם אינו מעיד העד עד שישהא כדי שתצא נפשו אז מעיד לומר שמת ומ"ה אע"ג דלא אמר קברתיו אם נשאת לא תצא ומייתי ראיה מדכתב שטבע בים הגדול ומת דמשמע שהוא ידוע שמת והיינו לפחות וכו' ששהא כדי שתצא נפשו הילכך אע"ג דלא אמר קברתיו אם נשאת לא תצא ובסמוך אכתוב דממקום אחר משמע כן מדברי רבינו עכ"ל. והרב מהרח"ש בקונטריס דף נ"ח ע"ג האריך על לשון זה ע"ש, ומה שנראה בלי אריכות הוא זה דהרב כ"מ סובר דה"ה סבר דבעינן שיעיד שטבע ולא עלה דהיינו ששהא עליו כדי שתצא נפשו כמו שדקדק הרב כ"מ כמו שיבא בע"ה ולכן בחלוקה הראשונה דקאמר טבע בים הגדול ומת דאם נשאת לא תצא הוקשה לו אמאי לא תצא כיון דלא העיד ששהא עליו ולתרץ זה כתב ה"ה דס"ל להרמב"ם דהעד שמעיד טבע ומת משמעות דברים אלו היינו שהוא יודע שמת ע"י ששהא עליו כדי שתצא נפשו לכן הוא מעיד טבע ומת ולא חיישינן דאמר טבע ומת בדדמי

ולא שהא עליו וכתב הרב בב"י וצ"ל לדעת ה"ה ז"ל דאם בריא לנו שלא שהא ועמד עד שתצא נפשו תצא עכ"ל.

באופן דחלוקה זו ראשונה שכתב הרמב"ם טבע ומת פי' דמלתא דמעיד לפנינו פ' טבע ומת והלך לו אנו מפרשין דברי העד שר"ל שראה שטבע ונודע לו שמת מפני דשהא עליו כדי שתצא נפשו, אמנם ראיתי בהריב"ל חלק ב' סי' י"ד שכתב וז"ל הנה הרב ז"ל בבא קמא איירי שראהו העד שטבע בים הגדול וראהו ג"כ אחר שפלטו הים ואם לא אמר קברתיו אינו נאמן משום דחיישינן דלמא קאמר בדדמי ע"כ, וכן נראה מתשו' מוהריק"א דף קכ"א ע"א יע"ש, ובחלוקה השנית שכתב הרמב"ם טבע בעלה בים או במים שאל"ס ולא עלה דקדק בכ"מ דבעינן שיעיד ששהא עליו כדי שתצא נפשו, וז"ל נר' מדקדוק דברי כו' דבעינן שיעיד העד ששהא עליו שיעור כדי שתצא נפשו ולא עלה הא לאו הכי אם נשאת תצא וכמ"ש הרשב"א והריב"ש ז"ל ואע"ג דבסיפא כתב ואמר טבע פ' בים ולא כתב ולא עלה משמע דאריישא שכתב ולא עלה סמוך עכ"ל מוהריב"ל ח"ב סי' י"ד וכתב עוד דמאי דקאמר בגמ' מאן איכא בי חסא טבע חסא לישנא קלילא נקט ולא עלה קאמר ע"כ וכ"כ הר"מ אלשקר בתשובות סי' כ"ו דף ס"ה יע"ש.

ואיברא דאיכא למידק במאי דכתב הרב כ"מ דאם לא העיד ששהא עליו תצא כמו שכתב הרשב"א והריב"ש דהנה לשון הרשב"א במיוחסות סי' קכ"ח אין בו כל כך הבנה וז"ל דמיירי כשמעיד שטבע ממש ושהא עליו כדי שתצא נפשו ולא ראהו שעלה אעפ"י שלכתחילה לא תנשא אם נשאת לא תצא ואם אינו מעיד אלא שנשברה הספינה בלבד זה אינו כלום ואפילו אם נשאת תצא כי שמא ניצול על גבי עץ או קורה כדרך שניצולים הרבה פעמים עכ"ל.

והרב מהריב"ל ח"ב סי' י"ד כתב דקשיא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא דמתחלת דבריו נראה דבעינן שיעיד ששהא עליו ואם לא העיד כן תצא ומסוף דבריו משמע דהמעיד שנשברה ספינה אינו כלום הא אם מעיד שטבע פ' בים וכיסוהו המים אע"ג דלא שהא עליו כדי שתצא נפשו אם נשאת לא תצא, גם מ"ש בשם הריב"ש ז"ל הוא תימה דאדרבה יש לדקדק מדבריו בסי' שפ"ט דס"ל דלהרמב"ם לא בעינן שיעיד שהא עליו דהרי נדון הריב"ש כתב בסי' הנז' דלא היה מי שיעיד בטביעות אלא שמזכיר שאחר יום שנהפכה הדוגיא ראה מכלוף מת על שפת הים ואינו מכירו ואינו אומר בפי' שמכלוף היה בדוגיא ושהוא ראה בטביעות ושהא שיעור כדי שתצא נפשו ע"כ, (וכ"כ ריב"ל ח"א סי" ג' דכן הוא נדון הריב"ש יע"ש) וכתב שם הריב"ש דבנדון שלו לדעת הרמב"ם אם נשאת לא תצא וכו' הרי בהדיא דהריב"ש סבר דלא בעינן שיעיד ששהא עליו וכו' ואם נשאת לא תצא לדעת הרמב"ם ז"ל והיה נ"ל לתרץ בזה דמ"ש הרב כ"מ כמ"ש הריב"ש ז"ל הינו לומר מפני מ"ש שם הריב"ש וז"ל והנהו תלת ב"נ פרטא וכו' ואע"ג דחד מינייהו ספינה שאברה בים אין זה טבע במשאל"ס שאם נשאת לא תצא דטבע במשאל"ס מעיד שטבע

בים ושהא שיעור כדי שתצא נפשו וכו' ומ"ה אמרו אם נשאת לא תצא ע"כ והיה נראה דזה כתבו הריב"ש לדעת הרי"ף ז"ל ולדעת הרמב"ם ז"ל לא בעי שיעיד ששהא עליו וכוונת הרב כ"מ ז"ל לפרש דברי הרמב"ם דבעינן שיעיד ששהא עליו כמ"ש הריב"ש לדעת הרי"ף וזה דוחק.

אמנם הנכון הוא דאיכא תרי גווני דבחלוקה קמייתא דכתב הרמב"ם טבע ומת מפרש הריב"ש בפי' דמלתא טבע וראהו אח"כ מת צף על הים כדכתי' לעיל בשם הריב"ל ותשו' מהריק"א ז"ל ובחלוקא זו ס"ל לדעת הרמב"ם דלא בעינן שיעיד ששהא עליו כדי שתצא נפשו ואפילו פי' דבריו דלא שהא עליו אם נשאת לא תצא כיון דהעיד דטבע וראהו אח"כ צף מת ע"פ המים ובהך בבא חולק הרי"ף עם הרמב"ם וס"ל דתצא אבל במי שמעיד טבע סתם לא מהני עד שיעיד טבע ולא עלה דהיינו ששהא עליו כדי שתצא נפשו ובבא זו שוים הרי"ף והרמב"ם ז"ל וזו היא כוונת הרב כ"מ ז"ל וכן נראה ממ"ש מוהריק"א בתשו' דף קכ"ד ע"ד יע"ש, וראיתי בתשו' הר"א ששון ז"ל סי' א' דף ה' ודפ"ו עמד בלשון הרמב"ם וה"ה והריב"ש והכ"מ ז"ל יע"ש באורך ויש לי גמגומים בדבריו וליראת האריכות לא כתבתיו וסוף דבריו העלה הדבר דלדעת הריב"ש בדעת הרי"ף דמעיד טבע פ' בים איכא לספוקי אם בעינן שיעיד בהדיא ששהא עליו ואם נשאת לא תצא דאיכא למימר דבעינן שיעיד בהדיא הא לאו הכי אם נשאת תצא ואיכא למימר אפילו לא העיד בהדיא כיון דאפשר ששהא עליו לא תצא.

ובדעת הרמב"ם איכא לספוקי דאפשר דס"ל דאפילו ידעינן בודאי דלא שהא עליו כל זמן שאמר טבע בים ומת סגי ואפשר דס"ל דבכה"ג תצא אבל אם לא ידעינן אם שהא אם לאו לא תצא ע"ש, וראיתי בתשובות מהרי"ט א"ה סי' ל"א על א' שהעיד שנטבעה הספינה והיה יודע בלי ספק איך נטבע בנו כתב הרב דבעדות זה יצאתה האשה מאיסור תורה והביא תשו' הרשב"א והריב"ש וכתב וז"ל ואין ללמוד מדבריהם שצריך שיעיד כלשון הזה אלא כל שהדברים ניכרים מתוך דבריו שאומר שטבע בודאי אין לנו לומר שראה שנפל וצפו מים על ראשו ומעיד שטבע שכמה פעמים שטובעים ועולים והמעיד שטבע להודיע מיתתו בא וסתמא שטבע ולא עלה קאמר וכל עצמן של הרשב"א והריב"ש לא באו אלא לחלק בין מעיד שטבע במשאל"ס למעיד שטבעה או נשברה ספינה דנותנים עליהם ח"ח, ומ"ש הריב"ש דטבע במשאל"ס מעיד שטבע ושהא שיעור ש"נ לא שיעיד כן בלשון הזה אלא ה"ק יש דמשמע עדותו שטבע ולא עלה כגון ששהא עליו כשיעור יציאת נפש שאל"כ לא מיקרי טבע במשאל"ס ותדע וכו' דביתהו דחסא אנסיבא ולא אמרו לו ולא מידי אעפ"י שלא הזכיר בעדותו ששהא עליו וכו' דמסתמא אינו אומר טבע פ' אלא כשראה שטבע ולא עלה וכו' ע"כ.

והן אמת כי כבר דברי הרב ז"ל תמוהים איך תפס במושלם דטבע פ' בים סגי מדאורייתא הפך דברי מוהריק"א ומוהריב"ל והר"מ אלשקר שכתבו דדעת הרשב"א

והריב״ש דבעינן שיעיד ששהא עליו וכו׳ ודקדק כן מדברי הרמב״ם, והכלל העולה דהמעיד טבע פ׳ בים לחוד ולא העיד ששהא עליו איכא פלוגתא דרבוותא אי סגי מדאורייתא או לא דהרבנים אשר היו בזמן הר״מ אלשקר ז״ל ומהרי״ט ז״ל שהוא מגדולי סוף האחרונים ס״ל דסגי מדאורייתא ואם נשאת לא תצא ואיכא למסמך לסניף מ״ש הרב בצלאל ז״ל דלדעת הרמב״ם ור״ח נשברה הספינה לחוד סגי מדאורייתא ועוד מ״ש הרב מהרח״ש סי׳ מ״ה דהך מלתא שצריך שיאמר העד ששהא כדי שתצא נפשו וכסוי המים לחוד לא סגי, לא מצינו כן רק בפי׳ בדברי הרשב״א ונמשכו אחריהם ה״ה והריב״ש אבל שאר מפרשים לא הזכירו זה כלל והרי״ף והרא״ש לא כתבו רק סתימא דהוא דהוה אמר טבע חסא וכל כי האי הוה להו לאודועי ונראה דס״ל דכל שמעיד סתם שנטבע בים יש לו דין משאל״ס ואיברא דאית לן דאפושי מחלוקת לא מפשינן מ״מ בין הכי ובין הכי יר׳ דנ״ד לא נפיק מדין משאל״ס ע״כ וע״ש מ״ש בסי׳ נ״ט דהוא מסופק בכוונת הרשב״א ז״ל דהא קאמר דנשברה הספינה ונטבע משה ן׳ אשר ואני יצאתי על גבי חתי׳ עץ והייתי ממתין וא״ל אכלוהו כוורי למשה ן׳ אשר הלואי שלא ניצולתי דמדקאמר הייתי ממתין משמע דשהא עליו כדי שתצא נפשו.

ואיברא דיש לדחות דה״ק דיצא ליבשה ע״ג חתי׳ עץ ושם ביבשה בחוף הים היה ממתין וא״כ לא שהא עליו ממש עד שתצא נפשו ובפרט דהרבה רחוק דעמד בתוך הים ע״ג חתי׳ עץ והמתין שם כדי שתצא נפשו דשיעור כדי שתצא נפשו דהיינו ב׳ שעות או ג׳ שעות כדמוכח מעובדא דבתו של נחוניא חופר שיחין וכ״כ הרח״ש בקונטריס דף ס״ג ע״א בשם הריב״ש סי׳ שמ״ז ובס׳ הר״א ששון ז״ל בתשו׳ סי׳ א׳ דף ט׳ ע״ד יע״ש .

אמנם מהרי״ט ז״ל בתשו׳ סי׳ כ״ו כתב דבשעה קלה סגי במי שאינו יודע לשוט דמיד יורד למעמקי מים ונטרד והלך ומת יע״ש וכיון דכן יראה דנ״ד לא נפיק מדין משאל״ס דפשטא דמלתא יר׳ דהעיד ששהא עליו כדי שתצא נפשו או בתוך הים או מחוץ לים היה מסתכל והמתין שם לראות אם יעלה משה ן׳ אשר ולא עלה ועוד ממה שהיה מתאונן על הצלתו דקאמר משה ן׳ אשר נטבע בים ואני יצאתי ונצולתי הלואי שלא ניצולתי משמעות הדברים שהיה מתאונן על הצלתו שהיה רוצה שגם עליו היו המים צפים על ראשו למות בעמקי הים כאשר מת משה ן׳ אשר והוה ליה כאלו אמר משה ן׳ אשר טבע בים ולא ניצול וראיה לזה ממ״ש מהרח״ש סי׳ מ״ה ונ״ל דנ״ד הוי כאלו אמר טבע ומת ולא עלה ויש לו דין משאל״ס שהרי נר׳ שהיו הערלים כמתאוננים על מיתתו שאמרו הלא תדע כי היהודי אשר דברת אמש נטבע והוא היה ראשון אשר נטבע בים ואמר הרב דזה חשוב שפיר כאלו אמר טבע ומת ולא עלה מפני שאמרו הערלים אח״כ והיהודי האחר השתדל בכל עוז להנצל ולא יכול כי סוף סוף נטבע ג״כ וכו׳ הרי שנר׳ שאמרו שהשתדל להנצל ובסוף נטבע ג״כ ולא ניצול ע״כ.

הרי בהדיא דאע"ג דלא העידו בהדיא על יהודי הראשון שנטבע ולא ניצול חשיב ליה כאלו אמר ולא ניצול ומשמע ליה הכי מדיוקא ומכללות הדברים שאמרו אח"כ והיהודי האחר וכו' גם אנו נאמר בנ"ד מדקאמר משה ן' אשר נטבע ואני ניצולתי הלואי שלא ניצולתי משמע מדבריו דמשה ן' אשר נטבע ולא ניצול, הן אמת דיש לדחות דלא דמי לנדון מהרח"ש דמ"ש משה ן' אשר נטבע ואני ניצולתי לא משמע מדבריו בהכרח שראה לא ניצול דאפשר דה"ק ן' אשר נטבע ולא ראיתי אם ניצול אבל אני ניצולתי, אמנם פשטן של דברים מדקאמר שהיה ממתין ומדקאמר ואני ניצולתי משמע לי דבנ"ד חשיב שפיר נטבע במשל"ס דשרייא מדאורייתא וכ"ש אם נצרף בזה מה שא"ל אכלוהו כווריי למשה ן' אשר דודאי יר' דחשיב שפיר טבע במשאל"ס דשרייא מדאורייתא וכיון דזכינו לדין דבנ"ד שרייא מדאורייתא באידך ספיקא דאיכא בנ"ד יש צידי צדדים להקל בהן כיון דהוי במלתא דרבנן.

והנה הספק דאיכא בנ"ד מענין קברתיו דלהרי"ף והרמב"ם והרז"ה במים ובמלחמה בעינן קברתיו וכאן לא הוזכר קברתיו יר' דיש לחלק וזה דכבר נודע הסכמת גדולי האחרונים דלא בעי' קברתיו אלא שרצו לחוש לסברתם כמ"ש הרשב"א במיוחסות סי' קכ"ח והר"ן בגיטין סי' ג' וסי' ע"א וכ"כ הריב"ש בסי' שע"ז דראוי לחוש לדבריהם, וכבר נודע ג"כ דאיכא כמה רבוותא דס"ל דלהרי"ף ז"ל לא בעינן קברתיו והמה בכתובים סמ"ג בסוף עשי"ן דמצות חמשים והגהות מיימו' ובעל תרומת הדשן סי' רכ"ג ורב א' שהיה בזמן הריב"ש ז"ל כמ"ש הרח"ש סי' מ"ה והר"א ששון סי' א', וגם כבר נודע מ"ש הריב"ל בתשובה ח"א סי' ט' דיש להקל בזה כיון דהוא עד מפי עד והביא ראיה ממ"ש בתרומות הדשן סי' רל"ט ובפסקים וכתבים סי' ר"ך דיש להקל בעד מפי עד דכיון דהגוי האחרון לא ביאר אם הגוי הראשון סיפר דבריו מעצמו או ע"י שאלה לא תלינן להחמיר ולומר דע"י שאלה סיפר וה"נ לענין קברתיו דכיון דכתבו הר"ן והריב"ש דלאו דוקא קברתיו ממש אלא נגעתי בו לאחרי שמת או אחרים נגעו בו לפניו תלינן להקל דדלמא העד הראשון שנה אותו ממקום למקום או שינו אותו אחרים לפניו ולא חש לומר זה הפרטות כשספר המעשה לעד השני, איברא דמהריב"ל כתב שם סניף אחד מפני שהעד הראשון היה גוי מל"ת דכתבו הגהות מיימו' דבגוי המסיח ל"ת כיון דאין מתכוין להעיד לא חיישינן בא' בדדמי וכתב הריב"ל בח"ב סי' י"ב דלא התיר אלא היכא דאיכא תרתי לטיבותא וכאן בנ"ד לא נודע אם הראשונים שהגידו שאכלוהו כווריי למשה ן' אשר אי הוו גויים או לא, ויראה דאי משום הא לא אירייא דהא איפשר דגויים הוו ואת"ל דלא הוו גויים יש סניף אחר דמתוך לשונו שאמר מי' דיג'ירון קומיירון לוס פישקאדוס משמע דלפחות מפי שני עדים שמע כן וכל הפוסקים ז"ל חלקו על הרי"ף ז"ל דס"ל שאפילו בשני עדים חיישינן דאמר בדדמי וכתבו דזו חומרא יתירא היא כמ"ש הר' ז"ל דהרמב"ן והרמב"ם ס"ל דבשנים לא חיישינן דאמר בדדמי.

ואיברא דאיכא לדחוי' דדלמא הני תרי לא הוו עדים כשרים אלא ב' נשים ונשים אפילו מאה כעד א' דמיין מ"מ כיון דאיכא לומר שמא גויים מל"ת הוו ואת"ל דלא הוו גויים דלמא הוו תרי סהדי סגי הך מלתא לסניף אך אכתי איכא למיחש למ"ש הרשד"ם א"ה סוף סי' ע' דנסתפק בהא דכתבו רוב הפוסקים דבתרי סהדי לא דייקינן אכתי איכא למיחש שהיה צריך שהשני עדים יבואו ויגידו לפני ב"ד דעדות ב' עדות גמורה הוי וצריך קבלת עדות בפני ב"ד ואי לא לא הוי עדות וכמ"ש המרדכי פרק הגוזל בתרא וז"ל כל קבלת עדות בפני ג' שלא יהא עד מפי עד ע"כ, ואי משום הא לא איריא דהא הרשד"ם לאו בפשיטות קאמר לה וגם הרב מהרח"ש בקונטרי' דף כ"ט ע"ב כתב דיש לדחות דההיא דמרדכי בעדות דעלמא אבל בעדות אשה דמשיאין ע"פ עד מפי עד אמרינן ליה עדות גמור ואע"ג דמהרח"ש ז"ל כתב שם דעדיין יש לעמוד קצת שמא בתרי סהדי לא אמרי בדדמי היינו היכא שבאים לפנינו להעיד אינם מביאים עצמם לבית הספק אבל כשאינם מעידים לפני ב"ד שמא לא דקדק וכו' יע"ש, מ"מ סניף הוא להקל במידי דרבנן.

והן אמת דבעיקר דינו של מהריב"ל דיש להקל בעד מפי עד דתלינן לומר דהעד הראשון טלטלו או אחרים טלטולו אותו בפניו האחרונים ז"ל שבאו אחריו מקצתם קבעו בה מסמרות ומקצתם חלקו עליו דמהר"ם אלשיך סי' קי"א והר"ב אשכנזי סי' ל"ב כתבו כסברת הריב"ל, אמנם הר"מ אלשקר בסי' כ"ו ומר"א ן' חיים סי' ס"ה דף ק"ו העמיק והרחיב בביטול זה השורש דאין להקל בעד השומע יותר מעד הרואה.

איברא דבסי' ע"ג יראה דתלה להקל בביטול זה ומהרי"ט בהרבה מתשו' כתב דאין להקל בעד מפי עד אמנם מגדולי האחרונים שלפנינו הרח"ש ז"ל סי' מ"ה כתב להקל דאע"ג דיש לגמגם בינו של הריב"ל גם הרשד"ם חכך על דבריו בא"ה בסי' נ"א מ"מ בנטבע במשל"ס דהוא איסורא דרבנן יש להקל וכן נראה מדברי מהרי"ט סי' ל"א וכיון דכן בנ"ד שהעיד שאמרו לו שאכלוהו כווריי למשה ן' אשר דהוא עד מפי עד דיש להקל וגם דהמעידים הראשונים הם ב' דליכא למיחש בדדמי לדעת רוב הפוסקים וגם דהוו במידי דרבנן יש להקל בשריותא דהך איתתא ולא חיישינן משום דלא אמר קברתיו, ותו נראה דנ"ד חשיב כאלו אמר קברתיו דכבר כתבתי דכתבו הר"ן והריב"ש דקברתיו לאו דוקא אלא כל שנתעסק בטלטולו כדרך המתים ולא היה נודד בכף ופוצה פה ומצפצף או אחרים שנתעסקו בטלטולו לפניו וכיון דכן כיון דהעידו דהיו רואים שאכלוהו כווריי מלתא דפשיטא היא דעדיף מטלטלוהו אחרים לפניו דלא בעינן קברתיו.

איברא דאכתי איכא לספוקי טובא דדלמא אלו שאמרו אכלוהו כווריי למשה ן' אשר דלמא לא ראו אותו שאכלוהו כווריי אלא אמרו בדדמי דהרי רב נחמן אמר האלהים אכלוהו כווריי לחסא ואישתבע על הרוב ועל הדבר ההווה ורגיל וכ"כ בת"ה סי' ר"מ בעובדא דיצא קול שהטביעוהו הגויים לראובן במשאל"ס ובא גוי והסיח

ל"ת לשון כולל המיתה וכתב דאיכא למיחש דבדדמי אמר בהוה ורגיל וראיה גדולה מר"נ וכו' ומסיק דלא סמכינן אסתם דבריו למימר דודאי ידע שמת אלא תלינן לחומרא שסח במאי דרגילי אינשי למימר, גם בכתביו סי' קס"א כתב כל מה שסחו הגויים היינו לאחר שיצא קלא דלא פסיק שנהרג דאיכא למיחש דאמרי בדדמי גם מתשו' הרמב"ן סי' פ' הביאה הב"י ז"ל דף מ"א ע"ב כתב מה ששמעה שמת בעלה נראה שלא שמעה כן אפילו מפי עד א' אלא קול הברה בעלמא או קול שיצא בעיר ואם הדבר כן אינה מותרת לינשא לאחר בקול וכ"כ בת"ה סי' רס"ב ע"כ.

ובד מעיינן שפיר יראה דיש צד וצדדים להקל משום דהא כתבינן לעיל דהכא בנ"ד כיון דכבר יש לנו עדות גמורה מן התורה בשאר הספקות והחששות לא הוי אלא במילי דרבנן ואנו הולכים בהם להקל כמו שכתב הריב"ש סי' שע"ט ואם היה בכאן מי שמעיד בטביעות במשאל"ס אז לא היתה אלא אסורה מדרבנן ולכתחילה ואם היינו מקילין בה והיינו מקילין בדרבנן וכו' וכוונתו דמקילינן בה להנשא לכתחילה בכל ספק דאיתרמי לן לכתחילה כמ"ש הרח"ש סי' מ"ה יע"ש.

ומ"ש הרב בעל תרומת הדשן סי' דש"מ אינו עניין לנ"ד דהתם לא הוי עדות מן התורה ובגוף העדות עצמו כתוב דתלינן להחמיר שסח במאי דרגיל אינשי למימר וכן מ"ש בכתבים סי' קס"א ותשובות הרמב"ן ס' פ' דכתיבנא לעיל לא דמי לנ"ד מטעמא דאמרינן, ותו דשאני התם בנדון בעל תרומת הדשן לא החמיר אלא בחדא מתלת או מפני שהגוי ראה הטביעה ובטביעה רגילי אינשי כי חזו ליה טובע בנהר גדול קורים עליו שם מיתה ולא סמכינן אסתם דבריו יעו"ש, א"נ אחר שיצא קול שפ' טבע במים שאל"ס אם כתב בחור לחבירו דרך שמועות או התאוננות דפ' מת לא נתיר אשתו משום דאמרינן דכתב הבחור מחמת הטביעות כמו שיצא קול כמ"ש שם אבל הכא בנ"ד אלו שאמרו אכלוהו כווריי למשה ן' אשר לא ידעינן אם הם מאותם שראו הטביעה וגם לא ידעינן אם אחר שיצא הקול אמר אכלוהו כווריי למשה ן' אשר והוה ליה ספק ספיקא ספק ראו הטביעה ספק לא ראו ואת"ל ראו הטביעה ספק אם מ"ש אכלוהו כווריי היה בדדמי ובדבר ההוה ורגיל דברו כך, וכן אם אחר שיצא הקול היה ליה ספק ספיקא ספק אם אמרו אכלוהו כווריי קודם שיצא הקול או לא ואת"ל אחר שיצא הקול ספק אי אמרי בדדמי בדבר ההוה ורגיל ואע"ג דהוי ספק ספיקא דלא מתהפך, הא אשכחן כמה רבוותא דס"ל דלא בעינן מתהפך ותו איכא קצת הוכחה דלא חיישי' בנ"ד שמא אחרי הקול העידו מדקאמר אייו שאלי אין און פידאשיקו די טאבלה איישטוב'י אישפיראנדו אימי דיג'ירון קילו קומיירון לוס פישקאדוס דמקאמר יצאתי וישבתי שם ממתין וא"ל שאכלוהו כווריי למשה ן' אשר משמע דלא היו ימים רבים דמסתמא לא המתין שם בחוף הים במקום שיצא זמן הרב ובזמן מעט לא חיישינן דהעידו בעדות הקול שטבע בדדמי שאכלוהו כווריי וראיה ממ"ש בכתבי מהרי"א סי' קס"א וז"ל עדותיה תספיק לדעתי חדא שהגוי הנז"ל סח דבריו בקרוב אחר שנזכר בעוד שהיו מסופקים בו אם עודינו חי ותפוס וליכא למימר עליה דקאמר

וא"ת אכתי חזינן דר"נ אמר בדדמי האלהים אכלוהו כווריי לחסא וכתב בתשו' מיימ' והמרדכי סוף יבמות והביאה בת"ה סי' ר"מ דר"נ לא היה מסתפק להתיר אלא היה מתאונן כך ודיבוריה אטעייה ואזלא ואינסיבא ע"כ א"כ משמע דטעות הוא לסמוך על עדות כזה דאכלוהו כווריי והיכי אנן ניקום ונימא דהוי סהדותא מעלייא, וי"ל דהתם הטעות הוא מפורסם משום דידוע הוא דר"נ אמר כן ע"פ ההוא דאמר טבע חסא שהרי הוא לא היה בשפת הים לראות אם אכלוהו כווריי ומהטביעות עצמה לא ידע אלא ע"פ דההוא דאמר טבע חסא וא"נ מעתה לסמוך אמ"ש ר"נ דברור הוה דבדדמי אמר אבל בכאן לא ברירא מלתא דבדדמי אמרי אכלוהו כווריי דאיפשר ראוהו אכלי כווריי, א"נ התם הטעות היה שלא אמר ר"נ רק אכלוהו כווריי והיה לה לחוש אבל בכאן איפשר שאמרו הערים בהדייא אנו ראינוהו שאכלוהו כווריי וזה העד לא חשש לומר זה הפרטות דכבר אמרנו דבעד השומע מעד הרואה מקילינן טפי כמ"ש לעיל דהקל בתרומת הדשן לענין אם דרך שאלה סיפר וכן מ"ש הריב"ל לענין קברתיו דתלינן לומר שהעד הראשון טלטלו או טלטלוהו אחרים לפניו ולא חש לומר זה הפרטיות וכבר כתבתי דאע"ג דהריב"ל לא סמך על זה אלא כשהראשון הוא גוי מל"ת הלא איפשר דהכא הוה גוי ואת"ל ישראל הוא כיון דמשמע דשני עדים הוי דא"ל אכלוהו כווריי לתרי לא חיישינן דאמרי בדדמי ובדבר ההוה ורגיל כדכתי' לעיל.

ויש להוכיח מ"ש לעיל דמ"ש אכלוהו כווריי אנן תולין דראו אכילתו ולא אמרי בדדמי ממה שכתב מוהר"ם הביאו בעל ת"ה סי' כ"ט דאם העיד נהרג פ' אמרינן דידע ודאי שנהרג כגון שהלכו מיד והכירוהו או שהיה עם ההורגים וראה חביריו שהרגוהו ע"כ דנראה דתלינן לומר שראו שאכלוהו כווריי ממש ואע"ג דבעל תה"ד מסיים בה דלא דמי הך דמהר"ם לנדון שלו דתלינן להחמיר גביה מה שהעיד שטבעוהו הגויים ואמר לשון שכולל המיתה דאמר בדדמי וסח במאי דרגיל עלמא למימר, כבר כתב מהר"א ן' חיים ז"ל סי' ע"ג דף קי"ו ע"ד כוונת חילוק בעל ת"ה בשני פנים, הא' דגבי נהרג פ' לא מספקא לן בגוף ומציאות המיתה רק הספק הוא שמא אחר ג' ימים ראהו ולפי' אנו תולין לומר דראה הריגתו והיה עם הורגיו אבל בההיא דטביעה הספק הוא על מציאות המיתה בכלל וכו' יע"ש והכא בנ"ד אין הספק שנפל לנו בגוף עיקר עדות המיתה דזה כבר ידוע לנו שטבע ושריא מדאורייתא אלא הספק הוא לענין שחששו דילמא אמר בדדמי אנו מפרשין דבריו שאמר אכלוהו כווריי דרוצה לומר שראו אכילתו ממש כמו שתלה מהר"מ דהמעיד נהרג פ' שראה הריגתו ולא ראהו הרוג אחר ג' ימים.

עוד פי' מהר"א ן' חיים ז"ל בסי' הנז' דכונת בעל ת"ה לחלק מנדון שלו לנדון מהר"מ היינו משום דבההוא דטביעה איכא ריעותא בגוף העדות כיון שהזכיר הטביעה דרגילי אינשי למקרייה מיתה אפילו דליכא מיתה מה שאין כן בההיא דמהר"מ דלא הוזכרה שום ריעותא בעדותו שהוא לא אמר אלא פ' נהרג ואין לנו להחמיר מדעתינו דראה אחר ג' ימים וכו' יע"ש, והכא בנ"ד דמי טפי להההיא דמהר"מ דאם היו אומרים

טבע ואכלוהו כווֹרי כיון דהזכיר טבע היינו אומרים להחמיר כיון שהזכיר הטביעה אמר דאכלוהו כווֹרי בדדמי אבל כיון דבנ"ד אלו שאמרו אכלוהו כווֹרי לא הזכירו דטבע אלא סתם אמרו אכלוהו כווֹרי אין לנו להחמיר מדעתינו דבדדמי אמר ואע"ג דר"נ לא אמר רק אכלוהו כווֹרי לחסא ולא קאמר טבע חסא ואכלוהו כווֹרי ואפי"ה חזינא דא' אכלוהו כווֹרי בדדמי לא דמי לנ"ד דהתם כיון דבאו דברי רב נחמן אחר דברי ההוא דאמר טבע חסא הוי כאלו אמר ר"נ טבע חסא ואכלוהו כווֹרי אבל הכא אלו שאמרו אכלוהו טבע משה ן' אשר ואמרי אינהו אכלוהו כווֹרי כי היכי דניחוש לתלות להחמיר דאמרי בדדמי כי לא אמרו לו רק סתם אכלוהו כווֹרי אין לנו להחמיר מדעתינו ולומר דאמרי בדדמי.

ועוד אני אומר דהמעיין בת"ה סי' ר"מ יראה דמפרש דמ"ש בתשובות מיימו' אטעייה ואזלה ואינסיבא הטעות שלה היה שחשבה כי ר"נ נתכוון להתירה בזה הלשון שאמר אכלוהו כווֹרי לחסא והיה לה לחוש דאמר בדדמי כן ולא להתירה נתכוון ולא היה טעות שלה כל כך מפני שלא חקר היאך ידע דאכלוהו דזה כבר ידעה דע"פ ההוא דאמר טבע חסא אמר רב נחמן כך אכלוהו כווֹרי זהו כללות דבריו בקיצור אף שלשון הרב סתום וכבר ביארו הרח"ש בקונטריס דף נ"ח יע"ש, באופן דנ"ד ליכא שום טעותא כלל במה שאנו סומכין דמה שאמרו אכלוהו כווֹרי למשה בן אשר דאין ה"נ אם היו העדים לפנינו היינו חוקרים ודורשים איך ידעו דאכלוהו כווֹרי אבל כיון דליתיה קמן דנשייליה תלינן להקל.

ותו איכא למימר דיש הוכחה דלא קאמרי בדדמי דמדקאמר דהמתין שם משמע דהיה ממתין שם לדעת מענין משה ן' אשר אם יצא מן הים חי או מת לקוברו ולא נסע משם עד שא"ל אכלוהו כווֹרי למשה ן' אשר משמע שנתאמת אצלו מפיהם ועדותם כי עינם ראו ולא זר שאכלוהו כווֹרי ולפי' נסע משם דאל"כ מה נתחדש אצלו במ"ש לו אכלוהו כווֹרי בדדמי הא איהו נמי הכי נמי היה בדעתו שמת כבר ובפרט דאיהו ראה טביעתו ומדחזינן דדקדק זה העד אף שראה טביעתו לומר משם אחרים שא"ל שאכלוהו כווֹרי משמע דידע והבין מדבריהם דלא אמרי בדדמי.

ותו איכא למסמך לסניף מ"ש הבית יוסף דף מ"א ע"ב מ"כ שהשיב רבינו משולם על ראובן שהלך בסחורה ולא חזר ושמעו שנהרג שם ולא בא אפילו גוי מל"ת לומר אני ראיתיו הרוג כיון ששמעו מפי גויים שנהרג מכיון שלא נשמע עליו שהוא קיים סומכין עליהם ומשיאין את אשתו ע"כ, ואע"ג דנר' דהך תשו' חולקת אמ"ש הרמב"ן סי' פ' כתבתיה לעיל, מ"מ סניף הוא זה ושוב ראיתי בהרח"ש בקונטריס דף ז' ע"ג שרצה להסכים דבריהם יע"ש ועיין במשאת בנימין סימן ק"ה וק"ו ואלו החלוקים והסברות בהצטרפות כולם כיון דהוי במידי דרבנן שיש לנו רשות מהפוסקים להקל יכולים אנו לסמוך עליהם.

מעתה לא נשאר לנו שום ספק רק מה שהסתפקנו בתחלת דברינו דבריש האשה שלו' אסיקנא דנטבע במים שאל"ס אשתו אסורה עד שיעידו אפיקנהו קמן וחזינהו לאלתר וקאמרי סימנין ונחלקו הפוסקים ז"ל בסברות הרב האם באנו לכתוב דבריהם יהיה למשא כבד ולכן אלקטה נא בדרך קצרה מדברי מהרח"ש ז"ל ושאר האחרונים וכלל הדברים דהך מלתא נחלקת לג' סברות הא' היא סברת ר"י והרא"ש דבראה הטביעה תרתי בעינן לאלתר פי' שראוהו מיד וגם הכירו הסימנין וכשלא ראה הטביעה לא בעי לא לאלתר ולא סימנין רק בטביעות עינא סגי, הדעת הב' כתבו תו' והרא"ש בשם ר"ח ומדברי הרב בעל ת"ה סי' ר"מ נראה שהוא מדברי המר' בין ראה הטביעה בין ראה אין גופו שלם תרתי בעינן לאלתר וסימנין אבל כשגופו שלם לא בעינן מידי רק טביעות עינא לבד ור' ירוחם הביא השני חילוקים בשם ר"י ור"ת הטור תפס כדברי שניהם להקל ולהחמיר, הדעת הג' להרשב"א והריטב"א והר"ן ושאר רבוותא דבכל גוונא לאלתר בעינן סימנין לא בעינן וא"כ בנ"ד אלו שאמרו אכלוהו כוורי למשה ן' אשר איכא למיחש לכ"ע לסברת ר"י והרא"ש איכא למיחש דילמא ראו הטביעה ובעינן שראהו מיד אחר שעלה מן הים וגם שהכירוהו בסימנין ואם העידו בטביעות עינא דלא סגי ולדעת ר"ח ז"ל איכא למיחש דילמא לא היה גופו שלם כשראוהו והעידו בטביעות עינא וגם שמא שהא ובעינן שיעידו לאלתר וסימנין, וגם לסברת הרשב"א וסיעתו איכא למיחש דילמא לא ראוהו לאלתר באופן דאיכא למיחש לכ"ע.

אמנם כיון דבנ"ד הוי טבע במשאל"ס דלא נשאר כאן אלא איסורא דרבנן בכל ספק דמיתרמי לן אית לן להקל כדכתי' דהנה לסברת ר"י והרא"ש ז"ל דאמרו דבראה הטביעה תרתי בעינן שראהו מיד וגם הכירו בסימנין יש להתיר מטעם ספק ספיקא ספק ראה הטביעה ספק לא ראה ואת"ל ראה הטביעה ולא בעינן לא לאלתר ולא סימנין ובטביעות עינא סג' ולסברת ר"ח ז"ל כשאין גופו שלם תרתי בעינן לאלתר וסימנין יש להתיר מכח ספק ספיקא ספק ראהו כשהיה גופו שלם ובטביעות עינא סגי ואת"ל אין גופו שלם ספק ראהו לאלתר והכירו בסימנין ואת"ל דלא ראהו לאלתר ולא הכירו בסימנין דילמא היה גופו שלם כשראוהו ובטביעות עינא סגי.

ולסברת הרשב"א וסיעתו דבכל גוונא לאלתר בעינן יש מקום להקל כיון דאפילו בודאי אשתהי אינו אלא משום ספיקא דילמא נתפח וא"כ הכא דאיכא ספיקא אחרינא דספק אשתהי כולי האי לא מחמירינן במלתא דרבנן דהוי כמו ספק ספיקא ספק אשתהי או לא ואת"ל אשתהי דילמא לא תפח כ"ש לדברי האומרים דהך חששא דדילמא תפח חששא דרבנן היא, ועוד יש צד להקל בנ"ד לד' מהריב"ל שהורה להתיר בעד השומע בין לענין סימנין בין לענין קברתיו בח"א סי' א' וסי' ט' ונמשכו אחריו כמה מהאחרונים ז"ל ואף שמקצת האחרונים גמגמו על דבריו מ"מ בנ"ד שהוא נטבע במים שאל"ס דלא הוי אלא איסורא דרבנן סמכו על דבריו כמ"ש המעיין בדברי הרח"ש סי' מ"ה ונ"ט ובמהרי"ט סי' ל"א וגם ראיתי בתשו' לחם רב שיצאו מחדש לבעל לחם משנה שכתב דאע"ג דיש לדחות דברי מהריב"ל ז"ל בנטבע במים שאל"ס

דהוי איסורא דרבנן יש להתיר וכו' וכיון דכל הני רבוותא הסכימו ועשו מעשה רב יש לנו לשית לב לדעתם ולהתיר בלי פקפוק.

ואין לפקפק בנ"ד שלא הזכיר שמו ושם אביו דכבר כתבו האחרונים ז"ל דשם כינוייו עדיף משם אביו שאמר מק"א גם שם עירו הזכיר כמ"ש מקבלת העדות באופן דלא נשאר לנו שום פקפוק, וכללא דמלתא דיראה דאשת הר' משה ן' אשר שריא להתנסבא לכל גבר די תצבי וכל זה אני אומר להלכה ולא למעשה כי למעשה רבני זקני הדור הי' הם ישגיחו בדינה של ריבה זו להוציאה מכבלי עגונה כי להם משפט הגאולה לא כתבתי שורותיים אלו רק כמעתיק דברי הספרים להפצרת השואל נאום מתאבק ולוחך כפות החכמים ונושק שולי מעילם סביב.
הצעיר משה ן' חביב ס"ט

סימן ג'

במותב תלתא כחדא הוינא כאשר באו והעידו לפנינו ר' יוסף אלמליח יצ"ו ור' שלמה טאנג'י יצ"ו אחר האיום והגזום שהלך עמהם מכאן לאלג'אזין ישראל אחד שמו ר' עובדיה ואמר להם שהיה מצפת תוב"ב ומלאכתו מלאכת האוברנות בצמר ושיצא מצפת תוב"ב מחמת שהיה שר העיר משליך עליו ועל בעלי המאלכה צמר והפסיד כל ממונו בזה וכשהגיעוהו לאלג'אזין שלחוהו בני ברית לשישוואן עם גוי אחד והיה זה עשור ראשון לניסן ואחר עבור חג הפסח שמעו כאן שנהרג יהודי אחד והלכו לאלג'אזין ואמרו להם אותו האיש ששמו עובדיה ששלחנו לשישוואן עם הגוי בא יהודי אחד משם ואמר שלא הגיע לשם ואין כאן ולא באלג'אוין יהודי ששמו עובדיה, וג"כ העידו שאמר להם גוי אחד מסל"ת מצאנו אדם אחד הרוג בנהר בין אלג'אזין ובין שישוואן וקברנו אותו בחושבנו שהיה גוי ואח"כ ידענו על פי החמר שהיה יהודי והוא הרגו ולראיה ולזכות שכך העידו לפנינו חתמנו פה אלקצר יום חמישי ט"ו לחדש תמוז שנת וכפר אדמת"ו עמו לפ"ק וקיים.
יצחק קמוייאל ס"ט
משה אלמליח
הצעיר יעקב אבוקאייא

אחר זמן בבא החכם כמה"ר יעקב אבוקאייא נר"ו הנז"ל פה עיר קדשנו ת"ו נתוועדנו יחד אנחנו ב"ד ח"מ במותב תלתא כחדא הוינא ושלחנו אחר כמהר"י אבוקאייא הנז' לראות מה בפיו מעדות העגונה הנז' ואחר האיום וכו' העיד איך אחר זמן קבלת העדות הנז' ידע כי בא הגוי החמר שהוליך היהודי הנז' לשישוואן הנז' ולאלג'אזין ושאלו אותו הולכת היהודי לשישוואן ואמר כבר הולכתיו וכתבו לשישואין לידע אם כנים הדברים והשיבו להם שלא בא לשם שום יהודי משם

ובכן מסרוהו לשר העיר וע"י יסורין הודה שהוא הרג ליהודי שהוליך עמו מאלג'אזין לשישוואן ולראית האמת חתמנו פה ירושלם עה"ק ת"ו.

משה ן' חביב,
יעקב מולכו
הצעיר יום טוב צהלון,

תשובה זאת אומרת כי הגיע אלינו כתב א' מהרבנים המובהקים ב"ד הגדול אשר בארץ מצרים, וזה טופסו לשלום אין קץ על ישראל ועל רבנן וכו' על אודות האשה מ' אסתר בת כה"ר שחאתה עתרותי אשת כה"ר עבדיה אלפנדרי שזה כמה שנים פשט לו את הרגל והלך לארצות המערב וכו' וכעת שמענו שבמחניכם קדוש עלתה ארוכה למחלתה ע"י החכם כמו"ה יעקב אבוקאיא יצ"ו שלוחכם שכתבו לו פסק להתירה, אשר ע"כ בבוא הספק אליכם שומרי משמרת ה' שתגלו את אזננו על נכון אם כנים הדברים ויש בהם ממש באותם הכותבים להתירה מרשת העיגון או לא כי מצוה רבה היא ותשובתם הרמתה מהרה תצמח על הדין ועל האמת נאם החותמים בס' את משפטי תעשו שנת והאל הקדוש נקד"ש בצדקה לפ"ק פה מצרים.

הצעיר ישראל רומאנו
הצעיר אברהם הלוי
הצעיר משה ויטאל

זהו טופס הכתב הבא עלינו, ונדרשנו לבקשת הרבנים הנזכרים ושאלנו את פי החכם יעקב אבוקאיא שלוחינו שבא מארצות המערב אם הביא שום כתב על עדות איש ששמו עבדיה ונתן בידינו קבלת עדות שנעשה בארצות המערב המועתק בשאלה, ועוד שאלנו אותו אם ידע או שמע איזה עדות אחר ואמר לנו מה ששמע עדות שנית ככתוב בשאלה.

וטרם כל דבר צריכין אנו לדעת דמוטל על ב"ד הגדול הרבנים שבארץ מצרים ה' ישמרם שנראה מתוך דבריהם שהעגונה עומדת היום בארץ מצרים שאנו מבקשים להתירה עליהם מוטל לחקור אם העגונה הנז' היא אשת הר' עבדיה שהיה בצפת ת"ו ומלאכתו מלאכת האוברנות בצמר ושיצא מצפת ת"ו והלך לארצות המערב כמו שנראה מתוך קבלת העדות שהביא הח"י אבוקייא יצ"ו מארצות המערב שאם באולי הר' עבדיה בעלה של אסתר העגונה הנז' לא יצא מצפת לארצות המערב א"כ העדות שהביא הח"י אבוקייא יצ"ו אינו על בעלה של אסתר הנז' אלא על איש אחר מצפת ת"ו וזהו עיקר גדול בהיתר העגונה הנז' וצריכין לברר אותו קודם כל דבר.

ואם לחשך אדם לומר דאפילו נדע על פי עדות אחר דבעלה של עגונה זו היא אסתר בעלה עבדיה יצא מצפת לארצות המערב אין לצרף עדות זה עם עדות הריגת הר' עבדיה דהוה ליה חצי דבר ואנן בעינן דבר ולא חצי דבר, לא תאמר לו דבעדות עגונה אין לחוש לזה כדמוכח בהדיא מתשו' הריב"ש סי' תק"ח בעובדא דאברהם פרח דמצרפים העדויות, וכבר עמד בזה בתומת ישרים סי' ע"א איך מצרפים העדויות וכתב ב' טעמים הא' דהמעיד דאברהם פרח בעלה של זו דר בירושלם ישמע העדות שמת אברהם פרח בירושלם ויעיד על הכל, א"נ עיקר העדות הוא על המיתה והשאר חשיב גילוי מלתא בעלמא גם בפני משה ח"א סי' ט"ו דף ל"ד ע"ג הסכים בזה וכתב שכ"כ כל האחרונים ז"ל.

אחר שכתבתי זה בא היקר הר' סעדי מצפת ת"ו וא"ל שהכיר להר' עבדיה אלפאנדרי שהיה בצפת עושה מלאכה בצמר ומחמת החובות והפסדות הלך למערב ואשתו הלכה למצרים ובא א"ל משם אשת הרב מהר"ר יצחק שלו' ז"ל שבאה מצפת ת"ו באופן דהדבר הוא ברור דעבדיה אלפנדרי שיצא מצפת הוא הוא שהעידו עליו.

ואחר שנתברר בב"ד דבעלה של אסתר העגונה הנז' דהיה שמו עבדיה היה בצפת ת"ו ויצא משם לארצות המערב, מעתה יש לברר אם העדות שנתקבל במערב דעבדיה נהרג הוא עדות מספיק להתיר העגונה הנז'.

הספק הראשון הוא דכיון דהמעידים על הריגתו לא הכירו דשמו עבדיה ושיצא מצפת כי אם על פיו יש לברר אם סגי בהכי כיון דהגיד שמו באקראי בעלמא.

ויראה דהדבר ברור דסגי בהכי כדמוכח מההוא עובדא דשלהי יבמות מעשה באדם אחד שבא להעיד עדות אשה בפני חכמים אמרו לו היאך אתה יודע בעדות אשה זו א"ל אני והוא היינו מהלכים בדרך ורדף אחרינו גייס ונתלה ביחור של תאנה ופשחו והחזיר הגייס לאחריו אמרתי לו יישר כחך אריה אמר לי יפה כוונת לשמי שכך קורין אותי בעירי יוחנן בן אריה דמכפר שחייא לימים חלה ומת והשיאו חכמים את אשתו ע"כ, הרי מוכח מהכא דאע"ג דהעד לא היה מכיר שם הנפטר אלא מפי הנפטר ידע העד דהזכיר לו שמו ושם מקומו ואפ"ה התירו את אשתו, וגם הרא"ש בתשו' כלל נ"א סי' ב' הביאה הטור א"ה סוף סי' קי"ח בתלמוד א' דאמר דהיה שמו ר' אשר ושלמד לפני הרא"ש והעתיק תוספות הרא"ש והינידו עליו שמת התיר הרא"ש את אשתו מכח ראיה הנז' וכן הרא"ם בסי' ע"ו אע"ג דלא היו מכירים שם המת אלא מפי המת יע"ש, וכ"כ מהרי"ק ריש שו' קע"ו הביא דבריו מרן הב"י סי' י"ז דף מ"ד ע"א, גם מהרש"ך ח"ב ריש סי' מ' פסק כן בפשיטות יע"ש.

ואם תאמר אמאי הוצרך הרא"ש ומהרי"ק להביא ראיה זו דסוף יבמות הלא קי"ל לענין גט בשעת הסכנה כותבין אעפ"י שאין מכירין ותו תנן בא' שעמד על ראש ההר

ואמר אני פ' בן פ' נשכני נחש והריני מת והלכו ולא הכירוהו והשיאו את אשתו, עי' בתשו' הר"מ אלשיך סי' קכ"ו דר"כ ע"א, י"ל דחשש הרא"ש דשמא יש לחלק בין אומר כן בשעת מעשה דלא חיישי' שמא בא לקלקל להתיר אשתו בגט או בעדות מיתתו מה שאין כן כשאומר כן באקראי בעלמא שלא בשעת מעשה בדרך ספור דהוא פ' ממקום פ' דילמא לא נתיר את אשתו ע"פ מה ששמענו מפיו באקראי דשמו כך לכך אייתי הרא"ש מההיא דאריה דסוף יבמות וכן מצאתי בתשו' הריב"ל ח"ג סי' ט' דף ח' ע"ד ועיין הרשד"ם סימן נ"ט וסימן רל"ט ומה שיש לפלפל בדבריהם עיין בקונ' הרח"ש דף ע"ח ע"א ועיין מ"ש הרא"ם ח"א סימן ע"ו בפסק דעזריאל יע"ש.

סוף דבר הדבר ברור דיש להתיר את העגונה ע"פ מה ששמעו מפי המת דהוא פ' ממקום פ' אע"ג דאמר כן דרך סיפור באקראי בעלמא.

הספק השני שיש לעמוד, הוא זה דיש מחלוקת בין הפוסקים די"א דבעינן שיזכיר שמו ושם אביו ששם עירו אבל בשמו ושם אביו או בשמו ושם עירו לחוד לא סגי וי"א דבשמו ושם עירו או בשמו ושם אביו סגי, ועלתה הסכמת האחרונים ז"ל דכשלא הזכיר אלא שמו ושם אביו ולא הזכיר שם עירו אין להתיר אם לא שיש הוכחה שהוא מאותה העיר וכשלא הזכיר אלא שמו ושם עירו ולא הזכיר שם אביו אין להתיר רק ע"י חיפוש או ע"י איזה סי' לפי ראות ב"ד.

והנה בנ"ד לפי העדות המוצג בשאלה שנעשה במערב לא יש רק שמו ושם עירו דהיינו דהעידו העדים דאותו דשמעו שנהרג אמר להם בעודו בחיים דשמו עובדיה ושהיה מצפת וא"כ מנין לנו דהוא בעלה של עגונה זו אסתר דאע"ג דידענו דבעלה של זו היה עובדיה והיה מצפת דהוא שמו ושם עירו מ"מ יש לחוש דהם מעידים על הריגת איש אחר דהיה שמו עובדיה והיה מצפת כיון דלא העידו על שמו ושם אביו או שם כינוייו דעולה במקום שם אביו, ונראה לדחות ספק זה ממה שבא בשאלה דהוא אומר לעדים הר' עובדיה דהיה מצפת והיה לו אומנות בצפת מלאכת האוברנות בצמר וא"כ יש לומר דשם מלאכתו יעלה במקום שם אביו אלא דיש לדחות טענה זו ממ"ש הריב"ל בח"ג סימן י"ח דיש להסתפק בפ' הרצען או פ' הצורף דשם האומנות לא הוי כשם אביו, וכוונת דבריו דבאומנות שכיחי טובא מאומנות אחת וגרע מאברהם ויצחק עי' בהר"א ששון סימן י"א ופ"מ ח"ב סימן י"א.

אך אכתי יש להתיר דע"כ לא נסתפק מהריב"ל אלא בשמו ושם האומנות דליכא שם עירו בהא הוא דקאמר דלא הוי האומנות כשם אביו אבל שהזכיר שמו ושם עירו שם האומנות עולה במקום שם אביו, וכן יש ללמוד ממ"ש הרמב"ם בתשו' והביאה הר"מ אלשקר ז"ל בתשו' סי' ס"ז דף קל"א ע"א וז"ל על איש שהלך מביתו ועברו עליו כמה שנים ולא ידעו מה היה לו ואחר זמן בא גוי א' מל"ת

ואמר בא אצלנו לדמשק איש א' שמו כלף סימניו בנוני בקומה וזקנו שחור ומת זה האיש היום כשלשה שנים וחצי וראיתי מיתתו וקברתיו וכבר שמעתי מזה כלף הנז' שהיה מארץ מצרים ממשנית זפקא, והשיב הרב הנראה לי שאם יבואו עדים מן משנית זפקא ויעידו שזה כלף בעלה של אשה זו היה בינוני בקומה וזקנו שחור יכולה להנשא בזאת העדות לפי ששמו ושם מקומו עם אלו הסימנין שאינם מובהקי' יספיקו בהודעתו לענין התרת העגונה וכתב משה עכ"ד עכ"ל, והרח"ש בקונטריס דף ל' ע"ד הביא תשובה זו דהרמב"ם והסכים כוותיה דבשמו ושם עירו עם סי' גרועי' סגי אך בשמו ושם אביו בלי שם עירו עם סי' גרועי' לא סגי והוכיח כן מתשו' הריב"ש דסי' תק"ח בההיא דאברהם פרח דהיה שמו ושם כינוייו דעולה במקום שם אביו והגידו ג"כ סי' גרועי' שהיה בינוני לא ארוך ולא גוץ ושערות זקנו התחילו להתלבן אפ"ה הצריך שם עירו וא"כ הביא תשו' הריב"ל דח"א סי' ד' דהתיר בשמו וכינוייו עם הצטרפות סי' אחר שהיה קרוב למשפחה פ' וכו' יע"ש, ועיי' בהרא"ש סי' ו' ד' קי"א ע"א במה שהעיד יוסף שהיה מסאלוניק מת דאיכא שמו ושם עירו כיון דיש הוכחה עוד דאמר משרת פ' יש להתיר והביא ראיה מתשו' הרמב"ם הנז' יע"ש.

וכיון דכן בנ"ד דאיכא שמו ושם עירו דאמר דהיה שמו עובדיה ושהיה מצפת כיון שמצטרף עם זה סימן אומנתו דהיה עושה מלאכת האוברנות בצמר יש להתיר אפילו לדעת מהריב"ל, וכן מצאתי בתשו' פני משה ח"ב סוף סימן ק"ל על מי שהעיד חיים אישטאנבולי טאנבורגי' דיש להתיר דשמו ושם עירו עם שם אומנותו דהיה טאנבורגי' כלומר מנגן שם האומנות ממלא מקום אבותיו והביא ראיה מתשו' הרמב"ם הנז' יע"ש ועיין פני משה ח"ב סימן ע"ה, סוף דבר דבנ"ד חשיב דידעינן שמו ושם אביו ושם עירו דכיון דאיכא שמו ושם עירו שם האומנות ממלא מקום אבותיו.

עוד יש בנ"ד הוכחה אחרת דכתוב בעדות דיצא מצפת מחמת שהיה שר העיר משליך עליו ועל בעלי המלאכה צמר והפסיד בזה כל ממונו וא"כ אם יתברר דבעלה של עגונה זו שאנו רוצים להתירה יצא מצפת מחמת הסיבה שהיה שר העיר משליך עליו צמר והפסיד כל ממונו היא הוכחה דהוא בעלה והוכחה זו ממלא מקום אבותיו, ויש להביא ראיה ממ"ש מרן מהריק"א בתשו' דף ק"ך ע"א על מה שהעידו שנהרג יהודי אחד קוסי ושהיה לו מעות הרבה דיצא מסמינדרא עם קטירג'י א' ויענציר א' דאע"ג דלא הזכירו שם א' מהם יש להתיר משום דדמי למעשה דאנטוכיא ואעפ"י שלא אמרו לאיזה מקום היה הולך נ"ל שמה שאמרו שהיה מסופייאה עדיף טפי ממה שהיו אומרים לאיזה מקום היה הולך וכ"ש שאמרו כמה דברים המוכיחים שהיה כמו מעות הרבה ושהיה קווסי שאעפ"י שאין דברים אלו כדאי להתיר את האשה מ"מ הוכחות מיהא הוו וכבר כתב מהרי"ק בשו' קפ"ה להתיר היכא דאיכא הוכחות ואע"ג דבההוא עובדא הזכיר שמו ושם אביו ובנ"ד לא נזכר אפילו שמו איכא למימר כיון דבההוא עובדא לא הזכיר שם עירו ובנ"ד הזכיר שם עירו ושם המקום שיצא משם א"כ אוקי חדא לבהדי חדא וקם ליה דינא

דידן כי ההוא דינא וכו' עכ"ל. ודון מינה ואוקי באתרין דאיכא שמו עובדיה ושם עירו צפת ויש הוכחות מאומנותו בצמר, והוכחה אחרת דהפסיד ממונו מחמת שהשר היה משליך עליו צמר היא הוכחה רבתי דמה לי הוכחה של מר"ן ז"ל דהיה לו מעות הרבה מה לי הוכחה דהפסיד ממונו אלו ואלו הוכחות הן וקם דינא דידן כי ההוא דינא באופן דעל פי ההוכחות דנ"ד אם נמצאו בבעלה של עגונא זו הוה ליה כאלו העידו על שמו ושם אביו ושם עירו וזה ברור.

הספק השלישי הוא דנהי דנתברר דעובדיה דהיה מצפת ומלאכתו בצמר והפסיד מעותיו דהוא בעלה של עגונא זו אסתר וכו' הלך למערב בעיר אלקצר ומעיר אלקצר הוליכוהו יאודים העדים יוסף ושלמה לאלג'אזין וכשהגיעו לאלג'אזין שלחוהו בני ברית אחר הפסח לשישואן עם גוי א' מ"מ עיקר בירור הריגתו הוא תלוי ברפיון דאע"ג דעשו חקירה וידעו דלא הגיע עובדיה הנז' לשישואן וגם שמעו אחר הפסח באותו הפרק שנהרג יהודי א' וגם שמעו מפי גויים מצאנו אדם אחד הרוג בין אלג'אזין ובין שישואן וקברו אותו בחושבם שהיה גוי ואח"כ ידעו ע"פ החמר שהיה יהודי והוא הרגו, מ"מ מאן מוכח דאותו שנהרג ע"י החמר ונקבר היה עובדיה הנז' שאנו רוצים להתיר את אשתו אסתר דילמא עובדיה הנז' חזר בו באמצע הדרך ולא רצה ללכת לשישואן כי אם למקום אחר וזה הנהרג הוא איש יהודי אחר ממקום אחר דהרי לא אמרו דשמעו דאותו ההרוג היה אותו יהודי דיצא מאלג'אזין ללכת לשישואן דאז היה מקום להתיר אבל עתה דלא שמעו דאותו הרוג היה אותו יהודי דיצא מאלג'אזין ללכת לשישואן א"כ העדים וב"ד מקבלי העדות יראה דרוצים לדון באומדנא דאותו הרוג היה עובדיה דיצא מאלג'אזין ללכת לשישואן ופשיטא דע"פ אומדנא דההרוג הוא עובדיה הנז' אין להתיר את אשתו.

ויראה לצדד לבקש בירור דההרוג הנז' הוא עובדיה הנז' דהיה הולך מאלג'אזין לשישואן מדכתוב בסוף העדות ואח"כ ידענו ע"פ החמר שהיה יהודי והוא הרגו מדכתוב תיבת החמר בה"א הידיעה משמעות הדברים הוא דהחמר שהוליך לעובדיה הנז' מאלאג'אזין לשישואן הוא עצמו אמר היהודי שנתנו לי באלג'אזין להוליכו לשישואן הרגתי אותו באמצע הדרך והוי כההיא דכתב הרמב"ם פי"ג דגרושין דין כ"ה יצא גוי וישראל מעמנו למקום א' ובא הגוי והסיח לפי תומו ואמר איש שיצא עמי מכאן מת משיאין את אשתו ואעפ"י שאין הכותי יודע אותו האיש והוא שיאמר קברתיו עכ"ל. ודין זה של הרמב"ם ז"ל איתא שלהי יבמות דף קכ"ב והכי איתא התם אבא יחדן איש ציידן אמר מעשה בישראל ונכרי שהלכו בדרך ובא נכרי ואמר חבל על יהודי שהיה עמי בדרך שמת בדרך וקברתיו והשיאו אשתו ע"כ וכתב הרא"ש בתשו' כלל נ"א סוף סי' כ' וז"ל במעשה זה לא הכיר הגוי את היהודי ולא ידע את שמו אלא שאמר שיהודי נתלוה עמו ומת והיו עדים שיודעים שאותו היהודי נתלוה עמו עם זה הגוי ובאו לפני ב"ד ואמרו שפ' נתלוה עם זה הגוי והנה הגוי אומר שמת והתירו את אשתו ולא הזקיקו ב"ד לחקור

מן הגוי אם היה אותו יהודי שנתלוה עמו כי שמא אותו יהודי הלך לדרכו ושוב נתלוה אחר עמו ומת אחר אלא כיון שאותו היהודי נתלוה עמו, תלינן בודאי שאותו היה שמת עכ"ל.

והרמב"ם שינה לשון הגמרא דבגמרא קאמר חבל על יהודי שהיה עמי בדרך דמשמעות הלשון הוא דלא יצא עמו מהעיר אלא שנתלוה עמו בדרך וכמו שדקדק הרא"ש ז"ל והרמב"ם יראה דס"ל דאם אמר איש שהיה עמי בדרך מת וראינו ליהודי שהיה הולך עמו בדרך לא סגי בהכי דאיכא למיחש דלמא אותו יהודי נפרד ממנו ונתלוה עמו יהודי אחר ועל אותו אחר הוא שמעיד ולכך הצריך הרמב"ם שיאמר איש שיצא עמי מכאן מת דכיון דידעינן דיצא עמו מהעיר ליכא לספוקי דלא אותו יהודי אזל לעלמא וחזר הגוי לעיר ויצא עם יאודי אחר דכולי האי הוי חששא רחוקה ומהריב"ל בח"א סי' ב' רמז פלוגתא זו דהרמב"ם והרא"ש וכתב דהאחרונים הסכימו לדעת הרא"ש ז"ל יע"ש וכ"כ הריב"ל ח"ב סימן י"ב.

ואיבא למידק אמאי לא חשו לסברת הרמב"ם ז"ל דמחמיר, ויראה דטעמם משום דפשט לשון הגמ' משמע כוותיה דהרא"ש, והרח"ש בקונטרי' דף י"ז ע"ד כתב דהרמב"ם מפרש דמ"ש בגמ' חבל על יהודי שהיה עמי בדרך הוא דוקא בשמדבר הגוי עם ישראל שראהו הולך עם ראובן דליכא למיחש למידי וכו' יע"ש.

וקשה על תירוץ מהרח"ש ז"ל דאמאי הרמב"ם השמיט דינא דגמ' והוא חבל על יהודי שהיה עמי בדרך וכו' ונקט דינא חדתא דלא הוזכר בגמ' והוא באומר איש שיצא עמי דהוה מלתא פסיקתא דלא בעי שיאמר כן למי שיראה אותו יוצא עמו ובתשו' הר"א ששון סי' י"ד דף ז"ך ע"ג כתב דמלישנא דגמרא דקאמר חבל על יהודי שהיה עמי בדרך ולא קאמר שהיה מהלך בדרך דקדק דהכונה היא שהיה ממקום פ' וע"ש.

והיה אפשר לומר דהרמב"ם מפרש דמ"ש בגמ' מעשה בישראל ונכרי שהלכו בדרך וכו' מדנקט שהלכו בדרך ולא קאמר מהלכין בדרך כדקאמר בעובדא דאנטוכיא וכרכום ביתר משמע ליה דמעשה הראשון דישראל ונכרי היינו דיצאו יחד מעיר אחת ולכך כתב הרמב"ם איש שיצא עמי מכאן עוד היה אפשר דהרמב"ם שינה לשון הגמרא להשמיענו חדוש גדול והוא דבגמ' נקט דהמעשה בישראל וגוי שנתלוה עמו בדרך ובא הגוי ואמר חבל על יהודי שהיה עמי בדרך עדות זה מהני בשביל דאמר חבל על יהודי שהיה עמי בדרך אבל אם לא אמר יהודי אלא אמר חבל על איש שהיה עמי וכו' דלא מהני דדילמא גוי הוא ולכך נקט הרמב"ם ז"ל באומרו יצא גוי וישראל מעמנו למקום א' ובא הגוי והסיח ל"ת ואמר איש שיצא עמי מכאן מת משיאין את אשתו והוא חידוש גדול דאעפ"י דלא הזכיר הגוי דאותו המת היה יהודי כיון דידעינן אנן דאותו דיצא עמו ממקום פ' היה איש פ' יהודי מת מתירין את אשתו וכ"ש בעובדא דגמ' חבל על יהודי וכו' דמשיאין את אשתו, באופן דבנתלוה

בדרך בעינן שיאמר חבל על יהודי וגו' ולא סגי שיאמר חבל על איש שהיה עמי בדרך אבל כשידענו דיצא ישראל עם גוי ממקום אחד כשיבוא הגוי ויאמר איש שיצא עמי מכאן מת משיאין אשתו אע"ג דלא הזכיר דהמת היה יהודי כנ"ל.

אך הרשד"ם בא"ה סי' מ"ד ורמ"ג הפליג להחמיר בפי' דברי הרמב"ם וסובר דהא דכתב הרמב"ם איש שיצא עמי מכאן מת משיאין את אשתו היינו דוקא כשמגיד הגוי לאותם שהוא אותו יוצא משם וידע הגוי שראהו יוצא עמו הא לאו הכי חיישי' דילמא פעם אחרת יצא עמהם אחר ועל האחר הוא שמעיד יע"ש, והרח"ש בקונטרי' דף י"ח ע"א כתב דדברי הרשד"ם הם דחוקים בלשון הרמב"ם גם בתשו' סי' ל"ה דף קס"ד ריש ע"ב כתב דהרשד"ם הפליג להחמיר יע"ש.

גם כתב הרח"ש בתשו' סי' ל' דף קנ"ב ע"א וע"ב דיש לסמוך על מ"ש מהריב"ל בח"א סימן ב' דבהך פלוגתא דהרמב"ם והרא"ש פסקינן כהרא"ש ז"ל דלא חיישי' שמא נתלוה איש אחר משום דהם שתי חששות, חדא דאותו יהודי נפרד ממנו, שנית שנתלוה עמו איש אחר ועל אותו אומר שמת, גם בתשו' פני משה ח"ב סימן ק"ל דף רמ"ד ע"ד הולך על פי שיטה זו לפסוק כקולת הרא"ש ז"ל ולא חיישי לחומרת הרמב"ם דבעי שיאמר איש שיצא עמי מכאן.

אך תימה איך מחליט הריב"ל והרח"ש ופני משה שלא לחוש לדברי הרמב"ם ז"ל הלא הטור בסי' י"ז העתיק דברי הרמב"ם כדמותן וכצלמן ולא השיב הטור על הרמב"ם כי אם במה שאמר הרמב"ם בסוף לשונו והוא שיאמר קברתיו על זה כתב הטור ואיני יודע למה צריך שיאמר קברתיו משמע דבמ"ש הרמב"ם בתחלת הלשון שיאמר הגוי איש שיצא עמי מכאן מת מודה הטור דכן צ"ל אבל אם אמר איש יהודי שהיה עמי בדרך מת לא סגי דחיישי' שמא נתלוה עמו איש אחר.

ועוד תימה אם כך הבין הטור דברי הרמב"ם ז"ל איך לא אמר הטור דהרא"ש אביו חולק על הרמב"ם ולא בעי שיאמר איש שיצא עמי מכאן אלא אפילו באומר איש יהודי שהיה עמי בדרך מת כיון דאנו יודעים היהודי שהיה עמו בדרך לא חיישי' דאותו יהודי הלך ונתלוה עמו איש אחר ועל אותו אחר אומר שמת ובס' משאת בנימין סי' מ"ה דף ע"א ע"א כתב דהטור לא הרגיש בפלוגתא זו דהרמב"ם והרא"ש ונקטי' כהרא"ש יע"ש וזה לא יעלה על הדעת דהטור לא הרגיש בזה ושרי ליה מאריה.

איברא דראיתי בתשו' מרן מהריק"א ז"ל דף קי"ד דהביא מעשה זה דציידן וכתב וז"ל ובעובדא קמא אצטריך לאשמועינן שאעפ"י שאינו מכיר שמו מכיון שאומר יהודי שהיה עמו בדרך מת משיאין את אשתו ואין חוששין לומר שמא יהודי אחר נתלוה עמו בדרך ההוא ועל אותו אומר ווי אבל אותו שראינוהו אז מתלוה עמו חי הוא, אלא שעל אותו שראינוהו שנתלוה עמו בדרך ההוא הוא שאומר כן, ונראה

לי שצריך שיבינו מתוך דבריו שעל אותו פעם ועל אותו דרך הוא אומר כגון שהוא מדבר עם הרוכלים שראו אותו מלוה עם אותו יהודי או כיוצא בזה שאל"כ יש לחוש שמא לעיתים רחוקות הוא מדבר כלו' בפעם אחרת או בדרך אחרת שנתלוה עמו יהודי אחר הוא שאומר כן עכ"ל, ובתשו' מהר"ש הלוי סי' ג' דף ס' ע"ב הביא דברי מרן הללו וכתב דהם דברים נכוחים יע"ש ויש לתמוה איך החליט מרן לומר דיש לחוש שמא לעתים רחוקות הוא מדבר הרי מתוך תשו' הרא"ש ויראה דלא חיישי להכי ונתבאר לעיל מתוך דברי הריב"ל דהרמב"ם והרא"ש פליגי בענין חששה זו ואיך לא ביאר.

ולכן יר' לע"ד דהטור ומרן מהריק"א ס"ל דהרמב"ם והרא"ש לא פליגי לענין דינא דהרא"ש פירש עובדא דציידן דאיתא בגמ' מעשה בישראל ונכרי שהלכו בדרך וכו' דהיינו לומר שנתלוה עמו בדרך ויש עד שראה שנתלוה עמו בדרך ואח"כ בא הגוי אומר חבל על יהודי שהיה עמי בדרך שמת ודברי הגוי הזה אמר דברים הללו לאותו עד שראה שנתלוה עמו כדפי' מרן ז"ל ויש לפרש דכך ס"ל להרא"ש ז"ל נמי דהגוי אמר דברים הללו לאותו עד שראה שנתלוה עמו אלא דאומר הרא"ש דאפי"ה יש חידוש דלא הזקיקו ב"ד לחקור מן הגוי אם היה אותו יהודי שנתלוה עמו כי שמא אותו יהודי הלך ושוב נתלוה אחר אלא כיון שאמר הגוי אותם דברים לאותו היהודי שראה אותם מתלוים תלינן מסתמא דעל אותו יהודי שראה אותו העד מתלוה עם הגוי אותו הוא שמת אבל אם לא אמר הגוי אותם דברים למי שראה אותם מתלוים אלא אמר אותם לאיש יהודי אחר ואותו העד יהודי סיפר הדברים ליהודי אחר ואותו ששמע אמר אני ראיתי לפ' יהודי שהיה מתלוה עם הגוי בדרך ואומדנא הוא דעל אותו פ' יהודי שראיתי עמו אמר אין להתיר אשתו כיון דלא היו דברי הגוי עם אותו יהודי שראה אותם מתלוים זהו פי' דברי הרא"ש לדעת הטור ומר"ן ז"ל ובזה לא יחלוק הרמב"ם ז"ל.

אלא דהרמב"ם פירש השמועה מתוך דיוק לשון הגמרא שאמר מעשה בישראל ונכרי שהלכו בדרך ולא קאמר שהיו מהלכים בדרך כדקאמר בעובדא דאנטוכיא וכרכום ביתר משמע דהעד או העדים שראו אותם לא ראו אותם מתלוים באמצע הדרך אלא ראו אותם שיצאו ממקום פ' ללכת בדרך אחד ולכן העתיק הרמב"ם המעשה יצא גוי וישראל מעמנו למקום א' ובכה"ג אמר הרמב"ם דצריך שיאמר הגוי איש שיצא עמי מכאן מת אז משיאין את אשתו אבל אם אמר הגוי איש שהיה עמי בדרך מת הוא לשון רעוע ולא מהני דאנחנו לא ראינו אותם מתלוים בדרך ומדשינה הגוי ואמר איש שהיה עמי בדרך ולא אמר איש שיצא מכאן עמי משמע דהגוי אומר על איש אחר דנתלוה עמו בדרך וכי תימא אטו הרמב"ם יש לו כח לחלוק על הגמרא והלא הגמרא מתיר דבאומר הגוי חבל על יהודי שהיה עמי בדרך שמת בדרך דמשיאין אשתו י"ל דסבור הרמב"ם דהגמרא התיר בהך לישנא משום דאמר חבל על יהודי ואין לחוש על יהודי אחר כיון דלא נודע דנתעלם יהודי אחר ועל אותו אחר אומר שמת אבל באומר הגוי איש שיצא עמי מכאן מת אע"ג

דלא הזכיר דהיה יהודי יש להתיר את אשתו ואע״ג דלא אמר דבריו ליהודי שראה אותם יוצאים מן העיר והרמב״ם השמיענו חדוש זה כיון דידענו דישראל וגוי יצאו יחד מעיר אחת ללכת למקום אחר ובא הגוי לאותה העיר ואמר איש שיצא עמי מכאן מת אע״ג דלא הזכיר דהיה יהודי יש להתיר את אשתו אבל אם אמר איש שהיה עמי בדרך מת לא מהני כיון דלא הזכיר דהיה יהודי אבל אם אמר איש יהודי שהיה עמי בדרך מת ואנו יודעים דיהודי פ׳ יצא מעיר פ׳ יש להתיר את אשתו כנ״ל.

ואחר שביארתי פרטי דין זה במעשה דציידן אבוא לנ״ד דכתוב בסוף העדות ואח״כ ידענו ע״פ החמר שהיה יהודי והוא הרגו דמדאמרו דידעו ע״פ החמר בה׳א הידיעה משמעות הדברים הוא דהחמר שהוליך לעובדיה הנז׳ מאלג׳אזין לשישואן הוא עצמו אמר היהודי שנתנו לי באל׳אזין להוליכו לשישואן הרגתי אותו באמצע הדרך ודמי למעשה דציידן ולמ״ש הרמב״ם יצא גוי וישראל מעמנו למקום א׳ ובא הגוי ואמר והסיח ל״ת ואמר איש שיצא עמי מכאן מת משיאין את אשתו וכו׳.

ואם תאמר אפילו תימא דהכי אמר החמר אכתי לא דמי למעשה דציידן דשאני התם דאמר דמת אבל בנ״ד דאמר הרגתי אותו מאן לימא לן דנאמן הגוי לומר הרגתי לפ׳, יש לומר דזה פשוט דנאמן כדמוכח בהדיא מהא דאמרו בסוף יבמות דף קכ״א סוף ע״ב ההוא נברי דקאמר לישראל קטול אספסתא ואי לא קטילנא לך כדקטילנא לפ׳ בר ישראל וכו׳ דלא רצו להתיר את אשתו אלא משום דמוכח דלמירמא אימתא קא עביד הגוי הא לאו הכי היו מתירין את אשתו ע״פ הרוצח וכ״כ הרא״ש כלל י״ח סי׳ יו״ד דיש להתיר אשה ע״פ הרוצח דאמר הרגתי לפ׳ מכח ראיה זו ורמזה מר״ן בב״י א״ה סי׳ י״ז דף מ״ב ע״ב וכתב כן שם בשם כמה פוסקים יע״ש.

וכן כתב הרא״ם בתשו׳ ח״א דהחמרים נאמנים לומר דהם הרגו ליהודים שהוליכו עמהם מירושלם יע״ש. גם בתשו׳ פני משה ח״ב סי׳ ז׳ וח׳ התירו בעובדא דאמר החמר מל״ת דהרג ליהודי שהוליך עמו ממקום פ׳ יע״ש.

הספק הרביעי דאפילו תימא דהחמר דנ״ד דהוליך לעובדיה הנז׳ אמר היהודי שנתנו לי באלג׳אזין להוליכו לשישואן הרגתי אותו באמצע הדרך אכתי יש לספק שמא ע״י שאלה סיפר דשאלו לו היכן הוא היהודי דמסרו לך באלג׳אזין להוליכו לשישואן והשיבו הרגתיו דפשיטא דלא מהני כיון דיש לחוש דשמא ע״י שאלה סיפר דהרי לא אמרו בתוך העדות דהחמר אמר כן במל״ת וכתב הריב״ל בח״ב סוף סי׳ י״ב בעדות דשלחו ממקום א׳ דשמעו מפי גוי דפלוני נהרג דלא שרינן אשתו עד שנשאל להם אם היה הגוי מל״ת, איברא דמוכח שם מדברי הריב״ל דהיינו דוקא היכא דאפשר למיקם עלה דמלתא אבל היכא דלא אפשר למיקם עלה דמלתא תלינן דהיה מל״ת, ועוד כתב דאפילו היכא דאפשר למיקם עלה אם העדות שלחוהו ב״ד לא חיישי׳ לב״ד טועין וכ״ש כשאנו יודעים שהב״ד הוא ב״ד יפה יודעי

דעת ומביני מדע יע"ש וכ"כ הר"א ששון סי' ד' וכ"כ הרח"ש סי' ל"ד דף קס"ה ריש ע"ג וכ"כ הר"ש הלוי בתשו' דף נ"ח סוף ע"ב דלא חיישי' לב"ד טועים וכ"כ בסוף הפסק וכ"כ בפני משה ח"א סי' ג"ן דף קכ"ב ע"ג וע"ד דלא חיישינן לב"ד טועים וכ"כ מהרי"ט ן' יעו"ש בפני משה ח"א סי' מ"ה ועיין בפני משה ח"א סי' ט"ו דף ל"ה ע"א דרוצה להקל אפילו ביהודי דשמע מפי גוי דפ' מת דמסתמא אמרי' דהוי מל"ת וצ"ע איך לא חש שם והקל אפילו שלא במקום ב"ד, ועיין בהר"א ששון סי' י"ג במי שהעיד מפי גוי ושאלו לו הב"ד אם היה מל"ת והשיב דאינו זוכר כתב דיש להחמיר ובס' בני שמואל סי' ס"ב נטה להקל ודבריו תמוהים בעיני יע"ש, ומ"מ בעובדא דנ"ד דהוא מעשה ב"ד וכתוב בסוף העדות דידעו מפי החמר שהיה יהודי והוא הרגו לא חיישי' לב"ד טועין ומסתמא נתברר להם דהיה מל"ת וכ"ש דשאלנו את פי שלוחי ארץ ישראל ההולכים למערב ואמרו לנו דראש הב"ד יצחק קמוייאל החתום בראש העדות הוא מיודעי דעת ומביני מדע דודאי דתלינן לומר דהיה מל"ת דאל"כ לא היו כותבים אותו עדות בכדי דיש לחוש.

ועוד יש צד להקל דאפילו תימא דיש לחוש דהחמר לא היה מל"ת אלא ע"י שאלה סיפר יש צד להקל והטעם דכתב המבי"ט ח"א סי' קל"ה שאם יצא ראובן ללכת למקום א' ושוב לא נודע ממנו מה נעשה בו כי לא שב למקום שיצא משם ואל המקום אשר היתה כוונתו ללכת לא הלך ועבר זמן ולא נודע ממנו שום רמז אם הועד שמצאו הרוג באותו הדרך דאז יצאה אשתו של ראובן מספק איסורא דאורייתא ע"כ תורף דבריו.

וכיון דיצאה מאיסורא דאורייתא יש להקל בעדות ספק מל"ת כדמוכח מתשו' הריב"ש באותו מעשה דנסתפקו אם דברי הגוי היו מל"ת וגם אם היה ספק אשתהי כתב דאם היה עדות טביעה גמורה דשרייא מדאורייתא ולא אסירא אלא מדרבנן היה מקל בכל הספקות.

וכן למד בפני משה ח"ב סי' נ"ב דף צ"ו דיש ע"א מתשובת הריב"ש דיש להקל בנדון שלו דאמר הגוי הגוף של היהודי שאתם מבקשים הוא מושלך במקום פ' דנראה מדברי הגוי דהוא משיב על שאלה ואינו מל"ת אפ"ה דן להקל כיון דהיה באותו נדון עדות טביעה גמורה ויצאה מאיסורא דאורייתא יע"ש.

וגדולה מזו כתב המבי"ט ח"ב סי' מ"ט דף כ"ו ע"ד דבמקום דיצאה מאיסורא דאורייתא ולא רביע עלה רק איסורא דרבנן להך מלתא יועיל עדות גוי אע"ג דסיפר דבריו ע"י שאלה יע"ש, והן אמת כי לא מצאתי קולא זו בשאר ספרי האחרונים, מ"מ בספק מל"ת פשיטא דיש להקל בפשיטות במידי דרבנן כמו שהוכחתי מתשו' הריב"ש ופ"מ ח"ב סי' נ"ב, וא"כ אפילו תימא דיש לחוש בנ"ד שאמר הגוי לא היה מל"ת יש להקל כיון דיצאה מאיסור תורה כיון דכתוב בעדות דנ"ד דנמצא

הרוג בדרך שהיה הולך עובדיה הנז׳ שנתעלם מן העין דיצאה מאיסור תורה כמו שהורה המבי״ט ח״א סי׳ קל״ה.

איברא דראיתי בתשו׳ פני משה ח״א סי׳ ג״ן דף קכ״א ריש ע״ד דסברא זו של המבי״ט דנמצא הרוג בדרך דיצאה אשתו מאיסורא דאורייתא היא קולא יתירא ומדקדוק כל דברי האחרונים יראה שהם חלוקים עליו מ״מ ראיתי בפני משה ח״ב סי׳ ח׳ דף ט״ו ע״ד במעשה שהיה דנמצא הרוג בדרך והחמר אמר דהוא הרגו ויש ספק אם החמר היה מל״ת דיש סניף להקל ע״פ תורת המבי״ט ז״ל ודון מינה ואוקי באתרין.

וכל זה שכתבתי בנ״ד להקל הוא בנוי ע״פ מ״ש בסוף העדות ואח״כ ידענו ע״פ החמר שהיה יהודי והוא הרגו דכתבתי דמשמעות ה׳א יתירא דהחמר משמע דאיירי על החמר הידוע דהוליך לעובדיה הנז׳ אך אם נאמר דאין כח בידינו לבנות היתר אשה מכח ה׳א יתירא דאפשר דלא דקו במלתא אם היה אותו חמר דהוליך לעובדיה אלא דחמר א׳ אמר זה ההרוג שקברתי היה יהודי ואני הרגתי אותו א״כ אין כאן הוכחה על בירור הריגת עובדיה דאפשר דהחמר המעיד על ההרוג הוא על איש אחר יהודי דהלך עם אותו חמר שהוליך לעובדיה או הוא חמר אחר כל זה אפשר לדחות אך פשטן של דברים יראה דפירוש החמר בה״א הידיעה ובפרט דלא חיישי׳ לב״ד טועין ובפרט דראש הב״ד הוא מהיודעים מסייע לומר כל מאי דכתיבנא להקל, אך כי היכי דלא לימרו דשרינא תרבא דהוא פסק תמוה לרבים להתיר אשה לעלמא מכח ה׳א יתירא רוצה אני לברר אם יש שריותא בעדות השני שנתקבל פה עה״ק ירושלם ת״ו.

ועתה ארדה נא ואראה מהו משפט עדות השני ולכאורה יראה דאין בו ממש כיון דמסרו להחמר לשר העיר ע״ד היהודי עובדיה שמסרו בידו להוליכו לשישואן וע״י יסורין הודה שהרג ליהודי א״כ אין ממש בעדות זה כיון דהעיד החמר ע״י שאלה ובפרט דהגיד ע״י יסורין וא״כ יש לומר דשקורי משקר.

אך כל היד המרבה לבדוק באמתחות הפוסקים יראה דאין לדחות עדות זה והענין הוא דהנה מצאנו למהרי״ק שו׳ קכ״א כתב להקל בעובדא דכיוצא בנ״ד בשופט דשאל לרוצח אחד שיגיד לו אם הוא הרג לפ׳ יהודי והודה הרוצח שהוא הרגו ונשאל אם יש לסמוך על עדות זה והשיב מהרי״ק וז״ל אמנם נראה לע״ד שכל מקום שהדבר מוכיח שאין הגוי מתכוין לא להתיר ולא להעיד דודאי מקרי מסל״ת ושראי אתתא וכו׳ והא דפריך תלמודא והא איהי חברנו אמרי לה היינו משום דפשיטא ליה לתלמודא דכל ששואלין אותו והוא משיב י״ל שמתכוין להעיד אבל היכא דפשיטא לן שאינו מתכוין להעיד כי הכא דאנן סהדי דאם היה יכול לכפור ולהשתמט ולומר שלא הרגו שהיה עושה דפשיטא הוא שאם לא היה אמת שהרגו לא היה מודה שהרגו כדי לחייב ראשו למלכות ומדהודה בכך ודאי קושטא קאמר ואין לך מסל״ת גדול מזה

דהא ליכא לספוקי כלל במתכוין לא להתיר ולא להעיד א"כ לא נוציאו מתורת מל"ת עכ"ל.

וראיתי בתשו' משאת בנימין סי' ס"ח ובתשו' מנהיר עיני חכמים סי' ק"י דהורה הלכה למעשה כתשו' מהרי"ק יע"ש גם בס' תומת ישרים סוף סי' קל"ב וסוף סי' קל"ד פסק מהר"ש סבע כדעת מהרי"ק ז"ל והסכים עמו מהר"ר תם סי קל"ג יע"ש, גם הרשד"ם סוף סי' קס"ה דף קנ"א סוף ע"ב ועיין שם ד' קנ"ג ע"ג והרש"ך ח"א סי' כ"ו דף מ"ז ע"א גם רשד"ם סי' קצ"ד.

וכתב מרן מהריק"א ז"ל בתשו' דף קי"ו דברי מהרי"ק הללו וכתב אח"כ ומ"מ נראה לי דמלתא דפשיטא הוא שאם מתוך היסורין הודה בכך שהוא הרג ליהודי אינו נאמן דעביד דמשקר לינצל מן היסורין ואעפ"י שיודע שכיון שיודה ידינוהו למיתה, מחמת יסורין שנותנין נבחר לו מות מחיים וכדאמרינן אלמלא נגדיה וכו' אבל אם קדם שיסרוהו הודה נראה דמהימן דליכא למימר דמחמת יראת היסורין אמר שיקרא וקצת יש לדקדק כן מתשו' מהרי"ק שכתבתי בסמוך שכתב דפשוט הוא שאם שלא היה אמת שהרגו לא היה מודה שהרגו כדי לחייב ראשו למלכות וכו' הא ודאי דבאתריה דמהרי"ק הוו מייסרין עד שיודה שכן משפט כל מלכי הגויים ואפ"ה כתב שאם לא היה אמת לא היה מודה וטעמא כדפרישית שכיון שעדיין לא ייסרוהו לא אמרינן שמפחד היסורין הודה כנ"ל עכ"ל ובתשו' אחרת כתב מרן מהריק"א דף קי"ט ריש ע"ב ונראה עוד לומר דאפילו ייסרום עד שהודו לא אמרינן שמחמת היסורין הודו מה שלא עשו ועמדו בדיבורם גם אחר היסורין דכל שמודה מחמת היסורין אח"כ אומר שלא הודה כן אלא להנצל מהיסורין עכ"ל.

הרי תשובה זו דמרן מהריק"א סותרת לראשונה דבתשו' הראשונה כתב דבמודה דהרג לפ' מתוך יסורין אינו נאמן ובתשו' השנית כתב דאפילו דמודה מתוך יסורין נאמן דאם איתא דמשקר היה לו לומר אחר היסורין שלא הודה כן אלא להנצל מן היסורין ובס' משאת בנימין ס' ח' דקי"ד ע"ג הביא תשו' מרן מהריק"א וסמך עליה וכן הסכים מנהיר ענ"ח סי' ק"י יע"ש ויראה לע"ד דמהריק"ו סבר כתשו' השנית של מרן ז"ל דאם איתא דסבור מהריק"ו דבמודה מתוך היסורין לא מהני היה לו למהריק"ו לברר בנדון שלו אם הודה הרוצח לשופט מתוך יסורין או לא אלא ודאי משמע דמהריק"ו ס"ל דאפילו במודה מתוך יסורין נאמן מטעמא דיהיב מרן בתשו' השנית דכל המודה מחמת יסורין אחר היסורין אומר שלא הודה כן אלא להנצל מן היסורין, ואין לומר דבעובדא דמהריק"ו היה ידוע למהריק"ו דהודה הרוצח לשופט בלי יסורין ולכך כתב להתיר, דמ"מ היה לו לרמוז בתוך דבריו טעמא דשרייותא משום דהודה הרוצח טרם שעשו לו יסורין ומדסתם מהרי"ק דבריו משמע דמהרי"ק ס"ל דאפילו במודה מתוך יסורין מהימן מטעמא דלא מרע נפשיה לשווי רוצח לחייב ראשו למלכות ובתשו' מרן ד"ק ע"ד גבי עובדא וכו' בשלטון שאמר שתפס החמרים ועשה להם יסורין והודו דהרגו לפ' וכתב שם מהר"י סמוט דף ק"ב ע"ד דלא מהימן השלטון משום דעביד

לאחזוקי שקריה דעשו יסורין לחמרין ואכל מהם מעות יע"ש ומהריק"א חלק עליו בד ק"ז ע"ב דאין כאן התפארות ונאמן יע"ש ומדברי כלם משמע דמה שהודו החמרים ע"י יסורין דהרגו לפ' הם נאמנים יע"ש ודו"ק.

וא"כ לפי זה יש להתיר בנ"ד במה שהודה הרוצח דהוא הרגו ליהודי שהוליך עמו אע"ג דהודה מחמת יסורין כיון דמוכח דקושטא קאמר מכח החזקה דלא מרע איניש נפשיה לשוויי רוצח לחייב ראשו למלכות.

איברא דחזינן למהריב"ל בתשו' ת"א דנשאל מעין שאלת מהריק"ו ז"ל והביא דברי מהריק"ו הנז' וחלק עליו וכתב דאפשר לומר דממקום שבא מהרי"ק להקל ואמר דיש להוכיח דקושטא קאמר משום דאם לא הרגו לא הוה ליה לשוויי נפשיה רוצח לחייב ראשו למלכות, מכח טענה זו יש להקשות אפילו תימא דקושטא קאמר לא הוה ליה לגלויי מלתא שהוא הרגו לחייב ראשו למלכות אלא ודאי דאית לן למימר דזה האיש נתפחד מהנגישות והיסורין וכמו שאז"ל אלמלא נגדיה לחנניה מ"ו הוו פלחי לצלמא ומש"ה בחר מות מחיים וכין דאיכא לספוקי דלמא קושטא קאמר דלמא שקרא קאמר מחמת פחד היסורין הוה ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא ע"כ תורץ דברי מהריב"ל גם הראנ"ח ח"א סי' ע"ד דקי"ז ע"ד גמגם על הוראת מהרי"ק ז"ל יע"ש.

ובודאי דכל הרואה דברי הריב"ל הללו דחלק על מהרי"ק יהיה ירא להורות להקל כמהרי"ק משום דאריה שאג להחמיר מי לא ייירא, אמנם יש צדדים להקל דאפילו הריב"ל יודה בנ"ד והוא דהמעיין הרואה תשו' מהריב"ל יראה דהוא לא חלק על הוראת מהרי"ק אלא משום דסבור דאיכא לספוקי דשמא אמר שיקרא מיראת היסורין אבל היכא דאיכא אומדנא דמוכח טובא דהרוצח אומר אמת שהרגו לפ' אין לצדד להסתפק דאמר שיקרא מחמת היסורין וכן דקדק הרח"ש בתשו' סי' ל"ה דף קס"ג ע"ד דהיכא דאיכא אומדנא דמוכח טובא מודה הריב"ל ז"ל יע"ש, גם במשפט צדק ח"ב דף קצ"ג הביא דברי הריב"ל דחלק על מהרי"ק ואח"כ הביא תשו' הרשד"ם ותשו' מהריק"א דהסכימו עם מהרי"ק ואח"כ כתב דהיכא דיש הוכחה דאו' אמת גם הריב"ל יודה להתיר יע"ש.

וכיון דכן בנ"ד דאיכא אומדנא דמוכח טובא דהרוצח אמר אמת דהכי כתוב בעדות הראשון דנמצא הרוג באותו הדרך בין אלא'גאזין ובין שישואן שהוא המקום שהיה הולך עובדיה עם החמר הרוצח והודה הרוצח דהוא הרגו ושהיה היהודי דהוליך עמו מאלג'אזין לשישואן אע"ג דהודה החמר מחמת היסורין כיון דאיכא אומדנא דמוכח טובא דקושטא אמר הגוי הרוצח שרינן לאשתו.

ותדע שכן הוא דהרי מהרי"ק בשו' קכ"א אחר שכתב להתיר במה שהודה הרוצח לשופט דהוא הרגו דע"כ קושטא קאמר דאל"כ לא מרע נפשיה לשוויי

רוצח לחייב ראשו למלכות אחר טענה זו כתב וז"ל ועוד שיש הרבה הוכחות שהוא הוא שראו יהודים שנמצא חלל באותו הדרך אשר הנהרג בונפוי נ"ע ללכת בה בהפרידו מהעיר שנסע משם ובאותו מקום אשר אמר נרצח זה וגם נמצאו כליו וספריו דדמי להההיא דזה מקלו ותרמילו עכ"ל. ומהריב"ל לא חלק על מהרי"ק אלא בטענה הראשונה לחודה שהתיר מהרי"ק דהודאת הרוצח הוי קושטא מבלי הוכחה על זה הקשה מהריב"ל דלמא הודה הרוצח מאימת יסורין אבל ביש הוכחה דנמצא הרוג באותו הדרך שאנו יודעים דהיהודי הנעלם הלך בה עם החמר הרוצח כעובדא דנ"ד פשיטא ופשיטא דמהריב"ל יודה להתיר ומהריב"ל בנדון שלו לפי שלא היתה הוכחה הנז' לכך החמיר בנדון שלו ולא סמך על טעם הראשון של מהרי"ק דהודאת הרוצח הוי אמת מכח הטעם דאם איתא דהוא שקר לא היה מחייב ראשו למלכות משום דאפשר דהודאתו היא שקר מאימת היסורין אבל כשיש הוכחה דנמצא הרוג באותו דרך בצירוף הודאת הרוצח דהוא הרגו פשיטא לע"ד דיודה מהריב"ל ז"ל.

ואם לחשך אדם לומר דבנ"ד לא יש כל ההוכחות דמהרי"ק, דשם היא הוכחה דנמצא הרוג בדרך וגם נמצאו כליו וספריו בביתו דדמיא לזה מקלו וזה תרמילו, וכאן בנ"ד לא יש אלא הוכחה דנמצא הרוג בדרך ולא יש ההוכחה האחרת מכליו וספריו, צא תאמר לו דהוכחת כליו וספריו דהוו דומיא דמקלו ותרמילו לאו הוכחא היא כמ"ש הראנ"ח ז"ל ח"א סי' ע"ו ד ר"ז ע"ד דהרי גבי פונדקית לא סמכו על הנך הוכחות אלא משום דמסל"ת היתה אלא עיקר ההוכחה האמיתית דסמך עליה מהרי"ק הוא משום דנמצא הרוג בדרך וכ"כ בפני משה ח"א סי' נ"ג ד' קכ"ב סו ע"א יע"ש, וכיון דבנ"ד יש ההוכחה הגדולה דנמצא הרוג באותו דרך אין אנו משגיחי' אם לא נמצא בנ"ד גם ההוכחה הקטנה דכליו וספריו ומהרי"ק לא הזכיר ההוכחה דכליו וספריו אלא משום דנמצאת בנדון שלו לאפושי הוכחות ובהוכחה דנמצא הרוג באותו דרך דהיא הוכחה גדולה יש להכריע דהודאת החמר הרוצח היא אמת ואין לחוש דאמר שקר מיראת היסורין.

ועוד יראה לי טעם אחר דבשלמא בנדון מהרי"ק ומהריב"ל דהרוצח לא היה החמר של הנהרג אלא היה איש רע ובליעל חשוד לרוצח ותפסו אותו והודה דהוא הרג לפ' בהא יש לצדד דשמא אומר שקר מחמת יראת היסורין ובחר מות מחיים אבל בנ"ד דהוא חמר שמסרו בידו יהודי להוליכו לעיר אחרת מסתמא החמר היה מוחזק לאיש טוב וכשתפסו להחמר ושאלו לו ע"ד היהודי שהוליך עמו והודה שהרגו ע"כ לומר דהוא אומ' אמת דלא עביד איניש לאורועי נפשיה בחנם לשוויי נפשיה רוצח לחייב ראשו למלכות אלא אם אמת הוא דהיהודי דמסרו בידו הוא חי והוליכו למקום אחר היה לו לומר למקום פ' הולכתיו וכיון דבתחלה אמר דהוליך היהודי לשישואן ונמצא שקר דלא הוליכו לשם ואח"כ הודה דהוא הרגו אע"ג דהודאתו היתה מחמת יסורין השכל אומר ואומדנא דמוכח טובא דאומר אמת בצירוף ההוכחה הגדולה דנמצא הרוג באותו הדרך ובכה"ג פשיטא

לי דיודה מהריב"ל ז"ל דלא אמרינן דאמר שיקרא מחמת היסורין כיון דאיכא הוכחה גדולה דאומר אמת וכמו שהוכחתי מדברי הרח"ש ז"ל סי' ל"ה ד קס"ג ע"ד.

וזה יראה לי טעם מהר"י סמוט ומהריק"א בעובדא דשלמה כרוב על שלטון דאמר תפס לחמרים ועשה להם יסורין והודו דהרגו לפ' ואכל מהם אלף לבנים דמהר"י סמוט בד' ק"ב ע"ד כתב דלא מהימן השלטון משום דעביד לאחזוקי שקריה דעשה יסורין לחמרין ואכל מהם מעות ומרן מהריק"א חלק עליו בד' ק"ז דאין התפארות ונאמן והתיר לאשת שלמה כרוב ולכאורה יש לתמוה אמאי לא חשו לצדד לחוש דלמא החמרים אמרו שקר להציל עצמן מן היסורין כמו שצדד מרן ז"ל בתשו' אחרת דף קי"ו וקי"ט אלא יראה ברור דבשלמא ברוצח חשוד דעלמא דתופסים אותו בשנעלם איש ויש לחוש דנהרג דתופסים לחשוד הרוצח ומודה הרוצח דהרג לפ' אז יש לחוש דשמא אמר כך מאימת היסורין ובחר מות מחיים, אבל כשתופסים לחמר שהוליך היהודי הנעלם ועושה לו השלטון יסורין שיודה מה עשה ליהודי שהוליך עמו נכרין דברי אמת דקושטא קאמר דאם לא שהרגו היכן הוא ואם הוליכו למקום אחר בחנם לא היה מחייב ראשו למלכות.

גם ראיתי בתשו' הרדב"ז כ"י סי' רס"ה דנשאל על שאלת מהריב"ל דח"א סי' ב' על אותם היהודים שנהרגו בין בולוגראדו לבודון ועמד שם על חקירה א' אם נאמן ההורג לומר הרגתי לפ' והוכיח שם דנאמן ובכלל דבריו כתב וז"ל.

וגדולה מזו יש בהגהות ובדברי האחרונים מעשה בגוי שדנוהו למיתה ואמר מעולם לא פשעתי אלא פעם א' הרגתי יהודי א' בין ניקולא לאוריק שהיה מוליך עשרה לטרין של כסף ששלחם יהודית לאחיה בניקולה והתירו אשתו משום מל"ת ע"י ששאלו לה אם שלחה המעות אע"ג דלא הזכיר שם היהודי ע"כ והרי יש בכאן שתי קולות חדא שלא הודה אלא מחמת המכות שהכוהו עד שיגיד כמנהג ודנוהו למיתה ואפ"ה חשבו אותו מל"ת. ותו דלא הזכיר שם היהודי ולא מכירו אלא באמתלאה כל דהו התירו ממש ששאלו לה אם שלחה המעות ואין משם ראיה דכבר אפשר שנזדמנו ליהודי אחר עשרה לטרין של כסף והולך בדרך ניקולה ואותו הוא שהרג ואידך אזל לעלמא עכ"ל.

ואיברא דאיכא למידק דמאי ראיה מייתי הרדב"ז מהך עובדא דאפילו במודה מתוך יסורין דהרג לפ' נאמן דשאני הך עובדא שלא היו שואלים אותו שיודה שהרג לפ' אלא הוא מעצמו אמר כן בשעה שדנוהו במיתה בחטאו אשר חטא ורצה לנקות עצמו שלא יחזיקוהו כמועד להרוג ולכן אמר שלא פשע בנפש אלא באותו יהודי שמוליך עשרה לטרין וכן ראיתי למרן מהריק"א ז"ל בתשו' דף קי"ט ע"א דכתב דמהך עובדא אין להביא ראיה רק הראיה האמיתית היא מתשו' מהרי"ק ז"ל יע"ש (ומה שיש לפלפל בהך עובדא עיין בתשו' מרן מהריק"א דף קי"ג ע"ג ובמשפט צדק ח"א דף ל"ב ע"א וע"ב יע"ש).

ומכל מקום נקוט מהיא דגם הרב הגדול הר"ד ן' זמרא ז"ל ס"ל כשיטת מהרי"ק דלא חיישי' דמ"ש ההורג מחמת יסורין הרגתי לפ' הוא שקר דחזקה לא משוי איניש נפשיה רוצח בחנם לחייב ראשו למלכות דאין אדם מתייאש מן הרחמים וכשאינו מודה אפשר דינצל ואפילו במודה מתוך היסורין אם הוא שקר או' אחר היסורין מה שהודעתי הוא מחמת יסורין כמ"ש מר"ן בתשו' דף קי"ט ע"א.

והיה נראה לי להביא ראיה דהמודה מה שעשה מתוך יסורין חשיבא הודאה ממ"ש בפ' גט פשוט דף קס"ז ע"א בההוא שטרא דהוה כתיב תלתא בפרדיסא אזל מחקיה לגגיה דבית וכרעיה ושוייא ופרדיסא אתא לקמיה דאביי אמר ליה מ"ט רויח ליה עלמא להאי וי"ו כפתיה ואודי ההוא דהוה כתיב ביה מנת ראובן ושמעון אחי, הוה להו אחא דשמיה אחי אזל כתב ביה וי"ו ושוייא ואחי א"ל אביי מ"ט דחיקא ליה עלמא להאי וי"ו כולי האי כפתיה ואודי והביאו הפוסקים דין זה בח"מ סי' מ"ב ואם איתא דכל מי שמיסרין אותו שיודה אם הרג הודאתו אינה הודאה א"כ גם במי שמייסרין אותו שיודה אם זייף השטר נימא דאין הודאתו הודאה אלא מחמת היסורין מודה אלא ודאי משמע דהיכא דיש רגלים לדבר שזה הרג לפ' או זה כזייף שטר זה כשאנו מייסרין אותו ומודה מתברר הדבר דהודה על האמת וחזקה לא משוי איניש נפשיה זייפן או רוצח מחמת היסורין כנ"ל.

ומ"מ אפילו תימא דיש לדחות ראיה זו הרי מצינו לכמה גדולים מהריק"ו ורבים אשר אתו דסברי דאין לחוש דמה שהודה הרוצח הוא שקר מחמת היסורין ואף לדעת מהריב"ל דחלק עליו מ"מ היכא דאיכא הוכחה דאומר אמת מודה הריב"ל כמ"ש הרח"ש וכאן יש הוכחה גדולה כדכתיב לעיל דנמצא הרוג באותו דרך גם טעמא אחרינא דלא חלק מהריב"ל אלא ברוצח דעלמא אבל בהודאת החמר שהוליכו שהוא הרגו יודה מהריב"ל כדכתיב' וא"כ יראה לע"ד דיש להתיר אשת עובדיה אלפנדרי מצפת שתנשא לכל מי שתרצה ע"פ עדות החמר אפילו שהודה מתוך יסורין מכח א' מהטעמים שכתבתי וכ"ש בצרוף כל הטעמים.

עוד יש לצרף מ"ש בעדות הראשון ואח"כ ידענו ע"פ החמר שהיה יהודי והוא הרגו וכתבנו לעיל דמשמעות הדברים מדכתוב החמר בה"א הידיעה משמע דעל החמר שהוליך לעובדיה מאלג'זין לשישואן הם מספרים אלא שגמגמתי בסוף הפסק שלא לסמוך להתיר את האשה מכח ה"א יתירא דאפשר דלא דייקי אמנם עתה מכח עדות השני מתברר דמ"ש בעדות הראשון ואח"כ ידענו ע"פ החמר וכו' משמעותו האמיתי הוא על החמר שהוליך לעובדיה מאלג'אזין לשישואן ועל הריגת עובדיה שהוליך עמו סיפר החמר שהרגו מכח עדות השני וא"כ הרי יש מקום להתיר בעדות הראשון מכח עדות השני ובעדות הראשון לא יש הריעותא דהחמר הודה ע"י יסורין דמשמעות הדברים הוא דהודה מעצמו דהוא הרגו קודם שנתפס דליכא לתלות להחמיר דמ"ש בעדות הראשון ואח"כ ידענו על פי החמר שהיה יהודי והוא הרגו אותה ידיעה באה להם ממה שהודה החמר אחר שנתפס ויש לחוש דשיקר מאימת

היסורין כדחייש מהריב"ל ז"ל דודאי פשיטא דליכא למיחש להכי ואנו לוקחים העדות הראשונה כפי פשוטו ואנו אומרים דבתחלה סיפר החמר הדברים לשכיניו ומיודעיו בלי שום יסורין ואח"כ סיפר והודה ע"י יסורין.

ויש להביא ראיה לזה ממ"ש מהריב"ל בח"א סוף כלל א' ממה שהעיד יהודי מפי מלח דמת פ' ויהודי א' העיד מפי המלח בתשובת שאלה תלינן דהראשון שמע מפי המלח במסל"ת והשני שמע ע"י שאלה ושרינן האשה ע"פ עדות הראשון יע"ש.

עוד יש להביא ראיה ממ"ש מהריב"ל ח"ב סי' י"ב על א' שהעיד מפי גוי שא"ל דהלא קרובי החמר ומצאום דנאכל כל בשרם ואחד אמר מפי גוי א' שראה לחמר עם היהודים הרוגים תלינן להקל דהגוי דאמר סתם דראה אותם הרוגים ראה אותם שלמים עם פרצוף פנים והא' ראה אותם אח"כ כיון דלא העידו על יום ידוע ועל שעה ידועה יע"ש.

עוד כתב שם מהריב"ל דא' אמר לאבי החמר דראו בנו הרוג אצלו והכירוהו באזורו והיה הרוג אחר אצלו על זה כתב דלא מהני עדות זה דיש לחוש לשאלה ואח"כ העיד מהריב"ל ע"פ עדות יהודי אחר דא"ל אבי החמר איך נהרג בנו עם אותו היהודי וכו' יע"ש וקשה איך התיר ליחוש מ"ש אבי החמר היינו עפ"י מה ששמע דראו בנו הרוג והכירוהו באזורו ובפני משה סי' נ"ג דף קכ"א נתעצם בקושיא זו ואמר דהיא קולא יתירא יע"ש, ולע"ד לא קשיא מידי כיון דלא ידעינן איזו הגדה קדמה יש לתלות להתיר ותלינן דבתחלה שמע בסתם דנהרג בנו ולא אמרו דהכירוהו באזורו וכעין זה חילק בפ"מ ח"א סי' מ"ב ד ק"ו לענין מי שהעיד אחר שיצא הקול לקודם שידענו שיצא הקול וכ"כ בח"ב סי' ז"ך יע"ש.

וא"כ בנ"ד נמי תלינן דמ"ש בעדות הראשון ואח"כ ידענו ע"פ החמר שהיה יהודי והוא הרגו אותה ידיעה היתה מפי החמר טרם שנתפס למושל ואח"כ נתפס, וכ"ש וכ"ש דכן מתברר בעדות השני שהעיד הח"י אבוקייא דאחר שנתקבל העדות הראשון מסרו החמר לשר העיר וע"י יסורין הודה שהרג לעובדיה א"כ אפילו ימצא מי שירצה לחוש להתיר מכח עדות השני דהודה ע"י יסורין מכח תשו' מהריב"ל מ"מ יראה להקל בעדות הראשון דלא היה ע"י יסורין.

הכלל העולה דיראה לע"ד דהעגונה אסתר בת כה"ר שחתא עתרותי שהיתה אשת עובדיה אלפאנדרי שהיה דר בצפת והלך למערב ושם נתעלם ונהרג בין אלג'אזין לשישואן כמבואר בעדיות המוצגי' בשאלה יש להתירה שתנשא לכל מי שתרצה הן מכח עדות הראשון בצירוף עדות השני הן מכח עדות השני לחודיה וכ"ש בהצטרפות שני העדויות יחד ואיני מחליט הדבר להתיר אם לא יסכים עמי אחד מבעלי הוראה הנלע"ד כתבתי

משה ן' חביב

וזאת תשובת מהריט"צ ז"ל על ענין הנז"ל

הרב המובהק פטיש החזק כמוהר"ם ב"ח נר"ו ש"ר לאוהבי תורתו וענות צדקו הרבתני ורובי תורתו ע"פ האירו ולהיות מר ניהו רבא ממולא בחכ' דייל לכולהו כללי בקבה דנהרדעה ולא כן אנכי עמדי לפי מיעוט שכלי לא סביל לדיוקא דה'א דהחמר שיסבול שהוא על החמר הידוע לנו שהולין את עובדיה והגויים המוצאים ההרוג מהיכן ידעו שהוא הוא החמר הנז' ולא על אחר היו מדברים ומה גם שלא נזכר בדברי הגויים המדברים באיזה זמן מצאו ההרוג הנז' שמא לעתים רחוקים לימים שעברו הם מדברים ולא ע"ז היה המעשה ודברים כאלו אדם גדול דכותיה דמר יכיל לאומרן לא כן אנכי עמדי, ומה גם שמצאוהו בנהר ואם הגוי השליכו לנהר מי יודע אם חי ואם מת השליכו והוא הלך לארץ מרחוק וזה היה אחר הנמצא ואפילו היה ההורג עצמו מל"ת או' עובדיה הנז' הוא הרגו רובא דרובא דהפוסקים ס"ל שצריך לו' הרגתיו וקברתיו משום דאיכא למימר דאמר בדדמי דמחי ליה ברומחא וס' שמת כיון שנפל על הארץ כדרך המוכים ואחר אשר פנה הלך הרוצח קם המוכה והלך לארץ מרחוק וכן כתב הרב מוהרח"ש ד' כ"ה ע"ד ז"ל אבל למאי דאמרינן דבדדמי איכא למיחש דשמא לא מת וסבור שמת ונראה שזה דעת מוהר"י סאגיש ז"ל אין חלוק זה ברור כ"כ דבאו' הרגתי את פ' ג"כ איכא למיחש דילמא מחא ליה בגירא או ברומחא והלך הרוצח לדרכו וסבור שמת ולא מת ע"כ א"כ בנ"ד ג"כ אפילו היה או' מל"ת ההורג שהוא המיתו איכא למימר דאמר בדדמי לפי שהוא נחפז לברוח על מעשה הרעה אשר עשה ולא דקדק אם מת או לא וכדומה לזה כתב הרב דון תם ז"ל סי' קל"ג ד' ס"ד סוף ע"א ז"ל דכ"ש בנ"ד שאמרו הרוצחים ובעת הריגתו התיזו את מוחו כמוזכר בנסח הש' ויש למערער שיערער דאיכא בדדמי כל שלא שהו הרוצחים אחר התזת המוח כדמשמע באותה תשובה שכתב המרדכי בסוף יבמות גבי אותן נשים שהתיזו את מוחן וכו' שדקדק ואמר והוא שראו המוח מפוזר ומפורד והיה שהות אח"כ דמשמע דתרתי בעינן פיזור המת ושהות וידוע הוא דרוצחים אינם שוהים אח"כ אלא הולכים להם דמרתתי לשהות שם ואיכא בדדמי וכה"ג איכא למי' דלכ"ע בעינן וקברתיו ואע"ג דאיכא לדחות זה מ"מ ידי ספק לא יצאנו ע"כ גם הרב הרא"ם סי' ע"ד כתב ז"ל וקבורה שהצריכו לו' וקברתיו אינה להתירה אלא להודיע בירור מיתתן דשמא חשבו מאומדנא דדעתא שנהרגו ואין הדבר כן שכמה מעשים בכל זמן שהרוצחים מכים מכת חרב לכמה אנשים ונופלים המוכים בארץ שטוחים ע"פ האדמה כמתים ממש מרוב פחדם והם אינם מתים והרוצחים חושבים שכבר הרגום והולכים להם ע"כ כ"ש בנ"ד אפילו היה ההורג מל"ת די"ל דאמר בדדמי כ"ש שאמר כן ע"י יסורין ומכל המקומות שמכת"ר מביא ריאה להתיר נגד הרב מהוריב"ל משם אני מביא ראיה שכולם מסכימים לאיסור אין גם א' שיודה שע"י יסורין הודאתו הודאה ודברי הרב מוהריק"א ברור מללו בחלוק שח' בין כשמכים אותו שיודה ע"פ מה שעשה שאז אחר ההכאות חוזר בו וכופר על מה שלא עשה ואמר שעשה אבל כשמכים אותו על יחיד שיודה מה עשה לו לעולם עומד בדברו ואפילו אחר

המכות לא יחזור לו' שקר דברתי והחלוק ברור למדקדק בדבריו לא ראיתי קולות כאלו זולת בס' המבי"ט יש יותר קולות מאלו ואיפשר שאינו כ"כ כמו שעולה ע"ד מר מ"מ מעלת כת"ר ימחול לי לדבר הזה ואל יאשימני כי מה אעשה ואין דעתי יורד לעומק שכלו, ומעלתו ברוחב דעתו יתיר ויעמוד בשלו ואם יאחז צדיק דרכו שלא לסמוך ע"ד לבד יש ויש הרבה מבעלי הוראה שקטנם עבה ממתני ויראה אלהם ובודאי שהם יסכימו כהסכמתו ושלום מכת"ר יגדל להיות השעה דחוקה עד"ז עברתי ע"כ דברי מכת"ר לא נעלם דבר שליו ושלום רובי תורתו ויגדל ויאדיר.
הצעיר יום טוב צהלון ס"ט

סימן ד'

שאלה לאה היתה עגונה זה כמה שנים שנטבע בעלה במשאל"ס והיה לה בן ומת ואח"כ מתה היא ממגפה וצותה מחמת מיתה אחר שהניחה סכום א' ליורש שלה, שכל נכסיה בין מטלטלי בין מקרקעי יהיו לד' חלקים חלק א' לת"ת וחלק א' להקדש וח"א לפדיון שבויים וח"א ליתומים עכשיו באים יורשי בעלה וטוענין שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו כיון שבעלה בחזקת חי ולהם משפט הירושה שהבעל יורש את אשתו ועוד שלא נשבעה שבועת אלמנה ואין אדם מוריש שבועה לבניו יורינו הדין עם מי ושכמ"ה.

תשובה עיקרא דהאי מלתא בהאשה שלו' דתנן התם גבי אומרת מת בעלה בש"א תנשא ותטול כתו' ובה"א תנשא ולא תטול כתובה א"ל ב"ש התרתם ערוה החמורה ולא נתיר ממון הקל אמ"ל ב"ה מצינו שאין האחין נכנסין לנחלה על פיה אמ"ל ב"ש והלא מס' כתו' נלמוד שהוא כותב לה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי וחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש ע"כ, ופסקו הפוסקים כחזרת ב"ה, ופשטא דמלתא יראה דחזרו ב"ה משום דדרשי ס' כתוב' וכן יראה מדברי הרמב"ם ס"פ י"ו מאישות וכיון דכן יראה דגביית כתו' תליא בנישואין אם יכולה להנשא יש לה כתו' ואם לאו אין לה כתו' וכ"כ הראב"ד פ"ז מנחלות אהא דכתב הרמב"ם ז"ל מי שטבע במשאל"ס ובאו עדים שטבע בפניהם ואבד זכרו אעפ"י שאין משיאין את אשתו לכתחילה הרי היורשים נוחלים על פיהם כתב הראב"ד ויש מי שאומר שהיא אינה נוטלת כתו' שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר וכו' וכתב ה"ה ז"ל דדברים נראים הם ואף הרמב"ם מודה בזה וכו' וצ"ל לפי זה דדרשי' מדרש כתו' בין ליפות בין לגרוע, אמנם התוס' כתבו בהאשה שלו' בתירוץ א' דב"ה לא חזרו בהם מטעם מדרש כתובה אלא מטעם ק"ו.

ואיכא למידק דהא ק"ו פירכא הוא שאין האחין נכנסין לנחלה ע"פ וי"ל דלא חשיב פרכא משום דגבי אחין לא מצינו קולא כלל אבל גבי אשה עצמה דמצינו קולא שהתירוה להנשא משום דדייקא ומנסבא אנן סהדי דמת ולפי' מתירין אותה

לינשא וכיון דהקלנו בערוה החמורה כ"ש ממון הקל וקרוב לזה תרצו האחרונים ז"ל, ולפי תירוץ זה דב"ה לא חזרו אלא מטעם ק"ו ולא מטעם מדרש כתו' א"כ אפשר שגובה כתו' אף שאינה נשאת כגון נ"ד שטבע בעלה במשאל"ס אי מיירי בגוונא שהיורשים יורדים לנחלה כדבעי' למימר לקמן בס"ד אף היא גובה כתו' דלא דרשי' מדרש כתוב' ושוב ראיתי שהתו' בפ' נערה דף נ"ג הוכיחו דהלכה כב"ש דדרשי מדרש כתו' דאשכחן כמה תנאי ואמוראי דאית להו הכי והוכיחו שם דדרשי' מדרש כתו' בין ליפות בין לגרוע.

אמנם כתב הרשב"א בתשו' נדפסה בתשו' החדשות סי' ל"ב הביאה הב"י סי' י"ז גבי משאל"ס דף מ"ז ע"א אם לא היתה ראוייה לנשא לכתחילה אלא שאם נשאת לא תצא י"ל שאינה גובה שאין אני קורא בה לכשתנשאי וכו' וי"ל דכל שאם נשאת לא תצא אף היא גובה כתו' דשפיר קרינן בה לכשתנשאי לאחר שכבר נשאת ולא תצא וזה נ"ל יותר עכ"ל גם בהגהות מרדכי דכתוב דף תק"ן ע"ד מייתי תשו' א' וכתוב בתוכה וז"ל ואין להקשות לכשתנשאי לאחר תטלי מ"ש ליכי דאטו אשה שנפל בעלה למשאל"ס לא תגבה כתו' לעולם וכ"ת ה"נ א"כ כ"ש שאין האחין נכנסין לנחלה ונמצא הממון מונח עד שיבא אליהו וכו' חס וחלילה דבמשלא"ס מגבין כתו' ומחלקין הנחלה ליורשים וכו' ע"כ, וצ"ל דס"ל דב"ה לא חזרו מטעם מדרש כתו' אלא מטעם ק"ו א"נ דלא דרשי מדרש כתו' אלא ליפות כוחה ולא לגרוע כמ"ש התוספות בסוף פ' נערה להלל יע"ש א"נ טעמו כמ"ש הרשב"א דכיון דאם נשאת לא תצא קרינן בה לכשתנשאי לאחר.

באופן דכללא דמלתא דאיכא פלוגתא דרבוותא בנטבע בעלה במשלא"ס אע"ג דאין מתירין אותה לינשא אם גובה כתו' או לא, ולקמן בס"ד אכתוב אם יש חילוק בין עיקר כתו' לנדוניא ותו'.

אמנם צריכין אנו לדעת כי אפילו לדעת הרשב"א והמרדכי שסוברין דגובה כתו' היינו דוקא בנפל במשאל"ס ויש עדות ראוי להתירה מן התורה דאנו אומרים אם נשאת לא תצא כמבואר בלשון הרשב"א שכתבתי למעלה ועדות הראוי הוא הוא זה כמ"ש הרשב"א בתשו' במיוחסות להרמב"ן סי' קכ"ח הביאה הב"י סי' י"ז דהיכא דהעידו עליו שנטבע וכיסו המים ושהא שם עד שתצא נפשו אז יש לו דין משאל"ס דאינו אלא חומרא דרבנן בעלמא ולכתחילה דוקא אבל אם ראו שנשברה ספינה בלב ים שלזה קורין העולם טביעה כיון שרואין שנשברה ספינה במקום רחוק מן העיר שיחשבו הרואין שא"א למי שנפל שם להנצל ולצאת ליבשה כל שלא שראו טובע ממש וכיסוהו המים ושהא עליו כדי שתצא נפשו אסורה מדאורייתא ואם נשאת תצא והיינו דתנן בפ' כל הגט ספינה שאבדה בים שנותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים זהו כלל דברי הרשב"א ורוב הפוסקים והמפרשים מסכימים בזה אך מהר"ר בצלאל ז"ל כתב בתשו' סי' כ"א דף ע"ג ע"ד שמדברי הרמב"ם בפי' המשנה בפ' כל הגט נר' שחולק על זה וסובר דאפילו נשברה הספינה נוהג דין זה ומהרח"ש ז"ל בקונטריס עגונא דף ן' ודף נ"ט דחה דבריו והסכים

דברי הרמב"ם לדברי הרשב"א ושאר הפוסקים דלעולם בעינן דשהא שם עד שתצא נפשו לענין שלא תצא וכ"כ הרב כ"מ פי"ג מגרושין דין ך' ועיין במשפט צדק ח"א סי' ט' דף מ"ז ע"ב וכמדומה לי שכ"כ מהר"א ן' חיים ז"ל בתשו' ח"א סימן ט"ו כפי הרשום בזכרוני כי ספרו כעת אינו מצוי בידי ושיעור כדי שתצא נפשו כתב הרח"ש דף ס"ג דנר' מתוך דברי הריב"ש סי' שע"ז שהוא עד ג' שעות וכ"כ בתשו' מקור ברוך סי' י"א דאם לא שהא שם עד שתצא נפשו דאינה גובה כתו' אפילו לדעת הרשב"א וסיעתו, ומעתה אחזור לנ"ד ואומר דאם בנ"ד היה עדות מספיק להתיר האשה מן התורה בהא נחלקו רבוותא דלהרשב"א ומרדכי גובה כתו' אבל להראב"ד וה"ה ז"ל כיון שאינה יכולה להנשא אינה גובה כתו' אבל כל שהיא יכולה להנשא אפילו על פי עצמה או על פי עד א' גובה כתו' דמספר כתובתה נלמוד וכו'.

וראיתי בתש' הרשד"ם א"ה סי' ס"ו שנשאל על אשה שנעלם בעלה זה זמן רב ונמצא איש א' מעיד איך שאל מגוי א' מה נעשה מספינה פ' והשיב הגוי שנשברה הספינה והיו שם ג' יהודים והזכיר פ' בעל האשה שגם הוא היה שם ונטבע ופלטו הים ונקבר אם תוכל אשתו לגבות כתו' והשיב שאעפ"י שלדעתו אין כאן עדות גמור להתירה להנשא כיון דלא התחיל הגוי לספר אלא ע"י שאלה די לנו להחמיר לענין איסורא אבל לענין ממונא יש להקל ומוסרין ממון כתו' בידה והביא דברי המרדכי שכתב בסוף יבמות דאם נפל למשאל"ס ע"פ עדים דנחתי יורשים לממון והביא תשו' הרשב"א שכתבתיה לעיל וכתב הגם דיש חולקים כדאי הוא הרשב"א לסמוך עליו והרח"ש ז"ל דף ס"ב תמה עליו איך הוציא ממון מיד היורשים נגד הני רבוותא דכל שאינה יוכלה להנשא לכתחילה אין לה כתוב' ולע"ד נר' דלאו תמיהא היא משום דבאותו נדון כתב הרשד"ם ז"ל כי הרב בצלאל ז"ל פסק והתיר האשה ההיא בפשיטות אלא שהרשד"ם לא נראו לו דבריו מפני שרצה להחמיר משום דשמא עדות זה לא היה מל"ת וכיון דיש פנים דהוי מל"ת לפי' כתב די לנו שנחמיר לענין איסורא ולא בממונא כנ"ל, ומה שיש לדקדק עוד בתשו' הרשד"ם הנז' יתבאר לקמן בס"ד.

ומעתה צריכין אנו למודעי בהך פלוגתא דרבוותא דכתי' אם גובה כתו' או לא, אם יש חילוק בין עיקר כתו' דהיינו מנה מאתים לנדוניתה והתו', ולכאורה יר' מדברי הפוסקים הנז' שסתמו וכתבו גובה כתו' או אינה גובה כתו' דאין חילוק, אמנם נמוקי יוסף ז"ל בהאשה שלו' דף ז"ן ע"ב כתב וז"ל כתב הריטב"א בשם רבו שאין מדרש כתו' זה אלא לענין מנה מאתים שהוא בכל הנשים בתקנת חכמים אבל לא לגבי תו' וכ"ש לגבי נכסי צ"ב ואעפ"י שאמרו בפ' אעפ"י תנאי כתו' ככתו' דמי אין זה לענין דברים הנפרטים שם מדפריש להו התם וכמו שפי' ר' ז"ל עכ"ל וכ"כ הר"ן בפ"ב דכתוב גבי מתני' אמרה נשבתי וטהורה אני וז"ל ומיהו דוקא בעיקר כתו' והכי מוכח בהכתו' ע"כ ובחידושיו בשלהי נדרים כתב וז"ל מיהו איכא למימר דלית לן מדרש כתו' אלא בעיקר כתו' אבל כתו' לא ע"כ וראיתי במשפט צדק סי' ט' שכ' על לשון זה ומאחר דכתב בלשונו איכא למימר נר'

דספוקי מספקא ליה ואשתמיטיה לרב מ"ש הר"ן בפ"ב דכתוב דהתם כתב לסברא זו בפשיטות והאחרונים שראיתי משוים סברת הר"ן לסברת הריטב"א וכ"כ בכסף משנה פי"ו מאישות שכן דעת הר"ן ממ"ש בסוף נדרים יע"ש, גם כשיטה זו כתב הרמב"ן על דברי הרמב"ם פי"ו מאישות שכתב האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת שאינה מעיזה וכו' וחייב ליתן לה עיקר כתו' אבל אינו נותן לה התו' וכו' והשיג עליו הראב"ד שאם אינה מעיזה תגבה הכל וכו' וכתב ה"ה וז"ל ולענין גביית כתו' הכריע הרמב"ן כדברי ר' והטעם מפני מדרש כתו' לכשתנשאי וכו' אבל כתו' לא שאין מדרש כתו' אלו דבריו ז"ל וכדעת ר' ואין צ"ל נכסי צ"ב ע"כ הרי דלדעת הרמב"ם והרמב"ן והריטב"א והר"ן אינו חייב לתת אלא מנה מאתים מטעם מדרש כתו' לא נדוניא ותו'.

ואיכא למידק ממה שכתב הרמב"ם בס"פ הנז' האשה נאמנת לומר מת בעלי כדי שתנשא ומתנאי הכתוב שאם תנשא לאחר מותו תטול כל מה שכתב לה בכתוב ע"כ, דלשון תטול כל מה שכתב לה בכתובה נר' שכל עיקר כתו' נדוניא ותוס' א"כ ס"ל שהכל נכנס במדרש כתו' וכן ראיתי שהיה רוצה לדקדק הרשד"ם סי' רכ"ג מדברי הרמב"ם והטור ולבסוף מסיק ממ"ש הריטב"א וה"ה ז"ל דאין נדוניא ותוס' בכלל יע"ש.

ותו איכא למידק ממה שכתב ה"ה בריש פי"ו מאישות דהרמב"ן חלק על הרמב"ם דס"ל לחלק בין נדוניא מדין כתו' אלא דהנדוניא בכלל היא וכו' ועיקר ראיותיו ממה שהזכירו חכמים בכמה מקומות נדוניא בכלל כתו' כמ"ש אעפ"י שכתוב בבית אביה ואמרו וקבורתה תחת כתו' וכו' וכ"כ הר"ן בשמו בריש אעפ"י וכתב דהראיות שכתב אינם מספיקות וכו' וכתב אח"ז ומצינו ג"כ שהזכירו חכמים כתו' ואין נדוניא בכלל כדאמרי' בהנזקין גבי ערב דכתוב דלא משתעבד מ"ט מצוה עבד ולאו מידי חסריה ונר' שאינו כן אלא בעיקר כתו' דבנדוניא הא חסריה אלא א"כ נדחוק ונאמר דכיון דבעיקר כתו' לא חסרה נדוניא כעיקר כתו' דמייא ואינו נר' כן ע"כ ויש לתמוה להרמב"ן ז"ל ממדרש כתו' דאמרי' לכשתנשאי לאחר וכו' וכתב ה"ה בשם הרמב"ן בסוף פ' הנז' וכ"כ הר"ן כדכתיב לעיל דאינו אלא לעיקר כתוב לא לתו' ונדוניא ויותר תימא על הר"ן דמייתי ראיה דנדוניא לאו בכלל כתו' מההיא דערב דכתוב דאי' בגמ' בהנזקין דממתני' בהאשה שלו' ממדרש כתו' הוה ליה לאתויי דתוס' ונדוניא אינן בכלל כתו' ושוב ראיתי שבמשפט צדק הקשה כיוצא בזה יע"ש ואי לאו דמסתפינא מגדולת הרב המגיד והר"ן ז"ל הוה אמינא דלפי שיטת הרמב"ן גם במדרש כתוב נדוניא בכלל והרמב"ן לא מיעט ממדרש כתו' אלא תו' כמבואר בלשון הרמב"ן שהעתיק ה"ה ז"ל אלא דאני מבטל דעתי כיון שרצו לומר דלהרמב"ן ז"ל כיון דכתב כתו' אינה גובה ממדרש כתו' כ"ש נצ"ב וכן האחרונים ז"ל תפסו במושלם דלדעת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל דנצ"ב ותו' אינה גובה ממדרש כתו' אלא עיקר כתו'.

אמנם צריכין אנו לדעת דלאו כל אפייא שוין דאיכא רבוותא דס"ל דנדוניא בכלל מדרש כתו' ופשטא דמתני' הכי מוכחא מטעמא דאמר' התרתם ערוה החמורה ולא נתיר ממון הקל והך טעמא שייך אף בנצ"ב ותוס' ועלה קאמרי בתר הכי והלא מס' בתו' וכו' ולפי דברי הריטב"א וסיעתו דמדרש כתו' אינו אלא במנה מאתים צ"ל דמעיקרא דאמרו ב"ש התרתם ערוה החמורה וכו' ואף נצ"ב בכלל וכי הדר אמר הלא מס' כתובתה אינו אלא מנה מאתים כמ"ש הרח"ש ז"ל וזה דוחק גדול, ומדברי התוס' שכתבו בהאשה שלו' בתי' ראשון דב"ה לא חזרו מטעם מדרש כתו' אלא מטעם ק"ו גובה הכל בין נדוניא ותו' וכ"כ מהר"ר יעקב הלוי ז"ל בתשו' סי' י"ז יעו"ש וכתב עוד ואע"ג שהתו' תרצו שם תירוץ ב' ולפי תירוץ ב' לא חזרו ב"ה מטעם ק"ו אלא מפני מדרש כתו' מ"מ שפיר י"ל דהתוס' ס"ל כתירוץ ראשון שתרצו דמטעם ק"ו חזרו ב"ה כיון שהביאוהו ראשונה והאריך להביא ראיות דלשון שני טפל ללשון ראשון וכ"כ בפשיטות מהרי"ק בשו' ע"ב יע"ש, ומיהו כבר כתבתי לעיל דהתוס' בפ' נערה הוכיחו דהלכה כב"ש דדרשי מדרש כתו'.

ומדברי הראב"ד במה שהשיג על הרמב"ם בס"פ י"ו מאישות משמע מתוך דבריו דס"ל דהיכא דגובה עיקר כתו' גובה גם נדוניא ותוס' גם ממ"ש הטור סי' ק' יראה דאזיל בשיטת הראב"ד שכתב על דברי הרמב"ם ולא נהירא שאם הוא נאמן למה יתן לה עיקר ואם אינו נאמן יתן לה הכל שהם כתו' בידה וכן השיג עליו הראב"ד ז"ל ע"כ, אלמא דלא ס"ל לטור דמדרש כתו' הוי דוקא לעיקר כתו' אלא הכל נכנס במדרש כתו' וכבר תמהו האחרונים ז"ל על הרשד"ם ז"ל סי' ס"ו וסי' רכ"ג דמשמע מדבריו שם במסקנת דבריו דהטור סבר כהריטב"א וסיעתו דמדרש כתו' אינו אלא לעיקר כתי', וראיתי במשפט צדק שרצה לתרץ בזה ולומר דאפשר לומר דהראב"ד והטור לא חלקו על הרמב"ם מטעם דבמדרש כתו' נכנס הכל רק מטעם דכיון דאינה מעיזה וכאלו גט יוצא מתחת ידה לפי' גובה הכל אבל היכא דלא שייך האי טעמא דאינה מעיזה אלא גובה מטעם מדרש כתו' אפשר דאינה גובה אלא עיקר כתו' כדעת הריטב"א זהו כללות דבריו בקיצור.

ואחר נשיקת כפות רגליו אני אומר דנהי דמלשון זה של הטור איכא למידחי הכי מ"מ אשתמיטיה לרב ז"ל מ"ש הטור בסי' הנז' וז"ל ובמקום שאין כותבין עיקר כתו' גובה בלא כתו' וכו' שהאשה שאמרה מת בעלה נאמנת גם נותנין לה כתו' על פיה ונדוניא ותו' אינה גובה אלא א"כ כתו' בידה וכו' והרמב"ם כתב צריכה לישבע שמת אבל אם אומרת מת בעלה וכו' ע"כ משמע דס"ל דאפילו באו' מת בעלה כל שכתוב' בידה גובה הכל ואינו מחלק בין האשה שאמרה לבעלה גרשתני להיכא שאמרה מת בעלי ומהר"י הלוי ז"ל סי' הנז' רצה ג"כ לחלק חילוק אחר ליישב דברי הרשד"ם ודחה הדרך ההוא מפני לשון זה של הטור והעלה דברי הרשד"ם בצ"ע.

והיה אפשר להליץ בעד מ"ש הרשד"ם בסי' רכ"ג ומשפט צדק דגם בלשון זה של הטור איכא למישדי נרגא דמ"ש הטור ונדוניא ותוספת אינה גובה אלא א"כ כתוב בידה לא קאי למאי דסליק מניה לאשה שאמרה מת בעלי אלא אריש דבריו קאי באלמנה שבאת לגבות כתוב' במקום שאין כותבין דאינה גובה אלא עיקר כתוב' ונדוניא ותו' אינה גובה אלא א"כ כתוב' בידה אבל האשה שאמרה מת בעלי אפילו כתוב' בידה אינה גובה אלא עיקר כתוב' אלא דפשט דבריו למבינים לא משמע הכי וכ"כ הרח"ש ז"ל, עוד היה אפשר לומר כי לעולם הרשד"ם הכי ס"ל דלדעת הטור גובה אף נדוניא והתוס' כמו שרצה לדקדק כן מדברי הטור סי' י"ז אלא כוונת הרשד"ם במסקנת דבריו היא לומר דכיון דמצינו לו להריטב"א וה"ה שכתבו בהדיא דאינה גובה אלא עיקר כתו' אין בנו כח להוציא ממון מהיורשים כיון דפלוגתא דרבוותא היא, באופן דכללא דמלתא דיראה דלדעת הטור אין ספק דאם גובה ממדרש כתו' גובה גם נדוניא ותו' וכן אפשר לומר דזו היא סברת התוס' והראב"ד ז"ל כדכתיב'.

גם מתשו' הרא"ש כלל מ"ג סימן ה' על טוענת דבעלה אינו איש דנאמנת וכופין אותו ע"פ לגרשה יש להוכיח כן שכתב וז"ל ועיקר כתו' מגבינן ממדרש כתו' כשתנשאי לאחר תטלי מ"ש ליכי גם נדוניא שהכניסה לו וכו' ומכאן רצה להוכיח במשפט צדק דסבר הרא"ש דבמדרש כתו' נכנס גם נדוניא א"כ גם באשה שאנו מתירין אותה לינשא על פיה או על פי עד א' תגבה כל נדוניתה אם לא שנאמר דדוקא התם כתב משום דאינה מעיזה וכו' מה שאין שייך לומר בנ"ד יכן יר' דעת הריטב"א דאיתא בתשו' דשייכי לה' אישות פט"ו דתגבה הנדוניא מטעם מדרש כתו' זהו כללות דבריו ועיין תשו' ריטב"א בתוספות ס"פ הבא על יבמתו יע"ש.

ואיכא למידק במה שרצה להוכיח מתשו' הרא"ש הנז' דמצינו תשו' אחרת להרא"ש סותרת לזו בכלל הנז' סימן י"א וז"ל על טוענת לבעלה שאינו איש וכו' ואם תובעת גט ולא כתוב' יגרשנה ולא יתן לה כתו' כההיא דרב באשה שאמרה גרשתני, דנהי דמהימנא לגבי נפשה להפקיע ממנו איסור א"א שעליה מטעם חזקה דאין אשה מעיזה וכו' מ"מ אין לב"ד כח להוציא ממון כיון שעומד וצווח שלא גרשה ולא דמי לאשה שאמרה מת בעלי שגובה כתו' על פיה דהתם אין אדם מכחישה ומס' כתו' נלמוד וכו' כיון שעומד וצווח שגבורת אנשים יש לו אין כח לב"ד להוציא ממנו ממון ע"כ וכ"כ הטור סימן קנ"ד דנאמנת לומר אין לו גבורת אנשים וכופין אותו להוציא אבל לא יתן כתו', ויש לתמוה דאיהו כתב בכלל הנז' סימן ה' דממדרש כתו' מגבינן כתו' ונדוניתה אף בטוענת אין לו גבורת אנשים והאשה שאמרה לבעלה גרשתני, ומה שהיה נ"ל לתרץ בזה בדוחק דמ"ש בתשו' סימן ה' הוא מדברי ריטב"א כדמוכח שם מדבריו וליה לא ס"ל הכי אלא כמ"ש בסימן י"א אך דברי בעל משפט צדק צ"ע ובפרט במה שרצה לחלק דדוקא התם משום דאינה מעיזה וכו' דאדרבא איפכא הוא דמפלגינן דהיכא דליכא לבעל דמכחיש

לה והיא נשאת ע"פ דאמרה מת בעלי או על פי עד א' יהבינן לה כתו' ונדוניתה דמס' כתו' נלמדו מה שאין כן היכא דאמרה גרשתני או דאין לו גבורת אנשים והבעל מכחישה דהיא נאמנת להפקיע איסור א"א ואין כח לב"ד להוציא ממון וצ"ע.

גם מדברי הרשב"א יש להוכיח דסבר דנדוניא בכלל מדרש כתו' שכתב בתשו' סימן תרכ"ח על האשה דטענה ישען על ביתו וז"ל ולענין נדוניא יראה לי שיש לה כיון שמתירים אותה להנשא וכ"כ בעל משפט צדק, גם מצאתי להרשב"א בתשו' אחרת סימן תש"ה שנשאל על שומרת יבם שילדה בת אם יכולה לתבוע כתו' בתוך ל' יום והשיב דיכולה לתבוע שאפילו תמות הבת תוך ל' יום אין האלמנה עולה ליבום וחולצת וכו' אעפ"י ששומרת יבם שמתה היבם יורש כתוב' או כולה או מקצתה ר"ל נצ"ב ה"מ שומרת יבם אבל זו אינה שומרת יבם להתירה לו ואי משום תנאי כתובה שכתב לה לכשתנשאי לאחר וכו' וזו אינה יכולה להנשא לאחר בלא חליצה, לא היא דיבם כאחר דמי עכ"ל, איברא דבתשו' זו איכא למידק בה אך לא אטפל בזה כי אין ענינה נוגע לנ"ד, ובמקור ברוך סימן ז' פלפל בה יע"ש, מ"מ מוכחינן מתוך דבריו דמדרש כתוב' הוי גם לנצ"ב, גם ר' ירוחם במשרים נתי' כ"ג ח"י כתב תשו' אחרת להרשב"א הביאה הב"י בא"ה ריש סימן צ"ג וז"ל ומ"ש בעל העיטור דנדונייתה ניתנה לגבות מחיים אין דעתי נוטה כך וכו' ועוד מס' כתוב נלמוד שכוללין נדוניא ותו' יחד ואין מחלק בזמן פרעון וכו' ע"כ וכתב מהרח"ש דף ס"א ע"ד ומ"ש מס' כתו' נלמוד המובן מדבריו שהוא מ"ש לכשתנשאי לאחר וכו' וכדאמרי להו ב"ש לב"ה והלא מס' כתו' נלמוד א"כ משמע דלהרשב"א נכלל במדרש כתו' אף נדוניא ותוס' וכתב עוד מהרח"ש דף ס"ב ע"ב ראיתי למהריב"ל ח"ב כשבא עד שמת בעלה או אמרה מת בעלי בכל מקום שמותרת לינשא נוטלת כתוב' וכתב הרשב"א שגובה אפילו מן הלקוחות דוקא עיקר כתוב' אבל לא תוס' ע"כ, וזה נראה לכאורה שסותר למ"ש לעיל שהביא ר' ירוחם מהרשב"א דמדרש כתו' כולל אף לענין נדוניא ותוס' ומזה היה נר' לומר דמ"ש בתשו' הנז' דדוקא עיקר כתו' ולא תוס' היינו דוקא לענין לקוחות אבל לנכסי הבעל אין חילוק אלא דק"ל מתשו' אחרת שהביא הריב"ל סי' הנז' שהוכיח הרשב"א שגובה כתוב' אף מן הלקוחות דכיון שגובה מנכסי הבעל מכ"ש שגובה מן הלקוחות ג"כ ע"כ ואני חפשתי בס' מישרים לראות לשון זה ומצאתי אותו בסוף הל' כתוב' ס"ג וכך כתוב שם ויש מי שכתב שגובה אפילו מלקוחות עיקר כתוב' אבל לא תוס' עכ"ל ולא זכר הרשב"א כלל כמדומה שנפל ט"ס בנוסחת מהריב"ל ומעתה לא קשיא מידי.

באופן דכללא דמילתא דהדבר עולה במחלוקת מערכה מול מערכה דלדעת הריטב"א וה"ה והר"ן אינו נכנס במדרש כתוב' רק עיקר כתו' לא נדוניא ותו' וזו היא דעת הרמב"ם והרמב"ן כמ"ש ה"ה ז"ל אבל הרשב"א והרא"ש והטור סברי דנדוניא ותוס' בכלל מדרש כתו' וזו היא דעת הראב"ד והתוס' לדעת קצת רבוותא.

ובעיקר הדין פסק הריב"ל ח"ב סימן ע"ה שגובה כתוב' בעדות המספיק להתירה אף נדוניא ותוס', שאחר שהביא סברת רבוותא דס"ל דמדרש כתו' אינו אלא למנה מאתים כתב וז"ל וכיון דכן הוא היה נר' דעבדינן כוותייהו וכו' אבל לא נהגו בכך אלא נמשכו אחר הפוסקים דלא חלקו וכו' והמנהג הוא עיקר כתוב' וכו' ע"כ וכן פסק זקנו של הרב מהר"ש הלוי ז"ל כדאית' בתשו' הרש"ל סימן ט' גם מהרי"ל כתב שכן היה דן מהר"ר יוסף פורמון ז"ל וכן פסק המבי"ט ח"ב סימן קנ"ד ולא הזכיר שום פוסק רק כתב דסתם כתוב' נכלל הכל ומהרי"ל במפתחות והרח"ש תמהו עליו בזה גם בדברי מהרשד"ם תמהו עליו דבסימן ס"ז פסק לענין משאל"ס דאע"ג דלדעתו לא תנשא מ"מ מגבין לה כתו' ולא חילק ובסי' ע"ה כתב וז"ל ונר' בעיני פשוט שיש לה לגבות כתו' משלם נדוניא ותוס' ע"כ ולא הזכיר שום פוסק ובסי' רכ"ג פסק להפך והביא סברת ה"ה ונ"י בשם הרמב"ן והריטב"א לבד וכתב בסוף הפסק שהרבה פשוט מאד שאין לה כי אם מנה מאתים לבד.

והכלל העולה לפסק הלכה מדברי מהרי"ל ומהרח"ש ומשפט צדק ומהרש"ל דאשה הנשאת ע"פ או על פי עד א' דכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אם מגבין לה נדוניא ותוס' אין בנו כח להוציא ממון מן היורשים וכתב הרש"ל בסוף דבריו שאם יהיו בלאותיה קיימים וידועים ונכרים לכל שהם שלה שיתנו לה משום דברי הריב"ל והרב זקנו אבל לגבות קרקע ומטלטלין של בעלה פשיטא שאין שומעין לה.

גם נלע"ד דבמקום שיש מנהג מודים האחרונים ז"ל דלא העלו האחרונים דאין מגבין לה נדונייתה אלא משום דראו דהרשד"ם פסק הפך סי' רכ"ג ולא הזכיר מנהג זה שכתב הריב"ל אלמא שאין לו עיקר למנהג זה בסאלוניקי וראיתי לריק"ש שכתב בהגהותיו בח"מ סימן רפ"ד סעיף א' מנהג זה שכתב הריב"ל וכתב עוד ונ"ל דמן הסתם גובה הכל שאם היה המנהג בהפך היה הענין מפורסם כי היו כמה אלמנות שלא היו גובות כי אם עיקר כתו' וכמ"ש הרא"ש גבי תקנת השוק ואפשר דבאשה שאמרה מת בעלי עבדינן כמ"ש הריטב"א והר"ן שאין היתר ע"פ האשה מצוי כ"כ עכ"ל.

ואחר הדיע האלקים לנו את כל זאת נר' דבנ"ד שלא היה עדות מספיק להתירה להנשא דמלתא דפשיטא הוא דכל האחרונים מודו דאינה יכולה לגבות כלל דע"כ לא אפליגו הני רבוותא אלא כשהתירוה להנשא אז אמרו קצת האחרונים דגובה אף נדוניא ותוספת מטעם מדרש כתו' אבל כשאינה נשאת אינה גובה כלל לא עיקר כתו' ולא נדוניא ותוספת.

אמנם מתוך דברי השואל שכתב שבאים יורשי הבעל ליירש משמע שיש כאן עדות מספיק שירדו הם לנחלה אעפ"י שאין כאן עדות מספיק להתירה להנשא וידוע דאין יורשים יורדים לנחלה אם העדות על פי עד א' לא מיבעיא במים שאל"ס דאין

נוחלין אלא אפילו העידו שראוהו מת על מטתו אין יורדין לנחלה על פיו דעל פי ב' עדים יקום דבר וכן יראה מדברי רש"י ותוספות בהאשה שלו' גבי האשה שאמרה מת בעלי שאין האחים נכנסים לנחלה על פיה דה"ה על פי עד א' כשר וכן נר' מדברי הרמב"ם פ"ז מנחלות וז"ל אין היורשים נוחלין עד שיביאו ראיה ברורה שמת מורישם וכו' וסתם ראיה ברורה היא בשני עדים כשרים אבל על פי עד א' לא והריב"ש בסימן קנ"ד האריך והכריח כל זה בראיות ברורות ע"ש גם מהרח"ש ז"ל דף ס' הוכיח כן מדברי הרשב"א ור' ירוחם ז"ל יע"ש אמנם אם העידו עדים כשרים אפילו לא העידו בפי' מת על מטתו רק שהעידו בדברים שרובם וחזקתן למיתה יורדים לנחלה כמ"ש הרמב"ם ז"ל מי שטבע בעלה במשאל"ס ובאו עדים שטבע בפניהם ואבד זכרו אעפ"י שאין משיאין את אשתו לכתחילה הרי היורשים נוחלין על פיהם ע"כ, ואם בנ"ד יש עדות ראוי ומספיק שירדו יורשיו לנחלה, לדעת רבוותא הריטב"א והמ"מ והר"ן וזו היא דעת הרמב"ם והרמב"ן כמ"ש המ"מ כדכתי' לעיל דס"ל דאינו נכנס במדרש כתוב' רק עיקר כתוב' לא נדוניא ותוס' כשם דאנו אומרים דהיורשים יורדים לנחלה כך היא תגבה נדוניא ותוס' אבל עיקר כתוב' לא תגבה דתליא בנישואים שכך כותב לה לכשתנשאי וכו' הראב"ד אפשר דס"ל הכי דמה שכתב פ"ו מנחלות דאף דהיורשים יורדים לנחלה אינה גובה כתוב' שאין אני קורא בה לכשתנשאי וכו' היינו עיקר כתוב' אבל נדוניא ותוס' גובה ואע"ג דהראב"ד כתב בהשגות פי"ו מאישות שאם גובה עיקר יגבה הכל אין הוכחה משם ס"ל שמדרש כתוב' נכלל הכל אלא דסובר דאי אחזקינן לה כמגורשת א"כ תגבה הכל וכבר כתבתי כיוצא בזה לעיל בשם בעל משפט צדק.

באופן דיר' דלדעת הני רבוותא דנדוניא ותו' אינו ממדרש כתוב אם יש כאן עדות ראוי שיורשיו יורדים לנחלה גם היא תגבה נדוניא ותוס' אבל לא עיקר כתו' כיון דאין מתירין אותה לינשא וכן נוטה דעת מהרי"ל בתשו' סוף סימן י"ז דכשהיורשים יורדים לנחלה תגבה נדוניא ותוס' אף שאינה נשאת גם מהרח"ש כתב כן בדף ס"א ולבסוף כתב דלענין מעשה חוכך בזה אם גובה תו' ונצ"ב כמו גבי נחלה דהיכא אשכחן שתגבה בתוס' ולא בעיקר כתו' ולע"ד יראה דאין זו תימה כמ"ש מהר"י קולון שו' פ"א דתוספת שלנו יש לו דין נצ"ב איברא דהב"י חלק עליו בסימן ק' אבל האחרונים סוברים כמהרי"ק כפי הרשום בזכרוני ובפרט בתשו' הרשד"ם ימצא המעיין סברא זו בהרבה מתשו' גם לענין נצ"ב אני חוכך בזה אם יש שום חולק על סברא זו של הריטב"א וסיעתו שאין במדרש כתוב' אלא העיקר ולא תו' ונצ"ב ע"כ גם בדף ס"ב אחר שהביא דברי הרשב"א והטור דמוכח מדבריהם דס"ל דיראה דלעולם לא מפקינן מיד המוחזק לא כתו' ונדוניא ותו' כיון דאינה רשאה לינשא וכן נלע"ד דאחר דהרשב"א והרא"ש והטור ס"ל דנכנס במדרש כתוב אף נדוניא ותוס' יראה ברור כמ"ש הרב ז"ל דלא מפקינן מיד היורשים המוחזקים.

אמנם מתוך דברי השואל משמע שהנכסים היו תחת ידה ורשותה והיא מוחזקת בהן והאפטרופוסים אשר הם בידם המעות הללו הם תופסים אותם לחשבון

ההקדשות שהקדישה האשה וכיון דכן אף שלא הותרה להנשא לכתחילה הנכסים בחזקתה ובאי כחה לא מיבעיא אם יש כאן עדות ב' עדים כשרים שטבע בפניהן ואבד זכרו דיורשיו יורדים לנחלה על פיהם דגם היא ובאי כחה יחזיקו בנכסי' דיכלי למימר קים לי כהריטב"א וסיעתו דסברי דמדרש כתו' אינו לנדוניא ותוס' וכיון שאינם יורדין לנחלה גם אני גובה כתו' אלא אפילו אין כאן עדות ב' עדים כשרים אלא עד א' דאין יורשים יורדים לנחלה אפי"ה יכולה להחזיק בנכסים שתחת ידה דיכלה למימר קים לה כהרשב"א והמרדכי דסברי דכיון דאם נשאת לא תצא מגבינן לה כל סך כתובתה כדכתיב לעיל.

וגדולה מזו נר' דאם הנכסים היו תחת ידה ורשותה והיא היתה תפוסה אעפ"י שלא היה לה עדות גמור מן התורה שאם היתה נשאת היו מוציאים אותה מתחת בעלה כגון שלא היה עדות כאן שטבע בעלה בים ושהא שם עד שתצא נפשו אלא העדות הוא שהיה בתוך הספינה שטבעה בים דמחזקינן לה בספק א"א כדתנן בפ' כל הגט נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים וכדכתיב לעיל אפי"ה אין מוציאין הנכסים מתחת ידה ומתחת באי כחה דדילמא מת הוא וראיה לזה ממ"ש הרמב"ם פ"א מנחלות דמי שנתגרשה ספק גרושין אין הבעל יורשה ואעפ"י שהראב"ד נר' שחולק עם הרמב"ם בזה כבר כתב ה"ה להעמיד דברי הרמב"ם ודחה ראיות הראב"ד וכתב שכ"כ בעל העיטור וכתב אח"כ שמצא שהוא מחלוקת בין הגאונים ור' מהריק"א בא"ה בספרו הקצר סימן ץ' סעיף ה' פסק כדברי הרמב"ם ז"ל וכן נר' שבעל המפה מסכים בזה מדלא הגיה עליו בזה, ותמהתי על הרב בעל הלבושים שפסק בהפך דאין הירושה נפקעה ממנו אלא בגירושין גמורין דאין דרכו לחלוק עם הרבנים הנז', וראיתי בתשו' מקור ברוך סימן ז' וסימן י"א וסימן מ"ב שכתב על דברי הרמב"ם דהיכי אמר דאין הבעל יורשה הא אפילו האשה עצמה היה דוחה אותה ואין נותן לה כתו' וכמ"ש ה"ה ריש פ"י מגרושין אהא דכתב הרמב"ם דספק מגורשת או שנתגרשה בגט פסול שרצה להחזירה דאינו צריך לכתוב כתו' מחדש כתב דטעמא כיון דלא היתה יכולה לגבות כתו' דלא קרינן בה לכשתנשאי וכו' א"צ לחדשה, וכ"ש ליורשיה דמכחה קא אותו דיכול לדחותם בספק מגורשת דהמע"ה ועוד הקשה מניסת ע"פ עד א' דאינה יכולה לגבות כתובתה אלא מנה ר' משום מדרש כתוב' אבל תו' ונצ"ב לא כמ"ש הריטב"א וה"ה הסכים בזה פי"ו מאישות דאין מדרש כתו' בנצ"ב וא"כ כ"ש הכא שהוא ספק גמור דאינה יכולה לגבות כתו' דאם נשאת תצא וא"כ אפילו ק' מאתים אינה יכולה לגבות, ועוד דבפ"ח מנחלות כתב דין סותר לזה וז"ל מי שנפל הבית עליו ועל אשתו ואין ידוע אם האשה מתה תחלה וכו' או אם הבעל מת תחלה וכו' כיצד דינן מעמידים נ"מ בחזקת יורשי האשה והכתו' עיקר ותו' בחזקת יורשי הבעל ונצ"ב יחלוקו וכו' וא"כ בספק מגורשת ג"כ אמאי לא אמרי' הכי דהרי ספק הוא הכא כמו התם והניח הדבר בצ"ע.

ולע"ד נר' דיש ליישב כל התמיהות הללו דמ"ש הרמב"ם דמי שנתגרשה ספק

גירושין אין הבעל יורשה היינו לומר דאינו יורש נ"מ שלה גם נצ"ב אם הם תחת יד יורשי האשה אינו יורשם כלל דיאמרו לו כבר גרשת אותה ואין אתה יורשה אמנם אם הם ביד שליש אז יקח הבעל מחצית נצ"ב ודין נפל הבית עליו וכו' שוה לדין זה דנלע"ד דלא אמרו דחולקין בנצ"ב אלא כשהנכסים הם ביד שליש ואין שום א' תפוס מהם אבל אם שום א' מהם תפוס מהם המע"ה ועיקר כתוב מנה מאתים פשיטא דאינה גובה לא היא ולא יורשי' דאו' לה הבעל הביאי ראיה שגרשתיך כדי שאפרע כתוב' ועיקר דברי הרמב"ם שבא להשמיענו דמי שנתגרשה ספק גירושי' אין הבעל יורשה לא נחית לאשמועינן אלא דלא תימא דאין הירושה נפקעת ממנו אלא בגירושין גמורים כמ"ש הלבוש ז"ל אבל לא בא לומר שאפילו שהנכסים תחת ידו שיתנם ליורשי האשה ושיפרע לה כתוב' מושלם דזו לא אמרה אדם מעולם וזה נ"ל ברור, באופן דספק גרושה דהנכסים תחת ידה ורשותה ומתה דאין הבעל יורשה וא"כ ה"ה למי שנטבע בעלה במשאל"ס שאין עדות ברור דדיינינן לה בספק א"א ונותנים עליה חומרי חיים וחומרי מתים דדין הוא דיורשיה או באי כחה יורשים ממונה כיון שהיא היתה תפוסה בחייה בנכסיה.

איברא שמי שיעיין בדיני תפיסה יר' דתפיסה כה"ג לא מהני לדעת מקצת הפוסקים ואם באנו לעמוד על כל דבריהם יהיה למשא כבד בעיני המעיינים ודרך כלל אני או' דתפיסה דאית בה תרתי לריעותא דתפסה אחר שנולד הספק בטענת שמא, לא הויא תפיסה לדעת קצת הפוסקים לא מיבעיא לדעת הרמ"ה והר' יונה שכתב הרא"ש בפ"ב דכתוב' והטור ח"מ סימן מ"ו סעיף ל"ג דס"ל דאפילו דאיכא תרתי לטיבותא טענת בריא ותפוסה קודם שנולד הספק דלא מהניא ליה תפיסתו ומוציאין מידו ומהדרינן מה שתפס למאריה קמא דלא מהני תפיס' לפי דעתם אלא דוקא כשהוא מאריה קמא או שהתפיסו הלוה שיהיה שלו אלא אפילו להרא"ש וסיעתו דס"ל דתפיסה לאחר שנולד הספק דמהני היינו דוקא בטוען בריא אבל בטענת שמא אפילו שתפס קודם שנולד הספק לא מהני ועיין בהרא"ש פ"ק דמציעא דף קכ"ח ע"ד וסוף פ"ק דבכורות.

אמנם הרמב"ם ז"ל ס"ל דאפילו דאיכא תרתי לריעותא תפיסה לאחר שנולד הספק וטענת שמא אין מוציאים מיד התופס כמ"ש בפ"ה מבכורות בספק בכור דתקפו כהן דאין מוציאין מידו וכן בכל דוכתא דספיקא וכן בכל בעיות הגמ' דסלקן בתיקו פוסק כן דאי תפס לא מפקינן מיניה וכן דעתו של הראב"ד כמ"ש ה"ה פ"ב דגניבה ועיין פ"ג דמכירה גבי הקנה השדה לא' ובפ"א מנזקי ממון גבי כשכשה בזנבה, וכן היא דעת הרי"ף ז"ל כמו שיראה מדברי הרא"ש בריש פ' כיצד הרגל וכן היא סברת הר"ש בר ברוך שכתב המרדכי בריש פ' נערה כמ"ש בתרומת הדשן ס' שכ"א, אמנם בעל התרומות בשער ס"ח (דפוס גדולי תרומה דף שס"ד) כתב בשם הרמב"ן והביאו הב"י ח"מ סימן מ"ב סעיף י"ג דמ"ש הרי"ף בסוף פ' השואל דאי תפס לא מפקינן מיניה דהוה ליה לאחר תפיסה נתבע היינו שנתנם לו הנתבע ברצונו בטעות בחושבו כי הדין היה כך ובכן נסתלקה תמיהת מהרד"ך

בית ב' חדר ט' וכ"כ מהר"א די בוטון בתשו' סימן קע"ג והובאו דבריו בבני שמואל סימן ל"ז יע"ש ולפי זה הרי"ף והרא"ש בשיטה א' אזלי, גם בדעת הר"ש בר ברוך איכא למימר שדעתו כדעת הרא"ש כמ"ש מהר"י קולו' בשו' קכ"א דחשיב לקים לי כרש"י כטענת בריא והרוצה לעמוד על עיקרן של דברים אלו מדיני תפיסה יעיין המעיין בספרי האחרונים שהזכרתי כי יען דיני תפיסה ארוכים לא כתבתי רק שורש המחלוקת ברמז.

ולענין הלכה ר' מהריק"א פוסק כדעת הרמב"ם וסיעתו כמו שיראה ממה שפסק בי"ד סימן ס"א סעיף כ"ג וסימן שט"ו סעיף א' וח"מ סימן מ"ב סעיף ח' וסימן ש"ץ סעיף ב' וז' ובכמה דוכתי, אמנם הריב"ל ז"ל בראשונות סימן ס"ז כתב וז"ל ובנ"ד כל אפייא שוין זולתי הרמב"ם על ההיא דתקפו כהן וכבר כתב מהרי"ק דאין לומר קים לי כפ' גאון היכא דכל חכמי ישראל חולקים עליו וכו' וכל האחרונים תמהו על הריב"ל דהיכי כתב דהרמב"ם יחידאה הוא והא איכא כמה מרבוותא דסברי הכי ואיהו גופיה כתב בח"א דף נ"ג ונ"ד בקו' שעשה בכללי התפיסה דהר"ף והר"ש בר ברוך אזלי כשיטה זו ואסיקו דבריו בצ"ע, ומיהו היה נלע"ד דכיון דבהרי"ף והר"ש בר ברוך י"מ דבריהם כדעת הרא"ש כדכתיב' הוה ליה הרמב"ם יחיד אבל אכתי קשה דהראב"ד סבר כהרמב"ם כמ"ש ה"ה פ"ב מגניבה גם הטור נר' דס"ל הכי כמ"ש הרח"ש סימן ל"ז א"כ לא הוי יחיד הרמב"ם בסברא זו ותו דכיון דבהרי"ף והר"ש בר ברוך י"מ דבריהם כדעת הרמב"ם יכול המוחזק לומר קים לי כי כן פי' דברי הרי"ף והר"ש בר ברוך דתפיסה לאחר שנולד הספק וטענת שמא דמהני כדעת הרמב"ם באופן כי דברי הרב צ"ע.

ומיהו ראיתי ברוב פסקי האחרונים ז"ל שכתבו דלא דיינינן בתפיסה לאחר שנולד הספק וטענת שמא, שיאמר קים לי כהרמב"ם וסיעתו משום דטעמא דאמרי' בעלמא קים לי הוא מטעם שהוא מוחזק והמע"ה אבל הכא איך יטען התופס קים לי כמי שסובר דתפיסה מהנייא שהרי בהא פליגי אם התופס מיקרי מוחזק או בעליו הראשונים ובהא ליכא למידן אלא אחר הרוב ומצאתי לקצת חולקים בזה וס"ל דלא שנא ובכל גוונא אמרי' קים לי ובענין זה נמצא סתירה בדבריהם דפעם אומרים דדיינינן ופעם אומרים דלא דיינינן וכבר רמז דבריהם הרב המובהק בס' כנסת הגדולה דף כ"ט סעיף מ' יע"ש.

ולכן מה שיראה לע"ד בענין זה הוא דכיון דר' מהריק"א ז"ל פסק כדעת הרמב"ם וסיעתו דתפיסה לאחר שנולד הספק דמהני אפילו בטענת שמא כן יקום ושב ואל תעשה ובפרט דאיכא מרבוותא קמאי ובתראי דס"ל הכי אין בידינו כח להוציא מיד התופס נגד סברתן וכיון דכן בנ"ד נר' דאם לא היתה תפוסה בנכסים ולא היה עדות מספיק שתנשא לכתחילה הנכסים בחזקת יורשי הבעל קיימי אמנם אם היה עדות מספיק שתנשא לכתחילה אבל לא היה עדות שיורשיו יורדים לנחלה איכא פלוגתא דרבוותא דאיכא דס"ל דכיון דנשאת גובה הכל ואיכא דס"ל

דדוקא עיקר כתוב גובה לא נדוניא וחו', גם אם היה עדות מספיק שיורשיו יורדים לנחלה אבל לא היה מספיק שתנשא לכתחילה איכא פלוגתא דרבוותא דאיכא דס"ל דגובה נדוניא וחו' ואיכא דס"ל דאינה גובה כלל וכיון דהוייא פלוגתא דרבוותא לא מפקינן מיד יורשי בעלה שהם המוחזקים אמנם אם היא תפסה מטלטלין לפרעון כתו' והיתה תפיסה גמורה לא שתפסה מפתחות החדרים והתיבות כי זה לא מיקרי תפיסה כמ"ש הריב"ש בסימן שס"ד וסימן ק"ז אלא תפסה הנכסים בא' מדרכי הקניות לפרעון כתוב' בין היה עדות מספיק להתירה להנשא לכתחילה ולא ליורשים בין היה מספיק העדות ליורשים שירדו לכתחילה ולא היה מספיק לה שתנשא לכתחילה תפיסתה תפיסה וגובה הכל ואפילו לא היה כאן עדות גמור אלא היתה ספק א"א דנותנין עליה חומרי חיים וחומרי מתים נלע"ד דתפיסתה והצואה שצותה אלמנה זו לעשות מנכסיה שהיתה תפוסה בהן לפרעון כתוב ד' חלקים להקדישות ונמסרו המעות ביד האפטרופוסים לחשבון ההקדשות אין כח ליורשי הבעל להוציא מידה אחר שהם תפוסים דתפיסה לאחר שנולד הספק אף שהיא בטענת שמא הוייא תפיסה כדכתיב' מיהו היינו דוקא במטלטלין אבל בקרקעות שהיו ידועים לבעלה לא מהנייא בהו תפיסה דקרקע בחזקת בעליה עומדת כמ"ש הפוסקים וזה ברור.

ועל מה שטענו יורשי הבעל שלא נשבעה שבועת אלמנה ואין אדם מוריש שבועה לבניו ידוע הוא כי אין האלמנה גובה כתוב' אלא בשבועה דחיישי' דילמא אתפסה צררי לפי' אם מתה קודם שנשבעה אין יורשיה יורשים כתוב' שאין אדם מוריש ממון לבניו שאין יכול לגבותו אלא בשבועה אבל כל נכסיה בין נ"מ בין נצ"ב היא גובה אותם בלא שבועה וכיון דהוא גובה אותם בלא שבועה גם יורשיה יורשים אותה כמ"ש הפוסקים, וז"ל הרמב"ם פי"ח מאישות דין ט'. והנכסים עצמן שהם נדוניתה נוטלת אותם בלא שבועה וכו' ואם מתה האלמנה בלא שבועה יורשיה יורשים כתוב אעפ"י שהיא נצ"ב וכו' ע"כ וה"ה האריך בפי' דין זה וז"ל ביאור דברי ר' כשאותן נכסים שהכניסה לו הן בעין קיימים וכו' וזהו שכתב ר' ואם היה בהן מותר המותר ליורשי הבעל אבל ודאי אם נאבדה הנדוניא או נפחתה ובאת לגבות מן היורשים צריכה היא לישבע ואם מתה בלא שבועה ודאי אין היורשים יורשים כלום דלא עדיף מחוב דעלמא וכו' ומהר"ל ן' חביב ז"ל סימן נ"ט דף פ"ח עמד בלשון זה והקשה דלמה לו להה"ה להאריך שכפי הנר' הכל מפורש בדברי הרמב"ם ז"ל בתחלת הלשון שכתב והנכסים עצמן שהם נדוניתה וכו' משמע שדוקא בשנכסי הנדוניא קיימים מיירי וליישב קושיא זה פי' הרב ב' פירושים הפי' הראשון דבא לאפוקי דלא תימא דאם מתה ולא נשבעה יורשיה יורשים כתוב' נצ"ב אפילו שלא יהיו קיימים ודחה פי' זה כי בודאי לא היה עולה על הדעת שהאלמנה אינה נוטלת מנכסי נדוניתה זולתי הקיימים ושיורשיה ירשו אפילו אותם שאינם קיימין ולכן פי' פירוש אחר שמ"ש הרמב"ם והנכסים עצמן וכו' אין הכרח לומר שהם קיימין דאפשר לפרש בערך שלמעלה דבר הרב בפירות הנכסים אמר עתה הדין שיש בנכסים עצמן ולעולם הייתי או' שאפילו שאין קיימין שתטול היא בלא שבועה וגם יורשיה ירשו אותם לאפוקי זה בא ה"ה

ואמר שאם אינם קיימין אינה נפרעת בלא שבועה וגם יורשיה לא ירשו אותם אם לא נשבעה והביא ראיות לזה הן מכח הבן הן מלשון הרמב"ם זהו כללות דבריו בקיצור אף שהוא האריך והר"א ששון בתשובה סימן כ"ג עמד על דברי הרב והעלה דיותר יש מקום ליישב הפי' הראשון שדחה הרב מפי' השני יע"ש באורך וכיון דלא נפקא מינה מידי לענין דינא לא כתבתי מה שנלע"ד לדקדק בדבריהם.

וכלל העולה לענין הדין הוא דהנדוניא שהכניסה אם הם קיימים נוטלתן בלא שבועה וכן יורשיה אבל אם נפחתו או נאבדו אינה נפרעת בלא שבועה וכן אם מתה ולא נשבעה אין יורשיה נפרעים הנצ"ב שנפחתו או נאבדו וכן היא דעת מהריק"א כמ"ש בא"ה סימן צ"ו יע"ש.

ואיכא למידק טובא דהא לא ניתנה כתוב' לגבות מחיים כמ"ש הרמב"ם פי"ו מאישות דין ג' וכן דין נצ"ב לא ניתנו לגבות מחיים כמ"ש ה"ה ז"ל וכן מתבאר בא"ה סימן צ"ג וסימן ס"ו יע"ש וכיון דכן הא קי"ל חזקה אין אדם פורע חובו בתוך זמנו ואפילו מיתמי ליפרע בלא שבועה כמ"ש הרמב"ם פי"א ממלוה דין ו' וכן היא הסכמת כל הפוסקים כמ"ש בח"מ סימן ע"ח וסימן ק"ח וראיתי בתו' בהשולח שהקשו קושיא זו גבי מתני' דתנן אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומין אלא בשבועה כתבו וז"ל וא"ת והא לא ניתנה כתוב לגבות מחיים ואמר ר"ל בפ"ק דבבא בתרא חזקה אין אדם פורע חובו בתוך זמנו ואפילו מיתמי ליפרע בלא שבועה ותרצו דה"מ ב"ח אבל אלמנה דאית לה בתנאי ב"ד מתפיס לה צררי אפילו בתוך זמנה כדאשכחן בהנושא וכו' ע"כ וכיוצא בזה כתב בפ"ק דב"ב יעו"ש, וכיון דכן לפי תירוץ זה הא דתנן אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומין אלא בשבועה דחיישינן דלמא צררי אתפסה היינו בעיקר כתו' מנה ומאתים דאית לה בתנאי ב"ד אבל נדוניא שהכניסה לו וקבל עליו אחריותן והן עליו כחוב גמור לא חיישינן לאתפסה צררי וכיון דכן קשיא טובא היכי אמרי' דאם נאברה הנדוניא או נפחת' ובאת לגבות מהיורשים דצריכה לישבע דלא עדיף מחוב דעלמא הא בחוב דעלמא ה"נ הוא דאם הוא בתוך זמנו נפרעים מן היתומים בלא שבועה גם הרא"ש בפ"ק דב"ב דף קס"ו ע"ד כתב דבאלמנה חיישינן לצררי טפי מבעלמא משום דאית לה בתנאי ב"ד וקשה דאיהו כתב בתשו' כלל צ"א דאם מתה ולא נשבעה אין יורשיה יורשים כתוב ונדוניתה כלום.

ובחפשי באמתחות הפוסקים האחרונים מצאתי בתשובת הרשד"ם א"ה סימן קל"ב שכתב דברי התו' דפ' השולח והעלה לפסק הלכה דדוקא במנה מאתים או תו' מנה מאתים דהוי בתנאי ב"ד הוא דחיישי' לצררי אבל נדוניא הוי כשאר חוב ולא חיישי' לצררי ואע"ג דהתוס' בפ' מי שמת נר' דלא מחלקי וכ"כ בת"ה סימן ש"ל וכו' נר' דתוס' גיטין עיקר שהרי הטור א"ה סימן צ"ו כתב וז"ל אין אלמנה גובה כתוב' אלא בשבועה וכו' אבל כל נכסיה בין נ"מ בין נצ"ב יורשיה יורשים אותה אפילו באלמנה שאינה צריכה לישבע עליהם ואפשר דתוס' פ' מי שמת מיירי היכא דליכא שטר

כתוב אבל היכא דאיכא שטר כתוב׳ לכל הפחות בנדוניא אינה צריכה לישבע והאריך בזה יע״ש.

ופליאה הדעת ממני איך סתם וכתב דבנדוניא אינה צריכה לישבע דלא חיישינן לצררי והלא לשון הרמב״ם מוכיח כן בהדיא וכמה קולמוסים נשתברו במה שהוצרך ה״ה לפרש דבריו דגם בנדוניא אם נפחתה או נאבדה דאינה גובה בלא שבועה כמ״ש לע״ל בשם הרלב״ח והרא״ש ז״ל, ומ״ש הטור סימן צ״ו אבל כל נכסיה וכו׳ בקיימים מיירי והכי משמע לישנא דנכסיה שהם מנדוניתה שהביאה מבית אביה וכן מפרש ר׳ מהריק״א שדעת הטור כמ״ש הרמב״ם וה״ה ז״ל.

ושוב ראיתי בסימן קל״ו מתשו׳ הרשד״ם שנר׳ מדבריו דס״ל דבהך מלתא פליגי הרמב״ם והטור שכתב וז״ל ג״כ תמיה אני מזה החכם שהביא ראיה מלשון הרמב״ם פי״ו למה לא הביא ראיה לזכות ליורשי האלמנה ממ״ש הטור א״ה סימן פ״ח שכתב וז״ל האשה שהוצאה מתחת ידי בעלה בין במיתתו בין בגרושין נוטלת כל נכסיה בלא שבועה בין נ״מ בין נצ״ב ובסימן צ״ו כתב וכו׳ הרי שלא אמרה צריכה לישבע אלא כדי לגבות עיקר כתו׳ אבל נדוניא אינה צריכה שבועה והטעם כתבתי במקום אחר באורך עכ״ל, ומלבד כי יש לתמוה איך פסק הפך הפוסקים ע״פ מה שרצה לפרש דברי הטור שר״ל שגובה נ״מ ונצ״ב בלא שבו׳ אפילו שאינם קיימין מה שאין כן משמעות הלשון דלא מיירי אלא כשהם קיימים כדכתיב׳ עוד יש לתמוה דמצינו לו לרב ז״ל שכתב בהפך בתשו׳ סימן קי״ו וסימן קע״ד וז״ל אבל הנדוניא שהביאה עמה לבית בעלה כל דבר שהוא קיים נוטלת היא שלא בשבועה היא או יורשיה וכו׳ עכ״ל.

והן אמת כי לענין מה שנר׳ מדברי הרשד״ם דהטור פליג אהרמב״ם וס״ל דגובה נדונייתה בלא שבועה אף שנאבדה יש מקום לומר בדברי רש״י והרא״ש והטור דהכי ס״ל וזהו דידוע הוא במ״ש הפוסקים דנכסי נדונייתה נוטלתן האלמנה בלא שבועה ילפינן לה מדין יחד לה קרקע או מטלטלין בכתובה שנוטלתן בלא שבועה כמו שכתב הכ״מ בפי״ו מה׳ אישות דין י״ג בשם הריב״ש וכן נר׳ מדברי ה״ה פי״ד מה׳ אישות ובדין יחד לה מטלטלין בכתו׳ שנוטלתן בלא שבועה כתב הטור בסוף סימן צ״ח דלהרי״ף צריך שיהיו בעין או אחרים שבאים מחמתם וכו׳ אבל אם אינם בעין ולא אחרים שבאים מחמתן צריכה שבועה אבל לרש״י אפילו נגנבו או אבדו אותם שיחד אינה צריכה שבועה דכיון שאבדה אותם שיחד תו לא מייחד לה אחרים וכן היא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל ע״כ, וכיון דבנדוניתה אמרים דנוטלתן בלא שבועה ילפינן לה מדין יחד לה מטלטלין א״כ יראה כי היכי דבדין יחד לה מטלטלין ס״ל לרש״י והרא״ש אפילו נגנבו או אבדו אינה צריכה שבועה ה״ה בנכסי נדוניתה אפילו נגנבו או אבדו אינה צריכה שבועה וכן יראה מדברי הרשד״ך ח״ב סימן ל״ח דס״ל דכי היכי דפליגי בדין יחד לה מטלטלין בכתו׳ ונגנבו או אבדו דס״ל לרש״י והרא״ש דגובה בלא שבועה ה״ה בנדוניא אבל להרי״ף ורמב״ם

דוקא איתנהו בעינייהו או אחרים שידוע לנו שבאו תמורתם גובה בלא שבועה גם הר"א ששון ז"ל כתב כן בסימן כ"ג ולבסוף העלה הדבר בספק אי פליגי רש"י והרא"ש גם בנדוניא ודעתו נוטה יותר לומר דלאו הא בהא תליא דאפשר לומר דאפילו רש"י והרא"ש מודו דבנדוניא שנגנבה או שאבדה אינה גובה בלא שבועה מהטעם שכתב יע"ש, ואני הדיוט לע"ד נר' להכריח דע"כ מודה הרא"ש דבנדוניא שנגנבה אינה גובה בלא שבועה דהא כתב הרא"ש בתשובה כלל צ"א והביאה הב"י ריש סימן צ"ו דאם מתה ולא נשבעה אין יורשיה כתוב' ונדוניתה כלום כמ"ש לעיל וכן יר' מתשו' הרא"ש שכתב בסוף כלל ן' והביאה הטור בא"ה סימן ק"ה ובח"מ סימן רע"ח יע"ש, ושוב ראיתי בתשובות מקור ברוך סימן ז' וסימן מ"ד שהאריך בזה להוכיח מדברי הפוס' שאם הנדוניא נפחתה או שאבדה שאינה גובה בלא שבועה ואח"כ כתב וז"ל תמהתי ולא הבינותי דברי הרשד"ם בפסקיו הראשונים סימן צ"ו הפך מזה אבל נראה דהוא לא סמך על זה הטעם לבדו אלא דטעמים אחרים שהיו שם שהיה כל א' לבדו מספיק וכ"ש בהצטרפם כולם ונר' זה מוכרח ממ"ש סימן רל"ב שאפילו בזמן הזה נכסי צ"ב אין יורשיה יורשים אם מתה בלא שבועה אלא א"כ קיימים וכו' ע"כ ואין זה מספיק, ועיין בהר' המבי"ט ח"א סימן ס"ט דנסתפק בדעת הרמב"ם וה"ה בכל זה יע"ש באריכות.

ומ"מ לעיקר קושיתינו שהקשתי לעיל היכי אמרי' דלא תפרע אלא בשבועה הא קי"ל חזקה אין אדם פורע חובו בתוך זמנו ואפילו מיתמי נפרע בלא שבועה, ונר' לע"ד כי מ"ש התוספות דאלמנה דאית לה בתנאי ב"ד מתפיס לה אפילו בתוך זמנה היינו לומר כיון דיש לה עיקר כתוב' בתנאי ב"ד מתפיס לה צררי לכל סכי כתובתה אף בנכסי צאן ברזל וכן יראה ממ"ש בסוף האשה שנפלו לה נכסי עשירות עשות אותם קלתות של כסף ושל זהב עניות היו עושות אותם עביט של מימי רגלים ופרש"י עשירות שכתוב' מרובה ויש רמז לתירוץ זה בדברי מהר"י קולו' שורש צ"א דף צ"ד סוף ע"א יע"ש.

באופן דכללא דמלתא העולה לענין הלכה הוא דבמנה מאתים ותוספת אינה גובה בלא שבועה אבל נדוניתה הקיימת אינה צריכה שבועה וכן יורשיה אם נפחתה הנדוניא או שאבדה צריכה שבועה ואם מתה בלא שבועה אין יורשיה יורשים כתובתה ונדוניתה כיון שלא נשבעה ומיהו אם יחד לה קרקע או מטלטלין בין לעיקר כתובתה ותוספת בין לנדוניא גובים בלא שבועה כיון שהם בעצמם קיימים וה"ה דברים שידוע שבאו מכחם נוטלת אותם בלא שבועה כמ"ש בא"ה סימן צ"ו ויש בזה דקדוקי דברים ופרטי דינין יעמוד המעיין עליהם בתשו' הרלב"ח והר"א ששון סימן הנז', ודע שאם יש מטלטלין ותכשיטים ושימושי ערש וכתוב בכתובה שהכניסה לו מטלטלין ושימושי ערש ותכשיטים ויורשי הבעל אומרים שאינם מנדוניתה של האלמנה ויורשיה אומרים שהם מנדוניתה כתב מהרש"ך ח"ב סימן ל"ז דהם בחזקת יורשי האשה ומשמע מדבריו שם אף שתפסו אותם יורשי הבעל מוציאין מידם אך אם תפסו אותם יורשי הבעל ואין עדים שראו תפיסתם

נאמנים יורשי הבעל בשבועה במגו שהיו יכולים לומר לא תפסנו שום דבר ולע"ד יר' ממשמעות הפוסקים דחולקים על זה דמ"ש דנדוניתה גובה היא בלא שבועה וכן אם מתה ולא נשבעה דיורשיה יורשים נדוניתה ומוציאין מיד יורשי הבעל היינו דוקא בדאיכא סהדי שנכסים אלו ומטלטלין אלו הם מנדוניתה הא לאו הכי נאמנים יורשי הבעל בשבועה שאינם מנדוניתה כנ"ל, עוד צריכין אנו לדעת דבנ"ד וכיוצא בו שמת הבעל במ"ה ומת פתאם שטבע במשאל"ס יש הרבה מהפוסקים דס"ל דהאשה גובה כתוב' משלם בלא שבועה דלא חיישי' לצררי וכן יר' ממ"ש הרא"ש פ"ק דבתרא דף קפ"א ע"ד וז"ל והריצב"א תירץ דבכתו' נמי לא חיישי' לצררי תוך זמנו אלא ש"מ סמוך למיתתו אורחיה להתפיסה צררי כדי שלא תתבזה אלמנתו בב"ד וכו' ולפי תירוץ זה חיישי' לצררי כשמת בדעתו אבל מת פתאם או במ"ה לא חיישי' לצררי וכ"כ הרא"ש בתשו' הראש כלל פ"ה הביאה הב"י בשני מקומות בסימן צ"ו וז"ל האידנא שאנו מגבין כתובות לכל יורשי האלמנות שקדשו (פי' מקור ברוך דף ז' שקדשו ש"ש בעליהן שקמו עליהם האויבים והם קדשו ש"ש ולא היה להם שהות להתפיס צררי והוי מת פתאום) ולא חיישי' לצררי ואנו סומכים על תירוץ הר"ש מיינביל שתירץ דהיכא דמת פתאום ולא ציוה לביתו לא חיישי' לצררי וכן היה דן ר"מ והיה נותן סעד לדבריו וכו' דהאידנא כתובות נשותינו מרובות ולא שכיח האידנא התפסת צררי עכ"ל, וכתב הב"י כי תירוץ ר"ש מיינביל הוא בתוספות ס"פ מי שמת ורש"י פי' בפ' שום היתומים דחיישי' לצררי היינו שמא בשעת מיתה אתפיס צררי ומ"כ על דבריו משמע מתוך פי' דמקמי מיתה זמן ארוך אין לחוש לכך וכו' לפי פי' זה אם נהרג או מת מיתה חטופה או נטרפה דעתו אין לחוש לצררי עכ"ל ובשארית יוסף סי' ס"ז כתב באלמנה שמת בעלה במדינה אחרת שלא בפניה ואח"כ מתה היא דלא שייך כאן לחוש לצררי הואיל ולא היתה אצל בעלה כשמת והביא דברי תרומת הדשן סימן ש"ל דבקל לא חיישי' לצררי בפרט עתה שהכתובות גדולות ומרובות יע"ש גם הרשד"ם בסימן קל"ב כתב וז"ל והכא כמה רחוק מן השכל חשש רצררי חדא דבזמנינו זה לא שכיח כלל ועיקר ועד שאפילו שכיח גבי זה לא אמיד וכו' גם שקרוב הדבר היה דומה מיתתו לנפל הבית עליו שמת ממיתת מגפה בשעמום וטירוף ודברים אלו ברורים למודה על האמת עכ"ל.

ואם כן לפי זה מי שנטבע בעלה במשאל"ס כנ"ד לא חיישי' לצררי וגובה הכל נדוניא עיקר ותוספת בלא שבועה ולפי' אם מתה ולא נשבעה יורשיה יורשים כתוב ונדוניתה ותו' בשלמות.

וא"ת נהי דלצררי לא חיישי' ואינה צריכה לישבע על ככה אכתי חייבת לישבע שלא מכרה לו כתובתה ולא מחלה כמ"ש רמב"ם פי"ו מה' אישות ואף לדעת הטור סימן צ"ו שחלק עליו בזה וכתב שאם כתוב' בידה אינה צריכה לישבע על זה שאלו מחלה לו או מכרה לו היתה מחזרת לו הכתובה אכתי איכא שבועה אחריתי שכתב שם ומה שבועה נשבעת שלא התפיסה הבעל צררי בחייו ולא תפסה היא משלו

כלום ע"כ. וא"כ אף בנדון זה דליכא למיחש לצררי חייבת לישבע דלא תפסה משל בעלה כלום, הא ודאי לאו מלתא היא דכל הני שבועות לא משבעינן לה אלא ע"י גלגול והיכא דשייכא שבועה שלא התפיסה צררי מגלגלים עליה כל הני אבל היכא דליכא למיחש לצררי לא משבעינן לה אידך שבועות וכבר היה מעשה בפטירת הרב סאגיש ז"ל שאמר בצואתו שלא היה לאשתו סך פרעון כתוב' ומת ואח"כ מתה אלמנתו ולא נשבעה ונחלקו חכמים בדבר זה י"א שיגבו יורשים כתוב' כיון שהבעל הודה שלא היה לה אלא פחות הרבה מכתוב' ואין כאן התפסת צררי וי"א שכיון שעדיין יש לחוש לשמא מחלה ושמא בזבזה ושמא נתנה לאחרים בחיי בעלה ועל כל זה צריכה לישבע וכיון שלא נשבעה אין אדם מוריש שבועה לבניו והרצו דבריהם לפני מהרי"ט ז"ל והכריח בראיות תלמודיות ומדברי הפוסקים דכיון דאין כאן שמא התפיסה צררי אינה מחוייבת לישבע שאר שבועות אלא ע"י גלגול וכיון דכן אף דמתה ולא נשבעה יורשיה יורשים כתוב משלם ותשו' זו היא בח"א דפוס קושטי' סימן ק"ג וכן פסק בני שמואל סימן ל"א גם בשארית יוסף סימן ס"ז פסק כן יע"ש, ושוב ראיתי בתשובות הר"ל ן' חביב ז"ל סימן פ"א דף ק"א דפסק הלכה למעשה בש"מ שגירש את אשתו ולא היתה שם חשש התפסת צררי שהבעל בעצמו נשא ונתן בפרעון הכתובה בשעת כתי' הגט והעלה דאע"ג דלא חיישי' לצררי תשבע שלא תפסה משלו כלום ונתן טעם יפה לחלק מה שטעם הרמב"ם לא הזכיר שבועה זו והטור הזכירה דטעם מחלוקתם תלוי בההיא דתנן בפ' הכותב במושיב את אשתו חנונית או אפטרופא דהרמב"ם פוסק כהרי"ף שאם מינה אפטרופא יכול להשביעה כל זמן שירצה ואם לא מינה אפטרופא אינו יכול להשביעה אפילו אם תובעת כתובתה אמנם הטור סימן צ"ז פסק כר"ש והיא סברת הרא"ש שפסק כן בשם ר"ח ור"ת דכ"ז שתובעת כתובתה משביעים אותה על הכל ואפילו על פלכה ועל עיסתה וכו' ולכאורה דבריו תמוהין דמההיא אין ראיה לומר דהיכא דליכא למיחש לצררי משביעין אותה אף שלא מינה אפטרופא שלא תפסה משל בעלה כלום דלא אמר' הרא"ש והטור וסיעתם דמשביעים אותה על פלכה ועל עיסתה כשתובעת כתובתה אלא היכא דאיכא למיחש להתפסת צררי ואגב שבועה זו מגלגלי' עליה שלא תפסה משל בעלה כלום וראיתי בבית חדש סימן צ"ז שהביא דברי הרלב"ח ז"ל וחלק עליו דהיכא דליכא למיחש לצררי אין משביעין אותה והביא תשו' מהר"ם שכתב המרדכי בפ' הכותב שפסק כן וע"ש, אמנם אחר העיון יר' דראיות הרלב"ח היא זו דלפי הטור וסיעתו דפסקו כר"ש משביעים אף דליכא למיחש לצררי שלא תפסה משל בעלה כלום מדכתב הטור דבגרשה תובעת כתוב' משביעה על הכל אף שלא מינה אפטרופא משביעה בטענת שמא על פלכה ועל עיסתה שלא תפסה משל בעלה כלום ובגרושה לא שייכא תפיסת צררי והבית חדש ז"ל כתב דיש לחלק בין אלמנה לגרושה דשאני גרושה שהבעל טוען שתשבע יע"ש, באופן דהדבר עולה במחלוקת היכא דליכא למיחש לצררי אם משביעים את האלמנה כשתובעת כתוב' שלא תפסה משל בעלה כלום דמהר"ם והב"ח ושארית יוסף ומהרי"ט סברו דאינה חייבת לישבע זולת הרלב"ח ולענין הלכה יראה דאינה חייבת לישבע דרבים נינהו החולקים על הרלב"ח.

אמנם אכתי איכא טעמא אחרינא לומר דאף דליכא למיחש לצררי חייבת לישבע שבועת אפטרופא דכתב הרלב"ח סימן הנז' דכל הנשים שלנו הן שולטות בנכסי בעליהן והרי היא כאלו מינה אפטרופא וכן נר' מדברי מור"ם בעל המפה ח"מ סימן ס"ב שכ"ב המרדכי פ' חזקת והרשב"א סימן תתקנ"ד דסתם אשה נושאת ונותנת תוך הבית וטעמא דנושאת ונותנת אינו ר"ל דוקא שעוסקת בפרקמטייא אלא כל שהבעל מאמינה ומפקיד את אשר לו בבית בידה וכ"כ הטור בא"ה סוף סימן פ"ו יע"ש מיהו כבר כתב הב"ח דליכא נפקותא בהא אלא לרי"ף ורמב"ם דפסקו דאם מינה אפטרופא משביעה כל זמן שירצה אבל לדעת הטור וסיעתו ליכא נפקותא בהא דבאלמנה כשנשבעת שבועת צררי נשבעת על כל טענת שמא אפילו לא מינה אפטרופא ואם אינה נשבעת שבועת צררי אפילו מינה אפטרופא אינה נשבעת בטענת שמא, ועוד אני אומר דאפילו לרי"ף שפוסק כת"ק דאם מינה אפטרופא דמשביעה כ"ז שירצה היינו הבעל בעצמו אבל בנ"ד שמת הבעל אין היורשים יכולים להשביעה על אפטרופוסות שנעשית בחיי בעלה כמ"ש הטור בא"ה ריש סימן צ"ח וכן דעת רבותיו של הרמב"ם בפ"ט משלוחין, איברא דלדעת הרמב"ם יורשים משביעים אותה בטענת שמא על שנעשית אפטרופא בחיי בעלה והמעיין יראה כמה מיני מחלוקות יש בשבועה זו של אפטרופא כי מלבד פלוגתא זו איכא כמה מהפוסקים דס"ל דאינה חייבת לישבע שבועת אפטרופא עד שיחשדוה המשביע בשתי מעין כסף ופרוטה ותכפור בשני כספים ותודה בפרוטה כמ"ש הטור בח"מ סימן צ"ג וכתב בסמ"ע דזו היא דעת הרי"ף והרמב"ם ודלא כב"י ובח"מ סימן ר"ץ סעיף ט' פסק כן מהריק"א ויש מקום עיון בזה והדברים עתיקים, ומעתה בנ"ד יראה דלא שייך כאן אין אדם מוריש שבועה לבניו משום דבנ"ד דמת פתאם במ"ה וטבע במשאל"ס אין כאן חששת צררי כדכתיב' לעיל ואף שקצת פוסקים סוברים דחיישי' לצררי דאתפסה מחיים שלא בשעת מיתה כבר כתבו כמה מהפוסקים דבקל לא חיישי' לצררי בפרט עתה שהכתוב' גדולות כמ"ש לעיל בשם תרומת הדשן סימן ש"ל ועוד כתב מהרי"ט ח"א סימן כ"ג דלא אמר ר"י ז"ל דחיישי' לצררי אפילו שלא בשעת מיתה אלא לדינא דגמ' דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי אבל האידנא ליכא למיחש לצררי אלא בשעת מיתה מטעם שלא תתבזה אשתו בב"ד, וכיון דכן בנ"ד דמת ונטבע במ"ה ליכא למיחש לצררי דשעת מיתה ואינה צריכה שבועה ואי מטעם שבועת אפטרופא שכתבו קצת מהפוסקים דכל אשה בזמנינו זה הוייא כאלו מינה אפטרופא מ"מ הרי כמה מהפוסקים דסברי היכא דליכא למיחש לצררי אין משביעים אותה שבועת אפוטרופא דאיכא מ"ד דמשביעין אותה הא איכא דאמרי דאם מת הבעל אין היורשים משביעים אותה ואף דאיכא מאן דסבר דיורשים ג"כ משביעים אותה הא איכא דאמרי דבעינן טענה ב' כסף והודאה פ' ובנ"ד שמתה האשה אין כאן הודאה פ' ואף דאיכא מאן דסבר דלא בעינן הודאה פ' בשבועת אפוטרופא וכיוצא בה יראה דכל כה"ג אם מתה ולא נשבעה לא אמרי' אין אדם מוריש ממון שיש לו שבועה לבניו דתרי קולי לא עבדינן כמ"ש הפוסקים לענין נאמנות כמ"ש בסמוך בס"ד כ"ש בענין זה דאיכא כמה מיני קולות גם יש לצרף מ"ש מהרי"ט ח"א סימן כ"ג דכל הנשבעים שלא בטענה לא דיינינן ביה אין אדם מוריש

שבועה לבניו והביאו בס' כנסת הגדולה בח"מ סימן ק"ח אות ע"א יע"ש ועיין בשארית יוסף דנר' דחולק על זה מ"מ סוף דבר יראה לי ברור דבנ"ד דנצטרפו כל הני טעמי לא ימצא מי שיחלוק על כל מה שכתבתי.

גם מטעם נאמנות לא שייך כאן אין אדם מוריש ממון שיש לו שבועה לבניו דאע"ג שנחלקו הפוסקים אם נאמנות מועיל לגבי יורשים מ"מ כתב הריב"ש בתשו' סימן ע"ח וסימן ק"ח וסימן קס"ט וסימן שנ"ג וסימן תצ"ב וז"ל אמנם אם יש בכתובה נאמנות בין ממנו בין מיורשיו בעניין זה יורשיה יורשים כתובתה אעפ"י שלא נשבעה שהרי לא הייתה צריכה לשבועה כיון שהאמינה אפילו מהיורשים כדברי הרי"ף והרמב"ם שנאמנת בפי' אפילו מהיורשים מהני דתנאי שבממון הוא ואפילו לדברי האומרים דאין שום נאמנות מועיל לגבי יורשים היינו שאם לא מתה לא תגבה בלא שבועה אבל במתה לא אמרי' כבר נתחייבה שבועה וא"א מוריש שבועה לבניו דכיון דמדינא נאמנות היה מועיל אפילו לגבי יורשים דתנאי שבממון הוא אלא דס"ל דרבנן אלמוה לתקנתייהו שלא לעוקרה בתנאי לא מחמרי' בה ולא מוספינן למימר א"א מוריש שבועה לבניו כדאמרי' עלה התם הבו דלא לוסיף עלה ועוד דהא לא אפסיקא הלכתא כרב ושמואל אלא דיינא דעבד כר"א עבד דעבד כרב ושמואל עבד והלכך לא מקלינן בה תרי קולי ויורשיה גובין כתוב' וכ"כ בעל המאור ששמע בשם חכמי נרבונה הגדולים ז"ל וכתב שהוא פסק נאה והגון ומשובח וראוי לסמוך עליו עכ"ל, והב"י כתב בא"ה תשו' זו בסימן צ"ו וסימן צ"ח וכתב שכ"כ הרשב"א בתשו' וכ"כ הר"ן בתשו' סימן ל"א ובפ' כל הנשבעין וכ"כ הב"י בח"מ סימן ק"ח וכתב שם שכ"כ בעל התרומות בשער י"ד בשם חכמי נרבונה איברא דיש לדקדק במ"ש הב"י בח"מ סימן ע"א בשם חכמי נרבונה דגם בזה אמרו א"א מוריש שבועה לבניו וכבר עמד בזה הרב בעל כנסת הגדולה בסימן ע"א יע"ש גם בדברי הטור יש דקדוקים וקושיות עצומות ממ"ש בא"ה סימן צ"ח למ"ש בח"מ סימן ע"א וק"ח ולאפס פנאי לא אוכל לעמוד לפלפל בזה כאשר עם לבבי, ומ"מ לענין הלכה כל האחרונים מסכימים דאם כתב נאמנות בכתוב ממנו ומיורשיו דייניגן כר"א ובשבועה מיהא גביא, וגדולה מזו כתבו האחרונים אעפ"י שלא נכתב בפי' נאמנות עליו ועל יורשיו מ"מ אם כתוב נאמנות וכו' הוה ליה כאלו פי' שהאמינה עליו ועל יורשיו ומה שכתב וכו' הכוונה היא לאהבת הקיצור וליפות כח הענין בכל מה שאפשר ולהורות על כל אופני נאמנות בין עליו בין על יורשיו וכל האחרונים כתובו כן שדנו כן הלכה למעשה וכתב דבריהם הרב בס' כנסת הגדולה סימן ע"א בדברי הטור אות נ"ה ובאות נ"ו כתב דמהר"א די בוטון כתב דאפילו נאמנות וכו' לא דייניגן ליה כנאמנות מפורש ואין דבריו עומדים בפני כל הני רבוותא וכמה פעמים דננו ועשינו כן הלכה למעשה עכ"ל, גם הרח"ש ריש סי' נ"ד כתב דנאמנות וכו' נכנס הכל יע"ש, וגדולה מזו כתב הרש"ך בהרבה מתשובותיו דאפילו שלא נכתב בפי' שהאמנה עליו ועל יורשיו נאמר דהוה ליה כמו שנכתב כיון שכותבין כן בקצת שטרי כתובות בפי' שהאמינה עליו ועל יורשיו א"כ אעפ"י שלא נכתב כמי שנכתב דמי דהוי כלשון הדיוט וכו' והר"א ששון סימן כ"ג

הביא דברי הרב ועיין בכנסת הגדולה סימן ע"א בב"י אות י"ט דכתב שם סברת החולקים על מהרש"ך בזה, ומ"מ בנ"ד יראה ברור בצירוף כל הני טעמי דכתיבנא אם לא הייתה מקדשת נכסיה היו יורשיה יורשים כתובתה וכיון דכן גם ההקדשות חלו ואין לבטלן מפני שלא נשבעה שבועת אלמנה ועוד יתבאר זה לקמן בס"ד.

עוד יש טעם אחר לזכות ההקדשות משום דהאפטרופוסים הם תפוסים בנכסים אלו לחשבון ההקדשות וידוע הוא דאע"ג דקי"ל דלכתחילה עבדינן כרב ושמואל דאין אדם מוריש שבועה לבניו מ"מ אם קדמו יורשי האלמנה ותפסו מנכסי הבעל אין מוציאים מידם ע"כ וכתב הב"י בסימן הנז' סעיף כ"ב שכ"כ הר"ן בשם קצת רבותינו הצרפתים ובעל התרומות בשער י"ד וכתב שהר"ן כתב שר' האיי חולק בדבר גם הרב בעל המפה כתב פלוגתא זו בא"ה סימן צ"ו יע"ש וכן פסק ריב"ל ח"א סימן ס"ט וסימן ע"א יע"ש ואי משום תפיסה לאחר שנולד הספק דסברי קצת מהפוסקים דלא מהניא כבר כתבתי למעלה דהרי"ף ורמב"ם והר"ש בר ברוך והטור ס"ל דאפילו דאיכא תרתי לריעותא תפיסה לאחר שנולד הספק וטענת שמא אין מוציאים מיד התופס וכן פסק מהריק"א בכמה דוכתי וכ"כ הר"א ששון סימן כ"ג יע"ש ואפילו שהאשה או יורשיה אינם מוחזקים אלא שהם ביד שליש ואין יד יורשי הבעל שולטת שם כתבו קצת מהפוסקים דזכו יורשי האשה עיין תרומת הדשן סימן ש"ל ורשד"ם סימן קי"ו ורכ"ט איברא דאיכא מרבוותא דחלקו על זה כמ"ש בכנסת הגדולה סימן ק"ח אות ל"ד מ"מ כיון דהאפטרופוסים הם מוחזקים זכו מטעם קים לי כמ"ש האחרונים ז"ל.

באופן דיראה מכל הני טעמי דכתבי דאם האפטרופוסים הם תפוסים בנכסים אלו לחשבון ההקדשות דאין כח ביד יורשי הבעל להוציא מידם והגם כי יש להאריך בכל מה שכתבתי כתבתי בקיצור לפי שדברו בזה ראשונים ואחרונים ואפוכי מטרתא למה לי ומה גם לאפס פנאי כי טרדותי רבו בלימוד ענינים אחרים שלא אוכל להפטר מהם לכן לא אאריך.

אך בדבר א' צריך לעמוד בהההיא דכתוב שנחלקו הראשונים והביאו הטור סימן צ"ו כתב הרי"ף שאם מכרה או נתנה מנכסי יתומים קודם שנשבעה וכו' קיים ומנכין אותו מכתובתה ומשמע מדבריו אפילו מקרקעי, וא"א הרא"ש מביא דבריו לפסק הלכה אבל כתב בתשו' כלל ן' סימן ו' דוקא במטלטלי אבל במקרקעי בחזקת יורשים קיימי ואין בידה לתתם עד שיגבוה ב"ד וכו' ע"כ והב"י ז"ל הביא תשו' אחרת להרא"ש כלל הנז' סימן ח' דמשמע מדבריו בין מקרקעי בין מטלטלי אין מתנתה מתנה דאין לה בגוף נכסי בעלה אלא שעבוד בעלמא ותירץ בזה ב' תירוצין התירוץ הראשון שמ"ש בתשו' א' דבמטלטלי מתנתה קיימת מיירי במטלטלי שאינם ידועים לבעל שיכולה להטמין ולהכחיש וכו' עוד תירץ דמ"ש דבמטלטלי מתנתה מתנה בנשבעה מעצמה איירי אלא שלא השביעוה ב"ד וכו' והאמת דשני תירוצין הללו גם את הראשון גם את השני קשים לשמוע וכבר מהרי"ט סימן מ"ד

והרש"ך ח"ב סימן א' והב"ח הקשו עליו יע"ש והב"ח ומהרי"ט תרצו דההיא תשובה דחילק בין מקרקעי למטלטלי מיירי שהייתה נושאת ונותנת בתוך הבית דאין הנכסים ידועים שהם מבעלה, ולע"ד יראה דיכולין אנו לפרש שזו היא כוונת ר' ב"י בתי' ראשון, ולע"ד יראה דמ"ש הרא"ש לחלק בין מקרקעי למטלטלי באותה תשובה איירי דמתה האלמנה קודם שנשבעה וכיון דכן הוי כההיא דכתבו הפוסקים דאם מכרה האלמנה קודם שנשבעה ותפסו היורשים דאין מוציאים מידם הואיל והן מוחזקין כדכתיב' לעיל ולפי' דוקא במטלטלי מהנייא תפיסה אבל לא בקרקעות דבחזקת בעליה עומדת אבל בתשו' השנית איירי דהאלמנה בחיים ולפי' קאמר דאין מתנתה מתנה דאין לה בגוף נכסי בעלה כלום אלא שעבוד בעלמא ואי בעו יורשים מסלקו לה בזוזי.

ומעתה אבא לנ"ד ואומר דהנה לדעת הני רבוותא דסברי דאם מכרה או נתנה קודם שנשבעה דאין מתנה מתנתה יראה לכאורה דבנ"ד ההקדש של אלמנה זו לא חל אמנם אחר העיון יראה דהקדש זה חל דאיכא כמה מרבוותא דסברי דמכרה ומתנתה קיים בין מקרקעי בין מטלטלי כמ"ש המרדכי פ' הכותב וכיון דהם תפוסים יכלי למימר קים לי ותו דכבר כתב הרב בעל המפה די"א דיש לדון בזה לפי ראות עיני הדיין כי במקום שנר' לדיין שלא תפסה צררי כגון שמת פתאם או כיוצא יש לדון שמכירתה ומתנתה קיימת וכן אם מוחזקים המקבל או הקונה וסיים וכתב הרב ז"ל דכן נ"ל לדון ע"כ, וכבר כתבנו למעלה דבנ"ד דמת במ"ה ונטבע במשאל"ס ראין כאן חששת צררי וא"כ מתנתה מתנה והקדשה הקדש, ועוד כי אפילו היה כאן חששת צררי יש זכות ההקדש מטעם הנאמנות כדכתיב לעיל, באופן דמכל הני טעמי יש לזכות ההקדשות וכל הני טעמי היינו לעיקר כתוב' ותו' אבל אם נדונייתה קיימת או דבר הבא מכאן מלתא דפשיטא היא דחייל ההקדש דהיא עצמה לא הייתה צריכה שבועה כדכתיב' לעיל ולפי' אף שלא נשבעה מתנתה מתנה וכמ"ש הריב"ש בסימן קס"ט וה"ה אם הקדישה דמלתא דפשיטא דחייל ההקדש, והיה מקום לעיין לבאר אם יש מקום לזכות להקדשות בצואה של אלמנה זו שהקדישה כל נכסיה אף שיהיו יתר מסכי כתובתה אך להיות כי השואל לא עמד בזה לא אאריך נאם מתאבק בעפר רגלי כל יודעי דת ודין ונושק שולי מעילים סביב.

הצעיר משה ן' חביב ס"ט

וזאת תשובת רב אחד ע"ד הר' המחבר ז"ל הנז"ל לא נודע למי מקדושים.

תשובה ראיתי דברי החכם השלם דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא רבה ואמינה בניחותא משה שפיר קאמרת חביב אדם שנברא בחכמה ובתבונה דולה מים מבורות עמוקים מתוקים מדבש ולא הניח זוית ופנה שלא בדקה ולא הניח לנו מקום לחדש וכמה הלכתא גברוותא למדנו מדבריו המסולאים בפס ידי"ק אמירה נעימה כתיבא יהיבא לנא יה"ר יפוצו מעיינותיו חוצה וצאצאי מעיו יעשו פרי כצור אשר ממנו חוצבו, ואל אלקים הוא יודע וישראל הוא ידע כי רבו טרדותי ואני גולה ומטולטל וספרי אין אתי וחשבתי לפטור את עצמי לולי כי אהבת החכם השלם הנז' עלי חובה פניתי מכל עסקי להשתעשע בנועם שיח שפתותיו ששונים ואם באיזה חלק מדבריו אהיה חלוק עליו לע"ד, אהבת האמת גוברת ואהבתו מסותרת בתווני דליבאי יתיב טבא דהוה בלורייתיה, ומאחר שהנני בא על דברי החכם השלם הוא הרא"ש ע"כ לא אאריך בראיות רק במה שבא בתשובתו הרמתה ארמוז ברמז ואומר שם שם לו חק ומשפט ובמה שיש לי איזה פרפרת פרחים ופטורי ציצים שם אליץ מן החרכים ואענה חלקי ה' מנת חלקי אמרה נפשי, ואומר דברור הוא לן דעקרא דהאי מלתא תליא בההיא מתניתא דהאשה שלום דתנן גבי אומרת מת בעלי בש"א תנשא ותטול כתובתה ובה"א תנשא ולא תטול כתובתה א"ל ב"ש התרתם ערוה החמורה לא תתירו ממון הקל א"ל ב"ה מצינו שאין האחין נכנסין לנחלה ע"פ א"ל ב"ש והלא מס' כתבותה נלמוד שהוא כותב לה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי וחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש ע"כ וכיון שחזרו ב"ה והודו לדברי ב"ש הכי הלכתא, וכתב ע"ז החכם השלם הפוסק נר"ו בתחלת דבריו וז"ל כי פשטא דמלתא דחזרו בהו משום דדרשי ס' כתובה וכן יראה מדברי הרמב"ם ז"ל פי"ו מה' אישות וכיון דכן יראה דגביית כתובה תליא בנשואין אם יכולה להנשא יש לה כתובה ואם לאו אין לה כתובה וכ"כ הראב"ד ז"ל אהא דכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה' נחלות גבי מי שטבע במים שאל"ס ובאו עדים שטבע בפניהם ואבד זכרו אעפ"י שאין משיאין את אשתו לכתחילה הרי היורשין נוחלין ע"פ, כתב הראב"ד ע"ז ויש מש"א שהיא אינה נוטלת כתובה שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר וכו' וכתב הה"מ ז"ל דדברים נראים הם ואף הרמב"ם ז"ל יודה בזה וכו' וצ"ל לפי זה דדרשינן מדרש כתובה בין ליפות בין לגרוע, אמנם התו' כתבו בהאשה שלום בתירוץ א' דב"ה לא חזרו מטעם כתובה אלא מטעם ק"ו, ואיכא וכו' ולפי תירוץ זה דב"ה לא חזרו אלא מטעם ק"ו ולא מטעם מ"ך א"כ איפשר שגובה כתובתה אף שאינה נשאת כגון נ"ד שטבע בעלה במשאל"ס אי מיירי בגוונא שהיורשין יורדין לנחלה וכו' אף היא גובה כתובתה דלא דרשי מדרש כתוב' עכ"ל, וכן חזר וכתב למטה מזה גבי מה שהביא סברת הגהות מרדכי דכתב אטו אשה שנפל בעלה במשאל"ס לא תגבה כתובתה לעו', כתב ע"ז הח' הש' הפוסק ז"ל וצ"ל דב"ה לא חזרו אלא מטעם ק"ו ולא ממדרש כתובה עכ"ל, ודברים הללו מרפסן איגרי דלא ידענא מאי קאמר דמשמע בביאור דס"ל דלפי תי' ב' דהתוס' דס"ל

דחזרת ב"ה משום מ"ך א"כ אם אינה יכולה להנשא כגון נ"ד אינה יכולה לגבות כתובתה ולפי תירוץ הא' דס"ל דחזרת ב"ה הוא מטעם הק"ו ולא מטעם מ"ך א"כ גובה כתובתה אף שאינה יכולה להנשא.

וזה פלא דהדבר מבואר בעצמו דבין אם אנו אומרים דחזרת ב"ה משום מ"ך אינה גובה כתובתה אם אינה יכולה להנשא דלא קרינן בה לכשתנשאי וכו' ובין אם חזרת ב"ה מטעם הק"ו דהיינו אם התרתם ערוה החמורה לא תתירו ממון הקל מזה נשמע ג"כ אם אינה יכולה להנשא בטל הק"ו ולא תגבה כתובתה ואפילו ב"ש לא אמרו אלא תנשא ותטול כתובתה דמשמע דכיון דאנו מתירין אותה שתנשא ראוי שתטול כתובתה אבל אם אינה יכולה לינשא לא תטול כתובתה, אם לא שנאמר דעת שלישי דחזרת ב"ה אינו לא מטעם ק"ו ולא מטעם מ"ך אלא דלעולם תטול כתובתה אף שאינה יכולה להנשא וזה לא מצינו מי שאמרה מעולם רק לענין נדונייתה כשהיא קיימת, דעדיפא מב"ח והיורשין דלעולם ראוי שתהיה בידה מאי דהנעלת מבית אביה ואפילו ב"ה קודם חזרתם לא חלקו בזה אך עיקר מחלוקת ב"ש וב"ה הוא על עיקר כתובה, וי"א אף על נצ"ב וי"א אף על התוספת כאשר נפרש, באופן שהדבר ברור דבין לפי תי' א' בין לפי תי' ב' אם אינה יכולה להנשא אינה גובה כתובתה דבין טעם ק"ו בין מטעם מ"ך הנשואין צריך שיהיו קודמין כדי שתהא ראויה לגבות כתובתה, ולפי סברת הגהות מרדכי דס"ל דבנפל למשאל"ס אעפ"י שאינה יכולה להנשא תטול כתובתה צ"ל כמ"ש הח' השלם הפוסק בפנים דס"ל דלא דרשינן מדרש כתובה אלא ליפות ולא לגרוע דלפעמים אף שאינה יכולה להנשא תטול כתובתה כגון משאל"ס א"נ טעמו כמ"ש הרשב"א ז"ל דכל שאם נשאת לא תצא אף היא גובה כתובתה דשפיר קרינן בה לכשתנשאי כיון שאם נשאת כבר לא תצא, ולפי זה נ"ל דגם אם נא' דחזרת ב"ה הוא מטעם ק"ו אם הנדון יהיה באופן שאם נשאת לא תצא יתכן לו' ג"כ אם התרתם ערוה החמורה בדיעבד שאנו או' שלא תצא לא תתירו את ממון הקל אפילו לכתחלה וכשם שאנו דוחקים את עצמנו במ"ך לו' דלכשתנשאי ר"ל אם תהיי נשואה שלא יחייבוך לצאת טלי מש"ל אף במ"ש בק"ו בהתרתם ערוה הח' היינו בדיעבד נמצא שלא יש חילוק בזה בין מטעם ק"ו בין מטעם מ"ך ובנ"ד שהעדות הוא שנטבע במשאל"ס שנראה לכאורה שאם נשאת לא תצא אליבא דהרשב"א והגהות מרדכי יכולה לגבות כתובתה, ואליבא דהרמב"ם ז"ל והראב"ד והמגיד ז"ל נראה שאינה יכולה לגבות כתובתה לפי שהרמב"ם כתב ז"ל במי שטבע במשאל"ס אעפ"י שאין משיאין את אשתו לכתחלה היורשין נוחלין ע"כ משמע דאיירי באופן שדוקא לכתחילה אין משיאין את אשתו אבל בדיעבד אם נשאת לא תצא ועל זה כתב הראב"ד ז"ל שי"א שהאשה הנז' לא תטול כתובתה והודה לדבריו המגיד וס"ל דהרמב"ם ס"ל הכי א"כ משמע בביאור דס"ל דכל שאינה מותרה לינשא לכתחילה לא תטול כתובתה דהק"ו והמ"ך כולהו משמע להו דלכתחילה קאמרי.

וכיון שכן יכולה היא אם היא תפוסה כנ"ד לו' קים לי כהרשב"א והגהות מרדכי

ובפרט הרשב"א ז"ל דקי"ל דויחכם שלמה מכל האדם א"כ יכולה לגבות כתובתה, וחל עלינו חובה לדעת מה יכולה לגבות אם עיקר כתובה לבד א"נ נצ"ב, א"נ התוס', וזה תלוי לדעת חזרת ב"ה מאיזה טעם חזרו דאם מטעם ק"ו חזרו הנה כח הק"ו אלים שתגבה כל סכי כתובתה בשלמות באומרנו התרתם עה"ח לא תתירו את ממון הקל, ואם נאמר דחזרת ב"ה אינו אלא מטעם מ"ך דפשטא דמתני' איפשר דס' כתובה אינו אלא למנה מאתים כאשר כתב הרב הנמק"י וז"ל כתב הריטב"א בשם רבו שאין מ"ך זה אלא לענין מנה מאתים שהוא בכל הנשים בתקנת חכמים אבל לא לגבי תוספת וכ"ש לגבי נצ"ב וכו' ואעפ"י שא' בפ' אעפ"י תנאי כתובה ככתובה דמי אין זה אלא לענין דברים הנפרטים שם מדפריש להו התם עכ"ל, וכ"כ הר"ן ז"ל בפ"ב דכתובות וז"ל ומיהו דוקא בעיקר כתובה ע"כ ובחידושיו בשלהי נדרים כתב איכא למימר דלית לן מ"ך אלא בעיקר כתובה ולא בתוס' ע"כ גם כשיטה זו כתב הרמב"ן ז"ל על דברי הרמב"ם ז"ל בפי"ו מה' אישות גבי מה שכתב האשה שא' לבעלה גרשתני נאמנת שאינה מעיזה וכו' וחייב ליתן עיקר כתובה אבל אינו נותן לה התוס' וכו' והשיב עליו הראב"ד ז"ל שאם אינה מעיזה תגבה הכל וכו' וכתב הה"מ ז"ל וז"ל ולענין גביית כתובה הכריע הרמב"ן כדברי רבינו והטעם מפני מדרש כתו' לכשתנשאי וכו' אבל בתוס' לא שאין בו מ"ך אלו דבריו וכדעת רבינו ואין צ"ל נצ"ב ע"כ נמצא דלפי דעת הרמב"ם והרמב"ן והריטב"א והר"ן לא תגבה רק מנה מאתים מטעם מדרש כתובה אבל לא נדונייא ותו', וממילא משמע דכלהו הני רבוותא שהזכרנו ס"ל דחזרה ב"ה מטעם מ"ך כתירוץ הב' שכתבו התו' ולא כתירוצא קמא.

ואני בעוניי נתקשיתי טובה דלפי דברי ב"ש הראשונים שא' התרתם ערוה הח' וכו' לא התירו וכו' משמע שכוונתם שתגבה כל סכי כתובתה ע"י ונצ"ב ותו' מטעם הק"ו כדאמרן לעיל ואח"כ כשאמר והלא מס' כתובתה נלמוד וכו' אין בידם ראיה רק עיקר כתובה לבד ואין לך דוחק גדול מזה ולפי"ז נאמר דכשהודו ב"ה לא הודו רק לחצי דבר למה שלמדו מס' כתובה דאינו אלא לעי' כתובה וראיתי הרבנים המובהקים מוהרח"ש ז"ל בקונטריס אשר לו דף ס"א ע"ד כשרצה להוכיח נגד סברת הריטב"א ז"ל ולו' דבכלל ס' כתובה כלול הכל כתב וזל"ל ובהכי ניחא ל' המשנה דע"כ ב"ש דקאמרי תנשא ותטול כתובתה אף נצ"ב ותו' בכלל מטעמא דקא' התרתם עה"ח לא תמ"ה והך טעמא שייך אף בנצ"ב ותו' ועלה קא' בתר הכי והלא מס' כתובה ולפי דברי הריטב"א ז"ל ושאר רבוותא דכתיבנא דמדרש כתובה אינו בק' ור' צ"ל דמעיקרא דקאמר ב"ש התרתם וכו' אף נצ"ב בכלל והכי קא' הלא מס"ך נלמוד אינו אלא למנה ומאתים ע"כ, ודברים הללו כתבן ג"כ בעל משפט צדק סימן ט' דף מ"ו ע"ד וכתב ע"ז והגם שיראה כן הוא דוחק ע"כ ולא השתכלו בחכמתם ליישב מה שקשה לפי' הריטב"א וסיעתיה קדישא.

גם אם נאמר כתירוצא קמא דבעלי התו' דחזרת ב"ה היינו מטעם הק"ו ועם זה נמצא דגובה הכל כדכתיבנא ק"ק מה שהקשה החכם הש' הפוסק וכו' דהלא

הק"ו איפרך ממ"ש מצינו שאין האחין נכנסין לנחלה ע"פ ולזה קדמוהו הרבנים מוהרח"ש ובעל מ"ץ דהוקשה להם זה והתירוץ מבואר והובא בסיפרתם דשאני האחין שהן גופין מוחלקין מהאשה ועדות האשה לא תועיל להם אבל לאשה עצמה שתועיל להנשא ולא שתטול כתובתה אינו סברא, ונ"ל ראיה לזה שהרי אמרו בגמ' שאפילו שאין האחין נכנסין לנחלה ע"פ אם היה יבם ונשאה על פיה יורד לנכסי אחיו ועיקר הטעם הוא שכיון שהכל דבר אחד וע"פ עדותה נשא זה את אשת אחיו היבמה ראוי שירש הנכסים ג"כ ע"פ אבל לגבי יורשין אחרים בן ובת ואח שלא במקום יבום לא תועיל עדותה להם, ואעפ"י שבגמ' הוציאו דין זה באומרם אם הם דרשו מ"ך אנן לא נדרוש קרא יקום ע"ש אחיו הוציאו הדין כן לחזק הדבר אבל לעולם דאפילו מאן דלא דריש מדרש כתובה הפסוק על כרחנו לדורשו יקום ע"ש אחיו כיון שהמייבם יורש וכיון שכן פרכת הק"ו אזלא דיבם יוכיח דיורש ע"פ עדותה אלא ודאי האחין אינם יורשין משום שהוא דבר אחר וגופין מוחלקין משא"כ ביבם שנושא הוא עצמו את אשת אחיו שהוא בכרת מכ"ש שירש והיינו טעמא דקרא וה"ה לגבי דידה כשנשאת לעלמא שתטול כתובתה שהכל הוא דבר א' ודו"ק, אך ס"ס ק"ק דפשטא דמתני' מש' דלא חשו ב"ה לק"ו אלא מטעם מ"ך והיכי קאמרי בעלי התו' דלא חזרו אלא מטעם ק"ו ויכולין אנו לתרץ לזה בטוב טעם דהמשך דברי התו' אינו כדמשמע מריהטא דלישנייהו דלא חזרו אלא מטעם ק"ו ולא מטעם מ"ך אלא כוונתם לו' דלא חזרו בהם מטעם מדרש כתובה שהם אינם דורשים מ"ך אלא מטעם דיש הכרח הק"ו לחזור מכח המ"ך וזהו התכת לשונם לשון הזהב לא חזרו בהם מטעם מ"ך אלא מטעם ק"ו ר"ל שאינם חוששים בעלמא למ"ך וכאן נמי לא היו חוששין אלא מטעם שיש ק"ו ולק"ו היה קצת פרכא חזקה וכד אשכחו מ"ך אהני הק"ו נמצא דלא דרשי בית הלל מ"ך אלא כשיש ק"ו אך ב"ש דרשי מ"ך אפילו כשלא יש ק"ו מסייע למ"ך ולהכי שם בהאשה שנפלו גבי אח אני יורש אשתו איני קובר דלא שייך שם ק"ו אמרו דב"ש דוקא אית להו מ"ך בלי ק"ו אך בשמעתין דרשי ב"ה מ"ך כשיש ק"ו, ולפי תירוץ השני דרשי ב"ה מ"ך כב"ש אפילו כשלא יש ק"ו, גם בפ' נערה דף נ"ד כתבו התו' דב"ה לא חזרו מטעם מ"ך אלא מטעם ק"ו והקשו איך שם בההיא דארוסה שמתה וכו' ובכמה דוכתי דרשי מ"ך ונמצא דהנהו הלכתא להוו כב"ש דדרשי מ"ך והלא ב"ש אינה משנה וכו' כוונתם דבהנהו דיני דרשי מ"ך אפילו כשלא יש ק"ו כההיא דארוסה וכההיא דשמואל ואביי ורבא שהביאו בעלי התו' וזה הוא מוכרח דוקא כב"ש דב"ה לא דרשי מ"ך אלא כשיש ק"ו דרשי מ"ך ולהכי הוכרחו לתרץ דבזה הלכה כב"ש יע"ש.

וכי תימא דלפי פי' זה שפירשנו בדברי בעלי התו' ז"ל דב"ה לא דרשי מ"ך אלא כשיש ק"ו המסייע למ"ך א"כ היינו מה שכתבו התוס' שם אחר תירוצם השני כתבו זל"ל וי"מ דלא דרשי ב"ה מ"ך כל כך כמו ב"ש, ולא יתכן דאי מסתבר לדורשו בכתובות כמו הכא אמאי לא דרשי לזה ב"ה ואי לא מסתבר מנא ליה דדרשי אפילו ב"ש עכ"ל ולכאורה יראה לפרש דבריהם הסתומים מה שפירשנו אנחנו

בתירוצם הא' דהיינו שאם נרצה לומר דב"ה לא דרשי מ"ך אלא כשיש ק"ו כנדון שבמשנתנו משא"כ שם בכתובות גבי אחי אני יורש אשתו איני קובר דלית שם אלא מ"ך לחודיה א"כ מנ"ל לתלמודא לו' דב"ש ס"ל הכי ואימא דב"ש נמי לית להו מ"ך אלא כשיש ק"ו נמי כמשנתנו דאיירו בה, לזה אומר אני לזה שיודה על האמת דבודאי משטחיות ופשטיות דברי ב"ש באומרם והלא מס' כתובה נלמוד הדבר ברור דב"ש סברי דדרשינן מ"ך לבד אפילו שלא יש ק"ו ובשלמא בסתמיות דברי ב"ה דאמרו חזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש יכולין אנו לומר שלא חזרו אלא מטעם שתי ההכרחיות ק"ו ומ"ך ולא דרשי מ"ך אלא בדאיתא תרוויהו אבל ב"ש מ"ך לחודיה דרשי ופירוש דברי התו' הם עניים במ"א ועשירים במ"א וכוונתם היא לומר התירוץ שתירצו שם בפ' נערה דב"ה לא דרשי מ"ך כ"כ בין ליפות בין לגרוע ולא דרשי ליה אלא ליפות כנדון משנתנו אך שם בכתובות גבי אחי אני יורש אשתו איני קובר שהוא לגרוע כחה לא דרשי ליה וכן שם בכתובות גבי אשתו ארוסה שאינו קוברה שאין אני קורא לכשתנשאי וכו' ע"ש שהוא לגרוע לא דרשי וזהו דעתם של תו' שם בפ' נערה דף נ"ג ע"ב בד"ה שאין אני קורא וכו' יע"ש ועל זה באו לדחות כאן ביבמות דאי משמע לחלוק הכי לסברת ב"ה נימא ג"כ דזו היא סברת ב"ש דדברי ב"ש לא נמצאו רק במשנה זו דיבמות ומשנה זו היא ליפות כחה ואימא דב"ש נמי לית להו מ"ך כי אם ליפות כחה ומנ"ל לתלמודא שם בכתובות גבי אחי אני יורש וכו' שהוא לגרוע דקא' תלמודא מאן שמעת להו דס"ל מ"ך ב"ש וכו' ואימא דגם ב"ש לא דרשי מ"ך כי אם ליפות כב"ה זהו כוונת התוס' בדחיית הי"מ ועד"ז התו' שם בפ' נערה חזרו מסברתם ואמרו דבעלי התלמוד ידעו במילי דב"ש דאפילו לגרוע דרשי מ"ך באומרם והלא מס' כתובה נלמוד משמע דס' כתובה עיקר גדול אפילו כשיהיה לגרוע הגם שדבריהם אינו אלא בנדון שהוא ליפות, אך למה שפירשנו דב"ה לא דרשי מ"ך אלא בדאיכא ק"ו לית דינא ולית דיינא דב"ש בה פלוגתייהו מריהטת לשונם והלא מס' כתובתה וכו' משמע דדרשי מ"ך אפילו כשלא יש ק"ו ולהכי א"ש מאן שמעת להו דאית להו מ"ך לחודיה זולת ב"ש ודו"ק.

נקוט מהא דאפילו לפי תירוץ א' של התו' ס"ל מ"ך ג"כ ולא יש חילוק בין ב' התירוצים אלא אי דרשי מ"ך לחודיה או בדאיכא ק"ו דוקא וזהו כדעת האחרונים מהרש"ח ובעל משפט צדק ומהר"י הלוי ז"ל בסי' דכולהו ס"ל דכוונת התו' דמשום ק"ו לחודיה חזרו ולא מטעם מ"ך כלל, והגם שיכול אני לידחק שלא יבואו כנגדי, עכ"ז פשט דבריהם לא משמע הכי ולא משכיננא נפשאי וקבל האמת ממי שאמרו שפשט דברי התו' כדפרישנא.

ונבוא לתירוץ השני מבעלי התו' שכתבו וזל"ל א"נ התם דיחוייא בעלמא הוא דמוקי כב"ש ולמסקנא דהתם אתי שפיר כב"ה ע"כ שכל האחרונים הח' הבינו מתירוץ זה דלא חזרו אלא מטעם מ"ך לחוד וכיון שכן הולידו דלא תגבה אלא מנה מאתים משום דמ"ך אינה אלא לעיקר כתובה ולפי זה קשה מה שהקשינו

לעיל אליביה דהריטב"א ז"ל דנמצא ב"ש בתחלת דבריהם כשהביאו הק"ו רצו לו' שתגבה הכל וכשהביאו לו' והלא מס' כתו' נלמוד אינו דוקא אלא לעי' כתובה והוא דוחק עצום ודוחק לומר דס"ל דבמ"ך כלול הכל דמעוטא דמעוטא מהמפרשים סברי הכי.

ולע"ד לתרץ היטב הדק אליבא דהתוס' דדבריהם סתומים אך אליבא דהריטב"א וסיעתו לא אטפל עצמי כעת עד שנפרט דברי התו' לע"ד, ואומר לע"ד דהן אמת דמ"ך אינו אלא לעיקר כתובה כסברת הריטב"א וסיעתו אך בנדון זה דאומרת מת בעלי תגבה הכל מטעם הק"ו כאשר נפרש דכשהביאו הק"ו רצו לומר שתגבה הכל בשלמות כמ"ש האחרונים הנז"ל וכשב"ה דחו הק"ו באו' והלא מצינו שאין האחין נכנסין לנחלה ע"פ איפריך הק"ו א"כ שכחזרו לומר והלא מס' כתובתה נלמוד וכו' וכיון שמכח מ"ך לחודיה גובה עיקר כתובה א"כ אזלא לה פרכת הק"ו דכשנא' אחין יוכיחו נאמר מה לאחין שאינם יורשין כלום תאמר באשה שנוטלת ממ"ך עיקר כתובה וכיון שגובה עיקר כתובה ראוי שתגבה הכל לא ממ"ך אלא מכח הק"ו נמצא דלפי תירוץ זה השני ס"ל דב"ה דרשי מ"ך לחודיה ואהני לן שתגבה עיקר כתובה ובתר הכי הדרינן לק"ו (כיד) שתגבה הכל דפרכת הק"ו אזלא לה נמצא דגם לפי תירוץ השני גובה הכל מטעם ק"ו ולא יש הפרש אלא שבתירוץ הא' לא דרשי מ"ך לחודיה כלל זולת כשיש ק"ו ונ"מ להההיא דשומרת יבם וארוסה דהוא אליבא דב"ש דוקא ולפי תי' השני ב"ה דרשי מ"ך לחודיה וההיא דשומרת יבם וארוסה הוא כב"ה נמי ובמשנתנ' לגבי עיקר כתובה במ"ך לחודה היתה גובה אך כדי שתגבה הכל צריכין אנו לק"ו וע"י מ"ך נתחזק הק"ו ואזלה לה הפרכא אשר היתה בק"ו ודו"ק, גם זה ידעתי שהוא דלא כדעת האחרונים ז"ל דס"ל דהתו' בתי' השני ס"ל דדרשי ב"ה מ"ך לחוד ולא הק"ו כלל ועם זה הולידו דאינה גובה כי אם ע"י כתובה ומה שפי' בדברי התוס' הוא הנכון לע"ד, וזה נ"ל שהוא דעת הרמב"ם ז"ל שכתב שם בפי"ו האשה נאמנת לומר מת בעלי תנשא וכו' ומתנאי כתובה שאם תנשא לאחר אחר מותו תטול כל מה שכתב לה בכתובתה וכו' ע"כ דמלשון כל מה שכתב לה בכתובתה נראה שכולל הכל גם נדונייא ותו', והאחרונים הרבנים הנז' שלשתן דחו דקדוק זה ופשט זה כדי להשוות דעת הרמב"ם והריטב"א וסיעתו שא' בפירוש שאינה גובה אלא ע"י כתובה, אך מאחר שהשוינו דעת הרמב"ם ז"ל עם מה שפירשנו בדברי התו' די בזה צדקו יחדיו ופשט המשנה מסייענו ומה שפסק הרמב"ם ז"ל גבי האשה שא' גרשתני שאינה גובה אלא עיקר כתובה הוא מטעם אחר שנפרש בס"ד, ודברים אלו לע"ד מצודקים.

אך עוד אוסיף לומר דגם הרב הנמק"י שהביא דברי הריטב"א משם רבו ז"ל והר"ן ז"ל דמפשט דבריהם משמע דאינה גובה אלא ע"י כתובה משום דמ"ך אינו אלא לעי' כתובה נ"ל דכוונתם לומר דמטעם מ"ך אינו אלא לעי' כתובה וזהו מ"ש בלשונו דמדרש כתובה זה אינו אלא לעי' כתובה ר"ל דמ"ך אינו אלא לעי' כתובה ונ"מ כשלא יהיה אלא מ"ך וכההיא דגרשתני דהגם שיש ק"ו

נמי אין לה אלא עי' כתובה מהטעם שנפרש ברם במשנתינו שיש ק"ו אה"נ דגובה הכל מטעם הק"ו וע"י מ"ך נתחזק הק"ו ואזלה לה הפרכא כמ"ש לעיל, וכן מ"ש הר"ן ז"ל גבי ההוא מימרת רב המנונא דגרשתני יע"ש וטעמא דמלתא דכיון שאנו באים לחייבו מטעם מה שנתחייב הוא לה לכשתנשא הוא דוקא לעי' כתובה כנז"ל, מה תאמר דאיכא ק"ו התרתם ערוה החמורה וכו' וכיון שכן יתחייב בכל דאזלא לה פרכת הק"ו לזה נאמר דכיון שהוא צווח ואומר שלא גרשה איך נחייבנו בממון בשלמא בעי' כתובה התנאי ב"ד מחייבו אפילו שלא כרצונו אבל בנצ"ב ותו' שאתה בא לחייבו מצד מה שנתחייב בעת שנשאה הוא עומד וצווח שלא בא זמן חיובו שלא גרשה ואיני יכול להוציא מידו מאחר שאינו מודה בו אך במתנ' שאינו מכחישה, נאמנת לגבות הכל מכח מ"ך שמחזיק הק"ו וקרוב לסברא זו נמצא בהרא"ם ז"ל ובמהר"י קולון ז"ל ובמשפט צדק יע"ש וזה מוכרחים אנו ליישב סברת הרמב"ם ז"ל מיניה וביה מדין אומרת גרשתני והוא מכחישה לאומרת מת בעלי ודו"ק, גם במהר"י הלוי ז"ל בסימן הנז' וידעתי שרבים בתורה יחלקו עלי במה שפירש' בדברי הנמק"י והר"ן עכ"ז לגבי מה שפי' בדברי התו' לעי' נ"ל שכוונתי להלכה ודברי הרמב"ם ז"ל אזלי בשיטת התו' כפי מה שפירשתים.

ועוד נפרש דברי הנמוק"י ז"ל ע"פ מה שנפרש סברת הרמב"ן ז"ל דלכאורה קשין דבריו מיניה וביה כאשר נתעורר בעל משפט צדק ז"ל והחכם השלם הפוסק ז"ל דהנה הרב המגיד ז"ל הביא בריש פי"ו משם הרמב"ן ז"ל דכל דיני כתובה על נצ"ב והביא ראיותיו וגם הר"ן הביא דבריו בריש פ' אעפ"י יע"ש, ושם בספי"ו הנז' בדין האומרת גרשתני הביא דברי הרמב"ן ז"ל שמסכימים לדברי הרמב"ם ז"ל שאין לה אלא עיקר כתובה ולא תוספת ואצ"ל נצ"ב ע"ש מטעם דמ"ך אינו אלא לעי' כתובה יע"ש וה"ז נגד דבריו דקא' דנצ"ב דין עיקר כתובה להם ממש, זו קשה מן הראשונה דקא' דאין לה תוספת ומכ"ש נצ"ב דמשמע דנצ"ב גריעי מתוספת דקאמר דאין לה תו' דקאמר דאין צריך לומר נצ"ב והלואי היה משוה אותם אלא דקאמר דגריעי ובריש הפ' קא' דנצ"ב הם בגרם המעלות דעיקר כתובה ומביא כמה ראיות לזה.

וראיתי בדברות קדוש מדבר הוא החכם השלם הפוסק נר"ו כתב ע"ז זל"ל ואי לאו דמסתפינא מגדולת הרב המגיד והר"ן ז"ל הוה אמינא דלפי שיטת הרמב"ן ז"ל גם במ"ך נדונייא בכלל והרמב"ן לא מיעט ממ"ך אלא תוס' כמבואר בלשון הרמב"ן שהעתיק הה"מ ז"ל אלא דאני מבטל דעתי כיון שרצו לומר דלהרמב"ן ז"ל כיון דכתב בכתובה אינה גובה ממ"ך כ"ש נצ"ב, וכן האחרונים ז"ל תפסו במושלם דלדעת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל דנצ"ב ותוס' אינה גובה ממ"ך אלא ע"י כתובה עכ"ל ודברי פי חכם הן ואני אבוא אחריו ומצאתי את דבריו ואשים שלום דלא יהיו מנגדים הה"מ והר"ן ז"ל המה הגבורים אך דברי האחרונים שגבו מני ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש מאחר דדברי הראשונים היושבים ראשונה לא יהיו חולקים, ואומר דמ"ש הה"מ ואין צ"ל נצ"ב אין הדברים כמשמען כאשר הבינו הרבנים האחרונים ז"ל אלא דבריו לפני פנים קיימי

וקרא נדרש לפניו ולפני פניו וזהו הצעת דבריו ולענין גביית כתובה הכריע הרמב"ן כדברי ר' והטעם מפני מ"ך לכשתנשאי וכו' אבל בתוס' לא שאין בו מ"ך אלו דבריו ז"ל וכדעת רבינו, ופי' ואצ"ל נצ"ב שכ' דברים הללו חוזרין למ"ש שתגבה הכתובה ע"ז קא' דאפילו דלא הזכירו נצ"ב אצ"ל דנצ"ב הם יותר מוחזקין בחזקת האשה ואינם צריכין למ"ך כיון דהנעלת להו מבית אביה עדיף מחוב דעלמא ואינה נקראת שמוציאה מהבעל ולזה לא הזכיר הרמב"ן ז"ל אלא התוספת דוקא כיון שהוא מכחישה לא כתב לה ע"מ כן אבל נצ"ב אפילו דליתנהו בעינייהו חוב גמור אינון גביה והרי במתני' דנפל הבית עליו ועל אשתו קראו עיקר כתובה דוקא בחזקת יורשי הבעל אבל נצ"ב ר' יוחנן קא' דהם בחזקת יורשי האשה ור"א קא' יחלוקו א"כ כיון שאני או' דתגבה עי' כתובה מכ"ש דאצ"ל נצ"ב והרי המורדת אפילו לדינא דמתיבתא שהביא הרי"ף ז"ל והובא בהרא"ש כלל מ"ג סימן א' דהכי נהוג יע"ש בעי' כתובה אין לה ונצ"ב תטול אפילו שאינן קיימין יע"ש אע"ג דאנן לא קי"ל הכי לראיה מיהא אהנייא לן בפרט שהרא"ש ז"ל כתב דדינא הכי והכי נהוג יע"ש. ולא מבעיא אליבא דהרמב"ן ז"ל דס"ל דנצ"ב הם ממש כעיקר כתובה אלא אפילו דהרמב"ן ז"ל דמחלק בינייהו כיון דהכא בדין האומרת גרשתני קא' חייב ליתן לה עי' כתובה אבל אינו נותן לה התוס' ע"כ עד שאתה מדייק רישיה דלישניה דקא' חייב ליתן לה עי' כתובה ולא קא מדכר נצ"ב, דוק בסיפיה דלישניה דקא' אבל אינו נותן לה התוספת ולא קא' אינו נותן לה התו' ולא נצ"ב אם ליתנהו בעינייהו אלא ודאי דנצ"ב אינו מזכיר מפני שאינה נקראת מוציאה ממנו ולא שייך למימר בהו חייב ליתן לה כי שלה הם וכחוב דעלמא אפילו דליתנהו ובשלמא עי' ותוס' שהן מאצלו הוצרך לומר דאפילו שהוא מכחישה עיקר חייב ליתן לה מפני שהוא תנאי ב"ד אבל תו' לא אבל נצ"ב לא אצטריך לאשמועינן כי בנדוניא לא הקלו דכיון דאנעלת ליה מבית אביה וגדולה חזקה שאינה מעיזה וכיון שהעיזה פניה לומר לו גרשתני נוטלת מה שהביאה אפילו דלתנהו ועי' כתובה מפני תנאי ב"ד אבל תו' לא.

והשתא דאתינא להכי גדולה אהבה שנדחוק לשון הרב הנמוק"י ז"ל שאמר וכ"ש נצ"ב דכ"ש זה קאי אירישא דמלתא שא' גובה עי' כתובה ע"ז קא' וכ"ש נצ"ב כאשר פירשנו בל' הרמב"ן ז"ל עם פי' הה"מ ז"ל ולזה א' בתר הכי ואעפ"י שא' בפ' אעפ"י תנאי כתובה בכתובה דלא ק"ל אלא מ"ט לא נטלה התוס' ג"כ אבל לגבי נצ"ב פשיטא דגובה כמ"ש לעיל את זה נ"ל אעפ"י שרבים קמים עלי כל האחרונים כפי מה שהבינו דברי המגיד והנמוק"י ז"ל, ואצ"ל דהר"ן ז"ל קאי כוותנא שלא הזכיר לעולם בלשונו רק ולא התוס' ולא הזכיר ולא נצ"ב כלל.

ותו מצינא למימר כדי דלא ליפלגו דברי הרמב"ן ז"ל דידיה אדידיה כמו שהקשינו ועוד במה שעמד החכם השלם הפוסק י"א דהר"ן ז"ל כשרצה לחלוק על הרמב"ן ז"ל ולומר דנדוניא לאו בכלל כתובה והביא מההיא דערב דכתובה דאיתא בגמ' בהניזקין דממתני' בהאשה שלום דקא' תנשא ותטול כתובתה ואח"כ והלא מס' כתובה וכו'

ואליבא דהרמב"ן ז"ל בר פלוגתיה איירי בעי' כתובה דוקא ולא בתו' ונדוניא כפי הפשט לא כפי מה שפי' לעיל בסמוך א"כ היה לו להביא ראיה לדבריו דהרי מאותה משנה משמע בפי' דתוס' ונדוניא אינם בכלל כתובה ומעין זה הובא בס' מ"ץ שם, ועם פירושנו בדברי המגיד והרמב"ן ז"ל ניחא עי"ל בסמוך, ועוד יתיישב לפי מה שנאמר, והוא דמ"ש הרמב"ן ז"ל דבכלל כתובה הוא ג"כ נצ"ב הוא דוקא כשנאמר כתובה לחוד אך כשאמר בגמ' והלא מס' כתובה ודאי ס' כתובה אינו אלא לעיקר כתובה שנתקן לעניים ולעשירים וכתובה לחוד וס' כתובה לחוד והשתא מה נעים פירושנו למעלה במשנת האשה ש' דב"ש או' תטול כתובתה היינו הכל מכח הק"ו וכשהופרך הק"ו אייתו ב"ש ראיה מס' כתובה דלפחות גובה עי' כתובה דס' כתובה אינו אלא לעי' כתובה ועי"ז אזלא לה פרכת הק"ו ונחזור לו' דגובה הכל מכח הק"ו ולהכי הרמב"ם ז"ל סתים בדין אומרת מת שתטול כל מה שכתב לה והיינו מכח המ"ך והק"ו וכך יסבור הרמב"ן ז"ל אך באומרת גרשתני דהק"ו אינו חזק כיון שאנו באין להוציא ממנו והוא מכחישה אין לנו לחייבו אלא מטעם מ"ך שכבר הוא מחוייב ועומד מעת היותה בהווייתה בקדושין וכיון שכן אינו חייב אלא בעי' כתובה, ולהכי הר"ן ז"ל לא מייתי ראיה לדבריו דמחלוקתם הוא כשא' בגמ' על הרוב כתובה אי נדוניא בכלל או לא והרמב"ן ז"ל יפרש כאשר פי' ודו"ק. ואליבא דהר"ן ז"ל מתחלה כשחלקו ב"ש וב"ה באו' תטול כתובתה היינו בעיקר כתובה לחוד ובהכי מסיים והלא מס' כתובה וכו' דהיינו לעי' כתובה לחוד כנז' אך אליבא דהרמב"ן ז"ל מתחלת דבריהם על הכל עי' כתובה ונדוניא, ואח"ך הביאו ס' כתובה לעי' כתובה לחוד וע"י זה אזלת פרכת הק"ו וחוזרין לעי' דבריהם דתטול כתובה ונדוניא ואפילו תו' מכח הק"ו שנתחדש ונתחזק אך במקום שאנו באים עליו מכח ס' כתובה אינו אלא לעיקר כתובה לחוד, ופירושנו במשנה הוא להרמב"ם והרמב"ן וסיעתם ובעלי התו' בתירוצם השני אך הרב הנמוק"י לא ס"ל דאהני לן הק"ו דאי הכי למה לית לה תוספת כיון שאין מי שיכחישה וגם לפי פי' האחרונים בדבריו אפילו נצ"ב אין לה אלא ודאי דלא אהני לן ק"ו ולא חזרו כי אם מטעם מ"ך לחוד, זולת אם נאמר פירושנו הראשון שבראשון דכוונת הנמוק"י ז"ל לו' דמטעם מ"ך לית לה אלא עי' כתובה כי לזה הביאו המ"ך אך לעולם מטעם דע"י זה אזלת פרכת הק"ו אה"נ דתטול הכל ויסוד דבריהם הוא נלמדנו דכשלא יש אלא טעם מ"ך אינו אלא לעי' כתובה ודי בזה.

היוצא מהנמשך אליבא דידן דלכולהו תירוצי דבעלי התו' ראשון גם שני גובה הכל מכח הק"ו, גם אליבא דהרמב"ם והרמב"ן והה"מ והר"ן, ואפילו הרב הנמוק"י כפי פי' אחר שפי' בדבריו, ואליבא דהרבנים האחרונים ג"כ סברי הכי מכח תירוץ ראשון דבעלי התו' דחזרו ב"ה מכח הק"ו א"כ גובה הכל אם היא תפוסה דיכולה למימר קי"ל כתי' א' דמכח ק"ו חזרו והם הביאו ראיה דלעולם תירוץ הראשון שאומרים בעלי התו' הוא עיקר והביא ראיות לזה הרב מהר"י הלוי ז"ל שם בסימן י"א מדפוס קטן וזל"ל מ"מ מוכח שפיר דהתו' ס"ל טפי כתי' הא' שתירצו דמטעם ק"ו חזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש כיון שהביאוהו ראשונה דלשון בתרא טפל לעולם ללשון הא'

וכמו שכתבו התו' בעצמם בפ' שבועת הדיינים בד"ה מאן דמתני אסיפא וכו' וז"ל וקצת נר' להשביע, דאיכא דאמרי הוא טפל ללשון א' ע"כ וכן כתב הרא"ש ז"ל בפ"ק דר"ה דלשון בתרא טפל ללשון א' גם המרדכי כתב כן בשם ריב"א בפ"ק דע"ז, ומהר"ם כתב דרבינו תם סובר דכל היכא דאיכא תרי לישני הא' עיקר והיא בהגהות מר' פי"א דכתובות יע"ש וא"כ כיון שהביאו התו' ראשונה התי' הא' משמע דס"ל טפי דחזרו ב"ה מטעם ק"ו ולא מטעם מ"ך עכ"ל והביא דבריו הנז' בקצור החכם השלם הפוסק הי"ו, ואני תמיה על ראיות הרב הנ"ל דלמעיין בכל המקומות שרשם נראה דהדבר שקול דאיכא מ"ד א' עיקר ואיכא מ"ד אחרון עיקר ובפרט בהרא"ש בר"ה יע"ש ובר מן דין אחרי המחילה מהרב הנ"ל לא הביא ראיה כלל כי הפרש רב ועצום יש בין תרי לשני דאתאמרו בגמ' וא' איכא דמתני לה אסיפא ככל המקומות שרשם הרב הנ"ל בשרשן בגמ' דאז נאמר דאיכא דמתני הא' עיקר כמ"ש הרא"ש בר"ה פ"ק וזל"ל וריב"א כתב דבכל דוכתא הלכה כלישנא קמא שהוא דברי המרובין אבל איכא דאמרי היינו י"א והן מועטין עכ"ל משמע דוקא כלישני דאתאמרו בתלמוד כי אינם מחמת קו' אלא חלוף גרסאות דאיכא דמתני לה אריש' ואיכא דמתני לה אסיפא בזה אמרינן דלישנא קמא עדיף דהם המרובים ולישנא בתרא הם יחידים מועטין דקאמרי הכי אבל גבי תירוץ פוסק א' או בפי' התו' דאתו לתרוצי קושיא דאיכא בתלמוד ומתרצים שני תירוצים אדרבא מנהג המעיינים לו' דמשום דאיכא איזה קושי שיוכל הדוחה לדחותו אם יראה אבל בס' הוא קושי להכי מתרצים תי' ב' שהוא יותר מרווח ואם יש נפקותא בין הב' תירוצים נעשה עיקר מהשני א"נ שלא להוציא מהמוחזק והכי דייקי לישנייהו דכל המקומות שרשם הרב הנ"ל דקא' בכל א"ד דאיכא בתלמודא דר"ל דוקא בתלמודא לא לגבי הפוסקים דאתו לתרוצי איזה קושיא וזה דבר ברור לא יכחישנו כל אשר לבו ישר הולך והגם שהביא שם הרב הנ"ל ראיה ממהרי"ק ז"ל בשרשיו שהביא בהני תירוצי דהתו' דתירוץ א' עיקר הרב מהריק"ו ז"ל הנז' רב גובריה לומר הכי מדעתו אך לא להביא ראיות מהגאונים הנז' מהתו' והמרדכי והרא"ש ז"ל דאותם הגאונים ז"ל לא דברו אלא בתרי לישני דאתמרו בתלמוד לא בשני תירוצים ולהכי לא הביא שום ראיה מהראיות שהביא הרב הנ"ל כי אם סברת עצמו.

אך לא אכחד שאיפשר דבכאן בהני תרתי תירוצי דהתו' תי' א' עיקר מצד אחר לא ממה שנשנה בראשונה כי אחר האחרון אני בא ואחרון אחרון חביב רק ממה שראיתי שבפ' נערה בדבור שכתבנו לעיל הזכירו בתחלת דבריהם התי' זה הראשון ולא נזכר השני אע"ג דגם את הראשון דחאוהו מצד אחר אבל משמע דלענין דינא הוה משמע להו תירוץ הא' לעיקר.

וזאת שנית דהנה שם בהאשה שלום אחר דיבור הזה שהביאו הני תרתי תירוצי כתבו דבור אחר המתחיל ב"ה או' תנשא ולא תטול וכו' ותימא וכי נחלקו על הלל רבם שהיה דורש מ"ך בפ' המקבל וכו' יע"ש ומאי קא מקשו התו' מתחלה לא זכרו ב"ה ס' מ"ך אך כשהזכירום ב"ש וא' והלא מס' כתובה נלמד כבר חזרו והחזו לב"ש מכח רבם

הלל שהיה דורש מ״ך ודוחק עצום הוא דקושייתם הוא לפי הקס״ד שלא היו חוששים למ״ך כי זה אינו ובודאי נראה ששכחו מ״ך שכן ראינו שכשא׳ להם ב״ש והלא מס׳ כתובתה נלמוד תכף חזרו והודו לדבריהם ואם מתחלה היו זוכרים וכד״ז לא היו חוששים דלא הוו דרשי מ״ך כדס״ד דבעלי התו׳ מה חדשו להם ב״ש והלא מס׳ כתובתה והיה להם לו׳ והלא הלל רבכם דריש מ״ך אלא ודאי דלא אסיקו אדעתייהו מ״ך ואח״כ כשא״ל והלא מס׳ כתובתה חזרו והודו א״כ מאי קשיא להו לתוס׳ ז״ל להכי נראה שהדבר ברור דדבור זה השני סמוך לדבור א׳ דתירצו בתירוצם הא׳ דלעולם ב״ה לא דרשי מ״ך ולא חזרו כי אם מכח ק״ו אך כשיש מ״ך לחודיה כפי מה שפירשנו או כפי פשטן של דברים מכל מקום לא דרשי מ״ך ולהכי הקשו ותימא וכי חולקים על הלל רבם שהיה דורש מ״ך לחודיה ותירץ ר״י דהאי מ״ך הוא לכשתנשאי וכו׳ דריש אפילו הלל ולהכי פה איפשר שלא חזרו אלא מטעם ק״ו ועל האי לישנא דמ״ך הוא דאמרו שם בפרק האשה מאן שמעת להו דאית להו מ״ך ר״ל האי מ״ך דדרשי לה אלא ב״ש דב״ה לא חזרו אלא מטעם ק״ו ודו״ק נמצינו למדין דעושין עיקר מתי׳ הא׳ כמ״ש מהריק״ו ומהר״י הלוי ז״ל אך לא מטעמייהו.

ואגב אורחין אודיע דמדי עלותי אל הר סיני הוא הרב מהר״י הלוי הנ״ל לחזות בנועם ראיותיו שהביא לחדש דלעולם תירוץ א׳ וכבר כתבתי דעתי המחלקת אחת מהנה הוא דבמרדכי פי״א דכתובות כתב שם דר״ת ז״ל סובר דכל היכא דאיכא תרי לישני הא׳ עיקר וז״ל בשרשיו ואע״פ שכתב ר״ת דכל היכא דא׳ הוי טפל לגבי לישנא קמא הכא הלכתא כלישנא בתרא חדא דאיהו גופיה לא אתברר ליה שהרי לא היה משביע שבועת היסת היכא דליכא דרא דממונא עכ״ל ודבריו אינם מובנים כלל אך אעיר אוזן המעיין דליעיין בתוספות בשבועות פ׳ שבועת הדיינין ד״ה מאן דמתני אסיפא וכו׳ מ״ש שם משם ר״ת ז״ל ויובן הדבר בנקלה ולא אאריך כיון שאינו מעניינינו ובפרט שהדבר מבואר שם וק״ל, אסקינן דמדברי התוס׳ גובה הכל, גם מדברי הטור ז״ל בסימן ק׳ הכריח הח׳ השלם הפוסק ז״ל דס״ל דגובה הכל שכן כתב בפירוש שם שהאשה שא׳ מת בעלי נאמנת ונותנין לה כתובתה ע״פ, ונדונייא ותו׳ אינה גובה אא״כ כתובתה בידה עכ״ל גם הביא הח׳ הש׳ הפוסק י״א דמדברי הרא״ש ז״ל מש׳ דס״ל הכי ואעתיק לשונו לשון חכמים מרפה לבאר דעתי בהם וז״ל גם מתשובת הרא״ש כלל מ״ג סימן ה׳ על טוענת בבעלה דאינו איש דנאמנת וכופין אותו על פיה לגרשה יש להוכיח כן שכתב וז״ל ועיקר התו׳ מגבינן ממדרש כתוב כשתנשאי לאחר תטלי מ״ש ליכי גם נדוניא שהכניסה לו וכו׳ ומכאן רצה להוכיח במשפט צדק דסבר הרא״ש דבמדרש כתוב׳ נכנס גם נדוניא א״כ גם באשה שאנו מתירין אותה לינשא על פיה או על פי עד אחד תגבה כל נדוניתה אם לא שנאמר דדוקא התם כתב משום דאינה מעיזה וכו׳ מה שאין שייך לומר בנ״ד וכן יראה דעת הריצב״א דאיתא בתשובת דשייכי לה׳ אישות פרק י״ו דתגבה הנדוניא מטעם מדרש כתוב׳ זהו כללות דבריו עיין תשו׳ ריצב״א בתוספת ס״פ הבא על יבמתו יע״ש ואיכא למידק במה שורצה להוכיח מתשו׳

הרא"ש הנז' דמצינו תשו' אחרת להרא"ש סותרת לזו בכלל הנז' סי' י"א וז"ל על טוענת לבעלה שאינו איש וכו' ואם תובעת גט ולא כתוב' יגרשנה ולא יתן לה כתובה כההיא דרב האשה שאמרה גרשתני דנהי דמהימנא לגבי נפשה להפקיע ממנו איסור א"א מטעם חזקה דאין אשה מעיזה וכו' מ"מ אין לב"ד כח להוציא ממון כיון שעומד וצווח שלא גרשה ולא דמי לאשה שאמרה מת בעלה שגובה כחוב' על פיה דהתם אין צרה מכחישה ומספר כתוב' נלמוד וכו' כיון שעומד וצווח שגבורת אנשים יש לו אין כח לב"ד להוציא ממנו ממון ע"כ וכ"כ הטור סימן קנ"ד דנאמנת לו' אין לו גבורת אנשים וכופין אותו להוציא אבל לא יתן כתוב' ויש לה תו' דאיהו כתב בכלל הנז' סימן ה' דממדרש כתוב' מגבינן כתוב' ונדוניא אף בטוענת אין לו גבורת אנשים והאשה שאמרה לבעלה גרשתני ומה שהיה נר' לי לתרץ בזה בדוחק דמ"ש בתו' ש"ו סימן ה' הוא מדברי הרשב"א כדמוכח שם מדבריו וליה לא ס"ל הכי אלא כמ"ש בסימן י"א אך דברי בעל משפט צדק צ"ע ובפרט במה שרצה לחלק דדוקא התם משום דאינה מעיזה וכו' דאדרבא איפכא הוא דמפלגינן דהיכא דליכא לבעל המכחיש לה והיא נשאת ע"פ דאמרה מת בעלי או על פי עד אחד יהיבנן לה כתוב' ונדוניתא דמספר כתוב נלמוד מה שאין כן היכא דאמרה גרשתני או אין לו גבורת אנשים והבעל מכחישה דהיא נאמנת להפקיע איסור א"א ואין כח לב"ד להוציא ממון וצ"ע עכ"ל החכם השלם י"א.

ואשתעשע בפה קדוש דמקשי ליה להרב בעל מ"ץ דאדמייתי ראיה מתשובת הרא"ש ז"ל חדא דקא' דמגבינן כתובה ונדוניא הלא מצינו דבאמרה קא' דאין לה אפילו עי' כתובה, קושיא זו קדמוהו רבנן קדישי גואלו הקרוב הרב מהרלנ"ח ז"ל סימן ל"ג הקשה סתירה זו וכתב בדף מ"ה ריש ע"ג וז"ל ולענין הכתובה נלע"ד שראוי לפסוק שתטול עי' כתובה ונדוניא כדברי הר"ן ז"ל שכתבתי ועם היות כתב הרא"ש בתשובה דאין לה כתובה כיון שהוא מכחישה ומן הראוי הוא לפסוק כמותו כיון שהוא ספק בממון והעמד ממון על חזקתו דמספיקא לא מפקינן מיניה עכ"ז כיון שהרא"ש ז"ל עצמו כתב בתשובה אחרת אותה הסברא ולא ידענא הי בתרייתא וכל בעלי החידושין כתוב כן שיתן כתובה ראוי לסמוך ולעשות מעשה ע"פ עכ"ל הנה מה טוב ומה נעים שבעל מ"ץ שפט בצדק והוכיח במישור כפי מה שהכריע הרב הגדול מוהרלנ"ח ז"ל דסמי בתרייתא מקמי קמייתא כיון שמה שכתב בקמייתא דגובה עי' כתובה ונדוניא היא סברת הר"ן וסיעתו ראוי שתהיה סברת הרא"ש הכי וא"כ יפה דיבר בעל מ"ץ.

אך לכאורה על הראשונים אנו מצטערין הוא הרב מוהרלנ"ח ז"ל דבשלמא לגבי תשובות הרא"ש ז"ל אנו אומרין סמי הא מקמי הא אך מה נדבר ומה נצטדק לגבי רבינו יעקב בנו בעל הטור ז"ל הביא בסימן קנ"ד תשו' הרא"ש האחרונה שכיון שהוא מכחישה אין לה עי' כתובה ולא נדוניא, ואחר זה בסמוך הביא תשובת הרא"ש בטוענת שלא בא עליה כלל ופוסק דעי' כתובה ונדוניא יש לה והוא כסותר את הראשונה משמע דס"ל להטור ז"ל דידע במיליה דאבוה דלא סתרן

אהדדי, ודוחק גדול לו' דגם בס' הטור נסמי קמייתא מפני בתרייתא כאשר הכריח הרב מוהרלנ"ח בתשובות הרא"ש גופייהו כי אין לך דוחק גדול מזה ואין הדעת סובלתו, ועלה בדעתי יישוב לזה ואח"כ זכיתי ומצאתיו בהרב מוהרלנ"ח הנז' לכן נכתבהו ע"ש ומאחר שנע"ד נוסיף על דברי רבינו פרחים ופטורי ציצים, והנה בדף מ"ד סוף ע"ד הביא סתירת תשובות הרא"ש אהדדי וגם סתירת הטור בנו שהביא סברא זו אח"ז וסותרת זא"ז כתב על זה ז"ל והיה עולה על דעתי לומר דבכאן מדבר כשהבעל מודה (ולהכי יש לה עי' כתובה ונדונייא, ולעיל איירי במכחישה כמ"ש בפירוש) כדי שלא יסתר הרא"ש מיניה וביה אבל א"א לומר כן שהרי כתב בזאת התשובה נאמנת וכופין להוציא ואם הבעל מודה לה מה שייך לו' נאמנת אלא בהכרח נראה דהדר ביה הרא"ש ז"ל בבתרייתא ממאי דפסק בקדמיתא ומספקא לן הי ניהי בתרייתא עכ"ל ואח"כ בסוף הפסק הכריח דסמי בתרייתא מקמי קמייתא כיון דבסברה קמייתא קאים הר"ן וסיעתו דתטול כתובה ונדונייא, ומעתה ותאורנה עיני דלגבי הרא"ש דכתב בלשונו נאמנת גם מצד אחר שאזכיר לקמן דמשמע מיניה דלא איירי כשהבעל מודה א"כ מוכרח לומר דתרוייהו איירי כשהבעל מכחישה ומוכרח לומר דסמי הא מקמי הא אבל בלשון הטור לשון הזהב לא הביא לישנא דנאמנת ולא דבר המכריע דאיירי במכחישה אלא הביא עי' הדין דכטוענת דלא בא עליה בעלה כלל תטול עי' כתובה ונדוניא ויכולין אנו לומר בהרווחה דאיירי דהבעל מודה ואשמועינן דתטול עי' כתובה ונדונייא דוקא ולא תוספת אפילו דמודה לה והשמיט מהתשובה לישנא דנאמנת וכיוצא דהוה משמע דאיירי במכחישה, וא"כ אליבא דהטור ז"ל ס"ל כסברת אביו דבמכחישה לא תטול כלום, ובמודה הבעל תטול עי' כתובה ונדונייא דוקא והגיה בתשובה השנייה לו' דנאמנת א"נ דלאו דוקא נאמנת דמשמע דיש מי שמכחישה אלא נאמנת מלשון ותקטתיו במקום נאמן מלשון חזוק ר"ל יפה דברה והדין עמה דתטול עי' כתובה ונדונייא ולפי"ז הדרא קושיין להרב בעל מ"ץ דמכל זה מוכח דבתרייתא עי' ואין לה כלום אעפ"י שיכולה לינשא, אך הרב מוהרלנ"ח ז"ל בדבריו האחרונים בסייעתיה דס"ל דקמייתא עיקר וגובה עי' כתובה ונדונייא וא"כ יפה דיבר בעל מ"ץ.

שבתי וראה דהך תירוצא דסמי הא מקמי הא ליתי בחולין והוא פלאי, ואם נאמר כדהוה ס"ד מעיקרא וכאשר יישבנו בסברת הטור בקמייתא דהרא"ש ז"ל איירי במודה הבעל ולישנא דנאמנת נדחקהו והאהבה דוחקת אגרא דכלה דוחקא אך ק"ל טובא דאם הבעל מודה שלא בא עליה כלל ואין לו גבורת אנשים א"כ לדעתו שאפילו שהיא תובעת גט וכתובה תטול עי' כתובה ונדוניא וכופין אותו לגרש שמאחר שהוא מודה בכל דבריה אפילו שתזכיר כתובה הדין עמה וזה נ"ל פשוט ונראה לי להביא ראיה אעפ"י שלדעתי הדבר פשוט שהנה בתוס' ס"פ הבא על יבמתו כתוב וז"ל כן מאתי בתשובה י' שפסק ריצב"א על אשה שהיתה טוענת על בעלה כי אין לאיש גבורתו והאיש היה טוען כי היה לו גבורת אנשים וכו' דלא מהימנא מדרב המנונא כיון שהיתה תובעת כתובה, והיכא שהודה הבעל שאין יכול לבעול וכו' צריך ליתן גט וכתובה וכו' ע"ש דפשט דבריו מורין דבמודה הבעל

אפילו תובעת כתובתה הדין עמה וכופין וכו' ויתן לה עי' כתו' ונדוניא דבשלמא שם בהאשה האומרת מת בעלי שאנו או' שאם הזכירה כתובה לא תטול ולא תנשא דילמא משקרא ומפני הכתובה או' שמת בעלה או שמת נתנה עיניה באחר שינשא עמה מפני כתובתה וממונה אבל כשמודה הבעל שאין לו גבורת אנשים כדבריה אפילו תובעת גיטה וכתובתה תטול וכיון שהדבר כן וברור בעיני א"כ אם דברי הרא"ש ז"ל הוא במודה הבעל למה קא' דתטול כתובה אם אינה תובעת כתובה דוקא והא אסיקנא דבמודה אפילו שתובעת גיטה וכתובתה תטול וזו קשה מן הראשונה שהקשינו מלשון נאמנת והטור ז"ל בחכמתו כשם שהשמיט תיבת נאמנת והעתיק תורף התשובה ולא אות באות גם השמיט זה שלא הזכיר בדין זה שטוענת שלא בא עליה כלל ומשמעותו שהוא מודה כאשר כתבנו הזכיר שצריכה שלא תתבע כתובה רק כתב בקצור שתטול עי' כתובה ונדונייא ולא תו' ולא הזכיר והתנה לו' שזהו דוקא כשלא תבעה כתובתה כשם שהזכירו בדין האשה האומרת מת בעלי שם ובסימן זה בעצמו שם למעלה בסמוך כשאומרת שאינו יורה כחץ לאחר ששהתה עשר שנים כתב שם ואפילו שהתה י' שנים אם תובעת כתובתה או שיש לחוש וכו' אין כופין יע"ש אלא דבריו בחכמה דלמטה דאיירי בדבר שהבעל יכול להכחישה כגון שלא בא עליה בעלה כלל ובעלה מודה לה אז הדין עמה דתטול כתובה וגט אפילו תובעת כתובתה ודו"ק, אך דברי הרא"ש ז"ל שגבו ולכן הרב מוהרלנ"ח ז"ל הסכים דסמי הא מקמי הא אך אנן לית בחילין לאסוקי הכי.

ולכן הנלע"ד הוא דהאי ס"ל להרא"ש כתשובה בתרייתא דכיון שהבעל מכחישה לא תטול אפילו עיקר כתובה, ובהך תשובה קמייתא ק"ק דאי הבעל מכחישה מלבד הסתירה עם הברייתא כנז"ל עו' ק"ק שהיל"ל הבעל מכחישה ואם מודה ק' מה שהקשינו לעיל ותו שהיה לו לפרש שהבעל מודה לכן נראה שהיא באה לטעון שמחמת היותו סריס אינו יכול לבוא עליה ובזה השיב הרא"ש שאין ענייננו לכאן שהסריס יכול ליזקק לאשתו אך אינו מוליד אך אם טענתה שאינו איש ואינו נזקק לה ועדיין היא בתולה ר"ל שטוענת שבודק עצמו ועושה כל טצדקי ליזקק לאשתו ואינו יכול לה ולכך עדיין היא בתולה, והוא מודה שלא בא עליה ושעדיין היא בתולה אך מכחיש שאינו מחמת חולשה אך שאין לבו פנוי וחושב מחשבות או בתורה או במלאכה וכיוצא ומכחישה במה שאומרת שבודק עצמו ועושה השתדלותו ואיננו אלא שהוא אומר שמעיקרא לא קרב אליה ולא עשה השתדלות ולעולם שהוא גבר בגוברין, ובזה פוסק הרא"ש ז"ל שכיון שאינו מכחישה בעיקר הדבר ומודה לה שעדיין היא בתולה אע"פ שיש הכחשה ביניהם במציאות גובה עי' כתובה ונדונייא ולא תוס' ודוקא שלא תתבע כתובה שאם תתבע אין לה גט ולא כתובה, ועל האמת שאלו היתה מודה לדבריו שלא קרב אליה אך שאינה יודעת שהוא מחמת חולשה שאיננו איש ישען על ביתו ולא יעמוד אז היינו אומרים יעשו דרן' בקשה וכיוצא ולא היינו כופין אותו לגרש גם לתת לה כתובה ונדונייא אך מחמת שהיא מכחשת ואומרת שבדק עצמו ונשען על ביתו ולא עמד בזה היא

נאמנת מדרב המנונא כיון דידעה דמשקרא ומעיזה היא נאמנת ויש לה יתרון הכא שכיון שסוף סוף מודה שלא קרב אליה יש לה כתובה ונדונייא אך שלא תתבע כתוב' כדינא דרב המנונא דגם שם אם תובעת כתובתה אע"פ שמעיזה ואו' גרשתני אינה נאמנת את זה נלע"ד לקים תשובת הרא"ש, גם הטור הגם שכבר יישבנו לעיל גם בזה ניחא ודו"ק גם במה שהקשה הח' השלם י"א לבעל מ"ץ מפני שרצה לחלק דדוקא התם משום שאינה מעיזה וכו' והקשה עליו דאיפכא מפליגנן וכו' והעתקנו לשונו לעיל נ"ל דל"ק מידי דכוונת הרב הנ"ל לו' כיון שלא מצינו סברת הרא"ש ז"ל מפורשת גבי האומרת מת בעלי ורוצים אנו לו' שיהיה דעתו כאשר כתב בדין האומרת גרשתני וכיוצא לזה קא' דיש לבעל דין לחלוק ולו' דיפה כחה כשאומרת גרשתני וכיוצא במציאות שמעיזה שקי"ל חזקה אינה מעיזה וכו' וזו שמעיזה ודאי דקושטא קאמרה וגדולה חזקה כההיא דסוקלין על החזקות ולהכי נא' בזו שתטול כתובתה משלם והוא דעת הראב"ד והטור דפליגי אהרמב"ם ז"ל משא"כ באומרת מת בעלי דאינה נאמנת לגבי אסור אלא מדרבנן מטעם מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה וכו' בזה נאמר דלא תטול אלא עי' כתובה לבד ולא נעלם מהרב הנ"ל שיש סברה להפך שיש להקל יותר באומרת מת בעלי שאין מי שיכחישה אבל כוונת הרב לומר שכיון שיש צד לומר בהפך ולא נפלאת היא מקצת פוסקים כמ"ש א"כ אין לדון ולומר ולהכריח דהרא"ש ז"ל יסבור בדינא דאו' מת בעלי כמו שרצינו שסובר בפ' בדין האומרת גרשתני כיון שיש צד לחלק וזה פשוט, (ע"כ נמצא).

סימן ה'

שאלה על עגונה אחת שנתקבלו עליה ו' עדויות.

עדות א' העיד הר' רחמים שריקי שפגע בגוי א' והתחיל הגוי מאליו ואמר לו אין כל היהודים שוים כי פ' ופ' אוכלים ממאכלינו ומבשר שחיטתינו וקונים מן השוק ומביאים אלינו ואנחנו מבשלים להם ואוכלים אנחנו יחד אמנם אסלאן הארוך מעירכם תנוח נפשו שאותו היהודי היה מחזיק בדתו שלא היה אוכל ממאכלינו ולא טועם תבשילנו ומשאו ומתנו באמונה על האמת והיושר, והיינו אני והוא ושותפו עמו בשוק פ' ורצינו לעבור בנהר אני והוא למקום פ' והיה באותו היום רוח סערה ואני היה לי איזה עסקים בשוק והם הקדימו וירדו לספינה וכאשר באתי אני על שפת הנהר לעבור ואלך לאותו מקום פ' אמרו לי שאסלאן הארוך ושותפו ירדו לספינה קטנה ונהפכה הספינה על פיה ולא יצא מן הספינה שום אדם זולתי אשה א' שאחזה בקרני הפרה והיא לבדה יצאה.

עדות ב' בפנינו ב"ד העיד הר' נסים עתרותי וז"ל באנו לעשות שבת באחד הכפרים אני ושמואל ג'אבלי ובאנו לבית יהודי א' לעשות שם כבוד שבת ולא מצאנו לבעל הבית בביתו ואמרתי לשותפי מאחר שאין האיש בביתו אין רצוני לעשות שבת בחברת נשים וביני ביני בא הבע"ה מדרכו לביתו ושאלנו בשלומו וישבנו לדבר דברים ריקים ואמרנו ישתבח שמו ית' שכמו זה היום היינו עם אסלאן ענה היהודי הבע"ה ואמר זאת השבוע מצאתי ערל א' בקהוא וסיפר עליהם ואמר שראה ב' יאודים א' שמן וא' רזה המסבבים בעיירות שהיו כאן והם ירדו לספינה וקם עליהם רוח סערה ונהפכה הספינה והרזה תבף ומיד נטבע ולא נראה והשמן ירד ועלה ב' פעמים והפעם הג' עלה וירד ולא נראה ואחר ג' ימים יצא על שפת הנהר והיה חגור חגור של מעות ולקחו אותו ואיני יודע אם קברוהו אם לאו ואחר השבת יום א' נכנסנו לבית גויה א' לשתות קאהוה והיו שם גויים ואמרו ישתבח שמו ית' אבל חבל על אסלאן שירד בספינה הוא ושותפו וטבעו ולא נראו עוד.

עדות ג' עוד יום ז"ך לתמוז שנת אמ"ת בא לב"ד י"ב היקר ונבון כה"ר שמואל ביזיני נר"ו ואחר האיום והגיזום כדחזי העיד בתורת עדות גמורה וכך אמר ליהוי ידיע לרבותי שבאתי למקום פ' יום ה' קודם הפסח כ"ח ימים ונכנסתי לבית גוי פ' שרגילים היהודים המחזרים בעיירות להתאכסן בביתו לעולם והביא לי קאהווא ואח"כ אמר לי מל"ת חיי לך שבק אסלאן אל טאוויל ושותפו שולימאן שהיו מוכרים האלמוגים ואמרתי לו איך היה המעשה ואמר לי שהם היו אצלי יום ב' ויצאו והלכו למקום פ' והלכתי אני יום ג' לזה המקום הנז' וספרו לי עליהם ואמרו לי שני יאודים עברו מכאן הא' ארוך והא' קצר ואסלאן הארוך לא היה רוצה ללכת ונתקוטט עם שותפו על שלא היה רוצה לילך ואח"כ הלך על כרחו בספינה והיה בתוכה תוגר א' אשה א' וד' שוורים ונהפכה הספינה והחוגר נטבע והיהודים נטבעו ומנהיג הספינה נטבע והאשה שהייתה עמהם אחזה בזנב השור ויצאה לעבר הנהר האחר.

עדות ד' עוד הוסיף להעיד שהיה הוא ויאודים אחרים במקום פ' בווכלה א' שותים עשן ובא אצלם ערל א' לשתות עשן ופתח הערל ואמר כי לפני החגה הגדולה שלהם והוא מעלה מטה בזמן הנז"ל נטבעו ב' יאודים א' ארוך וא' קצר בספינה שנהפכה ואני עומד עליהם הארוך יצא על פני המים והכיס על כתפו וחזר אח"כ ונטבע וחזר ויצא ג' פעמים על פני המים ואח"כ נטבע ולא נראה והאחר משעה שנטבע בנהר לא נראה ולא יצא.

עדות ה' עוד באו ב' עדים הר' שמואל ג' אבלי ור' נסים הנז"ל ואמרו ששמעו מפי הר' שמואל ביזיני הנז"ל ששמע עוד מפי ערל א' אחרי אשר בא הוא והעיד כל מה ששמע מקודם בפני ב"ד י"ב ואמרו שניהם שאמר להם על שם הערל כמו שאמר מקדם, ועוד הוסיף זה הערל השני ואמר שאחר ימים ראה את היאודי העברי הארוך מת על שפת הנהר והיה עליו חגור של מעות וראה שלקחו המעות וחזרו והשליכו אותו לנהר כדי שילך ברדיפת הנהר למקום אחר.

עדות ו' עוד בא לפני ב"ד י"ב הישיש כה"ר דוד ואחר האיום וכו' אמר הנה כשהייתי במקום פ' בא אצלי ערל א' ואמר מל"ת הנה הייתי אני עומד אותו היום על שפת הנהר וב' יאודים היו עוברים בספינה ונהפכה הספינה ונטבעו האחד ארוך והא' קצר הארוך בשעה שנטבע יצא על פני המים ג' פעמים ואח"כ נטבע ולא נראה והקצר משעה שנטבע לא נראה עוד.

תשובה אנכי הרואה אלקים ראיתי עולים תרין אריותא, דשקלי וטרו טובא בשריותא דעגונה דאתתא היושבת בנא אמון רבתא, וכנר' דבי דינא רבא נטורי קרתא קבלו שש עדויות חוברות אשה אל אחותה, להודיע לבני האדם כי אסלאן הארוך תושב נא אמון ושותפו שלמה טבעו בנהר והיו בני תמותה, והראשון אדם שכתב בנדון הלז ודאלי חספא ואשכח מרגניתא תותא בשרייתא דהך אתתא, היה האשל הגדול הרב המובהק כמהר"ר מרדכי נר"ו ריש מתיבתא במצרים מתא, וכנר' דאחד מן החכמים המובהקים אשר שם שדי נרגא בהלכות גדולות בהך שרייותא, וחזר הרב כמהר"ר מרדכי נר"ו לחזק את דבריו בכמה הלכתא גברוותא בברית כרותה, והרצה את דבריו לפני אריא דבי עילאי מקושט"ן דינא הנמצא כעת בארץ מצרים ה"ה הרב הדיין המצויין כמהר"ר אברהם ברודו וכו' המלא ברכת ה' מחדושי ראשונים גם אחרונים מכמה מילי מעלייתא, והנה גם הוא כתב בידו החזקה מלא חפניו טיבותא והסכים עמו בשרייותא לענין הלכתא, אמנם נחלקו בקצת טעמים בגבורתא וחכמתא וש"ב שמעתתא, ושלח הרב כמה"ר אברהם נר"ו טופסי העדויות עם שני הפסקים ליד מלכא ואלקפתא רופילא וריש גלותא, ה"ה אור עיני הרב המובהק כמהר"ר משה גאלנטי נר"ו וכתב אליו לחלות פני קדשו לגלות דעתו ולסיים מסכתא, ושם בדברי קדשו כתוב לאמר שגם אני אשנה פרק זה ואכתוב מה שיעלה במצודתי גירסא דינקותא, והגם שידעתי ערכי עלי שאיני כדאי לעלות במאמר קדישין שאלתא, ומה גם בנדון כזה בעי איניש לקנות שביתה ימים או עשור לאסוקי האי שמעתא דבעיא צלותא ואין לי פנאי מכמה סיבות ובפרט מעול הכבד עלי מעיון הישיבות ונוסף גם הוא טרדות צרות קהל עדתנו קהלת קדישתא, מ"מ אהבה דוחקת את הבשר להצטמק ולצמצם עצמי לנדד שינה מעיני להשיב אמרים וללקט מילתא, דאלבישייהו יקירא מספרי הקדושים דיהבו לן אלוותא אלוותא, למדלפא תיכלי אסוותא וריפתא מאורייתא קדישתא ובריך רחמנא מארי דהאי פיתא.

ראשון לציון בעומדי על העדוייות תמהתי על ב"ד מקבלי העדויות איך לא הזכירו בדבריהם שבעל עגונה זו אשר אנו מבקשים להתירה היו בו הסימן וההוכחות שבאו בתורף העדוייות דהיינו דבעל אשה זו היה מתושבי נא אמון והיה שמו אסלאן והיה ארוך וגם היה שמן והיה לו שותף ושמו שלמה והיה קצר וגם היה רזה ושהיו מוכרים אלמוגים ושני השותפים הנז' נתעלמו דאת"ל דאסלאן בעל העגונה הזאת לא היו בו הסימן וההוכחות הללו מלתא דפשיטא דאינו בעלה של זו שאנו רוצים לדון עליה להתירה.

וכבר אירע בכה"ג שנמצא ב"ד שקבלו עדות ששמעו מרוצחים שהרגו ליהודי יפה וקוסי ותפס עליהם מרן מהריק"א בתשו' דף קי"ג ריש סימן ח' וז"ל תמהתי על מקבלי עדות איך לא הזכירו בדבריהם שנפתלי זה היה יפה וקושי כיון שהרצחנים אומרים שהיהודי שהרגו היה יפה וקושי את"ל שנפתלי זה לא היה יפה וקושי פשיטא שנפתלי שהרגו אלו הרצחנים אינו נפתלי וכו' עכ"ל. אמנם כיון שהרבנים הנז' כתבו פסקי הוראה על פי העדוייות הנז' משמע ומוכרח שנתברר אליהם שכל הסימנים וההוכחות הנז' בעדוייות היה באסלאן תושב נא אמון אשר אנו מבקשים להתיר את אשתו, ויש ראיה לזו בתשובה הריב"ל ח"ב סוף סימן י"ב על ב"ד שירין דשלחו עדות שקבלו מפי יהודי ששמע מגוי א' שנהרג פ' ולא כתבו בקבלת עדות אם העיד דהיה הגוי מסל"ת או ע"י שאלה סיפר כתב דלא חיישי' לב"ד טועים ומסתמא שאלו אם היה מל"ת וכ"ש שידענו שהב"ד הם ב"ד יפה יודעי דעת ומביני מדע וראש הדיינים הוא מהחכמים המובהקים וכו' יע"ש וכ"כ הר"א ששון סימן ד' והר"ש הלוי דף נ"ח ופ"מ ח"א סימן מ"ה וסימן ג"ן יע"ש, וכמו כן אני אומר דכיון דהרבני המאורות הגדולים כתבו להתיר על פי העדויות הנז' מלתא דפשיטא הוא דהעמידו הדבר על בורייו וידעו בבירור שכל הסי' וההוכחות הנז' היו באסלאן תושב נא אמון בעל עגונה זו אשר אנו דנים עליה להתירה ועליהם אני סומך ואין להאריך בזה.

ועתה ארדה נא ואראה אם עדות הראשון הוא מספיק להתירה מן התורה ואח"כ נבקש לה מזור להצילה מתורת איסור דרבנן, והנה בעדות הר' רחמים דאמר לו הגוי אין כל היהודים שוים וכו' אמנם אסלאן הארוך מעירכם תנוח נפשו שאותו היהודי היה מחזיק בדתו וכו' מכלל דבריו אלו שמעינן דעל אסלאן הארוך מנא אמון היהודי הוא מספר דנח נפשיה וידענו שמו ושם עירו וגם מכלל דבריו שמענו דאסלאן זה היה לו שותף ואם היה הגוי הזה הוא מעיד שראה טביעת אסלאן הנז' ושותפו אע"ג דאין כאן רק שמו דהיינו דאסלאן ושם עירו דהיינו נא אמון דהרי קאמר לרחמים שהוא תושב נא אמון אסלאן הארוך מעירכם ויש פוסקים דאומרים דבעינן שמו ושם אביו ושם עירו ובשמו ושם עירו לא סגי מ"מ כיון דנתן סימן והוכחה דאסלאן זה היה ארוך והיה לו שותף כיון דאיכא שמו ושם עירו בצירוף ההוכחות דהיה ארוך והיה לו שותף סגי.

וכן יש להוכיח ממ"ש הרמב"ם בתשו' על כלף שמת בדמשק והביאה הר"מ אלשקר סימן ס"ז והרח"ש בקונטריס דף ל' ופ"מ ח"ב סימן ע"ה וז"ל נ"ל שאם יבואו עדים מן זפתא ויעידו שזה כלף בעלה של זו היה בנוני בקומה וזקנו שחור יכולה להנשא בזאת העדות לפי ששמו ושם מקומו עם אלו הסימנים שאינם מובהקים יספיקו בהודעתו לענין התרת עגונה וכתב משה עכ"ל. וא"כ בנ"ד אם הגוי הזה המגיד לר' רחמים הוא היה רואה טביעת אסלאן הנז' ושותפו היינו אומרים בפשיטות דיצתה מחזקת א"א מן התורה ולא נשאר עליה רק איסורא דרבנן דחוששים בטבע במשאל"ס שמא יצא למקום אחר.

אמנם כיון דהגוי המגיד הזה הוא לא ראה טביעת אסלאן הנז' וסיים דבריו הגוי הנז' להודיע לר' רחמים מאין ידע דאסלאן הנז' נח נפשיה וסיפר והיינו אני והוא ושותפו וכו' וכאשר באתי על שפת הנהר וכו' אמרו לי שאצלאן הארוך ושותפו ירדו לספינה ונהפכה הספינה על פיה ולא יצא מן הספינה שום אדם זולתי אשה א' וכו' הנה המגידים הללו לא הגידו רק על שמו דהיינו אסלאן והרי חסר כאן שם אביו ושם עירו והגוי הזה השומע לאו דינא גמר דכיון דשמע מהם סיפור הלז סבר על פי השפיטא והאומדנא דאסלאן הזה הוא האסלאן הארוך מנא אמון ועל פי האומדנא דדן בדעתו הוא מה שהגיד לר' רחמים דאסלאן נח נפשיה.

ועוד רעה גדולה וחששא דלא הגידו המגידים לגוי דהיו יהודים ואפשר דמ"ש לו שאסלאן ושות' ירדו לספינה וכו' היה על אסלאן גוי דשם אסלאן הוא מצוי בין הגויים ואם הוכחה דעל אסלאן יהודי דברו חיישי' דשמא על אסלאן גוי היו דבריהם.

ובן יש להוכיח מפ"ק דגיטין דף י"א בעדים החתומים על הגט ושמותיהן כשמות נכרים דחיישי' שמא נכרים הם יע"ש, ומצאתי בהרשד"ם סימן מ"ג שכתב וז"ל גם מה שהאריכו שאסלאן שאמר הרגלי לא היה על אסלאן ישמעלי האריכות בזה מותר דבהא שפיר מוכח דבאסלאן יהודי קאמר כיון שאמר בתחלת דבורו אזי נמסור לידכם הרוצח וכו' ע"כ. הרי בהדיא דהיכא דליכא הוכחה דעל אסלאן יהודי קאמר חיישי' דעל אסלאן גוי קאמר כיון דשם אסלאן הוא מצוי גם בין הגויים וחששא זו היא רבה בנ"ד, באופן דזה הגוי המגיד לר' רחמים הוסיף על האומדנא על מה ששמע ב' דברים הא' שם עירו והב' דהיה יהודי וכיון דכן יר' לכאורה דאין עדות זה מספיק להוציאה מחזקת אשת איש אף מן התורה.

עוד לכאורה היה נראה לספק בנ"ד דשמא המגידים הללו לגוי הזה היו גויים ומה שאמר הגוי וכאשר באתי על שפת הנהר וכו' אמרו לי שאסלאן הארוך ושותפו וכו' אם המגידים הללו היו גויים הרי כתב הריב"ש בתשו' סימן שמ"ז דגוי מל"ת מפי אחר לא מהני דגוי מל"ת חדוש הוא והבו דלא לוסיף עלה ואי משום הא לא אירייא דהרי הר"ן בתשו' סימן ג' ובעל ת"ה סימן רל"ט ופסקיו סימן רכ"ג ומהרי"ק שו' קכ"א הנך סרכין תלתא סברי דגוי מל"ת מפי גוי מל"ת דמהני ק"ו מאשה מפי אשה יע"ש וכן פסק מרן מהריק"א בשולחנו סעיף י"ו וכן פסקו כל האחרונים ותו דאפילו לדעת הריב"ש כשמספר הגוי מה ששמע מגוי אחר ובאותו הסיפור הוא מוכיח מתוכו דהוי מל"ת אפילו הריב"ש יודה כ"כ מהריק"א בתשו' דף ק' סוף ע"ג וכ"כ המבי"ט ח"ב סימן ק"ד דף מ"ז ע"ג ובנ"ד מה שאמרו לגוי הזה שאסלאן הארוך וכו' מוכח מתוך הסיפור דהיה מל"ת וזה ברור ואין לחוש לחששא רחוקה דילמא הגוי שאל להם והם השיבו, חדא דהרב בעל תרומת הדשן סימן רל"ט ס"ל דאם שואל גוי לגוי שלא בפני ישראל והוא משיב חשיב שפיר מל"ת איברא דזו קולא יתירא והר"ן בהדיא סימן ג' חולק עליו בזה כמ"ש מר"ן בב"י דף

מ"ג ע"א איברא דבתומת ישרים סימן קל"ד כתב מהר"ש סבע דע"כ לא אסר הר"ן אלא כששאל גוי לגוי בשם ישראל אבל שאלה דגוי לגוי אינה מזקת וגם חילוק זה אינו מחוור בעיני דמדברי הר"ן מוכח דשאלה דגוי לגוי סתמא מזקת, ומיהו בנ"ד אין לחוש לכל זה דכיון המגידים היו לפחות שנים שכן אמר אמרו לי אפילו תימא דהיא ע"י שאלה מגוי לגוי הדברים מוכיחים דקושטא קאמרי כיון דהיו שנים דדבר זר ורחוק לומר דשני גויים ספרו מעשה זה מכוונים זה עם זה בכמה רמזים דהיה אסלאן ארוך עם שותפו ונכנסו בספינה ונהפכה וכו' וכן יש להוכיח מדברי מרן מהריק"א בתשו' דף קי"ט ע"ב וז"ל ועוד יש הוכחה דקושטא קאמרי מפני שהיו שנים ואי לאו דקושטא לא היו דברים מכוונים זה עם זה וכ"ש בכל כך רמזים וכיון שכוונו כל דבריהם אפילו הודו ע"י יסורים מהימני עכ"ל ועיין במשפט צדק ח"א סימן ו' דף ל"ה ע"ב.

ובר מן דין בנ"ד אין לחוש כלל דהא הגוי הזה אמר אמרו לי שאלסלאן ושותפו וכו' וכיון דלא אמר דהיו גויים ליכא למיחש דשמא היו גויים וע"י שאלה ספרו ואם חשש הר"ן סימן ג' דע"י שאלה סיפר היינו מפני שהמשיב היה גוי בודאי אבל גוי שמספר ואומר אמרו לי ולא הגיד אם האומרים היו גויים ליכא למיחש דשמא גויים היו דאפשר דמיהודים שמע וכ"כ מרן מהריק"א בתשו' דף קכ"א ע"א סוף סימן י"א יע"ש.

וכן יש להוכיח קצת ממ"ש הרמב"ם פי"ג דין ט"ו וז"ל כבר הודענו שהעד שאמר שמעתי שמת פ' הרי זה כשר לעדות אשה וכ"כ מרן מהריק"א בתשו' סוף דף ק"ז דבאומר שמעתי שמת פ' ולא הגיד ממי שמע משיאין את אשתו איברא דהרשב"א בתשו' בתשו' במיוחסות להרמב"ן סי' פ' ותרומת הדשן סימן רכ"ב כתבו על האשה ששמעה מת בעלה דאין משיאין אותה כיון דלא שמעה מפי עד אלא קול הברה בעלמא והריב"ל ח"ג סימן פ"ט כתב על ישראל שהעיד ששמע שפ' נהרג כיון דלא אמר ממי שמע אפשר דתלינן להחמיר דקול בעלמא שמע כיון דאמר שמעתי ולא פירש ממי שמע, וא"כ יאמר האומר דהך לישנא דנ"ד דאמר הגוי אמרו לי ולא פירש מי הם האומרים גרע טפי ודמי לשמעתי שמת פ' הא ודאי לא מסתברא כלל דבאומר שמעתי יש לחוש לקול הברה אבל באומר אמרו לי משמע בהדייא דכיונו האומרים להודיעו אותו ענין שהיו יודעים הם, ותו דמה שאנו חוששים הוא באומר שמעתי שמת פ' או נהרג פ' דהם דברים כוללים אנו חוששים לקול הברה משום דכיון דאחרו פעמי מרכבותיו ולא הלך למקום חפצו ולא חזר לעירו ולא נודע היכן הוא יוצא קול הברה מת פ' או נהרג פ' או טבע פ' אבל מי שאומר שמעתי שנהרג פ' בסייף או שחטוהו או טבע פ' שנהפכה הספינה ונטבעו כל אשר בספינה ולא יצא אלא אשה פרטי הדברים הללו אינם נאמרים מכח קול הברה ולכן בכל כה"ג באומר שמעתי שנהרג פ' או טבע פ' אעפ"י שלא הגיד ממי שמע כיון דבאותה הגדה היו בה פרטי דברים לא חיישי' לקול הברה וכ"כ הרשד"ם סימן מ"ו סוף דף נ"ד ופ"מ ח"ב סוף סימן ז"ך וא"כ כיון דבנ"ד לא חיישי' לקול

הברה מטעמא דאמרן מסתמא נמי לא חיישי' דהמגידים היו גויים וע"י שאלה ספרו דהרי כל חשש האחרונים בשמעתי שמת פ' הוא בחשש שמא שמע קול הברה אבל לחוש שמא היה גוי וע"י שאלה סיפר זה לא נסתפק אדם מעולם וכן יש להביא ראיה ממ"ש בפ"מ ח"א סימן מ"ב דהא דחיישינן לשמע קול הברה היינו היכא דודאי יצא קול הברה אמנם אם לא נודע דיצא קול אנן לא נחוש דלמא יצא הקול כדי לפסול עדות הבא אחריו וכ"כ בח"ב סוף סימן ז"ך ודון מינה ואוקי באתרין דבשלמא אם בנ"ד היה אומר הגוי אמרו לי גויים אפשר דהיה מקום לחוש דלמא ע"י שאלה ספרו לדעת האומרים דשאלה מגוי לגוי מזקת אבל בנ"ד דאמר אמרו לי מסתמא תלינן דישראלים הוו ואת"ל גויים הוו לא ספרו ע"י שאלה ואת"ל ספרו ע"י שאלה כיון דהיו שנים וספרו כמה פרטים וכוונו שניהם לענין א' מוכח דקושטא קאמרי וזה ברור.

אך מה שעומד לפני ככותל הוא הספק הראשון דהמעידים הללו לא הגידו רק שאסלאן הארוך ושותפו ירדו לספינה קטנה ונהפכה וכו' ולא הגידו בעדות זה רק על שמו והגוי ששמע הוסיף על פי האומדנא ב' דברים הא' דאסלאן זה היה מנא אמון שנית דאסלאן זה היה יהודי וכיון דכן יר' לכאורה דאין עדות מספיק להוציאה מחזקת א"א אף מן התורה.

וכבר ראיתי אל הרב המורה הב' מאריה דאברהם יהיה בעזרו שעמד בספק זה בסגנון אחר וז"ל גם בכלל ספק זה יש לחוש כיון שזה הגוי הראשון נתוועד יחד עמהם ללכת יחד לאותו מקום וכשבא להשיגם על שפת הנהר בקשם שם ולא מצאם כיון שא"ל שם ששני יהודים נכנסו בספינה ונטבעו דן בדעתו שבודאי הם אלו שנתוועדו מקודם ללכת עמו ועל פי השפיטה הזאת אמר לרחמים א"ל שאסלאן ושותפו ירדו וכו' ואפשר דהנך אזלו לעלמא והני שא"ל שם אחריני נינהו וכבר מצינו למרן מהריק"א בתשו' דף ק"א על ההיא דאנה הנחת את חביב חברך שחשש שם חשש זה יע"ש גם מהריב"ל ח"ב סימן ט"ו על ההיא דצורי הנה שם בסוף התשו' נטה לחומרא משום חשש כזה יע"ש גם מהר"א ן' חנניה הובאה תשובתו בתשו' מורי הרב פני משה ח"ב סימן כ"ו גם מורי הרב שם סימן ז"ך חששו חשש כזה יע"ש וכמו כן בנ"ד יש לחוש לזה וכמ"ש עכ"ל.

והנה כבוד תורתו הפליג להחמיר לחוש חששא רחוקה דהגוי שינה הדברים ששמע דא"ל שני יהודים והוא שינה לומר אסלאן ושותפו ואם היינו חוששים חששות כאלה בגוי מל"ת מפי גוי אחר מעולם לא היינו מתירים אשה על פיהם ואם מצאנו לחוש הוא דמוסיף על השמועה וכן היה כוונת מהריק"א דף ק"א על ההיא דאנה הנחת את חביב וז"ל ואעפ"י שהתוגרמית אמרה לר' מיכאל אנה הנחת את חביב חברך וכו' איכא למימר כיון שהרוצחים לא אמרו שהיה חבירו של ר' מיכאל חייישינן דלמא חביב אחר היה אותו שהרגו והתוגרמית מתוך שהיתה מכרת את חביב חבירו של ר' מיכאל חשבה שעליו היו אומרים ע"כ

הרי דחשש הרב אינו בשינה מה ששמעה דאמרו לה בחנם הרגנו יהודי והיא שינתה לומר דא"ל בחנם הרגנו את חביב אלא החששא היא דהוסיפה על השמועה חביב חבירך גם ההיא דמהריב"ל ח"ב סימן ט"ו על ההיא דצורי ואינך דאייתי הכי הוי והנך גדולים הוו תניא דמסייעא לי במה שחששתי דהגוי דנ"ד הוסיף על השמועה ב' דברים הא' דאסלאן זה היה מנא אמון שנית דאסלאן זה היה יהודי והוא דומה בדומה ממש לחשש מהריק"א ומהריב"ל.

ואגב עיוני בתשו' מהריב"ל הנז' הוקשה אלי ממ"ש מהריב"ל ח"ב סימן י"ב ע"ד עגונה שהעיד הר' משה ששון ששמע מפי גוי מל"ת שאמר מפי גויים שראו הרוג גוי חמר פ' והכירוהו באזורו וגם ראו בצדו הרוג א' שמסתמא היה היהודי שהוליך עמו ושספרו דברים הללו לאבי החמר והיה אבי החמר משועמם על בנו דחה מהריב"ל עדות זה משום דהגויים לא הכירו את החמר אלא מחמת האזור ואנן חיישי' לשאלה דשמא השאיל החמר אזורו לאחר אמנם התיר מהריב"ל אותה עגונה בשביל עדות אחר שהעמיד הר"י לוטאביס שא"ל אבי החמר שנהרג בנו עם אותו היהודי שהוליך עמו יע"ש, ולכאורה דבריו תמוהים דדלמא מ"ש החמר להר"י לוטאביס היה על פי מה ששמע מהתוגרמים שראו לבנו הרוג והכירוהו באיזורו דאינהו לא חיישי לשאלת כלים, וראיתי בפ"מ ח"א סימן ג"ן דף קכ"א ע"ב דנתקשה בזה ודחה דברי מהריב"ל מהלכתא, ולי יראה לתרץ דבשלמא אם היינו יודעים דמ"ש אבי החמר להר"י לוטאביס היה אחר ששמע מהתוגרמים שראו לבנו הרוג והכירוהו באזורו אז היה מקום לחוש דלמא מ"ש אבי החמר להר"י לוטאביס אמר על פי מה ששמע מהתוגרמים שהכירוהו באיזורו אבל כיון דלא ידעינן איזו הגדה קדמה אנו תופסים העדות כפשוטו מ"ש אבי החמר להר"י לוטאביס דבנו נהרג עם היהודי שהוליך עמו ותלינן לומר דידע זה בבירור גמור ואח"כ שמע גם מאחרים שראו לבנו הרוג והכירוהו באזורו ועיי' מ"ש הר"א ששון סימן י"ב דף ב"ך בשם מהריב"ל סוף כלל א' לענין מל"ת דא' אמר דאמר הגוי על פי שאלה וא' אמר דאמר הגוי מל"ת דתלינן דבתחלה סיפר מל"ת ואח"כ ע"י שאלה וקרוב לחילוק זה כתב בפני משה ח"א סימן מ"ב דף ק"ו ע"ב דהיכא דחדאי יצא קול פ' נהרג חיישינן לעדות הבא אחריו אבל היכא דמספקא שמא יצא קול לא חיישי' לעדות הבא אחריו שהוא מחמת הקול וכ"כ בח"ב סימן ז"ל עוד יש לי תירוץ אחר להא דמהריב"ל דסימן י"ב ולירא האריכות לא אזכרנו.

ונחזור לנ"ד דאיכא למיחש טובא דהגוי הוסיף על השמועה שא"ל שני דברים האחד דאסלאן זה היה מנא אמון שנית שאסלאן זה היה יהודי ודמיא ג"כ למ"ש מהריק"א בההיא דחביב ומהריב"ל בההיא דצורי כמ"ש לעיל.

ואם באנו לחלק ספק חששה זו מטעם מה שהחדו מקצת האחרונים דכשמגיד המגיד סתם הרגו לפ' מסתמא אמרינן דעל איש הידוע ביניהם קאמר ולא בעי שם עירו כמו שהביא הרב המובהק המורה הראשון הי"א מההיא דהרשד"ם סי' ג"ן דאמר

התוגר לישראל איך הרגו בהינדיק היהודי יום טוב דבלי ספק על י״ט מסאלוניקי אמר דאל״כ לא הוה ליה למימר אלא איך הרגו בהינדיק יהודי שמו י״ט ולא בהא הידיעה גם הביא מ״ש הרשד״ם בכה״ג סימן ז״ן על ההיא דמרדכי כיוצא בזה וכתב הרב המורה הנז׳ דאהך טעמא לחוד סמיך מהרשד״ם והנה בזה ראיתי מה שהשיג עליו הרב המורה השני הי״א דמעולם לא סמיך הרשד״ם על טעם זה לחוד כדמוכח מתשו׳ הנז׳ ועוד הוכיח זה מב׳ תשו׳ להרשד״ם סימן מ״ג וסימן ר״מ שכתב כן בפירוש וכ״כ הרח״ש בקונטריס דף ל״ח ע״ג ובתשו׳ סימן מ״ד וסימן נ״ו דהרשד״ם אינו סומך על טעם זה לחוד ומתבאר מדברי הרח״ש במקומות הנז׳ ובפ״מ ח״א סימן פ״ד דכמה גדולים סוברים דאין לסמוך על טעם זה דמוכח דמדבר על איש בלי שיצטרף טעם אחר חזק יע״ש.

ובר מן דין אני אומר דבנ״ד מה שהעיד הר׳ רחמים בשם הגוי אמנם אסלאן הארוך מעירכם תנוח נפשו שאותו היהודי היה מחזיק דתו בדברים הללו אין אנו צריכים הוכחות דעל אסלאן היהודי מנא אמון אמר דהדבר מבואר דעליו קאמר, אמנם כל טרחנו ועמלנו הוא דהגוי הגיד בסיום דבריו מאין ידע מיתת אסלאן והציע לפנינו דכאשר בא על שפת הנהר א״ל שאסלאן הארוך ושותפו ירדו לספינה ונהפכה וכו׳ ובדברי האומרים הללו לא יש הוכחה דמדברים על איש ידוע ביניהם מנא אמון דאם היינו יודעים דהגוי הזה השומע הוא מנא אמון אז אפשר דהיינו אומרים דכיון דהשומע הוא מנא אמון כשדיברו על טביעת אסלאן מסתמא על אסלאן של נא אמון הידוע ביניהם קאמר אבל עתה שלא נודע דגוי השומע הוא מנא אמון מהיכא תיתי לומר דעל אסלאן מנא אמון קאמרי דלמא על אסלאן ממקום אחר ותו דאפילו היינו יודעים דגוי השומע מנא אמון ומכח זה היינו אומרים דעל אסלאן מנא אמון קאמרי אכתי איכא לספק דלמא על אסלאן גוי מנא אמון קאמרי ולא על אסלאן היהודי מנא אמון והגוי הזה השומע כיון דלא גמר דינא לחוש חששות כאלה הוסיף על השמועה מכח אומדנא דעל אסלאן היהודי מנא אמון קאמר ולזה אמר בתחלת סיפורו דאסלאן היהודי מנא אמון נח נפשיה.

ותו דבתשובת הרשד״ם וזולתו דאומרים דכשהשומע הוא מעיר היהודי הנעלם ומספר המגיד היהודי פ׳ מת דמסתמא הוי על איש הידוע ביניהם מבני עירם הינו דוקא כשהישראל הוא השומע מגוי דאז היהודי השומע מידק דייק בשמיעתו אם מה שאומר לו הגוי הוא על איש יהודי הידוע ביניהם לבא להעיד להתיר אשתו אבל גוי ששמע מפי אנשים אחרים בנ״ד בכה״ג לא מצאתי להאחרונים שיאמר טענה זו להקל דעל איש יהודי הידוע ביניהם קאמר דהגוי אינו נאמן להעיד ואינו נאמן אלא מל״ת כמספר סיפור בעלמא מה ששמע מפי אחרים דרך סיפור בעלמא וא״כ אין סברא לומר בכה״ג על איש הידוע ביניהם קאמרי וזה ברור מאד בעיני ויש לי ראיה מהא דכתבו ר׳ שמחה ור״ן דגוי מל״ת אינו נאמן לומר מצאתי פ׳ הרוג עם סימנים וטביעות עין ובלי טביעות עין צ״ע וטביעות דמסל״ת לא סמכינן עליה כיון דאין דעתו להעיד והביא סברא זו בתרומת הדשן ריש סימן רל״ט

והביאו הב"י דף מ"ה ע"ב וגם עיין במהר"מ פדווא סימן ל"ו, איברא דהרא"ם בתשו' והריב"ל ח"א ס"י ומהרי"ט א"ה סימן ל"ה דף מ"ב ע"ב, והרש"ך ח"א סימן קפ"ג והר"א ששון סימן ב' פסקו דגוי נאמן לומר מצאתי פ' הרוג מ"מ שאני התם דהוא לענין הכרה מסתמא אמרינן דהכירו יפה כיון שראה אותו בעיניו אבל בנ"ד הוא דבר דק בהבנת הלשון דעל הידוע ביניהם מדבר אין הגוי מדקדק בזה איברא דבפני משה ח"א דף רי"א ע"ג משמע דגם בגוי השומע מפי גוי מקלינן מצד שמדבר על איש ידוע ולע"ד אחר המחילה ירי' דיש לפקפק בזה טובא ואין להאריך.

וראיתי להרב המורה השני שרצה להקל בנ"ד מטעם מ"ש מהרי"ט בא"ה סימן כ"ג על ההיא דבאלי דסיפר גוי א' לישראל באלי נתעבב בשביל השבת ואח"כ הלך יחידי להגיע לאיזנימיט והרגו אותו משמע שהוא באלי הידוע להם שאל"כ היה לו לומר כי הנה איש א' ששמו באלי אירע לו כך וכך ואם זה עד יעיד שעל באלי הידוע להם היה דברי הגוי הרי יצאנו מידי ספק זה עכ"ל. ולע"ד יראה דאין מתשו' זו של מהרי"ט ראיה לנ"ד דשאני התם דהצריך מהרי"ט שהעד יעיד שעל באלי הידוע להם היה דברי הגוי הא לאו הכי לא היה סומך על משמעות הלשון לחוד והכא בנ"ד לא יש זה כמבואר, ותו דשאני נדון מהרי"ט דכבר היה ידוע דעל באלי יהודי קאמר ולא היה ספק בבאלי גוי אלא אם הוא באלי מאיזנימיט אבל הכא בנ"ד לא נודע אם על אסלאן מנא אמון דברו וגם לא נודע אמי על אסלאן יהודי דברו או על אסלאן גוי דברו. עוד הביא ראיה ממ"ש מהרי"ט סוף סימן ל"ה על ההיא דדאוד שכתב וז"ל גם על דברי הגוי המל"ת יש לסמוך אעפ"י שלא הזכירו שם אביו ושם מקומו אלא דאוד סתם והטעם שכל הגויים המסיחים היו דבריהם כלפי היהודים ומדברים על דאוד הנודע להם שלא אמרו איש א' ושמו דאוד אלא שהיו מזכירים דוד כלומר אותו שאתם יודעים וכו'. ולע"ד יראה דאין ראיה גם מתשו' זו לנ"ד דשאני התם דהשומעים היו מעיר דאוד שנעלם וכן מוכח מדסיים מהרי"ט דהביא ראיה ממ"ש מהרי"ק בשורש קפ"ד במה שדקדק מדברי הרמב"ם כשתלך במקום פ' אמור שמת יצחק בן מיכאל יע"ש ודברי מהרי"ט בארוכה עם ראיות התלמוד הוא בסימן ל"ו על ההיא דאת כהן ואת שאשי הרגו והביא ראיה ממ"ש הנודר מן השמן בא"י מותר בשמן שומשמין ואסור בשמן זית ובבבל אסור בשמן שומשמין ומותר בשמן זית דאזלי' בתר סתם שמן שמסתפקים ממנו ובסוף דבריו הביא דברי מהרי"ק דשורש קפ"ד ומתוך הראיות הנז' מוכח דלא התיר אלא כשמעידים במקום היהודי הנעלם דדיו לבא מן הדין להיות כנדון או דהשומע הוא מעיר האיש הנעלם דהרי הביא ראיה בסוף דבריו ממ"ש הרשד"ם בתשו' סימן ג"ן וסימן ז"ן ותשו' הרשד"ם הם ברורות דלא צדד להתיר רק כשההגיד הגוי ליהודי שהוא מעיר האיש הנעלם דאז יש סברא גדולה לומר דעל איש הידוע ביניהם קאמר כיון דהשומא הוא מעיר הנעלם, אבל כאן בנ"ד לא נודע אם הגוי השומע הוא מנא אמון כי היכי דנימא דעל אסלאן הידוע לו מעירו אמרי ליה.

עוד הביא ראיה ממ"ש מרן מהריק"א בתשובה דף ק"ז ע"ג בההיא דשלמה כרוב

נהרג דחשיב כאלו הגידו שם עירו כיון דמשמע מדבריהם דעל שלמה כרוב הידוע להם דברו ואע"ג דהרח"ש בקונטריס דף ל"א ע"ג ובתשו' דף קצ"ג ע"ד כתב דלא התיר מהריק"א רק בצירוף דהעיד על שמו ושם כינויו מ"מ הרי הרב פני משה ח"א סימן פ"ד דף ר"י הכריע דמרן מהריק"א אפילו בלתי שם כינויו הוא מתיר משום דעל הידוע ביניהם קא מסהיד כדעת מהרי"ט סימן כ"ג על ההיא דבאלי יע"ש, ולע"ד יראה דגם מזה אין ראיה לנ"ד דנדון מהריק"א הוא דהנשים מעיר לארסו שהיו מעיר שלמה כרוב שאלו לאנשים החוזרים מהיריד הידעתם או שמעתם משלמה כרוב והשיבו שלמה כרוב הרגו אותו ועל זה כתב מר"ן נר' ששלמה כרוב היה ידוע להם שהוא הנודע באותם המקומות שלא נודע שם שלמה כרוב זולתו שאל"כ היה להם להשיב על איזה שלמה כרוב אתם שואלות ומדלא השיבו כן משמע בהדיא שלא היה באותם שלמה כרוב אחר זולת אותו שהיה מפורסם וידעו שעליו שאלו הנשים ועליו השיבו האנשים המשיבים עכ"ל. וצריך אני להקדים כי מידי היותי בתורקייא בשליחות עה"ק ירושלם ת"ו נמצאתי ביריד מושקולור ויריד סונה שהן בעיירות שהן בין סאלוניקי לגלילנות המוריאה ושם ביריד הולכים סוחרי סאלוניקי וסוחרי לארסו וסוחרי גלילות המוריאה שהם כל העיירות הנז' בתוך ג' ימים קרוב ליריד ואנשי היריד מכירים זה את זה והוו להו כל בני אותם הגלילות כבני עיר א' שמתקבצים ב' וג' פעמים בשנה מכל הגלילות הנז' בירידים הנז' וידעי הני בהני כאלו כלם הם בני עיר א' וכיון דכן באותו נדון דשאלו נשי עיר לארסו לאנשים החוזרים מהיריד הידעתם או שמעתם משלמה כרוב והם השיבו שלמה כרוב נהרג מסתמא הוי על איש הידוע ומפורסם באותו המחוז דאל"כ היה להם לומר על איזה שלמה כרוב אתם שואלים והוה ליה כאלו הנשים השואלות והאנשים המשיבים והאיש הנעלם כבני עיר א' וכבר הקדמנו דכששומע העדות הוא מעיר האיש הנעלם מסתמא מה שאומר המגיד לו פ' נהרג ר"ל פ' הידוע לך כלומר מעירך כיון דיש הוכחה דמספר הדברים לאיש א' מתושבי עיר הנעלם וסוחרי סאלוניקי ולארסו וגלילות המוריאה ההולכים ליריד כלם חשיבי כבני עיר א' דידעי הני בהני ויש הוכחה רבה דעל הידוע ביניהם קאמר על שלמה כרוב מאותו המחוז מה שאין כן בנ"ד דאלו המגידים שאמרו לגוי הזה שאסלאן הארוך ושותפו ירדו לספינה ונהפכה לא נודע אלינו שהגוי השומע היה תושב נא אמון כדי שנאמר דמסתמא ספרו על איש אסלאן הידוע לו כלומר עירו נא אמון. ותו דבנדון מרן מהריק"א יש ב' הוכחות א' מצד השואלים הידעתם משלמה כרוב דמשמע דעל הידוע לאנשים החוזרים מהיריד שאלו דאל"כ הוה להו למימר הידעתם או שמעתם מאיש א' שנקרא שלמה כרוב ומדאמרי להו סתמא הידעתם משלמה כרוב משמע דפשיטא לנשים השואלות דאותם אנשים היו מכירים לשלמה כרוב שהן שואלות עליו וגם הם השיבו בסתמא שלמה כרוב הרגו אותו ושחטו אותו משמע דהיה ידוע להם דאל"כ היה להם לומר על איזה שלמה כרוב אתם שואלות א"כ הרי יש ב' הוכחות א' מצד השואלים ו' מצד המשיבים דכלם דברו בסתמא בכה"ג היא סברא חזקה לומר דשלמה כרוב הוא המפורסם באותו המחוז מה שאין כן בנ"ד דליכא הנך תרי הוכחות. ותו דבנדון מהריק"א לא היה ספק דלמא על

גוי דברו אבל בנ"ד שאמר הגוי אמרו לי שאסלאן הארוך ושותפו ירדו לספינה ונהפכה וכו' דלמא על אסלאן גוי אמרי ליה והגוי השומע חשב על פי האומדנא דעל אסלאן יהודי אמרי ליה.

עוד הביא ראיה ממ"ש פני משה ח"א סימן פ"ד על אהרן בר אליה שהעיד שא"ל גוי א' שאמרו לו גויים קי אה ישמעאל הרגו אותו לה ראיה די אחמיד איפינדי ועל עדות זה כתב הרב ז"ל דלפי דעת מהריק"א בההיא דשלמה כרוב ולדעת מהרי"ט בההיא דבאלי יש להתיר אע"ג דלא הזכירו שם אביו ושם עירו משום דמוכח מהסיפור שעל ישמעל הידוע לו דבר לו שאל"כ היה לו לומר איש יהודי א' ששמו ישמעאל לו מאטרון, ולע"ד יראה דגם מזה אין ראיה לנ"ד דהרי הצריך הרב ז"ל טעם אחר שיעיד הר' אהרן שישמעאל זה הנעלם הוא איש ידוע בינו לבין הגוי המגיד לו וכמ"ש מהרי"ט סימן כ"ג על ההיא דבאלי וזה כתבו הרב פני משה בשלש מקומות בדף ר"י ע"א ובע"ד ובדף רי"א ע"א יע"ש, ובנ"ד לא העיד הגוי השומע דאסלאן היהודי מנא אמון היה איש ידוע ואיש הביניים בינו לבין המגידים לו על טביעת אסלאן ותו דהרב פני משה לא כתב כל זה אלא דנר' לו דלפי דעת מהריק"א ומהרי"ט היה ראוי להקל באותו נדון אמנם איהו גופיה לא רצה לסמוך על זה וכתב בדף רי"א סוף ע"ג דכיון דיש חולקים מהריב"ל והרשד"ם והראנ"ח ומהרח"ש דס"ל דאין להתיר ולהקל על סברא זו דמסתמא על הידוע ביניהם קאמר יש לחוש לדבריהם יע"ש.

ואם באנו לסלק החששא שיש בנ"ד מטעמא אחרינא דחזינן דהגוי סיפר לרחמים דאסלאן היהודי מנא אמון נח נפשיה ועל זה סיים דבריו דידע זה מ"מ לו אסלאן הארוך ושותפו ירדו בספינה וכו' דראוי לתלות ולומר דקיצר בלשון והאמת הוא דהגידו לו אסלאן היהודי מנא אמון ושותפו ירדו ולא חש לספר דברים שאמרו לו כהווייתן וכן ראיתי להרב המורה השני דאמר טעם זה להקל והביא ראיה לדבריו מתשו' הרח"ש סימן ל' על ההיא דהרגו ליהודים ההולכים בספינת אישטרוגיטו של מקום פ' ואהא כתב הרח"ש דליכא למימר דשמע סתם אישטרוגיטו והשומע סבר דהיה על הספינה של אישטרוגיטו ממקום פ' דאין לנו אלא דברי העדות כפי פשטן ומכאן רצו להקל בנ"ד, ולע"ד יראה דאין מזה ראיה להקל בנ"ד דשאני נדון הרח"ש דלא היו שם ב' חלוקות תני והדר מפרש אלא הכל חלוקה א' וז"ל הרח"ש סימן ל' דף קנ"א ריש ע"א ואין לפקפק ולומר דדלמא שהוגד סתם שנהרגו יהודים שבתוך ספינת אישטרוגיטו והשומע חשב שהיא אותה ספינה שנסעה משם שהיה ג"כ בעלה' אישטרוגיטו והביא השמועה שאותה הספינה שנסעה משם וכו' דודאי בענין עגונא דאתתא אין לנו לדון אלא דברי העד שלפנינו כפשטן ואם באנו לחוש לחששות כאלה לומר שמא כך וכך היה לא שבקת חיי לבת ישראל וישארו עגונות כל ימיהן דגם כשבא עד או גוי מל"ת לומר ששמע מפי אחר שנהרג בעלה של זו ונתעלם העד ניחוש שלא שמע רק שנהרג איש א' ששמו בשם בעלה של זאת וחשב שהיה בעלה של זאת אלא דאי שאין לנו רק ליקח הדברים כפשוטן שהעיד העד

ונאמר שכך היה שנודע לו בבירור והכא ג"כ נאמר שכן היה הדבר כמו שהועד שמספינה שנסעה מפה היה ודומה לזה כתב הרב ב"י בתשו' סימן ג' מדיני מל"ת, וכ"כ עוד הרח"ש זה דף קנ"א סוף ע"א על עדות ואמר דיש לו ראיה לזה מתשו' מהר"מ ומדברי בעל תרומות הדשן יע"ש, ולע"ד יראה דהראיה דיש לו מתשו' מהר"מ היא התשובה הבאה בתשו' דשייכי לס' נשים בתשו' המתחלת חזרנו על כל צדדים כתב שם על רוצח שאמר אני הרגתי לפ' מעיר פ' דאין לחוש דאמר כן להשליך מורא על היהודים דלא חיישי' להכי אלא היכא דמוכחא מלתא דלמרמא אימתא עביד אבל היכא דלא מוכחא מלתא לא תלינן להחמיר והביא ראיות לדבריו יע"ש, גם הראיה דיש לו מתרומת הדשן הוא מ"ש בתרומת הדשן סימן רל"ט על גוי מל"ת דפ' שהיה לו סי' אלו נהרג סמכינן עליה ולא חיישי' שמא לא דקדק יפה בסימנים יע"ש, והנה אלו הראויות הם נכוחות ומספיקות לנדון הרח"ש דלא היה העדות שני חלוקות תני והדר מפרש אלא הכל חלוקה א' שהעיד א' שמעתי שספינה של אישטרוגיטו שנסעה ממקום פ' הרגו היהודים אשר בתוכה בכה"ג הוא דקאמר דאין לחוש דשמע אישטרוגינטו סתם והוא הוסיף לומר על פי האומדנא שנסעה ממקום פ' דאין לנו אלא לתפוש העדות כפי פשוטו כיון דליכא הוכחה למיחש דהוסיף על השמועה, אבל בנ"ד דהעיד הגוי לר' רחמים שני חלוקות תני והדר מפרש ומוכח מדבריו דלא הגידו לו רק שאסלאן ושותפו ירדו לספינה ונהפכה מוכח ודאי דמה שהגיד תחלה אסלאן הארוך מעירכם תנוח נפשו שאותו יהודי היה מחזיק בדתו הוסיף שני דברים על מה ששמע שאסלאן זה הוא מנא אמון ושאסלאן זה היה יהודי ואדרבא מדברי הרח"ש והראיות שהביא מוכח דהיכא דאיכא הוכחה למיחש דלמא הכי והכי הוה חיישי' להחמיר ולא תלינן להקל ודמיא נ"ד להההיא דחש מהריק"א בתשו' דף ק"א על ההיא דחביב וההיא דמהריב"ל ח"ב סימן ט"ו על ההיא דצורי יע"ש, וכבר כתבתי לעי' דכתב תרומת הדשן סימן ר"מ דאע"ג שסח הגוי לשון כולל המיתה כיון דסיים דבריו שבא עבור חיותו דהיינו הטביעה לא סמכינן אסתם דבריו אלא תלינן לחומרא שסח על פי האומדנא יע"ש ועיין במהרי"ט ח"א סוף סימן מ"ח.

ועוד הביא ראיה ממ"ש פני משה ח"א סימן פ"ד על אהרן שהעיד שא"ל גוי א' שא"ל גויים קי אה ישמעל הרגו אותו לה ראייה ועל זה חשש הרב דלמא הגויים אמרו לו על איש אחר והגוי השומע ביודעו את ישמעל זה חשב שעל זה אמרו לו וע"כ בהרצותו הדברים לאהרן אמר לו על ישמעל הידוע ביניהם וכיוצא לזה חשש מהריק"א בההיא דחביב ומהריב"ל בההיא דצורי, וכתב הרב פני משה סימן הנז' דף רי"א ע"ב וע"ג דיש לחלק בין נדון שלו לנדון הרבנים דשאני נדון הרבנים דספרו בפרטות דברי הרצחנים ואין בדבריהם ממש מה שאין כן בנדון שלו שלא אמר הגוי דברים בפרטותן כמו שהגידו לו רק דרך כלל אמר וכו' יע"ש באריכות, ובנ"ד רצה לומר דחשיב דרך כללות משום דאמר אמרו לי שאסלאן ושותפו וכו' דהוה ליה למימר אסלאן ושותפו ומכח שי"ן יתירא דאמר אמרו לי שאסלאן ושותפו וכו' מוכח דמספו' דרך כלל ומסתמא ספרו לו דהיה אסלאן מנא אמון זהו

כללות דברי הרב המורה השני כפי הרשום בזכרוני שפסקו כעת אינו בידי שלקחו מידי הרב המובהק המגן נר"ו לכתוב עליו, ולע"ד יראה דשין זו היתירא היא מלתא קלישא לעשות ממנה גופי הלכות ולבנות עליה חסרון גופה של עדות, ואדרבא הדברים מוכיחים דלא סיפר מה שאמרו לו דרך כללות אלא דרך פרטות איך היה טביעת אסלאן ושותפו ע"י היפוך הספינה ושלא יצא שום אדם זולתי אשה ויציאת האשה היתה ע"י שאחזה בקרני הפרה וכל הפרטים הללו אינם כללות אלא פרטי פרטות ומוכח ודאי דהדברים הללו ספרו לו לא פחות ולא יותר והוא הוסיף על פי האומדנא ב' דברים דהיה אסלאן מנא אמון ב' שהיה אסלאן יהודי והחששא היא רבה ועצומה בגופה של עדות ואין כל הטעמים הנז' מספיקים לע"ד להוציאה מחזקת א"א אף מן התורה.

ושוב ראיתי במשפט צדק ח"ב סימן ס"ג על יהודי שהעיד דהגיד לו גוי א' שבאו בביתו ג' גויים שברחו מחמת רציחת דוד של ליפאנטו ובתוך משתה היין עמד א' מהם ושבח את עצמו ואמר שהרג יהודי א' ששמו דוד וכתב הרב מ"ץ דף קצ"ו ע"א דהגוי הזה השומע הוסיף על פי האומדנא דהיה הנהרג מליפאנטו כיון דשמע מהגוי דהרג לדוד והביא ראיה לדבריו מתשו' מרן מהריק"א בההיא דחביב ולא כתב להקל מטעם דסיפר דברי הרוצח דרך כלל יע"ש באריכות.

אמנם יראה לי דיש לבקש טעמים דעדות זה הוא על אסלאן הארוך היהודי מנא אמון אפילו תימא דלא הגידו לו רק באסלאן הארוך ושותפו ירדו לספינה ונהפכה והוא הוסיף על פי האומדנא שאסלאן זה היה מנא אמון והיה יהודי. ומנא אמינא לה מהא דאמרי' פ' בתרא דיבמות דף קכ"ב ע"א אבא יודן איש ציידן מעשה בקולר של בני אדם שהיו מהלכים לאנטוכייא ובא נברי ואמר חבל על קולר של בני אדם שהיו הולכים לאנטוכייא שמתו וקברתים והשיאו את נשותיהם. ומפשט מעשה זה משמע דאפילו לא הזכיר מנין האנשים וגם לא הזכיר שהיו יהודים אלא בני אדם וגם לא הזכיר מקום היציאה רק העיר מקום ההליכה שהיו הולכים לאנטוכייא סגי בלי שום סימן אחר ולא חיישי' דלמא אחריני נינהו וטעמא דכיון דבעליהן של אלו אנו יודעים דהיו הולכים לאנטוכייא ולא הגיעו לשם ולבתיהם לא חזרו וזה מעיד דהקולר שהיה הולך לאנטוכייא מתו וקברתים מסתמא תלינן דאלו הם זה נר' מפשט המעשה הזה.

אבל הרמב"ם פי"ג דין כ"ה כתב וז"ל וכן אם יצאו עשרה בני אדם כא' ממקום למקום והם אסורים בקולר או נשואים גמלים וכיוצא בדברים אלו והסיח הגוי לפי תומו ואמר שעשרה אנשים שהלכו ממקום פ' למקום פ' והם נישואים כך וכך מתו כלם וקברתים משיאים את נשותיהם עכ"ל, והרא"ם בח"א סימן ע"ד תמה על הרמב"ם במה שהצריך סימן מקום היציאה ומקום ההליכה דבמעשה שהוזכר בגמ' לא הוזכר אלא מקום ההליכה בלבד וגם כתב שם דמקום הליכתם לאו דוקא אלא ה"ה מקום יציאתן שאמר שיצאו מעיר פ' דתרווייהו משום סימנא הוו מה לי מקום יציאתם

מה לי מקום הליכתן ועוד צדד לומר דאפשר דמ"ש הרמב"ם ממקום פ' למקום פ' לאו דוקא אלא בחד מינייהו סגי או מקום הליכתן או מקום יציאתם והריב"ל בח"א סימן ב' הביא דברי הרא"ם והוסיף לתמוה שנר' מדברי הרמב"ם שצריך שיאמרו שהם אסורים בקולר או נושאים גמלים דבגמ' לא נזכר סימן בעולם ואם בדוקא אמרן מפיו אנו חיים ואין לעשות נגד דבריו יע"ש ועיין בהר"א ששון סוף סימן י"ד ישוב לדברי הרמב"ם גם בהרח"ש בקונטריס דף י"ח ובתשו' סימן ל"ה ובתשו' הר"ש הלוי סימן ג' דף ס'.

וא"כ דון מינה ואוקי באתרין שזה הגוי המגיד לר' רחמים אמר דהיה עם אסלאן הארוך היהודי מנא אמון ושותפו בשוק פ' והיו נועדים לעבור למקום פ' דרך הנהר וסיפר עוד הגוי דהוא היה לו איזה עסקים והם הקדימו וירדו לספינה הרי נתברר דהגוי הזה סיפר דאסלאן הארוך היהודי מנא אמון עם שותפו ירדו לספינה, וסיפר עוד דכאשר באתי אני על שפת הנהר לעבור ולילך לאותו מקום פ' אמרו לי שאסלאן הארוך ושותפו ירדו לספינה וכו' א"כ הרי יש לנו סימן מקום היציאה דמסתמא כשאמרו לו שאסלאן הארוך ושותפו ירדו לספינה היינו ודאי באותו מקום באותו נמל דליכא למימר דהם מספרים לו על שותפים שירדו בספינה בנמל אחר של כפר אחר דסתמיות הדברים הם ודאי על אותו נמל שהם יושבים בו וראיה לזה ממ"ש הרשד"ם סימן ג"ן על הגוי שהגיד ליהודי א' בהיותם יושבים בכפר הסמוך לסאלוניקי דפ' שהיה מוכר ברחוב העיר סחורה פ' הרגו אותו אע"ג דלא הזכיר שם העיר דסאלוניקי היושבים בכפרים הסמוכים לעיר א' אינם אומרים אלא לעיר סתם ואינם צריכים לפרש לעיר פ' ומסתמא הוא כאלו קאמר בעיר סאלוניקי גם הרב הגדול מהר"י טיטאצק כתב בתשו' דכשהעד מעיד במקום האיש הנעלם פ' בן פ' נהרג או מת אין צריך להזכיר שם עירו דמסתמא על פ' מאותה העיר קאמר והביאו הרח"ש בקונטריס דף ל"א ע"ג, גם הר"ש הלוי דף ס"ב ריש ע"ב כתב על גויה שאמרה בטריקולא יהודים שבאו ממקום פ' הרגום סתם באו ר"ל באו לכאן לטריקולא יע"ש, והכא נמי בנ"ד הנך שאמרו שאסלאן הארוך ושותפו ירדו לספינה סתמות דבריהם הוי דירדו בספינה באותו מקום באותו נמל א"כ הרי יש לנו סימן מקום היציאה, גם יש לנו סימן מנין דאמרו אסלאן הארוך ושותפו והוי כאלו אמר שני בני אדם שותפין דמנין הוי סימן כדכתב הרמב"ם וכן אם יצאו עשרה בני אדם וכו' ובודאי דעשרה לאו דוקא דכשהוא יותר מא' המנין הוי סימן כמ"ש הרא"ם בח"א סימן ע"ד וכל האחרונים נמשכו אחר דבריו וכ"כ סימן ע"ד וכל האחרונים נמשכו אחר דבריו וכ"כ מרן מהריק"א בתשו' דף ק"ך ע"א יע"ש ובפרט דהרי"ף והרא"ש גרסי קולר של שני בני אדם שהיו הולכים לאנטוכיא כמ"ש הרח"ש בקונטריס ותשו' סימן ל"ה באופן דסימן המנין הוי בשני בני אדם או ג' וכיוצא א"כ הרי יש לנו סימן מנין כדאמרן.

וסימן אחר דנקט הרמב"ם אסורים בקולר או נושאים גמלים וכיוצא בדברים אלו השמיענו הרמב"ם דסי' דאסורים בקולר לאו דוקא אלא ה"ה סימן פחות מזה

דהיינו נושאים גמלים כלומר דיש להם משאות סחורה של גמלים או רוכבים על גמלים ועוד כתב וכיוצא בדברים אלו כלומר סימן אחר כל דהו מעין דנושאים גמלים במ"ש הגהות מיימון פ"ד משלוחים כל היכא דקאמר תלמודא כגון זה למדין ממנו דבר דומה קצת אע"ג דלא דמי לגמרי וכ"כ הרח"ש בתשו' סימן ל"ה דף קס"ה סוף ע"ג, ובנ"ד במקום סימן נושאים גמלים כלומר רוכבים גמלים הוא הסימן דירדו בספינה דמה לי סימן דרוכבים גמלים מה לי סימן דיורדים בספינה ויש ראיה מתשו' הריב"ל ח"א סוף ס' ב' על ג' יהודים שנסעו בספינה מבילוגראדו ובא עדות שנהרגו הג' יהודים שהיו בספינה מוכח מדבריו דסי' היותם בספינה הוי סימן כמו נושאים גמלים וכ"כ הרח"ש בקונטריס דף י"ח ע"ב יע"ש, איברא דהרשד"ם בתשו' סימן מ"ד החמיר באותו נדון של מהריב"ל מ"מ שאני התם דלא יש הוכחות טובא יע"ש באופן דבנ"ד יש סימן מקום היציאה ויש סימן מנין ויש סימן דיורדים בספינה דהוי כמו סי' דנושאים גמלים ולדעת רוב הפוסקים בהכי סגי ואע"ג דלדעת הרמב"ם מוכח קצת דבעי גם סימן אחר דהיינו גם מקום ההליכה ובנ"ד ליתיה להך סימנא מ"מ אפיק האי סימנא ועייל תרתי ותלת סימני אחריני חדא דבנ"ד הזכיר שם א' מהן שהיה אסלאן וגם שהיה ארוך ואפשר דזה האיש מ"ש עליו ארוך לא הוי כעין סימן דארוך וגרץ דאין קורים אותו ארוך כי אם במקרה לסימן בעלמא אלא הוקבע לו לכינוי שם ארוך על שם אריכותו והוקבע לו לכינוי שם אסלאן הארוך שכן בכל העדוייות קורים אותו כן והוי שמו וכינוייו דעדיף משמו ושם אביו כמ"ש האחרונית בכמה דוכתי' ועיין במהרי"ט בטור א"ה סימן ל"ו דשם שאשו אעפ"י שאינו שם העצם כיון דקרו ליה הכי חשוב שמו וה"ה באסלאן הארוך ומ"מ אפילו תימה דלא היה לו שם ארוך לכינוי אלא סימנא באקראי בעלמא דהיה ארוך הרי יש סימן שמו שהיה נקרא אסלאן ושהיה ארוך וגם שהשני היה שותפו ולא היה איניש דעלמא א"כ כשבאנו לשקול במאזני צדק אבני צדק עובדא דידן עם עובדא דאנטוכייא על פי החומרות שכתב הרמב"ם עובדא דידן עדיף מהתם מכמה אנפי באופן דעל פי הסימנין וההוכחות הללו שפיר עשה הגוי להוסיף על השמועה להודיע דמעשה שספרו לו היה על אסלאן היהודי מנא אמון דכיון אל האמת בלי ספק גם יש להביא מתשו' מרן מהריק"א דף קי"ט ע"ד על מה שהעידו שנהרג יהודי א' קוסי ושהיה לו מעות הרבה דיצא מסמינדרא עם ג'יניצארו א' וקאטרג'י א' דאע"ג דלא הזכירו שם א' מהם יש להתיר משום דדמי למעשה דאנטוכייא ואעפ"י שלא אמרו לאיזה מקום היה הולך נראה לי שמה שאמרו שהיה מסופיאה עדיף טפי ממה שהיו אומרים לאיזה מקום היה הולך וכ"ש שאמרו כמה דברים המוכיחים שהיה עמו מעות הרבה ושהיה קוסי שאעפ"י שאין דברים אלו כדאי להתיר אשה זו מ"מ הוכחות מיהא הוו וכבר כתב מהרי"ק בשורש קפ"ה להתיר היכא דאיכא הוכחות ואע"ג דבההוא עובדא הזכיר שמו ושם אביו ובנ"ד לא נזכר אפילו שמו איכא למימר כיון דבההוא עובדא לא הזכיר שם עירו ובנדון דידן הזכיר שם עירו ושם המקום שיצא משם א"כ אוקי חדא לבהדי חדא וקם ליה דינא דידן כי ההוא דינא וכו' עכ"ל ולפי דברי מן מהריק"א בנ"ד דאיכא שמו אסלאן הארוך עם כמה הוכחות הדבר ברור דסיפור טביעת אסלאן הארוך הוא על אסלאן היהודי מנא אמון וא"כ

הרי נתברר לנו דאסלאן הארוך היהודי מנא אמון שהיה לו שותף הוא שספרו עליו דהיה בספינה ונהפכה.

אמנם אכתי יש לברר הלשון הזה שאמר אסלאן הארוך שותפו ירדו לספינה קטנה ונהפכה הספינה שום אדם זולתי אשה א' שאחזה בקרני הפרה והיא לבדה יצאה אם עדות זה מספיק להוציאה מחזקת א"א מן התורה דהרי לא הגידו איך ראו שכיסו המים לאסלאן ושותפו אלא שנהפכה הספינה על פיה ולא יצא מן הספינה שום אדם והרי ידוע דבקצת הספינה יש כמו חדרים וכשנהפכה הספינה והייתה הספינה צפה על פני המים הפוכה יש לחוש דהיה אסלאן זה ושותפו אחוזים בלוחות החדרים שבקצות הספינה ולא נטבעו בנהר והיתה הולכת הספינה צפה על פני המים ואסלאן זה חי בתוכה עד שהגיעה הספינה למקום א' קרוב ליבשה ויצא אסלאן מתוך הספינה למקום אחר וספק זה הוא עצום בעיני בנ"ד ותמהתי על הרבנים המורים כמהר"ר מרדכי נר"ו וכמהר"ר אברהם נר"ו איך לא עמדו בספק זה ודנו בפשיטות דעדות זה דספינה שנהפכה חשיב עדות כאילו העידו שטבע אסלאן וכיסוהו המים ולא עמדו אלא בספק אחר דשמא לא שהא עליו כדי שתצא נפשו ולזה השיבו דנ"ד חשיב דשהא עליו מכח מה שהיו רואים שלא יצא מן הספינה שום אדם זולתי אשה א' ושיעור זה חשיב כשהא עליו והביאו ראיה ממ"ש מהרי"ט בא"ה סימן כ"ו וסימן ל"א כמ"ש באריכות.

אמנם אעיקרא דדינא פרכא מי הגיד דטבע אסלאן בנהר וכיסוהו המים אי משום שהספינה נהפכה אין עדות זה מוכיח דטבע אסלאן בנהר וכיסוהו המים דדלמא נשאר אחוז בלוחות וחדרי הספינה מלמטה ולא נטבע בנהר ויצא למקום אחר וכן יש להוכיח מתשו' הריב"ש סימן שע"ט וז"ל ואם היה בכאן מי שיעיד בטביעה במים שאין להם סוף כראוי אז לא הייתה אסורה אלא מדרבנן לכתחלה ואם היינו מקילין בה היינו מקילין מדרבנן אבל כאן אין מי שיעיד על הטביעה אלא שמזכיר שאהר יום שנהפכה הדוגייא ראה מכלוף מת על שפת הים ואינו אומר בפירוש שמכלוף היה בדוגיא ושהוא ראה בטביעתו ושהא שיעור שתצא נפשו עכ"ל הרי בהדייא דעדות שנהפכה הדוגייא לא חשיב ליה הריב"ש עדות שנטבע מכלוף ואין לומר דהתם מיירי שלא נודע שהיה מכלוף בדוגייא שנהפכה מדקאמר הריב"ש ואינו אומר בפירוש שמכלוף היה בדוגייא דהא מהריב"ל בח"א כלל א' סימן ג' דף ז' ע"ב והר"א ששון ריש סימן י"ב מייתי נוסח המעשה הזה של הריב"ש כמו שמצאו בתשו' כתיבת יד של הרב משה חלאווה שכתב בנדון הריב"ש וכתב שם לשון הגוי שסח וז"ל איך אתם אומרים שמכלוף חי כי באמת אחר יום אחד מעת שראינו הדוגייא שהיה בה היהודי מכלוף הפוכה על פיה ראיתי אני בעיני למכלוף הנז' מת על שפת הים וכו' וע"כ הרי דנודע דמכלוף היה בדוגיא שנהפכה ואפ"ה לא חשיב ליה עדות שטבע מכלוף כיון דלא העיד דהוא ראה בטביעת מכלוף וא"כ גם בנ"ד עדות הפיכת הספינה שהיה בה אסלאן אינו עדות שטבע אסלאן כיון דלא הגידו דראו טביעת אסלאן שכיסוהו המים.

ולע"ד יראה דמי שמעיד שראה שנהפכה ספינה שהיה פ' בתוכה הוי כאלו העיד שראה שנשברה ספינה שהיה פ' בתוכה וכדין נשברה ספינה תנן בפי"ג דגיטין ספינה המטרפת בים שהן בחזקת קיימים אבל ספינה שאבדה בים נותנין עליה חומרי חיים וחומרי מתים ופרש"י המטרפת בים ועדיין לא טבעה משמע דסיפא דקתני ספינה שאבדה היינו שטבעה וכן גריס הרא"ש בסיפא ספינה שטבעה ויראה דנשברה הספינה דינה כטבעה וכ"כ הרשב"א בתשו' המיוחסות להרמב"ן סי' קכ"ח וז"ל ואם אינו מעיד אלא שנשברה ספינה זה אינו כלום ואפילו אם נשאת תצא דנותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים כמ"ש בפ' כל הגט יע"ש.

והרב בצלאל בתשו' סימן א"ך דף ע"ג ע"ד הביא דברי הרשב"א הנז' וכתב דהרמב"ם ור"ח חולקים עליו בזה וזה שכתב הרמב"ם בפי' המשנה ספינה שאבדה בים הוא שנשברו הכלים והעצים שלה ונאבד הכל ונשארה הספינה ע"פ המים להנהגת המים ולא נשאר עוגין ולא משוטות שיתנהגו בה עכ"ל משמע דוקא בכה"ג שנשאר עדיין גוף הספינה שלם נותנים עליהם חומרי חיים אבל אם העידו שנשברה או שנטבעה בחזקת מתים הם מן התורה ואם נשאת לא תצא וכ"כ מרנא ורבנא בתשו' דמצא בפי' גיטין לר"ח וז"ל וספינה שאבדה בים שנשברו כליה המוליכין אותה והעוזרים לה והיינו כפי' הרמב"ם עכ"ל ועיין בהר"א ששון סוף סימן י"ב ובמ"ץ ח"א דף מ"ז.

ואני ראיתי תשו' הרדב"ז והיא במודפסות סימן רע"ג שהביא תשו' הרשב"א הנז' ודברי הרמב"ם הנז' וכתב וכן מצאתי בפירוש גיטין החשוב שהיא ר"ח ז"ל ובסוף דבריו מסיק דאין לחדש מחלוקת בין הרמב"ם והרשב"א דמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה ונשארה הספינה על פני המים לאו למידק מינה שאם נשברה אין נותנין עליהם חומרי חיים אלא לאשמועי' דבכה"ג שהספינה שלימה שלא נשברה אלא כליה ומשוטיה נותנין עליהם חומרי מתים ואינם בחזקת חיים לכל דבריהם וחלוק זה נעלם מעיני אחרים ועשה מחלוקת בין החכמים ואני עשיתי שלו' ביניהם הלכך לא נפיק מספיקא דאורייתא עד שיעידו שנפל לתוך המים ושהא שם כדי יציאת נשמה כדברי הרשב"א עכ"ל.

וביון דכן יש לתמוה על הרב בצלאל איך דקדק מדברי הרמב"ם דנשברה ספינה סגי מדאורייתא וכתב שרבו הרדב"ז כתב כן משם ר"ח ואנן איפכא חזינן שדחה דקדוק זה ועשה שלו' ביניהם רצ"ע, ואפשר דהרב בצלאל חולק על רבו הרדב"ז וס"ל דהרמב"ם ור"ח פליגי אהרשב"א מ"מ קשה דהיה לו להרב בצלאל לבאר דאע"ג דהרדב"ז הסכים דעת הרמב"ם ור"ח להרשב"א מ"מ פשט דברי הרמב"ם ור"ח משמע דפליגי אהרשב"א.

וראיתי כי מהרח"ש בקונטריס דף ן' ע"ג דחה דקדוק הרבצ"א ז"ל והסכים דברי הרמב"ם לדברי הרשב"א ושאר המפרשים דכשנשברה ספינה הוי ספיקא דאורייתא

ואם נשאת תצא כמ"ש בשם הרדב"ז ז"ל וכן נראה מדברי מהרי"ט ח"א סימן י"ג אמנם ראיתי להרח"ש בתשו' סימן מ"ה דף קצ"ז ע"א דכתב סברות הרבצ"א לסניף היתר דס"ל להרמב"ם ור"ח דבשנשברה הספינה סגי מן התורה ואם נשאת לא תצא.

גם הר"א ששון סימן י"ב דף כ"ג דקדק מתשו' הר"ן סימן ע"א דס"ל להר"ן ורבוותא דעימיה דמאי דתנן בפ' כל הגט ספינה שאבדה בים נותנים עליהם חומרי חיים וחומרי מתים אם נשאת לא תצא יע"ש באריכות ובאמת שיש לי גמגום על דבריו ודבריו אינם מוכרחי' לומר דהכי ס"ל להר"ן כמו שיראה המעיין ויראת האריכות לא אזכרנו ובפרט שראיתי להר"מ אלשקר בתשו' דף ס"ה ע"א שכתב תשו' הרשב"א והריב"ש דבעינן שיעיד ששהא עליו כדי שתצא נפשו כותב וכן נר' ממ"ש הר"ן בתשו' ונר' שהבין תשו' הר"ן כפי פשטה דלא כהר"א ששון יע"ש.

הרי נתברר דלדעת רוב הפוסקים נשברה הספינה נותנים עליה חומרי חיים וחומרי מתים ואם נשאת תצא דהוייא ספיקא דאורייתא אלא דרב א' בזמן הרדב"ז והרבצ"א כתבו דלהרמב"ם ור"ח כתבו דשרייא מדאורייתא ולדעת הר"א ששון הר"ן ז"ל ורבוותא דעמיה ס"ל נמי דשרייא מדאורייתא, ולע"ד יראה דנהפכה הספינה הוי כנשברה ואפשר להחמיר ולומר דאף מאן דס"ל דנשברה הספינה שרייא מדאורייתא בנהפכה הספינה דנ"ד יסבור דהוייא ספיקא דאורייתא ואם נשאת תצא משום דאיכא לחוש דאסלאן זה נשאר אחוז בחדרי הספינה מלמטה והספינה הייתה צפה על פני המים עד שיצא ליבשה למקום אחר דהרי בנ"ד לא העידו שראו שנפל אסלאן לנהר וכיסוהו המים אלא שנהפכה הספינה ולא יצא מן הספינה שום אדם ואיכא למימר שנשאר אחוז בלוחות הספינה מלמטה ויצא למקום אחר וא"כ לא יצתה אשת אסלאן מחזקת א"א אף מן התורה.

ומיהו יש ללמוד זכות ולומר דיצתה אשת אסלאן מחזקת א"א מן התורה מטעם דהרי יצא קלא דלא פסיק דאסלאן זה נטבע בנהר וזה היה בשנת אמ"ת והרי עברו כמו ג' שנים ואם איתא דיצא למקום אחר קלא הוה ליה למלתא בהמשך זמן זה וכיון דאיכא קלא דלא פסיק דטבע אסלאן בנהר ונשתקע זכרו ואבד שמו אומדנא רבא הוא דטבע ומת בנהר ומהנייא הך אומדנא להוציאה מחזקת א"א מן התורה כיון דאבד זכרו ונשתכח שמו ותדע שכן הוא דהרי כתב הרמב"ם פ"ז מנחלות מי שטבע במשאל"ס ובאו עדים שטבע בפניהם ואבד זכרו אעפ"י שאין משיאין אשתו לכתחילה הרי היורשים נוחלים על פיהם עכ"ל וכבר ידוע דמרן בכ"מ פי"ג מגרושין דין כ' דקדק מדברי הרמב"ם דבעינן שיעיד עליו ששהא עליו כדי שתצא נפשו ולא עלה הא לאו הכי אם נשאת תצא כמ"ש הרשב"א בתשו' המיוחסות סימן קכ"ח והריב"ש בתשו' סימן ואלו הכא בה' נחלות לא חזינן דהצריך הרמב"ם שיעיד שטבע ולא עלה אלא בטבע לחוד ואבד זכרו סגי ליה לשאם נשאת לא תצא ובודאי דהחלוק הוא זה דבתוך השנה שנתעלם דלא אבד זכרו בעינן שיעיד העד טבע ולא עלה ואז דוקא אם נשאת לא תצא וטבע סתם לא מהני

אבל טבע סתם בצרוף דאבד זכרו דעבר שנה א' ונתקיים עליו נשכחתי כמת מלב אז אם נשאת לא תצא עיין מבי"ט ח"א סי' שכ"ו ענין זה די"ב חדש וע"פ זה בא על נכון ההוא עובדא דהאשה בתרא דסח גוי א' דטבע חסא וארי"ן האלקים אכלוה כוורי לחסא ומדבוריה דר"נ אזלא דביתהו ואינסיבה ולא א"ל מידי והרי התם לא סח הגוי דטבע חסא ולא עלה טבע סתם קאמר ואמאי אמר שם דאם נשאת לא תצא והאחרונים נדחקו דהתם לישנא קלילא נקט ולעולם טבע ולא עלה קאמר אמנם למאי דפרישית אתי שפיר דטבע סתם בצירוף דאבד זכרו דעבר שנה א' סגי והתם מיירי דאבד זכרו כנ"ל.

וכן יראה מדברי מהרי"א בפסקים וכתבים סימן לק"ט על אשה שיצא קלא דלא פסיק דבעלה מת ונהרג או טבעוהו ונשתכח שמו ואבד זכרו בדיעבד אזלינן בתר אומדנא דמוכח טובא דאלו היה חי היה נודע ונשמע לנו ובכה"ג אם נשאת לא תצא יע"ש באריכות.

א"כ גם אנו נאמר בעדות זה דהעידו דנהפכה הספינה שהיה בה אסלאן הנז' אע"ג דעדות נהפכה הספינה לחודיה לא סגי להוציאה מן התורה דיש לחוש שמא נשאר אחוז בחדרי הספינה מלמטה בצרוף דיש דעברו כמה שנים ונשתכח שמו איגלאי מלתא למפרע מכח אומדנא דמוכח דהאמת הוא שטבע בנהר ומת ואם נשאת לא תצא ולא רביע עלה אלא איסורא דרבנן דלכתחילה לא תנשא כנ"ל.

ועתה אבוא לבאר שאר עדויות מה הדין נותן בהן והנה בעדות הב' של הר' נסים עתרותי שהלך הוא ושמואל גאבלי לכפר א' בבית יהודי א' ואמרו ישתבח שמו יתברך שכמו זה היום היינו עם אסלאן וענה היהודי הבע"ה ואמר זאת השבוע מצאתי ערל א' וסיפר עליהם ואמר שראה ב' יהודים א' שמן וא' רזה המסבבים בעיירות שהיו כאן והם ירדו לספינה וכו' הנה עדות זה לחוד מלתא דפשיטא דאינו מספיק להוציא את אשת אסלאן היהודי מנא אמון מחזקת אשת איש דמי יודע על איזה אסלאן היו מדברים אם על אסלאן מנא אמון עם שותפו או אסלאן מעיר אחרת עם שותפו ותו דהגוי הערל שסיפר על הטביעה לא הזכיר שם אצלאן אלא שראה ב' יהודים א' שמן וא' רזה המסבבים בעיירות כלומר שותפין שנטבעו וידעו דשמן ורזה לא הוו סימנים כלל אע"ג דמוכח מדבריו דהגיד דהיו שותפים.

אמנם על פי מה שהצענו דבעדות הא' של הר' רחמים דיצתה אשת אסלאן היהודי מנא אמון מחזקת א"א מן התורה ולא רביע עלה אלא איסורא דרבנן יש לצדד ולומר דהנה מכח עדות הראשון ידענו דאסלאן הארוך היהודי מנא אמון הוא ושותפו ירדו לספינה ונטבעו ואם אסלאן הארוך הזה האמת הוא דהיה שמן ושותפו היה רזה הרי יש כאן סימן א' דבשיתוף דא' היה שמן והב' רזה ושניהם ירדו בספינה צירוף זה חשיב כסי' א' דב' יהודים דא' שמן וא' רזה והם שותפים יחד ירדו בספינה וידענו דסימן זה היה באסלאן היהודי הארוך מנא אמון דהיה שמן ושותפו היה

רזה ושניהם יחד ירדו בספינה כל זה הוא סימן א' ולא גרע מסימן דנושאים גמלים או אסורים בקולר, עוד יש סימן ב' דנהפכה הספינה שהיו הולכים בה ע"י רוח סערה ונטבעו השני יהודים וזה הסימן ידענוהו מכח עדות הא' דמקרה זה אירע לאסלאן הארוך היהודי מנא אמון דטבע הוא ושותפו ע"י הפיכת הספינה לא ע"י סיבה אחרת כדין נשברה ספינה או טבעה אלא ע"י היפוך הספינה א"כ מכח שני הסימנים וההוכחות הללו יש לומר דסיפור זה ששמע הבע"ה היה על אסלאן היהודי הארוך מנא אמון דדבר רחוק הוא לומר דאתרמי אלו המקרים ליהודים אחרים וכבר ידוע מ"ש בפ"ק דמציעא ופ"ג דגיטין מי איתרמי שמא כשמא ועדים כעדים ומכאן הולידו האחרונים להתיר בכמה דוכתי לענין עגונא אף דלא אמר שמו ושם אביו ושם עירו ע"י צירוף הוכחות המוכיחות דלא חיישי' לאתרמי הכי והכי ואע"ג דלא אשכחן דהתירו הפוסקים פחות מתלת אתרמי וכדמוכח מתשו' המבי"ט ח"א ס"ס קי"ג דג' אתרמי בעינן ויראה לי דנפקא להו מהא דבעינן שמו ושם אביו ושם עירו להתיר את האשה לדעת רוב הפוסקים לכך בעו ג' אתרמי מכל מקום כבר ידוע דיש פוסקים דסוברים דבשמו ושם אביו סגי ולדידהו יראה דב' אתרמי סגי וכיון דכן יראה לומר הא דהחמירו רבוותא דבעינן שמו ושם אביו ושם עירו או תלת אתרמי היינו כשאנו באים להוציא את האשה מחזקת א"א מן התורה אבל בכל דוכתא דיצתה מחזקת א"א מן התורה ולא רביע עלה אלא איסורא דרבנן יש לסמוך אמ"ד דבשמו ושם אביו סגי וה"ה לתרי אתרמי ובנדון דידן כבר כתבתי דאיכא תרי הוכחות דסיפור זה דשמע הבע"ה היה על אסלאן הארוך היהודי מנא אמון. איברא דיש לגמגם קצת דלא בא זמן בעדות זה ובשלמא אם היה כתוב בעדות דסיפור זה היה בשנת אמ"ת בזמן שנעלם אסלאן היהודי מנא אמון יש לומר דדבר רחוק הוא לומר דאתרמי הכי והכי אבל כיון שלא פורש זמן הוא דבר קשה לומר בכה"ג אמרי' מי אתרמי דאפשר דסיפור זה לא נאמר בזמנן שנתעלם אסלאן הנז' והיה הסיפור על איש אחר שלא היה נקרא אסלאן ומיהו לזה י"ל דכיון דהעד בא להעיד מ"ש לו הבע"ה הנז' כדי שיתירו ב"ד מתוך עדותו לאשת אסלאן הנז' משמע דמה שהעיד לו הבע"ה היה סמוך לזמן שנעלם אסלאן מנא אמון ועוד יש הוכחה שהיה שם אחד מהן אסלאן דהרי כתוב בעדות זה דאחר יום שבת שהגיד להם הבעל הבית אותו סיפור ששמע מהגוי שנטבעו שני יהודים אחד שמן ואחד רזה על ידי היפוך הספינה שמעו מגוים שהיו אומרים חבל על אסלאן שירד בספינה הוא ושותפו וטבעו ולא נראו עוד וא"כ הרי יש כאן הוכחה אחרת דהנטבעי' בפרק ההוא היה שם א' מהן אסלאן והשני היה שותפו והרי הם ג' הוכחות הא' דשני בני אדם דא' היה שמן וא' רזה ירדו בספינה יחד והב' דנטבעו ע"י שנהפכה הספינה מכח רוח סערה והג' דהנטבעים בפרק ההוא הא' היה שמו אסלאן והשני היה שותפו כל זה מאמת לפי הסברא הישרה ע"פ מה שידענו מכח עדות הראשון של ר' רחמים דעדות זה השני הוא על אסלאן הארוך היהודי מנא אמון וכיון דעלה בידינו זה דסיפור עדות השני הוא בהכרח מכח ג' הוכחות דהוא על אסלאן הארוך היהודי מנא אמון דנטבע עם שותפו לחששה דיש על אשת אסלאן מכח איסורא דרבנן דטבע בעלה במשאל"ס

היא מסולקת על פי מה שבא בעדות זה השני דאחר ג' ימים יצא השמן על שפת הנהר והיה חגור חגור של מעות ולקחו אותו כמו שנבאר לקמן בס"ד. והכלל העולה דעדות זה השני לחודיה לא הוה מהני מידי אמנם מכח עדות הראשון ידענו על פי הוכחות דעדות זה השני הוא על אסלאן הארוך היהודי מנא אמון וכבר רמזתי בריש דברי דכל זה הוא כשיתאמת ויתברר לב"ד דאסלאן זה היה שמן ושותפו שנעלם עמו היה רזה דאל"כ עדות זה השני לא מהני ולא מידי וזה ברור.

ועתה אלכה לי לעדות הג' כה"ר שמואל ביזיני נר"ו דהעיד דסח לו גוי מל"ת חיי לך שבק אסלאן אל טאויל ושותפו שולימאן שהיו מוכרים האלמוגים וכו' אם עדות זה לחוד מספיק להוציא לאשת אסלאן מחזקת א"א מן התורה ואען ואומר כי מתחלה יש לספק דכבר ידוע דאפליגו רבוותא אם מל"ת בעי קשר דברים לפניו ולאחריו וכאן בנ"ד אם לא אמר לו הגוי הזה רק דברים אלו חיי לך שבק אסלאן אל טאויל וכו' לא חשיב כמל"ת כיון דלא יש קשר דברים לפניו ולאחריו כדמוכח קצת מלשון הרמב"ם והטור והר"ן בתשו' והחזיק בזה הדרך בתשו' סימן א"ך, איברא כי מר"ן בב"י כתב בשם מהרי"ט דפשט המנהג להתיר בלי הקדמת דברים לפניו ולאחריו וכן דעת מהר"י בי רב ז"ל וכ"כ הרח"ש בקונטריס דף י"ב ע"ד בשם הרא"ם והריב"ל דכן נתפשט המנהג, ואפשר לומר כי אפילו לדעת מהרד"ך יש להתיר בנ"ד כיון שאמר היהודי דהגוי סח לו מל"ת מסתמא תלינן דסיפר לו דברים לפניו והוא קצר ואפשר לדחות דאפילו בכה"ג לא סגי להרד"ך דאין כל אדם יודע גדר מל"ת ואפשר דכיון דהוא לא שאל לו לזה קורא מל"ת וכן נראה מדברי המבי"ט ח"ב ריש סימן מ"ט דף כ"ו יע"ש. ומיהו יראה דמ"ש חיי לך שבק זה חשיב כמל"ת דהרי הרד"ך מודה באומר חבל לפ' שמת ויי לפרשא זריזא מאן איכא בי חסא טבע חסא דזה חשיב קדימת דברים מה שמתאונן עליו הכא נמי מה שבירך לזה היהודי וא"ל חיי לך שבק חשיב בקדימת דברים ולא אסר הרד"ך אלא באומר מת פ' בלבד באופן דעלה בידינו דנ"ד חשיב מל"ת.

אך מה שיש לעמוד דרוב הפוסקים העלו דבעינן שמו ושם אביו ושם עירו והכא בנ"ד לא הסיח הגוי רק על שמו דאמר חיי לך שבק אסלאן אל טאויל ושותפו שולימאן וכו' ודלמא כמה אסלאן אל טאויל איכא בשוקא אמנם אין לספק בעדות זה דלמא על אסלאן גוי ושותפו שולימאן קאמר כדחש לה הרשד"ם א"ה סימן מ"ג בשם אסלאן וכדכתבתי לעיל בריש הפסק דאע"ג דהגוי הזה לא הסיח עתה דהוי יהודים מ"מ מכלל דבריו ממה שהגיד אח"כ מאין ידע דמתו שם מתברר מדבריו דהיו יהודים, וכיון דכן י"ל דאע"ג דלא הזכיר שם עירו של אסלאן מתוך הסימן וההוכחות ידענו דזה אסלאן היה אסלאן אל טאויל תושב נא אמון, והענין הוא דנר' מכלל העדויות דזה אסלאן תושב נא אמון עם שותפו היה דרכם לסבב בעיירות הללו שהם בין נא אמון וירישיד ודמייט ומצרים היושבים על נהר נילוס ואומנותם היה למכור אלמוגים א"כ הרי הוחזק לנו דאסלאן תושב נא אמון דרכו לסבב בעיירות הנז' שהם על נהר נילוס ואסלאן זה היה שמו אסלאן אל טאויל וכבר כתבתי

לעיל דפשטא דמלתא יראה לו' דהוקבע כינוי זה אל טאויל על שם אריכותו ולא הוי כסימן דארוך וגוץ דעלמא דלא הוי סימן כלל משום דהתם סיימו להודיע במקרה פ' שהיה ארוך ולא הוקבע שם ארוך לקבע אבל אם הוקבע שם ארוך לכינוי על שם אריכותו ורובא דעלמא כשהיו מזכירין אותו היו אומרים אסלאן אל טאויל נמצא דהרי יש כאן שמו ושם כינוייו דעדיף משמו ושם אביו כמ"ש האחרונים בכמה דוכתי ואפילו תימא דארוך לא הוקבע לו לכינוי ברובה דעלמא רק הוא סימן בעלמא דהיה ארוך מ"מ בנ"ד חשיב דאמרו שמו ושם אביו דהרי אמרו דהיה לי שותף דהיה שלמה וידוע דכתבו הפוסקים דשמו ושם אביו לא דוקא אלא ה"ה פ' אח פ' או משרת פ' או קרוב פ' וכ"ש דיש הוכחות אחרות דהיה ארוך ושם אומנותם דהיו מוכרים אלמוגים א"כ מלתא דפשיטא ואינה צריכה לפנים דכל הנך הוכחות דאיכא עדיפי משמו ושם אביו א"כ לא נשאר רק חסרון שם עירו דלא אמרו דהיה מנא אמון ולזה כבר כתבתי ורמזתי דכיון דידעינן דאסלאן תושב נא אמון שהיה לו שותף דנקרא שלמה היה מסבב למכור בעיירות הללו שהם על הנהר מקום שהגידו שנטבע אסלאן עם שותפו שולימאן מסתמא אמרי' כאן נמצא וכאן היה ולא חיישי' לאסלאן דעלמא דהיה לו שותף שולימאן.

וזה נלמד מהא דאיתא פ' האשה שלו' יצחק ר"ג בר אחתיה דרב ביבי הוה קא אזיל מקורטובא לאספמייא ושכיב שלחו מתם יצחק ר"ג בר אחתיה דרב ביבי הוה קא אזיל מקורטובא לאספמייא ושכיב מי חיישי' לתרי יצחק או לא אביי אמר חיישי' רבא אמר לא חיישי' ופסקו הפוסקים דהלכתא כרבא וכתבו הפוסקים דהך עובדא מיירי בלא הוחזקו ב' יוסף בן שמעון אע"ג דשכיחי שיירות ובחדא לטיבותא שרינן א"א לעלמא והראשונים הקשו על הרי"ף דהכא פסק דבלא הוחזקו ב' יוסף בן שמעון אע"ג דשכיחי שיירות שרינן א"א לעלמא ובפ"ק דמציעא ובפ' כל הגט לענין גט שאבד פסק להחמיר דלא מהדרינן גיטא עד דאיכא תרתי לטיבותא לא הוחזקו ולא שכיחי שיירות ולזה תירץ הרא"ש בפ' כל הגט ובתשו' כלל נ"א דגבי גט פסק להחמיר משום דיכול לתת גט אחר אבל גבי עגונה פסק להקל וכן תרץ הרז"ה בפ' האשה שלו' בעד הרי"ף דס"ל דיש לחלק בין גט לעגונה מטעם אחר יע"ש. ודע דיש מגדולי המורים דאפילו לענין גט דפסקו דבחדא לטיבותא מהדרינן גיטא ה"ה בה"ג ור"ח כמ"ש הרשב"א והר"ן בשמם בפ' כל הגט ונתבאר בא"ה סימן קל"ב ולפי דבריהם משמע דכ"ש דלענין עגונה בחדא לטיבותא שרינן א"א לעלמא.

אמנם יש כת אחרת מהפוסקים דסוברים דדעת הרי"ף הוא דגם גבי עגונא תרתי לטיבותא בעי לא הוחזקו ולא שכיחי שיירות וכי תימא איך פסק הרי"ף בעובדא דיצחק ר"ג דבחדא לטיבותא דלא הוחזקו ב' יוסף בן שמעון אע"ג דשכיחי שיירות לא חיישי' לאחר לזה תרצו דכיון דידעינן דיצחק ר"ג מקורטובא יצא ללכת לאספמייא מסתמא תלינן דזה שהעידו עליו שמת אע"ג דלא העידו דהיה תושב קורטובא כיון דאמרו פ' בן פ' דיצא מקורטובא לאספמייא מת באספמייא מסתמא תלינן דאותו פ' בן פ' הוא תושב קורטובא דכאן נמצא וכאן היה וכל זה כתבוהו

באריכות הרמב"ן בס' המלחמות והרשב"א ונמוקי יוסף גם הריב"ש בתשו' סימן תק"ח בעובדא דאברהם פרח מקשטילייא שבא עד א' ואמר דאברהם פרח נפטר בירושלם ולא העיד על שם עירו באותו נדון כתב הריב"ש דאם ימצא עדות דאברהם פארח מקאשטילייא בעל העגונה ההיא הלך לירושלם מצרפינן אותו עדות עם עדות אותו דאמר אברהם פארח נפטר בירושלם ואמרינן כאן נמצא וכאן היה ולא חיישי' דאותו אברהם פארח שנפטר הוא איש אחר.

והרא"ש בתשו' ריש כלל נ"א על מי שהעיד שראה הרוג לאיש א' ששמו מכלוף ן' מלול אע"ג דהעד לא העיד רק בשמו ושם אביו התיר לאשתו והביא ראיה לדבריו מהא דיצחק ר"ג וכבר גדולי האחרונים נתקשו הרבה מה ראיה מייתי הרא"ש מהא דיצחק ר"ג דהיו שם סימנים והוכחות הרבה, ולע"ד יראה דאלו היו כל אותם סימנים הרבים אך חש לה אביי בההוא עובדא לתרי יצחק וגם מראיות דמייתו אביי ורבא למלתייהו מוכח דפלוגתייהו בשמו ושם אביו לחוד כמו שיראה המעיין בסוגיא וא"צ להאריך בזה שכ"כ האחרונים וכוונת פלוגתא דאביי ורבא לע"ד הכי הוי למה שלחו מתם כ"כ הוכחות וסימנים יצחק ר"ג בר אחתיה דרב ביבי וכו' ביצחק ר"ג דהוא שמו וכינוייו דהוי בשמו ושם אביו הוה סגי ולזה אמר אביי דשפיר עשו לשלוח כ"כ הוכחות וסי' דאלו בשמו ושם אביו לחוד אע"ג דלא הוחזקו חיישי' כיון דשכיחי שיירות ורבא סבר דלא חיישי' לשני יוסף בן שמעון כיון דלא הוחזקו אע"ג דשכיחי שיירות ומה ששלחו כל הסימנים משום דמעשה שהיה כך היה וקרוב לזה מצאתי בתשו' הר"מ אלשיך סימן קכ"ו דף רכ"א יע"ש. ואיך שיהי' רבא סבר דלא חיישי' לב' יוסף בן שמעון כיון דלא הוחזקו אע"ג דשכיחי שיירות ומכאן דן הרא"ש להתיר בעובדא דמכלוף ן' מלול.

וכי תימא מה סברא היא זאת של הרא"ש להתיר בשמו ושם אביו לחוד בלי הוכחה אחרת והלא החשש הוא קרוב לודאי דכמה יוסף ן' שמעון איכא בעולם י"ל דנדון הרא"ש מיירי דמכלוף ן' מלול בעל העגונה שהיו רוצים להתירה היה ידוע מפי אחר דהיה שכיח בפיס וסביבותיה מקום שנמצא ההרוג והכי דייק בריש תשו' הרא"ש יש לחפש לה היתר כיון שידוע שהיה שם בעלה של אשה זו מכלוף ן' מלול ואין מכלוף ן' מלול אחר בעיר נ"ל דאתתא שריא להנשא וכו' ויראה דמ"ש שהיה שם בעלה תיבת שם גרסינן לה בקמץ ולפי זה הרי כתב שידוע שהיה שם כלומר בעיר פיס וסביבותיה היה שם בעלה של זו ואע"ג דהמעיד על המיתה דהעיד דראה הרוג למכלוף ן' מלול לא ידע אם היה אותו שהיה שכיח בפיס וסביבותיה מ"מ מצרפין עדותו עם מה שידענו אנחנו דמכלוף ן' מלול בעל עגונה זאת היה שכיח בפיס וסביבותיה ואמרי' דבעל העגונה הזאת הוא שמת דכאן נמצא וכאן היה כמ"ש לעיל בשם הרמב"ן והרשב"א ונמוקי יוסף והריב"ש סי' תק"ח.

אך ראיתי בתשו' הראנ"ח ח"א סימן ע"ו דהביא שם דיש מי שפירש תשו' הרא"ש הנז' על דרך הנז' ודחה פירוש זה והעלה דמ"ש הרא"ש ברישׁ תשובתו יש לחפש היתר כיון שידוע שהיה שם בעלה של אשה זו דאין לגרוס תיבת שם בקמץ אלא בצירי ודעת הרא"ש הוא דבשמו ושם אביו סגי כמו שהבינו כן כמה גדולים דזו היא כוונת הרא"ש ומ"מ לית הלכתא כהרא"ש בזה דבשמו ושם אביו לחוד לא סגי בלי צרוף הוכחה אחרת ועיין בתשו' מרן מהריק"א דף ק"א ומהרי"ט לא"ה סימן ל' דפירשו דברי הרא"ש כדכתיב' לעיל והסכימו אותם להלכה יע"ש.

ומ"מ הדין דין אמת דבשמו ושם אביו לחוד בצרוף הוכחה דידעינן דבעלה של עגונה זו היה שם במקום שהעידו שמת במחוז פ' פ' בן פ' אמרינן כאן נמצא וכאן היה כיון דלא הוחזקו ב' יוסף בן שמעון אע"ג דשכיחי שיירות כמו שהוכחתי מדברי הגדולים ובפרט מדברי הריב"ש סימן תק"ח בעובדא דאברהם פארח יע"ש.

וכן יש ללמוד מדברי מרן מהריק"א בתשו' דף ק' ע"ד על ההיא דחביב דאמרו דהרגוהו בדרך בלכתו ממקום פ' למקום פ' דאם היינו יודעים דהיה הולך באותו דרך שרינן לאשתו אע"ג דלא העידו על שם אביו ושם עירו יע"ש והביא ראיה מהא דיצחק ר"ג יע"ש באריכות.

איברא דמצאתי למהריק"א דסותר את עצמו בזה דהנה כתב בתשו' דף קי"א בההיא דאיברהים דהרגוהו במצרים סמוך לרחיים דסח גוי א' דהרגו ליהודי איברהים סמוך לרחיים ויהודי אחר העיד דהניח לאיברהים בעל פ' במקום ההוא סמוך לרחיים דהוי סימן להוכיח שזהו היהודי ההרוג אפי"ה לא רצה להתיר באותו נדון משום דלא הזכיר הגוי שם אביו דכמה איברהים איכא בשוקא ואפשר דהנהרג היה איברהים אחר ואיך חשש לזה והלא בההיא דחביב דלא הוזכר רק שמו בלי שם אביו כתב להתיר בכה"ג ואפשר לחלק בין שתי התשובות ומ"מ יראה לע"ד דחומרא יתירא היא מ"ש בהא דאיברהים.

ומ"מ אפילו תימא לחוש להחמיר להך תשו' דמהריק"א דעובדא דאיברהים מ"מ נתברר מדבריו דאם היה אומר איברהים בן פ' או קרוב פ' הרגוהו בדרך סמוך לרחיים והיינו יודעים אנחנו מפי אחר דאיברהים בעל פ' הניחו באותו דרך סמוך לרחיים היינו מתירים את אשתו בלי פקפוק מטעם כאן נמצא וכאן היה.

א"כ בנדון דידן נמי דאנו יודעים דמלאכת אסלאן הארוך היהודי מנא אמון היה מלאכתו לסבב בעיירות שהם על נהר של נילוס הוא ושותפו למכור אלמוגים א"כ כשסח גוי זה ואמר חיי לך שבק אסלאן אל טאויל ושותפו שולימאן שהיו מוכרים אלמוגים מסתמא הוי על אסלאן של נא אמון דכאן נמצא וכאן היה ודומה לזה התיר המבי"ט סוף סימן קי"ג על גויה שהסיחה הרגו ב' יהודים שהיה שם שניהם אברהם והיה א' מהם אדום הפנים והיו מוכרים קצת טופאש יע"ש.

הכלל העולה דאע"ג דגוי זה לא הגיד על שם עיר אסלאן מכח מה שאנו ידועים דאסלאן מנא אמון ושותפו שולימאן היו רגילים לסבב בעיירות למכור אלמוגים מסתמא מה שסח הגוי חיי לך שבק אסלאן אל טאויל וכו' הוא על אסלאן היהודי מנא אמון מכח מה שאנו יודעים דאסלאן מנא אמון היה רגיל ומצוי עם שותפו שולימאן למכור אלמוגים.

וכי תימא מה הרווחנו בזה בשלמא אם הגוי הזה שסח כל ההוכחות וסימנים הללו הוא ראה במות המת בטביעת אסלאן ניחא דהוה אמרי' דנתברר מתוך עדותו מכח ההוכחות דאסלאן מנא אמון נטבע בנהר עם שותפו אמנם הוא לא ראה הטביעה וסיים דבריו מאין ידע זה ואמר שהם היו אצלי יום ב' ויצאו והלכו למקום פ' והלכתי אני יום ג' לזה המקום הנז' וספרו לי עליהם ואמרו לי שני יהודים עברו מכאן הא' ארוך והב' קצר ואסלאן הארוך לא היה רוצה ללכת ונתקוטט עם שותפו על שלא היה רוצה לילך ואח"כ הלך על כרחו בספינה וכו' ונהפכה הספינה והיהודים נטבעו וכו' בדברים הללו לא יש רק שם אסלאן וחסרו מכאן ב' הוכחות הא' דשם שותפו היה שולימאן הב' שם אומנותם דהיו מוכרים אלמוגים ונמצא דהגוי ששמע הסיפור הזה ב' יהודים עברו מכאן וכו' מכח אומדנא דידע דאסלאן ושותפו שולימאן שהיו מוכרים אלמוגים הלכו לשם כיון דשמע שאמרו אסלאן ושותפו נטבעו הוסיף על פי האומדנא ב' דברים דשותף אסלאן היה שמו שולימאן ושם אומנותם שהיו מוכרים אלמוגים ודמיא להההיא דחש מהריק"א בתשו' דף ק"א על ההיא דחביב והריב"ל ח"ב על ההיא דצורי כדכתיבנא לעיל בעדות הראשון.

והנה צריכין אנו לדון הסימנים וההוכחות הללו שאמרו שני יהודים עברו מכאן הא' ארוך והב' קצר ואסלאן הארוך לא היה רוצה ללכת ונתקוטט עם שותפו וכו' אם הם מספיקות ויראה לע"ד דהם מספיקות משום דמכלל דברים הללו יש ג' הוכחות, הא' דשני בני אדם הללו הם שעברו שם באותו היום היו יהודים ושותפים, הב' דאחד מהם היה שמו אסלאן, הג' דאסלאן היה ארוך וקרו ליה אסלאן הארוך ושותפו היה קצר וכבר כתבתי דאם קרו ליה אסלאן הארוך הוי כשמו וכינויו ומ"מ אפילו יהיה דלא קרו ליה רובא דעלמא אסלאן הארוך ונמצא דארוך הוא סימנא בעלמא דהיה ארוך מ"מ צירוף שני הדברים דאסלאן היה ארוך ושותפו קצר הוא סימן חשוב וכיון דאיכא ג' הוכחות מתירין האחרונים מטעם דמי אתרמי הכי והכי כדאמרי' בפ"ק דמציעא ופ"ג דגיטין מי אתרמי שמא כשמא ועדים כעדים ובתלת הוכחות סגי כדמוכח ממ"ש המבי"ט ס"ס קי"ג וכבר כתבתי דנפקה להו מדבעינן לדעת רוב הפוסקים שמו ושם אביו ושם עירו וכנגדן הצריכו ג' הוכחות דבשלש הוכחות סגי לומר דלא חיישי' לומר דאתרמי הכי והכי וכבר כתבנו דבנ"ד יש ג' הוכחות מספיקות ומכח ההוכחות הנז' הגוי הזה השומע סיפור זה ב' יהודים עברו וכו' שפיר עשה לדון באומדנא מכח הוכחות וסי' דסיפור ההוא היה על אסלאן דשותפו שולימאן ושהיה אומנותם מוכרים האלמוגים דכיון אל האמת בלי ספק על פי מה שידע הוא דהיהודים שהיו להם ההוכחות הנז' עברו למקום פ' באותו היום ולא חיישי' לאחריני דכאן נמצאו וכאן היו כדכתיב' לעיל באריכות.

אמנם אכתי יש לברר מ״ש ונהפכה הספינה והיהודים נטבעו אם לשון זה מספיק להוציאה מחזקת א״א מן התורה דהרי לא העידו דשהו עליהם כדי שתצא נפשם ובודאי דא״צ שיעיד ממש בזה הלשון הייתי עומד עליהם שיעור כדי שתצא נפשם אלא צריך שיאמר פ׳ טבע או מת או פ׳ טבע ולא עלה משמעות דברים הללו הוא דמסתמא שהא עליו שיעור כדי שתצא נפשו זה נ״ל שהיה דעת הרמב״ם על פי מ״ש מרן בכ״מ פי״ג מגרושין והביא ראיה לדבריו מתשו׳ הרשב״א במיוחסות סימן קכ״ח והריב״ש סימן והיה מקום לפלפל בכל זה ואיני יכול להאריך ועיין בתשו׳ הרח״ש סימן מ״ה ונ״ט ומהרי״ט א״ה סימן כ״ו ול״א, אמנם טבע סתם לא סגי והנה בנ״ד לא העידו רק נהפכה הספינה והיהודים נטבעו והוי טבע סתם דס״ל דאם נשאת תצא ולא יצתה זו מחזקת א״א ואם באנו לתלות ולומר דכיון דסיימו בדבריהם דהאשה שהייתה עמהם אחזה בזנב השור ויצאה לעבר הנהר משמע דהיו רואים כל זה ושם ראו דלא יצאו היהודים ושעור זה יש בו כדי שתצא נפשם דבר זה יש בו לחוש עדיין דשמא בהיותם טרודים לראות חכמת האשה שאחזה בזנב השור ויצאה לעבר הנהר האחר לא דקו במלתא אם יצאו שאר הנטבעים או לא דאפשר שיצאו שאר הנטבעים ולא דקו במלתא דהרי בעדות זה לא אמרו דכל הנטבעים לא יצאו זולת אשה אלא ה״ק היהודים נטבעו ולא ידענו אם עלו ליבשה או לא אך האשה שהיתה עמהם ידענו דאחזה בזנב השור ויצאה לעבר הנהר האחר והרי הרח״ש בתשו׳ סימן מ״ה הצריך הוכחה שיסיים המעיד פ׳ טבע ולא ניצול אעפ״י שיהיה מדיוקא אבל טבע חוד בלי הוכחה דמשמע מדבריו שלא עלה או שלא ניצול לא סגי וכאן לע״ד לא יש הוכחה מכלל דבריהם דהנטבעים לא נצולו או לא עלו דאפשר שלא ידעו אם נצולו או עלו ומה שסיימו בדבריהם דהאשה יצאה ספרו מה שידעו אבל אין להוליד מכאן דמסתמא הם מעידים דהיהודים שנטבעו לא עלו ולא נצולו דזו קולא יתירא בגופה של עדות במידי דאורייתא ובכה״ג לא מקלינן כנ״ל.

ומיהו יש ללמד זכות ולומר דיצתה זו מחזקת א״א מן התורה מטעם דהרי יצא קלא דלא פסיק דאסלאן זה נטבע בנהר וזה היה בשנת אמ״ת והרי עברו כמו ג׳ שנים ואם איתא דיצא למקום אחר קלא הוה ליה למלתא בהמשך זמן זה וכיון דאבד זכרו ונשתכח שמו שעור שנה א׳ מוכיחים הדברים דהאמת הוא שטבע ומת וכל עדות שבא פ׳ טבע בים או בנהר אם נשתכח שמו סגי אע״ג דלא העיד טבע ומת או טבע ולא עלה דאם נשאת העגונה בתוך שנה שנתעלם בעלה ע״פ עדות טבע פ׳ סתם תצא אבל אם נשתכח שם בעלה דעבר שנה א׳ לא תצא וכבר כתבתי זה באריכות בעדות הראשון והבאתי ראיות לזה.

א״כ גם אנו נאמר בנדון זה דהעידו דטבעו היהודים דהיינו אסלאן ושותפו אע״ג דטבע סתם לא סגי להוציאה מחזקת א״א מן התורה ואם נשאת תצא מ״מ היכא דנשתכח שמו ואבד זכרו דעבר יותר משנה א׳ שנעלם לא תצא דאיכא אומדנא רבה שכשטבע בנהר מת ולא יצא למקום אחר וזה סגי להוציאה מחזקת א״א מן

התורה ולא רביע עלה אלא איסורא דרבנן דחוששים למיעוטא דמעוטא שמא יצא למקום אחר נצול ולא נודע לנו ולכן צריך לבקש לה מזור מכח עדות אחר להוציאה מכבלי עגונא אף מדרבנן.

ועתה אלכה נא לדון על עדות החמישי שהעידו משם הר' שמואל ביזיני ששמע עוד מפי ערל אחר כמו שאמר מקדם ועוד הוסיף זה הערל השני שאחר ימים ראה את היהודי העב הארוך מת על שפת הנהר וכו'.

והנה תמה אני על ב"ד מקבל עדוייות הללו איך לא כתבו העדות הזה כדמותו וכצלמו אלא שהציעו העדות דרך כלל דהעיד על שם ערל אחר כמו שאמר מקודם ומי ידוע אם היו הדברים ממש על פי כל הסי' וההוכחות שהיו בעדות האחר ששמע מהגוי הראשון ואם נניח שזה הערל השני אמר לו ג"כ כל אותו סיפור כמו שאמר הגוי הראשון דא"ל חיי לך שבק אסלאן אל טאוויל וכו' ואמר לו איך היה המעשה והשיב לו הערל הב' שהם היו אצלי יום ב' ויצאו והלכו למקום פ' והלך הערל יום ג' למקום הנז' וספרו לו עליהם ואמרו לו ב' יהודים עברו מכאן וכו' הכל ככתוב בעדות הראשון כל זה הוא זרות גדול דמה שאירע לגוי הראשון בענין השותפים הנז' אירע לערל הזה השני דאיך אתרמי שהיו עם הגוי הראשון וגם היו עם הערל השני ואיך אתרמי שהגוי הלך לשם למקום פ' וגם הערל הלך לשם למקום פ' וגם אתרמי דמה שספרו לגוי הראשון ספרו לערל הב' אות באות מילה במילה בלי תוספת ומגרעת וזהו זרות גדול ולא יאמן כי יסופר בכה"ג דרך כלל.

אמנם אם יתברר מחדש הדבר דכך אירע וכן שמע מפי הערל הב' כמו ששמע מגוי הראשון בלי תוספת ומגרעת אנו תולי' לומר דזה הערל הב' היה שותף עם הגוי הראשון ואצלם עמדו היהודים הנז' יום ב' ונסעו למקום פ' והלכו הגוי והערל למקום הנז' יום ג' וספרו לגוי ולערל בלכתם שם שני יהודים עברו מכאן וכו' הכל ככתוב בעדות הג' וכיון דהערל הזה השני הוסיף שאחר ימים ראה את היהודי העב הארוך מת על שפת הנהר וכו' יש לדון ולומר דיצתה זו מחזקת א"א גם מחששה דרבנן דחיישי למיעוטא שמא יצא למקום האחר כמו שנבאר בס"ד אמנם לבי אומר לי שזה הוא דבר רחוק דיתברר דהערל הב' סיפר לר"ש ביזיני כמו שהגיד הגוי הראשון דהרי הגוי הראשון ידע לאסלאן ושותפו והזכירם בשמם אסלאן אל טאוויל ושותפו שולימאן שהיו מוכרים האלמוגים ואם זה הערל הב' העיד כזה א"כ כשהוסיף הערל הב' ואמר שאחר ימים ראה את היהודי העב הארוך מת על שפת הנהר היה לומר אחר ימים ראיתי את אסלאן הארוך מת על שפת הנהר ומדלא אמר כן אלא אחר ימים ראיתי את היהודי העב הארוך משמע דלא היה מכירם בשמם וא"כ נמצא דלא סיפר הערל הב' מה שסיפר הגוי הראשון ותחלת ספורו לא ידענו מה הוא וכיון דכן איך נדון להקל להתיר את האשה על פי מה ששמז בסוף עדותו דראה יהודי עב וארוך מת על שפת

הנהר וכו' ולא ידענו מדבריו מי הוא היהודי העב הארוך הזה דארוך וגוץ אינו סימן ואע"ג דכבר יצתה זו מחזקת א"א מן התורה על פי עדות הר"ש ביזיני מפי הגוי הראשון כדאמרן מ"מ מה שהעיד הערל הב' אין הסימן וההוכחות של עב וארוך מספיקים להוציאה מכבלי עגונא מאיסור דרבנן דעב וארוך הם סימנים גרועים ביותר דכמה אנשים יש דהם עב וארוך וטרחתי לבקש צד התר בצרוף העדוייות של הר"ש ביזיני דהם העדות הג' עם עדות החמישי ולא עלה בידי יפה מהטעמים שזכרתי

וע"כ מה שאני אחזה יותר נכון הוא דהנה מתוך העדות הא' של הר' רחמים לבדו יצתה זו מחזקת א"א מן התו' כמו שבארתי לעיל וכן מתוך העדות הג' של הר"ש ביזיני לבדו יצתה אשה זו מחזקת א"א מן התורה כמו שבארתי לעיל וכל שכן בהצטרפות שתי העדוייות הנז' דיצתה אשה זו מחזקת א"א מן התורה דמתוך העדוייות הנז' נתברר דאסלאן הארוך היהודי מנא אמון הוא ושותפו שולימאן שהיה קצר שניהם נטבעו בנהר וכיון דנשתכח שמם ואבד זכרם יצתה אשת אסלאן הנז' מחזקת א"א מן התורה כמו שנתבאר באריכות ולא נשאר עליה רק חששא דרבנן דחיישי למיעוטא דמיעוטא שמא יצא למקום אחר.

ולסלק חששא זו דרבנן ראיתי שהנכון הוא שנצרף העדות שני עם העדות הראשון והענין בקצור הוא דהנה ידענו דאסלאן היה שמן ושותפו היה רזה ושני השותפין יחד ירדו בספינה וזה סימן א' עוד יש סימן ב' דנהפכה הספינה ע"י רוח סערה וזה היה הסיבה שנטבעו השותפים הנז' וזה הסימן ידענוהו מכח צרוף העדות הראשון עם עדות השני וגם יש הוכחה בעדות השני דאחד מהשותפים שנטבע באותו פרק היה שמו אסלאן וכבר כתבתי על זה לעיל באריכות דמכח ההוכחות הנז' דעדות השני שאמר הר' נסים בשם הבע"ה דאמר משם הערל שראה ב' יהודים א' שמן וא' רזה וכו' השמן הוא על אסלאן הארוך מנא אמון.

וכיון דכן כיון דהסיח הגוי בסוף דבריו דאחר ג' ימים יצא השמן על שפת הנהר והיה חגור חגור של מעות ולקחו אותו ואיני יודע אם קברוהו אם לאו יש לדון ולומר דיצתה אשת אסלאן מכבלי עגונא אף מדרבנא כמו שנבאר בס"ד.

וגרסי' באשה שלו' איבעיא להו עד א' במלחמה מהו טעמא דעד א' מהימן משום מלתא דעבידא לאגלויי לא משקר הכא נמי לא משקר או דלמא טעמא דעד א' משום דהיא גופה דייקא ומנסבה והכא כיון דזמנין דסנייא ליה לא דייקא ומנסבא ואמרי' ת"ש מעשה בשני ת"ח שהיו באים בספינה וטבעה והשיא ר' נשותיהם על פי נשים יהא מים כמלחמה דמו ונשים אפילו מאה כעד א' דמיין וקתני השיא ותסברא מים שאין להם סוף נינהו ומים שאין להם סוף אשתו אסורה אלא ה"ד הכא דאמרי

אסקינהו קמן וחזנהו לאלתר וקאמרי סימנין דלאו עלייהו סמכינן אלא אסימנין ע"כ.

ומהכא משמע דלהתיר אשה שטבע בעלה במשאל"ס בעינן שיעיד העד שפלטו הים וראהו לאלתר וגם הכירו בסימנים, אמנם בפ' האשה בתרא אמרינן גבי ההוא גברא דטבע בדגלת דאסקוה אגישרא ואנסבא רבא לדבתהו אפומא דשושביני לבתר חמשה יומי משום דמייא מצמת צמית אמרי' התם וה"מ דכי אסקוה חזייוה בשעתיה אבל אשתהי מתפח תפח, ומהך עובדא משמע דלא בעינן אלא דחזייוה בשעתיה ולא בעינן שיכירנו בסימנים אלא אפילו בטביעות עינא סגי והרי"ף והרמב"ם והסמ"ג לא הצריכו סימנים כלל רק חזייוה לאלתר כנראה דס"ל דמ"ש בהאשה שלו' וקאמרי סימנין דחיה בעלמא הוי וכפי האמת לא בעי סימן א"כ פירושא דגמ' בריש האשה שלו' הכי הוי או לאלתר בטביעות עין א"נ ואפילו בלא לאלתר בהכירו ע"י סימן מובהקי' סגי.

ולפי הרי"ף והרמב"ם אין חילוק בין ראה הטביעה ללא ראה הטביעה בין גופו שלם לאין גופו שלם בכל גוונא חזייוה בשעתיה בעינן סימנים לא בעינן, וא"כ לדידהו אע"ג דמתוך לשון העדות מוכח בהדיא דהוא ראה הטביעה דהרי קאמר דראה ב' יהודים אחד שמן וא' רזה וירדו לספינה וכו' ונהפכה הספינה וכו' והשמן ירד ועלה ב' פעמים ובפעם הג' עלה וירד ולא נראה הרי בהדיא דראה הטביעה כיון דסיפר עוד דאחר ג' ימים יצא השמן על שפת הנהר והיה חגור של מעות ולקטו אותו ואיני יודע אם קברוהו מתוך לשון זה מוכח דראהו בשעתיה לאלתר שפלטו הנהר דהרי קאמר אחר ג' ימים יצא השמן על שפת הנהר משמע פשט הלשון דנמצא הוא שם בשעת יציאה דאל"כ הוה ליה למימר אחר ג' ימים נמצא על שפת הנהר ומדנקט לישנא דיצא משמע דנמצא שם וראה אותו בשעת יציאה והכירו בטביעות עין וא"כ הרי יצתה אשה זו מחשש דרבנן דהא חזייוה בשעתיה לאלתר שפלטו הנהר.

וכל שכן לדעת ר"ח שכתבו התוס' והרא"ש דכשאין גופו שלם תרתי בעינן לאלתר וסימנים אבל כשגופו שלם לא בעינן מידי רק טביעות עין לבד דמלתא דפשיטא הוא דיצתה אשה זו מחשש דרבנן דהא סתמא קאמר דאחר ג' ימים יצא השמן על שפת הנהר ולא הגיד שלא היה גופו שלם וסתמו כפירושו הוא דיצא שלם ואפילו הוה ידעינן דלא חזהו בשעתיה היא מותרת לדעת ר"ח כ"ש שכתבנו דהכא מיירי דחזנהו בשעתיה.

אמנם דעת ר"י והרא"ש דבראה הטביעה תרתי בעינן לאלתר פירוש שראוהו מיד וגם הכירו בסימנין וכאן בנ"ד כבר כתבתי דעובדא דידן הוא דראה הטביעה ולאלתר איכא כדכתבינן אמנם חסר דהכירו בסימנין דדוחק לומר דמסתמא תלינן דהכירו בסימנין דאדרבה משמע כל עוד דלא פירש לנו דהכירו בסימנין תלינן להחמיר דלא הכירו אלא בטביעות עין ולזה נראה לומר דהא דמצריך ר"י והרא"ש

תרתי לטיבותא בראה הטביעה היינו כשלא יש עדות גמור על הטביעה דיצתה מחזקת א"א אבל כשיש עדות גמור על הטביעה דיצתה מחזקת א"א כנ"ד יודה ר"י והרא"ש דבטביעות עין סגי ולא בעי סימנין ועוד אפשר דכשפלטו הים או הנהר ליבשה לגמרי דאז משתנה מיד בעי לאלתר וסימנין אבל כשהוא בתוך המים דמייא מצמת צמית בטביעות עין סגי והכא בנ"ד דמדקדוק הלשון יראה שראהו כשיצא מן הנהר ונח גופו על שפת הנהר ומשמע דהמים היו הולכים ושבים עליו בכה"ג יודה ר"י והרא"ש דבטביעות עין סגי ויש רמז לחילוקים הללו בדברי האחרונים וכפי זה יצתה אשה זו מחזקת א"א גם מדרבנן גם לדעת ר"י והרא"ש ז"ל.

אך אכתי יש לספק דאמר הגוי הזה דלא ידע אם קברוהו והרמב"ם וסיעתו בעו בים וקברתיו לזה יש לומר דכבר כתבו הר"ן והריב"ש דקברתיו לאו דוקא אלא בשטלטלו הוא או אחרים בפנים וידעו שמת ולא בלבלוהו המים סגי והרי בנ"ד אמר הגוי הזה דהיה חגור חגור של מעות ולקחו אותו הרי שטלטלוהו בפניו ונתברר לו שמת ולא נסתפק שמת אלא נסתפק אם קברוהו אלמא דפשיטא ליה שמת והיה צריך קבורה, וא"כ לא נשאר על אשת אסלאן הארוך היהודי מנא אמון שהיה לו שותף שולימאן והיו מוכרים אלמוגים שום חשש לא מן התורה ולא מדרבנן והרי היא מותרת להנשא לכל גבר די תצבי כמו שהורו המאורות הגדולים הרב המובהק כמוה"ר מרדכי הלוי נר"ו והרב הדיין המצויין כמהר"ר אברהם ברודו נר"ו והנה עמם הסליחה במה שנטיתי בקצת טעמים מדרך פלפולם ונמוקם כי כך היא דרכה של תורה דאין כל הנביאים מתנבאים בסגנון א' וגם אני מודיע כי כשכתבתי ראשית הפסק הזה היו שני פסקי המאורות הגדולים הנז' לפני וכתבתי ורמזתי על קצת דבריהם אך אח"כ סמוך בעודי עסוק באמצע הפסק הזה לקח ממני הפסקים הנז' הרב המובהק המגן נר"ו וסיימתי הפסק הזה ולא היו לפני הפסקים הנז' ואפשר שכתבתי איזה טעם שבא בדבריהם הנחמדים מזהב ומפז רב באתי להודיע שלא יאשימוני שלא כתבתי הדבר בשמם כי האמת היא מה שדברתי שלא היו הפסקים הנז' לפני.

נאם עבד כל יודעי דת ודין
הצעיר משה ן' חביב

סימן ו'

השאלה לא נמצאה ומתוך התשובה יובן השאלה.

תשובה בעדות הראשון יש להסתפק דלא הזכיר הגוי לא שמו ולא שם עירו אמנם יש לבקש זכות ממ"ש הרמב"ם פי"ג מגרושין דין כ"ה וז"ל יצא גוי וישראל מעמנו למקום אחר ובא הכותי והסיח לפי תומו ואמר איש שיצא עמי מכאן מת משיאין את אשתו ואעפ"י שאין הכותי יודע אותו האיש והוא שיאמר קברתיו עכ"ל. איברא דאיכא למימר דנ"ד לא דמי להך דהרמב"ם דשאני התם דאנו יודעים דישראל זה יצא עם גוי זה אבל הכא בנ"ד אין אנו יודעים שם הגוי שהלך עם ישראל זה אלא אנו יודעים שבעל העגונה הזאת יצא הוא ואיש אחר ואשה מעזה ללכת מצרימה ונתעלמו ובא העד והעיד מפי גוי מל"ת ששני יהודים ואשה א' שיצאו עמו מעזה ללכת מצרימה א' הרגוהו והב' ברח ולבסוף מצאוהו מת בצד אסיפת מים וא"כ איכא למימר דבעל העגונה שאנו דנין עליו הוא והבירו ואותה אשה אזלו לעלמא ואלו שסיפר הגוי מל"ת על אותם ב' יהודים שיצאו עמו ואשה א' שא' מהיהודים מת והב' נהרג אחרים הם אמנם יר' דאכתי יש ללמד זכות דכיון דאיכא הוכחות טובא דהרי נתן סימן מקום היציאה שיצאו מעזה ומקום ההליכה שהיו הולכים למצרים וסימן אחר שיהו ב' יהודים וסימן אחר שהיתה עמהם אשה וסימן אחר שאיש א' מהם הרים יד בישמעלים בחושבו שהישמעלים היו רוצים להורגו והרגהו וסימן אחר דהשני ברח ומצאוהו מת בצד אסיפת מים, וכל הסימנים אנן יודעים מעדות הב' שספרה האשה שיצא בעלה מעזה עם יהודי סאלוניקלי ללכת מצרימה והיא עמהם וגם שהאיש הסאלוניקלי הרים יד בישמעלים וכו' והרגוהו וגם שבעלה ישן עתה ליל ב' והקיצה משנתה ולא מצאו כנר' שברח וא"כ כיון דידעינן דשמואל אשכנזי בעלה של עגונה זו מ' רחל אירע לו כל הנך סימנין בצאתו מעזה ללכת מצרימה ויש כאן עדות שאיש יהודי שיצא מעזה ללכת מצרימה שהיה בו כל המאורעות הנז' מצאוהו מת בצד אסיפת מים מסתמא הוא על שמואל אשכנזי בעלה של מ' רחל דבודאי הגמור דהיא חששא רחוקה לומר דאיתרמי איש אחר שארעו בו כל הני מאורעות כדאמרי' בעלמא מי אתרמי שמא כשמא ועדים כעדים וכה"ג מתירים הפוסקים כמבואר בתשובותיהם ומה גם כי ת"ל מיום שיצאו שמואל אשכנזי והיהודי האחר וכו' דנ"ד מעזה לא נשמע מאותו היום ע"כ ששום איש או אנשים שיצאו מעזה ללכת מצרימה שנתעלמו וכבר כתב הרמב"ם שם מי שאמר א' יצא מעיר פ' ומת מחפשים באותה העיר אם לא יצא משם אלא הוא תנשא אשתו ע"כ ואף קודם שיצאו שמואל אשכנזי והיהודי האחר כמו עשרה שנים לא נשמע כזאת באופן דכיון דאיכא כל הני יר' דיש להתיר וראיה לכל דברינו אלה מתשובות האחרונים ז"ל ובפרט מתשובת מרן מהריק"א בדיני גוי מל"ת סימן י"א דקכ"א יע"ש.

בעדות הב' יש להסתפק טובא משום דהגוייה דברה עם העגונה וכבר ידוע מ"ש מהריב"ל ח"ג סימן קי"א דהיכא דהגוי מדבר עם האשה העגונה לא הוי מסל"ת ומיהו יש לבקש זכות משום דאעיקרא דדינא דין זה להריב"ל אין ולאו ורפיא בידיה דדלמא לא אמרה נמוקי יוסף אלא באומר אמרה לאשת פ' אבל במספר לאשה העגונא לא ותו דאפילו להריב"ל ז"ל היינו היכא דאמרה לעגונא שמת בעלה בלבד וכיוצא דאע"ג דבאומר הגוי לאחרים מת איש פ' בלבד עלתה הסכמת האחרונים דהוי מסל"ת מ"מ באומר לאשה העגונא עצמה חיישי' דשמא כוונת הגוי להתירה אמנם כשאנו רואים דהגוי אין כוונתו לכך כנ"ד דכוונת הגוייה היתה לספר לה איך השתדלו להביא את בעלה ולא עלה בידם שברח מידם ולבסוף מצאוהו מת בצד המים ויש ללמד זכות לזה ממ"ש הר"מ אלשיך סימן ק"ה והרח"ש סוף סימן מ"ד גם בס' פני משה ח"ב ריש סימן נ"ב.

אך מה שיש לערער ולגמגם על ב' העדיות גם את הראשון גם את הב' ממ"ש בת"ה סימן רל"ט דאין גוי מל"ת מהני באומר מצאתי את פ' הרוג עם סימן אלא דוקא בשאומר בפני מת או נהרג דאסהיד בדדמי, אמנם יראה דכל האחרונים לא חיישי לסברה זו כמו שיראה מתשו' האחרונים ועיין במהרא"ש סימן ב' ומהרש"ך ח"א סימן קפ"ג ופ"מ ח"א סוף סימן נ"ג. ותו יש לצדד ולומר דבנ"ד לא שייך בדדמי כיון דב' עדים הגידו כן מפי ב' עדים ואע"ג דאיכא דס"ל דהא דאמרי' דבשני עדים ליכא בדדמי היינו דוקא בשני עדים כשרים הא איכא כמה רבוותא דס"ל דאפילו בשני עדים פסולים לא אמרי בדדמי. ותו דלפי עדות הראשון טלטלוהו והכניסוהו למערה והוי כמו קברתיו ובאומר קברתיו לא אמרינן בדדמי. גם מאי דיש לחוש דלמא מצאוהו לגוף זה אחר ג' ימים שמת ודלמא נתפח והוא איש אחר ואדמויי אדמו להו לגויים מסל"ת דהוא בעלה של עגונה זו, הנה כבר העלו האחרונים ז"ל דבספק אשתהי אזלי' לקולא כשיטת רוב הפוסקים ונתפשט המנהג להקל יותר בפשיטות דתלינן להקל דאלו הוה עד הראשון בכאן היה מעיד דידע דראהו בתוך ג' ימים כמ"ש הריב"ל בכמה מתשובותיו וכן נתפשט המנהג כמ"ש מהר"א ששון ז"ל ריש סימן ב' יע"ש. באופן דהנה כתבתי בדרך רמז מה שיש לספק בשרייותא דה אתתא ולבסוף נ"ל בחולשת עיוני דבשני העדיות שניהם יחד יש עדות מספיק בשרייותא דהך אתתא מ' רחל בת בתו של הח"י פרימו אל הר' שלמה אשכנזי נ"ע וכל זה כתבתי לענין הלכה אך למעשה אוצר ה' יבא לפני הרבנים המובהקים עיני העדה ה' עליהם יחיו.

נאם לוחך עפר רגלי כל יודעי דת ודין ונושק שולי מעילם סביב

הצעיר **משה ן' חביב**

סימן ז'

השאלה לא נמצאה ומתוך התשובה יובן תוכן השאלה

תשובה הנה בעדות הראשון של הר' דוד יש להסתפק ולגמגם מהא דכתב מהריב"ל ח"א כלל עשירי סימן נ"ח בגוי שלא היה מניח לישראל שיצא בדרך בלילה שלא יהרגוהו כמו שהרגו לפ' דנסתפק הרב אם רגילי בכך לאחזוקי שקרייהו משום דיראים לנפשם וכו' גם בח"ב סימן ט"ו כתב הרב זה ושם כתב דחכמי שאלוניקי וקושט' חלקו עליו בזה והותרה אותה אשה וחפשתי מי הם המתירים וראיתי כי הם הרשד"ם בתשו' סימן נ"ג ושני רבנים עמו יע"ש, ולע"ד יראה דאפילו לדעת מהריב"ל ע"כ לא חשש אלא באותו נדון שא"ל איני מניח אותך והיה מפציר בו הגוי שלא ילך שלא יהרגוהו כדרך שהרגו לפ' וכיון דחזינן דהפציר הגוי דמוכח דהיה מתירא נסתפק הרב דמ"ש שלא יהרגוהו כדרך שהרגו לפ' שקורי משקר ולא חשיב מל"ת אמנם בנ"ד דלא היתה הפצרה כמו באותו נדון רק הודעה ואזהרה בעלמא אפילו מהריב"ל מודה ומוכרח לומר חילוק זה כי היכי דלא תיקשי למהריב"ל מתשו' הרמב"ם שהביא מרן בב"י דף מ"ד ע"א דאמרו גויה ליהודים לא תזוזו מכאן שמא יארע לכם מה שאירע לפ' והתירה הרמב"ם יע"ש וכבר רמז הרשד"ם סימן הנז' חלוק זה דאמרן בין אזהרה להפצרה, באופן דבנ"ד דלא היה הפצרה אלא אזהרה והודעה אפילו הריב"ל יודה כמו שהודה הרמב"ם ז"ל, עוד יש לומר מטעמא אחרינא דבנ"ד יודה מהריב"ל ז"ל משום דאם כוונת הגוי למירמא אימתא עלייהו לא היה צריך לזה לומר שקר דכבר היו מדברים ויודעים שהיה פחד בדרכים שהרגו לפ' כהן והריגת כהן היתה אמת ומה היה צריך לבדות שקרים למירמא אימתא אלא ודאי קושטא קאמר ואין לומר לאפושי רתחא ואימתא עלייהו הוא דבעי והכל היה שקר דא"כ למה לו להאריך לשון ולומר מענין האשה שהיתה הולכת להנשא וכל הנמשך יאמר סתם וגם הרגו ליהודי א' עם אשה א' וכו' אלא ודאי מוכח טובא דבכה"ג יודה מהריב"ל דלא תלינן דלמרמא אימתא הוא דעביד כן נ"ל ברור, אמנם מה שיש להסתפק בעדות זה הוא ממ"ש בסוף העדות דאמר הר' דוד לגוי אתה ראית אותם אמר לא ראיתי אותם אבל כך ספרו לי גויים שכנראה שכך היה, דמשמע דאינו מספר בדבר ברור אלא כמסתפק וגדולה מזו מצינו למהריב"ל ח"ג סימן פ"ט על יהודי א' שאמר אותו קאריין שאת אומרת נהרג בודאי וכו' ואמר שנתחבר לרצחנים והלך עמהם ושמעתי נאמנה שהם הרגוהו בודאי ואין לספק כלל וכתב הרב דכל הני לישני יתירי אפשר לומר דכל המוסיף גורע ואם נאמר דמאי דקאמר ואין לספק כלל הם דברי האומרים לאותו היהודי גרע טפי דכנראה דבאומדן דעתא הוא דקאמרי ליה כיון דקאמרי ואין לספק כלל וכו' ע"כ גם בנ"ד יש להסתפק במ"ש הגוי כך ספרו לי הגויים שכנראה שכך היה אם תיבת שכנראה וכו' הם דברי הגוי המגיד ליהודי או הם דברי הגויים לגוי ואם דברים אלו הם מדברי הגויים לגוי גרע טובא דנמצא דהראשונים המגידים הריגת האיש והאשה אינם מגידים אלא ע"פ אומדנא,

אמנם אכתי יש לדון להקל משום דע"כ לומר דכולם אינם מעידים על האומדנא שהם סיימו מקום הריגתו שהיה סמוך לכפר ובה סיימו אופן ההריגה והמיתה שהיתה ע"י שחיטה וגם שהשליכום למערה ואלו פרטי הענינים לא יתכן לומר דאמרה בדדמי ע"פ אומדנא ובשלמא בנדון מהריב"ל שאמר פ' נהרג ודאי ולא סיים מקום הריגתו ולא פרט באיזה מין מיתה הרגוהו איכא למימר כיון דנעלם מן העין אמר ודאי נהרג ע"פ האומדנא אבל בנ"ד הלשון מוכיח דלא נסתפקו בענין הריגתו כמו שהוכחתי מלתא דפשיטא הוא דלא הגידו בדדמי ע"פ האומדנא וכיוצא בזה כתב בס' בני שמואל סימן ס"ב שנסתפק בלשון העדות דהוה משמע שהעידו מכח הקול ומסיק הרב דאין לחוש מפני שהאריך הגוי והרחיב פה שנהרגו בין מקום פ' לפ' והשליכום לבור והוציאום לבור יע"ש ודון מינה ואוקי באתרין דודאי הדברים מוכיחים דלא הגידו ע"פ האומדנא כיון דהרחיבו פה בשלש דברים א' שהשליכום למערה וספור דברים כה"ג אינם אומרים אותם ע"פ אומדנא וסברה כי אם בידיעה ודאית וא"כ ע"כ לומר שמה שאמר הגוי שכנר' שכך היה אינם דברי הגויים הראשונים המודיעים מיתתם אלא הם דברי הגוי המדבר ליהודי שמפני ששאל לו אתה ראית אותם השיב לו שהוא לא ראה אבל כך ספרו לי גויים כלו' כך ספרו כל הענין כמו שאמרתי לך והוסיף הגוי האחרון ואמר ליהודי אל תסתפק בזה שכנראה שכך היה ואע"ג דהגוי האחרון אמר בלשון זה שכנראה שכך היה לא איכפת לן כיון דהגויים הראשונים הטיבו אשר דברו ואין שום ריעותא בדבריהם ומה גם דאפשר דמ"ש שכנר' שכך היה אינו חוזר על עיקר הריגתם דממה ששאל היהודי לגוי אתה ראית אותם משמע דלא היתה השאלה אתה ראית הריגתם אלא אתה ראית אותם מתים והרוגים בתוך המערה על זה השיב לא ראיתי אותם אבל כך ספרו לי גויים וכנר' שכך היה כלומר על דבר שהשליכום למערה דנראין הדברים שכך היה ועל פרטות זה מתישב שפיר שכנראה שכך היה שהוא ע"ד השלכתם למערה, וכיון דכן דלשון כנראה שכך היה אינו חוזר על עיקר הריגתם אלא על מה שהשליכום במערה אין שום חשש וספק בנ"ד מההיא דמהריב"ל דהאומדנא היה על עיקר ההריגה שאמר נהרג בודאי וכיוצא בזה מצאתי בתשו' פ"מ ח"א סימן פ"ד דף רי"ח ע"ג על תוגרמית שהעידה שהיתה מכרת לאיש פ' ההרוג בודאי דאין לחוש ולפקפק מההיא דמהריב"ל כיון דתיבת ודאי אינו חוזר על ההריגה אלא על ההכרה יע"ש, ודין מינה ואוקי באתרין דתיבת כנראה שכך היה מוכרח לומר דאינו חוזר על עיקר ההריגה אלא על אופן הקבורה וההשלכה שהשליכום לבור כדאמרן. וא"ת א"כ כפי זה לא יש כאן עדות קברתיו בזה אני אומר דאין לחוש דהרי הסכימו רוב הפוסקים דלא בעינן קברתיו ביבשה ותו דכיון דמזכיר שמו ומכירו לא בעי קברתיו אפילו לדעת הרמב"ם ז"ל, כמ"ש המפרשים.

אמנם מה שיש להסתפק בעדות זה הוא דגוי זה המגיד ליהודי העיד כן מפי גויים אחרים ואשכחן להריב"ש שהחמיר וכתב דגוי מל"ת חדוש הוא וכו' איברא כי בעל ת"ה סימן רל"ט חלק עליו דגוי מפי גוי מהני אפילו לא העיד בפירוש שהגוי הראשון היה מל"ת ויש מן האחרונים מהריב"ל וסיעתו דאמרו דנתפשט

המנהג כסברת ת"ה ומיהו יש סברה אחרת ממוצעת דגוי מפי גוי מהני היינו דוקא כשהגיד הגוי מהני היינו דוקא כשהגיד הגוי דהראשון היה מל"ת וכן נר' דעת מר"ן בסי"ג והרח"ש בקונטריס דף י"ז ע"ג ועיין פ"מ ח"א דף רי"א ע"ב יע"ש. ובנ"ד יראה דהכי הוא דהרי אמר הגוי גך ספרו לי גויים משמע דמל"ת היו הגוים הראשונים דאם הוא שאל מאתם היה לו לומר שאלתי לגויים והשיבו לי או היה לו לומר אמרו לי גויים דמשמע הכי ומשמע הכי עיין פ"מ ח"ב דף נ"א ע"ב אבל לשון ספרו לי משמע דהגויים הם המספרים ספירת דברים בלתי שום שאלה באופן שאשה זו מותרת ע"פ עדות הראשון כהסכמת האחרונים דלא חיישי לדברי הריב"ש. ומיהו אפשר דגם הריב"ש יודה בנ"ד כיון דגוי זה משמע מלשונו דשמע מפי שנים אחרים שכל אמר כך ספרו לי גויים ואיכא למימר ע"כ לא החמיר הריב"ש רק גוי מפי גוי א' אבל מפי שנים יודה ואפילו תימא שאינו מודה הרי כבר פשטה הוראה להקל דלא כהריב"ש כמ"ש כל האחרונים.

גם אין לחוש שמא ראו גופים הרוגים אחר ג' ימים ואדמויי אדמו להו באותו איש ואשה ואין מעידין לאחר ג' ימים חדא דבעד מפי עד תלינן להקל כמ"ש בפ"מ ח"א סימן ג"ן דף קכ"ג ע"א ותו דבנ"ד לא העידו שראום הרוגים כי היכי דניחוש לומר שמא אחר ג' ימים אלא משמעות העדות הוא דהרגום ושחטום בפניהם ובכי הא ליכא למיחש למידי וכ"כ בפ"מ ח"ב דף נ"א ריש ע"ד יע"ש, באופן דע"פ עדות הראשון שריא אתתא דא.

גם בעדות הב' שהעיד הר' אליהו שאמר לו גוי אותו דאוד אין לו קרוב וכו' יש לחוש ולומר דמשמע דהיה מחפש הקרובים להודיע אלהם מיתתו של דאוד וא"כ נמצא דאינו מל"ת וכן ראיתי למרן מהריק"א בתשו' דף קי"ד בעובדא דמאן איכא בי חואי שביב חואי נתקשה דזה אינו מל"ת ופירש שהגוי היה מתאונן איך בבית חיואי היו שמחים וכו' והיה רוצה להגיד כדי שיספדוהו ולפי זה בנ"ד לא שייך זה שהיה מתאונן איך היו שמחים וכו' א"כ אינו נקרא מל"ת, אמנם דין זה של מרן רבים חלוקים עליו וכבר רמז דבריהם בפ"מ ח"ב סימן כ"ז דף נ"ג ע"ב יע"ש ועוד יראה לי דאפילו מרן יודה בנ"ד שהרי מתוך דברי הגוי נר' שהיה מסתפק אם יש לו קרובים לאותו דאוד אם לאו וע"כ לא חשש מרן ז"ל אלא כשהגוי יודע שיש לו קרובים ובא להודיע להם מיחש חייש מרן דלא חשיב מל"ת אמנם כששואל ואומר אותו דאוד אין לו קרוב ליכא למיחש לומר דבא להודיע על הספק אלא תכלית הגוי לספר מה שיודע א"נ שאמר אין לו קרוב כדי שיספידנו והכל היה אומר מפני שהיה מתאונן עליו ולא היתה כוונתו להודיע רק להתאונן עליו וכיוצא בזה כתב בפ"מ ח"ב דף נ"ג ע"ב יע"ש ומה שיש לחוש הוא מפני שלא אמר קברתיו בעדות זה הנה מלבד הטעמים הכתובים בעדות הראשון עוד יש טעם ב' לומר דכיון דהוא עד מפי עד לא חיישי' לקברתיו, באופן דאשה זו בין ע"פ עדות הא' בין ע"פ עדות הב' הותרה להנשא וכ"ש בהצטרפות שני העדויות גם יחד אך איני מחליט הדבר אם לא יסכים מרן הרב המובהק משה איש האלקים נר"ו.

פי המדבר משה ן' חביב

סימן ח'

ראיתי טופס כללות העדויות אשר שלח אלי ע"ד העגונה אשת ברוך בר אברהם פארדו ושאל מאתי אגלה דעתי הקצרה בנדון הלז וגם הגיד אלי מעכ"ת בדברי קדשך כי דעת עליון אדוננו הרב המובהק מר שמואל אבוהב נר"ו נטה להקל אך עדיין לא פרסם ההוראה עד אשר יסכימו בהיתר העגונה מחכמי ישראל אלקים דיינין המצויינין בטעמם ונימוקם. איברא שידעתי ערכי עלי שאיני כדאי לעמוד במקום גדולים לשנות פרק זה וכל שכן בזמן הרע המר הזה אשר דמעתי בנאדי הלא בספרתם אך להיות זה ענין ראשון ששאל מעכ"ת מאיתי התאפקתי לכתוב שורותים אלה בקצרה בראשי פרקים. ואען ואומר כי מתלתא קראי שמיע לי שריותא דהך אתתא כי כבר היה לעולמים מעשה דומה לנ"ד והורו בה להיתר שלשה עמודי עולם הלא המה מרן מהריק"א בתשו' סימן י"ב דף קכ"ב והרשד"ם סימן ד"ן ומהר"י אדרבי סימן ט"ו ועמדו בכל הספקות שיש לספק בנדון כזה והתירו והענין בקצור הוא זה דלפי המאמר מיום שנעלם הר' ברוך פארדו שהיה בג' לניסן עד יום י"ז לאייר שנמצא הרוג בתוך בור של מים יש מ"ה יום וגם כתוב בשאלה דשהעידו העדים שמצאו ב' חבלות מכות חלל א' בלבו וא' בגרונו וא"כ יש לפקפק לכאורה בשריותא דהך אתתא דהגם דקי"ל דמיא מצמת צמית כשהוציאוהו מן הבור מתוך המים מ"מ היכא דיש בו מכה אמרי' דמיא מרזו מכה ומשתנה ואינו ניכר יפה. אמנם מרן מהריק"א בתשו' הנז' כתב דע"כ לא אמרינן מיא מרזו מכה אלא כשנפל חי בתוך המים עם המכה דמחמת הכאב מהחיות שיש בו אז מיא מרזו מכה ואינו משתנה במים. וה"נ בנ"ד הדברים מוכיחים דכיון שנמצא שתי חבלות א' בגרונו וא' בלבו דהרגוהו ביבשה ואחר שמת מיד השליכוהו לבור והיא סברה ישרה דלא השליכוהו בעודו חי בבור שלא יצעק משם ויגיד על הורגיו, ואם נפשך לומר דיש לספק קצת דשמא כשהשליכוהו בבור עדיין היה בו חיות והיה מרגיש הכאב ומיא מרזו מכה הלא הרמב"ם והסמ"ג ור' ירוחם ס"ל דלא חיישי' להא דמיא מרזו מכה וכמ"ש שם מר"ן בתשו' הנז' ונתן טעם לדבריהם גם הרח"ש בקונטריס עגונא דף נ"ב ע"ד האריך בזה יע"ש. וא"כ יש להתיר מכח ס"ס ספק השליכוהו בבור כשהוא מוכה בעוד חיות בו או השליכוהו אחר שמת לגמרי ואת"ל השליכוהו בעוד חיות בו דלמא הלכתא כהרמב"ם וסיעתו דלא חיישי להא דמיא מרזו מכה. ותו יש לצרף לסניף מ"ש המרדכי דהא דמיא מרזו מכה היינו דוקא ברגלים או לדעת קצת במקום מכה שם מיא מרזו מכה אבל במקום שאין מכה אין גורם המכה שבמקום אחר מהגוף לשנות צורת פניו שאין בו מכה וא"כ היכא דלא הוכה בפרצוף פנים אין לחוש לומר דמיא מרזו מכה וכ"כ מהר"י אדרבי סימן ט"ו סימן ד"ן יע"ש.

אמנם אכתי יש לחוש בנ"ד דשמא אחר שעברו ג' ימים מהריגתו אז השליכוהו בבור ואם היה הדבר כן יש לחוש מדתנן בהאשה בתרא אין מעידין אלא עד ג'

ימים וכתב הרב המגיד בשם הרשב"א דבספק עברו ג' ימים הוי ספיקא דאורייתא ולחומרא וכדמשמע לישנא דמתני' אין מעידין אלא ג' ימים ולא קתני כל שעברו עליו ג' ימים אין מעידין והניח הדבר בצריך תלמוד, ומיהו יר' דיש להורות להקל משום דיש גורסים בירושלמי ובויקרא רבה אין מעידין אלא לאחר ג' ימים וכוונת גירסא זו דבודאי לאחר ג' ימים אין מעידין הא סתמא מעידין וכ"כ מהר"י מטראני בתשו' השייכות לא"ה סימן ל"ה דף מ"ב ע"א גם בח"א דפוס קושט' סימן קל"ט דף ק"ץ ע"ג האריך בזה וכתב שם דאלו ראה הרשב"א נסחה זו לא היה מצריך הדבר תלמוד גם הר"מ אלשיך סימן ק"ה דך קצ"ג ע"א דקדק מדברי הרי"ף ורש"י והרמב"ם דבספק אשתהי ג' ימים אזלי' בה לקולא יע"ש. ותו דהרי כתוב בשם ר"ת דהא דאין מעידין עליו אלא עד ג' ימים ה"מ כשהיה חבול בפניו אבל אינו חבול בפניו מעידין עליו אפילו אחר כמה ימים ע"י טביעות עין של גופו וצורתו ואע"ג דמר"ן בש"ע סימן י"ז סעיף כ"ח כתב על דברי ר"ת דאינו מחוור בעיני האחרונים יראה לי דע"כ לא חשש מר"ן לסברת החולקים על ר"ת אלא כשודאי שהא ג' ימים אבל בספק אשתהי וגופו וצורתו שלימה מודה מר"ן דיש לסמוך על סברת ר"ת כמבואר בתשובותיו סימן י"ב דף קכ"ב ע"ג וכ"כ הרשד"ם סימן ד"ן ומהר"י אדרבי סימן ט"ו יעוי' בתשו' פני משה ח"א סימן פ"ו ופ"ז. ומה שימצא המעיין מקצת פוסקים מחמירים אפילו גופו שלם והכירוהו בצורתו מחמת ספק אשתהי היינו דוקא בספק אשתהי אחר שעלה מן המים דהוא ספק חמור דהוא קרוב לודאי דאשתהי שעה אחת ותפח אבל באשתהי דיבשה שהוא ג' ימים אדרבא איכא למימר דקרוב לודאי שהוא בתוך ג' ימים וא"כ אין לחוש בנ"ד דלמא שהא ג' ימים ביבשה קודם שהשליכוהו לבור דהוא ספק רחוק ואדרבא הסברה נותנת דמיד שהרגוהו השליכוהו בבור לבל יראה וימצא וכיון דכן אפילו שהא כמה ימים בבור של מים הא קי"ל דמייא מצמת צמית וראוהו העדים כשהוציאוהו מן הבור מיד והכירוהו בטביעות עינא וליכא תו למיחש למידי.

עוד ראיתי סניף להתיר מ"ש פני משה ח"א סוף סימן צ"ח דף קנ"ב ע"א וז"ל וכבר פשטה הוראה דבשנים ליכא חשש בדדמי לא לאחר ג' ימים דיבשה ולא לאשתהי דים עכ"ל ולא ידעתי היכן פשטה הוראה זו איברא דראיתי במבי"ט ח"ב סוף סימן מ"ט דף ז"ך שכתב סברא זו כמסתפק גם הרשד"ם א"ה סוף סימן ד"ן עלה על דעתו לחלק חילוק זה בין ער א' לשני ערים דלא מסהדי בדדמי ודחאו מכח לשון המשנה דקתני אין מעידין לאחר ג' ימים דמשמע בין עד א' או ב' עדים יע"ש. גם ראיתי בתשו' הרשב"א המיוחסות להרמב"ן סימן קכ"ח דבשני עדים נמי חיישי' לאשתהי דים ובעינן שראוהו מיד דאי לא חיישי' שמא נתפח ונשתנה ומסהדי בדדמי יע"ש. עוד ראיתי סניף מתשו' מהר"מ דשייכי לס' נשים בתשו' המתחלת חזרנו על כל צידי צדדים שכתב בשם ר"ת דהא דאין מעידין אלא עד ג' ימים היינו דוקא באדם שאינו ידוע וניכר למעידיו דאם הוא ידוע וניכר למעידיו אפילו ביותר מג' ימים מעידין עליו יע"ש ובנ"ד בכלל העדים הם אחיו ואחי אשתו דהם מכיריו ויודעיו ויש רבים מהאחרונים דערשים סניף זה אמנם יש פירושים אחרים בתשו'

מהר"ם כמ"ש מהרח"ש ריש דף מ"ג ורמזם בפני משה ח"א דף רנ"א ע"א ועיין מה שפלפל בענינים אלו בתשו' הנז' דף רי"ו ע"ג ודף רי"ז יע"ש.

עוד יש סניף דמעשה נ"ד היה בניסן בימות הגשמים וכתב ראב"ן דף קכ"ד ריש ע"ב דבימות הגשמים ומטר במקום צינה מעידין עליו אפילו לאחר כמה ימים ויראה לי שטעמו דפסק כר"י בן בבא דא' בהאשה בתרא לא כל המקום ולא כל העתים שוים משום דבגמ' בעו אליביה אם לחומרא פליג או לקולא ופשטו דלקולא פליג ואע"ג דדחו הפשיטות ס"ל לראב"ן דהיא דחייה בעלמא אמנם כל הפוסקים פסקו דלא כר"י בן בבא ולא ראיתי לשום פוסק שהזכיר סברת ראב"ן מ"מ תועיל סברתו לסניף כיון דמסתבר טעמיה.

ומה שגמגם מעכ"ת דעדות היהודים אינה מכוונת לגמרי כי יש מהם אומרים שהכירו פרצוף פנים בבירור וי"א שלא יכלו להבחין כ"כ בבירור קלסתר פניו לפי שכמעט סר צלו מפני שהיה בשרו רך וגם לא יכלו להתמהמה מפני שהיה מסריח, בזה אני אומר דאין כאן הכחשת עדים מכת לכת דכת האומרת שלא יכלו להבחין היינו מפני שהיו אסטניסים ולא יכלו לעמוד עליו מחמת סרחון ואלו היה דעתן יפה ככת השנית היו משיגים ומכירים ככת האחרת. וכל שכן דכל הכתות מעידין על הסימנין של הגומות שבפניו הנקרא וארוליע ושאר הסימנין מהחתיכה שעל פניו ושהיה בקוע במבושיו ושיש לו רושם שחין גדול תחת יריכו וידוע דבענין הסימנין יש ג' מינין סימנים גרועים וסי' בנוניים וסי' מובהקים ביותר ובסי' המובהקים ביותר מעידין אפילו אחר כמה ימים ובס' הנז' בנ"ד הגם דיש לגמגם בקצתם שמא אינם מובהקים ביותר מ"מ מקצתם הם סימנין מובהקים ביותר גם בסימני כליו מהטלית קטן שהיה לבוש רבים מהפוסקים ס"ל דלא חיישי' לשאלה ועיין בש"ך דח"מ סימן ס"ה סעיף כ"ו ופני משה ח"א סימן ט"ו, ואפילו למאן דחיישי לשאלה כתב מהר"י טראני בתשו' א"ה סימן ל"ה דציצית שעליו לא מושלי אינשי ומ"מ בתשובת מהר"מ מלובלין ריש סימן פ"ט דמצאו לו ציצית קטן וחשו לשאלה יראה דשאני התם שמצאו הציצית בחבילה דטלית שבחבילה מושלי אינשי אבל ציצית קטן שעליו לא מושלי אינשי, באופן דיש ויש כמה טעמים בנ"ד להתיר עגונה זו והרצתי דברי בראשי פרקים הללו לפני אור עיני הרב המובהק נר"ו ואמר לי כי הוא הורה להתיר בחברת רבנים כמה פעמים במקרים של סימנים שהיו פחותים מאלו באופן דכבר הורו זקנים ומכל שכן שדעת עליון הרב המובהק נר"ו הסכים בהיתר העגונה הזאת יש להתיר בלי פקפוק.

הנלע"ד כתבתי **משה ן' חביב**

סימן ט'

שאלה לברר דברי התוס' בהאשה בתרא דף ק"ך ע"א ד"ה אין מעידין אלא על פרצוף פנים דהוא קשה ההבנה ושכמ"ה.

תשובה תנן בהאשה בתרא אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אעפ"י שיש סימנין בגופו וכליו. תו תנן התם אין מעידין אלא עד ג' ימים ע"כ כתב מרן הב"י סימן י"ז וכתב ר' ירוחם בשם הרמ"ה זה הפרצוף פנים הם הלחיים עצמם ואין משגיחין לא על העינים ולא על הפה עכ"ל. והנה מ"ש אין משגיחין לא על העינים ולא על הפה יראה דכוונתו לומר דאפילו נמצא עיניו חסרים כגון שנקרו עופות את עיניו וגם שפתים וסנטר חסר כגון דאכלו שפתיו החיות אפי"ה כשיש לו פדחת ופרצוף פנים דהם הלחיים עם החוטם ניכר הוא בכך ומעידין עליו. אמנם יש לגמגם בזה דא"כ הכי הוה ליה למימר פרצוף פנים הם הלחיים עצמם אע"ג דאין שם עינים ופה, ולכן היה נראה דכוונתו לומר דאם יש לו עינים ופה ורואים בו שינוי מה ומצד העינים והפה אינו ראובן ומצד המצח והלחיים נראה שהוא ראובן אין מעידין אלא על פ"פ דהיינו הלחיים עם החוטם ואין משגיחין במה שרואים שינוי בעינים ופה דעיני המת עשויים להשתנות מיד אחר מיתה וכן הפה עשוייה להשתנות מיד אחר מיתה וזהו שאמר ואין משגיחין לא על העינים ולא על הפה וכן נמי אם מצד עיניו והפה נראה שהוא ראובן ומצד פניו דהיינו לחיים נראה שאינו ראובן אין משגיחין לא על העינים ולא על הפה לא להקל ולא להחמיר אלא עיקר ההכרה היא במצח ולחיים וחוטם ולענין מעשה יש להתישב בזה ופירוש הראשון יראה לי שהוא נכון לענין דינא דאם חסר עינים ופה אפי"ה מעידין עליו כיון דהכירוהו בפדחתו ובפרצוף פנים דהיינו הלחיים עם החוטם. איברא דגם בזה יש גמגום קצת מלשון שכתב הטור סי' י"ז סעיף כ"ג אין מעידין עליו אלא א"כ ראו פרצופו שלם עד פדחתו וחוטמו דמדכתב פרצופו שלם עד פדחתו וחוטמו משמע קצת דבעי שיכירוהו גם בעיניו ומ"מ אינו מוכרח זה מדבריו ולכן יכולין להורות להקל דאם הכירוהו בפדחת ופרצוף פנים דהיינו לחיים עם חוטם אע"ג דלא היה לו עינים ופה אין משגיחין במה שחסר לו מהפרצוף עינים ופה וסנטר כנ"ל.

עוד יש לברר במה ששנינו אין מעידין אלא על פ"פ עם החוטם יר' לי דהיינו לומר דאפילו דלא נמצא גופו כלל ואפילו מקצת גופו ולא נמצא רק ראש אחד לבד ואפילו ראש זה לא היה שלם דחסר בפרצופו העינים ושפתים וסנטר אפי"ה מעידין עליו כיון שהכירוהו בפרצוף פנים עם החוטם. אמנם בנו של מהריב"ל כתב בח"א דמהריב"ל דף קנ"ד ע"ד דפרצוף פנים לחוד בלי בנין הגוף לא סגי ולא מיירי מתני' בהכי כיון דקאמר במתני' אעפ"י שיש סימנים בגופו וכו' יע"ש. וראיתי בקונטריס עגונא להרח"ש דף ל"ה ע"ג דכתב עליו וז"ל אמנם לי הצעיר לא נהירא דמתני' לרבותא נקטי אעפ"י שיש סימנים בגופו פירוש אעפ"י שיש גוף

וסימנים וכו' יע"ש. ומיהו היה נראה דטעמו דמהר"י ן' לב דלא רצה לומר דגופו דנקט הוא לרבותא דא"כ הכי הוה ליה למימר אעפ"י שיש לו גוף וסימנין בגופו וכליו אפי"ה אין מעידין ומדנקט אעפ"י שיש סימנין בגופו משמע דהרבותא היא על הסימנין שבגוף אבל לעולם בנין הגוף בעי עם פרצוף פנים וחוטם. אמנם כל הישר הולך יראה דיותר נכון לומר דהיכא דאיכא פ"פ עם פ"ו מעידין אפילו אין שם גוף כלל מדלא תני אין מעידין אלא על פ"פ עם החוטם ובנין הגוף כדכתב הרח"ש ותדע שכן הוא דהא קתני אעפ"י שיש סימנים בגופו וכליו וכי נאמר דבעי נמי שימצאו עמו כליו מדקתני אעפ"י שיש סימנים בכליו הא ודאי מודה מהר"י ן' לב דלרבותא נקטיה א"כ גופו נמי לרבותא נקטיה באופן דהדבר נכון וישר דאם לא נמצא גוף אלא הראש ואפילו הראש לא נמצא בו רק מצח ופ"פ דהיינו לחיים עם החוטם והכירוהו בהם אע"ג דלא נמצא בראש עינים ושפתים וסנטר דאכלום החיות וגם לא נמצא בנין גוף כלל אפי"ה מתירין את אשתו כנ"ל.

עוד יש לברר במה ששנינו אין מעידין אלא על פ"פ עם החוטם וכו' הך עדות דמעידין ראינו ראש הרוג א' והכרנו שהוא פלוני בפרצופו יש להסתפק במה תהיה הכרתם אם נאמר דבעינן שיכירוהו בפרצופו בטביעות עין גמור דוקא או דלמא אפילו לא הכירוהו בט"ע גמור רק הכירוהו בט"ע מתוך סימנין בינוניים שראו בפרצופו או הכירוהו בטביעות עין וסגי בהכי או דלמא תרתי בעינן טביעות עין גמור וסימנין בנוניים והנה צד זה האחרון יראה דפשוט הוא דלא בעינן תרתי ט"ע גמור וסי' דא"כ הכי הוה ליה למיתני אין מעידין אלא על פ"פ עם החוטם וס' וכיון דלא קאמר הכי משמע דלא בעינן תרתי אלא סגי בפ"פ עם הפדחת והחוטם וכ"כ מהר"ד ן' לב שם. אמנם הספק הראשון הוא ראוי להסתפק בו דיש פעמים דפני המת לא נשתנו מראיו כל כך ויש לאדם בו טביעות עין גמור להכירו מיד בלי סימנים אך יש פעמים דפני המת משתנים ופניו מוריקות ואין אדם מכירו מיד בטביעות עין גמור אלא מתוך סימנין בינוניים שהיה לו בפניו נותן דעתו ומכירו בט"ע וא"כ מה ששנינו אין מעידין אלא על פ"פ עם החוטם מיירי דוקא דהעדים מכירין אותו בט"ע גמור בלי סימנין אבל אם לא הכירוהו בט"ע גמור אלא הכירוהו בט"ע מתוך סי' בינוניים שהיו לו בפניו לא סגי או דלמא כיון שהכירוהו בט"ע אפילו שאותו טביעות עין בא להם מכח סימנין בינוניים סגי בהכי זהו מה שיש להסתפק בהבנת המשנה.

ובהצעת ספק זה אני מבין דברי התוס' שכתבו שם וז"ל אין מעידין אלא על פ"פ וכו' ואין מעידין אלא עד ג' ימים פירוש דמשם ואילך משתנה וכו' ואו' ר"ת דהיינו דוקא כשאין שם אלא הפרצוף אבל כל גופו שלם אפילו אין כאן פדחת וחוטם, ניכר הוא היטב ע"י סימני הגוף ועוד דהשתא (זו היא גי' הרד"ך בית י"ו אמנם הגירסא בספרים דשמא) דוקא בסי' הוא דקאמר אבל ע"י טביעות עין ניכר היטב כיון שיש כל גופו ואפילו לאחר כמה ימים עכ"ל (זו היא גירסת הרד"ך וגירסת הר"ד ן' יחיא הובאה תשובתו בתשו' הרא"ם ח"א סי' ל"ז אבל הגירסא בספרים שלנו היא כך אבל ע"י ט"ע ניכר היטב ע"י סימני הגוף כיון שיש

כל גופו ואפילו לאחר כמה ימים ומרן מהריק"א בתשו' דף קי"א ע"ג דחה גירסא שלנו והגיה כגירסת הרד"ך אבל הרח"ש בקונטריס עגונא דף ל"ה קיים גירסת ספרים יע"ש).

ועתה אבאר דברי התוס' כי מ"ש אין מעידין אלא על פ"פ וכו' ואין מעידין אלא עד ג' ימים נתכוונו לפי' ר"ת שמביאים אחר זה דסיפא דאין מעידין אלא עד ג' ימים ארישא סמוך דהיינו כשאין שם אלא הראש דהיינו פרצוף פנים ופדחת וחוטם ויש הכרח לזה מדגרסי ואין מעידין בוי"ו דמשמע דקאי אריש גם הכרח ב' דבגי' הרי"ף והרא"ש מייתי לה להא דואין מעידין אלא עד ג' ימים מיד אחר הרישא דאין מעידין אלא עד ג' ימים מיד אחר הרישא דאין מעידין אלא על פ"פ למעוטי גירסת ספרינו דמייתי סיפא דאין מעידין אלא עד ג' ימים בתר חלוקת אין מעידין אלא עד שתצא נפשו וכו' וכתבו התוס' פירוש דמשם ואילך משתנה כלומר טעמא דאמרינן דסיפא דאין מעידין אלא עד ג' ימים דארישא סמוך דמיירי דלא נמצא כי אם הראש לבד אתי שפיר דאין מעידין אלא עד ג' ימים משום דאחר ג' ימים משם ואילך משתנה כיון שהראש הוא לבדו אבל אם נאמר דסיפא דמתני' דאין מעידין אלא עד ג' ימים היה גם כשנמצא הגוף שלם אין טעם למשנתנו דלמה לא יעידו אחר ג' הרי פנינו הרואות דהמת שגופו שלם ניכר הוא אחר כמה ימים והביאו ראיה לדבריהם מדברי ר"ת.

ובדברי ר"ת בחלוק הראשון שאמר על רישא דמתני' אין מעידין אלא על פ"פ וכו' דהיינו דוקא כשאין שם אלא הפרצוף אבל כל גופו שלם אפילו אין כאן פדחת וחוטם ניכר הוא היטב ע"י סימני הגוף, הקשה הרד"ך דאיך אפשר לומר זה דהא קתני אעפ"י שיש סימנים בגופו ובכליו ותירץ דסימני גופו דקתני במתני' היינו בסימני גוף הראש א"נ דמיירי דיש מקצת גופו ור"ת לא אמר דאפילו דאין פדחת וחוטם דניכר אלא כשכל הגוף שלם לגמרי ותירוץ השני הוא הנכון בעיני, אמנם יש לחקור במ"ש ר"ת אבל כל גופו שלם וכו' ניכר הוא היטב ע"י סימני הגוף מנ"ל דההכרה היא ע"י סימני הגוף ותו הנך סימני הגוף מאי ניהו אי סימנים מובהקים ביותר פשיטא ותו דכיון דמיירי בסי' מובהקים ביותר למה לי כל הגוף אפילו במקצת גוף סגי וע"כ מוכרח לומר דבסי' בנוניים איירי וגם זה קשה איך יתיר את האשה ע"י סימנים בינוניים וע"כ צ"ל דה"ק כשכל גופו שלם אפילו אין כאן פדחת וחוטם ניכר הוא היטב כלומר בטביעות עין ע"י סימני הגוף הבנוניים דבאמצעות הסי' הבינוניים נותן דעתו ומכירו בט"ע, אך קשה כיון דמתני' דאין מעידין אלא על פ"פ בטביעות עין גמור מיירי בלי סימנין יעשה הדיוק ר"ת אבל כל גופו שלם אפילו אין כאן פ"ו ניכר הוא בטביעות עין גמור בלי סימנין ואמאי הצריך סימנים עם הט"ע גמור בלי סי' מהני בכל גופו אלא רבותא נקט ר"ת דאפילו דלית כאן ט"ע גמור אלא הט"ע בא ע"י סי' אפ"ה מעידין עליו אמנם הנכון לומר דבשלמא בפרצוף פנים שפני אדם לעולם הם גלויים שייך בו ט"ע גמור ולא בעי סי' אבל כשחסר בפרצוף פדחת וחוטם וכל גופו שלם אינו נמצא ט"ע גמור בגוף האדם שרגיל להיות לבוש ואין אדם רואה את חבירו ערום רק במקרה בבית המרחץ וכיוצא והוה

ליה ככלי אנפורייא שלא שבעתן העין הלכך בכיוצא בזה דבפרצוף חסר פדחת וחוטם אע"ג דכל גופו שלם אין יכולים להכירו בט"ע גמור אלא מתוך סימנים נותן בו ט"ע הלכך בעי תרתי טביעות עין וסימנים כדאמרן.

וכן היה דעת מהר"י ן' לב שם דלא התיר ר"ת כשאין שם פדחת וחוטם אבל כל גופו שלם אלא בדאיכא תרתי לטיבותא ט"ע עם סי' אבל ט"ע לחוד לא סגי יע"ש.

כתבו עוד התוס' ועוד דהשתא (ויש גירסי' דשמא) דוקא בסימנים הוא דקאמר הכי וכו' ולכאורה משמע דר"ל דמה ששנינו אין מעידין אלא על פ"פ עם החוטם היינו שמכירו בסי' לחוד ואם חסר חוטם סי' אינם מועילים אבל בט"ע מעידין על הראש אפילו חסר חוטם ולזה הפירוש קשה מה מועיל העדות דמעיד על פרצוף פנים עם החוטם בסי' לחוד כיון דודאי מיירי בסי' בינוניים דאינם מובהקים ותו קשיא דהיה לו לסיים אבל בטביעות עין מעידין על הראש לחוד אפילו חסר חוטם ועד יש כמה קושיות כמו שהקשה הרד"ך, ולכן פירש דכוונת ר"ת בפי' השני דט"ע לא משכחת לה אלא כשהגוף שלם אבל כשאין שם אלא הראש אפילו שמכירו בט"ע אינו מיקרי דהכירו בט"ע אלא שהכירו ע"י סי' וזהו שאמר ועוד שהשתא דוקא בסימנין הוא דקאמר כלומר כיון דאין כאן גופו שלם אלא ראשו ומכירו אותה הכרה היא בט"ע ע"י סימנין בינוניים שיש לו באורך צורת הפנים והחוטם הלכך היכא דחסר חוטם אינן מעידין עליו דחסר ליה סימנין אבל היכר דט"ע דהיינו כשגופו שלם היא הכרה טובה אפילו דחסר חוטם ואפילו אחר כמה ימים ניכר הוא היטב זהו העולה מפי' הרד"ך.

אמנם איכא למידק מאי נפקא מינה מפירוש ראשון של ר"ת לפי' השני הרי לכלהו פירושי כשהגוף שלם מעידין עליו אפילו דחסר חוטם, ויראה דהנפקותא היא זו דלפי' הראשון מה ששנו במתני' אין מעידין על פ"פ עם החוטם יש חומר' דהיינו כשמעיד שהכירו בפרצופו בט"ע גמור שלא ע"י סימנין כפשט המשנה אבל אם לית ליה ט"ע גמור מכח מראית פניו אלא דמתוך סימנים בנוניים שיש לו בפרצופו מכח זה נתן טביעות עין לא סגי אבל כל גופו שלם ניכר היטב ע"י סימני הגוף כלומר דאפילו דלא משכחת לה בגוף ט"ע גמור אלא מכח הסי' בא לו הטביעות עין סגי, אמנם לפי' השני יש קולא דכשאמרו אין מעידין אלא על פ"פ עם החוטם היינו אפילו לית ליה ט"ע גמור מכח מראית פניו אלא דמכח הסימנים בינוניים שיש בפניו נתן הט"ע סגי ליה וכי חסר ליה חוטם לא מיבעיא דט"ע גמור בראש לא משכחת לה אלא גם טביעות עין הבא לו מכח סימנין בינוניים לא סגי ליה כיון דחסר חוטם או פדחת, אבל כשנמצא הגוף שלם אז משכחת לה דמכירו בט"ע וניכר היטב בט"ע ולפי גירסת הרד"ך דלא גריס בדרך הב' ע"י סימני הגוף יש לומר דהכי קאמר כשגופו שלם ניכר היטב בט"ע גמור אפילו בלי סימנים והיא קולא שנית דמשכחת לה ט"ע גמור כשגופו שלם עם ראשו אע"ג דחסר ליה פדחת וחוטם אבל לדרך הראשון יש חומרא דלא משכחת טביעות עין גמור בגוף שלם עם הראש

דחסר ליה חוטם או פדחת אלא באמצעות סימנין בינוניים ובעינן דיכיר גופו בט"ע מכח סי' בינוניים ותרתי בעי שיכירו בט"ע מכח סימנין ולפירוש אחרון בטביעת עין לחד סגי. (ע"כ נמצא).

סי' יוד

גרסי' בפ' האשה שלו' דף קט"ו איבעיא להו עד א' במלחמה מהו וכו' ת"ש בשני ת"ח וכו' ותסברא וכו'.

והנה בפירוש בעיא זו רבו הפירושי' כמ"ש מהריב"ל ח"ב סי' י"ו והרב ל"מ ז"ל, ואני רוצה ללקט הפירושים עם הקושיות שיש עליהן לחדש בהן איזה דבר בס"ד.

הפירוש הראשון דפשיטא ליה לבעיין דאי אמר העד מת וקברתיו נאמן ואפילו דנימא דטעמא דעד א' משום דהיא גופא דייקא ומנסבא, ולא קא מיבעיא ליה אלא היכא דלא אמר קברתיו דאי טעמא דעד משום מלתא דעבידא לאגלויי לא עבידי אינשי דמשקרי הכא נמי לא משקרי ואי טעמא דעד א' משום דהיא גופא דייקא ומנסבא הכא לא דייקא משום דבמלחמה אמרה בדדמי וזהו הפירוש שכתב הרב המגיד להסכים דברי הרמב"ם שבפי"ג מה' גירושין דין י"ט עם מ"ש הרי"ף בפסקיו. אמנם הרא"ם בתשו' ח"א סי' ך' הביאו מר"ן בכסף משנה ריש פי"ג דגרושין דף פ"ה ט"ג הקשה על פירוש זה דא"כ הוה ליה לבעיין לומר ואפילו את"ל דטעמא דעד א' משום דעבידא לאגלויי הוא ולא משקרי אינשי אכתי איכא לספוקי ביה או חיישי' בדדמי דומיא דאשה.

ומה שיראה לתרץ בזה דזה עצמו הוא צדדי הבעיא או טעמא דעד אחד בעלמא שאומר פ' מת כיון דמלתא דעבידא לאגלויי הוא לא משקר כלומר אינו אומר דבר מכח אומדנא ובדדמי עד שיתברר לו שמת ה"נ גבי מלחמה לא משקר ולא חיישי' דאמר בדדמי או דלמא אפילו בעלמא חיישי' לבדדמי וטעמא דעד א' בעלמא מהימן משום דדייקא ואפילו אמר בדדמי העד סמכינן להתיר משום דדייקא אמנם הכא בעד א' במלחמה דודאי דליכא דייקא לא מהימן וכן נראה מפרש"י שכתב והכא לא דייקא ותרוויהו אמרי בדדמי עכ"ל. באופן דצדדי הבעיא הוא אם אינו או' העד בדדמי עד א' האומר פ' נהרג במלחמה נאמן אע"ג דליכא דייקא אבל אם חיישי' בעלמא דפעמים דאומר העד בדדמי ושרינן א"א משום דסמכינן אדייקא הכא במלחמה לא שרינן משום דודאי ליכא דייקא וכ"כ הלחם משנה וגם כתב דלפירוש זה דלשון לא משקר הוא דחוק שר"ל לא יאמר בדדמי יע"ש.

ומהריב"ל ח"ב ריש סי' י"ו הביא דבריו מר"ן בכ"מ דף פ"ו ע"א הקשה על הרב המגיד דאיך אפשר לומר דהרי"ף והרמב"ם סברי דפשיטא ליה לבעיין דאם אמר קברתיו נאמן דמאי מהני דאמר קברתיו הלא כיון דיש ספק אם נאמנות עד א' הוא משום דייקא הכא ליכא דייקא ומה יושיענו זה דאמר קברתיו הרי ליכא דייקא כיון דהוא במלחמה ואמרה בדדמי ומה שיראה לתרץ בזה הוא דטעמא דדייקא לא אצטריך אלא לאפוקי נפשון מחשש שמא אמר העד בדדמי שמא מת או נתעלף סמכינן אדייקא ומנסבא אמנם כשאומר קברתיו דליכא חשש בדדמי שמא לא מת לא צריכינן לדייקא וא"כ כשאו' העד פ' נהרג במלחמה וקברתיו אע"ג דליכא דייקא פשיטא דנאמן וכן נראה מדברי הלחם משנה שדעתו לתרץ כדכתי'. אמנם מהרש"ך בח"ב סי' י"ד כתב על זה ונראה לי שדבריו סובבים על דברי הלחם משנה וכתב שם דאפילו תימא דזו היא כוונת הבעיין אכתי קושית מהריב"ל במקומה עומדת והיא באופן זה דמוכח בהאשה רבה דטעמא דדייקא ומנסבא אצטריך לאם תמצא לומר שמא משקר העד וא"כ היכי פשיטא ליה לבעיין דבקברתיו נאמן והרי שמא משקר העד ואצטריכינן לדייקא והכא ליכא דייקא וכיוצא בזה כתב מהר"ל ן' חביב זלה"ה דף רל"ה ע"ב יע"ש.

ולע"ד יראה דיש להשיב בזה דמשכחת לה עדות דלא חיישינן דמשקר כגון שהיה מסל"ת דאפילו גוי דהוא משקר במל"ת לא חיישי' דמשקר כ"ש ישראל שהסיח לפי תומו איש פ' נהרג במלחמה וקברתיו דליכא למיחש דאמר בדדמי שמא לא מת דהא אמר קברתיו וליכא למיחש למשקר דהא במל"ת אמר דבריו ואין אנו צריכין לטעם דייקא כלל באומר קברתיו ולפי' לא קא מבעיא ליה אלא היכא דלא אמר קברתיו אי חיישי' דאמר בדדמי או לא.

אמנם זה ודאי דוחק גדול להעמיד הבעיא דהיה הישראל מסיח פ' נהרג במלחמה במל"ת דאין זה משמעות הסוגיא. ותו דלא הרווחנו כלום באוקמתא זו דמוקמינן דהטעם דלא בעי באומר קברתיו הוא משום דמיירי במסל"ת דמשמע בהדיא הא אם היה הישראל מתכוין להעיד פ' נהרג במלחמה אע"ג דאמר קברתיו איכא למיבעי אם נאמן עד א' במלחמה או לא א"כ היינו הדרך השני שכתב הרב המגיד אי נמי דבעיין בכל גוונא היא בין בדאמר קברתיו בין בדלא אמר קברתיו אלא ודאי מוכח בהדייא דהדרך הראשון שכתב הרב המגיד שכוונת הרמב"ם והרי"ף היא לפרש הבעיא בדלא אמר קברתיו אבל באו' מת וקברתיו לא איבעיא להו היינו לומר דליכא בעיא כלל בדאמר קברתיו וכיון שכן הדרא קושיית מהריב"ל ומהרש"ך לדוכתא דאיך אפשר לומר דבקברתיו ליכא בעיא הלא כיון דיש ספק אם נאמנות עד א' הוי משום דייקא הרי הכא ליכא דייקא דאמרה בדדמי.

ומה שיר' לע"ד להשיב בזה הוא כשנעמוד לברר הך טעמא דדייקא מה היא הכוונה והנה בריש פ' האש רבה שקיל וטרי תלמודא אם שריותא דאתתא ע"פ עד הוי מן התורה או לא וסברי מימר דהוי מן התורה מכח כמה ראיות ודחי תלמודא כל

הראיות ואסיק ר' זירא מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה מתחלתה ופריך לא לחמיר ולא ליקיל משום עגונא אקילו בה רבנן. ופרש"י מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה שאם בא בעלה אתה נותן עליה כל י"ג דברים השנויים במשנתניו תצא מזה ומזה וכו' הקלת עליה מתחלתה להתירה להנשא מפני שהוא חוששת שמא תתקלקל ולא מנסבא עד דברקה שפיר ע"כ, הרי נתברר טעמא דדייקא דהכוונה דמה שאנו מתירין אשת איש ע"פ עד א' שהעיד איש פ' מת היינו משום דסמכו חכמים דאע"ג דהאשה שמעה העדות הנז' והותרה להנשא על פי ב"ד מ"מ היא חוששת לעצמה שמא העד הוא משקר או העד העיד מכח בדדמי ושוהה עצמה מלהנשא עד שתבדוק שפיר כי יראה היא מההחומרות שהחמירו עליה בסופה וסמכו חכמים על דיוק האשה דדייקא ומנסבא כלומר דאינה מותרת להנשא עד שתבדוק שפיר ויצא הספק שלא העיד העד שקר ולא העיד בדדמי.

ולפי הצעה זו קשיא מאי בעי תלמודא בכמה דוכתי אי טעמא דעד א' משום דעבידא לאגלויי או משום דייקא הלא פשיטא דהוי משום דייקא כדאסיק ר' זירא בריש האשה רבה וראיתי לתוס' בפ' האשה רבה דף צ"ג ע"ב גבי מאי דאבעיא לן עד א' ביבמה מהו טעמא דעד א' משום דעבידא לאגלויי הוא לא משקר ה"נ לא משקר או דלמא טעמא דעד א' משום דאיהי דייקא ומנסבא והכא כיון דזמנין דרחמא ליה לא דייקא ואהא הקשו התוס' שם וז"ל וא"ת מאי קא מבעיא ליה הא ודאי טעמא דעד א' משום דדייקא ומנסבא כדמוכח לעיל ואומר ר"י דמבעיא להו הא דסמכינן אדיוקא דידה משום דעבידא לאגלויי הוא והאי דעבידא לאגלויי הוא עיקר הטעם ולהכי יש לסמוך אדיוקא זוטא כי הכא דלא דייקא כולי האי משום דמרחמא ליה או דלמא עיקר טעמא דעד א' משום דדייקא והואיל וכן בעינן דיוקא רבה והכא כיון דמרחמא ליה לא דייקא כולי האי עכ"ל.

הרי נתברר טעמא דדייקא דרוצה לומר דחכמים סמכו להתיר א"א על פי עד אחד משום דהאשה דייקא ומנסבא כלומר דשוהא עצמה מלהנשא אעפ"י שהתירוה ב"ד להנשא עד שיצא הספק שלא העיד העד לא עדות שקר ולא עדות בדדמי ולפי כשיש מציאות דלא דייקא דיוקא רבה אלא דיוקא זוטא כגון גבי עד א' ביבמה או גבי עד א' בקטטה או גבי עד א' במלחמה בעו בגמ' אי נאמן עד א' משום מלתא דעבידא לאגלויי ה"נ נאמן ואי נאמן משום דייקא הכא בהנך גווני לא שייך דייקא, ומעתה אבוא לתרץ קושית מהריב"ל דהקשה על המגיד איך כתב בדרך הראשון דע"כ לא איבעיא לן אלא בדלא אמר קברתיו אבל בקברתיו פשיטא ליה דנאמן דאיך פשיטא ליה דנאמן והלא אי טעמא הוי משום דייקא הרי במלחמה ליכא דייקא דאמרה בדדמי.

ולזה אני אומר דהחשש דיש באומר מת פ' במלחמה וקברתיו אינו משום חשש בדדמי דשמא מתו ליה בגירא או ברומחא וסבר ודאי מת דהרי אומר שקברו גם לומר שמא נתחלף לו באחר ליכא למיחש דכיון דקברו או טלטלו הרי הכירו, לא נשאר לחוש רק דלמא זה העד משקר ומכוין לקלקלה ולא ראה שהרגוהו במלחמה כלל ואפשר

שיבוא היום או למחר עם חוזרי המלחמה לראות אם חוזר בעלה ושיעור זה של דייקא זו הוא זמן מועט דמיד כשחוזרים מן המלחמה הוא מתברר לה אבל הדייקא דבעינן דתידוק משום שמא אמר העד בדדמי דשמא מתו ליה בגירא או ברומחא זו אינו מתברר בזמן מועט דשמא מתעכב לרפאת עצמו ולכך שהא מלבוא ולחזור לביתו ודייקא זו להוציא מחששא זו צריך דייקא רבה דהיינו זמן ארוך שתשהא מלהנשא עד שיצא הספק שמא שוהא לרפאת עצמו ודייקא זו הגדולה מזמן ארוך להוציא מחשש בדדמי הוא דאמרו דליתא גבי מלחמה משום דהיא סומכת על בדדמי אבל דייקא הקטנה מזמן קצר להוציא מחשש שמא משקר בזה לא אמרו דליתא דאמאי לא תידוק ובודאי דדייקא ודייקא ואינה ניסת עד שתשהא זמן מועט עד שיצא הספק שלא העיד העד שקר. באופן דעלה בידינו דהבעין לא נסתפק בעד א׳ במלחמה אלא בלא קברתיו משום דליכא דייקא רבה דזמן ארוך דהוא סומכת על בדדמי אבל בקברתיו פשיטא ליה דנאמן אפילו לטעם דייקא משום דהחשש שיש בקברתיו הוא משום דשמא משקר ולא ראה כלום וזה מתברר בזמן מועט וזה הדייקא יש דאמאי לא תידוק להמתין זמן מועט ועל מה יש לה לסמוך שלא תדייק להמתין מעט להוציא הספק הזה כן נראה לי להליץ בעד הרב המגיד ז״ל לסלק מעליו קושית מהריב״ל ז״ל ודו״ק.

עוד הקשה מהריב״ל על הרב המגיד דפי׳ דהבעיין לא נסתפק אלא בלא קברתיו אבל בקברתיו פשיטא ליה דמהימן וכתב דזו היא דעת הרי״ף ותמה עליו ממ״ש הרי״ף דלא נפשטה הבעיא כאן ונפשטה מההיא מעשה דדגלת דבעינן אסקינהו קמן וכו׳ דהיינו קברתיו וה״ה בעד א׳ במלחמה דבעינן קברתיו דקשה מאי פשיטותא איכא מהתם הלא בקברתיו פשיטא דמהימן ובלא קברתיו לא אפשיטא כלום מהתם טפי מהכא דהכא נמי דחינן דעובדא דשני ת״ח מיירי בדאסקינהו קמן ולא תפשוט בלא קברתיו והיינו הך דהתם במעשה דדגלת נמי לא התירו אלא בדאסקינהו קמן ובלא אסקינהו לא ידעינן מהתם מה דינו טפי מהכא וכיון דכן מאי פשוט הרי״ף ממעשה דדגלת טפי ממאי דדחו הכא זהו כללות הקושיא והביאה מר״ן בכ״מ דף פ״ו ע״א.

וטרם שאבוא לתרץ הך קושיא רוצה אני לעמוד ולהתבונן בדברי התלמוד בפשיטות הבעיא ודחייתה. ואען ואומר דהבעיין בעי ער א׳ במלחמה בלא קברתיו מהו אי טעמא דעד א׳ משום דמלתא דעבידא לאגלויי לא מסהיד בדדמי מתירין את האשה ע״פ עדות זה אע״ג דליכא דייקא אבל אי חיישי׳ דהעד מעיד בדדמי וסמכו חכמים להתיר את האשה משום דייקא הכא לא דייקא משום דאמרה בדדמי. ופשיט ת״ש מעשה בשני ת״ח שהיו באים עם אבא יוסף ן׳ סימאי בספינה וטבעו והשיא ר׳ את נשותיהן ע״פ נשים והא מים כמלחמה דמו ונשים אפילו מאה כעד א׳ דמיין וקתני השיא אלמה דעד א׳ מהימן ולא אסהיד בדדמי שראה שנפלו לים ולא ראה שכיסום המים או לא שהא עליהם עד שתצא נפשם וה״ה במלחמה אינו מעיד שנהרג בדדמי אם לא ראה שנהרג לגמרי ודחינן ותסברא משלא״ס נינהו ומשלא״ס אשתו אסורה אלא היכי דמי הכא דאמרי אסקינהו קמן וכו׳.

ואיכא למידק מאי פשוט הבעיין היכי ס"ד דר' התיר נשים שטבעו בעליהן במשאל"ס ויראה לי דהפשטן סבר דהא דאסרו חכמים היינו באיניש דעלמא שטבע דאפילו סליק במקום אחר ליה קלא אבל בשני ת"ח ואבא יוסף ן' סימאי דהם אנשים גדולים כיון דיש עדות שטבעו לא חיישי' דסלקו דאם איתא דסלקו קלא אית להו. וכיוצא בזה אמרו בפ' האשה בתרא דף קכ"א ע"א אמר רב אשי הא דאמרו רבנן משאל"ס אשתו אסורה ה"מ באיניש דעלמא אבל צ"מ לא דאי סליק קלא אית ליה ולא היא ל"ש איניש דעלמא ול"ש צ"מ דיעבד אין לכתחלה לא וכן אמרו שם דף קכ"א ע"ב גבי חסא דטבע בים דאנסבא ר"נ לדביתהו משום דחסא גברא רבא אם איתא דסליק קלא אית ליה, וזהו דעת הפשטן כאן דסבר דמעשה דשני ת"ח שטבעו עם אבא יוסף ן' סימאי דהתיר ר' נשותיהן על פי נשים לא היה חשש איסור משאל"ס משום דאם איתא דסלקו קלא אית להו ובעדות טביעה לחודה התיר ר' את נשותיהן א"כ שמעינן דעד א' אינו מעיד בדדמי דאי חיישינן דמעיד בדדמי וצריכינן לדייקא דאשה הרי כאן בטביעה דהוי כמלחמה ליכא דייקא אלא דאי דאין העד מעיד בדדמי לא בטביעה ולא במלחמה ונאמן אפילו בלא קברתיו אע"ג דליכא דייקא, ודחינן ותסברא והא משאל"ס נינהו ומשאל"ס אשתו אסורה אפילו דיהא גברא רבה וצורבא מרבנן אלא היכי דמי הכא דאמרי אסקינהו קמן וחזנהו לאלתר להוציא מידי איסור משאל"ס דלמא סליק במקום אחר וזה על כרחין חסר בברייתא.

ואם זה היה שנוי בברייתא בהדייא לפחות היינו מוכיחין מינה דבמידי דשייך בדדמי אם אמר קברתיו נאמן כדפשיטא לן אמנם כיון דהברייתא על כרחין חסורי מחסרא אני דוחה ואומר דהכא במאי עסקינן דקאמרי סימנין דידהו דלאו עלייהו קא סמכינן אלא אסימנין כלומר דמיירי כגון שהעלום לאלתר לפנינו או שראום עדים ובאו הנשים ואמרו לנו קודם שראו אותם תדעו שהת"ח יש להם סימן פ' ופ' שהם סימנים מובהקים ביותר ומצאנו אנחנו באותם הגופים שהיו להם אותם סימנים כי הא ודאי מהימני דסמכינן אסימנין ולא עלייהו ומה שהעידו על הסימנים לאו עדות הוא (ופי' זה בענין סימנין הוא בתשו' הר"ן סי' ל"ג דף ע"ז והביאו הרא"ם בשם הר"ן בח"א דף מ"ה סוף ע"ב ודף ן' סוף ע"ד והריב"ל ח"א בתשו' הראשונים ושם בסוף ח"א הביאו מהר"י ן' לב בקונטריס יע"ש) באופן דלפי דחיה זו עד א' במלחמה אפילו באומר קברתיו לא מהימן דהתם לא על פי הנשים סמכנו אלא על פי הסימנין ולכן כתב הרי"ף ז"ל דלפי דחייה זו ליכא למיגמר מהך דשני ת"ח דסמכינן אנשים וה"ה לעד א' ולא אפשיטא בעיין.

אמנם כתב הרי"ף דאע"ג דלא אפשיטא כאן אפשיטא מההוא גברא דטבע בדגלת ואסקוה אגישרא ואסבה רבא לדביתהו אפומא דשושביניה לבתר ה' יומי מהא שמעינן דעד א' נאמן במשאל"ס ודוקא היכא דקאמר אסקוה לקמאי דהיינו כעין קברתיו דטלטול הוא כמו קבורה להוציא מחשש שמא לא מת וגם שיאמר חזיתיה לאלתר והכרתיו להוציא מחשש שמא הוא אחר ובדאסיקנא למעשה דב' ת"ח כלומר דאמרו שם דבעי' אסקינהו לקמן וחזינהו לאלתר וכדאמרי' בההוא דטבע

בדיגלת ואסקוה אגישרא דהך טלטול הוי כמו קברתיו וה״ה לעד א׳ במלחמה היכא דאמר מת וקברתיו דנאמן לאפוקי סברת הדחיין של הברייתא דשני ת״ח דמוקי לה דקאמרי סימנים דלפי אותה אוקמתא אפילו בקברתיו אינו נאמן כדפרישית לעיל זהו כוונת הרי״ף לפי פירוש א׳ של הרב המגיד דבעיין בלא קברתיו ובקברתיו פשיטא ליה לבעיין דנאמן, והכלל העולה דהבעיין הוא בלא קברתיו ובקברתיו פשיטא ליה דנאמן ורצה לפשוט מברייתא דשני ת״ח דבלא קברתיו נאמן ודחה הדוחה דמאותה ברייתא ליכא למילף מידי ואדרבא איכא למימר דאפילו בקברתיו אינו נאמן ופשט הרי״ף מעובדא דדגלת דבקברתיו נאמן וה״ה טלטול בין בים בין ביבשה זהו מה שעלה במצודתי להליץ בעד המגיד במה שפירש דהרי״ף סבר דהבעיין סבר דבקברתיו פשיטא דנאמן וסילקתי מעליו כל קושיות הריב״ל ז״ל ברוך רחמנא דסייען ועיי׳ בלחם משנה מ״ש בזה וכנראה דראה דבריו מהרש״ך והקשה עליהם עיי׳ במהרש״ך ח״ב סוף סי׳ י״ד ודו״ק.

הפירוש השני מה שפירש הרמב״ן בס׳ המלתמות והריב״ש סי׳ שע״ח בדעת הרי״ף ז״ל דבעיין בקברתיו ובלא קברתיו פשיטא דאינו נאמן ואם ניסת תצא דחיישינן דיאמר העד בדדמי ולא דמי לטבע במשאל״ס דאם ניסת לא תצא דהתם החששא הוא דאנן חיישי׳ שמא עלה ויצא במקום אחר אבל בעד עצמו ליכא חשש דמעיד דטבע וכיסוהו המים ושהא עליו עד שתצא נפשו אבל עד א׳ במלחמה דאומר הרגו לפ׳ דיש לחוש דאמר בדדמי דחזו דמחו ליה בגירא או ברומחא וסבר מית כיון דלא אמר קברתיו תצא כי קא מבעיא לן עד א׳ במלחמה הוא בדאמר קברתיו וצדדי הספק הוא אי טעמא דעדות א׳ בעלמא הוי משום דמלתא דעבידא לאגלויי לא משקר ה״נ לא משקר ושרינן לה אבל אם בעלמא חיישי׳ דמשקר וטעמא דהתירא הוא משום דייקא הכא במלחמה אע״ג דאמר קברתיו יש לחוש דמשקר וליכא דייקא כיון דהוה מלחמה ולא שרינן לה אלו הם צדדי הבעיא לפי פירוש זה וכ״כ נמקי יוסף דהרי״ף מפרש הבעיא דוקא בקברתיו וצדדי הבעיא הם אם אינו משקר או דלמא דמשקר וצריכינן לדייקא יע״ש וכתב הל״מ דף צ״ט ע״ג דזה הפירוש הוא מה שנראה לכראורה שפירש הריב״ש בדעת הרי״ף ולהך פירוש אתי שפיר לישנא דגמרא לא משקר דר״ל שקר ממש כלומר לא ישקר בכוונה ממש העד עכ״ל.

אמנם כתב הל״מ בדף ק׳ ע״ג דהריב״ש מפרש בדעת הרי״ף ז״ל דבעיין בקברתיו וצדדי הבעיא הוא אי טעמא דעד א׳ משום דמלתא דעבידא לאגלויי לא משקר ולא אמר בדדמי או דלמא דאפילו אמר קברתיו איכא למיחש דאמר בדדמי דאפשר דלאחר קבר כיון דלא אמר סמנין ולא שרינן אלא משום דייקא וכיון דבמלחמה ליכא דייקא לא שרינן זהו כללות דבריו יע״ש ודברים תמוהים הם בעיני דמהיכן ראה הל״מ דהריב״ש מפרש לדעת הרי״ף צדדי הבעיא משום דחיישי׳ דאמר העד קברתיו בדדמי ולא היו דברים בעולם דהריב״ש יפרש כן דעת הרי״ף דהרי הריב״ש סי׳ שע״ח ביאר דעת הרי״ף מתוך מ״ש הרמב״ן בס׳ המלחמות והרי הרמב״ן בס׳ המלחמות בריש דבריו כתב מסתברא דבעיין אפשיטא לן ממעשה דדיגלת דאנן לא

בעינן עד א' במלחמה מהו משום דלמא איהו נמי אמר בדדמי אלא הא מפרש בגמ' או דלמא טעמא דעד א' דמהימן משום דהיא גופא דייקא והכא לא דייקא כלומר דתלייא בדדמי כיון דאיכא מלחמה בעולם עכ"ל גם מהרלב"ח ז"ל דף רל"ה ע"א וע"ב האריך להוכיח דצדדי הבעיא לדעת הרי"ף אינו משום דחיישי' דשמא אמר העד קברתיו בדדמי אלא טעם הבעיא הוא משום דחיישי' דמשקר וצריכין לדייקא והכא ליכא דייקא יע"ש.

ופשיט מההיא דשני ת"ח דטבעו והשיא ר' את נשותיהן ע"פ נשים שהם כעד א' דטעמא דעד א' משום דמלתא דעבידא לאגלויי לא משקר ולא הוי טעמא משום דייקא דהרי גבי מים ליכא דייקא ה"ה גבי עד א' במלחמה דאמר קברתיו דלא חיישי' דשמא משקר ואע"ג דליכא דייקא שרינן לה דלא הוי טעמא משום דייקא ודאי ותסברא וכו' אלא היכי דמי הכא דקאמרן אסקינהו לקמן וחזינהו לאלתר וקאמרי סימנין דידהו וכו'.

וקשה מאי דחי לפשיטות הבעיא דכי אמרי נמי אסקינהו קמן וכו' מאי הוי דלמא משקר ואיהי גופא לא דייקא דאמרה בדדמי וזו היא הקושיא שהקשה הרבה המגיד ז"ל וז"ל ואם איתא דבמת וקברתיו קא מיבעיא להו מאי דחי בההיא דשני ת"ח כגון דקאמרי אסקינהו קמן ומאי הוה כי אמרי אסקינהו קמן ואמרי סימנין והא בעד א' כי אמר מת וקברתיו חיישי' דלמא משקר עכ"ל ובעמדי על דברי הרמב"ן בס' המלחמות דהוא מארי דהאי פירושא בהרי"ף דמפרש הבעיא דוקא בקברתיו ראיתי דהוא מפרש מ"ש בגמ' וקאמרי סימנין אין הכוונה דהנשים המעידות אמרו ראינו הת"ח כשעלו מן הים והכרנום בסימנין אלא הכוונה דהנשים אמרו לנו ראינו ב' ת"ח יש להם סימנים של כך וכך שאינם גלויים בפנים ובפס ידיהם אלא בגוף במקום מוצנע יש להם סימן פ' ופ' שהם סי' מובהק ואנחנו מצאנו לגופים אלו כדבריהם כי הא דאי מהימני משום דסמכינן אסימנין ולא עלייהו ומה שהעידו על הסימנין לאו עדות הוא וז"ל הרמב"ן בס' המלחמות ומעשה דשני ת"ח לאו עלייהו קא סמכינן אלא אסימנין אלא דרשהו אם רמאי הוא אם לאו כדרך שמחזירין אבדה וגט בסימנין עכ"ל גם בנמוקי יוסף כתב דסימנין הללו הוו סימנים מובהקים כדרך שנותנים באבדה כגון שהוא במקום מוצנע עכ"ל גם הרא"ם ח"א דף מ"ה ודף ן' הביא פירוש זה בשם הר"ן והריב"ל בח"א סי' א' הקשה הקושיא הנז' והיא קושיית הרב המגיד ותירץ דיראה דמשום זאת הקושיא פירש הריטב"א דאמרו הנשים אותם ת"ח יש להם סימן פ' ומצאנו לאנשים אלו כדבריהם יע"ש והביא דבריו הרש"ך ח"ב סי' קמ"ב וסי' י"ד יע"ש. גם הב"ח כתב כן בסוף סי' י"ז יע"ש.

איברא דאני כתבתי לעיל הך פירושא דסימנין לתרץ הפירוש הראשון של הרב המגיד דפירש דבקברתיו פשיטא ליה לבעיין דנאמן ובלא קברתיו מיבעיא ליה וכתב דזו היא דעת הרי"ף והקשה עליו מהריב"ל ח"ב סי' י"ז דאם זו היא דעת הרי"ף איך כ' הרי"ף דהבעיא לא נפשטה כאן ונפשטה ממעשה דדגלת

דמאי פשיטותא איכא בעובדא דגלת טפי מהכא ולתרץ קושיא זו הכרחתי לומר דלפי הדחיין דמוקי מעשה דת"ח דאמרו סימנין כפירוש הריטב"א היה יוצא דאפילו בקברתיו אינו נאמן ולכך הוצרך הרי"ף ז"ל לפשוט דבקברתיו נאמן ממעשה דגלת כדכתי' לעיל וכיון דפירוש זה דסימנין ראה המגיד כדכתבינן א"כ קשיא טובא איך כתב הרב המגיד בסיום פירוש הראשון אבל באו' מת וקברתיו לא איבעיא להו דאי מת וקברתיו איבעיא להו מאי קא דחו בההיא דשני ת"ח דקאמרי אסקינהו קמן ומאי הוה כי אמרי אסקינהו וסי' ודלמא משקר עכ"ל דמאי קושיא והלא פירוש סימנין הוא כדפירש הרמב"ן והר"ן והריטב"א באופן דממה נפשך יש קושיא על המגיד אם לא ראה פירוש הרמב"ן והריטב"א בענין הסי' קשה איך כתב דהרי"ף מפרש הבעיא בדלא אמר קברתיו ובקברתיו פשיטא ליה דא"כ איך כתב הרי"ף דהבעיא לא נפשטה כאן ונפשטה ממעשה דגלת ואם ראה המגיד דברי הרמב"ן והריטב"א בפירוש הסו' ובכן נתיישבו דברי הרי"ף דנפשטה הבעיא ממעשה דגלת א"כ קשיא על המגיד דפריך למי שפירש הבעיא דמיירי דבקברתיו דמאי דחי במאי דאמרי סי' והלא הדחייה היא יפה מאד דלפי' סימנין שאמרו הרמב"ן והריטב"א כוונת הדחייה היא דאפילו בקברתיו לא מהימן כדכתבינן וצ"ע.

הפירוש הג' שיש בבעיא והוא הפירוש הב' שכתב הרב המגיד וז"ל אי נמי דבעיין בכל גוונא היא וכוונת דבריו דהבעיין תופס במושלם דהעד לא אמר בדדמי כלל ולפי זה הבעיין מספקא ליה בין דאמר העד קברתיו בין בדלא אמר קברתיו דאי הוי טעמא משום דעבידא לאגלויי אפילו בדלא אמר קברתיו נאמן ואי הוי טעמא משום דייקא ומנסבא משום דבעלמא חיישי' דהעד משקר ולכך אצטרכינן לדייקא אפילו בדאמר קברתיו אינו נאמן משום דליכא דייקא דהאשה אמרה בדדמי ופשיט ממעשה דב' ת"ח שטבעו והתיר ר' את נשותיהן דע"כ טעמא משום מלתא דעבידא לאגלויי דהא במים ליכא דייקא וא"כ ה"ה במלחמה אפילו בדלא אמר קברתיו נאמן ודחה הדוחה ותסברא דהב"ע דאמרי אסקינהו קמן וכו' וקאמרי סימנין וכו' וקשה דמאי דחה הדוחה דסוף סוף תפשוט דטעמא משום דעבידא לאגלויי דאי חיישינן דמשקר וטעמא משום דייקא הכא ליכא דייקא ויראה מדברי הריב"ל בת"א סי' א' ובח"ב סי' י"ו ובסוף ח"א כתבו הר"י כן כל דכוונת הדחיה היא כך נהי דלפי סברת הבעיין דלא חייש דאמר העד בדדמי יש לפשוט הבעיא אמנם אני סובר דיש לחוש שמא אמר העד בדדמי וכיון דכן לא תפשוט אלא בדאמר קברתיו דליכא למיחש דאמר העד בדדמי והב"ע דאמרי אסקינהו קמן וכו' דהוי לחוש דאמר העד בדדמי לא תפשוט וזהו שכתב המגיד ומיהו כי אמר וקברתיו לא חיישי' ליה מהנך עובדי אבל כי לא אמר וקברתיו הוייא לא בעיא ולא אפשיטא עכ"ל ועל פי' זה הקשה מהריב"ל בח"ב וז"ל ולכאורה נר' דלאו אורחא דתלמודא היכא דדחי הפשיטות למימר צד אחר אלא חדא מהנהו תרין צדדין דהוה מספקא ליה לבעיין והכא לאו הכי הוא דהרי הבעיין מספקא ליה אי טעמא דעד א' משום דמלתא דעבידא לאגלויי לא משקר ומהימן אפילו דלא אמר קברתיו או דלמא טעמא דעד א' משום דהיא גופה דייקא ומנסבא ולא מהימן אפילו בדא' קברתיו ודוחה הפשיטות ולא קאמר שום צד מהנך תרין צדדין אלא צד אחר דדוקא היכא דקאמר אסקינהו לקמן דהוי כמו קברתיו

הוא דמהימן כלומר אבל בדלא אמר קברתיו אכתי תיבעי דנעשה צדדין אחרי' שמא יאמר העד בדדמי ע"כ זהו מה שהקשה מהריב"ל על פי' ב' של המגיד ז"ל, ומ"מ כוונת המגיד היא כמו שכתבתי, ופירוש דברי הרי"ף ז"ל לפי פירוש זה הוא כך ולא אפשיטא בעיין בהחלט שהבעיא היתה בתחלה בין בקברתיו בין בלא קברתיו אבל מ"מ בקברתיו אפשיטא מההיא דקאמר ותסברא וכו' אלא הכא כגון דקאמרן אסקינהו לקמן וכו' וממעשה דדגלת וכו' וכ"כ הל"מ דף ק' סוף ע"ב וריש ע"ג יע"ש.

ודע דהרא"ם ח"א בתשו' סי' ך' הביאו מר"ן בכ"מ דף פ"ה ע"ג פי' בעיא זו לדעת הרמב"ם דהוי בין בקברתיו בין בלא קברתיו אמנם צדדי הבעיא הם באופן אחר דבקברתיו מספקא ליה דלמא טעמא משום דעבידא לאגלויי לא משקר ולא משום בדדמי ובדלא אמר קברתיו מספקא ליה אי אמר בדדמי והאריך בביאור יע"ש ובסוף דבריו ובגמ' לא הזכיר אלא הספק הנופל בטעמא דעד א' שהוא כולל את שניהם וכו' יע"ש ומהרש"ך בח"ב סי' קמ"ב וסי' י"ד כתב דזו היא דעת המגיד בפירוש השני לברוח מקושית מהריב"ל על המגיד ואני אומר דזה כבר רמזו מהריב"ל דח"ב סי' י"ו ואמר דאין דברי המגיד סובלים פירוש הרא"ם יע"ש.

עוד יש פי' אחר ד' והוא דעת הרז"ה דבעיין בלא קברתיו ולא אפשיטא ולפי דעת הרז"ה גבי מי שראה שפלטו הים לפ' אם ראה מתחילה טביעתו או ידע בעי' שיראהו לאלתר אחר שפלטו הים ושהכירו בסי'. ובשלא ידע טביעתו בראהו לאלתר והכירו בט"ע סגי ולא בעי סי' והיינו מעשה דדגלת.

עוד יש פי' ה' של הרמב"ן עצמו וס"ל דאפשיטא בעיין דעד א' נאמן מההיא דדגלת ואפילו בדלא אמר קברתיו נאמן וכן פשטא מההיא דששים בני אדם שנהרגו בכרכום ביתר וזה דעת הרשב"א והר"ן והריב"ש אלא שכתבו שיש לחוש במים ובמלחמה להצריך קברתיו מפני הרי"ף והרמב"ם ז"ל.

עוד יש פי' אחר ו' דבעיין בקברתיו ולא נפשטה וס"ל דאפילו בקברתיו אינו נאמן והוא דעת ר"ח וראב"ן הביאו המרדכי והב"י יע"ש (ע"כ נמצא).

סימן י"א
ה' אישות

שאלה באשה שהיתה מעוברת וא"ל מה טיבו של עובר זה ואמרה מאיש פ' וכשר הוא ואחר זמן כשחזרה בתשובה אמרה דמלבד דאיש פ' בא עליה ג"כ חתנה בא עליה ואינה יודעת מאיזה משניהם נתעברה יורינו המורה מה טיבו על עובר זה אם הוא כשר לבא בקהל או לאו ויבא שכמ"ה.

תשובה אנכי הרואה אלקים ראיתי עולים המאורות הגדולים הרבנים דייני גולה שנחלקו בהיתר השתוקי הזה להתירו בבת ישראל. ושלחו מתם על יד ציר אמונים הכהן הגדול הדיין המצויין דוד נר"ו שיודיע הספק הזה לרבני ארץ ישראל ויקח מידם תורה חתומה לדעת מה יעשה ישראל והגם כי ידעתי מיעוט ערכי עלי ואיני כדאי והכרעת תלמיד אינה מכרעת מ"מ לאהבת השואל כהנא רבא אמרתי עת לעשות לגלות מה שדעתי נוטה בדבר הלז ואומר אנכי כי שני ספקות נסתפקו בשתוקי הזה.

הספק הראשון הוא כי אע"ג דתנן בפ"ק דכתובות ראוה מעוברת וא"ל מה טיבו של עובר זה מאיש פ' וכהן הוא ר"ג ור"א אומרים נאמנת רי"א לא מפיה אנו חיין אלא הרי זו בחזקת מעוברת לנתין ולממזר עד שתביא ראיה לדבריה ואפסיקא הלכתא כר"ג, הנה יש להסתפק ולומר דלמא ע"כ לא קאמר ר"ג נאמנת אלא היכא דלא היתה חששא שנתעברה מנתין וממזר אבל היכא דאיכא קלא שהעולם אומרים שהוא בן ממזר כגון שקול הברה נשמע שהיתה מעוברת מחתנה אפשר דיודה ר"ג לר"י דלא מפיה אנו חיין.

הספק הב' דאת"ל דאפילו בכה"ג נאמנת היינו דוקא היכא דלעולם אמרה שנבעלה לכשר אבל הכא בנ"ד דבתחלה אמרה דעובר זה היה מאיש הכשר ואחר ימים אמרה כשחזרה בתשובה דמלבד דאיש פ' כשר בא עליה ג"כ חתנה בא עליה חזר הדין דהוא ספק ממזר.

ספק ג' יש לברר כי מתוך דברי השאלה יראה דכל דברי האשה בין מה שאמרה דהעיבור היה מאיש פ' כשר בין מה שאמרה אחר ימים דגם חתנה בא עליה לא היה בפני ב"ד ובמושב זקנים אלא מה ששמעו מפיה אנשים או נשים הן הבאים לפני ב"ד ואמרו שהיא אמרה בתחלה וכך אמרה אחר ימים ויש להסתפק אי בכה"ג דאמרה חוץ לב"ד אם מפיה אנו חיין.

וטרם החילי לדבר ראיתי להקדים כי ידוע מ"ש בפ' עשרה יוחסין דף ע"ג אמר רבא שתוקי כשר מ"ט רוב כשרים אצלה וכו' והתורה אמרה לא יבא ממזר ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ממזר ספק יבא וכו' ומה טעם אמרו שתוקי פסול משום דמעלה עשו ביוחסין ואע"ג דאמרי' בעלמא בכל התורה ספיקא דאורייתא לחומרא הכא גבי ממזר איכא קרא יתירא להתיר ספק ממזר כדאמרי' בפ' עשרה יוחסין דף הנז' חמשה קהלי כתיבי וחד מינייהו למשרי שתוקי בישראל ולכך הוקשה לו לרבא מ"ט אמרו שתוקי פסול דאע"ג דבעלמא יש להחמיר באיסורא הכא גבי ספק ממזר גילה לנו הכתוב בהדיא דשתוקי שהיה ספק ממזר מותר לבא בקהל וא"כ מה טעם גזרו בו חכמים ואמרו דשתוקי פסול והוצרך לתרץ דטעמא הוי משום דמעלה עשו ביוחסין באופן דהנה נתבאר דאיסור השתוקי שהוא ספק ממזר הוא קליש איסוריה מדרבנן בעלמא משום דמעלה עשו ביוחסין ואין לו דמיון לשאר הספקות של תורה דאזלי' בהו לחומרא דלדעת ר"ת איסורא דספקות להחמיר הוי מן התורה

ולדעת קצת איסורא דספיקות הוי מדרבנן ומשום סייג לתורה הכא גבי שתוקי אין איסורו אפילו מדרבנן משום סייג לתורה אלא משום דמעלה עשו ביוחסין ועיי' בתשו' מהר"י טראני השייכות לי"ד סי' א'.

ואחר שהקדמתי הצעה זאת אבא לגלות מה דעתי נוטה בספק הראשון. תנן בפ' אלמנה לכ"ג כהן שאנס ופיתה בת ישראל וילדה תאכל בתרומה ואמרי' עלה בגמ' אתמר הבא על ארוסתו בבית חמיו רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי אמר רבא מסתברא מלתיה דרב דדיימא מעלמא וכו' ומוקי למתני' דילדה תאכל בתרומה דלא דיימא מעלמא ואיכא דאמרי ארוסה שעברה רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי אמר רבא מסתברא מלתיה דרב דלא דיימא מניה ודיימא מעלמא וכו' ומוקי למתני' דילדה תאכל בתרומה דדימא מיניה ודיימא מעלמא. הנה נתבאר דללישנא קמא אין להתיר אליבא דרב אלא היכא דלא דיימא מעלמא וללישנא בתרא אע"ג דדיימא מעלמא, וזהו אליבא דרב אמנם לשמואל ללישנא קמא אע"ג דדיימא נמי מעלמא כיון דבא עליה הכהן או הארוס הולד שתוקי דהיינו שבודקין את אמו ואם אמרה לכשר נבעלתי נאמנת וללישנא בתרא אע"ג דלא דיימא מיניה אלא מעלמא הולד שתוקי דבודקין את אמו ואם אמרה לכשר נבעלתי נאמנת.

והנה יש להסתפק אם הלכתא כלישנא קמא או כלישנא בתרא ואת"ל דהלכתא כלישנא בתרא או כלישנא קמא איכא לספוקי אי הלכתא כרב או כשמואל, והרמב"ם ז"ל פ"ח דתרומות פסק למתני' דילדה תאכל בתרומה כלישנא קמא דלא דיימא מעלמא, ויש להסתפק בדעת הרמב"ם היכא דדיימא נמי מעלמא ובדקו לאבי הנער וגם את אמו ואמרו שהנער הוא בן הכהן אם תאכל בתרומה וזה הוא פלוגתא דרב ושמואל ללישנא קמא ולא גילה הרמב"ם מה דעתו נוטה בזה ויראה ודאי מסתמא דהלכתא כרב באיסורי ואין אביו ואמו נאמנין כיון דדיימא מעלמא.

ויש להוכיח זה לפי דעת מהר"ד ן' זמרא בתשו' כ"י סי' תקכ"ו דעמד במ"ש הרמב"ם פ"ג דה' יבום מי שזינה עם אשה וכו' הרי זה ספק לענין יבום ונתקשה שם ה"ה אמאי לא ביאר הרמב"ם דזהו דוקא בדדיימא מעלמא אבל לא דיימא מעלמא בנו הוא לכל דבר כמו שפסק לענין תרומה וה"ה לא תירץ בזה ותירץ הרב מהר"ד ן' זמרא וז"ל ונ"ל דהרמב"ם לא אירי הכא בה' יבום אלא באשה דדיימא מעלמא ודקדקתי כן מלשונו שכתב מי שזינה עם אשה ולא כתב מי שבא על אשה משמע דבאשה זונה אירי ותו דמכלל אותה עם א"א וא"א רוב בעילות אצל הבעל והוי כדיימא מעלמא ועדיפא מיניה, ותו שכתב ומאין יודע הדבר שהוא בנו ודאי הרי אין לו חזקה ובשלמא אי דיימא מעלמא היינו דאין חזקה אבל אם לא דיימא מעלמא מוקמינן לה אחזקתה ולא נבעלה אלא לזה ע"כ, וכן מצאתי למהרי"ט ן' יעיש ז"ל בתשובה הובאה בס' בני אהרן דף ע"ג ע"ב דמפרש דברי הרמב"ם דה' יבום דאיירי היכא דדיימא מעלמא.

ולפי שטת הרבנים הנז׳ הנה נתבאר דדעתו של הרמב״ם לפסוק כלישנא קמא אליבא דרב דהיכא דדיימא נמי מעלמא הרי זה ספק ולא דייניגן ליה כדאמר שמואל דהוי שתוקי דבודקין את אמו כמו שביאר הרמב״ם בה׳ יבום. וא״כ לכאורה נמשך מזה דבנ״ד דדיימא מחתנה אע״ג דאמרה לאיש פ׳ כהן נבעלתי אינה נאמנת לדעת הרמב״ם דפסק כרב אליבא דלישנא קמא ואף לשמואל אפשר לומר דבנ״ד אינה נאמנת דע״כ לא קאמר דבודקין אותה אלא מפני דדיימא לזה ודיימא נמי לעלמא אבל היכא דדיימא לעלמא גרידא אפשר דיודה שמואל דלא דייניגן ליה דבודקי׳ את אמו.

ומיהו יראה ברור דאע״ג דהרמב״ם פסק כלישנא קמא וכרב דאמר דדיימא מכהן ודיימא נמי מעלמא אין מאכילין לבן תרומה והרי הוא ספק לענין זה אע״ג דבדקו את אמו ואמרה לאיש פ׳ כהן נבעלתי וזה הולד הוא ממנו וגם מודה בדבר משום דחיישינן כשם שזנתה עם זה כך זנתה עם אחר כיון דדיימא מעלמא היינו דוקא לשאר איסורי תורה החמורים כגון לענין אכילת תרומה ולענין יבום אמנם לענין איסור ממזרות לבא בקהל דקלישא אסוריה פסקו להקל כשמואל דמפיה אנו חיין כ״כ הרמב״ם בהדיא פט״ו מה׳ איסורי ביאה בארוסה שנתעברה ודיימא מארוס ודיימא נמי מעלמא דאם נבדקה ואמרה עובר זה מארוסי הרי זה כשר יע״ש וכתב שם ה״ה דפסק כלישנא קמא וכשמואל יע״ש.

איברא דאכתי יש להסתפק בנ״ד דאע״ג דפסק הרמב״ם לענין איסור ממזרות דהלכה כשמואל היינו דוקא היכא דדיימא מארוס וגם דיימא מעלמא אז הוא דאמר דאם נבדקה ואמרה עובר זה מארוסי הרי זה כשר אבל אם הוה דיימא מעלמא לחודיה אפשר דלא מהימנא וא״כ בנ״ד דלא הוה דיימא אלא מחתנה לא תהיה נאמנת לומר לאיש פ׳ כשר נבעלתי. ויראה לי דבנ״ד אע״ג דלא הוה דיימא אלא מחתנה לחוד נאמנת לומר לכשר נבעלתי ומנא אמינא לה מהא דכתב הרמב״ם פט״ו מה׳ איסורי ביאה וז״ל פנוייה שנתעברה מזנות אמרו לה מהו העובר הזה או הולד הזה אם אמרה בן כשר הוא ולישראל נבעלתי הרי זו נאמנת והבן כשר ואעפ״י שרוב העיר שזינתה פסולים עכ״ל. והנה בכל התורה אזלינן בתר רובא בין להקל בין להחמיר כדאיתא בחולין וחשבינן ליה כודאי יע״ש.

וא״כ הדברים ק״ו אם כשרוב העיר פסולים דראוי לומר זיל בתר רובא וחשיב כודאי אפ״ה חזינן דאם אמרה לכשר נבעלתי נאמנת, היכא דליכא אלא חששא בעלמא דנבעלה לחתנה ורוב העיר הם כשרים לא כ״ש דנאמנת לומר לכשר נבעלתי וזהו ק״ו שאין עליו תשובה דאל תשיבני ארוסה תוכיח דהיכא דדיימא מעלמא לחוד משמע מדברי הרמב״ם דהיא נאמנת לומר לכשר נבעלתי אלא דוקא היכא דדיימא מארוס ודיימא נמי מעלמא דשאני ארוסה דדיימא מעלמא לחוד דאית בה תרתי לריעותא חדא דרוב פסולין אצלה שנית דלא דיימא אלא מהפסולים אבל היכא דאיכא חדא לטיבותא וחדא לריעותא כגון דרוב העיר פסולין ולא הוה דיימא לחד מינייהו וכ״ש דרוב העיר כשרין והוה דיימא לפסול א׳ כגון נ״ד דהוה

דיימא מחתנה לחוד ורוב העיר כשרין מילתא דפשיטא הוא דנאמנת לומר לכשר נבעלתי.

ועוד יראה לי דאפשר דאפילו גבי ארוסה דדיימא מעלמא לחוד ס"ל להרמב"ם דאם נבדקה ואמרה עובר זה מארוסי נאמנת ומאי דנקט הרמב"ם גבי ארוסה היו מרננים אחריה דנבעלה והיא ארוסה עם ארוסה ועם אנשים אחרים אעפ"י שבא עליה הרי זה ספק ממזר ואם נבדקה ואמרה עובר זה מארוסי הרי זה כשר כמו שביארנו לא תידוק מינה דע"כ לא קאמר דנאמנת אלא היכא דדיימא מארוס ומעלמא דאם לא כן לאשמועינן רבותא היכא דדיימא מעלמא לחוד נאמנת, דלא היא דמאי דנקט הרמב"ם דיימא מארוס ודיימא מעלמא הוא משום חדושא דרישא דינא דאע"ג דדיימא מארוס מסתמא הוי ספק ממזר ולא אמרינן כיון דדיימא מארוס אין חוששין לבניה שנאמר רוב בעולות הם מהארוס כדאמרי' באשת איש קמ"ל דלא אבל לעולם לענין סיפא דינא דאמר ואם נבדקה ואמרה עובר זה מארוסי היא נאמנת אע"ג דלא דיימא אלא מעלמא והיינו דסיים הרמב"ם הרי זה כשר כמו שבארנו כלומר כמו שבארנו לעיל גבי דין פנויה דאעפ"י שרוב העיר שזנתה בה פסולים נאמנת ולא אולינן בתר רובא ה"ה גבי ארוסה אע"ג דלא דיימא אלא מעלמא והם רובם פסולים אפ"ה נאמנת.

ומ"מ אפילו תימא דגבי ארוסה אין אנו מאמינין אותה אלא היכא דדיימא מארוס ומעלמא אבל היכא דדיימא מעלמא לחודיה אינה נאמנת היינו טעמא משום דאיכא תרתי לריעותא רוב פסולים וגם אינה דיימא אלא מעלמא אבל בנ"ד דאיכא חדא לטיבותא דרוב כשרין אצלה אע"ג דאיכא חדא לריעותא דדיימא מחתנה נאמנת דהרי גדולה מזו מצינו דאפילו דרוב פסולים אצלה נאמנת ואע"ג דהתם לא איירי בדדיימא מפסולים מ"מ כיון דפסולים הוו רובא דקי"ל בכל התורה כולה זיל בתר רובא עדיף טובא מנ"ד היכא דדיימא מפסול ורוב כשרים אצלה וזה ברור בעיני.

והנה הרב המובהק כמהר"ר משה בנבנשת ז"ל הוא המורה הראשון להתר בתשו' כתיבת יד וראיתי כתוב דהביא מ"ש הטור א"ה סי' ד' וז"ל פנוייה שנתעברה וילדה אם אינה לפנינו לבודקה הרי זה ספק ממזר ואפילו אם אומרים של פ' הוא שהוא ודאי ממזר אפ"ה אינו אלא ספק אפילו מודה אותו פ' שנבעלת לו כשם שזנתה עם זה כך זנתה עם אחר ואם אומרת לכשר נבעלתי נאמנת והולד כשר וכתב הרב ז"ל דיש להסתפק בחלוקה זו דאם אמרה אי קאי למאי דסליק מיניה ונ"מ דאפילו אם אומרים העולם שהיא מעוברת מממזר והנואף מודה עכ"ז היא נאמנת כשאמרה לכשר נבעלתי או אם קאי ארישא דינא דבליתא קמן או אלמת הוי ספק ממזר אבל אם אמרה לכשר נבעלתי נאמנת וכתב דדעתו נוטה להבנה הראשונה כי כן מורה פשט דברי הטור ונ"מ לנ"ד דהולד כשר ע"כ. והנה הרב ז"ל לא גילה שום הכרח במה שנטה דעתו להבנה הראשונה לפי שהיה ברור בעיניו.

וראיתי למארי דאתריה דנ"ד הוא הדיין המצויין הרב כמהר"י אנא שיכון נר"ו דקרא ערער על מ"ש הרב המובהק משה איש האלקים ז"ל וכתב וז"ל ואחר נשיקת ידיו הגם דנודה שפשטות דברי הטור כן אבל הסברא אינה נוטה שתהיה האשה נאמנת נגד דברי העולם שחושדים כי מחתנה הוא. ותו דא"כ פלוגתא דר"ג ור"י דאיתא בפ"ק דכתובות הוי מן הקצה אל הקצה דלר"י אפילו בסתם מהימנא ולר"ג מהימנא אפילו נגד ערעור העולם שחושדים שמן ממזר נתעברה ולמדונו רבותינו אפושי פלוגתא לא מפשינן זהו כללות דבריו בקיצור.

ואני תמה על דברי הרב כמה"ר יוסף נר"ו דאחר שנראה מתוך דבריו דמודה לרב ז"ל דדברי הטור מוכיחין כן איך רצה לחלוק על משמעות דברי הטור במילי דסברא ותו דסברא זו שאמר לאיסורא לא נהירא דא"כ איך המנוה רבנן לומר לכשר נבעלתי אע"ג דרוב פסולים אצלה והלא איכא למיחש דהיא משקרת להכשיר זרעה אלא מאי אית לך למימר כיון דספק ממזר התורה התירתו בהדיא לבא בקהל מיתורא דקרא ולא פסלו חכמים אלא משום מעלה דעשו ביוחסין הם אמרו והם אמרו כמ"ש ה"ה והר"ן ז"ל, וכיון דרוב פסולים אצלה המנוה רבנן כ"ש גבי רוב כשרים וליכא אלא פסול אע"ג דדיימא מיניה כדאמרן.

ואי"ת אי איתא דר"ג מכשיר אפילו בדיימא מפסול אמאי נקט פלוגתייהו דר"ג בסתם לשמועינן דאפילו בדיימא מפסול מכשיר ר"ג דכתא דהתרא עדיף ובפרט דהלכתא כר"ג ולזה י"ל דלא קשיא מידי דנקט התנא המצוי יותר דהיינו בהיכא דלא דיימא מממזר וכה"ג כ' הרשד"ם בתשו' א"ה סי' ל"ח גבי פלוגתא דהיה מדבר על עסקי גיטה דאמרו הפוסקים דהא דפליגי בהיו מדברים אחרים בפניהם יע"ש. ועוד י"ל דנקט פלוגתייהו בסתם משום דכתא דאיסורא עדיף בנדון זה כיון דיש טעם גדול להתיר דהתורה התירה ספק ממזר וכיוצא בזה כתבו התוס' פ"ק דע"ז והרשב"ם פ' ע"פ והביא דבריהם בעלי הכללים מרן מהריק"א ומהרש"א כדאיתא בס' יבין שמועה דף כ"א ודף קכ"ט יע"ש. ותו דאפילו תימא דע"כ לא התיר ר"ג אלא בסתמא אבל היכא דדיימא מנתין או ממזר מודה לר"י דלא מפיה אנו חיין אנו פוסקים כאבא שאול דמוסיף על דברי ר"ג דתנן בפ' עשרה יוחסין אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי ופרכינן בגמ' אבא שאול מאי אתא לאשמועי' ומשני דאבא שאול עדיפא מדר"ג דאי מהתם הוה אמינא שאני התם דרוב כשרין אצלה אבל היכא דרוב פסולין אצלה אימא לא צריכא אמר רבא הלכתא כאבא שאול ע"כ.

ואי"ת אמאי מתיר אבא שאול אפילו ברוב פסולין אצלה והלא בכל התורה כולה אזלינן בתר רובא וא"כ איסורא דאורייתא הוי ואיך האמינו לאשה שתאמר לכשר נבעלתי ולזה י"ל דכיון דהאשה יש לה חזקת דכשרות גם בנה יש לו חזקת כשרות מכח אמו ואע"ג דאמרי' בעלמא רובא וחזקה רובא עדיף מ"מ סמוך מעוטא דכשרים בהדי חזקה דגופה דכשרות ואתרע רובא והוי ליה פלגא ופלגא והוי ספק ממזר והתורה התירה ספק ממזר ולא מתסר אלא מדרבנן משום מעלה עשו ביוחסין וכיון דמידי דרבנן המנוה רבנן לאשה, באופן דכיון דקי"ל כאבא שאול דאפילו

דרוב פסולים אצלה נאמנת ה"ה להיכא דרוב כשרים אצלה וליכא אלא מעוטא דפסולים דאע"ג דדיימא מפסול המנוה רבנן בדרבנן וזה ברור בעיני.

וכיון שכן דנתברר דגם בדבר פסול המנוה רבנן בדרבנן כיון דהפסול הוא המיעוט אעמוד על דברי הטור דודאי הוא כפי שרשי הדינין הדבר ברור בטעמא דמסתבר דאע"ג דחושדין אותה מנתין היא נאמנת וא"כ יש לפרש דברי הטור כמו שהסכים הרב המובהק משה איש האלקים ז"ל דמ"ש הטור ואם אומרת לכשר נבעלתי דנאמנת דקאי למאי דסליק מיניה אפילו שאומרים העולם שהיא מעוברת מממזר, ויש מקום אתי להוכיח דקאי למאי דסליק מיניה דאם איתא דמ"ש ואם אומרת לכשר נבעלתי ארישא דמלתא קאי דוקא ולא אסיפא אין סדר נבון בדברי הטור לומר דאלפני פניו קאי ולא לפניו וכל הישר הולך לבבו יבין דאכלהו קאי, ותו דאם איתא דהטור סבר דאינה נאמנת היכא דאומרים העולם של פ' ממזר הוא לא הוה שתיק מלאשמועינן הך חדושא שלא נטעה בדבריו הסתומים.

ותו דדין זה של הטור הוא מועתק מדברי הרמב"ם פט"ו מה' אי"ב כמ"ש מרן בב"י ואיכא למידק ע"ד הטור איך לא העתיק דברי הרמב"ם כסדרן כי הרמב"ם כתב פנוייה שנתבערה מזנות א"ל מהו העובר הזה אם אמרה בן כשר הוא הרי זו נאמנת לא נבדקה אמו או שאמרה לפ' ממזר נבעלתי הרי זה ספק ממזר וכו' הנה המעיין יראה שינוי לשון הטור כי מ"ש הרמב"ם ברישא דדינא כתבו הטור בסיפא דדינא ומ"ש הרמב"ם בסיפא דדינא כתבו הטור ברישא דדינא ובודאי כי לא לחנם שינה הטור לשון הרמב"ם וסדר עליונים למטה אלא אתא לאורויי דאפילו אומרים העולם של פ' הוא שהוא ודאי ממזר משום דדיימא מיניה אפ"ה אם אומרת לכשר נבעלתי נאמנת.

וראיתי לכהן הגדול הדיין המצויין מגן דוד נר"ו שכתב לדחות ראיה זו של הטור משום דראה בקצת נוסחאי הטור שכתוב ואפילו אם אומרת וכ"כ בטור ב"ח והפרישה וכ"כ בש"ע ולפי זה אין ראיה גמורה להתיר, ולע"ד יראה דיש להוכיח דנוסחא דידן עיקר משום דאי איתא דהנסחא היא ואפילו אם אומרת א"כ למאי הלכתא שינה הטור מדברי הרמב"ם וסדר עליונים למטה כדכתי' לעיל. ותו דאם איתא דהנוסחא היא ברישא ואפילו אם אומרת של פ' הוא שהוא ודאי ממזר לא אתי שפיר לישנא דסיפא ואם אומרת לכשר נבעלתי וכו' משום דבהיא אומרת עסקינן והכי הול"ל בסיפא ואם אותו פ' הוא כשר הולד כשר ולא ולמד מדברי מר"ן בש"ע דלפי נסחא שלו דפתח ברישא ואפילו אם אומרת וכו' סיים בסיפא ואם אותו פ' הוא כשר וכו' וכיון דכן כיון דאשכחן בכל הנסחאות של הטור כתוב בסיפא ואם אומרת לכשר וכו' הדבר מוכיח דלא איירי ברישא באומרת אלא הנסחא היא ברישא ואפילו אם אומר' וכו' ואשמועינן בסיפא דאם אומרת לכשר נבעלתי נאמנת אע"ג דהעולם אומרי' דהוא בן ממזר. גם מדברי מר"ן בב"י יש להוכיח קצת כן דעל מ"ש הטור ואם אומרת לכשר נבעלתי נאמנת כתב שם מר"ן ומ"מ אין מחזיקין אותו כבנו ודאי וכו' והרי הוא ספק

לענין יבום כמבואר בדברי הרמב"ם וכבר כתבתי לעיל דהעלה מהר"ד ן' זמרא ומהרי"ט ן' יעיש דמ"ש הרמב"ם דהוא ספק לענין יבום היינו בדיימא מעלמא, א"כ משמע דבדיימא מעלמא מפרש לדברי הטור. ומ"מ בין הכי ובין הכי הדבר מוכח לפי שרשי הדינין דנאמנת לומר לכשר נבעלתי אע"ג דדיימא מעלמא כיון דאשכחן בהדייא פסק מפורש בתלמוד דנאמנת אפילו דרוב פסולים אצלה ה"ה בנ"ד דאע"ג דדיימא מחתנה כיון דרוב כשרים אצלה נאמנת ובודאי דיש לומר מסתמא דהכי אית להו להרמב"ם והטור אע"ג דהם פוסקים כלישנא קמא.

ועוד יש טעם נכון להקל בנ"ד משום דחזינן דיש רבים מהפוסקים דפסקו כלישנא בתרא אפילו גבי ארוסה ורוב פסולין אצלה ולא דיימא אלא מעלמא אפ"ה קאמר שמואל דהוי שתוקי, והנה ראש המדברים דפסק כלישנא בתרא הוא הרשב"א בתשו' סי' תר"י והביא דבריו בקצור ה"ה פ"ג דה' יבום דס"ל דהיכא דידעינן דבא עליה ודאי או שמודה שבא עליה אע"ג דדיימא מעלמא בתר דידיה שדינן ליה ואוכל בתרומה ופטור מן היבום, ואיכא למימר דהא שכ' הרשב"א דידעינן דבא עליה או שמודה דבא עליה היינו דוקא לאכילת תרומה דאורייתא או לעבודה או לענין יבום אבל באיסור ממזרות דקליש איסוריה דמן התורה שתוקי כשר אע"ג דלא דיימא מאיש פ' כשר אלא מפסול לבד מודה הרשב"א דנאמנת לומר מאיש פ' כשר דהא חזינן דאפסיקא הלכתא כאבא שאול דאף דרוב פסולים אצלה נאמנת כ"ש לגבי פנוייה דרוב כשרים אצלה דאע"ג דדיימא מפסול לחוד נאמנת וכס' שמואל ללישנא בתרא. גם הרא"ש בתשו' ריש כלל פ"ב כתב דפסק אבי העזרי כלישנא בתרא דהיכא דדיימא מיניה ודיימא מעלמא בתר דידיה שדינן ליה לאכילת תרומה ולעבודה ולענין יבום וחלק עליו הרא"ש דסבר דהוי ספק לענין יבום וכיון דס"ל להרא"ש דאע"ג דדיימא מעלמא בתר דידיה שדינן ליה לענין יבום ולענין תרומה ונאמנת לומר בן איש פ' כהן הוא כ"ש לענין איסור ממזר דאע"ג דדיימא ממזר דנאמנת.

וראיה זו מהרא"ש הביאה התיר הגדול הרב המובהק משה איש האלקים ז"ל. והרב כמהר"ר יוסף קרא ערער על ראיה זו דנדון הרא"ש לא דמי להכא דהרא"ש איירי בדלא דיימא מעלמא ותו דהתם בנדון הרא"ש הבועל הוא מודה מה שאין כן בנ"ד, ולי יראה דזה אינו ערעור דנהי דנדון שבא לפני הרא"ש בהכי איירי וגדולה מזו הוי דנדון הרא"ש איירי במיוחדות לו וכדמסיק הרא"ש דאפילו הרמב"ם מודה בנדון שלו אלא הראיה היא מגופא דשמעתא דכיון דחזינן דפסק הרא"ש הלכתא כלישנא בתרא דאע"ג דדיימא מעלמא בתר דידיה שדינן ליה אין אנו צריכין להודאתו של הבועל לומר שהוא בנו ומסתמא כיון דדיימא מיניה ודיימא מעלמא נאמנת היא לומר דהוא בן פ' לענין יבום ולענין תרומה ועבודה וכיון דנאמנת היא אע"ג דדיימא מעלמא יש ללמוד מדבריו דכ"ש לענין איסור ממזר דנאמנת אע"ג דדיימא מפסול.

אמנם אם יש לדחות ראיה זו הוא באופן זה דגם דסבר הרא"ש דהלכתא כלישנא בתרא דבתר דידיה שדינן ליה היינו היכא דדיימא מיניה ומעלמא אבל בנ"ד דלא דיימא אלא מפסול מנ"ל לומר דהיא נאמנת. ומ"מ יש ליישב הראיה דהוי במדרגות דכשם דגבי יבום היא נאמנת אע"ג דדיימא מעלמא ה"ה גבי איסור ממזר דקליש איסוריה דנאמנת אע"ג דדיימא מחתנה ולא דיימא מעלמא, ויש עוד טעם נכון לחלק והוא דגבי איסור ממזר איכא למימר דנאמנת לומר לכשר נבעלתי משום דקי"ל דאשה מזנה בודקת ומזנה אי נמי משום דאמרי' אוקי אתתא אחזקתה כדאי' בפ"ק דכתובות אבל לענין יבום דנבעלה לכשר והספק הוא אם ולד זה הוא מראובן הכשר או משמעון הכשר אין סברא להאמינה אם לא דדיימא מיניה ומעלמא א"נ במודה הבועל כדעת הרשב"א ז"ל אבל לענין איסור ממזרות דאמרי' אשה מזנה בודקת ומזנה א"נ משום דאמרינן אוקי אתתא אחזקתה אע"ג דדיימא מפסול לחוד נאמנת ומפני הטעמים האלו הוא מ"ש דנאמנת לומר דבן איש פ' הוא אע"ג דרוב פסולים אצלה כמ"ש הרא"ש בתשו' הנז' וא"כ ה"ה בנ"ד דדיימא מפסול לה ורוב כשרים אצלה דנאמנת לומר מאיש פ' כשר הוא משום דאשה מזנה בודקת ומזנה ואית לה חזקה דכשרות.

כלל העולה דלא מיבעיא לפוסקים כלישנא בתרא אלא אפילו להרמב"ם והטור דפוסקים כלישנא קמא יראה לי דלענין איסור ממזרות דקליש איסוריה נאמנת אשה זו דנ"ד לומר לכשר נבעלתי אע"ג דדיימא מחתנה משום דאשה מזנה בודקת ומזנה ותו דאית לה חזקה דכשרות ותו דרוב כשרים אצלה ועיקר הראיה אשר אני סומך עליה הוא ממאי דחזינן מפורש בתלמוד בפ' עשרה יוחסין דפסקו כאבא שאול דנאמנת אפילו ברוב פסולים אצלה ואע"ג דהתם לא דיימא מפסולין לא עדיף דיימא מפסול ורוב כשרים אצלה כגון נ"ד מרוב פסולים אצלה אע"ג דלא דיימא וזה ברור בעיני.

ועוד נראה לי טעם נכון דלא דמי דיימא דנ"ד לדיימא דאיתא בתלמודא ובדברי הפוסקים דדיימא דתלמודא היינו שהיו מרננים אחריה וחושדים אותה בזנות קודם שנתעברה וראיה לזה מהאי דאמרי' בפ' אלמנה לכ"ג בלישנא בתרא דמוקי אביי למתני' דילדה תאכל בתרומה איירי בדלא דיימא כלל ופרש"י דלא דיימא כלל מקמי הכי לא מיניה ולא מעלמא וכו' יע"ש אלמא דכל דיימא דאיירי התם בסוגיא היינו בדיימא וחשודה קודם העיבור וכיון דכן בנ"ד רואה אני מתוך לשון השאלה דאחר שנמצאת כריסה בין שיניה וילדה בן קול הברה נשמע בעיר שהיתה מחתנה ובכה"ג אע"ג דהשתא דיימא היא מחתנה לא תלינן למפרע דנתעברה מחתנה משום דקי"ל דאשה מזנה בודקת ומזנה ולא נבעלה בתחלה אלא לכשר כמו שאמרה אלא דכיון דידעה דכבר היא מעוברת מאיש כשר מוסיפה לזנות עם חתנה כיון דלא היתה מקלקלת זרעה. ותו דכיון דקול זה לא נשמע בעיר אלא אחר העיבור והלידה אפשר דלא בא עליה חתנה כלל אלא ע"פ הסברא תלו לומר דהעיבור היה מחתנה.

ואף למה שכתב הרב כמה"ר יוסף נר"ו כי עיקר הקול יצא מבתה נשואה שהיתה מתרעמת באומרה כי אמה לקחה לבעלה אצלה מ"מ אין לחוש לקול זה דתנן בפ' עשרה יוחסין האומר בני זה ממזר אינו נאמן ופירש"י אינו נאמן דקרוב הוא אצלו ואינו כשר להעיד עליו ע"כ ואע"ג דקי"ל כר' יהודה דנאמן לומר אדם זה בני ממזר היינו מיתורא דקרא יכיר יכירנו לאחרים וכו' אבל בעלמא אין נאמן אדם לומר פ' נתעברה ממזר כ"ש בנ"ד דהיא אשה וקרובה ומהריב"ל בתשו' ח"א סי' י"א דף ט"ו והרשד"ם א"ה סי' קל"ח העלו דלפסול אדם לבא בקהל ולומר שהוא ממזר לא סגי בעד א' דאין ערער פחות משנים יע"ש גם כתב שם מהריב"ל על ראובן שיצא עליו קלא דלא פסיק שהוא ממזר דאין לפוסלו מטעם הקול אלא בדאיכא רגלים לדבר או ב' מפי ב' כמשפטי הקול שנתבארו לענין קדושין בפ' המגרש לענין קדושין ונתבאר בא"ה סי' מ"ו והכא לא נמצא לא רגלים לדבר ולא ב' מפי ב' ואין לומר דהכא חשיב רגלים לדבר כיון שנתעברה וילדה דמ"מ אין רגלים לדבר דזנתה עם חתנה ומה שאמרה בתה פריצותה הוא דחזו לה והרי אמרו יצא לה שם מזנה בעיר אין חוששין לה כמ"ש בהמגרש ונתבאר בא"ה סי' ו' יע"ש, וכתב מהריב"ל בח"א דף קמ"ט דיצא שם מזנה בעיר אע"ג דהוחזק בב"ד יש לומר דלאו קלא הוא יע"ש, כ"ש בנ"ד דהוא קול גרוע ולא הוחזק בב"ד דלא חשיב דיימא וחשודא מחתנה וא"כ הוה ליה כאשה דעלמא דלא דיימא ונאמנת לומר לכשר נבעלתי.

ולענין הספק הב' דאע"ג דבתחלה אמרה שהוא מאיש פ' כשר כיון דאח"כ אמרה שגם חתנה בא עליה יש לחוש לספק ממזר, הנה אם הדברים שאמרה אח"כ לא היה אלא דבור זה שגם חתנה בא עליה אינה סותרת דבריה הראשונים דלעולם הוא מאיש כשר אלא דעתה הודית על חטאתיה דגם חתנה בא עליה ויש לתרץ דבריה כן כדי שלא תהיה סותרת דבריה וראיה לזה ממ"ש הר"ן בתשובה ופסקה מר"ן ח"מ סי' כ"ע יע"ש ואם הכוונה שאח"כ אמרה בהדיא דהולד הוא מחתנה והוא ממזר או שאמרה דגם חתנה בא עליה והיא מסתפקת ממי נתעברה אם מחתנה או מאיש הכשר, לזה אקדים ואומר דכבר ידוע דאפילו גבי אב דאמרינן דנאמן אדם לומר פ' בני הוא ממזר אמרו בשם הלכות גדולות ור"ת דהיינו דוקא היכא דאיכא בכור אבל היכא דליכא בכור אין האב נאמן איברא דר"י והרא"ש חלקו עליהם מ"מ הוי ספיקא ופלוגתא דרבוותא דרבנן ויש לעשותו סניף להקל.

ועוד יש לנו לדעת דאפילו לסברת האומרים דהאב נאמן לומר דבנו ממזר היינו דוקא האב דרחמנא המניה לאב אבל לא האם כדמוכח ממ"ש הרמב"ם פט"ו מה' איסורי ביאה דפנוייה שנתעברה ואמרה לממזר נבעלתי הולד ספק ממזר הרי בהדיא דסובר הרמב"ם דאעפ"י שנאמנת להכשיר אינה נאמנת לפסול וכבר כתבו ה"ה והר"ן טעם לדבריו יע"ש, ואין לומר נהי דאינה נאמנת לפוסלו ודאי אבל בספק מיהא יכולה לפוסלו דלא היא דאפילו לעשותו ספק אינה נאמנת ומ"ש הרמב"ם דהוא ספק ממזר לא הוי מטעם מ"ש דנבעלה לממזר משוה ליה ספק ממזר אלא טעמא הוי משום דהוי ספק ממזר כדין השתוקי.

איברא דיש חולקים על זה וסוברים דגם היא נאמנת לפסלו כדמוכח ממה שכתב הנמקי יוסף ס"פ אלמנה לכ"ג דהיכא דהארוס אומר דהוא בנו והאם אומרת דהוא ממזר דהוי ספק ממזר כיון דבריא ובריא הוא גם שלטי הגבורים בספ"ק דכתובות כתב בשם ריא"ז דהאם נאמנת לומר שהוא ממזר ויש לו דין ממזר ודאי ויכול לישא ממזרת יע"ש ולכל הסברות יש לומר דאפילו לדעת האומרים דהאם נאמנת לומר דנתעברה מממזר היינו דוקא היכא דאיכא למימר שהיתה שוגגת או אנוסה אבל היכא דטוענת דנתעברה במזיד מקרובים דמשוה נפשה רשיעא לא מהימנא, וכן מוכח ממ"ש נמקי יוסף בשם הריטב"א ס"פ אלמנה לכ"ג וכ"כ הרב המובהק משה איש האלקים ז"ל.

וראיתי להרב כמהר"י אנאשירון נר"ו דקרא ערער על הרב בזה דלא כתב נמקי יוסף וכ"ש אם היא טוענת שהיא מזידה שאינה נאמנת על עצמה אלא דוקא בההוא גוונא דאיירי ברישא דהארוס לא זזה ידו מתוך ידה, וזה תימה דאי הטעם הוא משום דאין אדם משום עצמו רשע גם בדלא זזה ידו מתוך ידה שייך לומר כן גם ה"ה כתב טעם זה והוא ברור לכל מודה על האמת, ומה שרצה להוכיח דאין אומרים בזה אין אדם משום עצמו רשע ממ"ש הרמב"ם והטור דנאמן לומר זה בני ממזר וכו' לא ידעתי איך נסתתמו טענותיו והלא יכול לפרש דאיירי דאומר דנשא אשה שהעידו עליה שמת בעלה ואח"כ בא בעלה א"נ דנשא ממזרת ולא הכיר בה וכיון דכן מצינו למימר דכ"ע מידו דאפילו גבי אב אינו נאמן לומר זה בני ממזר אלא היכא דאין משים עצמו רשע כמ"ש ה"ה ונמקי יוסף באופן דאפילו אם היא אמרה מתחלה לחתני נתעברתי לא היתה נאמנת איברא דהיינו דנין אותו לספק ממזר מדין שתוקי לא מטעם דבורה דאינה נאמנת לפוסלו אפילו בספק כיון דמשוה נפשה רשיעא, ותו איכא טעמא אחרינא דאפילו גבי אב כתב מר"ן בש"ע א"ה סי' ד' שכתב ר' ירוחם בשם הרמ"ה על ההיא דנאמן אב לומר זה בן גרושה וכו' דוקא דלא הוה ליה חזקה דכשרות אפומא דאבוה אבל הוה ליה חזקה דכשרות אפומא דאבוה לא מהימן למפסליה אלא בסהדי, באופן דיש כמה טעמים שלא לחוש במה שחזרה ואמרה דנבעלה לחתנה אפילו שהיתה מפרשת דבריה ממש דלא נתעברה אלא מחתנה.

אמנם ראיתי להרב כמה"ר יוסף נר"ו שכתב בסוף דבריו דאין לדון בנדון זה כהרמ"ה ור' ירוחם בשם הרמ"ה דכיון דהגיד השומע א"ח ומגיד דשאני הכא כיון דהיא מסכמת לרנון העיר דנתעברה מחתנה על כיוצא בזה אמרו שיהיה אדם דן דין אמת לאמתו וכתבו התוס' לאפוקי דין מרומה וכו' וכתב דיש לדון בזה ע"פ האומדנא ובפרט שהאדם שאמרה מתחלה הוא מוחזק בכשרות וחתנה לא היה מוחזק לא בפסלות ולא בכשרות ועל זה אני אומר דכיון דהתורה התירה בהדיא ספק ממזר אין לנו לדון להחמיר בסברות ואומדנות שלא להקל והתורה שצותה לנו איסור ממזר היא אמרה לנו דספק ממזר מותר לבא בקהל ולא דמי לשאר ספקות של תורה ולא החמירו חכמים בשתוקי אלא משום מעלה דיוחסין ואין לנו להחמיר יותר מדאי כי דיינו מה שאסרה תורה ומה שאסרו חכמים בהדיא וידוע דספקא דרבנן לקולא.

ומה גם דמ"ש דיש לנו לדון ע"פ האומדנא דברי תימה הם דברי קי"ל דאין דנין ע"פ האומדנא וכמו שאמרו פ' אחד דיני ממונות שמא תאמרו מאומד ומשמועה וכו' ולא קי"ל כר' אחא דאמר גמל האוחר בין הגמלים ונמצא הרוג בצדו בידוע שזה הרגו וכמ"ש הרמב"ם פ"ח מנזקי ממון ואע"ג דאשכחן בכמה דוכתי דדנין ע"פ האומדנא כבר עמד מהרי"ק בשורש קכ"ט בחקירה זו ותרץ דכל היכא דהמעשה מבורר אצל הדייני' אלא שאנו מסופקין בדעת הנותן או המגרש אזלי' בתר אומדנא אבל היכא דלא נתברר גוף המעשה כי ההיא דגמל אוחר בין הגמלים לא אזלי' בתר אומדנא יע"ש. וא"כ אפילו היה חתנה בחזקת פסול וחשוד לא היינו הולכים אחר אומדנא כ"ש דלא היה בחזקת פסלות באופן דאין ראוי להחמיר בשתוקי הזה שלא להתירו בבת ישראל ובפרט דלית ליה תקנה דאין לומר דישא גיורת דזו אינה תקנה כמבואר בדברי הפוסקים דעד סוף כל הדורות צריך לבקש לו ולזרעותיו קהל גרים וזה אינו נכון לעגן בני ישראל ולפוסלם ומדת חסידות לא שייך כאן כמבואר.

ולענין הספק הג' אם צריך שתאמר מאיש פ' כשר לפני ב"ד או דלמא :אפילו חוץ לב"ד סגי יראה לי דאפילו אמרה כן חוץ לב"ד מהני דהכי מוכח בפ"ק דכתובות דממון חמור מיוחסין דאמרי' התם מנה לי בידך והלא אומר איני יודע רב נחמן אמר פטור וקאמר התם לימא דרב נחמן אמר כר"ג ומשני אנא דאמרי אפילו כר"ג דע"כ לא קאמר ר"ג התם אלא משום דאיכא למימר אוקי אתתא אחזקתה וכו' אלמא חזינן דאיכא חלוק בין יוחסין ובין אפוקי ממונא וכ"כ הרא"ש בתשו' בריש כלל פ"ב וחזינן דלענין ממון לענין חלק בכורה אפילו שאמר חוץ לב"ד דפ' בנו הוא בכור מהני כדאיתא בפ' יש נוחלין וכמו שנתבאר בח"מ סי' רע"ז ובתשובות מהרי"ק שורש קמ"ה וכתב שם מר"ן בב"י בשם נמקי יוסף דאמר על זה שהוא בכור וחזר ואמר על אחר שהוא בכור אינו נאמן דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ואפילו תוך כדי דבור ע"כ ואם על הממון החמור מהני מאי דאמר חוץ לב"ד שזה בכור ומוציאי' ממון על זה ואין אנו חוששין אם חזר בו כ"ש לענין יוחסין דמהני מאי דאמרה חוץ לב"ד דלאיש פ' כשר נבעלתי ואין לחוש במה שחזרה ואמרה דנבעלה לחתנה או שהולד הוא מחתנה דכיון שהגידה שוב אינה חוזרת, באופן דבהא סלקינן ובהא נחתינן דיש להתיר לשתוקי הזה שישא בת ישראל ואע"ג דמיראי הוראה אני כיון דכבר נשאלה שאלה זו לפני התייר הגדול הרב המובהק משה איש האלקים ז"ל וגם שמעתי כי שלמים וכן רבים הסכימו להתיר גם אחרי שראו כל הצדדים שכתב הרב כמהר"י אנשירון נר"ו להחמיר נטו להקל אמרתי אעשה כן גם אני להיות סניף עם המתירים.

פי המדבר צעיר הלומדים אשר בירושלים.

משה ן' חביב

***

מפתחות הספר הנותן אמרי שפר

סימן א' בענין עיגונא דאתתא, אודות קבלת עדות מהר' שמואל קורדובא שאמר שראה לגוי אחד מעוטף בטלית ואמר להר' דוד ירחי מאי שיאטיה דגוי בציצית ואמ"ל זה הטלית מיהודי אחד שטבע בספינה שהיה עם ביואש ויאקוטי ומחר תשמענה מהערל זעטר וכבוא הערל אמ"ל דוד ירחי תזכור ההפסד שנתתי בעלקס אלפיים וחמש מאות כסף מאיזה סיבה היו השיב לו למה אתה זוכר דבר שעבר ב' שנים ונכנס בשלישית, אמ"ל שאני צריך לזה לענין חש' הביק אמ"ל הערל אין אתה זוכר שכתובים בפנקס שהם מסיבת היהודי שהיה בספינה עם יהודים ומהם מעלם ביואש והיו שמה ג' ד' יהודים בספינה וכולם ניצולו רק יהודי אחד נטבע ומצאו אותו בעלקם ונתת אלפיים וחמש מאות הפסד, בזה נתת ואין אתה זוכר, וע"ז השיב תשובה ארוכה הרב גינת ורדים מהר"א הלוי ז"ל בשריותא דהך אתתא, ומאת הגאון המחבר שאל לחוות דעתו דעת עליון בזה, ואחר שנשא ונתן בדברי הפוסקים ראו"ח ובדברי הר' הגאון הפוסק הר"א ז"ל עלתה הסכמתו כאשר הורה גבר מהר"א הלוי ז"ל להוציא האשה מכבלי העיגון.

סימן ב' בעדות הר' ישראל אנג'יל שהעיד שבא אליו יהודי אחד מחזר על הפתחים ואמ"ל מהיכן תבוא ומהיכן עסקיך שאתה עירום ועריה ואמ"ל שהיה הוא ומשה ן' אשר מצפת ת"ו באים בספינה וכו' והספינה נשברה ומשה ן' אשר נאבד ואני ניצולתי, ועוד נתקבל עדות מפי אשתו ואשתו של עובדיה הלוי שאמ"ל אותו העני ששמע באומרים שאכלוהו הדגים להר"מ ן' אשר, וזאת הלכה העלה בשריותא דאשת הר"מ ן' אשר הנז'.

סימן ג' קבלת עדות מר"י אלמאליח ור"ש טאנג'י שהלך עמהם לאלג'אזין אחד שמו ר' עבדיה שאמ"ל שהוא מצפת ומלאכתו מלאכת האוברנות וכו' וכשהגיע לאלג'אזין שלחוהו ב"ב לשישואן עם גוי אחד ואח"כ שמעו שנהרג יהודי אחד והלכו לאלג'אזין ואמ"ל אותו האיש ששמו עבדיה ששלחנו לשישואן עם גוי אחד בא יהודי אחד ואמר שלא הגיע לשם ואין כאן ולא באלג'אזין יהודי ששמו עובדיה וג"כ העידו שאמ"ל גוי אחד מסל"ת מצאנו אחד הרוג בנהר בין אלג'אזין ובין שישואן וקברנו אותו בחשבינו שהיה גוי ואח"כ ידענו ע"פ החמר שהיה יהודי והוא הרגו, עוד בא החכם כמהר"י אבוקאייא והעיד איך אחר זמן קבלת עדות הנז' ידע כי בא הגוי החמר שהוליך היהודי וכו' ומסרוהו לשר העיר וע"י יסורין הודה שהוא הרג ליהודי וזאת הלכה העלה להתירה להנשא לכל גבר דתיצבי, ד' י"א ע"ב, עוד על ענין הנז"ל מהגאון מהריט"ץ ז"ל.

סימן ד' על לאה שהיתה שהיתה עגונה זה כמה שנים שנטבע בעלה במשאל"ס והיה לה בן ומת ואח"כ מתה היא ממגפה ב"מ וצותה מחמת מיתה אחר שהניחה סכום א' ליורש שלה, שכל נכסיה יהיו לד' חלקים ח' א' לת"ת וח' א' להקדש וח"א לפדיון שבויים וח"א ליתומות. עכשיו באים יורשי בעלה וטוענין שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו כיון שבעלה בחזקת חי ולהם משפט הירושה שהבעל יורש את אשתו, ועד שלא נשבעה שבועת האלמנה ואין אדם מוריש שבועה לבניו, ואחר שפלפל בארוכה בדברי הפוסקים ז"ל זאת הלכה העלה דטענת יורשי הבעל מהבל ימעטו וההקדשות זכו במקחם.

עוד על ענין הנז"ל בארוכה מרב אחד לא נודע למי מקדושים וכמדומני שהוא מהרב המג"ן הרב משה גלאנטי ז"ל.

סימן ה' על עגונה אחת אשת אצלן הארוך שנתקבל עליה ששה עדיות, עדות הא' מהר' רחמים שריקי שהעיד שפגע בגוי אחד והתחיל הגוי מאליו ואמ"ל שאין כל היהודים שוים כי פ' ופ' אוכלים ממאכלינו וכו' אמנם אצלאן הארוך תנוח נפשו היה מחזיק בדתו וכו' והיינו אני והוא ושותפו עמו בשוק פ' ורצינו לעבור בנהר וכו' והם הקדימו וירדו לספינה וכאשר באתי אני על שפת הנהר לעבור אמ"ל שאצלאן הארוך ושותפו ירדו לספינה קטנה ונהפכה הספינה ע"פ ולא יצא מן הספינה שום אדם זולתי אשה א' שאחזה בקרני הפרה והיא לבדה יצאה, עדות הב' מהר"ן עתרותי שהעיד שסופר להם בע"ה א' שמצא ערל א' בקהוה ואמר שראה ב' יהודים א' שמן וא' רזה שירדו לספינה וקם עליהם רוח סערה ונהפכה הספינה והרזה תכו"מ נטבע והשמן ירד ועלה ב' פעמים ובפעם הג' עלה וירד ולא נראה ואחר ג' ימים עלה על שפת הנהר חגור חגור של מעות ולקחו אותו ואיני יודע אם קברוהו אם לאו. עדות הג' מהר"ש ביזני שהעיד בשם גוי א' שרגילים להתאסף אצלו ואמ"ל מל"ת חיי לך שבק אצלאן אלטוויל ושות' שולימאן שהיו מוכרים האלמוגים ואמרתי לו איך היה המעשה ואמ"ל שהם היו אצלי וכו' והלכתי לזה המקום וספרו לי עליהם וכו'. עדות ד' ג"כ מהנ"ל שהגיד להם ערל א' שהי' עומד עליהם וראה שהארוך יצא ע"פ המים והכיס על כתפו וחזר אח"כ ונטבע וחזר ויצא ג"פ ע"פ המים ואח"כ נטבע ולא נראה. עדות הה' מהר"ש ג'אבלי ור"ן הנז"ל ששמעו מפי הר"ש ביזני הנז"ל ששמע עד מפי ערל א' כנז"ל והוסיף לומר שאחר ימים ראה את היהודי העברי הארוך מת על שפת הנהר והיה עליו חגור של מעות וראה שלקחו המעות וחזרו והשליכו אותו לנהר. עדות הו' מהישיש הר' דוד שהעיד מפי ערל א' שהיה עומד על שפת הנהר וראה ב' יהודים א' ארוך וא' קצר היו עוברים בספינה ונהפכה הספינה ונטבעו, הארוך יצא ע"פ המים ג"פ ואח"כ נטבע ולא נראה והקצר משעה שנטבע לא נראה עוד, וע"ז כתב תשו' ארוכה מאר"ש להתיר אשת אצלאן הנז' מכבלי העיגון.

סימן ו' תוכן השאלה נשמטה מהדפוס כי לא מצאנוה אז כאשר כתבנו בפנים וכעת אגב חופשי בכת"י העתיקים מצאתיה וזה נוסחה.

במותב ג' כחדא הוינא לקבל עדות ע"ד העגונה מ' רחל בת בתו של הח"י פרימו נ"ע ואמרה אחר האיום והגיזום כדחזי שאב'רן שנש מירסידיש קומו און אנייו אנטיש דלא לאנדרי סאלי די עזה יום ד' קון מי מארידו שמואל אשכנזי איאון גודייו סאלניקלו איאין פראנקו קינו לוקוניסייא פרגודייו או פויר קריסטייאנו אי קואטרו דייאש דישפואיש קי סאלימוש נוגי די אלחד דיגו איל סאלוניקלי אה מי מארידו קילו קירייאן מאטאר אה איל פארה טומארלי לה מוגיר אילוש איגוש איפור אישטה פלאטיקה סי אינסיינדו פליינטו אין טריי איליינש אי שיאליבאנטו איל סאלוניקלי אי קארבו אלנש אלארויש אי אה אונו דיי איליינש לי דייו אין לה קאיביסה קוזה די סכנה אין אישטו נוג'י די לוניס מי דורמי אימי מארידו קון מי קואנדו מי דישפירטי בושקי אה מי מארידי אינו לו אליי אי דייאה די מארטיש מי קונטו איל אלאלרבי קי אקיל גודייו קי כארבו אלנש אלארביש לו אקאבארון די מאטאר אישטובי אליי דישדי נוג'י די לוניס פאשטה אול אוטרו מארטיש קי ויני אה עזה קון אונה אלרבא דישפואיש די אוג'ו דייאש קי אישטאבה אין עזה וינו אונה אלארבא אי מי דיישו שאברש קומו טו מארידו לו אפאנייאימוש פארה טראירלו אקי אי טובו מיידו די ויניר אי שי פוייו דימואיסטראש מאנוש את קאבו די דוש טריש דייאש פואימוש לו טופימוש מואירטו אל לאדו די אונה אגואה והיה זה פה ירושלים ת"ו בחדש שבט שנת התל"ז ליצירה ושריר ובריר וקים.

ע"ה **יצחק בואינו** ס"ט
ע"ה **משה ן' יעיש** ס"ט
ע"ה **משה ן' חביב** ס"ט

ע"כ תוכן השאלה שמצאתי וזאת הלכה העלה הגאון המחבר ז"ל דשריא איתתא לכל גבר דתיצבי.

סימן ז' השאלה לא נמצאה אמנם מהתשו' מובן דהיה הגוי אומר ליהודים אחרים שלא יעברו באותו דרך שעבר אותו היהודי שלא יארע להם כמו שאירע לאותו יהודי שנהרג בדרך. עדות הב' שהיה הגוי שואל על קרובי אותו היהודי להגיד להם מיתתו, אם זה מיקרי מל"ת או לא וע"ז השיב דכדאי הם הב' עדויות להתירה מכבלי העיגון.

סימן ח' באשת ברוך בר אברהם פאדרו שהעידו שנמצא הרוג בתוך בור של מים ומצאו העדים ב' חבלות מכות חלל א' בלבו וא' מגרונו, וע"ז פלפל בארוכה וזאת הלכה העלה להתיר עגונה זו להתנסבא לכל גבר דתיצבי.

סימן ט' לברר דברי, התוס' בהאשה בתרא דק"ך ע"א ד"ה אין מעידין אלא על פרצוף פנים וכו'.

סימן יו"ד באשר אסף איש טהור רוב הפירושים שכ' הראשונים בפי' הבעיא דפ' האשה שלום דקט"ו עד א' במלחמה מהו וכו' ומה שהאריך לפלפל בדבריהם כיד ה' הטובה עליו.

סי' י"א בהלכות אישות, אודות אשה שהיתה מעוברת ואמ"ל מה טיבו של עובר ואמ"ל מאיש פ' וכשר הוא ואח"כ כשחזרה בתשו' אמרה שג"כ חתנה בא עליה ואינה יודעת מאיזה משניהם הוא ונשאל לדון מה דינו של עובר זה, אם מותר בבת ישראל או לא, והעלה דמותר בבת ישראל.

ס ו ף.

סימן ח'

שאלה אם מעבירין שוחט על עדות שנתקבלה שלא בפניו.

תשובה עיין להרה"ג ראש"ל ז"ל בס' מעשה איש יו"ד סי' י"ג שהעביר שוחט על פי הגדת סוחרים ומנעו אותו מלשחוט דבמידי דאסורא למיחש מיהא בעי ועמדו איזה ת"ח משנאתם וקנאתם עמו וקבלו עליו עדות שלא בפניו ושלחוהו להרה"ג הנז' ואז עמדו כל גדולי העיר והוסיפו רבנים על מע' הב"ד עד שנעשו חמשה וכתבו שטר בירורין שקבלו אותם לברר וללבן את כל הענינים ההם ולשלוח להרה"ג. וישבו חמשת הרבנים הנז' עם כמה רבנים ות"ח ויח"ס ובירורו וליבנו וחיפשו חיפוש מחפוש על כל אחת ואחת וחקרו ודרשו על כל ענינים הכתובים בשאלה ובפניו ומצאו שהכל שוא ודבר כזב וכתבו כל אחת תשובתה בצדה ושלחו להרה"ג הנז' ז"ל ושמעו שרצון צדיק לחזור ולקבל עוד העדיות שלא בפניו ואז שלחו לו מכתב זה וזה נוסחו.

זמן נקט י"א ניסן בש' קול שש"ן וקול שמחה לפ"ג.
מאר"ץ יע"א. לעיה"ק ירושת"ו.

ראש גולת אריאל, תפארת ישראל, בוצינא דנהורא, אספקלריא המאירה, מרן רבה הרב הגדול מעוז ומגדול ראש אב"ד מקודש מופלא שבסנהדרין נ"י ע"ה פ"ה כמהר"ר יש"א ברכה נר"ו מלכותיה מלכות עלם כיר"א.

בתר דכפילנא שלמא בשלמא רבה, שלמי חובה, ושלמי נדבה, נהרי נחלי יחולו ויבאו על ראש צדיק כיר"א, מודע לבינה כי כבר שלחנו למעכ"ת מסכת עדיות שנתקבלה לפנינו על ראובן השו"ב הי"ו ובפניו וחלינו פנ"ק לעיין בדינו כי אנן בדידן לא נכנסנו בדבר זה מחמת המחלוקת של המנגדים ועד יומא כדנא עדין תשובה תולה והן כהיום הזה לשמע אחן שמענו שרצון צדיק לשוב לחקור ולדרוש על העדיות שלא בפניו ושל"ב קרוביו, ולכן לגבי דידן כבר הודענו לכת"ר שאנן בדידן כבר קרינו ושנינו בס' הפוס' וראו ראינו שהגם שלסברת הפוסקים דס"ל דלאפרושי מאיסורא מקבלים של"ב מ"מ מדו דלפוסלו מחזקתו בעינן בפניו דוקא, וסמוכות לזה מצאנו ראינו למהרי"א בסימן ד' וה' שהביא לתשו' הרדב"ז דס"ל הכי ושוב הוא בעצמו תבריה לגזיזיה בס' רפ"א דלפסול שוחט בעינן בפניו דוקא וכ"כ הרא"ם בתשו' ח"ב סי' כ"ד וכ' הגאון חיד"א ז"ל בס' שם הגדולים בשם מהרח"ש דמהריב"ל ז"ל היה מחשיב דברי הרא"ם ז"ל כביכול כיוצא מפי הגבורה יעו"ש.

וכן הסכים לדינא הר' חיים שאל ח"א סי' ל"ו והר' נדיב לב ח"ב חו"מ סי' א' ובס' תורת הזבח והר' חוקי דעת סי' א' כתב משם רשמי שאלה דאסור לעשות כן ועיין בתשו' הרא"ש ז"ל הביאה מר"ן בא"ה סי' מ"ב ומהרש"ל סי'

י״א ול״ג, ומור״ם בתשו׳ סי׳ י״ב והרב נוב״י א״ה סי׳ ע״ט וכן ראינו בכמה פוסקים הם המדברים בענין זה ולכן הסכמנו לדינא שצריך שיהיה בפניו דוקא וכן עשינו מעשה וקבלנו עדיות בפניו במעמד כמה מחו״ר אר״ץ וכמה מיחידי סגולה יצ״ו וכ״ש לעת כזאת בהגלות נגלות לנו דברי שני המאורות הגדולים רבני ירושת״ו הרב ראש״ל כמהרר״א אשכנזי ז״ל וכמהרמ״פ ז״ל ובהסכמת הרב ראש״ל בס׳ נדיב לב ח״ב א״ה סי׳ ח׳ שזו הלכה העלו דדעת מר״ן ז״ל בתשו׳ א״ה סי׳ ב׳ דלא כהרדב״ז הנז׳ אלא דס״ל דאף באפרושי מאיסורא אין מקבלין שלא בפני בע״ד ע״ש בדף כ״ט ע״א ול״ג ע״א וכ״ש וק״ו לפי מ״ש שם בדף ל״ד ע״א בשם הרא״ה ז״ל דלמאן דמכשיר עדות של״ב אם כן ס״ל דהוי״ל כמו בשאר אסורים והול״ל דעד אחד נאמן וכו׳ דהא בהא תליא עכ״ל. אם כן לדידן דפסק מר״ן ז״ל בשה״ט דאין חוששים לקדושי ע״א אם כן של״ב לא מהני כיון דהא בהא תליא וכאמור הרי להדיא ג״כ מדברי מר״ן בשה״ט דלא כהרדב״ז ומינה לנד״ד גבי שוחט עיין ש״ע יו״ד סי׳ א׳ ודו״ק.

ומה שתלו עצמם כת המנגדים דהוא וקרוביו הי״ו הם אלמים ובעלי זרוע וקפדנים ח״ו וסמכו עצמם על דברי מור״ם בסי׳ כ״ח דס״ל דבאלם מקבלים של״ב וכו׳ הנה זה אינו מכמה טעמים חדא דס׳ זו היא נגד מר״ן ז״ל כמו שנר׳ להדיא מדברי מור״ם גופיה דלא כתב זה אלא לס׳ היש חולקים אבל לס׳ קמייתא שהיא דעת מר״ן ז״ל אף באלם אין מקבלים של״ב ועיין בד״מ שם וכן פירש הסמ״ע להדיא וכ״פ מר״ן החבי״ב בס׳ הכנה״ג וכן הוא בלבוש ז״ל וכן מבואר בדברי מהרא״י בעצמו דאיהו מרה דהאי שמעתתא שתלה סברה זו דוקא למאן דס״ל דשל״ב מהני דכיון דאיקילו בהא אקילו נמי בהא וכ״כ בשו״ת תקפו של יוסף ז״ל לדעת מר״ן בהדיא יעש״ב, והגם שבשו״ת בעי חיי סי׳ רכ״ח הביא לתשו׳ הריב״ש סי׳ ק״ח והרשב״א ז״ל דס״ל דאין מקבלים של״ב ועם כל זה פסקו דבגברא אלמא מקבלים של״ב, הא ודאי אין כן דעת מר״ן ז״ל דפסק ההיא דהריב״ש שאין מקבלים אלא בפניו והשמיט ההיא דבגברא אלמא מקבלים של״ב ולא כתב אלא דבאתחזק אלם בבית דין צריך איהו להביא העדים ויעידו בפניו דתרתי לא עבדי וכעובדה דמרי בר איסק אבל לקבל של״ב לא עלה על דעתו דעת עליון כלל ובפרט דנדון הרב בע״ח שם הוא במסור דוקא וכ״ש בנ״ד שלפנינו לא נכנסו בסוג זה ח״ו ומי יוכל לדבר על ת״ח כזה שהוא גברא אלמא ח״ו ומעולם לא נשמע עליו שום שמץ וסרך ח״ו והס כי לא להזכיר וכן אחיו וקרוביו הי״ו גם כן מעולם לא נשמע עליהם שום דבר מזה ח״ו אלא אדרבא הם כשירים גמורים ואין בהם שום דבר אלמות ובעלי זרוע וקפדנות ח״ו כלל וכבר כתבנו למעכ״ת שהשואל הנז׳ והנלוים וכו׳ שקר ענו בהם ואין שום חשש יראה לעדים כלל ועיקר משום צד ואופן שבעולם לא מהם ולא מהקצבים ח״ו. והאלם הוא צריך שיתחזק בב״ד לאלם וכמו שכתב מר״ן בסי׳ כ״ח וגם צריך שיתחזק בכך פעמיים שלש וכמו שכתב הרב פרמ״א ח״ב סי׳ פ׳ ח ובסי׳ בעי חיי סי׳ הנז׳ יעוש״ב, ואנן ב״ד דח״ל מעולם לא אתחזק בפנינו ולא לפני ב״ד אחר עליהם שום שמץ מזה ח״ו וא״כ אתמהה כי מדוע אוחז צדיק דרכו ואומר דבעי של״ב.

והוא פלא וכיון שכן הרי אנחנו מסכימים שעפ״י הדין הגמור אין לדון על אותן עדיות שנתקבלו של״ב כלל וכולם אין בהם ממש וכ״ש שכבר הודענו לכת״ר שאותם ת״ח וכו׳ הם שונאים גמורים עמו ובעלי רצון ובפרט מן הפרט שבלי ספק שאותם הת״ח הם קיבלו עליו עדיות מאותם עדים שנתברר ונתאמת אצלינו עליהם שהם מעידים שקר וא״כ בודאי הגמור שהם פסולים באין תפונה. וגם כל העדיות שיצאו עליו הם שוחטים ושונאים אותו ומתקנאים ממנו שהוא אומן ויש מהפוס׳ דס״ל שהשוחטים פסולים להעיד זע״ז כידוע והיה זה לסניף בעלמא.

וזאת להודיע למעכ״ת דמיום ראשון אשר התחלנו לקבל עליו עדיות בפניו שמענו והכרנו שנפל שנויים בדברי העדים לפנינו ממה שהיה של״ב ומכח זה וגם מכח שאר ענינים חוששנו לדין מרומה ולכן הוצרכנו לעשות להעדים חקירה ודרישה ובאותו פרק חקרנו ודרשנו היטב כל העדיות כולם והוצאנו האמת לאמתו כאמיתה של תורה ושלחנו למעכ״ת וא״כ עפ״י הדין הגמור אין לחזור עד ולקבל העדיות מחדש בין בפניו בין של״ב יען כי אף אם יבואו עתה לפנינו וישנו בעדותן מבתחילה אין להשגיח עליהם כלל כי כיון שעשינו דרישה וחקירה כדת של תורה א״כ חוזרים ומגידים מיקרו וכיוןשהגיד וכו׳ וכבר שלחנו תלגראף לכת״ר וזה נוסחו. (אסמכום אל שריף צורתי מוריס אל תראס תקדימנא פחץ אל שהדאת באצ׳ורו בימוג׳ב אל דין תמאם לם ילזם בג׳יאבתו אבדן נרגו תכצמ״ו עלא וורקנא פקט סריעאן לתרכין אלאמור, ב״ד מזרחי חמוי) וטעם שהוצרכנו לתלגראף הנז׳ כדי להשקיט המריבות והמחלוקות של השונאים יפשא״ק לחוג בשמחה ובשלום וזאת להודיע למעכ״ת שכל עדים שבאו לפנינו מתחילה וע״ס עדים כשרים המה ויראת ה׳ על פניהם, ומעתה מבקשים אנחנו מכת״ר שישיב אותנו דבר הלכה עפ״י העדיות שנתקבלו בפנינו דוקא ואל תשגיח על זולתם כי כן הוא שורת הדין הגמור ומובטחים אנחנו בגודל חסידותו שכ״י וכ״י ולא יתמהמה עוד מלהביא הדבר לידי גמ״ט ואל יצריכנו עוד לכתב אחר כלל ויכולה היא שתגן אלף המגן ושכמ״ה למען כל איש יבא על מקומו בשלום כ״ד התו׳ פצ״י ברוב עוז ושלום ותז״ל רנ״ו והכל שריר וקים.

הצעיר אברהם עזרא דוויך ס״ט.
הצעיר יצחק לבטון
הצעיר אליהו חמוי ס״ט
הצעיר ישעיה סתהון שומר ס״ט

הצעיר בכור יצחק מזרחי ס״ט

Y si una de las partes se niega a hacer la paz por cualquier motivo que sepan que yo estoy en contra del que no busca que la paz reine en Israel.

En efecto ayer se levantaron los sabios de Alepo pertenecientes a los dos grupos oponentes, y delante de ellos se paró el Shojet y se comprometió a comportarse apropiadamente, y nos paramos nosotros, los abajo firmantes, junto con los demás sabios de Alepo, miembros de los dos grupos, y le permitimos al Shojet continuar carneando tanto sea para individuos o para toda la congregación, tanto aves como demás animales, y no hay permiso para ningún hombre de cuestionarlo, y todo aquel que desea comer de la carne por él carneada, puede hacerlo y sentirse seguro.

Y por cuanto las acusaciones de la pregunta eran totalmente falsas e infundadas, la respuesta que se dio a esa pregunta es por completo nula y carente de todo valor, y no afectan en absoluto el honor del Shojet.

Abraham Ezra Dawij Hacohén

Itjak Levatón
Eliau Jamui
Ishai Settón Shomer
Itsjak Levatón
Bejor Itsjak Misraji

En síntesis: No se puede destituir a un Shojet a través de testimonio que se recibió en su ausencia, como fue explicado anteriormente, y la Roca de Israel nos libre de incurrir en errores.

"**Por** cuanto se presentó una pregunta sobre el Shojet Reubén en la que se indica que cuenta con ciertos detalles que lo inhabilitan para desempeñarse en su profesión, y no se supo quién fue el que envió la pregunta.

Y de acuerdo a la gravedad de la pregunta el Tribunal lo inhabilitó como Shojet, y también nosotros al llegar el veredicto a nuestras manos solicitamos al Shojet que deje de carnear hasta que podamos averiguar si son ciertas las acusaciones del que formula la pregunta.

Entonces nos levantamos nosotros junto con rabinos y sabios de Alepo, e investigamos el caso minuciosamente y recibimos testimonio en presencia del Shojet, y pedimos comprobar que todas las acusaciones eran por completo infundadas, y de acuerdo a eso puede continuar carneando como lo hacía antes sin ningún reparo, y ni siquiera comprometiéndose a comportarse apropiadamente, ya que no se vio nada malo en su comportamiento, sino por el contrario es un experto en el desempeño de su profesión y se puede apreciar que es temeroso de D—S.

Y a pesar que ciertos estudiosos de Alepo aceptaron testimonio contra él en su ausencia, éstos no actuaron correctamente por lo cual nos vimos obligados a enviar los resultados de nuestra investigación al Gran Rabino de la Tierra de Israel para apagar el fuego de la controversia; y también le enviamos nuestro fallo por el cual no se puede juzgar de acuerdo a los testimonios que se recibieron en su ausencia.

El rabino nos contestó que si el Shojet Reubén está dispuesto a comprometerse a comportarse adecuadamente.

Nos aconsejamos con Reubén y le enviamos un telegrama con la respuesta positiva.

Recibimos respuesta del Rishón Letsión sosteniendo que después que el Shojet se comprometió a comportarse apropiadamente, si las dos partes aceptan sin reparos el veredicto, está por completo permitido comer de lo que carnée Reubén, y todo el pueblo puede comer de lo que él carnee.

autor del Shulján Aruj que sostiene que cuando se trata de un litigante violento es posible recibir testimonio en su ausencia, fue totalmente rechazado por los cinco rabinos, pues esta no es la verdadera posición del autor del Shulján Aruj. Además no es cierto que se trate de una persona violenta, y nunca escuchamos que se haya comportado brúscamente,ni él ni su familia, sino por el contrario se trata de gente correcta y humilde.

Y concluyeron la misiva de la siguiente manera: " informamos que desde el primer momento en el que comenzamos a recibir testimonio en su presencia, escuchamos y reconocimos cambios en las palabras de los testigos, de acuerdo a lo que atestiguaron en su ausencia, por lo tanto nosotros sospechamos que se trate de una confabulación contra el Shojet; Y después de un análisis intensivo de las palabras de los testigos, pudimos llegar a la verdad del asunto, y no debe volverse a tomar testimonio tanto en presencia del Shojet como en su ausencia..."

"...Y estamos convencidos de su inocencia y esperamos que su excelencia decida dar su veredicto sólo a través de los testigos que entrevistamos e investigamos, y que el asunto termine bien pronto..."

Abraham Ezra Dawij
Itsjak Lebatón
Eliau Jamui
Ishaiau Settón Shomer
Bejor Itsjak Misraji

La respuesta del Rishón Letsión fue en efecto que si desea el Shojet comprometerse a comportarse correctamente, le envíe un telegrama con el compromiso y su firma y la firma de Tribunal Rabínico.

Y nuevamente los cinco rabinos escribieron una misiva resumiendo el caso.

IORE DEA

CAPITULO 8

Pregunta: ¿Se puede destituir a un Shojet (matarife ritual), por un testimonio que no se recibió en su presencia?

Respuesta: El Gran Rabino, Rishón Letsión, en su libro Maasé Ish destituyó a un Shojet a través de lo que contó un grupo de comerciantes, y le impidieron efectuar Shejitá, ya que en un asunto referente a las prohibiciones, por lo menos se sospecha, y se levantaron ciertos estudiosos que odiaban al Shojet, y recibieron testimonio sin contar con la presencia del Shojet, y lo enviaron al Rishón Letsión.

Esto ocasionó que todas las personas importantes de la ciudad se interesaran en el caso, y cinco rabinos empezaron a analizar el asunto e investigaron a los testigos demostrando que las acusaciones eran falsas e infundadas, y enviaron los resultados de la investigación al Rishón Letsión.

Luego de un tiempo escucharon que el Rishón Letsión deseaba nuevamente investigar a los testigos en ausencia del Shojet acusado, y de sus familiares. Entonces los cinco rabinos le enviaron una enérgica misiva sosteniendo que no es posible aceptar testimonio en su ausencia para distituirlo, y para imposibilitarlo de dedicarse a la actividad de Shejitá.

E incluso el argumento utilizado por el grupo de oponentes para denigrarlo aceptando testimonio en su ausencia, diciendo que él y su familia son personas violentas, pudiendo apoyarse en las palabras del

comenzar con la repartición, es decir, ese dinero entonces no existía y es considerado "algo que todavía no está en el mundo" y se asemeja al caso que escribe Ramá en el Capítulo O209—4 en relación a la adquisición del valor del vino, cuando sea vendido, que se considera "algo que todavía no vino al mundo" y esta es también la opinión del autor del Shulján Aruj en el Capítulo 210 , como explica Sama y Taz, y ésta es también la opinión de otras grandes autoridades rabínicas.

Además, me parece correcto anular el testamento pues después que repartió el veinticinco por ciento de sus bienes a entidades benéficas, repartió el setenta y cinco por ciento a tres herederos, no quedando más dinero disponible; y después de firmar él y sus testigos, volvió a repartir dos mil quinientas liras a su sobrino Alfredi.

Y al hacer esto, es como si se hubiera arrepentido pues su intención es que se reduzca la cantidad recibida por los herederos nombrados anteriormente, y al arrepentirse parcialmente, es como si se hubiera arrepentido totalmente, y no adquirió nadie con la excepción del último de los herederos Biniamín Settón.

Por lo tanto este testamento es nulo, y no adquirió ninguno de los herederos, ni de las entidades benéficas. Y a pesar que de acuerdo al motivo posterior debe adquirir por lo menos Biniamín Settón, de todos modos de acuerdo al primer motivo, acá se trata de "algo que no vino al mundo", y no puede adquirir Biniamín, y vuelven los bienes al dominio del difunto, y lo heredan sus cuatro hermanos de acuerdo a la ley de nuestra Torá.

Este es el veredicto que me parece correcto y D—S nos salve de errores.

Buenos Aires

Iaar 5686

Shaúl David Settón

depende de diversos argumentos que se pronuncien, sino de las leyes de la herencia".

Lo mismo en nuestro caso,el testamento está escrito y firmado, y no se pretende cambiar nada en su interior, y sólo es necesario averiguar si posee validez legal. Escribió Rabí Ozen Aharón: "Es una Mitsvá que la herencia la reciba aquel que le corresponde", y así escribe Maharshdam, y Rabí Almosheno concuerda con su opinión.

Yo he envejecido, y me he enfermado, y el yugo de la congregación y de los individuos. carezco de tiempo libre, y tampoco cuento con los libros necesarios, por lo tanto voy a escribir resumidamente lo que sea imprescindible para delucidar el caso.

Se puede apreciar claramente que el testamento fue firmado para aplicarse después de la muerte del firmante, en especial al utilizarse el nombre "testamento"cuyo significado es que se aplique después de la muerte, y la ley indica que aquel que ordena para después de su muerte, sus palabras tienen validez y puede arrepentirse cuando desee.

Al parecer este testamento es nulo por cuanto está escrito que las ganancias se repartirán, y es como si daría los dátiles que van a salir de una palmera considerándose que entrega "algo que todavía no vino al mundo", y su compañero no puede adquirirlos, y esto es algo sencillo, y aceptado por todos los legistas.

Sin embargo,si profundizamos en el análisis del testamento podemos apreciar que no es así, y que en el testamento se reparte el capital a los herederos, y sólo se agrega que éstos pueden usufructuar de las ganancias mientras que el capital va a quedar depositado.

Mas, me parece que este testamento es nulo, pues el testatario ordena a los responsables de cumplimentar con el testamento que transformen todas sus propiedades en dinero, y paguen todas sus deudas antes de

quinientos liras que estarán depositadas en un banco, y después de los treinta años se le entregará el capital.

Además, ordeno a los responsables que den a mi tía Rina Ades durante toda su vida la suma de cien liras por año. Y esta suma provendrá de las ganancias del setenta y cinco por ciento del capital reservado para los herederos.

Ordeno también que se entregue la suma de cien liras por año a mi tío Biniamín Settón durante toda su vida.

21 de Enero de 1920

Fargh Abraham Dawij

Respuesta: Correspondería no contestar en este caso en especial después que Ramá, Cap.17 de Joshen Mishpat: "No escribirá ningún juez un veredicto a uno de los litigantes, pues de sus palabras puede aprender a mentir en el juicio.

Mas en este caso, debido a que el litigante me insistió mucho, hasta que no me pude negar, en especial debido a que dependen de él la vida de muchos pequeños, por eso empecé a analizar el caso buscando los derechos de aquellos que deberían ser los herederos legítimos de la herencia de acuerdo a la Torá.

Y a pesar que esto beneficia a una de las partes, el mismo Ramá escribió en una responsa, y sus palábras son traídas por Pitjei Teshuvá una respuesta en la cual contesta a un alumno en relación a la ley correspondiente a la herencia de su mujer, "por cuanto el juicio no

dinero que le correspondía será repartido entre sus hermanos, y no pasará la herencia a sus hijos, si no llegó a los treinta años.

Si uno de mis hermanos herederos o mi hermana fallece sin hijos, entonces su parte se repartirá entre las entidades benéficas señaladas en el principio del testamento.

Informo que no dejo nada a mi esposa Rosa con la cual me casé en Paris, y también informo que no dejo nada a mis demás hermanos por cuanto pienso que se encuentran en una buena situación económica, y son ricos.

Por eso firmo este testamento el 21 de Enero de 1920.

Fargh Abraham Dawij

Este testamento fue firmado delante nuestro por el Sr. Fargh Abraham Dawij y él anunció que éste es su último testamento, y según su pedido somos sus testigos y firmamos delante suyo.

Doctor Shimir Jason
Rim Arjishi

Posdata: yo el abajo firmante Fargh Dawij agrego al testamento lo siguiente: ordeno a los responsables Caliman Dawij y Gabriel Shama que entreguen de mi dinero antes de empezar la repartición, dos mil quinientas liras al hijo de mi hermano, Alfredi Dawij, y hasta que llegue a los treinta años, tomará sólo las ganancias de la suma de dos mil

3) Cinco por ciento de mi dinero se repartirá a la organización "Bikur Jolim" de Alepo.

4) Cinco por ciento de mi fortuna se entregará a la organización "Bikur Jolim" de Ierushalaim.

Con el dinero que reciban los administradores de los bienes de estas entidades benéficas, deben adquirir bienes o acciones bancarias, y ellos van a tomar otras ganancias. Para ello se van a aconsejar con los señores Caliman y Shama durante una época de seis meses.

El setenta y cinco por ciento restante de mi fortuna se repartirá de la siguiente forma entre los siguientes herederos:

1) Mi hermana Ester y Victor Ades

2) Salim Abraham Dawij

3) Zaaki Abraham Dawij

Durante toda su vida ellos serán los herederos, y después de su muerte, los sucederán sus hijos, y éstos también serán sucedidos por sus hijos y si uno de ellos fallece careciendo de descendientes sus hermanos se repartirán entre ellos su parte.

El setenta y cinco por ciento de la herencia se repartirá, en tres partes equitativas, a los herederos durante toda su vida, y si corresponde ser repartido a los nietos de los herederos en primeras instancias, se les dará su parte sólo una vez que alcancen la edad de treinta años (y éstos también recibirán las ganancias del capital y el capital será mantenido). Y si corresponde ser repartido al nieto de un heredero en primeras instancias, y éste fallece antes de llegar a los treinta años, entonces el

CAPITULO 5

Pregunta: Me fue solicitado por el excelentísimo Rabino Iaacov Abraham Dawij expresar mi opinión acerca de un testamento que dejó su hermano Fargh Dawij, y éste es su contenido: Yo el abajo firmante, Fargh Dawij, comerciante, ciudadano inglés, residente de Manchester en el pasado, y en el presente residente de Alejandría informo por intermedio de este testamento que ordeno hoy el 21 de enero de 1920, que este testamento es verdadero y último, y anula a todos los testamentos anteriores.

Yo nombro y permito a mi hermano Caliman Dawij, comerciante inglés, residente de Alejandría, y al señor Gabriel Shama, comerciante inglés, residente de Alejandría ser responsables del cumplimiento del testamento, y juntos de acuerdo a la ley se conducirán apropiadamente.

Si alguno de ellos no deseara ser nombrado o muere o cualquier otra causa impide su actuación, será nombrado en su lugar Victor Ades, el esposo de mi hermana.

Ordeno que los responsables, nombrados anteriormente Caliman Dawij, y Gabriel Shama conviertan todas mis propiedades y mi mercadería en dinero, y con él paguen todas mis deudas, y el dinero que quede solicito que se reparta de la siguiente forma:

1) Un diez por ciento de mi dinero (comprendiendo las ganancias) corresponderá al Hospital Israelita de Alejandría.

2) Un cinco por ciento de mi dinero se repartirá a la organización "Bikur Jolim" de Alejandría.

CAPITULO 3

El fallo anterior fue enviado a Rabí Itsjak Abulafia, y ésta es su respuesta en síntesis: En un principio, Mohari Abulafia demostró en un fallo, que la razón se encuentra con la viuda de Iehudá, pero en otro fallo que viene como respuesta a Rabí Settón, cambió de opinión y apoyó la posición de la viuda de Shlomó.

CAPITULO 4

Respuesta de Rabí Rajamim Iosef Franco a Rabí Shaúl Settón sobre el caso tratado en el segundo y en el tercero capítulo.

Rabí Franco trata de defender la posición de Rabí Itsjak Abulafia, pero después de profundizar en el caso, afirma que la viuda de Shlomó carece de todo derecho en esa propiedad, como sostuvo el mismo Rabí Abulafia en su fallo anterior.

Incluso sostiene Rabí Franco que si Rabí Abulafia podría observar sus palabras volvería a cambiar de opinión.

Más tarde mostró la viuda de Shlomó un documento escrito por Iehudá, en el que sostiene que a pesar que un cuarto de la propiedad figura a su nombre en realidad pertenece a Shimón. También mostró otro documento que indicaba que Iehudá debía a su hermano Shlomó doscientas liras, y le hipotecó Iehudá la mitad de su propiedad al pago de la deuda, y el documento estaba firmado por Iehudá mas carecía de testigos; y argumentó la viuda de Shlomó que el cuarto de la propiedad perteneciente a Iehudá pertenecía a su esposo, y de allí puede ella cobrar su contrato matrimonial, y que también la mitad de la deuda que se pagó con dinero de Shimón a Leví, debería haber sido pagada con el dinero de Iehudá.

En contraparte la viuda de Iehudá sostiene que Ieudá no tenía parte en deuda con Levi, y que no pueden ser afectados sus derechos a través de un documento carente de testigos.

Rav Shaúl Settón, después de un extenso debate indica que por cuanto no hay testigos que confirmen los documentos escritos por Ieudá estos carecen de valor, y no puede cobrar la viuda de Shlomó de los bienes que dejó su cuñado Iehudá.

Sin embargo, escribe Rabí Settón que escribe sus palabras en teoría, mas, no desea que ellas sean empleadas como un fallo, sino que se consulte al Tribunal Rabínico de la Tierra de Israel, y si lo apoya, que sus palabras sean aceptadas, y si las rechazan, sean ellas como si no fueran pronunciadas.

demás sabios que apoyan mi opinión, y no está obligado a comprar la mercadería.

Shaúl David Settón

CAPITULO 2

Shlomó e Iehudá compraron medio patio con casas y el contrato de compra fue firmado por los dos, y en el registro de propiedad se escribió la propiedad al nombre de los hermanos. Después de la compra Iehudá se estableció en la mitad de la propiedad, mientras que su hermano Shlomó residía en otro lugar.

Luego de un tiempo Iehudá se mudó a la ciudad de Beirut, y Shlomó compró la otra mitad de la propiedad en sociedad con su hermano, y en el registro de propiedad la inscribió a su nombre y al nombre de la esposa de su hermano, y luego fallecieron los dos hermanos dejando a las dos viudas. Inmediatamente, se presentó con un documento de Iehudá de valor de trescientas liras contra Shlomó que podía cobrar de la media propiedad que le pertenecía a Shlomó que estaba hipotecada a su deuda; y Leví mostró además un documento de venta manuscrito por el cual Shlomó le vendió su parte en la propiedad por valor de trescientas liras que es el valor del documento de la deuda. Fueron a juicio Leví y la viuda de Shlomó tratando acerca de la validez del documento que era manuscrito y carecía de la firma de testigos y salió Leví victorioso en el juicio.

JOSHEN MISHPAT

Pregunta: Reubén, habitante de Ein Tav que escribió a Shimón, su intermediario en la ciudad de Alepo que le compre a crédito seiscientas cajas de mercadería durante seis meses y medio, y Shimón en lugar de comprarlas en el término de seis meses y medio, se le presentó la oportunidad de comprarlas en el lapso de cuatro meses y medio. Y ahora argumenta Reubén que Shimón transgredió su pedido, de manera que la misión que le encomendó queda anulada; a lo que Shimón argumentó que él lo conoce y sabe que no le es importante, e incluso ahora que ve que se equivocó y sí le resulta importante la diferencia de dos meses en los que se anticipó está dispuesto a corregir su error y esperar hasta los seis meses y medio para cobrar la deuda.

Síntesis de la respuesta: Al parecer el emisario tiene razón y podría obligar a Reubén a tomar la mercadería, pagándola después de seis meses y medio.

Así también se desprende se las palabras del autor del Shulján Aruj, en su libro Kesef Mishné, según la versión de Mahari Igraso, cuando se refirió a un caso similar al nuestro.

Sin embargo Kneset Hagdolá sostuvo que la versión era diferente, y de acuerdo a su versión, si el emisario compra la mercadería con su propio dinero ésta le pertenece, y no puede obligar al que lo encomendó a comprar, que le reciba la mercadería.

De acuerdo a esto, cambio mi opinión y sostengo que Reubén en nuestro caso puede argumentar Yo me apoyo en la versión de Kneset Hagdolá de las palabras del autor del Shulján Aruj, y la opinión de los

cuando en realidad el marido se comprometió a no divorciarla contra su voluntad,y Cómo es posible que debido a que la mujer transgredió la advertencia del Tribunal y se quedó en el lugar donde se encontraba con varias personas cuando entró el sospechoso, que pierda sus derechos y pueda ser divorciada contra su voluntad?

Tercero: Otro error en el que incurrió el Tribunal es que después de vivir con ella un año y medio no puede argumentar contra su virgindad Ya que Hasta cuándo puede argumentar esto? Si se oculta la mujer con un hombre debe argumentar inmediatamente, y si no, hasta después de treinta días.

Además, cómo es posible que después que el hombre reconoció que mantuvo relaciones íntimas con su mujer después del adulterio, se acepte su argumento de que sabía que era prohibido hacerlo y sólo lo supo a través del estudioso, que le aconsejó dirigirse al Tribunal Rabínico.

Hay otro motivo para permitir que la mujer siga conviviendo con su esposo, debido a que tienen una hija, y expresó Rosh que cuando tienen hijos no se puede prohibir a la mujer, sino a través de una advertencia especial, y que la mujer se oculte con un hombre o por intermedio de un testimonio claro e irrefutable.

Por lo tanto, esta mujer puede continuar viviendo con su esposo y se lo obliga a que la alimente y satisfaga todas sus necesidades materiales.

toda la suma del contrato matrimonial a su mujer, por cuanto en su lugar se acostumbra que no se divorcia a una mujer contra su voluntad, y tampoco el hombre puede casarse con otra mujer. Además el Tribunal ordeno a la mujer que incluso si se encuentra a la noche con varias personas, y entra el sospechoso de cometer adulterio con ella, que debe irse de allí, y si transgrede esta advertencia se disminuirá de su contrato matrimonial, según el parecer del Tribunal.

Más tarde el Tribunal recibió testimonio de que entró el sospechoso al lugar en el que estaba sentada a la noche con varias personas, y no se fue del lugar, y entonces fue multada perdiendo cierta suma del contrato matrimonial, que debe ser entregada por un tercero, y su esposo le puede interrumpir el pago de su alimentación.

Todo esto trajo aparejada una gran discusión en la ciudad de Alepo, y al parecer el Tribunal se equivocó en su fallo, y fui consultado para expresar mi opinión al respecto, y traté de analizar todos los aspectos para tratar de argumentar en favor de la mujer evitando que quede sola y desamparada, pues si va a ser divorciada por un motivo tan grave nadie va a querer casarse con ella. Y ya dijeron nuestros sabios que el que busca el mérito de una mujer desamparada, levanta la Presencia Divina de la tierra.

Respuesta: Al parecer es claro como el sol que el Tribunal se equivocó en dos puntos. Primero: El esposo carece de derecho de prohibir su mujer a sí mismo, y con el perdón del Tribunal, éste se olvidó de todos los grandes sabios que sostienen que cuando tiene la intención de divorciarla con el argumento de que su mujer cometió adulterio, sospechamos que sólo lo hace para obtener facilmente el divorcio.

Segundo: Otro gran error cometido por el Tribunal consiste en que fallaron que ella está obligada a recibir el certificado de divorcio

se trata de otro país, pues explica Rabenu Ierujam que el motivo por el cual no la puede sacar a otro país es por la falta de medios de transporte entre ellos, mas, ahora los trenes viajan diariamente, y este motivo no se aplica.

En conclusión el hombre la puede obligar a ir a su ciudad y si la mujer se opone, se le aplican todas las leyes correspondientes a una mujer que se rebela contra su esposo.

Shaúl David Settón

CAPITULO 3

Reubén, habitante de la ciudad de Ur Casdím se casó allí, y dos años después del casamiento argumentó en el Tribunal Rabínico que cuatro días después del casamiento descubrió que no era virgen y que había cometido adulterio con su cuñado que le quitó su virginidad después que se casaron.

Luego continuaron casados y tuvieron juntos una nena, y después de dos años se presentó en el Tribunal Rabínico de Alepo, al escuchar el consejo de un estudioso, sosteniendo que no puede vivir con una mujer que cometió adulterio.

El Tribunal estudió el caso y sostuvo que el litigante tiene derecho a prohibirse a sí mismo su mujer, y los separó, y lo obligó a alimentarla hasta que acepte divorciarse y entonces el esposo le deberá pagar

De acuerdo a todo lo dicho anteriormente la mujer debe acompañar a su marido, y si se niega a hacerlo, si desea divorciarla no debe pagar el contrato matrimonial, con excepción de la dote que trajo al matrimonio. Y si el hombre no desea divorciarla, no debe alimentarla, ni satisfacer sus otras necesidades materiales.

Mas escribe Kneset Haguedolá en nombre de Maharit esto se aplica sólo en caso en el que viene a casarse con cierta mujer, mas en el caso que vive varios años en el lugar y se casa, no puede obligar a la mujer a que lo acompañe a otro lugar; y en este caso el hombre vivió en Alepo hasta su casamiento alrededor de tres años.

Sin embargo en este caso el hombre no se estableció en Alepo, sino fue enviado por el gobierno para servir como médico en el lugar, y se asentó en la ciudad por dos meses, y trajo al sitio a su madre, como acostumbraba hacer siempre para evitar que se queden solos. Luego estuvo en la ciudad otros seis meses, y fue enviado a Irak, y como la distacia era muy grande, y su madre era anciana la dejó en Alepo. Trabajó siete meses y antes de regresar a su ciudad, decidió pasar por Alepo e intentar trabajar ahí, y estuvo en Alepo menos de once meses hasta que se relacionó con esta mujer. De manera que no se considera que vino a Alepo para casarse, ni siquiera se asentó durante un año seguido antes de relacionarse con esta mujer, y además nuestros ojos son testigos que los médicos se trasladan de ciudad en ciudad hasta que encuentren un buen lugar para desempeñar su trabajo.

Por lo tanto, esta persona no fijó su residencia en Alepo, y luego se casó, de manera que puede obligarla a acompañarlo a su ciudad natal en Turquía, en especial cuando en Alepo no puede conseguir los medios necesarios para asegurar su manutención.

Además ahora que se construyeron vías ferroviarias de cualquier manera puede obligarla a ir a una ciudad de Turquía a pesar de que

ciudad, de una aldea a una aldea) dentro de la misma región; y ella se niega a acompañarlo es considerada "rebelde', y entonces su marido la puede divorciar sin pagar en absoluto el contrato matrimonial, y sin deber alimentarla, y así escribe explícitamente Shiltei Guiborim en nombre de Maharam.

Tanto el Shulján Aruj como Rambam no se refirieron a si tiene el deber de alimentarla, mas se entiende de sus palabras que no se debe hacer .Así, Explica Rashbats que indica que se aplican a ella todas las leyes de una mujer "rebelde" y se anuncia en la sinagoga, etc., como detallan las leyes de una rebelde el capítulo 77 del Shulján Aruj, y no se le paga nada del contrato matrimonial y no se la alimenta.

También se puede apreciar que esta es la opinión de Rashba y Rosh de dos casos similares a los cuales se refirieron.

Harav Berej Moshé escribió que si ella quiere divorciarse, y él no quiere divorciarla, debe alimentarla, y dedujo esto de una responsa de Rabenu Nisim, y Harav Pnei Itsjak concordó con sus palabras.

Mas,ellos no entendieron apropiadamente las palabras de Ran como lo demostró Harav Holej Tamim Upoel Tsedek que prueba que no debe alimentarla, y la puede dejar sin divorciarla, debido a que "para esto la casó".

Así se desprende también de la responsa de Maharshdam que trata de una persona contra la cual confabularon y su vida corría peligro, y su esposa no quiere acompañarlo a un lugar en el que pueda refugiarse, y exige divorciarse. A esto responde Maharshdam que no debe divorciarla, y puede abandonarla. Se puede aprender de allí, para nuestro caso, que por cuanto ella según la ley lo debe acompañar, y se niega a hacerlo, y exige ser divorciada, que él está exento de todo gasto, y de la obligación de alimentarla.

CAPITULO 2

La pregunta se perdió.

Síntesis de la respuesta: Está escrito en la Mishná en el capítulo 12 del Tratado de Ketuvot, que existen tres regiones en relación al casamiento, Iehudá, Ever Haiardén y Galil, y no se saca de una ciudad de una región a la otra, mas dentro de la misma tierra se puede sacar; y explica la Tosefta, que esto se aplica cuando los dos cónyugues son de la misma región se, coerciona a salir, ya que para eso la casó. Hay en este asunto tres diferentes opiniones 1) Rif, Rambam, y Ran 2) Maharam de Rotenburg, 3) Rabenu Tam.

Debido a que el Shulján Aruj aceptó la primera opinión y que nosotros también nos guiamos por ella, sólo nos ocuparemos de esa posición.

He aquí que Rif citó la Tosefta, y escribió en una responsa: "Reubén proveniente de Málaga se casó con una mujer de la ciudad de Sevilla, y cuando se casaron intentó convencerla de que se dirijan a la ciudad de Málaga, debido a que en Sevilla carece de medios de manutención, y ella niega a satisfacer su pedido". "Y ella debe acompañarlo, y en caso contrario se considera "rebelde " y puede divorciarla, sin tener que pagarle la Ketuvá (el documento matrimonial)". Y trae como prueba de sus palabras a la Mishná y a la Tosefta que citamos anteriormente. Y así escribió Baal Haitur que una mujer que se niega a acompañar a su esposo en semejantes condiciones se denomina "rebelde".

Se ve de todo, esto que en todo lugar que de acuerdo a la ley puede divorciarla, como el caso que él es de Iehudá, y la casó en Galil, y quiere que ella lo acompañe a Iehudá, o si ella es de Iehudá y él es de Iehudá y la quiere llevar a lugares similares (de una ciudad a una

es mentira, y al escuchar las palabras del rabino, que era el padre de la novia intentó atestiguar de manera que su testimonio confirme la celebración de la boda. Y sobre esto dijeron los eruditos: "Sabios, cuidáos en vuestras palabras, pues de ellas los testigos pueden aprender a mentir".

Hay que dudar además si tiene validez el casamiento, debido a la grave prohibición que transgredió el novio al casarse, sólo contando con dos testigos. También existe la duda si esos testigos pierden su poder de testimoniar desde ese juicio inclusive, o sólo de aquí en adelante, siendo el tema tratado ampliamente por el rabino de Siria Moshé Galanti.

Por todo esto, y además por otras causas que no es necesario explicar, está permitido que esta joven se case con la persona que desee, sin necesitar que se le entregue un documento de divorcio, según ya dictaminó el sabio, padre la joven.

Así indica el humilde entendimiento del joven de los jóvenes

Itsjak Moshé Abulafia

EVEN HAEZER

CAPITULO 1

Escribo la presente en relación a una mujer que se casó contando sólo con el testimonio de dos personas, pues me estremecí y me conmoví al escuchar que es posible que semejante cosa ocurra en Israel, y es el deber de toda autoridad destruir la insolencia de aquellos que derriban los cercos casando a una hija de Israel contando con sólo dos testigos. Y tanto el novio como los testigos son transgresores que violaron el antiguo consentimiento, y corresponde castigarlos y anular sus acciones, para evitar que éstas vuelvan a repetirse.

Sin todo esto, también me parece que con facilidad puede anularse el matrimonio, sin exigir que la mujer reciba un documento de divorcio, por varios motivos.

A) El primer testimonio no se efectuó en presencia de los novios, y hay muchas autoridades que consideran que el testimonio en dichas circunstancias carece de todo valor, incluso a posteriori; y a pesar que la mayoría de los legistas sostienen esta exigencia es sólo de origen rabínico, hay aquellos que sostienen que la misma Torá lo exige. Además, varios sabios consideran que incluso si testimonian después delante de los novios, su testimonio carece de valor, pues se sospecha que atestiguan para fortalecer su mentira.

B) Uno de los testigos indicó que el novio pronunció las palabras "Haréi At Mekudeshet Lí Keishá" (me eres consagrada como mujer), después de entregar el anillo, lo que convierte en inválida a la acción.

Y lo que contó el segundo testigo que antes de la entrega del anillo dijo la frase en la que se expresa la intención de casarse, seguramente

la posibilidad que el trabajo sea efectuado por no judíos, mas descarta estas alternativas y concluye:

Todo esto lo escribí en el año 5649, que era un año de Shemitá, cuando estaba en Siria, y mientras tanto se perdió parte de la respuesta. Y estando ahora en Buenos Aires, carezco de libros para completar lo que falta.

Y he aquí que escuché que hay quien permite a los agricultores trabajar la tierra en el año de Shemitá, y los agricultores se conducen de acuerdo a su dictamen y aran y siembran sus campos; y me estremecí al escuchar esto, y desearía saber quién es la autoridad rabínica que permite, y en qué se basa, pues pudimos apreciar claramente que la gran mayoría de los grandes sabios de todas las generaciones sobre los cuales se apoya toda la casa de Israel se opone a semejante decisión.

No entiendo en qué se pudo apoyar, y cómo es posible los rabinos y eruditos de Jerusalem no se levantaron en contra suya, prohibiendo estrictamente, manteniendo a la ley de Israel en su estandarte.

Shaúl David Settón

También Rambam sostiene que sólo en caso de no tener otra alternativa, se puede permitir el trabajo de la tierra.

Así explicó también Maharam Galanti las enseñanzas de Rambam y sostiene que ellas se refieren cuando el gobierno obliga a sembrar, lo que constituye un impedimiento de fuerza mayor.

Podemos apreciar que para varias autoridades, las leyes de Shemitá en nuestra época tienen validez rabínica, mas no se permite trabajar la tierra por motivos de pérdida económica, y sólo se permite cuando se encuentra bajo una absoluta coerción.

Por lo tanto al haber una gran mayoría de grandes autoridades que discuten con Mabit no corresponde de ninguna manera permitir trabajar la tierra en caso de pérdida contradiciendo la opinión mayoritaria.

E incluso en caso que nos apoyemos en la opinión de Mabit, éste se refirió a un caso en el que haya pérdida, pero en nuestro caso no hay pérdida, ya que nadie les obliga a pagar una parte de la producción como impuesto auque no trabajen la tierra. Y debido a que si no trabajan la tierra se van a ver obligados a dirigirse a buscar trabajo en las ciudades, y los campos van a quedar desolados no es motivo para permitirlo, pues ?Acaso desde los tiempos de Ezra hasta nuestros días no existía el mismo problema?, y de todos modos, no encontramos ninguna autoridad rabínica que permita trabajar los campos por esto. Incluso Hamabit sólo habló en el caso que sabemos que aunque no trabaje la tierra va a tener que pagar impuestos de acuerdo a la producción agrícola que produce regularmente el campo, mas no para evitar que se arruine la tierra.

...Rabí Settón continúa en su respuesta analizando las deversas facetas del problema, en especial trata con diferentes soluciones posibles relacionadas con la venta o alquiler de los campos a no judíos, y con

Hamaharit, Abkat Rojel, y así se entiende de las palabras de Rosh etc.. También con la opinión del autor del Shulján Aruj concuerdan las grandes autoridades rabínicas que sostiene que las leyes de Shemitá en nuestra época son de origen rabínico.

De lo anterior se desprende que las leyes de Shemitá en nuestra época son de origen rabínico, de manera tal que ante una gran pérdida, se podría permitir trabajar la tierra, como escribió Hamabit después que demostró ampliamente que las leyes de Shemitá son de origen rabínico: "Se desprende de nuestras palabras que un judío que posee un campo arrendado perteneciente a un no judío, o incluso un campo de su propia pertenencia, y el rey o su enviado tiene parte en la produccion agrícola del campo, e incluso en caso que no lo trabaje se va a ver obligado a entregar la parte de la producción estimada que debía producir la tierra, en caso de ser trabajada, puede arar y sembrar de acuerdo a todos los que sostienen que las leyes de Shemitá en nuestra época son de origen rabínico.

Mas, encontré que Maharit después de demostrar que las leyes de Shemitá en nuestros días son de origen rabínico escribió: "Que aquellos que tienen posibilidades económicas paguen dinero en lugar de arar y sembrar los campos, y por qué se les permite trabajar la tierra, y es imposible argumentar que el gobierno no se conformaba con dinero , sino deseaba que el pueblo transgreda las mitsvot en público, pues en ese caso deben dejarse matar y no transgredir. Mas, es posible argumentar que el gobierno se oponía que la tierra quede desierta, sin ser trabajada, y así escribió Ran que lo hacían para su propio provecho, para cobrar impuestos, y los reyes desean que la tierra quede sin trabajar", y se entiende de sus palabras que a pesar que las leyes de Shemitá en nuestra época son de origen rabínico, de todos modos sólo se permite trabajar la tierra por coerción real, y no como lo indica Mabit que en cualquiera situación de opresión económica.

Ran, Rambam, Rashbá, y Rashbash. Esta es también la opinión del Baal Haitur, que a pesar que en el comienzo de sus palabras escribió que las leyes de Shemitá de la tierra en esta época rigen de la Torá, al final de sus palabras expresa que acostumbró a fallar que la ley es de origen rabínico. De manera que es sorprendente que Creti Upleti escriba que Baal Haitur falle que rige la ley de la Torá con respecto a la Shemitá de la tierra. Haireim también piensa que es de origen rabínico, y escribe que esa es la posición del Baal Haitur.

Más sorprendente aún son las palabras de Rashbash que escribe que según Baal Haitur y Baal Halajot Guedolot consideran que en nuestra época, las leyes de Shemitá carecen por completo de vigencia, pero esto es un error pues ya explicamos las palabras del Baal Haitur, y Baal Halajot Guedolot explícitamente, que las leyes de la Shemitá en ésta época tienen vigencia tanto en los granos como en los árboles.

La opinión de Rashbats es que las leyes de Shemitá de la tierra son de origen rabínico, y así escribe Rosh, y sostiene que esa es la posición de Rambán y Rambam, y se entiende de sus palabras que piensa que esa es la opinión de Rif, y muchas otras importantes autoridades sostienen también que de acuerdo a Rif la prohibición es de origen rabínico.

En relación a la posición de Rambam existe discusión entre los comentaristas, acerca si sostiene que tiene vigencia la prohibición de la Torá, y hay aquellos que piensan que en nuestra época la prohibición es de origen rabínica.

Radbaz sostiene que Rambam piensa que la ley de la Torá tiene vigencia en nuestros días, mas de las palabras que trae como prueba de su deducción se puede demostrar lo contrario. Y si bien hay otras autoridades que opinan que Rambam sostiene que tienen vigencia las leyes de la Torá de Shemitá, la mayoría de las opiniones sostienen que según Rambam las leyes de Shemitá en nuestra época son de origen rabínico. Esa es la posición de Rashbash, Mahari Kurkus, Hamabit,

que se practica la Shemitá de la tierra se anulan las deudas, y cuando no se practica la Shemitá de la tierra etc.; y establecieron nuestros sabios que se anulan las deudas como recuerdo a la Shemitá. Observó Hilel que el pueblo se abstenía de efectuar préstamos, y se levantó y estableció el Prozbul .

Y pregunta el Talmud: Acaso es posible que la Torá sostenga que deben devolverse las deudas, y vengan las autoridades rabínicas y anulen esta obligación? Abaie contestó que se trata solamente de una abstención en el cobro de la deuda, mientras que de acuerdo a Raba la validez de la ley proviene del poder del Tribunal de confiscar, y anular la propiedad sobre bienes.

Y explicó Rashí que en nuestra época no se aplica la ley de Shemitá de la tierra debido a que se anuló la santidad de la tierra, Tosafot explica que sólo en la época que se aplican las leyes de Iovel, durante la época de Sagrado Templo existe discusión entre los sabios. Rashí sostiene que se contaron los años jubileos, por disposición rabínica, mientras que Rabenu Tam mantiene que los contaron por ordenanza rabínica, Rambam y Rashbá sostienen como Rosh. Rambam escribió en la época del Segundo Templo no se contaron los años del jubileo, es decir, que de acuerdo a su opinión, incluso en la época del Segundo Templo las leyes de Shemitá eran de origen rabínico. Mientras que según escribe Rabad en sus acotaciones al Rambam resulta que las leyes de Shemitá de las deudas en esta época son de la Torá, mas Rav Hamaguid discute con él, y demuestra que son de origen rabínico.

Así también Peat Hashulján demuestra que Rif sostiene que son de origen rabínico, y Rambam y Rashbá también escribieron que esa era la posición de Rif.

Y todo lo dicho anteriormente se refiere a la Shemitá de las deudas, y ahora debemos delucidar la ley de Shemitá de la tierra, y he aquí que según Rabenu Tam también esta ley es de origen rabínico, y así sostiene

CAPITULO 7

Pregunta: Es posible que judíos que se dedican a la agricultura en campos pertenecientes a judíos en la Tierra de Israel, puedan trabajar de alguna manera la tierra durante el año de Shemitá (el año sabático)?

Síntesis de la Respuesta: Al parecer es necesario y posible encontrar alguna solución para que los agricultores puedan arar y sembrar durante el año de la Shemitá (el séptimo año), por cuanto las leyes de la Shemitá en esta época son de orden rabínico (como explicaré más adelante), y en caso de una gran pérdida como la existe en este caso sería posible permitir trabajar la tierra, pues en caso contrario estos judíos deberán de ambular por las ciudades para poder conseguir lo imprescindible para la mantención de sus familias, y las tierras y los viñedos quedarán deshabitados, y serán destruídos por los árabes de las aldeas circundantes; y los árboles se secarán en caso que nadie los riegue.

Y se puede apreciar que las leyes del séptimo año en esta época son de origen rabínica según lo que estudiamos en el Tratado de Guitín sobre lo que nos indica la Mishná que Hilel estableció el Prozbol (documentos por el cual se entregan todas las deudas al Tribunal antes de la llegada del séptimo año, que de acuerdo a la Torá anula las deudas, y luego el Tribunal las cobra después del séptimo año) y pregunta el Talmud Acaso es posible que la Torá anule las dudas, y vengan las autoridades rabínicas y establezcan que no las anula, a través de la firma de un documento?

Contestó Abaie que se trata de la Shemitá en nuestros días, cuya obligación es sólo de origen rabínico y esa Mishná pertenece a Rabí que sostiene que hay dos leyes referentes al año de la Shemitá. Una referente a la Shemitá de la tierra (la abstención de trabajar la tierra), y otra a la Shemitá de las deudas (la anulación de las deudas); en la época

CAPITULO 6

Respuesta del gran erudito, el famoso Rabino Iehudá Leib Tsirelsohn

Estimado Sr. Man:

En respuesta a su ilustre misiva, me honro en informar que resultó muy positivo en mis ojos, el decreto establecido por vuestros rabinos de no recibir conversos y de "no circuncidar a los hijos de no judías", debido a las condiciones imperantes en el lugar. Por lo tanto, felicito a los rabinos que mantienen la vanguardia de judaísmo frente a las amenazas que se ciernen contra él.

Asimismo considero correcta su decisión de abstenerse de difundir mi libro "Atsei Halevanón" debido a las responsas 3 y 4, que podrían haber hecho peligrar el decreto, cuyo mantenimiento es de suma importancia.

Mas todo aquel que examine con profundidad mi respuesta número 3, prestará atención que toda mi permisión está basada en que nos encontramos en una situación crítica, lo que es similar a decir que toda la permisión es a posteriori, y debido a otros motivos que convierten a esta ordenanza en excepcional. De todos modos comparto su opinión y es posible que alumnos indignos, que intenten a través de mis palabras derribar el importante decreto.

Que D—S les envie su bendición
es el deseo de su amigo, el que lo honra

Ieudá Leib Tsirelsohn

Posdata: Le agradeceré que me envíe los libros "Atsé Levanón" y el pago por mi libro "Gvul Iehudá".

CAPITULO 5

Esta es una síntesis de mis palabras dirigidas al gran erudito cuyo nombre es famoso en el mundo. Rabí Iehudá Leib Tsirelsohn de Kishinev. al llegar a aquí, me fue informado por los grandes eruditos, los grandes rabinos locales que decretaron la prohibición de aceptación de conversos, y la prohibición de circuncindar a los hijos de no judías, y el decreto me pareció correcto, de acuerdo a la deprimente situación reinante en la que la asimilación es muy grande, y en la que personas que se autodenominan rabinos y matarifes rituales insensatos y carentes de toda responsabilidad y conciencia religiosa, pueden encontrar punto de apoyo en la responsa de su excelencia, por lo tanto me abstuve de difundir su libro Atsé Halevanón, y me disculpo por eso ante su excelencia.

Por favor infórmeme cuando reciba mi carta
Lo saludo atentamente
Jaim Man

que sostienen que un converso que no se convirtió delante de tres personas, no tiene en lo que apoyarse, ya que para que consideremos que fue convertida apropiadamente debemos contar con un testimonio claro que la conversión fue correcta como lo indica el Talmud en el Tratado de Iebamot 46.B y el Shulján Aruj, Ioré Deá 268-3.4, que no se considera converso hasta que es circuncidado y se sumerge en el baño ritual, y así indican Tosafot y Rosh, y sus palabras son citadas por los comentaristas del Shulján Aruj, Taz y Shaj, que el aceptamiento de las mitsvot es sólo el comienzo de la conversión y la circuncisión, y la sumersión en el baño ritual la completan, y esto se estudia de la conversación sostenida entre Rut la moabita, y su suegra Naomí, y de las palabras que le dirigió a Rut, su pariente Boaz.

Todo esto lo escribo para eliminar las tergiversaciones de los textos, mas en realidad en nuestro caso, no hay ni siquiera comienzo de conversión, pues ya escribí a su excelencia que aquí es imposible recibir conversos pues, qué le pueden decir?. Ayer hacíamos así,...en el pasado cumplíamos eso,...] Y de los judíos viejos nosotros nos avergonzamos; Y vamos a provocar que ellos se agreguen nuevos judíos que van a servir para aumentar la igniminia!

Aharón Halevi Goldman
Moisesville

CAPITULO 4

En el primero del mes de Tishre sea inscripto y sellado inmediatamente en el libro de los justos para dulce vida.

En honor de mi amado, amigo de D—S, y mi amigo del alma, el erudito rabino, cuyo estudio es claro y límpido, Morenu y Rabenu Shaúl Settón Shlita, Rabino de nuestros hermanos sefaradíes, aun en su vejez prosperará y será frondoso y lozano.

Mi amado, antes de empezar expreso me disculpo de que demoré mi respuesta a su carta del 15 de Ab hasta ahora. Mas si debería contar todo lo que me pasó durante los últimos cinco meses, no lo podría introducir en el papel, pues estuve en cama durante tres meses, y tuve que viajar a Córdoba para consultar a médicos expertos. Y si bien ya mejoré considerablemente, D—S ayudará para que me recupere por completo.

He aquí que ahora pude ocuparme de su pregunta en relación a una persona que se casó con una gentil hace treinta y dos años, y sostienen que se convirtió, y lo honraron en Simjat Torá nombrándolo Jatán Bereshit, (Novio de Bereshit, llamándose así a aquel que después de que se finaliza la lectura de la Torá, reinicia su lectura siendo responsable de la lectura del comienzo del libro de Bereshit), y su excelencia protestó ante los responsables por el desprecio de la Torá, ya que el pecador no debe ser ensalzado, y no se debe creer en su conversión, pues en esa época no había nadie que haya sido apropiado para efectuar la conversión. Y esa persona trajo el contrato matrimonial, que cuenta con la firma de dos testigos, cuya firma no fue autentificada, y aunque lo hubiera sido de todos modos, la opinión de su excelencia, es que no sería suficiente para dar validez a la conversión: ya que la opinión del autor del Shulján Aruj es como la de Rif y la de Ramabam

CAPITULO 3

Hay otro motivo para prohibir en este caso aunque todo se haría acorde con la ley, ya que en esta ciudad el libertinaje es muy grande, y cada persona se conduce de acuerdo a su parecer, y no hay un rabino del cual teman, tanto sea nombrado por el gobierno o por la comunidad, y todo hombre cuyo corazón desea a una mujer no judía, la introduce en su casa, y la considera su mujer sin conversión, o llama a personas de la calle y la convierte delante de ellos, como es frecuente en estos días, y con ellas tienen hijos y dicen que son conversos, y si alguien les formula alguna pregunta acerca de la conversión, contestan con insolencia Quién te puso como juez]. Y yo envié un fallo rabínico mío y el fallo del erudito Rabí Aharón Goldman al Jefe del Tribunal Rabínico de Jerusalem perteneciente a la comunidad de los judíos originarios de Alepo, y acordó con nuestras palabras, y escribió un extenso fallo rabínico en el que no deja ningún punto sin ser tratado, y no lo publiqué por los gastos de imprenta, mas difundí anuncios que sostenían que no hay que aceptar eternamente conversos en Argentina por diversos motivos, según acordamos nosotros tres, y no hay que romper el cerco bajo ninguna circunstancia, y todo aquel que rompa el cerco será mordido por una serpiente, y el que nos escuche residirá seguro y tranquilo; y aquel que desee convertirse al judaísmo puede viajar a Jerusalem, quizás allí sea aceptado.

El pastor del santo rebaño de Buenos Aires
Shaúl Settón

Después de toda la verdad escrita anteriormente elevo mis ojos frente a nuestros hermanos, los Sefaradíes, que el bien de D—S los acompañe.

Oíd las palabras de D—S, los temerosos de sus palabras reinante de Israel. Vosotros sois hijos de la tierra de España, y en vuestra tierra relució la belleza de la Torá, y de vuestro seno salieron ilustres eruditos que constituyen el regocijo de todas las generaciones, como Rabí Moshé Ben Maimón, Rabí Itsjak Abarbanel, Rabenu Ibn Ezra, Rabí Iehudá Haleví, Rabí Shelomó Ibn Gabirol, etc., cuya cantidad es innumerable, que nos iluminaron en nuestro exilio, y ellos supieron mantener la Torá en el lugar apropiado, por lo tanto fortalecéos, y mantenéos a la derecha de vuestro rabino el erudito Shaúl Settón Shlita levantando un cerco frente a los asimilados del pueblo, deseosos de introducir a la Midianita en el campamento de Israel, con el velo del recato. Y sabed amigos nuestros que todo el símbolo del judaísmo es la pureza de la familia, y la pureza de las hijas de Israel, y ello y sólo ello fue lo que permitió nuestra permanencia en nuestro exilio, y si no fuera por ello ya hubiéramos sido tragados entre los pueblos y no se recordaría más el nombre de Israel. !Elevad vuestros ojos y mirad¡, pues todos aquellos que fueron a pastorear a campos ajenos, y fueron infieles a sus raíces, lentamente fueron tragados entre los pueblos, y no se sabe más acerca de ellos, como es sabido a los conocedores de la historia judía. También es sabido que no quedan restos de poderosos pueblos que desaparecieron a través de la asimilación, y nosotros en nombre de D—S nos mantenemos y nos fortalecemos. Por lo tanto pueblo de D—S, fortalecéos y fortificáos por nuestro pueblo y nuestra santa Torá, para evitar su profanación, y para erigir los fundamentos de la religión sobre sus cimientos.

D—S los ayudará, es mi esperanza que llevaréis acabo mis palabras por el honor de la Torá y de Israel.

Con deseos de paz.

Aharón Haleví Goldman
Moisesville

posible, ya que este casamiento no es conforme a la ley de Moshé y de Israel, y estas circuncisiones carencen de todo valor religioso, y esto se parece a aquel que sella carne no Casher con un sello de carne Casher, Acaso el sello autoriza su consumo? Por supuesto que cuando vengan hombres o mujeres no judíos o incluso el hijo de uno de estos matrimonios, y deseen convertirse sinceramente no van a ser rechazados luego de realizar una investigación que permita confirmar que su deseo de conversión es desinteresado. Pero personas pecadoras como éstas debemos alejarlas de todos los asuntos religiosos y apartarnos de ellos, y personas como éstas no tienen parte en Israel.

Sal y mira cual fue la consecuencia de los matrimonios mixtos en la época de la inquisición y la expulsión de España, cuando los hijos de estos matrimonios fueron los primeros en levantarse contra sus padres, arrojando su sangre como agua, como es sabido de los relatos de la historia de los judíos de España.

Que D—S eleve nuestra fortaleza y purifique nuestra escoria como lo expresó el profeta: "Y tomaré de vosotros a los que rebelan contra mí, y los examinaré y los purificaré como se purifica a la plata y al oro".

El que espera que pronto se enaltezca el poderío de la Torá.

Su amigo que lo aprecia
Aharón Goldman
Moisesville

Nidá, comidas prohibidas, y el castigo correspondiente al transgresor, y en este caso incluso su marido no sólo llegó a esta transgresión, sino que después de haber profanado el Shabat y de haber ingerido comidas prohibidas, y de haber cometido todo tipo de transgresiones una u otra vez, que estas fueron consideradas por él actos permitidos que carecen de toda connotación negativa. Y ella misma después de la conversión, se asombrará y dirá: Para qué me advirtieron acerca de todas esas leyes, acaso Israel no se comporta como todos los pueblos?, por lo tanto, no es apropiado que nosotros le demos los elementos necesarios para denigrar a Israel, y agregarse a nuestros enemigos, y excomulgados, siendo como aguijones en nuestros ojos, y espinas a nuestro alrededor.

La aprobación de la conversión en estas circunstancias provocará que se fortalezca la posición de los pecadores, y al ver que se casan con no judías y luego las llaman conversas, dirán que ya fueron permitidos los casamientos mixtos, lo que traerá aparejado una gran profanación de la fe de Israel, y del nombre de D—S.

Y sobre la circuncisión de sus hijos no judíos ya se expresaron los eruditos e indicaron que D—S nos libre y nos guarde de circuncidar sus hijos, y ya explicaron los motivos de su fallo, además de que puede resultar de ello, que sean considerados judíos cuando crezcan.

Con respecto a enseñarles Torá, ver Tratado de Jaguigá 13.A y Tosafot: "Ein mosrim dibré Torá", donde se expresa claramente la prohibición de enseñar Torá a no judíos.

El principio general que se desprende de todo lo dicho anteriormente es que no se debe hacer nada que le haga pensar a estos pecadores tanto sea al decir a sus mujeres no judías:"He aquí que eres consagrada para mí según la ley de Moshé y de Israel", o al cortar el prepucio de sus hijos no judíos, que ellos entran a la religión judía, y que se pueden convertir a la santa Torá en una pelota con la que pueden jugar a gusto, para poder satifacer sus deseos. Y de ninguna manera esto es

Y después de éstas palabras del autor del Shulján Aruj agrega Ramá en sus acotaciones al Shulján Aruj: Y este pecado es mayor que todas las demás infracciones sexuales, pues su hijo que fue concebido con la no judía, no es considerado su hijo, y así es indicado en el Tratado de Kidushín 66, y en el segundo capítulo del Tratado de Sanedrín está escrito que aquel que mantiene relaciones íntimas con no judías es como si se casara con la idolatría, y en el Tratado de Eruvín 19 está escrito que a todos aquellos que descienden al infierno Abraham los salva con la excepción de aquellos que mantuvieron relaciones íntimas con una no judía, etc.. De todo esto se puede observar que a través de estos pecados las personas que cometen estas transgresiones son excluidos de la congregación de Israel, y se considera que se apegan a la idolatría, y a pesar que extienden sus pezuñas como un cerdo, deseando convertir al judaísmo a sus mujeres y a sus hijos, se puede apreciar claramente que este acto es ficticio y sólo lo hacen para encubrir su licenciosidad y libertinaje.

Sobre esto ya se expresó inequívocamente la Halajá sosteniendo que cuando viene un candidato a la conversión se inspecciona si su deseo de conversión es motivado por causas ajenas al acercamiento sincero al judaísmo, como motivos económicos, sentimentales, etc., "Si es una mujer se investiga si puso sus ojos en uno de los mancebos de Israel" (Shulján Aruj Ioré Deá, 268. 12) y en especial en nuestro caso que es completamente evidente que el fuego de la pasión se encendió en ellos, y es él el que los aconseja a tomar el paso de la conversión. Y aunque ella exprese que desea entrar sinceramente en el seno del judaísmo, cuando se apague el fuego de la pasión o por cualquier otro motivo va a volver a apartarse del judaísmo; como en cualquier relación de causa y efecto al anularse la causa se anula el efecto. Además al convertirse debe alejarse por completo de su familia, y seguramente en este caso él mismo irá detrás de ella a visitar su familia, como un carnero que es llevado al matadero. También en las leyes referentes a la conversión se expresa que se le debe enseñar al candidato a la conversión ciertos mandamientos como los relacionados con Shabat,

CAPITULO 2

Escribe el autor: Mi fallo fue enviado al erudito Rabí Aharón Goldman, y carezco de copia de mi fallo pero su opinión es compartida por mi y de sus palabras se pueden deducir las mías.

Estimado amigo, mi apreciado Rabino, el ilustre Rabino que conoce todas las sendas del conocimiento, el erudito Rabí Shaúl Settón, que nos ilumine con su sabiduría, y se prolonguen sus días.

Me llegaron sus santas palabras, y quedé estupefacto al enterarme de las novedades que conmueven al país, donde personas carentes de todo temor a D—S deseosos de liberarse de sus obligaciones morales, tomaron como esposas a mujeres, y para encubrir sus acciones, desean que sus mujeres, y sus hijos sean aceptados como conversos dentro de la comunidad judía, y al leer sus palabras me estremecí.

Y ya recibí preguntas, en relación a este fenómeno provenientes de Paraguay, Entre Ríos y otros lugares. Y les contesté que D—S nos libre y salve de hacer semejante cosa, y les expliqué detalladamente la prohibición total de la Torá. Y he aquí, un resumen de las palabras de nuestros sabios al respecto .

Estas son las palabras del Shulján Aruj Even Haezer Cap.16 inc.1: Un judío que toma como esposa a una no judía, o una judía que se casa con un no judío, merecen ser azotados de acuerdo a la Torá como está escrito: "No os caséis con ellos"(Avodá Zará 36). En el inciso 2 está escrito: "Aquel que mantiene relaciones sexuales con una no judía, si no fue ajusticiado por un celote, y no fue azotado, su castigo explícito en las palabras de los profetas es que su alma será cercenada, como está escrito: "Profanó Iehudá la santidad de D—S, amando y fornicando a la hija de los idólatras, cercenará D—S al hombre que así hiciese".

facilidad construir una Mikve, y podrían salvarse de cometer una grave transgresión.

Mas, a pesar que no soy digno de discutir la opinión de los grandes rabínos previamente nombrados que permitieron, de todos modos no quiero permitir en la práctica, pues entonces toda persona podría querer construir una Mikve en su casa, y por cuanto las leyes concernientes a la Mikve son muy complicadas, esto podría acarrear grandes consecuencias, aunque el rabino de la ciudad informe como debe efectuarse la construcción, de todos modos se podría llegar a graves consecuencias por ignorancia o negligencia, y en especial en este país donde las transgresiones son más frecuentes que el correcto comportamiento.

Por lo tanto, me parece que sólo se debe permitir en el caso de una Mikve que esté al servicio de la comunidad, y con la condición que esté bajo la constante supervisión de una persona temerosa de D—S y que D—S nos dé fuerzas para cumplir con su voluntad, y para servirlo sinceramente.

Shaúl David Settón

Después de escribir mi responsa vi una carta enviada por el Rabino Iehuda Jaim Terrab a un importante miembro de la comunidad de Rosario, en la cual sostiene que no hay motivo para afligirse y esperar que caiga agua de lluvia para llenar la Mikve, sino por cuanto hay una bomba que extrae agua del río, con ese agua que llega por la red domicilaria a las casas, se puede llenar la Mikve, y el Gran Erudito Rabí Itsjak Abulafia permitió hacerlo, y explicó ampliamente todo lo relacionado con su permisión.

También vi el libro Nahar Mitsraim del Gran Erudito Rabí Aharón Ben Shimón en el cual permite a todos los que desean hacer Mikvaot en las casas o en los patios del agua que llega a través de caños subterráneos colocados por la compañía francesa.

Nos cuenta en su libro Rabí Aharón Ben Shimón que vio un plano de la bomba que extrae el agua del Nilo, y no hay motivo para prohibir; e importantes rabinos de Jerusalem, Jebrón y otros lugares consintieron con él, y eso facilitó que muchas personas que poseen amplias bañaderas puedan hacer Mikve en sus casas, y así se hizo una Mikve pública.

Además me informó Rabí Nisim Danón que entró al lugar donde se encuentra la bomba que extrae el agua que satisface las necesidades de la ciudad de Rosario, y vio que en ella no hay nada similar a un recipiente, y seguramente esa es la forma de todas las bombas.

Después de todo esto está claro que es posible permitir, y a pesar que nosotros tenemos aquí en Buenos Aires dos Mikvaot que se llenan con agua de lluvia, en muchas ciudades y aldeas de Argentina en las cuales no hay Mikve, y todos transgreden a las leyes de la pureza familiar, y no se construyen Mikvaot porque es muy grande su costo, y se deben hacer dos Mikvaot por lo menos, y también se debe construir en el techo un recolector del agua de lluvia; si permitimos el agua corriente para llenar la Mikve, entonces en todo lugar podrían con

por el cual pasa el agua, ésta se denomina "Sheuvim" (extraída a través de un recipiente) y es inepta para llenar la mikve. Mas si se piensa que el agua que se extrae viene a satisfacer las necesidades de más de dos millones de habitantes es difícil pensar que pueda haber un recipiente que reciba esa cantidad de agua. Y la máquina, a pesar de ser de acero, y recibir Tumá (impureza) de todos modos al estar unida a la tierra, queda anulada en relación a ésta, y deja de recibir Tumá. La máquina envía el agua hacia el gran estanque, y desde allí se distribuye el agua hacia la red domicilaria a través de caños de hierro. Y este estanque sin lugar a dudas puede ser considerado como una Mikve, y se puede transportar de ahí ese agua a las casas de la ciudad y a la Mikve, y ya escribió Rosh que si se transpasa agua de una Mikve o un río a otra Mikve a través de su unión con caños metálicos unidos a la tierra, la Mikve es Ksherá . Y también en nuestro caso se debe permitir llenar la Mikve con el agua que llega por red domicilaria. Sólo en el caso que los caños no estén unidos a la tierra, se debe prohibir, mas ante la duda acerca si hay un caño desunido se debe permitir.

Además deberíamos prohibir en el caso que en el camino haya recipientes por el cual pase el agua, ya que eso convertiría al agua en "Sheuvim", mas podemos apreciar que cuando se arreglan los caños, o las instalaciones sanitarias, no se ven recipientes. Y aunque consideramos que existe duda acerca si hay recipientes en el camino, nos encontramos con una situación de duda acerca si el agua es "Sheuvim" o no, y en caso de duda si las aguas son "Sheuvim" se permite. De manera que en nuestro caso me parece que hay que permitir, mas de todos modos me opongo a que se lleve a la práctica mi opinión hasta que acuerden conmigo importantes autoridades rabínicas.

21 de Menajem Ab 5680

Buenos Aires
Shaúl David Settón

que no aceptan esa posición, y pude observar que todas sus palabras están basadas sobre columnas de oro, y claras como los rayos solares delante de todos los entendidos, y no necesitan aprobación, y sin lugar a dudas se debe permitir construir por intermedio de contratistas, y quien así hace puede estar tranquilo, y que su casa esté llena de bendiciones.

24 de Nisan 5686
Jaim Shaúl Dawij Hacohen

Ioré Deá

CAPITULO 1

Pregunta: Está permitido llenar una mikve con agua que es extraída por una bomba del río y es depositada por la misma en la inmensa piscina de cemento o metal, y desde ahí se distribuye a través de caños de hierro?

Síntesis de la respuesta: Ante todo es importante averiguar como funciona y cual es la forma de la bomba que extrae agua del río, y no es posible verla, pues no se permite a nadie acercarse a la máquina por temor a que agregue veneno al agua, por lo tanto sólo podemos analizar el asunto a través de la lógica, y ésta nos indica que la bomba sólo extrae agua, y no la mantiene en su poder, sino se limita a extraer el agua del río e impulsarla hacia el estanque, sin contener el agua en su interior, y si la bomba mantendría agua en su interior, ésta sólo provocaría una disminución de la velocidad y la fuerza en el traspaso del agua del río hacia el estanque, mas si habría un recipiente en la bomba

Me parece que todo lo que hizo Rabí Settón fue para cerrar la boca de todos aquellos que buscan rencillas y se niegan a reconocer la verdad. Mas en realidad a mi parecer esto no traerá provecho, pues aquel que se niega a reconocer la verdad, no la reconocerá, y aunque vea el sol en todo su esplendor dirá que está oscuro, por lo tanto debemos dejarlos que vayan por su camino, y nosotros marcharemos junto a la verdad.

Su amigo que lo aprecia profundamente ,

Aharón Halevi Goldman
Moisesville

Aprobación del Gran erudito Morenu y Rabenu

Jaim Shaúl Dawij Hacohen
Director de la Ieshivá
Rejovot Hanahar de los Cabalistas
Jerusalem

Envío mis saludos y mis bendiciones de lo más profundo de mi corazón a su excelencia, el gran rabino y erudito, a la luminaria de la Torá, el gran legista de la importante ciudad Buenos Aires y sus alrededores Morenu y Rabenu Rabí Shaúl Settón Shlita.

Me alegré al ver su fallo en el que sostiene que en un lugar donde se acostumbra construir a través de contratista,está permitido construir a través de contratistas en Shabat, y rechaza la opinión de todos aquellos

Aprobación del Morenu y Rabenu Aharón Halevi Goldman, Rabino de Moisesville Argentina

Saludo con toda mi alma a mi apreciado amigo,a mi amado erudito, al gran sabio Rabí Shaúl Settón, cuyo su mayor tesoro es su temor a D—S.

Recibí su requerimiento de que nuevamente me exprese acerca del tema de la construcción en Shabat a través de contratistas, y si bien ya expresé mi opinión al respecto en repetidas oportunidades, y no dejé nada sin explicar, mas ante su insistencia, vuelvo a repetir que concuerdo con su opinión, y él mismo en su responsa menciona mis palabras. Y para salir de todas las dudas es aconsejable que aquel que desea construir una casa.firme un contrato con el arquitecto contratista en el cual se especifiquen todos los detalles de la construcción con el plano de la misma, detallando la suma que cobrará el contratista, que a su vez será responsable de todos los gastos de la construcción, tanto los concernientes a los materiales como a la mano de obra, y sobre él recaerá la responsabilidad de todo daño que afecte a la construcción, y podrá ser demandado por toda alteración a lo condicionado en el contrato. Todo esto se explicita por escrito para difundir el asunto, y además alquila el terreno al arquitecto durante todo el tiempo que lleva la construcción. De esta manera se asegura que hasta que el edificio no sea terminado no se reconoce la posesión del no judío, aunque se sepa que se construye para un judío. Y esto es como si comprara una casa de un no judío y no nos importara en absoluto que se haya construido en Shabat. Todo esto ya fue aclarado ampliamente en mis respuestas anteriores, en las cuales traje todas las pruebas, y fuentes pertinentes, y estoy seguro que ningún legista responsable discutirá estas palabras, en especial cuando se trata de un asunto que puede ocasionar una gran pérdida.

la construcción, aunque sea visto, y se lo identifique como dueño de la construcción.

Y aquel que construya que lo haga en paz, y erija una casa de justos, y sea rodeado por la alegría, y la Roca de Israel nos libre de errores y nos construya pronto el Beit Hamikdash en nuestros días.

8 de Nisan de 5684

Shaúl Settón
Rabino de los sefaradíes

Buenos Aires

Aprobación de Tribunal Rabínico de la comunidad de Siria de Jerusalem

Nosotros, al ver lo que escribió el loable legista con su poderosa lógica, el Gran Rabino Shaúl Settón Dabah en relación a la construcción a través de contratistas en Shabat, consentimos con su permisión si es ampliamente conocido y difundido que todas las construcciones de la ciudad o su mayoría se efectúan a través de contratistas.

Iosef Iedid Halevi
Shalom Hadaia

cual no es conocida la pertenencia a un no judío, en especial en una calle en la cual no residen judíos, de manera que aquel que observa la construcción piensa que pertenece a no judíos. De manera que resulta que es posible permitir la construcción, en especial, cuando se efectúa la construcción a través de un contratista que debe preocuparse por completo de todos los gastos necesarios para la construcción, y sólo el necio se puede obstinar en prohibir y en no reconocer la verdad",éstas son las palabras que escribió Rabí Goldman.

Se desprende de aquí que incluso en el lugar donde el trabajo se realiza a través de jornaleros se permite,si se cumple con ciertas condiciones. Por lo tanto en nuestra ciudad donde se acostumbra a construir a través de contratistas, se puede construir a través de contratistas sin inconvenientes, y sin que sea necesario firmar un contrato, ni difundir en público que es lo que se hace, y los Rabinos de Varsovia exigieron que se difunda en público lo que se hace, y que se firme un contrato sólo para tomar una posición más estricta y poder cumplir con todas las opiniones, y yo también pienso que aquel que quiera tomar aquí, en Buenos Aires,esa posición más estricta se hace acreedor a una bendición.

De manera que queda ampliamente demostrado que está permitido construir una casa a través de contratistas en Shabat, y no debe tener que perder un sexto valor del trabajo de la construcción, y si queremos tomar una posición más estricta estamos autorizados a hacerlo sólo en lo que respecta a nosotros mismos, mas no sobre la congregación, y como escribió Rosh: "La Torá se compadece del dinero de los judíos, y no es posible prohibirles lo permitido haciéndoles perder su dinero,en especial cuando ya fue permitido en Varsovia, con la aprobación de los más grandes eruditos del mundo. Escribió además el erudito Rabí Aharón Goldman que escuchó que también se conducen así en Estados Unidos, por lo tanto no hay motivo para prohibir, y el dueño del edificio debe cuidarse de no concurrir al lugar de la construcción en Shabat, pero durante la semana puede concurrir a observar el desarrollo de

realidad diferente, pues en Egipto, que era el lugar de residencia de Radbaz se solía contratar a los trabajadores diariamente, y los que ven la construcción no piensan que se trata de trabajadores contratados. Lo mismo ocurre en Siria, y en Turquía, por lo tanto allí está totalmente prohibido la construcción por medio de contratistas, y por eso nunca vimos alguien que haga eso, pero aquí en Argentina está permitido, y si se quiere argumentar que se debe prohibir porque pueden ser vistos por visitantes del exterior que no conocen que esa es la costumbre del país, y pueden pensar que el dueño contrató a los obreros para que trabajen en Shabat; semejante argumento no es verdadero ya que ellos van a pensar que la construcción pertenece a no judíos que constituyen la abrumadora mayoría de los habitantes de la ciudad, y si averiguan, y descubren que pertenece a un judío, también puede averiguar que se construye por medio de contratistas. Además escribe Minjat Shabat en nombre de Rabí Akiba Eiguer que en aquellos lugares donde se acostumbra construir a través de contratistas, no se prohibe por temor de lo que piensen visitantes, ya que estos por lo general pueden estar al tanto de las costumbres de la ciudad.

Por consiguiente en nuestra ciudad, está permitido sin lugar a dudas, la construcción a través de contratistas incluso si se trata de la construcción de sinagogas.

El erudito Rabí Aharón Goldman llegó más lejos aún, y permite incluso la construcción a través de contratistas, incluso en un lugar en el que se acostumbra a través de jornaleros, alquilando el lugar de la construcción al no judío por intermedio de un contrato de validez legal, con la condición que se difunda todo esto en público. Y he aquí copio partes de las palabras que el erudito Goldman escribió sobre el asunto: "No debe equivocarse en este asunto ningún legista, y en especial después que esta permisión está basada en la palabra explícita del Gran Erudito Pri Megadim, sobre el cual se apoya todo Israel, que sostuvo que hay que permitir en el caso que se fija una suma fija por el trabajo, y el no judío construye una casa nueva, sobre la

de Tosafot y de Rosh, y se entiende que opina como ellos. También Bav Hamaguid escribe en su comentario a los escritos de Rambam que Rabí Iosef Caro opina que todo depende de la costumbre del lugar. Así escribe en el libro Beit Iosef en nombre de Rosh, y así escribe Rabí Iosef Caro en el Shulján Aruj cap. 243 inc. 2, que en el lugar donde se acostumbra arrendar baños públicos de manera que el arrendatario percibe parte de las ganancias está permitido hacerlo y se entiende que la misma ley se aplica donde se acostumbra construir casas a través de contratistas.

De otros lugares también se entiende de las palabras del autor del Shulján Aruj que en aquellos lugares donde se difunde que se construyó a través de un contratista cuando esa es la costumbre del lugar, se permite. Así escribieron igualmente Taz, Maguén Abraham, Prí Megadim, Mishná Berurá, y Minjat Shabat en nombre de Tsemaj Tsedek, que la opinión de Rabí Iosef es favorable a la construcción de las casas a través de contratistas en Shabat en aquellos lugares donde se acostumbra a construir a través de contratistas.

Por lo tanto, después que muchos legistas, y entre ellos las bases de los fallos halájicos Rambam, Rosh, y el autor del Shulján Aruj permiten construir una casa en Shabat a través de contratistas en los lugares donde se acostumbra a construir por medio de contratistas, y sólo muy pocos sabios se oponen, (e incluso aquellos que se oponen se refieren cuando la contratación de los obreros se efectúa a través de contrato, y no cuando toda la construcción se realiza por intermedio de un contratista que está encargado por completo de toda la construcción y en éste último caso posiblemente opinarían que corresponde permitir) corresponde sin lugar a dudas autorizar la construcción en estas condiciones.

E incluso lo que está escrito en el libro Derej Emuná en nombre de Radbaz que prohibe construir a través de contratistas, se trata de una

lo apoyo totalmente a pesar que semejante erudito no necesita de mi consentimiento, y he aquí lo que se desprende de mi fallo acerca del tema en síntesis.

Respuesta: Está escrito en el primer capítulo de Tratado de Avodá Zará 21. Mishá: Está prohibido alquilar un baño público a un no judío debido a que es de público conocimiento que es propiedad del judío,* y la Guemará nos indica que está permitido alquilar un campo a un no judío porque se acostumbra a trabajarlo a través de aparceros que reciben una cantidad fija de la cosecha, y se sabe que trabaja para su propio beneficio, y ante la pregunta ?Porqué no se dice lo mismo con respecto a un baño público? se contesta la que no se acostumbra a arrendar los baños públicos en la forma que se arrendan los campos.

Y escribieron Tosafot y Rosh que Rabenu Tam permitía construir una casa a través de contratistas en Shabat, y que compara eso a la entrega de un campo a un aparcero lo que permite la Guemará, y ellos rechazaron su opinión, sosteniendo que siempre se acostumbra a arrentar un campo a aparceros que reciben parte de la producción, mas para la construcción de casas se acostumbra a contratar a trabajadores a los que les paga su salario diariamente, y aquel que ve la contrucción no piensa que se trata de un contratista, y pareciera que el judío le ordenara que trabaje en Shabat.

Por consiguiente si se difunde que se trata de un contratista o si en la mayoría de los casos se construye en la ciudad a través de un contratista, está permitido, y así escribieron los sabios autores de los libros Pri Megadim y Mishná Berurá. Rabí Iosef Caro (cuyas enseñansas nosotros seguimos) trae en su libro Beit Iosef las palabras

*De manera que si el no judío abre el baño en Shabat , pueden ocasionar que se piense que el judío tiene provecho del misno en Shabat.

a un no judío, exactamente como se realiza la venta de Jamets de Pesaj, y se difunde lo hecho en la congregación.

Yo no quise entrar a juzgar en este tema, y me pareció apropiado seguir fallando según las palabras del Shulján Aruj. Mas el presidente de la congregación Iesod Hadat quiso construir una casa a través de un contratista, y consultó al respecto al eminente erudito Morenu y Rabenu Rabí Aharón Goldman de Moisesville, Argentina, y recibió su autorización, y empezó la construcción permitiendo trabajar a los no judíos, y yo no intervení, pues era apropiado permitir su acción luego que el gran erudito le dió su autorización. Todo esto ocasionó que oponentes a este dirigente, que también odian al sabio nombrado anteriormente, intentaron atacarlo, mostrando lo escrito en el libro Derej Emuná en nombre de Radbaz que prohibe la construcción en Shabat a través de contratista en similares condiciones a la nuestra, a todo aquel que está presto a escucharlos, para lograr que el dirigente interrumpa la construcción en Shabat, y tenga una pérdida de unos siete u ocho mil pesos. Al continuar esta controversia intervino Rabí Goldman y ratificó que era permitido, y los oponentes escribieron a un comerciante de Jerusalén pidiéndole que consulte a los rabinos de Jerusalem, y éste le contestó que dijeron que es una ley sencilla y clara la prohibición total de construir a través de un contratista en Shabat, como escribe el autor del Shulján Aruj. Y nuevamente los oponentes del dirigente utilizaron esa carta,mostrándola a toda persona que veían, mas el comerciante que formuló la pregunta no explicó los detalles de la situación en la ciudad de Buenos Aires, en la que todas las construcciones se realizan a través de contratistas.

Al observar que se estaba produciendo una profanación del nombre de D—S y de la Torá, al parecer que cada rabino puede dar una respuesta diferente me vi obligado a intervenir, y estudié el tema en profundidad, y después de examinar toda la literatura apropiada pude convencerme de que la razón acompañaba al erudito de Moisesville, y

CAPITULO 4

Pregunta: En la ciudad de Buenos Aires la mayoría de los edificios son construidos a través de contratistas de manera tal, que aquel que lo contrata condiciona con el contratista que le construya el edificio con determinados departamentos en su interior, y le entrega una suma fija de dinero, y el contratista se ocupa de la compra de los materiales, y de la contratación de los obreros y del pago de los sueldos; y se estipula que en caso que el contratista no cumpla con lo convenido, y se produzca cualquiera alteración en el plano del edificio o en la construcción, o demás clásulas del contrato, el contratante lo puede demandar ante el tribunal, y entonces el contratista cierra el edificio, y toma las llaves, y quedará cerrado uno o dos años hasta que se pronuncie el fallo jurídico o hasta que lleguen a un compromiso. Durante ese lapso el edificio se mantiene cerrado, y el contratante no puede tener provecho del mismo y en caso que el contratante es judío y se opone a que se construya en Shabat, el contratista se opone con todo vigor, salvo que el judío abone el salario de los trabajadores correspondiente al Shabat, y esto equivale a alrededor de un diez por ciento del costo del edificio. Además en esta ciudad la mayoría de los contratistas son no judíos. No obstante todos estos detalles durante once años que vivo en esta ciudad me mantuve firme en sostener la prohibición que surge de las palabras del autor del Shulján Aruj en el cap. 244 que prohibe la realización de trabajos a través de un contratista en campos o casas que pertenecen a judíos, y en el hecho que no hemos visto ni escuchado a nadie que permita construir en Shabat incluso a través de contratistas.

Mas hace poco tiempo llegaron a Argentina un rabino junto con otros dos judíos para recolectar fondos para la gran Ieshivá "Metivta" de Varsovia, y atestiguaron que en Varsovia se acostumbra a construir en Shabat a través de contratistas, contando con el apoyo rabínico de los más grandes tribunales rabínicos. Y además se vende la tierra

de Tamuz y Av que caen en el invierno argentino, y se cosecha en los meses de kislev, Tevet y Shevat, durante el verano. Como consecuencia de esta situación escribí un fallo rabínico en el cual sostengo que los judíos de Argentina deben conducirse según sus propias estaciones en la oración de Amidá, de manera que durante el verano de ellos (en el que la lluvia es negativa) no se recuerda ni se pide lluvia, y durante el invierno de ellos deben agregar en la bendición de "Shomea Tefilá" ("Escucha la oración") "Ten tal umatar liberajá" ("Da rocío y lluvia como bendición"), y siempre deben decir "Barejenu"y nunca dicen "Barej Alenu".

Traje como prueba de mi decisión las palabras de Rabí Iosef Caro en su libro Kesef Mishné, segundo cap. Hiljot Tefilá, y las palabras del Eshel Abraham cap. 117 . Así me conduje durante diez años, y pensaba imprimir los detalles de mi fallo en este libro, mas me adelantó Rabí Ieudá Terrab de Damasco, en su libro Mile Dezra, y trató el tema ampliamente sin dejar ningún detalle sin tratar. Por lo tanto,no tiene sentido que vuelva a difundir algo que ya fue difundido. Y antes que se imprima el libro de Rabí Terrab, envié mi respuesta al gran erudito Morenu y Rabenu (nuestro maestro y nuestro rabino) Rabí Aharón Goldman, que en su respuesta consiente con mis palabras. También recibí contestación del Tribunal Rabínico de Jerusalén , en la que dan su consentimiento con mis palabras los grandes rabinos Morenu y Rabenu Iosef Iedid Haleví, Morenu y Rabenu Abraham Antebi Ades, y Morenu y Rabenu Shlomó Laniado. También vi una carta en la cual Rabí Iaacov Terrab, Jefe del Tribunal Rabínico, apoya también esta posición, y se puede sumar a esto la opinión del ya nombrado anteriormente Rabí Ieudá Terrab, que es también la opinión de su padre que fue el Jefe del Tribunal Rabínico de Damasco, y la de su padre Ezra Terrab. Además recibí a través de Rabí Laniado el consentimiento del Tribunal Rabínico de Jerusalén. Asimismo en el primer día de Pesaj los feligreses deben pronunciar el Poema "Shifaat Revivim", y en el último día de Sucot dicen el Poema "Shezufat Shemesh".

Shaúl David Settón

CAPITULO 2

Leyes de Tefilín

En el Shulján Aruj Cap. 36 inciso 3 está escrito que se deben escribir los "Taguim" (Tipo de virgulilla que se suele hacer sobre ciertas letras, y en varias de ellas es obligatorio) sobre las letras en las cuales son necesarios, y escribe Maguén Abraham en nombre de Ramá que si los "Taguim" no tocan las letras la escritura no es apta. Sobre esto escribe Majatsit Hashequel que esto es sólo de acuerdo a Rambam que habilita aunque no se hayan escritos los "Taguim", si se escriben los "Taguim" mas no tocan a las letras también se considerará la escritura apta.

Mas si se examina el libro de Ramá, según su opinión en ese caso incluso para Rambam la escritura queda habilitada pues pareciera que hay letras agregadas en el Tefilim.

CAPITULO 3

Leyes de las oraciones

En Argentina las estaciones climáticas son inversas a las del hemisferio norte, donde se halla la tierra de Israel, y la época de verano de este país corresponde al invierno de Israel, que es la época de lluvias, y ,viceversa, el invierno de Argentina cae en la misma época que el verano de Israel, y se siembra el trigo y la cebada en los meses

LIBRO DE RESPONSA

DIBER SHAÚL

PRIMERA PARTE

ORAJ JAIM

CAPITULO 1

Leyes de Tsisit

Pregunta: Escribe el Shulján Aruj—Oraj Jaim que sobre el Talit Katan (el Talit pequeño que se viste bajo la ropa) se puede bendecir la bendición correspondiente a la vestimenta del Talit grande "Lehitatef Betsitsit" (Envolverse en el Talit), a pesar que no se envuelve en él, mientras que Bené Jaie resalta que en su libro Bet Iosef escribe el autor del Shulján Aruj que bendice "Leitatef be Tsitsit" entendiéndose que esa es la bendición necesaria, mientras que del Shulján Aruj se desprende que la bendición correspondiente es "Al mitsvat Tsitsit" y sólo en caso que así desee, puede bendecir "Leitatef betsitsit".

Respuesta: La intención del autor de Shulján Aruj es indicarnos que la bendición de "Leitatef betsitsit" se puede aplicar incluso en el caso que no se envuelva con el Talit, y no se refiere en el Shulján Aruj a cual de las bendiciones es más apropiada para el Talit Katán.

De esta manera la comunidad,además de salvarse de la transgresión, tuvo altas ganancias, pudiendo adquirir un edificio para la sinagoga y para un colegio, en el cual se educan unos trescientos niños pobres y ricos, y además se puede pagar un importante sueldo a los maestros que permiten que la correcta educación sea posible. Estos logros fueron conseguidos por la santa congregación Iesod Hadat,cuyos dirigentes se esmeran en efectuar su trabajo con todas sus fuerzas, en especial su excelencia, el presidente de la comunidad, amante de D—S, quien ama y respeta a los sabios, y él mismo es un sabio, el Señor Iaacov Settón, que cargó sobre sus hombros con la mayoría de los asuntos de la congregación, y él estuvo presto a ayudarme ampliamente en la edición de este libro. Que D—S cumpla con todos los deseos de su corazón para bien.

Elevo mis ojos al cielo, y ruego a D—S que así como llegué a esta altura, al llegar a la vejez, D—S no me abandone, permita que me recupere, y me dé vida para corregir mi alma de manera que no entre avergonzado delante de Su palacio.

Así sea su voluntad. Amén.

INTRODUCCION DEL AUTOR

Ante todo agradezco a D—S, por todo el bien con el cual me agració, que me dio vida y me mantuvo hasta el momento, y me salvó de todo desprecio y de todo perjuicio. Propuse fortalecerme como un león para procurar imprimir parte de mis respuestas, quizás encuentren gracia delante de D—S, pues lamentablemente se perdieron la mayoría de mis escritos, a causa de las travesías, y de las preocupaciones que me afectaron los últimos años estando en este último exilio. Ya hace más de veinte años mis hijos dejaron su ciudad natal en Siria, en la cual me crié imbuido en la Torá, y estudiando de la boca de los grandes rabinos del lugar.

Gracias a D—S después de esforzarme en mi estudio pude recibir frutos de él, y hoy en día mis alumnos más talentosos se encuentran sirviendo en los Tribunales Rabínicos de Jerusalén , y de Siria. Y al llegar hace más de quince años a la ciudad de Buenos Aires, la encontré desierta, careciendo de las mínimas condiciones para poder llegar a mantener en ella una vida judía. No se podía encontrar en ella carne Casher, de manera que la comunidad cometía la grave transgresión de comer carne inepta para el consumo. No había en ella ni siquiera un colegio en el cual los niños podían estudiar Torá, y estaba por completo vacía, y desnuda de todo contenido judío. Con todo el esfuerzo de mis diez dedos, y dedicando tiempo especial para levantar cercos y murallas, en el judaísmo de la ciudad, se organizó el carneo ritual (Shejitá) de la carne, a través del esfuerzo económico de la comunidad ocupándose del faenamiento matarifes rituales (Shojatim) provenientes de nuestra ciudad de origen.

7 de Jeshván de 5688

Ben Tsion Abraham Kawinka
Redactor de "Hameasef" y Jefe del Tribunal Rabínico de Jerusalem

Pude observar el libro "Diber Shaúl" que fue compuesto por el gran rabino, baluarte y fortaleza Shaúl Dabbah Settón, que con gran humildad me pidió que aprobara su libro, a pesar que yo acostumbro a abstenerme de dar mi aprobación y recomendación a ningún autor tanto sea grande como pequeño, en especial a un rabino de gran envergadura como él, que ya es famoso desde hace muchos años, para cumplir con la voluntad del justo doy mi consentimiento y afirmo, que se extiendan sus manantiales de la Torá hacia afuera, y se colme de bendiciones dedicándose durante una larga vida a la Torá y al Servicio Divino.

En efecto es posible decir que todas sus palabras provienen del pozo de las aguas vivas de la Torá, y sin lugar a dudas el gran erudito, abuelo de la ley, conductor espiritual del pueblo que reside en la ciudad de Buenos Aires, Shaúl David Settón Dabbah adquirió sabiduría y entendimiento llevándo sus enseñanzas al altar de la imprenta, para que sus palabras sirvan para guiar a todas las generaciones.

Shalom Hadaia

Estimado gran rabino, fortaleza famosa en los pórticos de la halajá, honrado sea su nombre glorioso, nuestro maestro Rabí Shaúl Settón Dabbah, Rabino de la ciudad Buenos Aires.

Su libro no necesita ninguna aprobación, pues su excelencia, ya era famoso y reconocido como gran erudito en la Torá aún cuando se encontraba en su país natal, tierra de sabios y eruditos, la tierra de Siria, entonces seguramente más sabiduría adquirió después de ejercer funciones rabínicas durante muchos años en la Gran Ciudad de Buenos Aires, donde es ampliamente conocida su sabiduría, y su talento.

Además,ya importantes rabinos dieron su aprobación, mas como esa es su voluntad,y honrando su voluntad se honra al hombre, por lo tanto,me sumo a todos aquellos que aprobaron su composición, y expreso mi hondo deseo que el Santo Bendito Sea lo ayude para que continúe ocupándose de la Torá, y del Servicio Divino con serenidad, y goce de una tranquila vejez, y para que todas sus respuestas, y enseñanzas se difundan para que el pueblo pueda gozar de ellas.

Bendiga D—S su esfuerzo. En relación a su pedido que apruebe y recomiende su obra, a pesar de que a mi parecer es por completo innecesaria, pues todo aquel que entiende acerca de libros puede apreciar que todas sus palabras provienen de nuestras fuentes, del Talmud, y de la literatura de nuestras mayores legisladores, en cuya luz se deslizó, además en varias respuestas se incluyen mis propias palabras; pero de todos modos respeto su voluntad, apruebo sus palabras, y le envío mi bendición. Que D—S lo ayude a difundir su manantial de sabiduría pura, y que tenga privilegio de escuchar la voz del heraldo que recorra los montes para reunir los dispersos de Israel.

Su amigo,
Aharón Haleví Goldman
Kiriat Moshé (Moisesville)
Argentina

He recibido el libro "Diber Shaúl" que me fue enviado por su excelencia, mi amigo, la luz de mis ojos, el Gran Rabino, fortaleza y ciudadela, el gran erudito de los sabios de Siria, que ejerce sus funciones rabínicas en la importante comunidad judía de Buenos Aires y sus alrededores, nuestro maestro, el Rabino Shaúl Settón, para que le dé mi aprobación a su obra. Después de revisar parte de sus santas palabras pude observar que éstas son más preciadas que las perlas, y están basadas en los preciosos fundamentos de la Halajá. Y a pesar que no acostumbro a dar "aprobaciones"a libros, y Quién soy yo? y Cuál es mi conocimiento? para dar "aprobaciones" mas para evitar la sospecha de aquel que escuche, y que pueda pensar que por orgullo o vanidad no firmé, y para cumplir con la voluntad del justo doy mi consentimiento a su obra, y que sea la voluntad Divina que se difunda su manantial. Y que el trono de la Torá se extienda ampliamente.

Jaim Shaúl Hacohen Dawij
Jerusalem

candelabro, los grandes rabinos cuya firma acompaña al libro "Diber Shaúl", en especial el erudito Iaacov Meir, que sostuvo que hay que aceptarla como si hubiera sido promulgado por Moshé que la recibió directamente de D—S ".

..."La ordenanza tiene vigencia, y no hay que transgredirla de ninguna manera como está indicado en los libros : "Todo lo que fue prohibido por cierto número de autoridades, para permitirlo se requiere un tribunal más sabio y más numeroso, aunque haya desaparecido el motivo por el cual fue prohibido".

Moshé Ezra Mizraji
Sello del Tribunal Rabínico

En honor de mi estimado amigo, la gran luminaria, el rabino Shaúl Settón, que su luz nos ilumine
Rabino de nuestros hermanos sefaradíes de Buenos Aires

Después de recibir parte de su exquisita composición denominada "Diber Shaúl", pude apreciar que está basada en la palabra de D—S, y en varios lugares el autor se zambulle en las impresionantes aguas del mar del Talmud, y sale de las profundidades de ese mar con una perla preciosa en sus manos escribiendo un Shut (abreviatura de un libro de Sheelot Uteshuvot, (preguntas y respuestas) y así se denominan los libros de responsa, de manera tal que sólo los grandes eruditos lo pueden hacer.

Es una gran mitsvá mostrar nuestras palabras a todos los miembros de la congregación.

Ieuda Ben "Camaharar" Ataia
Moshé Tawil
Meir ben "Camaharar" Moshé Daian
Rajamim Mizraji
Salim Abraham Zafrani
Abraham Rabia
Itsjak Moshé Shjebar
Tsedaka Harari Hacohen
Efraim Ben "Camaharar" Ieuda Dawik Hacohen

Consentimiento del gran erudito
Moshé Ezra Mizraji
Jefe del Tribunal Rabínico de Alepo

(Parte de una larga misiva)

..."Y la lógica nos indica por cuanto que todo el motivo es el de poner un cerco y corregir..." "Y en la ciudad hay mucho libertinaje" como lo describe el libro "Diber Shaúl", entonces no cabe distinguir entre las casadas antes del decreto, y aquellas que lo hicieron después de la promulgación del decreto; Y entre las madres y sus hijos, y todas son iguales ante el decreto, y sobre todos los casos tienen alcance el decreto sin excepción , y así se desprende del mismo.

Y es claro que el decreto tiene vigencia, y no hay que apartarse de él, y todos deben aceptarlo, como consintieron los siete brazos del

Y en la actualidad Juez Rabínico de la congregación procedente de Alepo en Jerusalem

Parte de una misiva enviada por el Jefe del Tribunal Rabínico Sefaradí de Jerusalén Rabí Jizkiá Shabtai Shlita.

"**Sobre** el asunto de la conversión su excelencia sabe que dos veces prohibí allí la conversión, una vez en el año 5689 al conferenciar frente a la congregación damasquina, y en otra oportunidad en un fallo que entregué a la sociedad "Bené emet" al dejar la ciudad. De manera que cómo es posible que decida abrogar la prohibición".

Conclusión del fallo Rabínico de los rabinos de Alepo

"**Sale** de todo lo dicho anteriormente que en un principio no deben realizarse de ningún modo conversiones, tanto sea de las que fureon convertidas antes que se estableciera el decreto o después del establecimiento del mismo, ni tampoco a los hijos e hijas de madres no judías, ni a otros no judíos interesados en convertirse, y todo esto por dos motivos: 1.Porque son falsos conversos, y se acercan al judaísmo por cierto asunto particular, e intentan engañarlos al convertirse. 2. Porque contradice el decreto establecido con el consentimiento de las mayores autoridades rabínicas.

hijo de mí"(el hijo que se tiene con una no judía se llama el hijo de ella), "Y profanó Ieudá la santidad de D—S amando y fornicando con la hija de dios ajeno, cercenará D—S al hombre que haga esto y sea infiel, pues hijos extraños nacieron". Por lo tanto hay que asirse con vigor de este decreto, que es un decreto que afirma la Torá, y que sostiene que ningún tribunal fijo, y menos aún individuos tienen autorización de convertir en Argentina a ningún hombre o mujer, y tampoco a aquellos que ya se casaron en matrimonios mixtos, y no deben circuncidar a los hijos de mujeres no judías, ni convertirlos, incluso cuando crezcan, hasta que se presenten en el Gran Tribunal Rabínico de Jerusalén, pues ellos tienen el derecho, y el poder de realizar todo lo que les resulte correcto, de manera tal que todo aquel que transgreda este decreto se considera que efectúa una brecha en el cerco erigido, y lo apartaremos de la comunidad de Israel, y lo perseguiremos hasta su aniquilación.

Estamos seguros que todo temeroso de la palabra de D—S, y de la santidad de Israel va a guiarse de acuerdo al decreto, y nadie se va a atrever a trasgredirlo, y D—S apresurará nuestra redención eterna, y reunirá a nuestros dispersos en Sión con alegría. Amén.

Esta es la palabra de los rabinos y jueces de la congregación de Siria en Jerusalem, ciudad de santidad.

Iaar 5698

Ezra Itsjak Jamuvi
En el pasado Rabino y Jefe del Tribunal de Alepo

Y en la actualidad Jefe del Tribunal de la congregación proveniente de Alepo en Jerusalem.

Ezra Iosef Ishaio
En el pasado Juez rabínico en Alepo

A nuestros estimados hermanos, los miembros de las santas congregaciones de Argentina

Desde que los grandes eruditos de la República Argentina, los pastores de la congregación, para cuidar la pureza de las familias de Israel se ciñeron de valor, y levantaron un cerco, estableciendo que no se efectúen conversiones, y que no se circuncide a los hijos de los matrimonios en las que las mujeres no son judías, pues era claro que todas las conversiones que se llevaban a cabo en Argentina se realizaban por motivos denigrables, y no para entrar bajo "Las alas de la Presencia Divina"; y en efecto después de estas conversiones no reciben el yugo de la Torá, y transgreden los mandamientos intencionalmente. Por eso decidieron los eruditos de Argentina que no se acepten allí conversos, y los interesados deben dirigirse a la Tierra de Israel, donde el Tribunal Rabínico los investigará apropiadamente.

Y consintieron con ellos los grandes eruditos de Jerusalén, y en la cabecera de ellos los grandes rabinos de la Tierra de Israel Rabí Meir Shlitá y Rabí Kuk, y este gran decreto fue establecido para mantener la pureza y la santidad de Israel, e impedir que el pueblo de Israel se asimile entre los pueblos.

Y he aquí que escuchamos que ciertas personas se levantaron para efectuar una brecha en el cerco erigido, y nos estremecimos y nos asombramos, no pudiendo creer que en esta época en la que las desgracias azotan a Israel, haya personas que en lugar de unificarse y cuidar a Israel de la asimilación no temen por sus propias almas al causar como el malvado Bilaam, que la impudicia se incremente en Israel, y como Zimri, acercan delante de todo Israel a las midianitas para engendrar con ellas hijos para la idolatría, y ya lo expresan los vínculos "Su hija no tomarás para tu hijo, pues en ese caso se apartará tu

A nuestros queridos hermanos, las santas congregaciones de Argentina

Paz y bendición,

He aquí que sumo mi apoyo, junto a los miembros de los tribunales rabínicos ashkenazíes y sefaradíes, al gran cerco erigido por los grandes eruditos en el año 5688, y entre ellos el verdadero justo maestro local de la Tierra de Israel Morenu Abraham Itsjak Hacohén Kuk, el recuerdo de los santos y justos sea para bendición, declarando que no se debe de ninguna manera aceptar conversos en ningún lugar de la República Argentina, y D—S nos libre de que ningún rabino o alumno haga algo que cree alguna brecha en este cerco que encontraron los principales sabios de la generación imprescindible erigir para cuidar a la pureza y santidad de Israel en ese país. Demás detalles referentes a ese decreto pueden apreciarse en el libro "Diber Shaúl" compuesto por el justo Rabí Shaúl David Settón, sea el recuerdo del justo como bendición, editado en Jerusalén, en el año 5688.

Gran Rabino de la Tierra de Israel, Jerusalem
Itjak Aizik Halevi Herzog

y dictaminan no circuncidar a los hijos de estas gentiles. Y aquellos que deseen convertirse deben dirigirse al Gran Tribunal Rabínico de Jerusalén que podrá aceptarlos luego de una apropiada investigación; y este decreto fue consentido por los grandes sabios de Jerusalem, y en la cabecera de ellos los grandes eruditos, los grandes rabinos de la Tierra de Israel: Rabí Iaacob Meir Shlita, y el difunto Rabí Abraham, su recuerdo sea para bendición.

Y he aquí escuchamos que hay quienes intentan destruir el cerco de esta gran ordenanza, y por lo consiguiente nos levantamos para fortalecer con vigor el decreto.

Además instamos, nosotros el Gran Tribunal Rabínico de la ciudad de santidad, Jerusalén , a cumplir el decreto con toda energía en todos sus detalles, afirmando que ningún Tribunal fijo, y menos aún individuos tienen autorización de convertir en Argentina a ningún hombre o mujer, y tampoco a aquellos que se casaron en matrimonios mixtos, y no deben circuncidar a los hijos de mujeres no judías, ni convertirlos, incluso cuando crezcan, hasta que se presentan en el Gran Tribunal Rabínico de Jerusalén , pues ellos tienen el poder de realizar todo lo que les resulte correcto, de acuerdo a "según la Torá que te enseñen". Y todo aquel que transgreda esto se considera que "viola el cerco" y comete una grave prohibición y su pecado cargará, y estamos seguros que todo temeroso de la palabra de D—S, no permitirá que esto se viole, y afirmará la ordenanza de la cual depende la pureza y la santidad de Israel. Aquel que nos escuche residirá seguro, y corresponde que esta mitsvá lo proteja a él y su simiente, y las bendiciones descenderán sobre su cabeza, y D—S cercará las brechas de su pueblo Israel con fortaleza y paz.

Janania Gabriel
Jaim Tawil
Aharón Harari Raful

He aquí que sumo mi apoyo a los eruditos que integran el Tribunal Rabínico de la Ciudad Santa de Jerusalén, pues ellos erigen una gran muralla al anunciar la prohibición de aceptar conversos en la República Argentina. Y esta ordenanza contituye una gran ayuda para quitar los escollos del camino de nuestro pueblo, frenando el daño que está afectando al viñedo de la casa de Israel; y todos aquellos que contribuyen a cuidar la pureza de Israel, serán bendecidos por D—S.

Tví Pesaj Frank
Rabino y Jefe del Tribunal Rabínico de Jerusalem
Gran Tribunal de la comunidad Sefaradí de Jerusalem

Jerusalem, 29 de Iaar 5688

A nuestros hermanos, los miembros de las santas congregaciones de Argentina

Considerando que ante la plaga que se extendió como la lepra entre nuestros hermanos de la casa de Israel, al casarse con mujeres gentiles hijas del pueblo entre el cual los hijos de Israel viven, las cuales vienen a convertirse, sin que su intención sea desinteresada, se levantaron hombres maravillosos, temerosos de D—S, que para evitar que Israel se asimile entre los pueblos levantaron un cerco para tapar esta brecha. De manera que llegaron a un acuerdo estableciendo un grave decreto por el cual prohiben aceptar conversos en Argentina,

He aquí que autentifico la firma y el sello del Tribunal, y afirmo que se debe cumplir todo lo que se escribió en esta misiva.

Iosef Tsví Dushinski
Rabino y Jefe del Tribunal Rabínico y Gran Rabino del Judaísmo Temeroso de D—S en la Tierra de Israel.

29 de Iaar de 5698

Estimados hermanos, los dirigentes de las santas congregaciones de Argentina, considerando que ya desde el año 5688 se estableció una ordenanza fija a través de la autoridad local, el Gran erudito Rabí Shaúl Settón, que prohibió aceptar conversos, siendo la ordenanza ratificada de los más grandes eruditos de Eretz Israel, y he aquí que oímos que ciertas personas se levantaron intentando derrumbar la muralla establecida, deseosos de convertir a todo aquel que llega a su alcance, nos vemos obligados a anunciar en nombre de la santa Torá, que D—S nos libre y guarde de que alguien viole esta ordenanza. Y la violación de esta ordenanza puede ocasionar un nuevo holocausto sobre la pureza familiar judía. Esta prohibición de no aceptar conversos en la República Argentina debe mantenerse a perpetuidad, sin ninguna posibilidad de abrogarla.

Y en caso que de todas maneras alguien se case con una mujer no judía, está prohibido circuncidar a sus hijos, y los que escuchen nuestras palabras serán bendecidos con todo el bien.

Tribunal Rabínico de la santa ciudad de Jerusalén.

Iosef Guershón Horvitz
Eliau Behar Shlomó Reen
Jaim Shlomó Rosental

Gran Rabinato de Erets Israel

Shaúl" ya se explayó ampliamente acerca de lo necesario del decreto, y de la gran transgresión en la que incurren los violadores de esa disposición.

He aquí que en la última época escuchamos, que se levantaron ciertas personas para destrozar la muralla erigida por eruditos de la generación, lo que resulta inverosímil que personas cuyos padres estuvieron a los pies del Monte de Sinai permitan a los que se dirigen tras los deseos de su corazón, a que contribuyan a asimilar al pueblo santo con mujeres gentiles e hijos no judíos. Por consiguiente encontramos la obligación de invocar clamorosamente a todos nuestros hermanos, los hijos de Israel temerosos de D—S de la República Argentina, a que se apresten a luchar por la vida del pueblo, y por el alma de aquellos que andan detrás de las gentiles, para evitar que caigan en los cincuenta portones de la impureza, D—S nos libre de eso, y apoyamos el decreto con todo vigor y de ningún modo se debe convertir en Argentina al judaísmo a ningún hombre o mujer, y no se debe circuncidar a hijos de no judías o convertirlos, y el que transgrede este decreto comete el delito de "Destruir el cerco", y va a pagar por su transgresión. Y depositamos nuestra confianza que la santa comunidad de Israel sabrá fortalecerse para poder observar el santo decreto.

Que D—S reúna pronto a todos los dispersos de Israel, y envíe a nuestro redentor.

Tribunal Rabínico de todas las comunidades askenazíes de la ciudad santa de Jerusalén.

Zeelig Reubén Benguis, Jefe del Tribunal Rabínico

Pinjas, hijo de Hagrí Epstein
David Halevi Iungreiz
Sello del Tribunal

al pueblo de Israel, pero de todos modos no vamos a permitir que se disuelvan los matrimonios sin que el esposo entregue a su mujer un Guet, documento de divorcio, etc., hasta que se analice cada caso por separado, y por supuesto, esa es la opinión de su excelencia y de los rabinos que apoyan su opinión.

Jerusalem, Ciudad de Santidad

4 de Iaar 5698

Pudimos apreciar que el fallo rabínico de los grandes eruditos, contituye una gran muralla protectora del judaísmo, al prohibir aceptar conversos en la República Argentina; pues es evidente que en su gran mayoría estas conversiones no tienen como intención el loable objetivo de encontrarse bajo las alas de la Presencia Divina, de manera que esta conversión es sólo ficticia según lo establece la ley de la Torá. Y los hijos nacidos de estas conversas, no se consideran judíos, lo que constituye un tropiezo muy grande, y todo esto provoca que Israel se asimile entre las naciones.

Por lo tanto estos rabinos se levantaron, y preocupados por garantizar la pureza del pueblo judío promulgaron un decreto por el cual prohiben efectuar en absoluto conversiones en la República Argentina, y circuncidar a hijos de mujeres no judías. El decreto promulgado es muy correcto y necesario para frenar la amenaza que ramas foráneas se introduzcan en el viñedo de la casa de Israel, y sus palabras talladas con llama de fuego no necesitan que se fortalezca aún más, y se puede observar que Rabí Settón en su magnífico libro "Diber

la conversión el castigo por el incumplimiento de los mandamientos, y se lo advierte que antes de la conversión si come grasa prohibición no es castigado con el cercenamiento de su alma, y si profana el Shabat no es castigado con lapidación, después de la conversión si come grasa prohibida es castigado con el cercenamiento de su alma; profanará el Shabat merece ser lapiado, etc. Y la obligación de "no poner escollos delante ciegos" rige incluso con no judíos como está escrito en el Tratado de Avodá Zará, que está prohibido entregar un miembro de un animal vivo a un no judío para que lo coma, puesto que lo induce a realizar una prohibición.

Por consiguiente bien hizo su excelencia, y los rabinos que lo apoyan al decretar la completa prohibición de aceptar conversos en Argentina.

Y aquel que desea sinceramente allegarse a la santidad de Israel, que se dirija a la ciudad santa de Jerusalén, y allí el Tribunal Rabínico investigará si su deseo de conversión es sincero, de manera que estemos seguros que van a cumplir con la Torá, como se comprometen a hacerlo en la conversión; y que entren realmente bajo las alas de la Presencia Divina, y felicitaciones a su excelencia por mantenerse como firme custodia de la Santidad, eliminando los peligros destructivos que amenazan la Santidad de Israel y su Torá.

Y por intermedio de la presente misiva doy mi consentimiento al decreto de su excelencia y me sumo a los demás eruditos que también dieron su aprobación a este gran decreto en la República Argentina.

Que D—s lo ayude en todo
Envío mi bendición desde el monte de santidad. Desde Jerusalem
Abraham Itsjak Hacoén Kuk

Posdata: En relación a todas las conversiones que fueron efectuadas bajo las condiciones descritas en su carta D—s los libre de tomar posición indulgente, y considerarlos como conversos que ingresaron

Y ya expresaron explícitamente nuestros sabios en el Tratado de Berajot 30 B,un no judío que está dispuesto a recibir toda la Torá, con la excepción de algo, se lo acepta y Ri Bar Ri agrega incluso, si se trata de un pequeño detalle de orígen rabínico; así que cómo es posible aceptar conversos cuando se sabe fehacientemente que después de su conversión, van a transgredir las palabras de la Torá. Y a pesar que los legistas no escribieron en los códigos legales esta ley, de todos modos se trata de una Mishná y nadie la discute, por lo menos a la primera parte de la Mishná que sostiene que aquel que acepta toda la Torá con la excepción de algo, no se lo acepta como converso.

Y a pesar que es aceptada la opinión que sostiene que todos los conversos, aunque su conversión haya sido interesada, como un hombre que estuvo interesado en una mujer judía, o una mujer que estuvo interesada en un hombre judío, de todos modos su conversión es válida, aunque en un principio no debían haber sido aceptados; esto sólo se explica cuando la conversión fue completa, y el converso se comprometió a cumplir mitsvot, y comenzó a observarlas mas, cuando no se convirtieron por completo, es decir no hubo cumplimiento de mitsvot y tampoco el deseo de convertirse fue desinteresado, en ese caso no se considera en absoluto que hubo conversión. Y así se entiende también el lenguaje de Rambam y del Shulján Aruj. Además esas personas que aceptan semejantes conversos transgreden la prohibición de "Delante del ciego no coloques escollos", por cuanto si decimos que en estos casos no se considera en absoluto que hay conversión, provocan que muchas personas se equivoquen considerando no judíos como judíos, y muchos problemas pueden surgir de aquí en todo lo relacionado al derecho de familia, y si en realidad se consideran conversos, están obligados a cumplir toda la Torá, los que los aceptan son responsables de hacerlos merecedores de grandes castigos por las transgresiones que cometen, y antes de convertirse no estaban obligados a cumplir con esos mandamientos, y por lo tanto no iban a ser castigados por su incuplimiento, como nos indica el Talmud en el Tratado de Iebamot 47 A que se le informa al candidato a

los devolverá a la buena senda para magnificencia del pueblo de Israel. Por lo tanto estimados amigos constructores de la verdad, fortaleced a nuestra Torá, la Torá de verdad, y recibid vuestra recompensa del D—S de verdad.

Quien os honra y os aprecia
Iaacov Meir

Aprobación y consentimiento del erudito Rabí Abraham Itsjak Hacohén Kuk, Gran Rabino de la tierra de Israel. Jefe del Tribunal Rabínico de Jerusalem.

9 de Nissan de 5688

Me ha llegado su carta, y su libro Diber Shaúl en donde resalta su esfuerzo de eliminar escollos en la senda de nuestro pueblo, en relación a la aceptación de conversos, que son aceptados por personas inescrupulosas, de manera indiscriminada, y que contradice a la Torá. Y sobre esto dijeron nuestros Sabios en el Tratado de Iebamot 109.B, que el mal acompañará a aquellos que inducen a no judíos a convertirse, o que los reciben inmediatamente. Mas si se esfuerzan en convertirse se los acepta, si se aprecia que se convierten sinceramente para servir a D—S. Pero aquellos que aceptan conversos que se acercan al judaísmo por asuntos materiales, realizan algo extremadamente negativo, el mal los perseguirá pues conversos de este tipo son peor para Israel que la lepra, y ellos traen espinas al viñedo de la casa de Israel.

Consentimiento con el decreto del Rabí Shaúl Settón de parte de los Ttribunales Rabínicos de las congregaciones ashkenazíes, sefaradíes, y de la congregación proveniente de Alepo de Eretz Israel, y del Tribunal Rabínico y de rabinos de Siria.

Aprobación y consentimiento del erudito Rabí Iaacov Hameir, Jefe de los rabinos de la Tierra de Israel. El primero de Zión y Presidente del Gran Rabinato.

2 de Adar de 5688

Estimado Sr. Moshé Hacohén.
Director de la congregación "Hijos de la verdad", y estimado Secretario Sr. Tufil Iosef.

¡ **Hermanos** queridos ¡ La paz sea con vosotros! En respuesta a vuestra carta del 4 de Shvat me dirigo a vosotros y afirmo que después que el gran erudito, el rabino local, famoso por sus fallos rabínicos, en su libro Diber Shaúl escribió que encontró necesario, debido a la grave situación reinante, prohibir la aceptación de conversos y abstenerse a circuncidar al hijo de mujeres no judías, como pude apreciar de la opinión de los rabinos que concuerdan con sus palabras (pues el fallo mismo no llegó a mi vista), y éstas son parte de sus palabras: "Por cuanto en esta ciudad el libertinaje es muy grande y cada persona se conduce de acuerdo a su parecer ...y todo hombre cuyo corazón desea a una mujer no judía, la introduce en su casa, y la considera su mujer sin conversión o llama a personas de la calle, y la convierte delante de ellos, tienen hijos con ellas, y dicen que son conversos y si alguien les formula alguna pregunta, contestan con insolencia...", ¿Y quién puede poner en tela de juicio su decisión?; por el contrario. corresponde aceptar sus palabras como si hubieran sido entregadas a Moshé en el Monte de Sinai, y felicitarlo...Y D—S con su misericordia,

Rabí Itsjak Gotlieb. Y uno de los documentos de divorcio fue enviado a Rusia, y allí lo anularon.

Los advertí a ellos en varias oportunidades, y no obedecieron, ni escucharon la voz de todos los que los reprendieron. Y se prestan ellos a la realización de muchos documentos de divorcio, ya que muchos habitantes de Argentina y de países vecinos desean divorciarce de sus mujeres, y se ven imposibilitados de hacerlo en sus países debido a la prohibición legal de divorciarse en esos países, y para cortar el vínculo matrimonial viajan a Uruguay, y allí se divorcian ante los Tribunales Estatales, y ante los presuntos "Sabios" nombrados anteriormente.

!Oh! de los ojos que ven esto! Por consiguiente yo informo en público, que sus documentos de divorcio, carecen de toda validez, y la mujer que fue divorciada delante de ellos, se considera casada, debido a que el Sofer que escribe esos documentos es un ignorante, que transgrede las leyes alimenticias, y profana el Shabat en público y por lo tanto no tiene autoridad para escribir un documento de divorcio como lo describe el Shulján Aruj O.J.143, y tampoco la persona que trata el divorcio es apropiada, si permite que semejante Sofer escriba los documentos de divorcio. Y aun después de sus repetidas advertencias continúan haciéndolo.

De manera tal que todos los dirigentes comunitarios de Montevideo, y todo aquel que le llega este periódico a sus manos, debe procurar impedirles seguir actuando como Shojet, y entregar documentos de divorcio, santificando su noble y temible nombre, para que no se coma en Israel carne no apta para el consumo, y que no se incrementen los bastardos en Israel.

Y todos aquellos que intenten hacer algo al respecto, se harán acreedores a la bendición.

Shaúl Settón
Rabino de las comunidades sefaradíes

Del interior del periódico Di Idishe Zeitung.

UNA VOZ CLAMANDO A ALEJARSE DE LA TRANSGRESION

A pesar de que es cierto que en el pasado entregué un certificado a un individuo proveniente de Irán, que residía en Jerusalén , cuyo nombre es Itzjak Mizraji, en el que afirmé que era Sofer, y esto lo hice basándome en una carta que me mostró; me enteré que enseñó Shejitá de aves a Iaacov Jazán, que es un transgresor de la ley, y come alimentos cuyo consumo está prohibido por la ley. Y el mismo Itzjak Mizraji mencionado anteriormente no estudió Shejitá según lo pude comprobar, y asimismo recibí cartas de Shojatím de Jerusalén , en la que expresan que nunca escucharon que esa persona sea Shojet. Así también recibí una misiva del erudito Rabí Iosef Iedid Haleví, Jefe del Tribunal Rabínico de Jerusalem de la comunidad siria de Jerusalén , y de otras personas temerosas de D—S que expresaron que el certificado que posee procedente de la ciudad de Tiberia es falsificado, y que es un hereje corrupto, que cometió todo tipo de abominaciones. Y me resulta claro que se trata de un hereje, y ya escribió el Shulján Aruj I.D. 281: "Un Sefer—Torá escrito por un hereje debe ser quemado ",y estas son las palabras de Rav Najmán en el Tratado de Guitín 458. Por lo tanto es mitzvá que todos nuestros hermanos ashkenazíes que lean este anuncio lo difundan en público, y en especial se difunda entre los sefaradíes; y anunciar en todas las sinagogas ashkenazíes y sefaradíes que Itsjak Mizraji está excomulgado de la congregación de Israel. Además es necesario informar que varias veces advertí a Iaacov Jazán interrumpir su actividad como Shojet, y él continúa actuando indiscriminadamente al respecto, y también se dedica a escribir documentos de divorcio, junto con el nuevo Shojet David Tzví que tampoco es entendido en la escritura de documentos de divorcio, como testimonió delante mío

influencia e impidió la realización de matrimonios mixtos en muchos casos. Pero de todos modos la asimilación, y los matrimonios mixtos fueron problemas que no fueron frenados por el decreto, sino con el tiempo se fueron incrementando aun más. Parte de las comunidades se abstuvieron de inscribir en las mismas miembros provenientes de las mismas familias mixtas, mas no se les prohibió a judíos casados en matrimonios mixtos ser enterrados en cementerios judíos .

La prohibición total de la conversión hicieron que el tema salga del orden del día comunitario.

A través de la inmigración entre las dos guerras mundiales el número de judíos de Argentina llegó a unas trescinetas mil personas.

lo transgreda que sea mordido por una serpiente ... y quien desee convertirse que viaje a Jerusalén, y quizás sea aceptado ".

En el inciso 2 escribe al Rabino Goldman que asimismo hay que abstenerse de circuncidar a los hijos de aquellos que se casan con no judías.

La prohibición de convertir en Argentina,fue difundida después que consintieron con ella por escrito, los grandes rabínos de Eretz Israel: Rabí Iaacob Meir, y Rabí Abraham Itzjak Hacohen Kuk.

Además del consentimiento de los grandes rabinos de la Tierra de Israel, Rabí Settón obtuvo el consentimiento del Rabino Iehudá Leib Tsirelshon de Kishinev.

Mientras tanto el status de los niños de esos matrimonios mixtos no quedó claro. En el año 5692 (1932) hay quienes se dirigen al Tribunal rabínico para resolver estos problemas, muchos años antes de la prohibición.

El decreto no puso fin a las conversiones ficticias, y cuando un judío deseaba casarse con una mujer no judía la solían convertir fictivamente, o se separaban de la comunidad.

En el año 5698 (1938) el tema de los matrimonios mixtos volvió a un punto de ebullición. En ese año se volvió a publicar un cuadernillo con el consentimiento de los sabios que aprobaron el decreto de la prohibición de la conversión, con el agregado de una nueva lista de consentimientos de las principales autoridades sefaradíes y ashkenazíes de Eretz Israel, y así también conteniendo varias cartas que apoyaban el decreto.

En efecto el decreto se mantiene en pie hoy en día , y a pesar que no se puede medir el éxito del mismo, sin lugar a dudas tuvo

consumida, y en otros asuntos. Por ejemplo: Escribía documentos de divorcio, careciendo de todo conocimiento y autoridad para hacerlo. Rabí Settón denunció con todo vigor al hombre y anunció que está excomulgado de la congregación de Israel.

El problema de la conversión

De acuerdo a los testimonios de Rabí Settón se celebraron casamientos mixtos en Argentina bajo el velo de casamientos legítimos, como consecuencia de conversiones ficticias.

Si bien el problema era serio sólo un número reducido de personas estuvieron dispuestos a enfrentarse con el mismo. El más enérgico de ellos fue Rabí Settón, y el Rabino Goldman, el rabino de la comunidad Ashkenazí de Moisesville lo ayudó en su lucha.

El Rabino Settón en su libro acerca de las causas que lo llevaron a prohibir por completo la conversión en Argentina escribe: "En esta ciudad el libertinaje es muy grande, y cada persona se conduce según su parecer, y no hay un rabino del cual teman, tanto sea nombrado por el gobierno, o por la comunidad, y todo hombre cuyo corazón desea a una mujer no judía la introduce en su casa sin conversión, o llama a personas de la calle y la convierte delante de ellas, como es muy frecuente en estos días, y con ellas tienen hijos, y dicen que son conversos, y si alguien les formula alguna pregunta acerca de la conversión contestan con insolencia ?Quien te puso como juez? ",... "Por lo tanto, difundí anuncios en Argentina informando que no hay que aceptar conversos en Argentina hasta la eternidad, por diversos motivos, y no hay que transgredir este decreto, y **aquel que**

Así nos describe Rabí Settón que el Talmud—Torá creció "contando hoy con quinientos alumnos, mientras que el Talmud—Torá de la congregación damasquina cuenta con trescientos, y ninguno de esos niños asiste a la escuela pública en Shabat. Y constantemente es necesario supervisar a que no asistan, pues si desde pequeños se acostumbran a profanar el Shabat, continuarán haciéndolo cuando crezcan, y gracias a D—s mi dedicación da frutos, ya que la santa congregación escucha la voz de sus dirigentes".

Hay que resaltar que la congregación Iesod Hadaat se fundó recién en el año 5680, y asímismo las organizaciones educativas y sinagogas de los judíos damasquinos se levantaron en esa época, mientras que estos judíos llegaron a Argentina decenas de años antes. Y hasta ese momento crecieron en una sociedad foránea en absoluto, sin ningún vínculo con la tradición judía.

Por lo tanto llegar a una situación en la que quinientos niños estudiaban en el Talmud—Torá, cuando poco tiempo antes no había ningún tipo de educación judía, puede considerarse un éxito impresionante.

Junto a la fundación del Talmud—Torá estableció el Rabino Settón el único Tribunal Rabínico existente en Argentina. Y si bien las demás congregaciones no le otorgaron autoridad religiosa, los individuos se dirigieron al Tribunal con diversas preguntas. En su actividad en el tribunal surgió el probema de la conversión. Entonces el rabino comprendió el enorme peligro que amenazaba a la comunidad si no se frenaba la tormentosa corriente de los matrimonios mixtos, y la asimilación .

En otro asunto en el que se destacó el vigor del rabino y su dedicación para fortalecer al judaísmo dentro de la comunidad, fue el caso de un hombre que sirvió como Shojet, sin contar la capacitación profesional, y la seriedad religiosa engañando a la comunidad en relación a la carne

En la introducción a su libro escribió el rabino los factores que lo llevaron a aceptar el puesto, "...Cuando observé que el lugar estaba desamparado, y el cumplimiento de los principios religiosos era inadecuado, y los feligreses comían carne cuyo consumo está prohibido por la ley, y no existe un marco en el cual los niños puedan estudiar judaísmo, decidí tomar sobre mis hombros la responsabilidad de mejorar la situación de la comunidad", y en efecto se puede apreciar que actuó intensivamente organizando a la comunidad de manera que el judaísmo salió fortalecido.

De sus actividades se puede vislumbrar que su enfoque era muy conservador, rechazando por lo general cualquier cambio o innovación en la tradición. Por ejemplo en el Talmud—Torá erigido por Rabí Settón no aceptó que se enseñara hebreo en hebreo, porque consideró que se trataba de una desviación de la tradición, y defendiendo esa posición llegó a un enfrentamiento con los dirigentes de la comunidad. Sólo después de su fallecimiento se empezó a enseñar hebreo en hebreo, y se abrió en el año 5700 un colegio para niñas con estudios en hebreo a la tarde.

Shejitá de carne casher: "La comunidad se encargó de conseguir Matarifes Rituales (Shojatím) y de los ingresos de las ventas se financian las sinagogas, y al Talmud Torá en el que se educan unos trescientos niños, que se encuentran bajo mi supervisión".

Rabí Shaúl Settón hizo muchos esfuerzos para evitar que los niños asistan a los colegios públicos en Shabat, y en muchas ocasiones intervino personalmente, yendo a hablar con los maestros, que presionaban a los padres con todos los medios de coerción posibles, para que envíen a sus hijos a la escuela en Shabat. Y cuando había padres que voluntariamente deseaban enviar a sus hijos, expulsaba a sus hijos de la escuela comunitaria .

También ayudó a los miembros de la comunidad en Shabat.

La situación del judaísmo en Argentina

De lo descrito en el libro "Diber Shaul" se puede percibir una amplia imagen, aunque muy lamentable, de la situación del judaísmo en Argentina cuando el alejamiento de la tradición judía trajo aparejada una gran asimilación, y la necesidad de prohibir por completo la conversión, como fue establecido por el decreto excepcional promulgado por Rabí Shaúl Settón.

En su intensiva campaña contra los transgresores de la ley, utilizó diversos medios, entre ellos la utilización de la prensa judía local para excluir a transgresores de la comunidad.

Así escribió el rabino: "jóvenes en sus fiestas de boda traen no judíos que preparan las mesas con carne cuyo consumo está prohibido, incluso con carne de cerdo, y con bebidas prohibidas, !oh! de los ojos que ven esto, y de los oídos que escuchan esto..., pues ellos pecan, y hacen pecar a sus invitados", y compara esta comida a la comida del Rey Ajashverosh como lo describe el libro de Ester,y para evitar que se lleven a cabo comidas semejantes el rabino decretó "...de ahora en adelante que ninguna persona se atreva a hacer esto,y si se conduce de esa manera prohibo que cualquier persona los case, les escriban el contrato matrimonial, que se los honre con un llamado a la lectura de la Torá, y que alguien asista a su casamiento. Además ordeno que el encargado de averiguar todo lo pertinente a los novios antes del casamiento, si llega a saber que alguien se propone a realizar una comida de bodas que no es Casher, que lo anuncie a la sinagoga para que la congregación no vaya al casamiento o que informe al oficiante, para que éste anuncie, y la validez de este decreto es eterna, y todo aquel que transgreda estas palabras que sea mordido por una serpiente..., y toda la santa congregación sea bendecida..."

Rabí Shaúl Bar David Settón Dabbah

El Rabino Shaúl Bar David Settón nació en Siria en el año 5611.

Cuando tenía veintiseis años fue nombrado miembro del Tribunal Rabínico local. Cuatro años más tarde fue nombrado Rabino de Ein Taab donde sirvió durante diez años. Luego volvió a Alepo, y puso los cimientos para una escuela rabínica, en la que jóvenes puedan estudiar y prepararse para dedicarse a funciones rabínicas en el futuro.

Antes de la Primera Guerra Mundial, en el año 5672 (1912) viajó a Buenos Aires a visitar a sus hijos, y allí fue nombrado rabino y jefe del Tribunal Rabínico de la congregación procedente de Alepo.

El rabino tenía cuatro hijos de su primera mujer: Iom Tov, Mordejai, Iosef, y David; y de su segunda mujer tuvo un hijo a la vejez llamado Abraham. Sus hermanos lo apoyaron económicamente en los días de su juventud, según él mismo atestigua en su libro "Al Menat Lilmod Ulelamed".

Las comunidades sefaradíes en números

En el año 5720 (1960) se estimó la existencia de unos 40000 judíos sefaradíes en Argentina.

La comunidad ladino—parlante contaba en 5728 (1968) con unas 1700 familias.

Los marroquíes contaban con unas trescientas familias.

Los procedientes de Alepo contaban con unas dos mil familias.

Los procedentes de Damasco contaban con dos mil doscientas a dos mil quinientas familias.

La estadística se refiere sólo a las familias que forman parte de las congregaciones organizadas, mas hay muchas familias que no poseen ningún vínculo con ninguna comunidad.

Intentos de unificación

Un intento de levantar un consejo rabínico unificado para todas las congregaciones sefaradíes, fue efectuado por el rabino Shabtai Shein que llegó a la Argentina en el año 5687 (1927).

En el año 5688 (1928) fundó el Consejo Rabínico Sefaradí, en el que participaron todas las organizaciones sefaradíes con la excepción de las pertenecientes a los judíos originarios de Alepo.

El rabino Shein sirvió en el rabinato en Argentina hasta el año 5691, mas fracasó en su función, por cuanto las comunidades no aceptaron su conducción religiosa, y no obedecieron sus dictados.

En el año 5713 fue invitado el Rabino Shjebar de la comunidad judía de Beirut a servir como Rabino de la congregación de los judíos procedentes de Alepo, y sirvió en la misma durante varias décadas. Otros rabinos sirvieron en otras comunidades. En las épocas que no tuvieron rabino representó a la colectividad en diversas oportunidades, el Rabino Sefaradí de Montevideo, Rabí Itsjak Alfasi, (nativo de Esmirna), y cuando se presentaban problemas sobre asuntos de familia se dirigieron los miembros de la congregación en forma privada al Tribunal Rabínico de los judíos procedentes de Alepo.

La división imperante dificultó mucho el desempeño de las actividades de la comunidad sefaradí. El principal ingreso monetario con el cual las comunidades podían funcionar y llevar a cabo sus diversas actividades, era el proveniente del cementerio. Cada congregación poseía un propio cementerio, y sus propios matarifes rituales,y carnicerías, las que también constituían una fuente de ingresos.

La comunidad sefaradí de Buenos Aires no contó con una dirigencia religioso—espiritual, que contara con autoridad para guiar la comunidad. Incluso el Rabino Shaúl Settón que sirvió como rabino de la comunidad procedente de Alepo, con gran influencia en la misma, tuvo una autoridad ínfima en relación a otras congregaciones.

Las demás comunidades carecían de rabinos, de manera que en ciertas ocasiones, oficiantes fueron llamados a ocupar el puesto de "Jajam", cuya función era en especial dirigir las oraciones, y celebrar ceremonias de casamiento.

En contraposición a los judíos sefaradíes, los ashkenazíes estaban unidos, a pesar de ser mucho más numerosos que los sefaradíes. El dirigente religioso de los judíos ashkenazíes era el Rabino Goldman, rabino de la comunidad de Moisesville, aldea fundada por el Barón de Hirsh a comienzos de siglo.

La religión desempeño un papel central en la vida comunitaria de las congregaciones sefaradíes, en contraposición a la concepción laica de los judíos ashkenazíes.

Las diferencias existentes entre la comunidad originaria de Alepo, y la comunidad originaria de Damasco, eran consecuencia de las diferencias existentes entre dichas comunidades en el país de procedencia, donde los judíos de Alepo poseían una mayor organización comunitaria, y un mayor nivel cultural que los judíos de Damasco, que estaban a su vez más relacionados con la población árabe circundante que los judíos de Alepo. En el seno de los judíos de Alepo había más sabios que en Damasco.

Procedentes de Turquía y demás ladinoparlantes: Los judíos de Turquía comenzaron a emigrar a Argentina desde el año 5650 (1890) aproximadamente. En un principio empezaron a emigrar jóvenes, después de la revolución Turca de 5668 (1908), cuando los judíos temieron ser convocados a las filas del ejército otomano; y después que los judíos de Esmirna empezaron a sufrir persecuciones cuando la ciudad fue conquistada por los griegos (en el año 5678) se produjo un incremento en la inmigración de Turquía en dirección a Argentina. Además había en estas comunidades judíos provenientes de Salónica, Rodas, de otros lugares de los Balcanes, y un pequeño grupo de sefaradíes de habla ladina de la tierra de Israel. En los comienzos de la década del 30 contó el grupo con cien familias que se agruparon en la organización Tikvá. La organizacion dirigió una sinagoga, y un Talmud—Torá en el que se estudió en hebreo.

Los marroquíes: El grupo más antiguo es el de los judíos de Tetuán, Tanger, y Gibraltar, que en su mayoría eran hispano—parlantes.

En el año 5690 contaba la comunidad con trescientas familias, cuyo nivel económico y cultural era mayor que el de las demás comunidades sefaradíes.

Al ser más veteranos y más entremezclados con la sociedad argentina, los miembros de esta comunidad estuvieron más expuestos a la asimilación, y a los matrimonios mixtos que otras comunidades judías de Buenos Aires.

Los provenientes de Alepo: Los judíos provenientes de Alepo se concentraron en Buenos Aires, en el barrio Once, y un grupo más pequeño en Ciudadela. Las dos organizaciones centrales de los judíos provenientes de Alepo eran la organización "Iesod—Hadat" (que fue fundada en 5680) que dirigió la sinagoga de la calle Lavalle, y un gran Talmud—Torá que contaba con cientos de alumnos; y la organización "Jesed Shel Emet", que dirigía el cementerio de Ciudadela.

Estas organizaciones fueron erigidas por el Rabino Settón, que influyó notablemente en la orientación religiosa de los judíos originarios de Alepo, y su influencia se siente incluso en nuestros días. Otra importante organización era el Tribunal Rabínico Sefaradí, y único en la Argentina, que estuvo bajo la conducción de la comunidad de Alepo, y del Rabino Settón. Los judíos provenientes de Alepo mantuvieron un nivel cultural más alto que los demás grupos sefaradíes, asimismo mantuvieron una educación judía más amplia, y marcos religiosos más estrictos que las otras comunidades. Ellos se ocuparon en especial del comercio de telas. En los principios de la década del 30 la mayoría era pobre, y entre ellos un sólo rico, Ezra Taubel.

Los judíos provenientes de Damasco: En su mayoría se asentaron en Buenos Aires, en los barrios Boca y Barracas, y más tarde en el barrio Flores. Las principales instituciones son Agudat Benei—Emet (5674) y las sinagogas Or Torá (5680), y Agudat Dodim (5679)

En estas dos congregaciones la religión desempeñó un papel central. Además de estas organizaciones se levantaron sinagogas en diversos barrios, carnicerías, y un baño ritual. Característico de los judíos sirios fue su apego a las leyes religiosas.

Mantuvieron el cumplimiento de las leyes alimenticias, rezaron en las sinagogas también en los días laborables, cerraron sus comercios en Shabat y fiestas judías, y se preocuparon en mandar a sus hijos a estudiar judaísmo.

10

La comunidad Sefaradí de Buenos Aires

Hasta los comienzos de la década del treinta llegaron a Argentina la mayoría de los judíos sefaradíes, que comenzaron a inmigrar a Argentina desde el año 5610 (1850 e.c.).

Así se desprende del censo de población que se celebró en el año 5720 (1960). De acuerdo a él tres cuartos de los judíos que nacieron en Asia o Africa llegaron al país antes de 5690 (1930). En el año 5687 (1927) se calculó que se encontraban en Argentina alrededor de veinte mil judíos sefaradíes, y en el año 5691 se calculó que su número llegaba aproximadamente a treinta y cinco mil personas. Según el censo de población del año 5696 (1936) entre los 73588 judíos nacidos en el exterior había sólo 7260 judíos nativos de Asia y Africa.

Lo que caracteriza a estos judíos es que inmigraron sin ninguna organización que se ocupara de su emigración, y carecieron de toda ayuda en su inmigración a la Argentina. El principal motivo de esta inmigración fue económico, y no consecuencia de cualquier tipo de persecuciones.

La comunidad sefaradí de Buenos Aires estaba dividida en cuatro grupos principales, que se diferenciaban entre ellos por su lugar de procedencia. Los Marroquíes, los procedientes de Alepo, los provenientes de Damasco, y los "Ladinoparlantes". Cada una de estas comunidades poseía sus propias organizaciones religiosas e instituciones.

Las comunidades sefaradíes más grandes, y las mejor organizadas eran las de los judíos provenientes de Siria en especial de Alepo y Damasco, que hasta el año 5677 (1917) estuvo bajo gobierno Turco.

El orgullo nacional, y los héroes nacionales pasaron a convertirse en los elementos dignos de imitación y a esa dirección debía apuntar el objetivo de la educación. Esta ola nacionalista apretó también a los judíos, y comenzó a crearse entre ellos un sentimiento de alejamiento de la tradición judía a causa de la educación laica recibida en las escuelas estatales. La infraestructura de la educación judía que estaba en proceso de información no podía competir con la educación estatal.

Como consecuencia de estos fenómenos se incrementó la asimilación, y la desconección de los jóvenes y de los niños del judaísmo. De esta manera se llegó a una situación en la cual, sólo un pequeño número de niños estudió en las escuelas judías, y desde los comienzos de la década del veinte la educación judía que hasta entonces se concentraba en las colonias del Barón Hirsh, se transformó en educación complementaria.

8

Desarrollo de la comunidad judía de Argentina, y los factores que llevaron a la asimilación

La comunidad judía argentina empezó a formarse con la llegada de los primeros inmigrantes judíos a mediados del siglo 19; sin tener en cuenta a los judíos marranos que llegaron en forma individual en la época colonial, y de los cuales queda sólo un recuerdo turbulento.

La actividad Barón Hirsh y su compañía Ica elevó el número de los judíos de Argentina a 18000 en el comienzo del Siglo 20.

En el año 5640, enfrentó la comunidad judía organizada con el problema de los matrimonios mixtos. Los hijos de los inmigrantes se vieron a sí mismos como miembros de la sociedad argentina.

La nueva generación abandonó las colonias establecidas por el Barón Hirsh, y se radicó en las ciudades, en especial en Buenos Aires, dedicándose al comercio, a la artesanía, y a las profesiones liberales.

En el año 5668 comenzó un movimiento reaccionario en Argentina, e ideólogos nacionalistas empezaron a sospechar que la llegada de grandes masas de inmigrantes causaron daño a la cultura nacional originaria, y para evitar que eso ocurra exigieron que se produzcan cambios radicales en el campo de la educación, procurando imbuir a los alumnos de sentimientos nacionalistas. Estos cambios también afectaron a los inmigrantes judíos, y las escuelas judías fueron atacadas con el argumento de poseer un caracter anti—argentino, y muchos ideólogos argentinos se manifestaron contra la educación judía tradicional que les resultaba sumamente extraña, y temían que ésta afecte a la inculcación de los valores nacionales de los alumnos. Como consecuencia de estas sospechas se realizaron cambios en el marco educativo.

En la introducción a su libro escribe el rabino su autobiografía, y una lista de aquellos que contribuyeron en la edición del libro. También se imprimió junto al libro la introducción del Rabino Ovadia Adaia que corrigió el manuscrito, y lo preparó para su impresión en Jerusalén.

El Rabino Settón al parecer no corrigió su libro, ni lo preparó para la edición, debido a la seria enfermedad del corazón por la cual fue afectado en esa época. Así encontramos en la respuesta del mes de Iaar de 5686 escribió: "He aquí que yo envejecí, me he vuelto senil y enfermizo, mientras que el yugo de la comunidad, y de los feligreses se encuentra sobre mis espaldas, y carezco de tiempo libre, y todos los libros necesarios no se encuentran a mi alcance, por lo tanto me expresé resumidamente, y escribí sólo el fallo legal sin las explicaciones acerca del debate halájico que fue necesario para llegar a esa conclusión".

Estructura del libro

El libro se imprimió por primera vez en Jerusalén en el año 5688, y en su su segunda parte del libro se incorporó el libro de responsa de Maharam Jabib sobre Shuljan Aruj, Even Aezer.

El libro de Rabí Settón se divide en las cuatro partes del Shulján Aruj. En cada parte trata el autor acerca de varias preguntas. El autor trae como apoyo a sus palabras la aprobación de otras autoridades rabínicas, en su mayoría de la tierra de Israel y de Siria.

El libro es pequeño, mas rico en calidad. Sólo cuenta con ventiocho capítulos o preguntas sobre las cuales trata el autor. Al parecer el autor quiso reducir el tamaño del libro para reducir los gastos de imprenta. El original en hebreo cuenta con noventa páginas.

En las diferentes preguntas sobre las cuales se trata en el libro, se analizan diferentes temas, y parte de ellos se refieren en forma directa a asuntos referentes a los judíos de Argentina, como las diferentes estaciones del país, y la situación en la cual en el invierno de Israel, en Argentina se está en verano, y en la cual existen diferencias de la época del sembrado y de las cosechas.

"....Y escribí en un fallo rabínico que se deben guiar de acuerdo a su época de lluvias con respecto al pedido de la lluvia"y trae diversas fuentes para justificar su opinión.

Cuando Rabí Settón trata acerca de asuntos de gran importancia o de algún tema que puede provocar polémica, busca el apoyo de otras autoridades, como en el tema central del libro, el asunto de la conversión que abarca casi toda la parte correspondiente a Ioré Deá.

Introducción

En el libro de responsa "Diber Shaúl" se destaca en especial el tema de la conversión, matrimonios mixtos, y la asimilación en Argentina, y Sudamérica. La imagen que surge del libro nos muestra cuan grande y cuan grave fue la crisis espiritual que afectó a los judíos de Argentina en la época en la cual el Rabino Shaúl Settón sirvió como gran rabino de los judíos provenientes de Alepo—Siria, en la ciudad de Buenos Aires, entre los años 5672—5690.

El triste panorama que es descrito por el rabino, acerca del estado de la educación judía, la situación del cashrut y de los Shojatim (Matarifes rituales), la asimilación de la joven generación y su fuerte vínculo con la sociedad circundante, se profundiza aún más si se recuerda que esta situación era común a decenas de miles de judíos, que se desconectaron por completo de todo vínculo con el judaísmo.

Se puede apreciar a través del libro los grandes esfuerzos efectuados por Rabí Settón para mantener viva la llama del judaísmo en Argentina, y el gran sacrificio que dedicó a este objetivo. Para concretar esta meta emprendió intensivas actividades en el campo de la educación judía, en el tema de la conversión, y actuando con gallardía contra los dirigentes judíos que no cumplieron con probidad sus funciones.

Y aquel que desea sinceramente allegarse a la santidad de Israel, que se dirija a la ciudad santa de Jerusalén, y allí el Tribunal Rabínico investigará si su deseo de conversión es sincero, de manera que estemos seguros que van a cumplir con la Torá, como se comprometen a hacerlo en la conversión; y que entren realmente bajo las alas de la Presencia Divina, y felicitaciones a su excelencia por mantenerse como firme custodia de la Santidad, eliminando los peligros destructivos que amenazan la Santidad de Israel y su Torá.

Y por intermedio de la presente misiva doy mi consentimiento al decreto de su excelencia y me sumo a los demás eruditos que también dieron su aprobación a este gran decreto en la República Argentina.

Que D—s lo ayude en todo
Envío mi bendición desde el monte de santidad. Desde Jerusalem
Abraham Itsjak Hacoén Kuk

Posdata: En relación a todas las conversiones que fueron efectuadas bajo las condiciones descriptas en su carta D—s los libre de tomar posición indulgente, y considerarlos como conversos que ingresaron al pueblo de Israel, pero de todos modos no vamos a permitir que se disuelvan los matrimonios sin que el esposo entregue a su mujer un Guet, documento de divorcio, etc., hasta que se analice cada caso por separado, y por supuesto esa es la opinión de su excelencia y de los rabinos que apoyan su opinión.

interesada en un hombre judío, de todos modos su conversión es válida, aunque en un principio no debían haber sido aceptados; esto sólo se explica cuando la conversión fue completa, y el converso se comprometió a cumplir mitsvot, y comenzó a observarlas mas, cuando no se convirtieron por completo, es decir no hubo cumplimiento de mitsvot y tampoco el deseo de convertirse fue desinteresado, en ese caso no se considera en absoluto que hubo conversión. Y así se entiende también el lenguaje de Rambam y del Shulján Aruj. Además esas personas que aceptan semejantes conversos transgreden la prohibición de "Delante del ciego no coloques escollos", por cuanto si decimos que en estos casos no se considera en absoluto que hay conversión, provocan que muchas personas se equivoquen considerando a no judíos como judíos, y muchos problemas pueden surgir de aquí en todo lo relacionado al derecho de familia, y si en realidad se consideran conversos, están obligados a cumplir toda la Torá, los que los aceptan son responsables de hacerlos merecedores de grandes castigos por las transgresiones que cometen, y antes de convertirse no estaban obligados a cumplir con esos mandamientos, y por lo tanto no iban a ser castigados por su incumplimiento como nos indica el Talmud en el Tratado de Iebamot 47 A, que se le informa al candidato a la conversión el castigo por el incumplimiento de los mandamientos, y se lo advierte que antes de la conversión si come grasa prohibida no es castigado con el cercenamiento de su alma, y si profana el Shabat no es castigado con lapidación, después de la conversión si come grasa prohibida es castigado con el cercenamiento de su alma; si profanara el Shabat merece ser lapiado, etc. Y la obligación de "no poner escollos delante de ciegos" rige incluso con no judíos como está escrito en el Tratado de Avodá Zará, que está prohibido entregar un miembro de un animal vivo a un no judío para que lo coma, puesto que lo induce a realizar una prohibición.

Por consiguiente bien hizo su excelencia, y los rabinos que lo apoyan al decretar la completa prohibición de aceptar conversos en Argentina.

Aprobación y consentimiento del erudito Rabí Abraham Itsjak Hacohén Kuk, Gran Rabino de la tierra de Israel. Jefe del Tribunal Rabínico de Jerusalem.

9 de Nissan de 5688

Me ha llegado su carta, y su libro Diber Shaúl en donde resalta su esfuerzo de eliminar escollos en la senda de nuestro pueblo, en relación a la aceptación de conversos, que son aceptados por personas inescrupulosas, de manera indiscriminada, y que contradice a la Torá. Y sobre esto dijeron nuestros Sabios en el Tratado de Iebamot 109.B, que el mal acompañará a aquellos que inducen a no judíos a convertirse, o que los reciben inmediatamente. Mas si se esfuerzan en convertirse se los acepta, si se aprecia que se convierten sinceramente para servir a D—S. Pero aquellos que aceptan conversos que se acercan al judaísmo por asuntos materiales, realizan algo extremadamente negativo, el mal los persiguirá pues conversos de este tipo son peor para Israel que la lepra, y ellos traen espinas al viñedo de la casa de Israel.

Y ya expresaron explícitamente nuestros sabios en el Tratado de Berajot 30 B,un no judío que está dispuesto a recibir toda la Torá, con la excepción de algo se lo acepta y Ri Bar Ri agrega incluso si se trata de un pequeño detalle de orígen rabínico; así que cómo es posible aceptar conversos cuando se sabe fehacientemente que después de su conversión, van a transgredir las palabras de la Torá. Y a pesar que los legistas no escribieron en los códigos legales esta ley, de todos modos se trata de una Mishná y nadie la discute, por lo menos a la primera parte de la Mishná que sostiene que aquel que acepta toda la Torá con la excepción de algo no se lo acepta como converso.

Y a pesar que es aceptada la opinión que sostiene que todos los conversos, aunque su conversión haya sido interesada, como un hombre que estuvo interesado, en una mujer judía, o una mujer que estuvo

Aprobación y consentimiento del erudito Rabí Iaacov Hameir, Jefe de los rabinos de la Tierra de Israel. El primero de Zión y Presidente del Gran Rabinato.

2 de Adar de 5688

Estimado Sr. Moshé Hacohén.
Director de la congregación "Hijos de la verdad", y estimado Secretario Sr. Tufil Iosef.

¡**Hermanos** queridos¡ La paz sea con vosotros! En respuesta a vuestra carta del 4 de Shvat me dirigo a vosotros y afirmo que después que el gran erudito, el rabino local, famoso por sus fallos rabínicos, en su libro Diber Shaúl escribió que encontró necesario, debido a la grave situación reinante, prohibir la aceptación de conversos y abstenerse a circuncidar al hijo de mujeres no judías, como pude apreciar de la opinión de los rabinos que concuerdan con sus palabras (pues el fallo mismo no llegó a mi vista), y éstas son parte de sus palabras: "Por cuanto en esta ciudad el libertinaje es muy grande y cada persona se conduce de acuerdo a su parecer ...y todo hombre cuyo corazón desea a una mujer no judía, la introduce en su casa, y la considera su mujer sin conversión o llama a personas de la calle, y la convierte delante de ellos, tienen hijos con ellas, y dicen que son conversos y si alguien les formula alguna pregunta, contestan con insolencia...", ¿Y quién puede poner en tela de juicio su decisión?; por el contrario corresponde aceptar sus palabras como si hubieran sido entregadas a Moshé en el Monte de Sinai, y felicitarlo...Y D—S con su misericordia, los devolverá a la buena senda para magnificencia del pueblo de Israel. Por lo tanto estimados amigos constructores de la verdad, fortaleced a nuestra Torá, la Torá de verdad, y recibid vuestra recompensa del D—S de verdad.

Quien os honra y os aprecia
Iaacov Meir

ספר זה יצא לאור לעילוי נשמת

יצחק וחיה אידלה סרדני נ"ע

בתרומת בניהם היקרים

ה"ה **משה סרדני** שליט"א
ה"ה **מרקוס סרדני** שליט"א
ה"ה **אליעזר סרדני** שליט"א

יהי רצון שזכות התורה וזכות המחבר תגן
על התורמים היקרים ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו.

ESTE LIBRO ES DEDICADO AL NOMBRE
DE NUESTROS PADRES
ISAC Y JAYA AIDLA SREDNI
Q.E.P.D.

Y AL NOMBRE DE SUS HIJOS
MOISES SREDNI, MARCO SREDNI,
ELIECER SREDNI

כל הזכויות שמורות

©

מכון התצ"ב
לחקירת תורה והוצאת כתבי יד וספרים
ת.ד 6040, ירושלים, ישראל
טל: 02-280-735 פקס: 894317

Hakt"av Institute
for Torah Research and the Publication
of Manuscripts and Printed Works
P.O.B. 6040, Jerusalem, Israel

PREGUNTAS Y RESPUESTAS

DIBER SHAUL

DEL GRAN RABINO

SHAUL DAVID SUTTHON

TRADUCIDO AL CASTELLANO
POR EL RABBI DANIEL LITVAK

hykzv instcuce מכון הכתב

Jerusalem 1992